

J. Herben ❦ DO TŘETÍHO I ČTVRTÉHO POKOLENÍ. ❦

DÍL II.

DO TŘETÍHO I ČTVRTÉHO POKOLENÍ.

NAPSAL

JAN HERBEN.

Druhé vydání.

TELČ.
NAKLADATELSTVÍ * EMIL ŠOLC. * KNIHKUPECTVÍ
1908.

Tiskem K. Šolce v Kutné Hoře.

1. SRDCE MÁ SVÉ PRÁVO.

Staří sedláci i mladí ženáči zabráni byli klopotně do velikých věcí: konstituce, robota, garda, výkup, volby... Mládež měla však dle věčných zákonů své starosti, žaly a rozkoše... Tehdy mezi dvěma sousedními domy v Brumovicích nepozorovaně spřádal se svazek něžné lásky dvou mladých srdcí, jimž konstituce, robota, garda, výkup i volby na konec byly věcmi naprosto vedlejšími.

U Krátkých a Benešů žili od nepaměti v dobrém sousedství. Obě rodiny byly spořádané, a domy jejich také. Humna táhla se vedle sebe do kopečka a nebyla místy oddělena od sebe ani trnovým plotem. Jen u stodol, proti chaloupkám ohražena byla parkanem, aby děcka z chalup nelozily do humen na ovoce. Tam nad humny kupí se totiž chalupy chudého lidu, jenž v létě pracuje u sedláků na poli, v zimě plete sotůrky.

Vždycky panovalo jen přátelství mezi Krátkými a Benešovými, nikdy pohoršení, ani peklo. A také si to obě rodiny libovaly. Vždyť i cigán, syn volné přírody, přeje-li komu co zlého, přeje mu nejraději zlého souseda.

Za dlouhá léta z žijících tvorů v obou domech nikdo se nehašteřil jen psi, černý cigan Benešův a strakoš Krátkých. Ti snad denně strhli v plotě zuřivý zápas, zakousli se navzájem do uší a uváleli kus země pod sebou v divoké a vzteklé zuřivosti.

U Krátkých byli evandělíci, jak víme, u Benešů katolíci. Dobré shody to nerušilo. „Co na tom" — myslila si v duchu každá rodina — „přiběhne-li sousedova slípka s kuřátky nebo husa s housaty na naše humno? Pohrabe zem, pokutá se pod stromy, to stromům neškodí. A tak slepice Krátkých přeletovaly k Benešům a Benešovy ke Krátkým. I ta drůbež nejraději tam, kde má zapovězeno. Někdy odvázalo se hříbě a v bujnosti proletělo humnem domácím i přeskočilo nízký plot a dupalo humno sousedovo. Nebylo proto mrzutosti.

Když byly děti v obou domech ještě drobné, také podlízaly pod plot hned k Benešům, hned ke Krátkým, a ovšem všude zavazely. Benešův Petříček byl u Krátkých vařený pečený, a Hanyška Krátkých u sousedů vařená pečená.

Potom, když děti chodily spolu do školy, raději oba capkali nahoru humnem a chaloupkami nežli dědinou, kdež se báli psů. A zase humnem buď Benešovým nebo Krátkých přelízali domů.

Celkem však může se říci, že u Krátkých dětem se více líbilo. Předně, že u Krátkých měli víc dětí. A potom, když strýček Krátký přemítal v knížkách sedě za stolem, hned ukázal dětem pěkný obrázek, hned jim vypravoval o mlá-

denci Tobiáši, o velikém obru Samsonovi, o Absolonovi, jak krásné měl vlasy a uvisnul za ně na stromě...

U tatínka Beneše nebylo ani Petříčkovi milo, neboť tatínek celý den bafčil z hrubé dřevěnky, plival a páchl tabákem, jejž si sám krájel a kropil. Kdekoli zasednul, měl kolem sebe louži. Ta protivná fajfka děti zapuzovala. A poněvadž maminka Benešová zase celý den šukala po domě, Petříčkovi líbilo se víc u Krátkých.

Tak ve svatém pokoji u lidí dobré vůle uplynulo mnoho let. Zvláště starý kuřák Beneš miloval ten „svatý pokoj".

Petr a Hanyška časem přestali chodit do školy, za to chodili několikráte za den ke studni na dvoře, kterou oba domy měly společnou v plotě. A poněvadž studně byla hluboká a oni nemohli se shlížeti přes sruby v zrcadlové její hladině, stávalo se, že Petr shlížel se v čistých a hlubokých očích Hanyščiných. Stávali pod akátem spolu nebo vyšli si i do humna a spolehnuvše se na nízkou zídku tam, kde byl sklep Benešův, povídávali si, jakoby se dávno nebyli viděli.

V neděli ráno Petr, když dorostl v šohaje, čekával na muškát nebo voničku za klobouk, nežli šel do kostela. A vždy si našel záminku. A Hanyška také si vždy našla záminku.

Hanyška vyrostla v dívku tak pěknou jako květ. Petr byl po ní jak oheň, třeba ji znal od malička. Taková byla jemná, plachá, milounká jak ovečka. A když šla, nechodila po zemi, poletovala jako motýl. Když ji Petr den neviděl a ona vyšla do dědiny, v očích se mu zatemnilo. Všechno na

ní bylo pěkné, radostné, i černé řasy na očích i bílé líce i hlas jako stříbrný zvonek.

Petr nebyl po svém otci, otec jeho byl jakýsi neúhledný, hubený, lopatky měl vysedlé a bradu ostrou a vždycky hleděl ospale. Za to Petr byl zdravý, silný a zvláště oči měl živé a stále se usmívaly. Byl letory pohyblivé, lehko se vznítil a lehko vzkypěl i lehce odpouštěl.

Lidé cizí zpozorovali lásku těchto výrostků dříve nežli rodiče, což Krátký nikdy si později odpustit nemohl. Bylo již pozdě, když zakázal dceři své přísně, aby se Petrovi vyhýbala. Ona, když dva dni Petra neviděla, utekla do polí a hledala ho na polích, kde oral. Marně jí přikazoval otec: „Hanyšo, popravuj a nepostávej večerem u studně, budeš nešťastná!“ — — a na noc musili ji zrovna zamykat v komůrce. Byla by celou noc u studně prostála s Petrem.

I matka po straně kárávala Hanyšku: „Dcero moja, měj všady Boha na paměti. Neudělej nám žalost a zármutek! Naplakala by ses a já s tebú, a já bych téj hanby nepřežila...“

Hanyška těm řečem nerozuměla. Jen to cítila, že Petr je něco jiného nežli jiní chlapci, a že by za Petra duši dala.

Její duše byla panenská, nevinná. Lidé nevěřívají v nevinnost a čistotu dívčí, když mohou najít jen stín za záminku. V nevinnost Hanyščinu věřili, ač měli příležitosti k domněnkám nad míru; a ne k domněnkám, zrovna k pohoršování.

Hanyška nahonem doma poklidila a vyběhla nad dědinu hledat Petra. Viděla, že tam ke kříži jel orat buď na Prostřední nebo na Zadní. Bylo

jaro. Slunce zářilo a všecko zpívalo. Hanyška vyběhla ke kříži. Slunce ji oblilo, zpěv jí zalehl v uši a jí připadalo, že slunce jen pro ni září a ptáci jen pro ni zpívají a osení jen pro ni voní, protože ona a Petr jsou tak mladí a hezcí a protože ona s Petrem se tak mají rádi. Radostně dýchala a mladičká prsa se jí třásla štěstím. Usmívala se na lidi, které potkávala, na pole, na celý svět.

— Kde ideš, Hanyško? ptala se jí tetka Balúsková.

— Idu hledat Petra, oře tadyk, odpovídala upřímně.

— To je špás, potřásla hlavou Balúsková k sousedce, se kterou se vracela z vinohradu; to je špás, ta děvčica jakoby ešče nevěděla, co je chlapík a co děvčica. Dyť sem taky byla mlaďoch, ale byla bych se styděla říct, že mám ráda teho svýho. A taky sem se za ním táhla, just jak se povídá v téj pěsničce — jako tá ovečka za zelenú trávú. Tato děvčina nic. Hledá Petra, každýmu to řekne a po poli s ním chodí při koněch...

Hanyšce samé, když zašla, napadlo, že hledá Petra jako ta dívčina v písni Šalomounově.... Kvítečko se ukazuje po zemi, čas prozpěvování přišel... Aj, jak je krásný milý můj, jak utěšený... Zavazuji vás přísahou, dcery Jeruzalemské, viděly-liž jste toho, kteréhož miluje duše má? A jakž jsem jich jen pominula, tak jsem našla toho, kteréhož miluje duše má.... Jako jabloň mezi dřívím lesním, tak milý můj mezi mládenci. V stínu jeho žádostiva jsem seděti... Tak po drobtech šeptala si verše, na které si vzpomněla.

Jak uzřela Petrův kosárek, třepetající se na

klobouku, poskočila jako srna a běžela napříč přes pole k němu. Oral na Prostředním. A koně Petrovi, když uviděli běžet dívčinu, sami se již zastavili, dřív než Petr na ně zavolal. Podali si ruce milenci, a potom Petr oral, přidržuje kleče od pluhu jednou rukou, Hanyška chodila vedle něho vyoranou čerstvou brázdou, švitořili a smáli se a pořád si měli co povídat. A občas se vedli za ruce jak děti. Celý svět byl jejich a pro ně. Všecko jim bylo mladé a radostné jak oni sami. Shlíželi se v sobě, jakoby to bylo první jaro tak krásné, co tato země žije. Před nimi nebylo nikdy tak pěkně na světě, ještě tak bíle nekvetly hrušky v poli a tak růžově jabloně ve vinohradech, ještě nikdy tak nevoněla tráva na mezích a čistá rosa se v ní tak netřpytila. A na sousedních polích chlapci, kteří také orali, hvízdali, povolávali na sebe i na ně a zpívali taková sladká slova v písničkách, jako nikdy dřív. Jistě tak krásně a šťastně nebylo posud na světě.

Když se naobjížděli pole, usedli na podolku pole při dolní cestě, aby si koně i oni odpočinuli. Petr měl s sebou kus chleba a slaniny. Hanyška přinesla koláč. Podali si a snídali společně, ale bylo jim tolik do smíchu, že nemohli jíst. Když posnídali, dívali se s potěšením na sebe. Hanyška měla hnědé oči, čisté jak studánky a jak studánky hluboké. Byla všecka osmahlá v obličeji i na krku, husté černé brvy nad očima, a její tmavé vlasy, spletené do věnce, dodávaly jí výrazu ohnivého. Petr byl svižný, vysoký, plavovlasý, modrooký chasník; obličej měl velice srdečný a jeho usmívavé oči byly sladké.

A zas objížděli pole a pořád si měli co povídat. Až najednou sebou Maryška trhla:

— Ej, podívej se, kde je slunečko, mosím dom, pomáhat vařit!

— No jdi, aby se vaši nevadili! radil Petr.

A Hanyška jako srna přeběhla napříč, odpověděla žertem chlapcům, kteří na ni povolávali, a po cestě od kříže za chvíli zmizela v dědině.

V Petrově matce ozval se nejdříve hlas bohatství, sobectví. Rozdíl u víře těch výrostků netrápil jí tuze. Viděla několik takových svateb, znala ty lidi, a nebyli nejhorší ani rodiče ani děti jejich. Ale počala uvažovat v srdci svém o bohatství. Jejich Petr jest jedináček, dostane celý selský statek. A kdyby si našel stejně bohatou nevěstu, nebylo by většího magnáše nad Petra. A touto jehlou začala Petrovi vypichovat Hanyšku ze srdce, ač na důvěrnost jeho nepohlížela příliš starostlivě, neboť Petra i Hanyšku pokládala ještě za děti.

Starý Beneš byl muž dobrého srdce, nesvárlivý a nesobecký. Pro svatý pokoj, jehož si přál se sousedstvem i s manželkou, chodil vlastně v sukních. Udělal, co viděl ženě na očích, jen aby byl pokoj. Matka čím dál, tím ovšem neraději viděla Petra na dvoře, v humně a vůbec na blízku Hanyše, ale otci to bylo lhostejno. On sám nepřikládal ženitbě ani váhy velké a proto nevěděl, proč by se musili pro Petra znepokojovat. „Nejni nad svatej pokoj," nepřestával opakovat, když žena začala mluvit to a ono.

Beneš pamatoval se, že sám oženil se v bázni boží a ve svatém pokoji. Rodiče jeho našli mu dobrou nevěstu — nynější jeho ženu — na kance-

láři se to zapsalo, pan farář jim svázal ruce, a Beneš nezpozoroval, že by jejich manželství bylo nešťastné nebo proti svatému pokoji. A proto nechával i Petrovi zvůli, ať si najde nevěstu podle srdce svého sám. Jakožto otec je povinen dát mu požehnání a statek, což pak má dělat ještě víc?

Žena se s ním nemohla pohodnout. Když přiběhla s novými vrtochy proti Petrovi, našla u muže pokaždé jednakou odpověď:

— Tak ať si ju vezne, ať mám svatej pokoj.

— Si ty otec? hněvala se matka. Jak to mluvíš, člověče?

— Ja, já mám s liďma nejradši svatej pokoj, to víš — bránil se Beneš.

— Ale dyť je žebrota! To by si pěknú žebrotu uvázal na krk náš syn.

— Jaká pak žebrota? mrzel se Beneš.

— Ještě se ptej! Dostane pět tisíc šajnů, co je to na náš grunt?

— No tak ať ju teda nechá, aby byl svatej pokoj, rozhodl se Beneš a již nemluvil. Pokuřoval si a hleděl spokojeně na stůl, na dvůr, na nebe, na celý svět.

— Ty s ním máš promluvit!

— Ale jejda, jejda, co já — já...

V takových drobných rozmíškách starým i mladým uplynul první rok lásky, rok 1848.

Ale roku následujícího bylo již hůře. Stará Beneška pořád a pořád vyhlídala synovi bohaté nevěsty, tu domácí, tu přespolní, a také o dohazovačky nebylo nouze. Vzala si do hlavy jednou, že syn musí být boháč a s tou myšlenkou vstávala,

líbala. Všechny její plány však hatil Petr a dobře bylo viděti proč: nemohl se odraditi od Hanyšky.

Když matka bývala někdy o samotě s Petrem, odkašlávala, odkašlávala a znova začínala mu domlouvat.

— Ná, Petře, co ti napadlo s tú Hanyšú?

Petr se rdíval a neodpovídal.

— Co za ňú běháš? nedala pokoje matka. A z pravidla vyčítavě na něho spustila: „Nevíš ty, že otec její má děcek jako dřínek? A že pořád by ležel v knihách a zahálel? Tak už nic jim nezahospodaří, to sedlák nemože dělat! Co by ti tá Hanyša na krásně přinesla do domu? Řekni enom sám! (Matce při takových otázkách skoro vždy vstupovaly slzy do očí; ne pohnutím z těch slov, která pronášela, nýbrž proto, že by Petra ráda byla obměkčila).

— Ty se nám, Petříčku, špatně odměňuješ. Co si ty myslíš, že my dva, tata tvůj a já, tento statek sme nakradli? Když ho chceš tak vyhodit? Ano, ano, ty si mně hodnej synáček...

Petr stával se při takových kázáních zamlklý a zarputilý. Těžce nesl, že matka na starém Krátkém nebo na jeho rodině vždy viděla něco nepěkného, cítil, že to není pravda — a zase nedovedl odporovat matce a nechtěl jí zarmucovat. Slzí nemohl vidět.

Ještě hůře se Petrovi vedlo, když musil potkat otce Hanyšina. Starý Krátký řekl mu jednou na potkání, když už se veřejně mluvilo o lásce mezi Hanyškou a Petrem:

— Petře, tys býval od malička hodnej chasník, enom trochu nerozvážnej. Nech teho, nepleť

děvčici hlavy, nemože z teho nic byt. Já k temu svolení nedám a tvoji rodiči stejně ne. Tož teda ať už nevidím a neslyším...!

A pohrozil prstem tak důrazně, že nebylo pochybnosti o významu tohoto pokynu. Petr vyhýbal se od té doby starému. Nechtěl mu chodit na oči, nebylo to však tak snadné, když byli sousedé. Proto klopíval oči před starým jako chlapec chycený na hruškách a vyhýbal se přísným a tvrdým jeho zrakům.

Od Hanyšky však neupustil. Hanyška neupustila od něho, a tak bylo těžko lidem zamknout ústa, aby to jednou nedonesli jeho rodičům, po druhé Krátkému. Ano přísní mravokárci ukazovali prstem na to, že to děvčisko běhá za Petrem do polí jak bez rozumu. Citlivým lidem bylo zase líto, že ti dva tak se mají rádi a tolik vystojí od svých rodičů.

Vůbec lidských řečí bylo pořáde dost. Protestanti hádali, že Petr vezme jejich víru; katolíci, že Hanyša přestoupí, obě strany se v hospodě o to i pozpíraly a dohněvaly, neboť se začaly hádat o přednostech svého vyznání. Byli také sousedé a sousedky, kteří říkali: „A co, ať si každej nechá svoje a vezmú se tak. Sú oba hodní, budú mět pěkný děti."

Petr i Hanyša začali už dobře rozumět překážkám. Tím vášnivěji však k sobě přilnuli. Hanyša tak visela na Petrovi, že by za ním byla šla kraj světa. Dávala pozor na každé jeho pohnutí, a jakmile den dva ho neviděla, pátrala v jeho očích, zdali se nezměnil. Ona hlouběji chápala nebezpečí nežli Petr. Když bývala o samotě, ne-

jednou si zahořekovala a tajně zaplakala. Ani domácích, otce a matky, se tak nebála jako matky Petrovy. Ti její snad se nad její láskou ustrnou: ale matka Petrova nikdy! Ona se na Hanyšku ani nepodívala, když se potkaly, neopakovala jí pozdravení... ta jí nikdy snad neuzná za svou nevěstu a dceru...

K žalosti obou mladých lidí začal se mezi ně vkládat farář P. Vacek.

P. Vacek zděsil se na konci roku 1848 podivného hnutí, jež se v jeho farnosti zjevilo. Sedlák Starosta byl sice dle názoru jeho na rozumu pomatený člověk, ale přece dosti nebezpečný svými řečmi. Tu z nenadání přímo na helvetskou víru přestoupil selský chasník k vůli svatbě, a Petr Benešův byl obecně v podezření, že není stálý. Farář se lekal následků... Co by mu řekli v Brně u konsistoře?

Tu zavanul jiný vítr z Vídně. Říšský sněm v Kroměříži, který měl pro říši vypracovat ústavu konstituční, jak by si jí národové přáli ke svému svobodnému rozvoji, rozpuštěn byl 6. března 1849 a rozehnán vojskem. Místo sněmu ministerstvo nazvané Schwarzenbergovo-Stadionovo samo vydalo ústavu národům vnucenou — —

Svobody, jež r. 1848 kynuly národu našemu, byly ty tam. Národ okusil ovoce a ovoce bylo sladké. Velikým úžasem naplněni byli vůdcové národa, co přijde? Všechno jaksi ztrácelo odvahu a drželo se v ústraní. Košut v Uhrách již také císařským rádcům nenaháněl strachu. Nastával obrat ve smýšlení vlády za nového císaře. A zejména o svobodě náboženství nechtělo se už slyšet. Tento

nový vítr zavanul faráři Vackovi velice vhod, jako na zavolanou.

Za nových okolností začal pronásledovat všechny farníky, kteří se mu nezdáli být pevni u víře a proti evandělíkům teprve ničeho se nelekal. Tak začal na ně dorážet, aby, když jde on s velebnou svátostí k nemocnému neb o procesí, klekali, čeho posud žádný katolický zdejší kněz na jinověrcích nežádal. Jednoho dne na počátku roku 1849 jel „s Pánem Bohem" k nemocnému do Morkůvek. U Morkůvek pracoval na poli evandělík Bula a neklekl. I zavolal si ho farář po poledni do fary, a když se mu Bula bránil, farář — silný muž byl — dotloukl Bulu pěstí tak, že byl několik dní nemocen, a ještě ho udal úřadům pro rušení náboženství.

Farář pojednou zvával k sobě na faru matku Petrovu; nebo vraceje se z procházky jako náhodou zastavoval se u Benešových zahrádek s tetkou; na kázáních pak tak zřetelně na lehkomyslné mladé lidi narážel, že se lidé po Petrovi ohlíželi.

Hanyška všechno to věděla. Nebyla urputná, ani nebyla vychována v nenávisti ke katolickému knězi. Ba, když bývala školačkou a chodívala do školy s Petrem, jakmile Petr běžel panu faráři políbit ruku, i Hanyška běžela a „dávala pac". Tehdy se pan farář dobrotivě na ni usmíval.

Nyní však dobrota jeho zmizela. Hanyška, kdykoli viděla kněze u Benešovy branky se zastavovat, pokaždé se zachvěla: „Snad zítra už tomu bude konec. Oni přece Petra převrátí!"

Na počátku masopustu roku 1849 již mnoho nechybělo, aby Petra převrátili. Již nemohl snést

toho stálého sužování a matčiných slzí, toho vyčítání, hanění a křiků, už začal kolísat.

Poddal se matce na tolik, že se jednou v sobotu večer nastrojil a dal se vést k Jordáňům na besedu. Nebylo ho tajno, jaký beseda má účel. U Jordáňů měli děvčicu na vdaj a její matka navzkazovala se dávno matce Petrově, že by se k Petrovi hodila.

„Udělám všemu konec," mínil Petr, „ožením se s druhú, na Hanyšku zapomenu a ona taky zapomene". Cítil, že si nalhává. Co si tak umiňoval, už viděl právě v tom okamžiku před sebou i Hanyšku i Jordáňovu a otřásl se odporem k té vnucované nevěstě. „Ale snáď si zvyknu....." slevoval dále. Matka nenechávala mu mnoho času na přemýšlení, pořád obcházela, do něčeho jej strkala, napomínala, oblékala, že konečně všechno po ní dělal jako bezduchý stroj — — Oba staří i syn šli na večer k Jordáňům.

V neděli ráno po té besedě Petr chodil s těžkou hlavou a zlým svědomím jako zločinec. Popravoval koně nevrle; nemyslil na to, co dělá, neměl stání ani ve světnici ani u koní: všudy na něho něco padalo.

U studně ukázal se červený šátek. Bázlivě tam Petr pohleděl — Hanyška! Jak se tak dívala na Benešův dvůr a vytahovala vodu, v Petrovi každá žilka zahrála. V tom okamžiku cítil, že nikdy jiné děvčice milovat nebude než Hanyšku. Přiskočil ke studni.

Hanyška se usmála tiše a pohleděla Petrovi zpytavě do očí.

— Jak se máš?

Petr se zapálil jako viník a mlčel.

Hanyška se zalekla a zbledla. Neříkala nic, ale viděla, že je zle.

— Dondeš po požehnání do humna? zeptala se tichounce.

— Dondu, Hanyško! řekl Petr také tiše.

— Opravdu?

— Ale, Hanyško? řekl káravě Petr a upřel na ni zpytavě oči zase on.

— Kdo ví, smíš-li? řekla velice vážně dívka.

Petr se zarazil. Nežli odpověděl, vrzla branka na náspích u Benešův a zavzněl volající hlas matky Petrovy:

— Petře, kde se zas poklúkáš?

Beneška se jen přetvařovala, jakoby Petra u studně neviděla. Tomu dobře i Hanyška porozuměla. Bylof s náspí přece vidět ke studni tuze dobře.

Mladí lidé odskočili od studně. Petr vypravoval se na mši svatou. Hanyška zamyšlená, stísněná a smutná k pláči popravovala po domě a chystala oběd domácím, kteří o mnoho časněji odešli na služby boží do Klobouk, jak činívali každou neděli.

Bylo po požehnání. A byl masopust, kdy chasa mívala muziku skoro každou neděli. Sotva se Benešovi odstrojili a oblekli do polosvátečních šatů, již k nim zaznívala z nedaleké hospody muzika. Starý Beneš sedl si jak obyčejně kraj stola a cpal si do dřevěnky. Nevěděl, kam by si zašel na besedu. I myslil si: však může někdo jednou také dojít k nám. Vína na zavdanou máme a co zajíst také, chvála Bohu!

Beneška rozvěšela sváteční sukně na blízku kamen, přehodila přes sebe vlňák a stojíc u kamen dívala se zamyšleně oknem do dědiny. Myšlenky její bloudily bůh ví kde, to bylo viděti.

Petr zastrkoval si za klobouk páví oko a jiný kosárek nežli měl v kostele. Kosárek provinul větvičkou muškátu, kterou sám si doma uřezal za oknem, protože Hanyška ráno u studně zapomněla nebo nemohla... Ale byl nepokojný, mrzutý a hněval se na sebe. Bylo znát, jak nevrle obracel klobouk a jak prudce tloukl svátečními botami, místo nichž si přezouval jiné, patrně k muzice. Matka brzy si toho dobře všimnula, a Petrův úmysl jít k muzice byl jí po chuti. Věděla, že se v hospodě nesetká s Hanyškou, která od nějaké doby vyhýbala se muzikám. Nejspíše jí „ten starý" zakázal. Za to sejde se Petr s Rozárkou Jordáňovou — —

Vzpomínka na Rozáru učinila Benešku hovornou. Podívala se na Beneše, jenž se halil v oblaky svého tabáku, a vidouc jej zamyšleného, pravila lichotivě, jakoby jej pro něco chtěla navnaditi:

— No, dnes nepůjdeš na besedu?

— Mm, odbyl Beneš ženu krátce. (Že také záporně zakroutil hlavou, nebylo pro kouř vidět.)

— No, jak chceš, pokračovala žena.

Beneš mlčel.

— Ale ty, starej — začala ještě roztomileji — dals tem buchtám včera, co?

— Mhm.

— Aji ta pečínka šla ti pod fúsa?

— Co by ne.

— A koblihy — jak z másla —

— Ty sú všady jednaké, řekl dosti mrzutě Beneš. A to proto, že koblihami nikdo ho neuctil. Koblihů nejedl rád od jakživa, třebas žena už přes třicet let důsledně ho trápila přesvědčováním, jaké jsou koblihy výborné jídlo. I nyní ji mrzutá mužova odpověď podráždila. Začala prudčeji:

— Takovým věcám ty nerozumíš. Kdybys to nekde řekl, slízl bys leda posměch. To byly koblihy, no tak se třásly...

— No nechť si, mínil pokoje milovný Beneš.

— Měls vidět, jednú sem kúsla do koblihů toť u tech (a kývla hlavou na sousedy Krátké), a bylo to jako pegáčky. Mosela sem to pro nezbedu chválit...

Benešovi tím hovorem vyhasla fajka. Vstal a otevřev kamna, chytal do prstův uhlíček z dohasínajícího ohně. Od včerejška na tváři jeho spočíval klid, po jakém vždycky duše jeho lačněla. Od včerejška měl se ženou svatý pokoj a doufal, že už bude vůbec konec těm starostem o nevěstu, kterými ho stále bouřila. A zatím pokoj ten rázem zmizel. Předně se zas musil hádat o koblihy a za druhé vyhasla mu fajfka.

— Kdybys neplkala se svýma plackama. Placka jako placka, krom božího daru. To už se ti zas ten divúr zalíbil? — Divúr je to, celá ta Rozára — lítá, křičí, rozhání rukama. Ja, ja, bez chuti málo koblihů sníš, a s tú Rozarú je to na vlas taková. Pravda, Petře?

— Panenko Mariá! vykřikla žena.

Ďas ví, kdo Benešovi takové nerozvážné řeči našeptal. Žena stála před ním jako ztuhlá. Byla tak zaražena neobvyklým odporem mužovým, že

krom výkřiku nemohla najít slov, kterými by ho zdrtila, vyslovila mu své opovržení a pokořila ho, kterými by mu dokázala, jak nerozumně a hloupě před synem mluví. Na to si Beneš také nevzpomněl, že ženu tak popudí. Teprve nyní zalekl se své nepředloženosti, když už bylo pozdě a když krupobití jako z mračna začalo se na jeho hlavu sypat.

Buďto nemohl zachytit v kamnech uhlíčku nebo se chtěl útěkem spasit před ženinou řečí. Oprášil si koleno a vyklouzl do síně jakoby pro sirku. Dvéře za sebou hodně přirazil, takže Petr až zaúpěl, neboť chtěl vyjíti za otcem a klika udeřila jej do lokte, až mu ruka zmrtvěla.

Beneš si škrtl v síni a usedl na moučnou truhlu, v duchu se trochu na sebe mrze. Ženu doslýchal ze světnice jako vzdálenou bouřku.

Konečně vyběhla i ona z jizby a starého si nevšímajíc, volala za Petrem:

— Kde chceš ít?

— K muzice, maminko.

— Myslela sem, že tam za tú (a zase ukázala na sousedy, jichž jména po mnoho neděl nemohla vysloviti). Ať za ňú nelozíš, povídám ti naposledy. Taková běhula, taková neznahaňba — —

— Ale maminko! ozval se Petr. Co vám udělala? Vody vám nezakalila, zbla vám nepřehnula přes cestu —. A dále nemohl promluvit. Červenal se pro slovo, jaké matka vyslovila o Hanyšce. Slzy mu stály v očích a třásl se. Chtěl říci matce, že Rozáry nechce a od Hanyšky neupustí, kdyby ho měli z domu vyhnat a kdyby měl jít do Němec sloužit. Nohy se třásly pod ním hněvem...

Stál, stál, potom vyšel dvorem, a matka se o něho nestarala. Nerozuměla jeho zardění a netušila, jakou nebezpečnou bouři rozpoutala v srdci svého syna sprostým pohaněním děvčice, která mu k srdci přirostla. Právě proti tomuto pohanění chtěl se Petr postavit na obranu své Hanyšky. Věděl, že je to svatá povinnost a ponejprve propukl v něm vzdor. A just nepovolí.

Vzdorovitě, hrdě vyšel dvorem do dědiny. Vyhnul se hospodě, kráčel uličkou k chaloupkám a obešed humna, přeskočil přílazek u Krátkých stodoly a vklouznul do jejich humna.

U hospody stály již skupiny děvčat i mladých žen, v chaloupkách na prahu besedovaly staré baby, z lisoven vyhlíželi hospodáři, kteří si zašli po požehnání na hlt vína. Ti všichni viděli, kam Petr jde, posuzovali jeho i Hanyšku, dělali poznámky a vtipy. Petr veřejně, směle a pyšně všechny minul, nedávaje pozdravení, ani hlavy nepozdvihuje. Krev mu vařila v žilách, nenáviděl lidí, ač mu nic neudělali. Nepokládal jich za hodny pohledu.

Pod hruškou u sklepa, v němž se ukládají brambory a mléko, seděla na kameni Hanyška. Protože bylo chladno, zabalila se do vlňáku. Petr dobře věděl, že asi dávno čeká. Jindy vklouznul sem nepozorovaně, porozprávěl dvě tři minutky a zmizel jako duch, aby Hanyšce nezpůsobil mrzutostí s otcem a sobě s matkou. Dnes mu byli obojí rodiče lhostejni.

Hanyška byla bledá, ale krásná. Ruměnec polil jí bledé líce, když spatřila ve vzduchu vlající Petrův kosárek.

Přivítali se vzájemným a na pohled lhostejným „vítám tě", podali si ruce a nevěděli, co by si honem začali povídat.

Hanyška se probrala a řekla:

— Proč chodíš naším humnem, Petře? Lidi tě viděli, zejtra teho bude plná dědina, a ty doma neobstojíš.

— A co je po liděch, uškubl se Petr.

— Ale falář! — — dodala Hanyška zamyšleně a mírněji.

Petr hledal odpověď a Hanyška zatím pátravě pohlížela Petrovi do očí, aby pochopila, co se v jeho duši děje. Pozorovala, že je rozčilen. Kdykoli upřela naň oči, trochu nepokojně se odvracel. Zardíval se; proč? I vstala z kamene a hrajíc si rozpačitě s cípkem své zástěrky pravila:

— Naši odešli na besedu. Poď, Petře, k nám na dvůr. Tam je trochu za větrem, tady fučí.

I sešli mlčky na dvůr, stanuli u ovčírny a sedli na hrubou, dubovou lavici, jaké mívají stolaři. Hanyška fěrtochem sehnala s ní prach. Petr jako maní vzal ji za ruku a hleděl chvíli před sebe. Hanyška sklonila hlavu a skryla svou tvář v měkkém Petrově šátku, jejž chlapci nosí na prsou za kordulou. Petr cítil její oddanost i přivinul ji rukou pevněji na svá prsa. Tak seděli dlouho a mluvili o věcech nahodilých a nejvšednějších. A přece bylo dobře pozorovat, že oběma něco velkého srdce tíží, a že hovor dosavadní ani Hanyšky ani Petra neuspokojuje. Konečně děvče začalo:

— Kdes byl včerá, Petře?

— Kde? Já? opakoval si Petr jako ze sna a mohl se zalknout. Byl přichystán na tu otázku a přece ho tak pomátla. Červenal se a bledl střídavě jako v zimnici.

— Nemohl's dojít, pravda? jemným a litujícím hlasem Hanyška sama dávala za Petra odpověď. Petr mlčel.

— Hanyško, ty budeš moja a žádná jiná, vydralo se mu posléze z prsou. Ty budeš moja, věř mně to! Dyby se všecí postavili na hlavu.

Slova ta pronesl, jakoby se s někým hádal, jakoby mu Hanyšku někdo bral a on se bránil. Objav ještě pevněji děvče, proklínal v duchu včerejší večer a byl by se nejraději studem propadl za to, že se od matky dal vést k Jordáňům jako na provázku.

A přece byl zase tak slabý, že se nepřiznal Hanyšce, nedělal pokání, aby dostal od ní odpuštění. Bál se, že by mu toho nikdy neodpustila. Za to si v duchu svatosvatě umiňoval, že co živ bude, za jiným děvčetem již nepůjde.

— Já se bojím o tebe, zašeptala Hanyška teskliěji po slovech Petrových. Cítila z jeho rozechvění, že se něco přihodilo, co Petr tají. Nechtěla však vyzvídat a nevěděla ani, co by Petrovi řekla. Vzpomněla si opět na matku Petrovu, na kněze a nemohla porozumět, proč Bůh dopustil, aby byli na světě katolíci, protestanti — jak by bylo šťastné jejich živobytí na tom světě!

— Co se bojíš, Hanyško! rozhodně řekl Petr, a dyby se celej svět na hlavu postavil, já provedu svú.

— Mně se zdá, že nebudem šťastni! zaštkala dívka a zase se Petrovi přitulila na prsa.

Petr netušil, že Hanyška před ním skrývá hluboké tajemství. Byla by se ráda nahnula a pošeptala mu je, aby jí neviděl do očí — než nemohla si dodati smělosti. A co tak usedavě štkala na prsou Petrových, Petrovi byl pláč její zrovna tak nepochopitelný, jako Hanyšce dříve ten výbuch Petrovy lásky.

A zase seděli mlčky hodně dlouho.

— Slunko zapadá, řekl Petr a pohnul se k odchodu. Hanyška vstala za ním. Posud nevěděla, jak s ním promluvit na rozloučenou.

Hlas hudby z hospody, jejž sem vítr přes střechy domů donášel k milencům, připomněl Hanyšce minulý rok, kdy v tuto dobu vesele tančívala v kole a kdy Petr tiskl její horkou ruku ve své, až srdce bušilo. I napadlo jí, aniž přemýšlela proč, zeptat se Petra:

— Půjdeš k muzice?

— A nepůjdu — já nevím — myslím, nepůjdu, přemítal Petr, připomínaje si odpolední výstup s matkou. Protivilo se mu jít mezi lidi. Šak dyž ty nechodíš, co bych tam bez tebe dělál...

Hanyška se vděčně usmála a vzpomenuvši na svůj stav, rozhodla se rychle, že Petrovi déle nic tajit nebude.

Zahořela studem a pravila:

— Petře, budeš ešče nosit kosárky a voničku?

Petr se vzpřímil udiveně, ucítil důtklivost tonu v otázce Hanyščině jak ostří nože a rychle řekl:

— Proč se ptáš?

A sotva vyslovil otázku, zapálil se i on jak oheň, neboť rázem pochopil. Viděl bledé tváře dívčiny, oči horečně planoucí jako dva žhavé uhly a zrak jeho svezl se po sličné postavě dívčině až k bokům.

Hanyška zaštkala a odvrátila se. Tvář skrývala pod fěrtouškem, jejž křečovitě tiskla na oči.

— Podívej se, Hanyško, pravil Petr, smekl klobouk, urval kosárek, páví oko, muškát, roztrhal všechno na padrť, rozhodil po humně a dodal: „Ať to teda ví celej svět."

Hanyška přemožena úzkostí a studem klesla na kolena, Petr vyzdvihl ji jako pírko, bez řeči ji políbil a uháněl humnem.

Přesvědčení, že do hospody nepůjde, zvrátilo se.

Když vešel do hospody, všem bylo na něm cosi nápadného. Ale teprve po chvíli kterési ženičce se otevřely oči: „Aha, Petr je bez voničky!" A již se slovo to rozletělo z úst do úst po všech koutech: „Ah, Petr nechodí pod voničku!" „Hej, hej, hleďte, Petr je strýc!" šeptalo se v hospodě.

Slovo to budilo ozvěnu, již bylo také slyšet ze všech koutů, kde stáli chlapci, kde se tlačila děvčata, ale zvláště, kde staré báby držely sněm a strkaly hlavy dohromady. A ozvěna ta zněla: „Proto Hanyška nechodí k muzice!"

Petr divoce tančil a zpíval, bral do kola všecka děvčata, zvláště kamarádky Hanyščiny, vyjma Rozáru Jordáňovu, honil se jako zmámený a pil nemírně. Když svítalo, kamarádi odvedli ho zpitého rodičům, což se stalo ponejprv v jeho životě.

Toto první zpití bylo však jen předehrou.

Když se rozkřiklo po dědině o Petrovi a Hanyšce, co se v neděli prozradilo u muziky, v obou domech nastaly smutné dni pro mladé lidi. Krátký, vždy mírný a rozvážný, chodil před lidmi zamlklý a jakoby ho neštěstí bylo ohnulo. Petr měl nekonečné výstupy s matkou, při nichž ona křečovitě lomila rukama nad tou hanbou — Petr však jak obyčejně zatvrzele mlčel, potom utíkal z domu, pil, lumpačil a řádil. Den ze dne nebýval k světu podoben. Byl strach, aby do smrti neuváznul v opilství.

Na faře se rychle našel prostředek pro Petrovo obrácení, a matka jej schválila. Byl to odvod k vojsku. Zrovna po masopustě roku 1849 konala se první řádná rekrutýrka po Moravě, k níž se musili dostavit šohaji od 19—24 let i ti, kteří dříve, když se na vojnu chytalo, zachránili se útěkem, což způsobilo nemalé rozechvění v obci. Na Petra se zákon nevztahoval; nemohlť býti odveden po spravedlnosti, kdyby otec byl mu dal připsat statek a kdyby byl podal reklamaci, že Petr je jediným dědicem velikého hospodářství a rodiče že jsou již staří, práce bezmála neschopni. Ano, zákon i dovoloval tehdy, že se synové selští mohli z vojny vyplatit a postavit za sebe náhradníka.

Přes to Petr v Hustopečích odveden a hned odvezen na Špielberk. Matka i kněz ve vojně viděli jedinou spásu, aby Petr na helvítku zapomněl. V dědině každý chápal, proč se to stalo, chápal i Petr, co se s ním děje...

S počátku zuřil. Umiňoval si v hořkosti své, že si sáhne na život. Potom se opíjel a vůle jeho onemocněla. Stával se zase bezmocným děckem.

Odvezli ho s jinými do Brna, a jako voják nebyl než stroj. Najednou však vojáky, sotva trochu zbraní uměli vládnout, poslali do Italie.

Petr přál si přijíti do ohně, aby první koule, která přiletí, zasáhla jeho prsa. Zatím pluk, do něhož Petra vřadili, do ohně ani nepřišel. Radecký už před tím pětidenním tažením v druhé polovici března porazil krále sardinského a Lombardii podrobil. Zbývaly jen Benátky, které se ještě bránily.

V Italii se Petr zpamatoval. Jako dítě trápíval se vzpomínkami na své rodiště. Na rodiče své a zvláště na necitelnou matku tak zanevřel, že se rozhodl jako kdysi Ondra Kupkův do smrti Brumovic nevidět.

Předsevzetí to nebylo pevné. Jednou v podzim napsal psaní Hanyšce; byl žádostiv zvědět, je-li otcem chlapečka či děvčátka. Když nepřišla odpověď, zanevřel i na Hanyšku, nemysle jinak, než že se provdala a na něho zapomněla.

Zatím Hanyška probouzela se z dívčího snu svého panenství do světa drsné skutečnosti. Už nebyla motýlek, už nebyla ptáček, už nepoletovala lehounce nad zemí. Petra odvedli a odvezli do Brna, a rozkvétalo jaro. Rozloučila se s Petrem v humně, na těch místech, která bývala svědkem jejich lásky. Petr zapřísahal se nejsvětějšími jmény, že Hanyška bude jeho ženou, a Hanyška slibovala, že na něho počká, kdyby i čtrnáct let byl na vojně.

Když rozkvétalo jaro roku 1849, Hanyška vycházela do humna i do polí jako vloni a toužila po Petrovi. Kam pohlédla, všechna místa připomínala jí stopy po Petrovi a blaženost jejich lásky. Toužila a zase vzpomínala slov písně Šalomounovy.

Věj větříčku půlnoční a přijď větříčku polední, prověj zahradu mou a ať přijde milý můj do zahrady. Neboť zde v zahradě to bylo, kde levice jeho bývala pod hlavou mou a pravicí svou objímal mě. Což na tom, že synové matky mojí rozpálili se hněvem proti mně. Ó by mě políbil políbením úst svých!

Čas prozpěvování přišel a hlas hrdličky slyší se v krajině naší — znělo jí v duši, když chodila po polích a když nosila nádenníkům snídaní do vinohradů. Vídala třepetavé kosárky chlapců, jezdících s koňmi, a každou chvíli zdávalo se jí, že poznává kosárek Petrův mezi nimi. Ó nebyl to Petr. Oznam mi ty, kterého miluje duše má, kde dlíš? Navrátiž se, připodobni se, milý můj, srně nebo mladému jelenu běhajícímu po horách.

Vracívala se do dědiny smutná. Hledala jsem toho, kteréhož miluje duše má; hledala jsem ho, ale nenašla jsem ho. Po ryncích i po ulicích hledati ho budu, až ho uvedu do domu rodičů svých a do pokojíčka rodičky své. Spávámť někdy, avšak srdce mé bdí. Slýchám nad to hlas milého mého, tlukoucího a řkoucího: Otevři mi, sestro má, přítelkyně má, holubičko má...

Bylo po žních. Tenkrát Hanyška ještě více cítila, že není motýlek, není ptáček, že nepoletuje lehounce nad zemí. Přišel čas, přišly bolesti, a Hanyška stala se z děvčete matkou líbezného chlapečka, nad jehož kolíbkou šeptala snivé ukolébavky.

U Benešů bylo teprve smutno. Místo Petra s koňmi pracoval pacholek. Starý Beneš byl mrzutý a nespokojený, neboť jeho svatý pokoj byl poru-

šen těžce a krutě nyní, na stará kolena. Beneška, sotva zaslechla, že Petra z Brna poslali do Italie, sklesla na duchu. Skutku svého litovala kajicně a sváděla vinu na P. Vacka. Ona si představovala, že Petra oblekou jen tak do bílého kabátu, trochu ho budou držeti na uzdě, aby nepil; mezi kamarády v Brně že na své kousky zapomene, a když ona potom řekne: „Už dost", že jí ho vrátí domů změněného, poslušného, spořádaného. A zatím Petr kdesi v cizím světě, v ohni — byla skoro jistá, že ji Bůh potrestá a že Petra už jakživa neuvidí. I běhala pořád na faru, aby jí panáček k Petrovi dopomohl.

— Ach Bože můj, hořekovala jednou, vracejíc se z fary a potkavši Bacháčka, co vy temu říkáte, súsede?

— Já neříkám nic, tvrdě odvětil Bacháček, kdo sel, ať sklízá.

— Bože můj, pokračovala Beneška, jakoby neslyšela tvrdých slov těch, já aji tata sme staří, smrť už na nás čeká za dveřma, a syn na vojně. Co sme celej život zahospodařili, ani snáď nebudem kemu mět odkázat.

Bacháček, čím více bylo mu stařeny líto, tím více se zatvrzoval.

— A vy si myslíte, tetičko, že vás nekdo v dědině lituje? Živá duša ne. Včil je pozdě banovat. Srdce má svý právo, milá brachu. A ostatek, Petr má chlapca — ten je váš... máte kemu statek odkázat. Aji Hanyška je vaša...

— Tá? Tá mně nesmí na oči do nejdelší smrti! rozkřikla se Beneška, tá je všeckýho příčina.

— A tož si raďte sami a dejte mně pokoj! odsekl Bacháček a šel svou cestou.

Benešku odbytí neodstrašilo. Uplynul rok, co Petr nebyl doma. Kdo měl lepší šaty, s každým se Beneška zastavovala a s každým se dávala do řeči, jejíž cíl byl, slyšet nějakou radu. „Co vy temu říkáte? A co byste mně radili?" Panáček nepomáhal, nevěděl rady k dobrému. („Lůni mně poradit uměl, o já neščasná, že sem ho poslechla!" pomlouvala ho Beneška), napadlo jí tedy jednou zajít k starostovi.

Starostou obce byl tehdy Josef Chlup, sedlák velmi chytrý a honěný. Zvláštní shodou okolností padly zraky spoluobčanů na něho, když poprve volili svobodně starostu svobodné obce. Stály proti sobě dvě strany, Hrabcova a Bacháčkova. Hrabec pracoval pro sebe, neboť si neuměl představit, jak by mohl žít v obci bez bývalého vlivu a bez moci. Proti němu však vzpírala se strana mladších sedláků s Bacháčkem, podporovaná evandělíky, a vyčetla mu veliký rejstřík hříchů až i ty podvodné dopisy do novin a podkopnou práci pro Košuta. Tato strana chtěla volit Bacháčka. A když se tak několik neděl tahaly obě strany, pojednou někdo nadhodil: Zvolme si Chlupa! A ku podivu obratný Chlup byl oběma stranám vhod. Chlup se proplétal v obou stranách a nikde si nezadal. S Bacháčkem čítal noviny, všechno rád zvídal, při všem býval, co nového se kde vařilo. Ale nikdy nestrkal prsty, kde svíralo. Měl umění mlčet. Stejně býval za dobře se starými; chodil mezi ně, přikyvoval, poslouchal, nikde však nehasil, co ho nepálilo a jazyk držíval za zuby. Obě strany se

shodovaly v mínění, že má za ušima a obě strany si ho zvolily za starostu.

Kdo se v něm sklamal, byli mladí. Sotva byl Chlup v úřadě potvrzen, zvážil obě strany a shledal, že strana mladých je lehčí na váze. Jak se stalo, stalo se, než minulo půl roku, vyšlapal si chodníček k pantátovi Hrabcovi. Hrabec zanevřel na obec a stranil se. Jeho zájmy se vyvinovaly jinak. Opravdu se zřekl touhy po bývalé všemohoucnosti v obci. Ale při vší unavenosti a uzavřenosti nebylo mu aspoň to lhostejno, že v čele obce nestojí muž, který by proti němu štval a ryl a který by mu otravoval život. Proto vítal Chlupa, kdykoli přišel se radit nebo hledat pomoc. Chlupovi pak přízeň Hrabcova byla velmi cenná, protože v nových poměrech obecních se vyznat bylo by bývalo nesnadno i muži nepoměrně vzdělanějšímu a světa znalejšímu. V Kloboucích byl starostou poslanec Josef Wurm, v Kobylím Otáhal, jemuž radil kupec Bezděk. S těmi se měřit bylo těžko.

Beneška tedy šla ke Chlupovi. Že co by jí poradil?

— Ja, milá tetičko, radit jak radit, ale dobře poradit!

— No šak — prosím vás — máte zákony a býváte pohromadě aji s pánama. Pan falář povídali, že máme Petra vykúpit, a že by to stálo s dvanást set rýnských.

— To já nevím, milá tetičko, ale byl bych vám tú radú, zandite si k pantátovi Hrabcovi.

Beněšku jakoby byl blesk osvítil.

— Že mně to nenapadlo! Víte, oni lidi na něho strkajú psí hlavu, tož sem si na něho nepomyslela.

Poděkovala starostovi za radu. Jak by nešla k pantátovi Hrabcovi. Byla by šla přes kolikery hranice a třeba k babě čarodějnici, jen aby Petra dostala z vojny. Zdálo se jí někdy, že umře strachem a lítostí o syna, kterého bezcitně vyhnala z domu. Šla k pantátovi Hrabcovi směle a s důvěrou. Hrabec přivítal ji přes zuby a poslouchal její vzdechy na půl ucha a díval se na její slzy na půl oka. Byl nevrlý a nevlídný, ani jí neřekl, aby si sedla.

— Že prej ho máme vyplatit.

— Kterej osel vám to naradil? utrhl se Hrabec.

— Pan falář — krom jeho posvěcenej hlavy, odpověděla Beneška skoro šeptem.

— No, temu on nerozumí, řekl Hrabec mírněji. A jakoby chtěl zamazat příkré slovo a zamezit, aby babka ho nedonesla na faru, začal rozprávět vlídněji, chodil po světnici a zamýšlel se.

— A co pak si u nás ani nesednete? pravil, jakoby teprve nyní zpozoroval, že tetka stojí.

Hrabcova rada byla taková: ať rodiče dají Petrovi připsat dům, ať jim doktor napíše vysvědčení, že jsou sešlí a práce neschopni, ať jim dá také starosta Chlup takové vysvědčení od obce, a s těmi doklady mohou prosit cestou milosti, aby Petr byl z vojny propuštěn.

Beneška byla v pátém nebi. Běhala jako kvočna na úřady, šla s mužem k doktorovi, požádala starostu a po každé takové cestě přicházela k pantátovi vyřizovat, jak pochodila. Bývala by se Hrabcovi povídavá babka zprotivěla, kdyby Hrabec

nebyl pojal plán v duchu, aby z té oštídavé historie také něco měl. Hrabec nikdy nic nedělal zadarmo. Bylo v letě roku 1850, když manželé Benešovi, díky pantátovi Hrabcovi, měli všecky dokumenty pohromadě a poslali je do Brna. V tu chvíli však byl také Hrabcův plán hotov, a Beneška byla v desátém nebi, když pantáta Hrabec před ní svůj plán rozvinul. Dočká-li se toho štěstí, že jí Petra pustí z vojny, dočká se hned dvojího štěstí. Její zarmoucené srdce zaplesalo ponejprv od té doby, co Petra odvezli. Nosila plán pantátův v tajnosti a byla jak omámena. Ani muži svému se nesvěřila, čím tak okřála a co nosí za lubem. Z boha člověk je ten pantáta Hrabec!

Hrabec měl tři dcery, synů neměl. Dvě dcery už vdal. Nejstarší švitořivá Verunka je s mužem svým v Praze na třetí rok a psává domů o svém štěstí. Druhá, Tekla, provdala se do dobrého domu v Kloboucích, také šťastně. Nejmladší dcerka, Anežka, je doma ještě a byla by už na vdaj. Nespěchalo sice, ale Hrabec hleděl, aby už měl pokoj.

Ze svých dcer otec měl nejradši Verunku, švitořivou lichotku. I na Teklu rád myslívá, protože Tekla je pravá otcova krev — prudká, tvrdohlavá; když si vezme něco do hlavy, také to provede. Z poslední, Anežky, má malou radost. Není do rodu Hrabcova, zvítězila v ní selská krev matčina. Často si při pohledu na Anežku vzpomínal, jak vedl před lety matku její k oltáři — tichou, oddanou, poslušnou dívku kobylskou. Jak za svobodna chodila v Kobylských Dvorcích, tak zůstala podnes; nikdy nesvekla se sebe ani svých selských

šatů, jen si je trochu poměštila, zůstala při svých mravech a zvycích, jak si je přinesla s sebou. A dcerka je po matce — Kobylanka, selská děvčica, ne dcera Hrabcova.

Hrabec by byl rád dceru vydal. Co ustoupil po roce 1848 stranou, (byl vlastně odvalen jako balvan z cesty), dům jeho býval prázdný. Hrabec byl poražen, odsouzen tichou nenávistí obyvatelů a proto se zavíral jako na výměnku. Poslední dobou odprodal již i většinu polností, když se ceny ustálily po výkupu z robot a desátků. Jsa jako vyvržen z obce, nestýkal se ani se starými známými. Ani z panstva pavlovského a hodonského nikdo k němu nepřijížděl, tím méně z Klobouk, kde se objevili samí noví lidé při úřadech. V těchto okolnostech mu Beneška přišla zrovna do cesty. Má jediného syna, švarného chasníka; na jeho bláznovském kousku z mládí, na tom výbuchu krve a trochu třeštění po hospodách, nu což by na tom záleželo. Anežka by si dobře sedla.

Teprve z jara r. 1851 došla z Brna bezpečná odpověď, že se k propuštění vojáka Petra Beneše z vojny svoluje, jen že nemůže být propuštěn hned, protože leží ve Veroně ve špitále vojenském s těžkou zimnicí. Zprávou tou byl Hrabec stejně rozčilen jako rodiče Petrovi. I jeho zájmů se velice týkala.

To bylo řečí v dědině! Všady to věděli rychlostí blesku, že Petr Benešůj už by mohl být z vojny doma, kdyby neměl hodonky. Hanyškou Krátkých div nezalomcovala závrať, když to zaslechla. Smutně žila; co se z děvčice motýlka stala ženou — matkou. Měla krásného chlapečka a ří-

kali mu po otci Petříček. Co Petra odvedli na vojnu, hlásilo se o Hanyšku ženichů dost, evandělických chasníků z Brumovic, Morkůvek i Klobouk. Její oči mnohému uhranuly, a všichni byli by jí odpustili její lásku k Petru Benešovi i její hřích. Ale ona je zamítla, čekala. Nebyla zlomena, byla z rodu tvrdého a pevného. Chodila však jako vtělený smutek. Hnědé oči její se zvětšily a zvážněly, ruměnec s tváří sice vymizel, ale polil je jakýsi bledý nádech jako měsíční svit. Když šla po vsi nebo do pole, kráčela jako mramorová socha a přece ne socha studená a chladná, neboť vlekl se za ní pruh smutku a v sebe uzavřeného utrpení. Nikdo se nesehnul, aby po ní hodil posměchem nebo urážkou. Byla milá, pracovitá a krásná jako dřív. Jak byla nedotknutelná ve své dívčí nevinnosti, tak odzbrojovala nekalé jazyky jako matka nesoucí pevně, neplačtivě a neskrývavě svoje utrpení. Jak dospěla za ta dvě léta!

Dokud byl Petr na vojně, ani otec Krátký nelámal si hlavy, co se stane s Hanyškou. Smířil se s křížem, jejž na něho poslal Bůh, smířil se s osudem Hanyščiným a bylo mu milované děvčice líto. Byl spokojen s tím, jak ona svůj hřích nesla. Rozhodnutí spočívalo v rukou Petrových, až se vrátí. Kdyby jeho matka svolila ke smíšenému sňatku, byl by se tomu podrobil i Krátký. Presbyterství sboru klobouckého složil napřed se sebe, aby svou slabostí nebyl kamenem pohoršení druhým rodinám. I Krátký se otřásl, když uslyšel, že Petr se vrátí.

Bylo již k podzimu a bylo podvečer, když Petra přivezl otec na voze z Brna, kam Petr přijel

s transportem vysloužilých vojáků z italského bojiště. Matka Beneška doma omdlívala radostí i starý Beneš na voze veseleji bafčil, třebas nic nemluvil. Na ten den se mnozí pamatovali, neboť z každého skoro domu v dědině, kudy vůz jel, vyběhl někdo mezi zahrádky dívat se, jak Petr se vrací z vojny. „Je přepadlej", byl obecný úsudek lidí, kteří mu viděli do obličeje, jak seděl vedle otce. Na ten den pamatovali se mnozí, třebas nic neměli z návratu Petrova, protože to nebyl den veselý, nýbrž smutný, snad nejsmutnější z uplakaných dní prvního podzimku.

Nejvíc pamatovala na ten den Hanyška Krátkých, smutná děvčica. Věděla, že za svítání starý Beneš odjel s koňmi do Brna. Vyšla dopoledne na pole. Sama si našla zábarku k jakési práci, aby nebyla rodičům na očích, aby neviděly jejich staré oči, jak se ona třese a chvěje rozčilením.

Bože, to byl den! Řídká bílá mlha roztáhla se nad poli jako tenounký závoj a tím závojem silo a mžilo na zem. Vítr byl sychravý a ochlazoval drobné kapečky, že bodaly do tváří a do rukou jako špendlíky. Zoraná černá pole, nassátá vodou, ležela těžce a bez ruchu jako mrtvá. Pod oblaky nebylo barvy; tam, kde slunce mělo zářit, prokmital světlejší kotouč, sotva znatelný, po veškeré ostatní obloze válel se však jako špinavý kouř v chumáčích. Zvuky také vymřely v šírém okolí, kromě několika vran; slyšeti bylo jen ve stromech hvizd větru a tenký svist špendlíkových kapiček. Hrobové ticho, že Hanyšce připadalo, jakoby měla jít po špičkách.

A v prsou ubohé vřela bouře. Nastřádaný smutek zápasil v ní s nadějemi, které se stavěly před ni jako bílé, cudné lilie, a se vzpomínkami, jež voněly mateřídouškou a květem polních růží z oněch mezí, na kterých sedávala před třemi roky s Petrem. Mezi těmi polními růžemi a nad mateří douškou rozhořela se její láska. Tady vyhledávala Petra a výskalo jí srdce, když spatřila třepetavý kosárek za jeho kloboukem. Potom přišel smutek. Veselý motýl spálil si křídla v žáru lásky, a jeho rány se nehojily. Čím jediné žilo vysychající a drásané srdce její, byl ten malý škvoreček, její dítě. Petr se neozval. Neměla tušení, že Petr jí psal z Italie a že farář zabavil dopis jeho, když jej uviděl v rukou obecního posla, nosícího poštu, a odevzdal jej staré Benešce. (Ta si přečetla vzdechy Petrovy, zlostně zmuchlala psaní a hodila je do kamen.) Teď vyrůstají před Hanyškou nové naděje. Petr se vrátí. Ne naděje ohnivé a žhavé jako milenky, nýbrž cudné jako bílé lilie, čistá touha po otci svého dítěte, která by měla být posvěcena sňatkem před Bohem i před lidmi.

Jak přišla na pole, nevěděla; co pracovala, na to nemyslila, a jak se vrátila při poledni domů, věděla nejmíň. Domácí rozuměli, co se v ní děje, proto jí přáli samoty a nevyrušovali jí ze zamyšlení. Chodila až do večera po domě jako němá, bála se vyjít i jen na dvůr, neboť se jí zdálo, kdyby zaslechla přijíždějící vůz do Benešova dvora, že by umřela z toho okamžiku. Čím více však se toho zvuku lekala, tím častěji slyšela hrčení kol, a pokaždé se v ní zatajil dech. O, Petře, Petříčku, vo-

ňavý hřebíčku, jaks ty mně zavoněl v tom čirém polečku... Jak on jí slibovával: Počkej, až budeš moja...

Co by udělala v takové chvíli ona, kdyby byla Petrem? Seskočila by s vozu, jak bude přijíždět před dům, a rozběhla by se ne domů, ale ke Krátkým a volala by celou cestou: „Hanyško, kde jsi Hanyško moja?!" Petr to neudělá, to věděla. Bude zpracován a postrašen, on je trochu nestálý, trochu třtina. Ale kdy přece přijde a kdy se na ni podívá?

Několik dní vstávala— líhala Hanyška s touto otázkou v duši. Všecka bytost její byla napjatá až do nemoci. Zvíře chycené do železťnemohlo by se hůře trápit, očekávajíc buď vysvobození nebo smrt. Den ze dne umdlévala, napjaté struny ochabovaly, nedočkavost povolovala. Nikdo nepřišel a neřekl jí: Hanyško smutná, nečekej a neraduj se, jsi prodána! Hanyško smutná, vymaž z paměti své vzpomínky na mateřídoušku a polní růže, které ti vonívaly na mezích, když jsi hledávala Petra. Hanyško smutná, věz, že bílé lilie tvých nadějí zvadly a jsou pošlapány. Hanyško smutná, budeš opět nosit a střádat na léta svůj žal z opuštěnosti, neboť Petr tě opustil. Neřekl jí to nikdo, sama to po několika dnech pochopila....

A všechno ostatní, co potom slyšela, bylo jí lhostejno. Narovnala se, byla z rodu tvrdého. Její hnědé oči ještě víc potemněly a zvážněly a bledý nádech tváří její stal se průhlednějším. Ale svůj smutek hrdě nesla, bez jediné slzy a bez jediného postěžování.

Co ji mohlo zajímat, že Petr si vezme nejmladší Hrabcovu dceru Anežku? A co měla mluvit o tom, že svatba s Hrabcovou dcerou dostala se na buben celé dědiny?

Petra, toho švarného kdysi šohaje, mnohý by byl nyní nepoznal. Byl při svém návratu do Brumovic jako zlomen. Jako bez života, jakoby se vracel z jiného světa. V útrapách otráveného mládí, v hořkosti nad skutkem kruté matky, v málomocných touhách po domově a zase kletbách na domov a k tomu v soužení vojenského života ztratil vůli, sílu i mládí. Vedlo se mu na vojně jako všem selským synkům nezvyklým štrapacím, kázni a nedostatku. A na konec zlomila jej zimnice.

Seděl doma nyní jako bezvládné tělo, poslouchal matku jako ovce a co mu nařekli, ke všemu přisvědčil. Stroj bez ducha. Nikdo ho neviděl ani na dvoře u koní, neřku na ulici v dědině.

Pozdvižení v obci, pro kterou byl tento román dvou mladých lidí rozrušující událostí, stalo se ještě větší a všeobecnější, když se do něho zamíchal kněz. Farář Vacek neměl tušení, co smluvil Hrabec s Beneškou. Proto se domníval, jakmile uslyšel, že Petr se vrátil, že mu nastává nové nebezpečenství v církvi. Petr dojista vrátí se k nevěstě, soudil, a bude z toho sňatek v evangelickém kostele kloboučkém. Aby toto nebezpečenství odvrátil, připravil si pro nejbližší neděli takové kázání, jakého farníci ještě neslyšeli. Jeho rozvrh byl velmi vášnivý:

Člověk přichází na svět, nevěda o tom ničeho — tak z daleka P. Vacek začal —; později teprvá dosáhne vědomí, že žije. Bez své vůle vstoupil

do života: tajná jakási moc uvrhla jej na tuto zem, obdařivši ho schopnostmi, by se smáti a plakati mohl.

Když je s to myslit, mimovolně tázati se musí: Co je to za podivnou moc, která mě do tohoto plačtivého údolí postavila? Kdo jí dal právo k tomu, by mě z nicoty a bezcitelnosti povolala v život tolikerýma trampotama přeplněný. Co su? Žiju tady snáď proto jenom, abych oral a kopal, abych se nejakému řemeslu vyučil, abych si potřebnosti a rozkoše těla zaopatřil? Takový život by nestál za tu prácu a namáhání a slzy a soužení. Na to mně mnohý z vás v Kristu shromážděných odpoví, jak to ví z katekismusu: Ne pro tento viditelný, ale pro jiný neviditelný svět jsme určeni. Toť na zemi jenom příprava pro vyšší život jest, který sobě zde ctnostným životem zasloužiti máme. Nebesa se otevřou ctnostnému a nepravost peklo pohltí.

Ale kdo nás poučuje a vede, abychom rozeznávali cestu úzkou, která vede k nebi, a cestu širokou, která vede k zatracení? Kristus Pán založil k tomu, odpovídám, zde na světě viditelnou církev a ta nás poučuje. Církev Kristova! Která jest ale ta pravá církev Kristova? Za církev Kristovu vydává se každá a je jich moc. Každá sebe chválí, každá si pravdu svého učení ze slov božích přivlastňuje a vyznavače jiné církve tupí a haní. Zmatek babylonský panuje, spory a hádky, a tož mnozí, aby pokoj měli, říkají: „A jděte mi, církev jako církev, víra jako víra, jenom když člověk řádným člověkem jest." Tak já nesoudím. Já soudím, že se máme držet církve, která pošla z Boha. Buď

pošly všecky církve z lidí nebo z Boha, nic třetího nestává. Jestli pošly všecky církve z lidí, teda žádná za nic nestojí a nemožou být naším vůdcem a nemožou nám žádná blaženost věčnou zaručit. Lidé nebem nevládnou, tedy mně ho také, kdyby mně ho i slibovali, dáti nemožou. Jestli pošly ale všecky církve z Boha — teda Bůh sám je původem těch babylonských zmatků, roztržek a svárů, čehož pomyslit se hrozí duch můj a váš jistě také. Ty zmatky nedělá Bůh, an by nápotom láskou nekonečnou a svatostí svrchovanou býti nemohl. Kdyby všecky církve z Boha pocházely, tedy by pravda bylo: Církev jako církev, je to jedno, žiju-li v pravdě nebo v bludu.

Na štěstí víme z písma sv., že Bůh založil jedinou církev a to je katolická a z dějepisu víme, že ty druhé církve jsou z lidí t. j. z ďábla. My víme, že zakladatel té jedné víry byl prostopášný, pyšný mnich Luther, který utekl z kláštera a oženil se se svou Kateřinkou. — —

A od tohoto okamžiku zbrunátněla tvář kněžova, oči jeho začaly metat blesky na shromáždění věřících, jeho hlas hřímal a jeho pěst dopadala na římsu kazatelny. Tu začalo to pravé, co měl v úmyslu farníkům svým dnes říci. Hlavní myšlenky druhé polovičky kázání postupovaly v takovém pořadě:

Církev evangelickou založil Luther. Nebyl Bůh ani svatý. Protestantský kazatel J. C. Lavater vyznává: „Katolíci mají svaté, my nemáme žádné; aspoň ne takové, jakých katolíci mají." „Luther nebyl žádným svatým — píše evangelický profesor Kern (Orthosophisches Denkmal 1825) a

Ancillon, spisovatel protestantský, dí: „Lutherovo jednání pocházelo více z náruživosti než z rozumného promyšlení". K čemuž král pruský Bedřich II., sám nejvyšší papež evangelíků dokládá: „Nesmíme myslit, že by Luther a Kalvín zvláštní hlavy byli bývali. Jest to se zakladateli sekt jako s vyslanci; zdaříť se to prostředním hlavám, jen když prospěšné výminky navrhují." A tak ti pobloudilí, v Kristu shromáždění, kteří se evangelíci nazývají, to jsou lidé bludní. Oni se spustili Boha, zradili víru otců svých a přidrželi se Husa. A když povstal Luther a Kalvín, přidrželi se zase Luthera a Kalvína — lidí, ne Boha. A proč Luthera? Protože on učil a založil nový článek víry: „víra jedině bez všelikých dobrých skutků spasí". A tak dal svým přívržencům heslo: „Věř pevně a hřeš zjevně; víra ta, že Kristus za tvé hříchy zadost učinil, spasí tě i bez všelikých dobrých skutků". To ta lutheránská víra dovoluje; a proto moc lidí radši za Lutherem než za Kristem půjde.

Ó v Kristu shromáždění! Každá obec nešťastná je, která má mezi sebou jinověrce. Nešťastná, neboť má v sobě nakažlivý mor. Vy matky křesťanské budete jednou počet klást před soudem božím, jak jste hlídaly svých synů a dcer, aby nepřišli v místa nepravosti. Víme to ze zkušenosti, nejedna ta děvka s druhé strany střílá očima po katolických chlapcích, ba nejedna běhá do polí za hodným chlapcem, až ho svede. A její rodiče jí nezakazují, snad to schvalují a snad ji tajně navedli, aby sváděla do jejich maličkého ovčince, aby ho větším udělali a mohli se s nama rovnat. A potom jsou sváry, zmatky a neštěstí v rodinách a

potom jsou manželství nešťastná, děti nešťastné a rodiče nešťastní, pláč a skřípání zubů.

Kletba na vás a na vaše děti, kteří jste rodiče krátkozrací a spouštíte se jediné víry, která je založena na skále Petrově. Pestis eram vivans, moriens ero mors tua, Papa — napsal vzdorovitý Luther. To jest: Za živa jsem ti byl morem, po smrti budu smrtí tvou, papeži! A hle, více jak tři sta let od té doby uplynulo, a kde je Luther se svou církví? A kde jest on sám? A moc papežova pevnější jest a jest v pěti dílech světa, an tehdáž byla jenom ve třech, protože za časů Lutherových Amerika sotva objevena byla a o Australii se ještě ani nevědělo. To je ta skála, a brány pekelné jí nepřemožou! Amen.

„Dejž to pán bůh nebeskej", odpovědělo tiše shromáždění. A farář Vacek uděloval požehnání a četl obvyklé ohlášky. V jedněch byla malá dušička, když slyšeli o trestech a hrůzách pekelných, jiní zapomněli na všecko jiné a obírali se jen Hanyškou, na niž padala slova knězova, jakoby ji kamenoval; těm, kteří byli nejusedlejší, připadlo, že toto všecko nemá být, že to není slovo boží, které nás učí, že každý člověk je náš bližní, i žid i helvít i pohan.

— Ale nabrúsil si na ně! vyhrklo z Vašiny cestou z kostela.

— Ja co, bójí se, že mu uteče masná svatba, odpíral Bacháček.

— Aji já myslím, že je to nepatřící věc. Člověk si može držet svoje a nemosí druhých hanět, přidával se k němu starosta Chlup.

— Učenej šak je, bránil se Vašina. Co on téj latiny ví a co knížek přeříkal.

— Učenej, učenej — ježil se Bacháček; a rozuměls temu brebencování? To si može nechat.

To velice vážilo, že starosta mluvil proti faráři v této věci. Roznesl se dost brzo výrok jeho mezi sedláky, a proto většina buď střízlivě posuzovala hromy a blesky farářovy nebo dokonce na to reptala, že zdvihá pohoršení v obci Rozčilení a popuzení proti helvítům zapustilo však kořeny mezi drobnými lidmi a modličkáři, a bylo se obávat, že by při nějaké příležitosti mohli ukázat, jak oni tomu kázání rozumějí...,

Toto farářovo kázání — to byl konec Hanyščiny písně Salomounovy. Hrubý a drsný překlad písně písní do řeči naší, do jazyka srozumitelného vesnici slovácké. Píseň zapadla do trní a bodláčí, a Hanyšce Krátkých zůstal jen chlapeček a oči pro pláč, kdyby byla mohla vůbec plakat. Ani vody mnohé nemohly by uhasit tohoto milování, aniž řeky ho zatopí, — myslívala si dle té písně Šalomouna krále, ale na dědině chodí život jinak nežli na horách Libánu, na horách Beter a v údolích, kde kvetou růže Sáronské.

II. BĚDA TOMU, SKRZE KOHO POHORŠENÍ...

Byl to škaredý podzim toho roku 1851. Podzimek přinášívá vždycky na slovácké dědiny propasti bláta. Lidé tápají v něm těžce, neboť „slovenky" zabořují se div ne po kolena. Slavné bláto! Ve Štarvičkách utonul prý uprostřed dědiny kyrysar i s koněm, když tam vojáci leželi.

A letošní podzimek byl jeden z nejblátivějších. Prostředkem dědiny probíhá široká cesta-necesta, plná prachu v čas sucha a plná bláta, když začnou deště. Když v létě chlapci si v dědině hrají a na některém konci zdvihnou nohama prach, lidé v polích se až uleknou, zdali v dědině nehoří. A na podzim zase prohlubně bláta, a bláto těžké jak olovo, že vůz zařeže se někde po loukotě a pěti páry koní aby se vytahoval.

Pro bláto i život na dědině bývá mdlý. Kdo nemusí, nevychází ven. Jenom sem tam oživuje dědinu skřipot kol a plískanice bláta, jede-li vůz

po tvrdém, a klení vězících pacholků, když vůz uvázl.

Z polí zčernalých vane do dědiny zápach podobný vlhkému zápachu hřbitovnímu, což zvyšuje dojem smutku.

Když se svečeřívá, umlkne i poslední zvuk ve vsi. Vítr prohazuje slaměné došky na střechách chalup a hvízdá někde vikýřem tak pronikavě, jako hvízdává ovčák na psy. Ani mládenci nepostávají u zahrádek s děvčaty. Vidí-li sousedé okny přecházet někoho po dědině, znamená to, že se děje něco neobyčejného. Napínají uši a hádají.

Proto neušlo jejich pozornosti, že jedno pozdní odpůldne Krátký šel dědinou nahoru jako nastrojen, za dlouhou dobu se vracel a že z několika evandělických domů vycházeli za šera již hospodáři a sbírali se těžkým blátem ke Krátkému.

U Krátkého skutečně byla schůze předních osob církve. Za stolem posedala řada sousedů, a starý Krátký, pokojný a důstojný, odvazoval si sváteční šátek s krku a odkládal polosváteční šaty. Z rodiny Krátkých seděla na lavici u kamen Krátká pouze, dětí nebylo ve světnici.

Sousedé dychtivě upírali oči na Krátkého, jenž v přestávkách vypravoval o přivítání, překvapení, návštěvě — —

— Ukázal mně na legátku a řekl: Sednite si, pane Krátký.

Sedl sem si.

— Ná, s jakú začal? přerušil Krátkého nedočkavě jeden ze sousedů.

— Povídá: Co jste mi přinesl, pane Krátký.

— Já na to: Nic nepřinesl, radši bych chtěl odnest, důstojný pane, nejradši dobrú vůlu. A už sem začal. Pane faláři, povídám, vy ste měli uplynulú neděłu kázání. Je teho plná dědina, víme všecko. Vy ste doráželi na našu stránku, že jako my sme odpadlíci od církve, kacíři a synové ďábla, kteří zapřeli víru otců svojich. Tak se nám to doneslo a já vím, že to bylo pro to neštěstí, které Hospodin poslal na moje šediny.

— A falář? opět vyrušil onen nedočkavec.

— Byl trochu zaraženej a čekal, až domluvím. Ale viděl jsem, jak měnil barvu. No, já sem mluvil dál, že jako neměl by strkat na nás psí hlavu, že v našej ubci, co staří lidi pamatujú, nikdá nebylo svárů a pohoršení pro víru. Súsed se súsedem se snášel, a děti chodily do jednej škole, a neubližovalo se nikemu, až přišel on do Brumovic. Teho křiku před tým ani s našej stránky ani s vašej stránky, pane faláři, nebývalo, pravil sem.

Ale nejvěc nás bolí, že ste nás nařkli před starýma i mladýma, že my evandělíci sme zapřeli víru otců svojich a že víra naša nejni z Boha, leč z lidí a to špatných. Kterú víru otců sme zapřeli, velebný pane? otázal jsem se.

— Svatou církev katolickou, toť jisto.

— Ná, hleďte, řekl sem já a otevřel „Historii o těžkých protivenstvích církve české". Víra otců našich bývala rozdílná v každej době, v některých dobách otcové naši mívali aji více věr. Čechové staří — a my Moravci taky sme podle původu Čechové — byli v modlářství pohříženi a byli pohané bez pravého Boha. Ale roku 894 — ukázal sem do knihy — „kníže Bořivoj hostem byv u Sva-

topluka, moravského krále, divným božím řízením známosti Kristovy nabyl, ale ihned tam na Velehradě 23. dne měsíce června s třiceti vývodami (aneb vladykami) křest svatý přijav, s radostí domů se navrátil." Potom obrátil sem na kapitolu pátú a vykládal sem, že Moravani víru svatú přijali od Řekův a teprve později biskup římský neboli pápež nad Čechy panovati chcel a nutil je: aby latinského místo slovanského jazyka při službách Bažích užívali, aby se kněži neženili a brzo po tem, aby večeřu Páně pod jednú užívali, jak o tem učí Ján Amos Komenský. Takovú víru, jakú Moravané přijali, že majú Slovani jinší — Rusi, Bulhaři, Srbi. Potom vystúpil Ján Hus, mučedlník, a lid českej přidal se k němu. Tehdová víra otců našich byla víra Husova, kterýho vaša stránka nazývá kacířem, přidal sem. Po Husovi rozkvetla Jednota bratří českých a moravských a mnozí přidrželi se Martina Luthera a Kalvína, takže enom malá částka lidu českýho slúžila Bohu podle spůsobů římanských. Teprve když Bůh trestal otce naše ukrutně na Bílej Hoře, když pominuly církve české a utekly do vyhnanství, jak v téjto knížečce — ukázal jsem „Kšaft umírající matky Jednoty bratrské" — se učíme, zvítězila a rozmnožila se vaša stránka. Ale proto přece nemožete říkat o nás, pane faláři, že my sme se zpronevěřili víře otců našich. A že máme být proto zatraceni.

Oči sousedů s pýchou spočinuly na tváři Krátkého, když ustal.

— Máte ještě něco? ptal se falář, když sem zastrčil knížky do kapse.

— Mám a sícc tú hlavní věc, pro kterú sem přišel. My evandělíci sme se usnesli, že vás, velebný pane, budem žalovat pro rušení našeho náboženství. Kazatedlnica je svobodná, já vím, ale nejni dovolený přecej, co vy si trúfáte — zlořečit!

A já za sebe, přidal sem, já za sebe nebudu žalovat pro náboženství, ale pro urážku svej cti. Sestarál sem v poctivosti v tejto ubci, a nebudu trpět, aby někdo házel po mně blatem, že moja neščasná dcerka běhala za katolickým chlapcem snáď z mýho návodu.

Falář, jak sem viděl, chcel napřed neco jinýho povídat, připravoval si, myslím, dlúhú řeč o náboženstvjú a víře. Jak sem ale zavadil o túto věc, zasej rychle změnil barvu a byl, jakby ho opařil. Začal mě ujišťovat, že každá strana si máme nechat svý, on že by mně vypověděl historii našej víry jináč a že by taky měl pravdu. A co se tej dcery mej týká, však že on žádnýho nemenoval a žádnej mu nemože dokázat, že mluvil o mně a mej dceři.

— Ale, jářku, já mám na to svědků. Vy ste o tech neščasných děckách mluvili, pane faláři, aji mimová kostel. Aji mezi liďma dali ste se slyšet, že běhala za Petrem, aby ho svedla. Co pak se takový věci nestávajú aji naopak? Či se nepamatujete, že Rozína Paleníkova jela už na zdavky do našej klobúckej církve a utekla od kostela za katolickým chasníkem na Lutrýnky, kde on při cestě oral, aby ho nevěsta viděla? To mohlo byt? To ste neříkali, že Ráčkůj chasník ju sváděl? A vy ste hrozili: Jak já včil Krátkým shodím hřebínek...

Jemu spadl hřebínek po tejto mej řeči. Na to nebyl připravenej, co já všecko vím. Byl krotkej a začal sem tam, že liďom se nesmí všecko věřit, co oni přidajú a přejinačú. On prej si mě moc váží, aji druhých evandělíků, že sme spořádaní hospodáři, ale prej úřad jeho mu nekdy ukládá povinnosti, že mosí proti svéj vůli říct ostrý slovo. Přiznává prej se, že se snáď unáhlil, ale že se to věckrát nestane. Přál by si, abychme se rozešli jako přáteli. Súdit, abych se nesúdil, že mně to dobře radí, protože jeho žádnej súd neodsúdí; že rok 1848 už je preč.

— Ešče mám neco, řekl sem a vytahoval sem rozsudek Bednáříkůj.

— To si nechme na podruhé, přerušil mě farář; bylo vidět, že by se mě už rád zbavil.

— Ne tak, řekl jsem, vyperme to najednú. Vy, velebný pane, v techto časech moc si protivá nám trúfáte. Ale my snášet nebudem nic. Vy ste zas Václava Bednaříka žalovali pro rušení vašeho náboženství. Napřed Bulu, včil Bednaříka, že neklekl, když ste šli k nemocným přes pole. A súd ho neodsúdil, protože Bednařík řekl: Já sem kopal na poli zádama k cestě a když sem slyšel zacinkat, myslel sem si, že nejaký hříbě má na krku zvoneček. Proto sem se ani neobrátil. Súd uznal, že my evandělíci klekat nemosíme. A vy ste začali teda s jinýho konca, začali ste na nás štvat lidi jako na psy.

— Tak já vám, pane Krátký, svú ruku na to dávám, že už ode mne neuslyšíte křivýho slova.

Co sem měl dělat? Myslel sem si, jak ty čase se začínajú obracet, že by ho snáď opravdu žádnej

súd neodsúdil. A tož sem ten smír přijal. Povídal sem mu:

— Šak pro tú dobrú vůlu sem přišel. S Pánem Bohem!

Sousedé byli spokojeni s výsledkem Krátkého návštěvy na katolické faře. Rozprávěli vážně ještě o podrobnostech, venkoncem však uznávali, že smířlivostí spíše se docílí pokoje v obci. Farář přece snad bude zastrašen. Poněvadž se u Krátkých chystali k večeři, sousedé se na besedě dlouho nemeškali a společně odešli. Doma vypravovali, jak starý Krátký pořídil.

Byl-li kdo ještě víc proti faráři Vackovi popuzen, byl to pantáta Hrabec. Jemu bylo svrchovaně nevhod, že farář historii Petra Beneše tak rozšlapával a rozmazával. Farář neměl tušení, jak daleko dospělo vyjednávání mezi ním a starou Beneškou. Za těch okolností bylo třeba pro hladší dokončení celé historie, aby Krátký nebyl štván a rozbolňován. Hrabec bál se zatvrzelosti Krátkého. Proto v duchu lál faráři a veřejně mluvil o něm jako o hloupém chlapisku (krom jeho posvěcené hlavy), který strká prsty, kam mu nepatří.

Ať bylo jak bylo, Hrabec vzal na sebe úlohu, že bude prostředkovat mezi rodinou Benešovou a Krátkých. Spěchalo to. Železo se musilo kout, dokud bylo žhavé. Kdyby byl měl přejít dědinu po rozpálených plotnách, nebyla by mu ta cesta tak trapná, jako navštívit Krátkého, aby s ním osobně začal jednat. A přece musil ke Krátkému jít. Šel a jednal. Dojednal, že Petr Beneš uloží na chlapečka tisíc rýnských ve stříbře do sirotčí pokladny,

a ty mu budou vyplaceny v čas plnoletí i s úroky. Kdyby věku nedožil, aby peníze připadly matce chlapečkově.

Krátký s počátku doufal, že Petr přijde... ať s vůlí nebo proti vůli své matky. Krátký byl by hned přistoupil i na sňatek smíšený, aby totiž každá strana zůstala při svém náboženství a synové aby šli po otci, děvčata po matce, dá-li jim bůh děti. Právě ten případ, jejž připomenul faráři Vackovi, smiřoval ho s takovým rozřešením. Rozina Páleníkova, evandělička, jela již na svatbu do klobouckého kostela s ženichem svým evandělickým, Fialou. Ale utekla od kostela, když svatebčané slezli s vozu a rodiče se zabavovali nějakým řízením v zákristii. A běžela rovnou na Lutrýnky, kde oral Tomáš Ráčkův, syn fojtíka Ráčka, kterého milovala. On v den svatby vyjel na pole, aby nevěsta musila mimo něho jet a vidět ho. Když od něho upustit nechtěla, podložili se rodiče její a svolili ke sňatku. Stalo se asi před patnácti lety, už za faráře Vacka, a manželství je šťastné až radost. Pánu bohu poručeno, myslil si Krátký. Když Petr však nepřicházel, Krátký strojil se už už, že sám zajde k rodičům jeho promluvit moudré slovo s nimi. Bylo mu žal o dceru. Hanyška umírala žalem a otec jí rozuměl. Zavírala se před lidmi a doma někde ve chlévě zalívala slzami ztracenou, pošlapanou lásku. Otec ani matka nemohli hledět na její trápení. Než jakmile se mezi oba domy vložil pantáta Hrabec, Krátký odevzdal ihned věc do vůle boží. Kam Hrabec šlápne, tam tráva neroste. A proto přistoupil na návrh, aby na Petříčka uložil otec jeho

tisíc rýnských ve stříbře do sirotčí pokladny. Srdce mu krvácelo, a bylo za čas pozorovat, že se ohnul ještě víc a že mu vlasy začaly bělet.

Petr Beneš byl doma sotva několik neděl a měl svatbu s Anežkou Hrabcovou, se kterou jej rodiče svedli jen jednou jedinkrát, co byl z vojny doma. Což, oba mladí lidé se znali, vždyť také chodili spolu do školy a vídali se i později. Náklonnosti však k sobě nepocítili dříve; Petr měl Hanyšku a Hrabcova Anežka málo chodila k muzikám. Byla i trochu kuchyňka a nerada se pouštěla maminčiny sukně, i trochu se nesla nad selský stav, třebas otci připadala selskou. A nyní jeden večer, který smutný ženich proseděl s nemluvnou nevěstou u Hrabců, měl stačit na sblížení a splynutí mladých duší. Byla však přece svatba.

Za všechnu tu dobu Petr ani Hanyšky, ani nikoho z rodičů jejích neviděl. Mezi dvory obou domů stála už vysoká zeď, každý dům měl svou studni pro sebe za zdí... Je pravda, každým dnem, co byl doma, Petr uvědomoval si víc a víc svůj stav. Ale na jeho hlavě ležely mrákoty, jakoby měl mozek sevřený a přitlačený fošnami. Ozývalo se nesměle svědomí jeho, šel však na námluvy k cizím a chystal se k svatbě. Přišla jasná chvíle, kdy si Hanyšku spatřit i přál a zase se toho okamžiku lekal jako potrestaný kluk. Snad by ji aspoň měl odprosit a ona by snad odpustila, když on se musí podložiti rodičům! Ale což kdyby se opakovalo s ním, co se mu stalo tehdy... po námluvách u Jordáňů? Soužení začalo by znova, tělo bez duše, nemá odvahy...

Byl druhý den po svatbě. Bydlel s ženou svou sám v domě, staří uhnuli do výměnky. Nebylo jediné chybičky, které by byl zpozoroval na dceři Hrabcově, vyjma, že si byli cizí. A zrovna tak Anežka z poslušnosti k otci svému stala se Benešovou ženou, vpravovala se do hospodářství v novém domě a doufala, že všechno to, Bůh dá, povede k dobrému.

V domě už se začalo trochu pracovat, po svatbě už bylo uklizeno.

Začali jen hravou práci v lese, neboť byl to poslední den v týdni, a po svatbě všichni ještě trochu vyspávali, i nádenníci; a že pracovali, bylo jen, aby se neřeklo. Petr zapřáhl tak o přesnídávkách a vyjel humnem do lesa pro krbály a trochu klestí. Seděl hluboce v košině a cosi mu nedalo, musil se podívat do sousedova humna. Zachvěl se bázní, aby náhodou nezahlédl Hanyšku. Z domu jel rád. Byl by rád na chvíli o samotě býval, aby si oddechl, aby střásl se sebe všechnu dosavadní úzkost, aby si rozmyslil a vyložil, co se s ním děje a proč na něho všechno doma padá. Ač humno jde do kopce, pošvihoval koně netrpělivě, ani nevěda o tom.

Jak jel humnem, vracely se mu do hlavy vzpomínky, i nejmenší podrobnosti, na které si kolik let nevzpomněl až dnes. Jakési teplo zahřívalo mu srdce, když myslil na to, jak lozil pod plot, jak chodil s Hanyškou do školy, jak jí tahával vodu ze studně, a ona přibíhala za ním na pole.... Když si připamatoval divné opojení v hospodě v onu masopustní neděli, vířil mu zmatený tanec

v hlavě, jakoby se to bylo přihodilo včera. Klapání kol a vrzání vozu hrálo celé nápěvy...

Čím více se bránil vzpomínkám a chtěl jim ujeti — proto snad pořád švihal na koně bičem — tím více dorážely na něho jako podrážděné vosy.

Zamyšlen vyjel z dědiny a zamyšlen přijel do lesa.

Nádenníci ještě neměli klestí nasekáno. A poněvadž hospodář, Petr, neměl ani klučnice ani sekery a nemohl jim pomáhat, odešel od nich a zašel si do cesty a rozhlížel se od selských ochozí k panskému lesu, aby se potoulal a podíval po známých místech. Kus panského lesa bylo letos vysekáno a dříví složeno. To pozoroval Petr, ubíraje se k panské boudě v seči, kde slyšel hajné. Z boudy se valil sloup dýmu. Patrně tam byla společnost. Chtěl si zajít v jinou stranu, nebylo mu do řeči, proto se obrátil.

Když se přiblížil poslední ochoze selské — byla to ochoza tchána jeho Hrabce — zaslechl ženské hlasy. Neviděl, kdo mluvil a kolik jich tu bylo. Hovořily za velikou hromadou suchého dříví, svázaného v otýpky a hovořily velice živě a hlasitě. Petr zaslechl konec nějaké události, které nerozuměl, ale dvakráte slyšel říci: „Krátkých zmrhalka". Bodlo ho u srdce. Tak říkali v dědině Hanyšce. Stanul jako přimražen. A zatím kterási z bab již zase vysokým hlasem vypravovala:

— — — A tak vám v pondělí — ten deň před svatbú — chlapeček hrál si u zahrádek před domem. Šli sme z kostela. To víte, takovýho děcka každej si všimne. A je vám to taky chla-

peček jako z vosku, jako malovanej. A dyž se tak hrá, tož mu povídám:

— Petříčku, co děláš?

— Dům, povídá chlapec. Už vám pěkně žvatle a oči má rozumný jako starej člověk.

— A co dělajú maminka, Petříčku?

— Sijú novú kosulku.

— A kemu, Petříčko?

— Ja, mně.

— A nač, dítě?

— Půjdu zejtla na svatbu.

— A na čí, Petříčku?

— Na tatínkovu, belú si Hlabcovu Anezku.

To jste měly, ženy, vidět. Všecky nás hned slze polily, dyž to dítě tak žvatlalo. Nekde to chuderka slyšelo a nevědělo, co povídá...

Petr slyšel každé slovo a zůstal, jakoby přirostl k zemi. Stoje za nízkým prořídlým křovím, bál se pohnout, aby ho některá z ženských nezahlídla. Proklínal tento okamžik, kdy zašel k ochoze Hrabcově, kdy zaslechl ženský hlas, kdy se dověděl, co v obci o něm vypravují. Jako zloděj couval tiše od ochozy a potom chvátal hluboko do lesa v končiny, kde se sice neznal, ale ani se nestaral, kam chvátá.

Všechna minulost stála mu rázem před očima.

Hnal se lesem, nevybíraje cesty ani pěšinky. Suché listí pod nohama šustělo, klesti praskalo; haluze a ostré pahýly chytaly mu šaty a šlehaly mu přes obličej, jakoby běhal na vojně ulicí. Petr urputně však prodíral se houštím, slepě pouštěl se v pravo, v levo s hlavou sklopenou a očima podběhlýma.

Kam uprchneš před sebou samým?

Když pojednou na kraji lesa pozdvihl hlavu, poznal, že stojí u Bojanovic. Viděl Bojanovský kostelík se šindelovou střechou před sebou, v levo nad Němčičkami povětrňák. Obrátil se a zase zmizel v lese. V lese bylo mu volněji nežli na kraji otevřené krajiny, odkud na něho zelo tisíc očí. Nebylo sice vidět v poli člověka, ale Petrovi bylo, jakoby na něm lpěly oči celého světa.

V lese byl poněkud skryt před „světem". Les ohlušoval poněkud výkřiky jeho srdce, aby jich sám neslyšel. Chřest klestí pod nohama a tření větve o větev, jimiž zmítal zimravý vítr, působily naň konejšivěji. Octl se na mýtině. Trnul opět v takovém otevřeném prostranství, že tam z toho kouta vyskočí baba, tam potká člověka, který se naň ušklíbne a ukáže naň prstem. Palčivá bolest vysušila mu hrdlo a stáhla mu chřtán, jejž marně snažil se ovlažovati hořkými slinami; ani těch neměl. A prsa mu něco svíralo jako železnými pruty, takže si nemohl oddechnout. Tak prchal a bloudil několik hodin, drán lesem a drán svědomím.

A přece neprchl, neskryl se.

Už mu nyní bylo všechno jasno, čeho po svém návratu neviděl; už také věděl, co neměl dělat a co bylo jeho povinností.

Byl by rád, aby ho země přikryla. Země však ani les nemohly utlumit křik svědomí, jež se probudilo v něm klevetami žen v Hrabcově ochoze. Vzpomínka za vzpomínkou hnala se mu do hlavy, ač chtěl řetěz jich přetrhnouti. Představoval si schválně, jak žena jeho chodí po dvoře, dovařuje oběd a hledí již na hodiny... již je zajisté po po-

ledni... Ale nežli si mohl být vědom, jak se to stalo, že tu bloudí a že není doma, již myšlenky jeho toulaly se po sousedově humnu... viděl v něm mihnouti se červený turecký šátek, a hned zase batolil se před ním kučeravý chlapeček a upíral na Petra velké dětské oči... „Půjde na tatínkovu svatbu". Vedlo se Petrovi, když chtěl zastavit vtíravé zahanbující vzpomínky jako člověku, jenž zdvihá klubko za odmotanou nit.

Když se zase rozhlížel, poznal, že je nad Morkůvky, neboť viděl na polehradský les a na kloboucké vrchy. Připomněl si své koně, stojící v lese a jistě udivené řeči svých nádenníků, kteří se ho nemohou dočkat... Někteří vyšli ho snad i hledat — — — Co řekne? Klopýtnul prudce o pařez a padl na ruce Jakoby úraz ten byl i jeho srdcem otřásl: položil se na zem, postlanou dubovým listem, zabořil hlavu do rukou a bolestně zasténal: „Bože můj, co sem to udělal!" Plakat nemohl, hrdlo se mu zúžilo, až se dusil. Zalomcoval sebou křečovitě, štkal a štkal. A potom zase ležel jako mrtvý, jenž dobojoval poslední zápas — —

Slunce plížilo se tajemně za šedými podzimními mraky a odplížilo se veliký kus od prostřed oblohy k západu. Křovím svištěl pronikavější vítr, sychravý a vlhký. Občas písklo vzdálené ptáče, zadupal lesní králík a zašustěly nad hlavou vrány. Hodina míjela za hodinou, minulo jich mnoho. Pojednou ozvaly se ostré kroky. Dvě Líšenky šly tudy lesem se skrošnami na zádech. Petr procitl a znamenal, že leží blízko stezky. Nežli se však mohl probrat a zdvihnout, jedna z kuřenčářek vykřikla:

— Chlap!

Petr zdvihl se a odskočil. Líšenky ustrnulé v prvním leknutí jinak nemyslily, nežli že to zloděj kryl se v listí. — — —

Když se Petr vrátil ke své ochoze, již mohlo býti k páté hodině s poledne a silně se tmělo. Nalezl les prázdný a na cestě hluboce vyryté koleje, což bylo znamením, že nádenníci nemohouce se hospodáře dočkati, naložili otýpky na vůz a vezli je bez něho domů.

Večerní les Petra strašil. Šířily se v něm šedé stíny, v nichž se Petrovi před očima hemžilo plno skřítků a duchů, hopkovalo tisíce neznámých zvířat a míhali se hadi — a zatím to vítr hrál si s lískovým proutím, jež se dotýkalo, šeptalo a chřestilo... Petra rozrážela i zima, až se třásl.

To chřestění Petra pohánělo z lesa; když sběhl do žlebu a měl les za sebou, oddechl si volněji. Ve žlebě opět vyrostla před jeho zraky žena jeho, uslzená a nešťastná...

Uslzená a nešťastná! Viděl jasně domácí dvůr, sklíčenou ženu, jež pobíhá netrpělivě od vrat ke dveřím vyhlídat a chvílemi tázavě upírá oči k výměnku, kam se odstěhovali Petrovi rodiče...

Petr netušil, že tak bylo skutečně a že viděl před sebou obraz opravdu uslzené Anežky. Ona netrpělivě popravovala a již od oběda tázavě upírala oči na výměnek... Ale místo odpovědi viděla u okna tatínka Beneše, jenž ve svatém pokoji si pokuřoval, kdežto maminka Beneška kutila kdesi po dědině. Starý Beneš si toho ani nepovšimnul, že dnes Petra od rána neviděl a že „nevěsta" je nepokojná, že není, jak se říká, svá...

Z rána bylo i Anežce volněji, když Petr odjel a ona zůstala o samotě. Všechno, co se poslední dní s ní stalo, přeletělo jako vichr. Vichr ten uchvátil ji na křídla a nesl od ohlášek ke svatbě tak chvatně, že nebylo kdy ani rozmýšlet. Otcova přísná tvář, pevná vůle a určitý rozkaz nedaly jí, aby se rozpakovala. Všechno kvapilo ráz na ráz... Dnes je Benešovou ženou, nač za svobodna ani nepomyslila. Když vařila oběd, postávala zamyšlena před praskajícím ohniskem a přemýšlela o sobě. Muž její, Petr, nebyl jí protivný, ač nemohla říci, že by ho milovala. Srdce její chytlo se kdysi na podobu šohaje z podsedka, jenž jí nevypadl z mysli; ale ona podobu tu pochovala tajně v srdci svém... Zapomene-li naň či nezapomene, hodnou ženou Petrovou chtěla se stát a poručit si... Bolelo ji jen pomyšlení na Hanyšku Krátkých, které se stala docela i sousedkou. Hanyška byla o nějaký rok mladší a nebývaly spolu ani kamarádky, ač dobře se snášely, kdykoliv se přihodilo. Mluvívaly spolu upřímně, když vedle sebe stály u muziky. Anežce bývalo Hanyšky i srdečně líto, když Petra odvedli na vojnu a když na nešťastnou helvítku, jež nosila synáčka na rukou, lidé ukazovali prstem... A nyní sama jí Petra přebrala... Trochu se styděla....

Když bylo poledne, oběd byl hotov. Mladá žena přistrojila stůl, připravila talíře a lžice a netrpělivě chodila se dívat na hodiny do světnice. Byla jedna hodina s poledne, a jídlo již bylo vysmahlé. Anežka poslouchala u dveří, nezaslechne-li klapání vozu. A za půl hodiny zase vyšla se podívat před dům, nehrčí-li vůz od dolního konce

dou Benešku nejdříve a zatáhl za
která by nebyla pozdvihla očí, když
vrznout.

Obě ženy zkameněly. Ponejpr
tváří v tvář nešťastné sokyně. Helvítka
hned se rděla, mladou Benešku polil
živý stud. Hleděly na sebe mlčky, be
jen chlapeček něco žvatlal matce a n
přítomností cizí ženské.

V těchto nevýslovných rozpacích
hnula se k svému synáčkovi a pravila
na mladou Benešku:

— Vidíš, Petříčku, to sú ta tetič
tatínka.

Chlapec vyvalil dětské své oči.

— Včil bývajú vedlé nás, pokra

Chlapec nerozuměl a zpytavě hl
matku, hned na mladou Benešku.

Beneška nevěděla, co říci. Zvlhly
pacích shrnovala si rukávy své ma
vaření měla ohrnuty. Hleděla víc na
na matku a viděla věrnou podobu sv

— Mozu? ptal se nevinně chlapec.

— Jenom dondi, opakovala Beneška. A nepozdvihujíc očí, pokračovala:

— A řekni svej mamince, že sem ti tatínka nepřebrala ráda. Kdybych ti ho nebyla vzala já, byla by ti ho vzala druhá, protože tvá maminka sú jinší víry než tatínek.

Obě ženy zaslzely, a mladá Beneška nepromluvivši už ani slova, odvrátila se rychle a zavřela za sebou dvířka. Na dolní konec ani se nepodívala, neboť úplně zapomněla, proč vyšla na ulici.

Usedla si ve světnici a třásla se rozechvěním. Stůl zůstal přikryt, oběd na ohnisku připraven. Anežka seděla u stolu zamyšlena.

Asi k páté hodině zapraskal vůz, zaduněl pod kůlnou a vjel s nákladem na dvůr. Mladá žena sebou škubla, ale hned zase zůstala sedět v jakési zmalátnělosti, ba nevšimavosti k tomu, co se vůkol ní stalo a stane. Když vešel nádenník a oznamoval, že přijeli bez hospodáře, jenž se někam zatoulal, ani to jí nepřekvapilo. Jen když zůstala zase o samotě; cítila, jak na ni jdou mdloby, jak se jí nohy třesou a před očima dělají černé kruhy. Jak pojedli dělníci, jak složili otýpky a co v domě dělali, o to se nestarala; seděla na jednom místě zasmušená a jako tupá.

Venku vzmáhal se vítr čím dále ostřejší a třásl tabulemi v oknech. Slunce proskočilo sice před západem z šedých oblaků, a ohnivými jazyky olizovalo Stražovský vrch, ale hned zase sklouzlo za lesy.

Dívka dojila a popravovala dobytek, jak se svečeřilo; na Benešově statku bylo jako po vymření. Již se hodně setmělo, ale ani ve výměnku

nerozžehli starožitný střípek, zbytek jakéhosi malovaného hrnku, do něhož Beneška přidávala sádlo a soukala knot ze starých hadrů. ——

Petr připlížil se humnu svému a kráčel na dvůr, mysle u sebe: „Děj se vůle boží!" Domníval se, že uzří na dvoře Anežku nebo své rodiče a dá se s nimi do řeči.

Prázdný dvůr a tma v oknech přetrhla jeho domněku, ač mu na ní původně mnoho nezáleželo. Nyní však nevěda, jak by vkročil do svého statku, a jak by vyhledal sám svou ženu, dostával se tak do rozpakův, až mu bylo horko. A když se mu zdálo, že skřípły od jizby dvéře, vrtl sebou na opatku a vyběhl mezírkou ven do dědiny, jakoby ho někdo honil.

Proč se najednou rozhodl k tomuto kroku, nebyl by nikomu ani sobě mohl vyložit. Rozumného rozhodnutí nebyl schopen. Potácel se od jednoho úmyslu k druhému a dohromady řádil v jeho hlavě zmatek. Jediná myšlenka však neodvratně ho pálila, — že musí uvidět svého chlapce i Hanyšku i rodinu Krátkých. Musí, staň se co staň!

Stoje nyní zvenčí svého stavení, v dědině, už ani neuvažoval. Plot u zahrádky Krátkých byl nevysoký, proto bez šumu jej přehoupnul a přikrčil se za vinným lešením. U Krátkých svítili. Když se přitlačil mezi lešení a okno, viděl všecko v jizbě a mohl slyšet skoro každé slovo. V dědině bylo tma.

A přece měl Petr svědka, který nejméně mohl mu býti vítán. Byla tím svědkem žena jeho, jež stála na prahu domu do ulice a zahlídla Petra,

i jak mezírkou vyběhl do dědiny, i jak se vkrádal pod okno Krátkých...

Petr už nahlížel oknem do světnice Krátkých. Zatajil se v něm dech, když uzřel Hanyšku a přehlídl celou tu jizbu, v níž znal každou podrobnost jako doma. Hanyška seděla na lávce u stolu, světlo z lampy padalo na ni, sešívala cosi. V celém těle Petrovi zahrálo; zdálo se mu, že musí vykřiknout. A byl by něco vykřikl, kdyby mu jakési tajemné prsty nebyly sevřely hrdlo, že se jím nemohl prodrat žádný zvuk. Světlo padalo z lampy na Hanyšku, Petr byl by jí rád viděl do tváře, přitlačoval své tváře k rámu okna, nadarmo. Hanyška pořád sehnuta šila a sešívala. Její matka pokojně seděla u kamen a starý Krátký za stolem přehlížel nějaké papíry; jeho tvář zdála se Petrovi býti zastřena smutkem. Děti batolily se u nohou starého a sedaly si na trnož pod stolem jako vlaštovky sedávají na bidélko. V Krátkých domě bylo více dětí. Nejstarší syn totiž byl čekancem již po několik roků. Čekal na hospodářství po otci a býval pod jednou střechou s rodiči. Bývalo tak v každém třetím domě, jen že nebylo všude bez mrzutostí, které mívaly nevěsty s tchýněmi a tchýně s nevěstami.

Když Petr tak viděl kučeravé dětské hlavičky, vzpomněl si, že také on s Hanyškou tak sedávali, a očekávali, až strýc Krátký zase jim něco pěkného ukáže.

Otevřely se dvéře od síně. Vešla nevěsta a přinášela na stůl mísu s kouřící se polévkou. Za ní vešel a zavřel dvéře mladý Krátký, muž její, jenž odhodil širák ke kamnům a sedal za stůl.

— Děti, pomodlit se! volala nevěsta.

Děti vylezly zpod stola, ale nejstarší děvčátko podepřelo bradičku o kolena starého Krátkého a ptalo se:

— Stařečku, co je to, dyž se tatínek utopijú v podmáslí?

Starý svraštil čelo a rodina na sebe pohlédla. Jen Hanyška sklopila oči ještě víc nad svou prací a odvrátila se. Nežli však mohl kdo děvčátko uvésti na jiné myšlenky, pokračovalo ve svých nevinných otázkách:

— Vy taky nevíte, stařečku?

— Nevím. Proč se ptáš?

— A děcka posmívaly se dnes Petříčkovi, že se mu tatínek utopili v podmáslí. Pravda, Petříčku?

— Mhm, přitakoval chlapec.

Petr pod oknem sebou prudce pohnul a vrazil hlavou do lešení, takže zapraštělo. Potom přehoupl plot a mezírkou zmizel ve svém domě.

Tma ležela na dědině a tlačila se do všech koutů. Vítr svištěl v komínech a šelestil lešením. Byl to již podzimní chlad, který zahání lidi z ulice. Proto ani chasa nechodila dědinou, ač sobota je její den. Krátký vyšed do žudra pronikavě upíral oči do zahrádky a přísným hlasem zahoukl:

— Kdo to?

V zahrádce bylo ticho. Krátký otevřel branku, vešel do zahrádky, prohlížel si ji a potřásaje poválivě hlavou, pravil k sobě: „Co to može byt?"

Ve světnici se potom chvilku zpírali, bylo-li slyšet šramot ze zahrádky či byl-li to jenom vítr. Příhoda měla ten následek, že děvčátko nedostalo

odpovědi na svou otázku, co je to, když se tatínek utopí v podmáslí.

Petr přešel dvůr a vešel do síně, do svého domu. Ve světnici byla tma, v síni přikládala k ohni samojediná služka, zaražená a zmatená.

— Kde je hospodyň? optal se ženy, když prošel všecky místnosti a ženy nenašel.

— Já nevím, odpověděla dívka rozpačitě.

— Co bys ale nevěděla?

— Ná, mně se zdá, že šly dom, k mamince — skoro jenom zašeptala dívka. Ale zrovna včil, tú ranu.

Petr sebou trhl, potom rychle chytl po dveřích, jakoby ženu chtěl dohonit. Vyběhl na ulici a spěchal, pokud se v olověném, přituhujícím blátě spěchat dalo. Spěchal směrem k Hrabcovu domu, rozerván, zahanben a polekán. Především polekán, neboť byl by dal půl života za to, aby zamezil pohoršení. Nikoho nepotkával, jenom sem tam pod vraty zakňučel a zaštěkal na něho pes.

*

Hrabec odpočíval dnešního dne; setřásal se sebe dojmy posledních neděl, kromě oběda po celý den byl zavřen ve svém pokojíku, a tato samota mu byla sladká. Ještě když se smrákalo, hleděl ze své teplé světnice unaveně na dvůr. Bylo mu, jakoby se pozdravoval z churavosti, ne těžké, a přece churavosti. Nebyl ve své kůži. Nevšímal si posledních rudých paprsků slunečních, jež roztřásaly zlato na Stražovský vrch a černé lesy za ním vykukující. Poklepával prsty na okno, hleděl oknem, ale neviděl nic. Pacholek vjel na dvůr,

pod oknem vypřáhnul, zapraskal ze zvyku bičem a dal do okna i pozdravení, ale pantáta neviděl ani jeho. Slípky vyskakovaly po svém žebříku do koplína, a vítr, jenž zafičel přes střechu, vrhnul na ně z komína takový sloup dýmu, že slepice zděšeně zakdákaly a jedna i slétla na zem. Hrabec ovšem si toho nevšímal. Vítr lomcoval bidly, hrabicemi a plechovou korouhvičkou na komíně, že nebylo slyšet ani klekání.

Brumovské zvony visely tehdy ještě na nízké zvonici dřevěné na hřbitově. Proto jen při pěkném tichu dále rozléhal se večerní zvon na klekání. A poslední zatrhnutí malým zvonkem zaslechli jen v nejbližších domech. Dnes nebylo ani možno slyšet klekání. Slunce podzimní, již zubaté, takže bláto hezky při něm k večeru tuhlo, smeklo se tak rychle za les, jakoby ten divoký vítr je byl sfouknul.

Pacholek popravil koně, nasypal jim obroku a vracel se do síně k večeři. Do světnice nechodíval. Bodejž věděl, jak vypadá ve světnicích, ač na domě sloužil přes patnáct let.

Zahlídnuv pantátu u okna, posmekl opětně širák. Ale Hrabec ani okem nehnul na toto pozdravení. Pacholek ten nebyl mladík, tvář jeho ukazovala více než 35 let. Byl to náš známý Hans, zavalitý, hranatý, svobodný Němec z Kurdějova, jakož i švábský kroj ukazoval. Člověk dobromyslný, však nemluva. Od samého usmívání ustrnuly mu na obličeji k očím vrásky, takže obličej jeho pořád se usmíval. Nikdo nevěděl proč. Hans nerad mluvil, ač uměl moravsky, neměl soudruhů, s nimiž by chodil, neměl tajemství, jež by

svěřoval, neměl ani potřeb, o něž by se ucházel. Praskat bičem, to byl jediný jeho hovor; cestou z oračky nebo jeda na pole vyzunkl stupku pálenky u žida — to byly od mladosti jediné jeho vášně a návštěvy u lidí za patnáct let v Brumovicích. Všichni mu říkali Hans, chlapci ho zlobili, a v domě pokládán byl za kus důležitého nábytku, jenž konal platné služby, vždycky stál na svém místě, ač nikdo ho nevyhledával.

Hans vida zamračeného pantátu, pomyslil si v duchu: „Co zas má?" a dále nepřemítal. Měl na starosti koně a dvůr, starat se o lidi nebyla jeho věc.

Když slunce zašlo, Hrabec přešel pokoj a rozsvítil olejovou lampu. Usednul do lenošky a rozhlížel se po světnici.

Pěkná světnice! Je vyzdobena vším pohodlím, po němž od malička dychtil. Naplnil ji nábytkem i ozdobami. Těžké skříně na šaty, dubová postel s nebesy, rozkládací stůl mezi okny, na oknech záclony, na zdích obrazy krajin s jezery, horami a kravami, ba i harfa s velikou vybledlou pentlí stála v koutě, třebas na ni nikdo nehrával. Dýchal ze všeho blahobyt, skoro nepříjemný a co se vkusu týče, zdálo se, že každému tomu kusu nábytku schází ještě paruka s copem, aby tento selský příbytek měl vzezření velkopanské.

Hrabec si oddychoval. Teprve první to večer, co si oddychuje, co zase po dlouhé době zažije chvilku touženého pokoje. Včerejší den ještě ho z pokoje vytrhoval. Unavily ho na smrt pletky a hloupoty svatební. Už není mladík, už přestál mnoho bojů. Nebyl sice ještě stařec s šíjí ohnutou, nýbrž silný muž, rovné postavy a pevné chůze,

jak bylo patrně znát, když přecházel po pokoji. Než obličej vráskami rozoraný a prošedivělé vlasy ukazovaly, že vrásky ty do tváře vyrývalo více než půl století a ty prošedivělé vlasy, že na hlavu jeho padalo mnoho svízelů a nepokoje. Jeho život až na první léta mládí byl vlastně nepřetržitý řetěz bojů.

Byl poražen, odsouzen tichou nenávistí obyvatel a žil už také jako na výměnku. Chce mít pokoj.

Z obecních věcí byl vyvržen nedůvěrou občanstva. Nikdo se s ním opět nestýkal, ani kněz, ani učitel ani příbuzní Jakubčíkovi zrovna jako roku 1821. Když ztratil moc, ztratil i stranu v obci, která se mocných drží. Starý Hrabec, otec, zlatem vynucoval šetrnost lidí, která náleží jen lidem čestným; Hrabec syn udržoval se jměním a vlivem.

Podivné bylo při jeho ústraní nynějším, jak zachovával klid. Neměl lásky k obci, neměl však ani hořkosti při vzpomínkách. Žil docela uzavřen v sebe, jakoby už byl dožil a ničeho od budoucnosti neočekával. Někdejší život se mu byl znechutil. Ne mravní život a zásady, na nichž vyrostl, ale život zevnější.

S poslední dcerou měl málo radosti. Není do jeho rodu, selská krev matčina koluje Anežce v žilách. Vidí v ní matku, jak před lety vedl ji k oltáři — tichou, prostou, dobrou duši, ale selskou. Na štěstí už je pokoj; už je Anežka z domu.

V malé, obyčejné selské jizbičce, v druhé polovici domu přes síň, seděla v tu chvíli také matka Anežčina. Seděla bez lampy v šeru, roh stolu, ruce v klín složené a nohy opřené o stoličku. Byla již

jako stařenka, ač byla mladší než její muž. Pod hnědým podzimním šátkem viděti bylo prostičký a dubrodušný obličej dobrých venkovských matiček. Podobala se Hrabcová za mladu čiperné koroptvičce, nyní připadala lidem jako tesklivá, nepatrná trpělka. Viděti na prvý pohled, že ji smutek trápí.

Jí Anežka přirostla nejvíce k srdci, neboť byla nejmladší a byla podle podoby i podle povahy, jakoby matce své z oka vypadla. Tesknila nyní za dcerou, kterou právě vydala z domu a sama osiřela v domě....

Ony vrásky smutku kolem očí jsou však vrásky, které jí nezůstaly teprve po zdavkách Anežčiných, nýbrž od let se usazovaly na její tváři.

Hrabec chtěl svatbu jednoduchou a dost. Matce bylo poslední dcerky líto, i přinutila muže ke svatbě hlučné, jak se dělává v zámožných domech od starodávna. A sama první toho litovala.

Na kvap před svatbou chodili dva družbové zvat hosti, kmotry a příbuzné i známé na Anežčinu svatbu. Ale přinášeli „močínek" málo, takže hospodyně si tajně poplakala i s Anežkou.

Chodívali tehdy o svatbách dva družbové, starší a mladší, nastrojení ve sváteční šaty a zvali:

„Kázali vás pan otec a paní matka ženichova, pan otec a paní matka nevěstina, poctivý ženich a poctivá nevěsta pozdravit, abyste se za ně nestyděli a je (ten a ten den) do chrámu Páně brumovského vyprovodili. — Pochválen buď J. K.!"

— Na věky amen. Sednite si u nás! odpovídali pozvaní hospodáři.

Na to se hospodyně vytratila z jizby, přinesla celý pecen chleba, nakrojila jej před hostmi a podala chléb i s nožem, položeným na skrojku staršímu družbovi, spodní kůrkou k němu. Starší družba ukrojil si skyvečku v prostřed skrojku a tuto skyvečku neboli „močínku" vhodil do šátku zavěšeného na suk na levé ruce. „Ukroj si také!" pobízela hospodyně a mladšímu družbovi podávala chléb. A když oba pojedli a popili, šli o dům dále. Na večer ukázali „paní matce", která svatbu strojila, kolik domů je pozváno.

Co svět světem stojí nestalo se snad, aby lidé v Brumovicích nedali družbům močínky. Ale Hrabcovým to udělali v několika domech. Družby pohostili, močínky nedali. Hrabcové bylo večer, jakoby se měla hanbou propadnouti.

Věděla, že rodina jejich je nenáviděna u lidí. Ale že se lidé vyhnou i svatbě jejich, toho v dobrém srdci svém si nemohla srovnati. Kdyby šlo po její, ještě večer před vdavkami byla by svatbu zkazila, nenáviděnou svatbu! Ale ona (slzy jí vyhrkly) byla spíše služebnou v domě...

U Kratochvílů poslali močínku a také na svatbu přišli, ale byli neupřímní. Však ženy k Hrabcům donesly, jak se Kratochvílka dala slyšet, když byly tři ohlášky v kostele najednou: „Ešče že nedal ten starej ďábel bubnovat a intrádu trúbit. Panáček jich shodil třikrát najednú s kazatelně! Nemožú se dočkat teho, aby mladí už zas byli od sebe..."

Ani Zuzce Gazdové jazýcek nedal mlčet. Byla to ona Zuzanka, rozená Jakubčíkova, která kdysi u kostela staré panimámě Hrabcové vyřizovala, aby

si sedla do maminčiny lavice. Mladí Hrabcovi byli potom, když se za Gazdu provdala, jejími kmotry. Když měla nádennice v domě, klevetila před nimi: „Bůh mne tresci, abych měla blížit tem Hrabcovým kmotrom, ale ten ženich a ta nevěsta sú k sobě jak na zakážku: Každej kůl z jinýho plota, jak se říká. Dyť ten slavnej ženich je kus větroplacha —"

Na svatbu přišli i Gazdovi, ale jaká upřímnost byla také u nich, z těch řečí se může poznat! Pro lidi nemohla to udělat celá rodina Jakubčíkova, aby nešla na svatbu z příbuzenstva. Bylo to však více k vůli nevěstě, kterou měli rádi . . .

Jiní v dědině brblali, třeba jim nic po tom nebylo. Někteří hádali, že to dělá „ten pokušitel starý" z lakomosti, aby dostal dceru na čistý grunt. Všelijaké hádky o to vedly se po šenkovnách i po sklepích.

Evandělíci se uzavírali a mlčeli. Jen opilý cihlář Žuchla dle obyčeje svého jda jednou z hospody a chytaje se zahrádek, aby neupadl, dělal výtržnosti:

„Adonai! Já vím, co znamená Adonai! Kdo to ví? Vy Chaldejští a Filištinští zatracenci, nevíte. Kdyby moje dítě sedlo ke stolu a řeklo: Toto já nevím, pleščím ho lžičků do čela a tahni! Nežer, skapej! Ej ty Krátký, pěkně tys opatroval to svoje ščíhle. Chaldejský dceru ti zmrhal, a přišlo pohoršení. Běda temu skrze keho pohoršení přichází. Já to vím, jak stojí psáno —"

Zadržel se Žuchla a opřel se o dubec, jenž ležel před zahrádkami Hrabcovými. Byl na mol zpitý tento chalupník a cihlář, jenž byl vyznání

evandělického a kdykoli přebral, kázával z bible po dědině. Vztáhl po způsobu kazatelském do oken Hrabcových ruku (jenže v ní fajfku držel) a hlásal:

„Synové Chaldejští, třeste se — — Prorok Izajáš praví: „Ale běda vám, kteříž táhnete za provázky marnosti a jako za provaz u vozu hřích — — — A bude Hrabcova svatba? Ty jsi syn světa, Hrabče . . . Běda vám, kteří'. . ."

V takových trhaných kusích slábnul jeho hlas a třásl se pohnutím. Jako pravý Slovák, když se napil do němoty, plakal nad světem, nad sebou i nad svými dětmi.

Nasbíralo se kol cihláře diváků, starých i mladých, rozprchli se se smíchem po dědině, když Žuchla plakal nad dobrými svými dětmi, které se budou za něho stydět a jednou prý budou říkat: „My máme tatínka lumpa!"

Hrabcovou i ten výstup, který se stal některý den před svatbou, bolel.

Připomínala si nyní i den svatby, smutný, deštivý — jenž se hodil ku pohřbu. Nežli odešli do kostela, družba podle obyčeje říkal:

„Poctiví páni hosté, poctivá paní nevěsto! Chvíla se nám krátí a čas se přibližuje do kostela se bráti. Ale než z tohoto svatebního příbytku vykročíme, jsi povinna rodičů svých odprosit a lásku svú proukázat; nebo svú lásku vždy a v tomto dospělém věku mnoho starostí měli pro tebe. V tučnosti zemské a rose nebeské ať požehná tobě Hospodin, budeš-li se ho báti a jeho svatá přikázání věrně zachovávati."

Anežka klekla před rodiče, chtěla promluvit, slzy ji zalily. Hrdlo se jí stáhlo, a ona v usedavém pláči jen objala kolena matčina i otcova.

Všechny ta chvilka dojala. Starý Hrabec věděl, že budou v dědině o tom klevetit i zahryzl se do rtův a mrskl po ženě pohledem zlostným, neboť ona si přála „těchto komedií."

U kostela, u zvonice, zatočila se matce hlava, div neklesla. Hudba hrála, a hlas té hudby zněl jako hlas člověka, jenž se topí. — A potom byly hostiny, ale radosti málo. —

Co Hrabcová takto dumala, Hrabec ve své jizbě přemýšlel sem tam, a také zase vracel se k Anežce. To nebyla pravá jeho dcera! Vloni popletl jí hlavu chasník z podsedka — jí, Hrabcově dceři! Musil ji trestat a hrozit, čeho nebylo nikdy potřeba u Verunky ani u Tekly. Potom zpěčovala se vzít si tohoto Beneše. Nu, člověk ten ho zrovna netěší: můžeš s ním orat, ale kam vítr, tam plášť. Než vyber si, není-li lepšího v dědině. A potom popouzel Hrabce jed proti Benešovým, že musil smlouvat svatbu s těmi „starými ovcemi" — tak říkal Benešovým rodičům — a dát Petru Benešovi svou Anežku. Nestaral se jí o ženichy v okolí jako prvým dvěma dcerám; nezakládal si na ní tolik. Co uděláš? Na konec Beneš je dědicem statku, je sám, a grunt je čistý — bez dluhů — jako sklo.

Ze svatby utkvělo mu málo podrobností. Hlavně mrzel se na slabost, že povolil ženě všeliké ty starodávné komedie. Proto s ní za ty dva dni ani hrubě nepromluvil.

Farář neměl k němu mnoho ohledů, to je také

pravda. Když předříkával ženichovi slova, nemá-li závazků k jiné osobě, jakkoli by ona nazvána býti mohla, říkal to tak hlasitě jako na kázání, a mžikl na ženichovu hlavu, na které nebylo rozmarinu. A na svatbě pichlo Hrabce několik pohledů . . .

Bývají zvyky na svatbách, že se vzpomíná úrody zemské a požehnání božího, jehož svatebníci přejí snoubencům. Družba přinese na slaměnce žito mezi hosti. Postaví je na stůl, kde sedí nevěsta mezi družičkami. A nejstarší družka vstane a říká staré verše, veselé i vážné. Na to vzpomínal Hrabec. Neboť zpozoroval, jak oči některých hostí jízlivě se potkaly, když byla řeč o ženichovi.

Družka říkala (svatebníkům a hudbě):

Poctivý pane ženichu,
poctivá paní nevěsto,
já vám ščasný dobrý večer vinšuju,
ne málo, ale velice děkuju
za tento boží dar,
který nám dnešního dne
Pán Bůh před ruky dal!
Tento boží dar není z kameňa vykřesaný,
ani ze dřeva vytesaný,
ale z úrody zemské,
z rosy nebeské
od maměnky, od tatíčka vyslúžený,
od poctivých kmotrů okrášlený . . ."

Když veselá dívka pronesla: „poctivý pane ženichu", vehnala se i Hrabcovi trochu krev do tváře . . . Vzpomínka na jízlivé pohledy hostí při těchto slovech ještě teď ho rozhořčila. Vstal bezděky z lenošky a začal přecházet po jizbě.

Dnes ponejprv pociťoval jakousi slast ve své

uzavřenosti a odloučenosti ode všeho, co jej na venek mohlo volat.

Svatba byla poslední hráz, kterou musil ještě přeskočit, než se dočkal ticha.

Než slast z pokoje nebyla čistá. Hrabec nikdy v životě nepocítil potřeby vnitřního pokoje, nikdy sám v sobě a pro sebe nebyl šťasten, vždy potřeboval jiných, nad něž musil vynikat a podle nich odměřovat svůj význam. Jiní lidé po bouřlivých letech, po zklamaných nadějích a hoři vykupují si klidnou hladinu duše, neboť vášně očišťují duši lidskou. Stárnoucí duše Hrabcova nebyla očištěna vášněmi a připravena k tichému užívání vezdejšího života, nýbrž jen unavena. Hrabec vyhledával ticha za dveřmi svého domu před světem ne jako pták, který po vichřici vrací se k teplému hnízdu, aby nabral nových sil, nýbrž jako dravý pták s postřeleným křídlem uletuje do skrýše, aby unikl zrakům pronásledovatelů.

Co takto Hrabec přecházel po světnici, u vrat pod kůlnou zuřivě zaštěkl pes. Na to prudce klapla u zahrádek branka a na dvéře domovní někdo dopadl celým tělem jako uprchlík, jemuž stihači jsou v patách.

Hrabec udiveně napjal sluch.

Potom bylo slyšeti, jak Hrabcová chvatně otevřela a jak se v síni ozval tlumený ženský výkřik.

Hrabec ztrnutím nemohl se pohnout s místa.

Čí to byl hlas? Kdo to zaštkal?

Rychle se zavřely dvéře u Hrabců, nikdo ze sousedů se nevzbudil, nikdo neměl tušení, že toho večera, dva dni po svatbě, od Petra Beneše utekla žena ke svým rodičům.

III. »BUDE NÁS ROK 1851 MRSKATI ŠKORPIONY«.

Se starým Mikuličem, bývalým pudmistrem, špatně to dnes skončilo v Kloboucích.

Právě byl zřízen v Kloboucích císařský úřad, jak lidé říkali, a první, kdo z Brumovic stál před úřadem, byl bývalý pudmistr Mikulič a jeho syn. Přestalo se úřadovat v Hodoníně a začalo se úřadovat v Kloboucích. Do malého města nastěhoval se krdel cizího panstva, které bylo přiděleno ke spojenému politicko-soudnímu úřadu. Úřad, který nyní zastává okresní hejtmanství, a úřad, který nyní zastává okresní soudce, to byl tehdy jeden úřad, pod jedním přednostou spojený. Pojednou byl v Kloboucích přednosta, adjunkt, gruntovní, kancelisté, berní, kontrolor, oficiál, assistenti, posílák politického úřadu a exekutor berního úřadu. Většinou nosili skvělé uniformy, límce a porty a kordy. Poněvadž nebylo místa pro všechny nové kanceláře, byly roztroušeny po městě největší části jich poskytl místnosti na zámečku majitel panství, rytíř z Neuwallů.

Starý Mikulič měl takovou při: Dávno oženil své dva syny. Nejstaršímu přepustil čtvrtlán a zanechal si jenom několik kousků polí skoro jako na výměnek. Byl vdovec a žil v chalupě, kterou si vystavěl z lisovny, s dospívající dcerou, která vedla hospodářství. Její věno bylo na čtvrtlánu, starší bratr byl povinen ji vyplatit. Mladší syn Mikuličův, dostal od otce jenom podsedek. Byl člověk lehký. Měl hlavu plnou hloupostí, třebas byl už čtyřicátník, a nestaral se o hospodářství. Najednou po tolika letech byl nespokojen s dědičným svým podílem, začal dorážet na otce, že byl zkrácen a zejména vinil otce, že ho ošidil o část podílu po matce. I dobíhal na otce, týrával ho výčitkami v hospodě, ba i cestou z kostela chytával jej a sužoval. Zvláště když podsedek začal se mu prohybat pod dluhy, poněvadž se hospodář víc a víc práce štítil, začaly nejhorší křiky.

Spor přišel před soud. Mezi svědky byla řada nejváženějších a nejstarších sousedů. Syn Mikuličův volal je pro sebe za svědky.

Byla žalostná podívaná na starého Mikuliče, když stál před soudem v Kloboucích a proti němu rozvzteklený mladší syn.

Soudce pokoušel se o smírné vyrovnání:

— Smiřte se, napomínal syna, je to Váš otec.

— Otec neotec, já chcu svoje.

— Ale vždyť se jedná o pakatel a nevíte, zdali soud rozhodne ve váš prospěch!

— A to by byla pěkná spravedlnost, na mú dušu! křičel nezdara. „Novosád byl matčin a na mě z něho připadá třetí díl. Ne všecko Janíčkovi

(staršímu bratru) a Sefince (to byla sestra), já su snáď tak syn jak oni."

— Nezdárnej syn! zakřikl otec, nemoha se opanovat. „To snad nejni ani moje děcko," dodal lítostivě.

Svědkové, zdálo se, litovali starého. Z jejich pohledů mladý nečetl nic dobrého pro sebe. To jej tím více pobuřovalo proti otci. Chtěl dokázat, že není horší svého otce a proto starému odpověděl také s výkřikem:

— A co vy ste? Dyby vás všecí enom tak znali jako já, dyby věděli, co já vím, hneď by jináč súdili.

Ta slova jako had uštkla starého.

— Mlč, lunte!

— Já nebudu mlčet. Já si nedám rozkazovat, už nejsu kluk. Všecko povím.

Starý se zachvěl jak osika a nemohl ducha popadnout. Potom zuřivě se rozpřáhl a chtěl udeřit syna. Někteří ze svědků vskočili mezi ně a zadrželi starému Mikuličovi ruku. Soudce také ho přísně okřiknul a pohrozil, že je dá oba zavřít, nebudou-li se tiše před soudem chovat. „A k věci, k věci... Nejsme tu na to, abychom poslouchali křiky!"

— Aby tě zem pohltila, obludo, zamumlal starý proti synovi.

— Vás taky, víte vy — vy ste dávno měli sedět v krimináli, odpovídal zase zpurně syn. Ano v krimináli, šak vy dobře víte proč.

— Co je to? chopil se narážky soudce.

— Mlč, Mlč! zajektal starý, nebylo lze poznat, byl-li to hlas zoufalý či úpěnlivý.

— Když ste se nechceli smířit po dobrým — pokračoval rychle syn — ať je teda po zlým. Ať to všeci vijú, ať se to zdoví i pantáta Hrabec. Tenkrát, jak se pantáta Hrabec přistěhoval do Brumovic, to naši tatínek — toť — (ukázal na schouleného otce, přitisknutého k lavici) — to oni mu střelili do okna. Oni! ukázal ještě jednou na svého otce. Přikradli se do humna a přes zeď střelili. Nechť to zapřú...

Nastalo zděšené ticho.

Starému Mikuličovi visely bezvládně ruce, oči upíral do země a krůpěje potu stály mu na čele jak hrachy.

Soud vzal na sebe jinou tvářnost.

— Možete to odpřisáhnút? tázal se soudce.

— Možu, třeba hneď na temto místě, ať se zem pode mnú propadne. Aji toť bratr Janek to mosí odpřisáhnút. Byl sem tenkrát chlapčisko s osm roků, on je starší — kývnul na bratra.

Pře mezi otcem a synem se rozhodla hned. Soudce vynesl rozsudek, kterým se žaloba mladšího syna Mikuličova proti otci zamítá a syn se odsuzuje k náhradě soudních útrat. Ale udání synovo na otce, že střelil Hrabcům do okna, postoupeno bylo soudu k vyšetřování, trvá-li zločin či nebyl-li snad už promlčen.

Událost roznesla se bleskem po dědině, když se svědkové od soudu vrátili domů. Kdo byl zvědav a chtěl slyšet o tom vypravování bezpečné, táhl se pod večer do obecní hospody, neboť hospoda byla místo, kam se z dědiny stahovaly všecky drobné, tím více takové rozčilující noviny.

Pantáta Hrabec nevěděl ještě toho večera, co se v Kloboukách sběhlo a jak staré tajemství vyšlo na světlo. Za to v hospodě se živě rokovalo, co se asi může Mikuličovi stát. Všichni jednosvorně odsuzovali nezdárného syna Mikuličova. Co z toho má? Co z toho bude mít, dostane-li se otec do kriminálu? Mlýnský kámen uvázat takovému děcku na krk a hodit je do vody. A znova se vraceli k události. Jedni vzpomínali toho, jak starý Mikulič seděl zdrcen, druhým se zdálo, že plakal. A jiní vypravovali, jak starší syn musel otce podpírat cestou z Klobouk, protože měl nohy jak podťaté a nebyl by snad ani došel do Brumovic.

*

Petr Beneš vešel tiše do hospody. Stanul rozpačitě na chvíli u dveří a vyslechl ještě konec řečí o Mikuličovi, ač jim nerozuměl. Vyplašeně se rozhlížel po stolech, hledaje vhodné místo, kde by se měl posadit.

V začazené odrabané hospodě obecní sedělo za dubovými stoly tolik sousedů! Pozdě na podzim nebývají hospody tak plné ani v sobotu, protože sedláci mají vína z nového plné sklepy, i vysedají po lisovnách, kam jim chalupnice pod rukou přinášejí husinu, aby selky nevěděly... V koutě u nálevny, zády ke dveřím, stáli v kole chlapci, drželi se kolem krku a tiše si povídali. Vzduch byl hustý, plný tabákového dýmu, jako se večer mlha vznášívá nad brumovským jezírkem. V jiném koutě krčil se nějaký vandrovní, jemuž horečně svítily oči, patrně z kořalky. Vedle něho na lavici chrápal již bagounář, také asi přemožený pitím.

Když Petr popošel ode dveří, sedláci zdvihli hlavy a obrátili se na půl kola ke dveřím:

— To, Petr!

— Ach, Petříček!

— Bratříčku, pojď mezi nás. To sme tě dávno neviděli!

A vzali jej mezi sebe. Nechali Mikuličů a začali ho škádlit mladou ženou, vtipkujíce na mladé ženáče.

— Zavdej si, podávali mu dokola víno.

— Honem, pobízel jeden, bez tak pro tebe žena hned přiběhne. Mladý ženy, ty pijú krýv jako lasičky, brachu... a rozchechtal se.

— A ty mně vypadáš! vykřikl jiný, jenž si bystřeji povšimnul Petra. Hleďte, kamarádi, jako by nejedl, nepil, jenom — — dříví štípal. Je modrý jako barchan!

Petr mrtvě a netečně přisedl, a hospodský donesl mu holbu vína. Znenáhla sedláci méně si ho všímali a zajeli do kolejí, z nichž vyjeli Petrovým příchodem. Měli v prádle zase jiné historie obecní a své osobní.

— Já vyvedu sádčí! hrozil Bartoň nadávaje komusi, jenž mu dvě brázdy odoral.

— Dal bych mu lepanec, lačbě, čepýřil se Gúgela na mlatce, o němž soused vypravoval, že je nespokojen s mírou na mlatě.

Uprostřed nich Šťavík s jiným sedlákem nadával na židy v Kyjově, kteří od něho koupili ječmen, z čehož se rozproudil hovor, bude-li vojna ... A docela vzadu furiant Kupka dával si od dvou chalupníků vychvalovat své koně.

— Ale, strýčku, to sú koně jako srny, bylo slyšet v jednom kuse. Však kdyby se někdo opovážil odporovati, běda mu! To je u Kupků v rodině, že drží na krásné koně.

Do hospody vběhl kluk všecek uřícený a postaviv se k jednomu z chalupníků, vyřizoval:

— Tatínku, že máte jít dom.

— Kdo mně volá?

— Maminka chcú, že...

— Ty ho máš zvedenýho, obrátil se Šťavík na chalupníka a přetrhl chlapci řeč, ani nesmekne.

— Hleďte si na svoje nevycválance, ti sú teprv zvedení, obořil se otec na Šťavíka...

Jak by ta hádka byla skončila, kdož ví. Byla přerušena, neboť plnými dveřmi kácel se do hospody cihlář Žuchla. Nežli hospodský zavřel za ním dvéře, bylo slyšet z dědiny štěkot pobouřených psů. Žuchla přicházel z horní hospody a celou cestu podle svého obyčeje kázal a zpíval.

Tato procházka z hospody do hospody opakovala se u něho dnes už třikráte. Ale tito „hospodáři" škaredě by s ním byli zatočili a zvláště Kupka, kdyby byl věděl, že Žuchla před jeho domem vykřikoval: „Opatruj ty, valachu, svú dušu a nech hovad božích. Ale on nic na Boha, všechno na koně!" A všelijak nečistě narážel na bezdětnost Kupkovu...

Ovšem ani Petr netušil, že před jeho domem a před Krátkých tento neposedný a nezbedný člověk před několika minutami pozpěvoval:

Dycky mně maměnka říkávala,
abych si já dobrý pozor dala,

a já přeci ve svým srdci,
že sú ti mládenci chodní chlapci — —

Ja, čerta, ty starej evandělisto (— mířil na Krátkého —), jak tys opatroval svú Hanyšku. Je to hodnej chlapec ten Petr, toť. Vzal si za Hanyšku Anéžku (a hodně posměšně protáhl toto jméno, narážeje na zpanštilost rodiny Hrabcovy). Nemenší mrzutost Žuchla způsobil pokřikováním Hrabcovi, jenž nemohl dnes oka zamhouřit a slyšel dušený pláč i hovor ženin s dcerou z vedlejší světnice. Anežku a matku pokřikování jeho rozčilovalo ještě více. Myslily, že všecka dědina je na nohou a chechtá se škodolibě...

Když Žuchla vešel do hospody, pošinul čepici trochu k uchu místo pozdravení a nikoho si nevšímaje, sedl si o samotě na jiný konec dlouhého dubového stolu. Šermuje levou rukou a chytaje se pravou za hlavu (což činí Slováci, když zpívají), bručel chraptivým hlasem:

Když sem já byl mládenečkem,
chodíval sem pod pérečkem,
a včíl už su děda starý,
nemožem si přeplut brady;
ani brady ani kolen,
odpočinem s Pánem Bohem.

Vypil holbu vína skoro na ráz, když dozpíval. A potom začal mluvit sám k sobě, přiznávaje se k jakémusi filosofickému dualismu.

— Ty lumpe, nepi! (jakoby pravila duše), chlast vede k zatraceňú. Nestřídmost a obžerství je poduška všech hříchů.

— A nevrč! (skočilo do řeči jakoby tělo) já

sem dnes bylo hodný. Napálilo sem o tisíc tihel věc, tak ze mne teče. Povol holbičku.

— Tak holbičku, hospodo! volal Žuchla na hostinského. A co tak pozdvihl hlavu k nálevně, uzřel Petra Beneše. „Kuťalelky", zvolal a hned se s ním dal do hovoru. Začal o tom, že Petr se postavil rodičům a proto ho vzali na vojnu, chválil Petra, že byl dobrý školák a vzpomenul na všeliké slavnosti z r. 1848, na nichž byli z Brumovic jenom dva lidé — Žuchla a Petr.

Petr z počátku seděl mezi opilci jako bez ducha. Jeho duch bloudil v jiných končinách. Ale sem tam si přece zavdal. A tělo lidské není ze železa; poněvadž od rána neměl v ústech, víno začalo rozehřívati krev a rozpalovati hlavu.

Když se Petr pustil do řeči se Žuchlou, bylo patrno, že je silně podnapilý. A při vzpomínkách na mladost srdce opilého ještě rychleji měkne. I Žuchla i Petr změkli jako máslo. Petr šel si sednout k Žuchlovi. Sedlák vedle chalupníka, neslýchaná věc.

Sesedli se, líbali se, ruce si dali kolem krku a pořád bylo slyšeti: „Bratříčku, ublížil sem ti nekdy? Na, zavdej si! Bratříčku, já tě mám rád i tvojeho tatu mám rád. Nad nás dva nebylo. My sme spolem chodili do škole, my sme spolem v noci pásívali u jezera, šak se ho zeptej."

A Petr odpovídal: „Strýčku, strýčku — proč bychme se nemilovali? Já vám nic zlýho, vy mně nic zlýho. Když pojedu pomimo tihelně, dám vám pěkně pozdravení, já vám v hospodě dám zavdat jako hodnýmu člověkovi — že ste helvít? A co, víra jako víra, enom dyž se člověk jak se patří

chová. Šak náš kněz? Je to hodnej člověk? Ale kde! On a mrcha lidi, ti mě rozvedli s Hanyškú a pokazili mě — — Já to vím, že bude zle"... A milý Petr se rozplakal, jen že jiným pláčem nežli v lese, a Žuchla drže ho kolem krku plakal s ním.

Od druhého stolu hosté se vytráceli, neboť v jejich očích se Petr zahazoval, že se bratříčkoval s cihlářem, hospodský opřen zády o nálevnu dřímal, bagounář chrápal, jak by pilkou řezal. Ale naši přátelé nemohli od sebe. Cihlář vedl svou, Petr vedl svou.

Žuchlu zármutek zanesl do mladosti.

— Ty máš chuť na Hanyšky, blábolil Petrovi. A všecky tě chcú. Ale mne děvčica nechcela. Chodil sem za ňú jako beran vrtohlavej, nic platný. A dyž sem pálil tihle — já nejsu měkkej, šak sem byl na vojně — brečíval sem jako babsko.

„Ja, ja, ja," — přikyvoval si hlavou a z ničeho nic se nadul, chytl se za hlavu a dával svým citům průchod jakousi pěsničkou, které bylo špatně rozumět.

Petr položil si těžkou hlavu na ruce na stůl, a zdálo se, jakoby buď spal nebo nemohl sebou vládnouti. Tak končíval večery před třemi lety v Brumovicích a tak dnes začal znova...

„Toto manželství pěkně začíná!" dumal nad ním hospodský.

Za všech jiných dob, když se takový román rozvíjel na vesnici, byli by všichni obyvatelé její pokládali za povinnost účastnit se ho. Když ne radit a navádět, klevetit a prorokovat, aspoň vědět o každé slámce, a kdyby měli klíčovou dírkou se protahovat do domácnosti Benešovy.

Zatím román odehrával se za nepozornosti obce. Každý skoro měl co dělat sám se sebou. Hrozil vojenský odvod a v Brumovicích objevil se první voják na exekuci. Asenda a exekucí! Komu nehrozilo jedno, hrozilo mu druhé.

Tato asenda už dlouho visela ve vzduchu. V těch letech nebylo ještě zavedeno, čemu říkáme všeobecná branná povinnost, pravidelný každoroční odvod a výcvik nováčků. Do roku 1848 chytávali a verbovali na vojnu, jak se říkalo, a potřebný doplněk vojska shledáván byl chytáním a verbováním. Roku 1849 začal se klubat ponejprv jakýsi spořádaný odvod. Roku 1850 nebylo nic, až zase pro rok 1851 farář Vacek a starosta Chlup měli rozkázáno sestavit soupis všech mladých mužů, svobodných i ženatých do 30 let. Farář vypisoval z matriky, u Chlupa se mladí lidé nebo rodiče sami musili hlásit, aby udávali své rodinné a majetkové poměry. Chystalo se něco nebývalého.

Když se ponejprv vykřiklo v dědině strašlivé slovo asenda, hned roku 1848 v podzim, tehdy ještě měl slovo v obci Hrabec a jeho náhončí. „Včil uvidíte, zač je teho loket", plašil Hrabec lidi. „Za to se možete poděkovat svýmu panu poslancovi Wurmovi." A tu se roznášelo roztodivných povídaček o Wurmovi, že on to všecko spískal, až byla k pláči rozumným lidem ta zatemnělost lidí. Kleveta, kterou Hrabec nadrobil Wurmovi, zakládala se na tom, že poslanec Wurm 9. října 1848 podal na sněmě návrh, aby hranice moravské proti Uhrám byly pořádně zabezpečeny dostatečným počtem vojáků. Bylo to za těch strachů, kdy Košutovo vojsko blížilo se Hodonínu. Wurm odůvodňoval

svůj návrh tím, že v Uhrách je revoluce a bezvládí, Maďaři že vraždí Slováky, ano že zítra — 10. října — i několik Moravanů má být postaveno v Senici před náhlý soud. Také poslanec Pražák z Uh. Hradiště měl podobné poplašné zprávy z domova. I on slyšel, že několik Moravanů, nejvíce obchodníků nahodile v Uhrách zadržených, je uvězněno a že jim hrozí šibenice. A proto již v noci z 8. na 9. října bylo několik poslanců zakročilo u c. k. zemského presidia v Brně o pomoc. Presidium zemské odpovědělo, že hranice moravské nejsou sice úplně vojskem obsazeny, protože by k tomu bylo potřeba armádního sboru, ale že několik praporů pěchoty a několik eskadron jízdy zatím postačí. „Vidíte", říkal Hrabec, „včil vás budú brat na vojnu. A co my máme překážet Košutovi?" Když tedy farář a přednosta dostali rozkaz od úřadů spisovat zas nyní rekruty a to i mladé ženáče, bylo v dědině veliké pozdvižení proti Wurmovi. V Brumovicích nebyl by se směl ukázat.

„Veliká asenda" se klubala a dlouho se nevyklubávala. Až pojednou roku 1851 zahrozila přece. Košut byl dávno vypuzen z Uher, mezi našimi lidmi však věřilo se, že ještě kdesi bojuje a může se zjevit od Hodonína. Na podzim 1851 vyvěšen byl v radnici brumovské seznam všech, kteří se budou musit stavět k odvodu. Lidé jej četli, pokud uměli číst, a v dědině povstávaly křiky. Seznam rekrutů byl velice nepoctivý. „Cigánstvo moc platí", křičel chalupník Šlampa, který byl také vypsán k odvodu. Kdo byl příbuzný přednostův, kdo podmazal přednostu, kdo měl v obci velikou moc četným příbuzenstvem a kmotrovstvem, z toho

domu nebylo rekrutů. Svobodní, zdraví chlapci sedláčtí chyběli v seznamu; z chalup a podruhů nechybělo jich mnoho, naopak vypsáni byli k odvodu i takoví mužáci, kteří měli děti osmileté i desítileté. Chyběli však přece někteří a to takoví, jestliže byli mlatci přednostovi, radních a nějak se faráři zalichotili nebo mu pracovali na poli. Těm bylo v jiném seznamu, připraveném pro úřad, připsáno víc roků, víc dětí a všelijaké „jinší cigánstvo“.

Šlampka letěla na faru. Uměla s farářem mluvit, neboť sloužívala u P. Bücherle v Pavlovicích a nebála se otevřít úst. Farář se kroutil a nevěděl, jak se mohlo stát, že muž její také je vypsán k asendě. Ováděl však rozpálenou ženu, aby si z toho nic nedělala, že ti starší vojáci nepotáhnou ze země, že budou jen bránit a hlídat města, třeba Hustopeč nebo Břeclavu. „A kdyby vašu zahradu hlídal, co je mně to platný“, bránila se žena. „Co mně je platnej, když nebude doma, a já zostanu sama v chalupě s děvčicú, která teprvá chodí do škole. Já to tak nenechám.“

Uplynul rok a muži ženáči k asendě tentokrát ještě nejeli. Nejeli toho roku vůbec, jen mladí a svobodní. Bez křiků však a nářků přece ani tenkrát nebylo. Odvod konal se pozdě na podzim a byl nespravedlivý a nepoctivý — vzali na vojnu i chudé vdově syna, který byl její jedinou oporou, pobrali na vojnu syny kdekterého chalupníka a chudé čeledíny, kdežto synové selští zůstávali doma. Kde sedláci nemohli vyplatit syna, podmazávali vojenskou komisi. Za nové správy nevypadal odvod nic jinak než za úřadů vrchnostenských.

Vezmem chudobného,
co nemá žádného,
a ten može mašírovat
do pola širého.

A zároveň se v dědině objevoval již voják na exekuci! Ej, to byl první výsledek nových císařských úřadů v Kloboucích? Dokud panští úřadové trvali, nebylo slýchat o ničem podobném. Jak se ti noví s límci a kordy usádlili v Kloboucích, tu máš; kdo má dloužek daní sebe menší, kdo nezaplatil v čas, už měl vojáka na krku. Časně ráno, sotva lidé vstávali, voják bušil na dvéře. Měl na cedulkách vypsané všecky dlužníky, a komu předložil cedulku, ten mu musil zaplatit 5 krejcarů za upomínku. Tak přicházel do domu nebo do chalupy třeba třikrát za týden a někdy třeba i každý den. Někdy se vojáci v týdni střídali. Za týden přišel jiný. Mezi nimi byli hrubci, kteří kopali do dveří a hrdlovali se s lidmi. Jak často nebylo v chaloupkách těch pět krejcarů, ale voják křičel: „Sakra, babo, dej pět krejcarů!" Kdo neměl dnes, musil zaplatit po druhé deset krejcarů. Voják se utábořil na nocleh a na stravu v hospodě, a protože lidé bývali při domě jen ráno a v poledne, ostatek pracovali na poli, voják se potloukal zahálčivě dopoledne a odpoledne po dědině a naháněl strachu dětem.

Ani v tomto exekvování daní nebylo spravedlnosti. Mnozí z těch, kteří měli hodně dluhů a nemohli na rychlo zaplatit, osvobozovali se od exekuce docela makavými úplatky. Do Klobouk putovaly husy, slepice, vejce, selata, maso, víno jako na trh. A hned spravedlnost měla zavázané

zemky kolik roků jim už nepatři.
dřeli nemilosrdně.

Ačkoli exekucemi trpěli chud
stejně, až na ty, kteří se vykoupili ú
nečně také nebyla laciná věc, kdyb
slepice, vejce, selata, maso a víno
v penězích, přece sedlákům exeku
nější. O ti zuřili často, až do strop
kovali! Ti zatínali zuby před voj
na stoly, když odešel! V obci v
usedlíci a chalupníci a vždycky býv
řevnivost. Neboť chalupníci neby
užívat něčeho z obecního jmění, z
a pastvisk. A vůbec neměli v obci
Než vzájemná nevraživost někde do
nůž, když r. 1849 v novém zřízení ob
Bach dal tento rozdíl do zákona
všech občanských práv vyloučil. V
bývalo také štíření mezi sedláky a
také po roce 1848 dosáhlo hrozivé
Sedláci začali se vypínat jako vr
knížetem Esterhazym (jenž byl v p

Představme si, když si tak voják z hoferství nebo z chalupnictví mohl na selském furiantovi schladit žáhu, jak to rád udělal! A skoro všichni vojáci byli z chalupníků a z hoferů. Vždycky křičeli, že musejí sloužit za selské syny, což částečně bývalo i pravda: a nyní vyslán byl takový voják c. k. berním úřadem, aby pomáhal ze sedláků mačkat dlužné daně! Chalupnický synek se dostal sedlákovi na kůži! Křičel, když vešel do stavení, utrhoval se, říkal sedlákovi i selce ty, hrdloval se s nimi a lál. A sedlák byl bezmocný, protože proti němu stál císařský královský muž. Jakou myšlenku c. k. soudy měly za lubem, že posílaly do dědin na exekuce vojáky, kteří byli rodilí ze sousedních neb aspoň blízkých dědin, kdož ví. Dělalo to však dojem, jakoby ponížení a sužování dlužníků chtěli zvětšit.

V Brumovicích chodil po exekuci starý voják, který už dosluhoval čtrnáctý rok.

Přišel k zahrádkám a kopl do bránky, až se sama rozletěla. Přišel do žudra a kopl do dveří, až se zase samy rozletěly. Jak byl ve vojanském munduru, vešel do jízby, nedal pozdravení a hned křičel. Tetka Grúzová vypravovala, jak byl u nich:

— Tady je cedulka. Sem pět krejcarů! začal zhurta.

Byla doma sama a nemohla pokuty seštárat.

— Sakramentská babo, sem pět krejcarů!

— Ale bože můj, počkejte vojáku, než to —

— Nemám kdy čekat, nic, nic. A sápal se na ženu, jakoby ji chtěl chytit pod krk. Když ste nepořádná banda, plaťte!

— Počkejte přece, vykřikla žena, nevidíte, že děti z vás možú dostat břed?

— Co sakra, vy budete urážet císařskýho muža? a začal bajonetem břinčet.

Grúzová konečně seškrábala ze všech kapes a stolků pět krejcarů. A co je tak hrubiánovi podává, podívá se mu upřeněji do obličeje. Už hlas jí připadal nějak známý. Udiveně vykřikla:

— A dyť ty jsi z Morkůvek Bartoš Hryzelkůj?!

— Nic z Morkůvek. Nic Hryzelka. Já tadyk žádnýho neznám.

— A tak jdi s pánem bohem!

— Však já idu, ale tak dlúho budu chodit, dokáď nezaplatíte, sakramenti.

I jiní ho poznali, kdo byli s Hryzelkou vrstevníci, ale on se k žádnému neznal, byl nadutý, surový a nejvíc na pyšné sedláky. Protože dobře znal z mladu, když chodil do školy a do kostela v Brumovicích, který sedlák byl furiant, na těch si nejvíc pojezdil. Nadělal mnoho i bezprávných křiků, takže konečně přednosta Chlup musil jít na něho do Klobouk žalovat. Berní úřad ho přeložil a poslal místo něho do Brumovic jiného vojáka.

Po čase — asi roku 1855 — chodil v Brumovicích po exekuci zase voják z Morkůvek. Ten vydržel však v Brumovicích sotva čtrnáct dní, a soud ho sám o své ujmě musil přeložit až někam k Židlochovicím. To proto: Jak Brumovští nového vojáka na exekuci spatřili, hned ho všichni poznali. „A to je Vávra, podívejme se, to je Vávra muzikant! Vávra huslista!" A milý Vávra houslista byl každý večer na úřadě peskován, protože nic nepřinášel. Nepřinášel nic proto, že ho všich-

znali, žádný mu pokuty platit nechtěl, a milý Vávra byl takový dobrák, že nedovedl křičet a nutit. Nejraději si na chvíli u lidí poseděl, a kde našel housličky, zahrál si a začtveračil. Dali ho odtud do Borkovan a zas ho i tam ještě kde kdo znal, a tak ho přehodili až do Nosislavě u Židlochovic.

Ptávali se Vávry v Brumovicích: „Esli pak nezapomněls na svú pěsničku o Ondrovi Kupkovi? A esli paks o něm neslyšel na vojně tam nekde v Netálii?" — „Neslyšel sem nic," odpovídal Vávra. Divná věc všem, jakoby se za tím chlapíkem byla země slehla. Jestliže byly právě housle po ruce, Vávra zazpíval a zahrál svou písničku, která nikdy z Brumovic nezmizela: „V Brně pod Štymberkem sú tam lavky kolem, brumovští pacholci sedijú za stolem... Počkejte úřadi, také synků máte, až vám jich budú brat, vy budete plakat..." S Vávrou arci byla jiná řeč než s Hryzelkou, protože Vávra byl synek ze statku, na němž hospodařil starší bratr jeho Jan, a on mladší musil na vojnu.

Po několika letech Vávra se vrátil do Brumovic zase a již tam zůstal, neboť se v Brumovicích oženil s Bětkou Slampovou a hrával na všech svatbách a hodech jako vyhlášený a oblíbený šumař po celém kraji. Kam se poděl surový Hryzelka, nevědělo se. Do Morkůvek se nevrátil, nebyl by se ani opovážil. Pravilo se, že se stal žandarmem.

V roce 1851 odešel z Brumovic dosavadní farář P. Benedikt Vacek. Náhle se [illegible]hoval a málo kdo [illegible] Dostal se do B[illegible] do něho nastěhov[illegible]šavy nový fa[illegible] Kupec rodem [illegible]luku od Stra[illegible]e [illegible]

sv. Antonínkem zraje výborné víno roháč. Člověk již starší.

Ten rok zůstal v neblahé paměti u lidu, neboť se plnilo všechno, co o tomto roce prorokoval Karel Havlíček, slavný náš novinář. Žil tehdy v Kutné Hoře a vydával časopis Slovan. K novému roku psal: „Bude-li nastávající rok 1851 lepší než jeho dva předchůdcové — táže se leckdo v srdci svém. Ó! nebude jistě, nýbrž horší a jestli nás rok 1849 a 1850 mrskaly biči, bude nás rok 1851 mrskati škorpiony! — mohli bychom říci slovy biblickými. Ani nejmenší příčiny nemáme očekávati od roku 1851 něco radostnějšího než od právě minulého, ba musí se říci, že teprva v tomto roce budeme jísti chléb z onoho koukolu, který v rocích 1849 a 1850 nepříznivou rukou naset byl do naší pšenice! To je špatné přání k novému roku! — pomyslí si leckdos: ale chceme-li v nastávajícím roce míti alespoň nějaké radosti, nezbývá nám k tomu jiné cesty, nežli očekávati již napřed jen všechno nejhorší, abychom pak ze všeho toho těšiti se mohli, co vypadne o něco lépe, nežli jsme očekávali.“ —

Havlíček nemyslil svými smutnými vyhlídkami na úrodu, války a tělesné věci. Lekal se nových zákonů a nové státní správy. A to se všecko splnilo. V našich dědinách zažili počátky těch znamení, jen že si neuměli vysvětlit, odkud to všecko pochází.

IV. V RODINĚ PETRA BENEŠE.

Bylo léto 1853, léto suché a parné, kdy na dědině jakoby všecko vymřelo! Taková léta bývají u nás často: Ticho zapanuje vůkol, nastanou žhavé dni, všecko je od slunce zčervenalé, nač pohlédneš, vzduch sálá plamenem jako dech peci, tráva schne a šustí pod nohama. Lidé jsou na poli s kosami a hráběmi. Letos byl suchý rok už z jara, všechno zaschlo. Když sedlákovi padl zrak na spálenou, vyprahlou louku, stýskl si v duchu: „Mrtvého nevzkřísíš".

Ve vsi mrtvo. Jakmile lidé odeženou stáda na pastvu a sami se vypraví do práce, máš před sebou vymřelou osadu jako tělo, z něhož se duše vystěhovala. V humnech zaštěkne líně některý pes, a zase mrtvo. I ptactvo je skryto. Holub nezavrká na střeše, vlaštovka nešvihne sebou povětřím.

Byl zvláště parný den na konci srpna roku toho. Dědina prázdná, statky zamlklé, jen mezi stromy slunce střílí ohnivými paprsky do země. Po poledni zavanul jednou, dvakrát lehký větřík a

ztratil se. U jezírka oživily trochu dědinu drobné děti. Vyhrnuly se dolní uličkou k vodě jako stádko — haló! Hnaly před sebou husy na vodu, zdvihaly nohama obrovské sloupy prachu, pískaly, hvízdaly, pokřikovaly a hrr do vody — kdež se káčkají a čachtají jako kačeny. Hleď na ně!

Ale jeden chlapeček unaven, vzdálil se na osamělý výběžek břehu, sedl si pod achazové křoví do stínu a hledí na nebe. Nohy má mokré od vody, kterou se brouzdal a schnou mu na slunci. Smekl klobouček, dal si ho pod hlavu a spolehnuv se do stínu topolů zadíval se na oblohu. Hlavičku má čistě učesanou, oblečen je v modrou kasaňku. Oči má modré a lesklé. Nebe je tak čisté, bez poskvrny, jako by je vysmýčil. Odráží se modře v hladině jezírka, v němž se hlavou dolů na protějším břehu koupe několik jiných topolů.

Tesknota padla na chlapečka. — Teď rozestřel se po nebi bílý obláček, bílý beránek, plyne bázlivě, zahne sem tam, je tak v tom nebi opuštěn jako sirotek ve světě. Zasteskl by si...

Chlapeček u vody seděl a hleděl na ten oblak. Nechtělo se mu hrát s dětmi a tak se mu srdečko sevřelo, až mu perličky vskočily do očí — —

Hledí na nebe, ani nemžiká. Dítěti se zdá, že ten bílý obláček je cíp šatů Pána Boha, jehož neviděti. Toho Pána Boha, jehož v brumovském kostele viděl sedícího na trůně v modrých oblacích, má bílé vousy a vlasy, a takové oblakové šaty...

Onehdy zaběhl tam s dětmi do kostela a viděl pánbíčkův bělounký šat jako ten obláček. K tomu Pánu Bohu má se dítě modlit. A chlapec sepjal ručky a přivřel očka.

Vyšla mladá žena z uličky, rozhlížela se halasících dětech a zavolala: „Petře, Petříčku!"

Chlapec neslyšel.

I nalezla ho matka pod topoly s hlavičkou rozpálenou, vzala ho na ruce a nesla domů, úzkostlivě pohlížejíc na zavřené oči jeho a horečně rozžhavené tvářičky.

Dva ptáci poletovali v noční dobu nad spící dědinou. Lidé spali tvrdě. Ti dva podivní ptáci snášeli se níž a níže ke dvěma sousedním domům a tam nedali obyvatelům usnouti. Nežli svitlo ráno třetího dne, poslání jednoho ptáka bylo vykonáno.

Pták, jenž snesl se do domu Krátkého, zastřel křídly zoufalou tvář matčinu, schytl na křídla čistou dušičku Petříčkovu a odnesl ji tam, kam se před několika dny u jezírka tak tesklivě a toužebně zadívala — do hvězdných oblaků. Tělíčko vychladlo a chlapec po krátkém úpalu skonal. Hanyška zdrcena klesla u lůžka a líbala ztuhlé prstíčky, křečovitě zaťaté...

Druhý pták kroužil ještě několik dní a nocí nad sousedním domem, nad domem mladého hospodáře Beneše. Vídaly ho dvě ženy, mladá žena Beneška a stará matka Beneška, tchyně, která svou nevěstu opatrovala.

Po útěku mladé ženy Petrovy tehdy na podzim dostavil se u Petra stud z lidských řečí. Vzpamatoval se, pokořil se a přišel sám pro ženu svou k Hrabcům. Ona mu odpustila a vrátila se. V domě byl pořádek a klid.

Několik dní po smrti Hanyščina chlapečka konečně i druhý ten pták snesl se otevřeným oknem k Petrově ženě a zamával radostně křídly. Po

strastném očekávání úsměv štěstí polil mateřské líce mladé ženy: vedle ní leželo slabounké tělíčko dětské, prvorozený synáček.

Hanyška Krátkých po smrti svého chlapce byla, jak říkali, svobodná. Netoužila po takové svobodě. Trpělivě snášela svůj osud a všechnu lásku věnovala svému dítěti. Ale když potom po žních začal se o ní ucházet mladý Žalanský z Kobylího, evandělík, šla za něho. Bylo jí přece lehčeji vdáti se, když zbavena byla obavy, že by se otčím mohl utrhovat na její dítě, že by při pohledu na ně muž její mohl dělat jí výčitky.

Lidé dávno už neměli tolik si povídati, jako když Hanyšce chlapec zemřel a Anežce chlapec se narodil. „Ten Petr při tem nejlepší pochodil", vtipkovali, a Žuchla cáraje se opilý po dědině udělal na to příslušné kázání.

Petr Beneš nad kolébkou svého dítěte, kterému dali na křtu Jiří, obnovil všechny své dobré úmysly na pořádný a hodný život. „Včil už to začne", pravil si a choval se něžně k ženě i rodičům; k čeládce i všem lidem byl vlídný a laskavý, že nebylo lepšího člověka.

Ženě jeho zdálo se, že konečně dočkala se štěstí, když všechno to viděla. Začala rozkvétat jako děvče. Když nosila svého chlapečka na rukou, hrála si s jeho ručkami, líbala je a když všecka ruměnná naň povolávala, byl to obrázek tak krásný, že Petr pořád po straně na svou ženu pokukoval.

Anežka dychtila po štěstí. V domě otcovském jako děcko i jako dívka dospívající bývala Popelkou. Otec její rozdělil — Bůh ví proč — své

srdce mezi Verunku a Teklu, na nejmladší zbylo jen pozlátko lásky. Anežka to cítila a plakávala tajně, ač proto nemilovala svého otce méně nežli obě sestry.

Když se vdávala, dostala i nejmenší věno ze všech tří sester. Anežka nedychtila po statku, ale to odstrkování bolelo ji přece a velmi. Nebyla nejhezčí ze sester, ale čím si zasloužila méně otcovy lásky?

Veruna byla strojivá, marnivá a zpanštělá. Nerada pracovala, i v síni žehlení ji omrzelo, i v kuchyni vaření se jí ošklivilo — pořád se jen dívala na své jemňoučké ruce, aby je měla bez poskvrny. Kde se jen zjevil mladý pán, už aby si s ním mohla polaškovati. Veruna byla prvorozená a byla proto otcovým základem. Všecko jí prominul, ve všem jí vyhověl a zrovna ji zasypával. Jí se také dostalo nejdražšího vychování v městě. Uměla německy, uměla vyšívat po pansku, uměla takové jemné práce, kterých na dědině nebylo potřeba. Uměla i na fortepiano a všeliké vzácné věci. Byla jako stvořena pro město. Takové panské zvyky si též osvojila, že by se v domácnosti po nikom nebyla napila, měla své talíře, svůj nůž i vidličku, svou sklenici na vodu. Dopoledne promrhala strojením, česáním, mytím a šněrováním, odpoledne vycházela si na procházku. Na každou zábavu do Klobouk anebo na Čejč musila — ale vždy bývala s fintěním neskoro hotova; protože však jezdilo se k vůli ní, všichni musili čekati na ni jako na vrchnost.

Tekla, jak se na starší sestru podívala, rudla vztekem a mstila se Veruně tím, že jí všechno dě-

lala na zlost. Čím více se Veruna vyvyšovala, Tekla jako schválně dělala pravý opak, jednala hrubě, mluvila sprosté řeči a jevila náklonnost ke všemu nízkému a nevkusnému, co Verunku dráždilo. Byly na sebe jak oheň a voda. Ovšem Tekle se již nedostalo takového vychování a vzdělání, ačkoli chtěla aspoň do Hustopeče na rok na faru, aby se přiučila vařit. Veruna v ní budila závist. Bylo to děvče venkoncem svéhlavé, zarputilé a hrubé. Proto ji vlastně otec nedal do města, že by se sotva s cizími lidmi srovnala. Kde mohla Veruně zkazit šaty, někam založit prsteny a šperky, odepřít jí maličkost, to bylo Tekle pravou lahůdkou. Bývaly křiky, které otec přísností a matka pohledy konejšívali. „Naša frajla" říkala Tekla své starší sestře a jakkoli se mohla také sama krásně šatit, nosila se jen tak polo po městsku, klobouček by nebyla vzala na hlavu za živý svět. Už proto, že ho nosila „naša frajla", jí stačil šátek „na kuklu".

Děti lehce vycítí, koho rodiče více milují, a proto Tekla i Anežku hleděla popuzovat proti sestře a mít v ní spojence. Z lásky otcovy však vypíchati se jí nepodařilo. I když později obě sestry se vdaly a nějaký čas obě i v Kloboucích bydlely (nežli Štětina byl z úřadu patrimoniálního propuštěn), nikdá nebylo mezi nimi sesterských styků a návštěv Neznaly se...

Na Anežku nejmladší obě sestry hleděly nevšímavě, přes to, že hned jedna hned druhá volaly si ji za pomocnici a spojenku. Ano, zacházely s ní spíše jako se služebnou dívkou nežli se sestrou. Viděly na otci, že se o nejmladší dítě své tak málo staral, jako by ho vlastně ani nebylo. Bylo to tím

asi, že čím více moci nabýval, na všechno jiné myslil víc než na rodinu, a protože Anežka byla nejmladší, nejméně z otcovy lásky užila. Vždycky bývalo jen: Verunko sem, Tekličko tam, na Anežku sotva vzpomněl. Ona odstrkovaná nalézala útěchu jen u maminky, jíž byla také na vlas podobna. Ony dvě zůstaly selkami, a když nemusily, ani se před všelikými hosty z Ostrůvka, z Pavlovic, z Klobouk... neukazovaly. Anežka byla matčiným mazánkem proto, že zůstala prostá a milá a nevrhla se po starších dcerách, které otec matce odcizil.

Lidé z vesnice Anežku ze sester měli nejradši. Když přišli k Hrabcům za nějakým pořízením, ohlíželi se po Anežce, aby s tou jednali. Přichvalovali si ji: „Tá jakoby nebyla ani z teho hnízda". Zvláště ovšem selky si brousívaly jazyky na druhých dvou Hrabcových děvčatech. „Ja tá", říkali na Anežku, „tá je tichúčká jako trpělka, je čistotná a k liďom je úslužná, hodná, enom se vlídně učuřuje." Jistě. „Z téj by byla paní a ne z tech druhých," dodávaly jiné.

Mladá Beneška nikdy nepocítila zášti k Hanyšce Krátkých. Když se však strojilo ke svatbě její s Žalanským, v srdci se zaradovala. „Přijde mu z očí a jeho svědomí bude pokojnější", rozumovala. „Život náš bude konečně šťasten, na staré věci se zapomene..."

Její naděje však brzo vyšla na zmar. V ten den, kdy u Krátkých začali se sjížděti svatebčané, Petr byl velmi rozčilen. Bránil se myslit na to, co se děje u sousedů a mrzel se, čím více si Hanyšku stavěl před oči. Od té doby, co byl ženat, mnohokrát ji viděl, ač nikdy s ní nemluvil. Dokud byla

doma, dovedl se opanovat. Nyní, když ji měl dostat cizí muž, měl lítost, jakoby ji jemu odváděl. Jemu, prvnímu jejímu milenci! Hanyšku! Žena jeho bázlivě pozorovala, že se s mužem něco děje, a jak mohla, hleděla ho rozptylovat, dávala mu podržeti Jiříčka a pořád s ním hovořila. „Bude nejlíp", rozhodl se Petr, „když odejdu z domu". Našel si záminku pro něco do Klobouk. Odešel humnem, aby nepotkával v dědině svatebčanů, ani do Klobouk nešel cestou, kudy vozy jezdí, nýbrž dolinou přes louky nad rybníkem a vyšel na cestu za třemi oříšky.

V Kloboucích navštívil švakra Kučeru a něco popravoval na kanceláři Den mu ušel jak tak.

Vraceje se podvečer domů, dohonil zástup brumovských lidí. Byl to zástup fabrických dělníků, kteří chodívali do Martnického cukrovaru asi půl hodiny za Klobouky. Dnes právě byli podepsat nové smlouvy o práci na příští rok.

Byli to chalupníci a podruzi některí, nejvíce však výrostků, kterým mohlo býti asi 15—19 let, a již nuceni byli ve fabrice vydělávati si chléb. Petrovi napadlo, když s nimi kráčel, že někteří ti chlapci přece jsou slabí ještě pracovníci — to patrně dělají nějakou jen hravou práci.

Šel s nimi a poslouchal jejich řeči, aby se rozptyloval. Nejstarší z dělníků, Vavřinec Flodr, který opásán byl po fabrickém zvyku zástěrou, třeba ještě nepracoval, zasvěcoval mladíky do práce a obšírně odpovídal na otázky nováčků, kteří letos ponejprv nastoupí.

— Já myslím, že je to lehká práca, podotkl jednu chvíli Petr.

— Čerta ti lehká, smál se Flodr. My děláme všecí na půdě a děláme od 4 hodin ráno do 8 do večera. K temu máš tam 36 stupňů tepla, protože se pracuje enom na žluto. Za 16 hodin takovej roboty máš se co držet.

— To bych nebyl řekl, divil se Petr. A co se vám platí?

— Ja, náš ředitel, šak my říkáme inspektor — víš je to žid, Josef Seidl se menuje — to je ti duša chytrá a opatrná. Dyž pracuješ plných 16 hodin, dostaneš 52½ krejcara na deň. A mezi prácú máš enom půl hodiny na snídaní a hodinu oběd. Už vlůni v zimě sme ho ptali o přídanek. A tu se ti čert zasmíl a povídá: „Šak ste v teple a nic vás to nestojí. Taky nezkazíte na sobě hábů, chodíte nazí. Enom se podívejte, ukázal oknem na člověka, ten mosí mět boty, čepicu a rukavice a vy máte enom spodní gatě a ešče z vás pot leje, jako by vás kropil.“ A tak se smíl a bylo po přídanku.

— To bych radši chodil na panské, mínil Petr.

— Chodil, chodil — majú tam lidí jak dršču, proto platijú ešče míň a ešče lidi odpravujú. Jakú máš po žňách prácu, prosím tě?

Potom mezi sebou mluvili, jak veliké opatrnosti je v práci fabrické potřeba. Flodr zpomínal, kolik za jediný lonský rok přihodilo se neštěstí.

Byl v Martnicích svědomitý dělník Gála z Divák. Lidé s počátku při nezvyklé té práci nebyli dost opatrní, a tak milý Gála spadl do vřelých výpalků. Právě bylo poledne, běžel naproti své ženě, která mu oběd přinášela. Bylo mnoho páry, neviděl otvoru, kterým se vřelé výpalky do jámy pouštěly. Ubožák snažil se po horkých troubách nahoru vy-

bouk. Naříkával si často na suchc
Byl v továrně zaměstnán při stáč
nou uchytil si špiritusu do plecho
si nohy namazal. Bylo to v noci.
na zem, ale světlo mu špatně blik
zhasnouti. Nahnul se k němu n
opravil a v té chytly na něm ša
zakřikl o pomoc. Kamarád vida s
v náhlosti vylil na něho ještě kbe
protože v něm jindy bývala voda.
ných bolestech hořel jak otep s
Vlasy mu shořely, obě oči měl pu

Třetího zachytil stroj za ruk
ji. Dlouho si ji nechtěl dáti uřez
tom zavezli do Brna do nemocni
už bylo pozdě. Zemřel třetí den, a
z bolesti, nýbrž z lítosti, protože
svatbou. Byl to Bytomský z Kl
23 roků, pilný a poctivý šohaj.

Čtvrtému stalo se totéž. Je to
rádek. Byl také strojem zmrzačen
nou. Ten si nedal ruky uříznout, v

jat. „Tolik neštěstí nestane se na dědině za deset roků, co tam za rok," pomyslil si.

Tichý, osvěžující večer kladl svůj černý příkrov na krajinu. Stmívalo se, že sotva bylo u rybníka rozeznat jednotlivé topoly a vrby. Větřík šelestil ve stromech a země vydychovala lehounkou páru.

Na drahách se dělníci rozcházeli, a Petr osaměl. Šel přímo do dědiny. Byl tak zabrán do rozprávek, které byl cestou slyšel, že se mu zdálo, jakoby slyšel srdcervoucí výkřiky o pomoc, jakoby viděl ztrhané tváře těch ubožákův. „Uh, to za kus chleba co člověk podstoupí!"

V dědině střetl se s jiným zástupem pracovníků. Vraceli se tovaryčháři z panského dvora Rovinek. Mládež laškovala a štěbetala, starší kráčeli tiše, unaveni prací. K zástupu náležely také děti, sedmileté neb osmileté, chlapci i děvčata. Ta mláď se honila a hvízdala a pletla lidem mezi nohy, ta po denní práci necítila únavy. „I ti se drou na chléb," pomyslil si Petr a děcek bylo mu líto, „ale temto se nic aspoň nestane."

V dědině bylo již úplné šero. Někde lidé večeřeli mezi zahrádkami (bylo slyšet, jak lžice cinkají o talíře), jinde kouřilo se z komínů a voněla večeře.

U hospody bylo veselo. U dveří stáli v půlkruhu mužští, kteří nahonem popíjeli z veliké láhve víno, křičeli na sebe, ale nechtělo se jim dovnitř. V hospodě také ozývaly se silné hlasy. O veselou společnost vůbec nebývalo tam nouze. Byla až příliš známá, ba vykřičená ta společnost veselých kumpánů, jejichž rozpustilý křik rozlíhával se z ho-

. ᴗᴗᴗᴗ ᴄᴇᴜᴊa. To již nebývaly veče
roboty, kdy sedlák býval rád, ž
lůžko; to již nebyli upracovaní,
sedláci s rukama zamazanýma a oči
ma, nýbrž mladí, furiantští, vykrm
občané, kteří za sebe dávali pracova
ferům a sami jen okolo práce cho
Jak ruče víno trochu vykysalo, už
lisovnách. Ale ani jarem a letem ne
lovačství, aspoň večery zabíjeli v hc

Ve všední dni sedávali v hr
svátky a neděle v mlsnici, kde byli za
všetečnýma očima ostatních lidí, ač
z lidských řečí málo dělali.

Tuto veselou společnost našel j
trhu i jarmarku v Kloboucích, v Čej
stopečích a často marno bylo pátrati,
nou příčinou ten neb onen z nich s
v letě hrávali se sedláky z jiných d
o zlatku i o pětku. Radní Beneš
i s vozem a musil domů pěšky z h
trhu, tak ho pěkně pavlovští ošatili.
valy karty a to ...

— Enom na slovečko, zněl opět hlas oknem, půjdeš-li s nama zarážet horu?

„Co to je nového, že mě zve?" podivil se Petr a vešel do hospody. Volal ho mladý hospodář Horný, který s ním sloužil na vojně v Italii.

Když Petr vcházel do hospody, zaslechl, že vypravují o Valném, kterého četníci před 14 dny odvedli do vyšetřovací vazby.

— Ej nechcel bych být v jeho kůži, soudil vypravovatel.

— Co se mu može stat? Byli všecí ožralí jako snopy! namítala většina posluchačů.

Rozprávka týkala se kousku, který se nedávno přihodil na Ševelově louce. Mlatci Ševelovi sekli u jezera. Přišel k nim panský hotař Mrkavka, Slovák z Terezova, aby si připil kořalky. Věděl, že Ševela rád mu dá zavdat, aby také jemu trochu hlídal, když obchází okolo panského. Už měl toho dne za kloboukem a začal s mlatci dovádět. Pocházel za Hantošem Valným a řeč vedla až na základnou. Mrkavka řekl Valnému:

— Ty přetrženče, (tak Terezovští přezdívají Brumovským), ked ty tak dobře sečeš, založme sa, že bys ně jedným seknutím neuťal obě nohy!

— Že uťal! řekl Valný, podepřel se o kosu a měřil Slováka.

— O dva máze gořalky!

— Tož dobře! přisvědčil Mrkavka a přešlapoval z nohy na nohu, zachvěv se pojednou strachem. Viděl, jak Valný zdvíhá už kosu, viděl, že nemá zdravého rozumu, ale pro pýchu styděl se uskočit.

Sekáči ztrnuli a probírali se z
Mrkavku pod rameny odvésti do
říká dvorci nad Terezovem, Valné
čer odvedli do Klobouk.

Byly takové časy, že lidé v bu
surové kousky jako divoši. Brzo p
na louce stalo se v dědině něco po
se o tom u tohoto stolu v hospodě

To zase provedl Žabař, jak řík
Ledahudci, jenž bydlel na rohu v
Byl to takořka poslední potomek n
čených vodních pytláků a příkopa
vášně své neodložil, ačkoli na jeze
zelí, tráva i obilí a zbyl jen malý r

Tento Žabař celé dni v letě r
se brouzdal příkopami kolem jezer
potoku i nad krumvířským potok
louky. Co nachytal, poprodal žid
píjel. Bydlel blízko zmrzlého Ros
ten byl zimomřivý, vždy sedával z
dého větříčka studeného se bál — a
častěji vysedával. Přišel nějaký poc

v dědině. Já dyž mám hlad, kúšu skokanom a žabám nohy.

Horák se divil a divil, až také přišla jakási základna o kořalku.

— Dyž nechcete, člověče, věřit, oháněl se Žabař, tož vám tolej povím: Já áji vás bych snědl za deset mázů gořalky.

— Hale kde! zpíral se Horák, hlópé človíčko!

— A založme se! Ani vás nemám po večeři dost.

Horák zatím už byl také napilý, hned se svlíkal a zouval boty. Sedl si na délku lavice a nastrčiv pravou nohu Žabařovi vítězoslavně řekl:

— Tož kóséte, bláznivé chlape!

Žabař si klekl, lapil zuby Horákův palec a začal hrýzti, až Horák zuby zatínal, usrkoval a slzy vyhrkly mu bolestí z očí. Žabař hryzl a čekal, až Horák začne prosit. Už měl plná ústa krve, ale zatínal mu do kostí zuby nemilosrdně. Konečně cizímu člověkovi začala klesat hlava a omdlíval.

Odtrhli Žabaře a na pocestného nalili vody.

— Vidíte, že sem vyhrál. Co, já bych ho snědl! pyšnil se Žabař. Dybyste mě nechali, tak ho sním. Cizí člověk musil potom tři dny u Žabaře ležeti, než přišel k sobě jak se patří a odešel z Brumovic. — —

Petr Beneš domluvil se už dávno s přítelem, jenž ho volal sem, poslouchal tyto historie a pociťoval v sobě ošklivost. Odešel tedy k druhému stolu, kde se karbanilo a usedl vedle jednoho z hráčů. Chtěl si jen srknout vína a jíti po své. Hospodský zatím bez optání přinesl mu štuc vína

mysine.

Petra úštěpky mrzely a pro
baníci vyzvali, aby si hodil s nim
hry. Styděl se, že by ho měli pok
V duchu se již mrzel, že do hos|
konejšil se: Nebude o chvilku z
vytratím a půjdu domů. Jen tak.

Sotva zasedl, hopnul třikráte
nemožu odejít, dyž vyhrávám" ř
na hodiny, jež ukazovaly deset h
v zápětí ponocný zahútal desátou

Najednou se Petrovi karta ol
prohrál už všechnu výhru, i ze
mezi hráči skoro 30 rýnských. Pr
a chvatně, aby je dostal zpět. Neb
„Včil zas tu mosím chvílu zostat
peněz nedaruju", mrzel se Petr a
odešel, když byl na svých.

Než se nadál, byla tu jedna l
karbaníci zdvihli se a protahov
byli veselé mysli, někteří se mra
byl i Beneš.

Bylo to pěkné omočení; Petr prohrával 50 rýnských, které si nesl z kanceláře z Klobouk. Usmíval se k tomu rozpačitě, uvnitř ho však hryzlo svědomí a lítost a hanba.

— Stakra mně se nechce spat, povídal Ráček přecházeje po hospodě. Všichni vyšli do dědiny a tam do sebe rozpustile strkali jako chlapci. Potkavše chasu, která dnes (bylo to ve středu) přecházela po dědině zpívajíc, chytli se s ní kolem krku a zpívali jako svobodní. Petr ve tmě otřásl se chladem a spěchal domů. Šel kůlnou a dvorem a po tichu vkradl se do světnice.

Když usínal, slyšel zdravý dech své ženy i tiché vrnění dítěte v kolébce, která stála těsně vedle lůžka a zastyděl se, že by hned byl ženu zbudil a odprosil.

Žena čekala na Petra s večeří. Když nepřicházel, šla spat. Nemyslila jinak, než že Petra u Kučerů v Kloboucích zdrželi a že přijde pozdě.

Ráno v celé dědině jevily se stopy rozjařenosti a rozpustilosti nočních nevázanců hospodských. V dědině i v chalupách zmizely branky u zahrádek, které se daly lehčeji vystaviti. S nimi mnoho laveček, u mnohých stavení všecky, mezi zahrádky i sloupky od zahrádek.

Všecko to plovalo pod dědinou v jezírku.

— To je pěkná příprava na boží svátek (byl po středě mariánský svátek) žehrali rozvážní lidé.

— Je to Bože, prostopáš v ubci, esli to kdo slýchal! Mamlasi!

A celý svátek lidé nadávali lumpům a opilcům, kteří nemají kázně. Žehrali nejvíce na starostu, že takovou spustlost trpí.

„Aji Petr Beneš byl mezi něma!" povídalo se po dědině. „Ten to daleko ešče přivede".

* *
*

Nebylo pravda, že Petr vyváděl v noci to bláznovství, ale přece se druhého dne tak styděl jako v noci. Kde mohl vyhýbal se ženě, aby jí nebyl na očích, ani nezůstal s ní o samotě. Byl by nerad, aby se ho zeptala, kde se tak dlouho zdržel. Ona dopoledne chodila jakoby nic. Při obědě však pozoroval na ní zármutek a zamlklost — bylo patrno, že už dívka nebo pacholek donesli jí z dědiny, že včera karbanil.

Po obědě odešel do maštale a lehl si na pacholkovo lůžko.

Tak přešla do druhého a třetího dne mračna a zase se vyjasnilo. Ani ne tak žena jako matka káravě sem tam pohleděla na Petra; to bylo všecko.

Tato hra se opakovávala u Benešů i později často. Petr zaklínal se v duchu, že na karty nesáhne, ale nejdříve prohra 50 zlatých nedala mu pokoje. „Musím to vyhrát zpátky, namlouval si, a potom přestanu". A tak zase se dal svést ke karbanu. Zatím štěstí bylo skoupé a Petr nevyhrál nic ze své padesátky, nýbrž na novo prohrál.

A proto opět hrál, přesvědčuje sám sebe: „Jednou se přece štěstí obrátí".

Jak říkají: cesta do pekla je vydlážděna sasamými dobrými úmysly, tak se to i na Petrovi osvědčovalo: Jako pták, když se chytne za pazourek na vějíčku, přilípne se k ní celý, tak Petr uváznul na padesátku a padal do karbanictví o stovky.

Vedlo se mu jako mleči ve mlýně. S počátku pořád oprašuješ si prášek se šatů, potom se již nechce a na konec jsi tak bílý od moučky jako sám mlynář. Petr stával se na konec častým společníkem Kupkovým a Ráčkovým, stal se i důvěrným přítelem cihláře Žuchly a potácíval se s ním opilý z hospody domů třeba za bílého dne.

— A co, spadls Petříčku? volal na něho jednou Žuchla, když Petr nemoha unést hlavy před hospodou se zapotácel. „Aji spravedlivý sednkrát za deň padne, bratříčku!"

Když se Petr zdvihl, zase za ním pokřikoval.

— Vidíš, jak praví písmo: „Hospodin pošle anděla svého, aby ostříhal nohou mých, abys si je neurazil o kameň." Kdo može říct, že nemluvím pravdu?

A tak vrávorávali před lidmi domů. Lidé se Žuchlovým řečem smáli a mladá Beneška pro svého muže bolestně plakala.

Petr klesal. Nebyl křikloun ani pijan vlastně, ale za kartami byl jak oheň. Stával se z něho nejnáruživější kabarník v celé dědině, ačkoli neměl žádného štěstí ve hře nebo snad právě proto.

Mezi manžely Benešovými vyrostla takto hrozivá propast, odcizení. Nemluvívali spolu o tom, nebylo křiků, ale za to cítili víc než nejhlasitější řeč mohla vyslovit, že už rodinné jejich štěstí leží na dně té propasti, která je odloučila. Opět a opět Petr míval okamžiky jasné a po celé týdny i měsíce dělával dobrotu. Než přišel do toho nějaký trh nebo zatáhl ho někdo jako žertem do hospody, a zase bylo běda.

V takových okolnostech uplynulo mezi Petrem Benešem a jeho ženou několik let.

Mezi nimi už nic nebylo společného leč láska k malému chlapci. Z Petra se stával podivný člověk. Nesmělý, zamlklý, až bázlivý, jakoby ho něco pronásledovalo. Když přicházel s pole, nikdy nebouchl vraty nebo nepřirazil dveří, nýbrž vplížil se do domu jako stín. V domě byl více duchem. Nemluvil hlasitě, nechodil pevně, nešramotil, vypadal, jakby měl jen půl života a půl ho někde zapomněl. Zdálo se, že poznával svůj hanebný úpadek, a proto hleděl svým neustále laskavým úsměvem a často otrockou ochotou ke všemu dosáhnout u ženy ne-li odpuštění, aspoň milosrdenství. Mezi čeládkou a mlatci neměl žádné vážnosti. On nic nepřikazoval, nic nerozhodoval, a když byl střízliv, pracoval víc nežli nádenníci sami, kterým nepřipadal ani jako hospodář. Všechno vedla žena a matka Beneška, vždy ještě velmi resolutní, která snachu milovala a hleděla jí život ulehčit místo syna svého.

Podivno, jak Petr chlapce svého měl rád. Přikradl se k němu, když si někde hrál nebo na trávníku drn vyřezával, sedl si k němu jako s tajnou bázní, aby ho svou přítomností příliš nepobouřil, a hladil ho a lichotil se k němu.

Později chlapec býval jak u vidění. Včera na příklad capkal vedle matky z kostela, obletoval ji vesele jako včela, a náhle bylo mu do pláče. Matka táhla ho rychle pryč, neboť bylo slyšeti z hospody klení, nadávání a bouchání o stůl. A byl to hlas otcův, jenž se s někým nepohodl u karet, jenž pronikal oknem a bylo jej dobře rozeznati. Z mat-

čina vzezření Jiříček poznával, že se děje něco velmi zlého a smutného.

A zítra již přiblížil se otec k němu někde v humně, hladil chlapce a sliboval mu, co si jen dětská fantasie přála.

— A nechceš krejcárek? ptal se.

— Nechcu, tatínku! divil se chlapec.

— Di, kup si cukroví, enom di! Tak, a byď hodnej, nezlob maminku, poslúchej ju!

Když o tom chlapec v pozdějších letech uvažoval, připadalo mu to, jakoby ho byl otec podplácel . . .

Bylo jen málo okamžiků jakéhosi štěstí v domě Benešově, lze-li tak říci. Najednou přišel kvartál, a nespatřili Petra celý týden. Blunkal se z hospody do hospody, z trhu na trh, až ho nejednou i přivezli domů v delirium. Karbanil, a když prohrál, pil z lítosti a z hanby. Žena tajně se soužila, křiků nedělala. Dávala mu i peníze, když chtěl, platila i dluhy po hospodách, když přišly upomínky. Bývala však zamlklá a přísná. Když na chlapce hleděla, prodíral se jí někdy na rty úsměv, ale úsměv podobný zimnímu slunci.

A nevěřil by nikdo, že chlapec svého nehodného otce snad více miloval nežli matku — trpitelku. Světci mívají pro dítě cosi chladného a takovou světicí byla i matka Jiříčkova. Bývalo mu při matce příliš vážně, až úzko.

A přišly ještě horší časy. Rány osudu začaly na Benešův dům dopadat.

Nejdříve zpustla výměnka. Brzo po sobě r. 1858 zemřeli děd i babička Benešovi, a zpustly všechny ty milé pro chlapce kouty v jejich již-

bičce, kde si rád hrával. Matce umřela v energické tchýni podpora, odumřela jí duše, která s ní cítila a s ní trpěla jako vlastní matka. Snad si toho byla vědoma, že její vinou děvče dostalo se Petrovi za ženu, že ona byla příčinou tohoto nešťastného manželství a proto snad hleděla snachu těšívat a ulehčovat jí smutný život.

Potom Štětinovi měly v Praze křtiny. To bylo psaní, lichocení, zvaní — jak u panských lidí — až konečně děd Hrabec i s babičkou nabrali darův jako králové do Betléma a jeli do Prahy k nejstarší dceři.

Štětinu vyhnali kdesi z úřadu, ale proto přece živil se nádherně. Anežce nebylo jasno, jak to bylo. A z těch slavných křtin babička Hrabcová již se do Brumovic nevrátila. Povídalo se, že se napila špatné vody a dostala tyfus. Nemoc s ní zalomcovala, staří lidé jsou jako třtina, a pochovali ji v Praze na Košířském hřbitově, také ještě roku 1858.

Smrtí matčinou mladá Beneška byla zbavena i druhé útěchy a to v době, kdy jí potřebovala více než kdykoli dříve. Jiříček ovšem nemohl pochopit, co se to děje, když i na taberně zmizela babička, která ho chovávala a mívala pro něho takové vzácné dárky, jakých jiní chlapci ani neviděli. A uměla dělat takové medové koláčky, jakých nikdo neuměl v celých Brumovicích.

Čím dále Beneška byla starší, tím více se v ní objevovalo pevnosti a energie. Byla přece jen Hrabcova dcera, houževnatá i vytrvalá po otci, třebas vlastnosti tyto u dcery objevovaly se v podobě ušlechtilé a dobrodějné. Ona vzala do ruky hospodářství a vládla v domě rozvážně. Všude

měla oči a docela dobře zastala svého slabošského muže. Snad by i jeho byla přivedla k rozumu.

Jenže tenkrát bylo zle udržet slabého muže na uzdě. Bylo mnoho svůdců a chytlavých příkladů v dědině. Úpadek a zkázu dědiny bylo vidět i na zevnějšek. Dědina byla samá strž, samý vršek, samá vymletá louže. Na horním i dolním konci spustlost. Do dědiny rozlívala se z několika statků močůvka, někde tekla járkem, někde tvořila široké páchnoucí kaluže. Na každém třetím domě střecha nepošitá, stěny odrabané a zahrádka — rozviklaný plot. Před domy trní, rum a bodláčí. Tenkrát si málokteré děvče mohlo zpívat:

Před naším je zahrádka
pěkná pletená,
kdo ju pletl? Náš tatíček
svýma rukama . . .

Tatíček nespravoval zahrádek, vysedal u žida. Ostatně snad ani děvčatům nebylo do zpěvu.

Bída a spustlost hrnuly se do dědiny se všech stran. Se sedláků spadla robota a přemnozí začali hújat. Pilo se hluboko a daně byly vysoké. Nepožehná-li Pán Bůh na rok, pak věru co žid nesebral, to se bude exekovat. Ustrnul by člověk nad obrazem v jizbách. Už i peřiny a duchny, pýcha hospodyň, leckde vymizely z lůžek. Po sedlácích, to se rozumí, hújali chalupníci. Bídné chajdy, poškrábané lavice a holý stůl — toť zbytky slavných hostin. U mnohých kdyby lavky nebyly zazděny do zdí, i ty by se byly prodaly.

Vedle Benešů z té strany k obecní hospodě byl pro Benešku nejvýstražnější příklad, jak by

to vypadalo, kdyby se Petr docela zludařil. Vedle Benešů z té strany sousedil s nimi mladý podsedník Hantoš Volný. Jeho podsedek — stavení několik let nelíčené, střechy nad obydlím i nad chlévy děravé, místo skleněných tabulí v oknech papír, u chlévů dveře pobité věchty ze slámy, v maštali dvě kostry místo koní, v humně místo stromů několik starých rakovitých zanedbaných trnek, stodolou se svítilo. Na dvoře — rodiče tohoto podsedníka bývali velice řádní — zase týž obraz: rozházené nářadí, roztlučené brány, rozeschlé kadečky a pod kůlnou místo vozu rozsypaná rachotina. Ve dne slunce a v noci měsíc s hvězdami dívaly se střechou kůlny na tento úpadek. A na poli? Pole podsedníkova bývala neobdělána a zarůstala plevelem, tak že jednou povídala jedna nádennice Benešova, když vedle pole toho Benešovi lidé pracovali: „Bože, ani král Šalomún nebyl tak krásnej jak toto pole. Samí kvítí na něm roste." A dětí plno, co rok, to prorok. Žena se marně bránila. Muž i kde jaké máslo, vejce, kuře odnosil k židovi. Potom se doma bijávali a děti křičely.

S Volným skončilo to, jak skončit musilo. Prolil podsedek hrdlem a ze zbytku peněz, jenž po prodeji zbyl, zakoupil si jen nepatrnou chaloupku při cestě, kudy se chodí do Krumvíře. Stal se z něho vykřičený zloděj, který co ve dne viděl, to v noci ukradl. A kradl i s jakýmsi furiantstvím, někdy před očima lidí z chalup; kradl totiž výhradně sedlákům snopy, pytle turkyňových klasů, jatelinu. Naložil to ženě na záda a ona to musila odnášet. Když se bránila, bil ji. Však Cilka

se jmenovala a ji měli lidé rádi. O svém bývalém sedláctví Volný mluvíval s humorem: „Ej propíjal sem pola, koně i vůz. Ale nejhorší bylo, když ten trám mně šel krkem. To bylo nejhorší ze všeckýho."

Takových smutných konců bylo mnoho. Hanba jmenovat.

A přece tolik bohatství v naší krajině! Krásné svahy vínorodé, úrodná pole, bohaté grunty. Co se dalo nahospodařit! Zanedbalo se, zanedbalo se. Nebylo by dvacet spravedlivých shledáno od Hospodina, jimž statek nepustl vlastní vinou. — —

Kdo znal Brumovice ještě za roboty, byl by si mohl oči na vrch hlavy vyhledět, nepoznal by jich. Několik let jenom uplynulo od krásného roku 1848, kdy z poddaných stali se občané, ale škaredohlídové mohli již ukazovat prstem: „Vidíte, neříkali sme to? Neříkali sme, že sedláci nejsou zralí pro svobodu? Hleďte, kam to přivedli!"

V uplynulých právě letech vykonával se v Brumovicích vnitřní převrat. Zvláštní náhodou starší hospodáři vymírali nebo postupujíce hospodářství synům, odcházeli na výměnek a mladší nastupovali na jejich místa. „A nadřeli sme se v životě dosť, ať to zkúšajú zas mladí," pravili si mnozí. Odstupovalo s dějiště již druhé pokolení vesnické, jehož osudy a příhody některé stopovali jsme od příchodu Hrabců do Brumovic. Odstupovalo s jeviště ne bezstarostně. Mnozí, velmi mnozí aspoň neradi dávali statky své z ruky v tu chvíli, neboť naplňoval je tehdejší čas obavami.

Když robota přestala úplně, a páni musili najímat si do práce lidi za plat, sedláci i chalupníci

měli lehké výdělky. Výkupné z roboty nesplácelo se najednou, nýbrž bylo rozděleno na 40 let, a tak lidé zvykali si nejlepšímu živobytí. Přáli si jídla i pití. To bylo v dědině okamžitě pozorovat, neboť usadil se na hospodě obecní hospodský, který byl zároveň řezníkem, aby brumovští nemusili chodit pro maso do Klobouk. Obecní hospoda rozšířena a opravena, a ke dvěma chatrným židovským krčmám v chaloupkách přibyly dva větší obchody židovské v dědině. Tam se nalívaly sladké a vybrané rosolky.

Po mužích hýřily ženské. U mladé Miklíkové vedle uličky scházívaly se bohatší hospodyně na trachty, na kterých se škvařívalo a mlsávalo, zatím co muži vysedali ve sklepích. Jakživi něco podobného staří lidé v dědině nepamatovali. Miklíčka chlubila se sousedce v ostatky: „Sestro milá, já ani teho harynka suchýho nejím, to si já červenýho vína do něho naleju!"

Když nastala obecní samospráva, sedláci div nezdivočili. Směli si volit starostu, sami obec spravovat a nikoho se nebát, a tu valné hromady a sýpky, ovšem „zpívané" trvávaly celý týden. Samospráva sedlákům znamenala, že obec je jejich, že se může na obec pít a jíst a nikomu po tom nic není. Nejméně už chalupníkům. Proto každý chtěl být ve výboru. Ale jinak se tam nedostal, když nepraskla na to bečka vína. Když se rok s rokem sešel, obec místo aby od hospodského brala nájem z hospody obecní a polností k ní patřících, ještě mu doplácela na to, co u něho propili. Sedláci a selky nevěděli, jak mají pýchou chodit. Chalupník nesměl se ani ozvat. A přece co sedláci sami

propili, chtěli utrhnout na chalupnících a podruzích, oč se strhly veliké křiky. Sedláci roku 1851 rozdělili mezi sebe hezkou část obecního majetku po příkladu jiných obcí. Byl to hlavně sedlák Bacháček s některými pokročilými soudruhy, kteří na rozdělení naléhali. Měli ovšem dobré úmysly. Když odpadla robota, sedlák mohl s potahy a mlatci svými obdělávat víc polí svých, a proto bylo hříchem, že tolik úrodné půdy leží ladem. Ale co z toho vyvedli ti mladí! Starosvětští lidé příčili se tomu dlouho, neboť myslili, že nebude pastvy dost a že bez pastvy nedá se hospodařit. Tím rozdělením také obecní příjmy se mohly o mnoho zlepšit. Než obecní pokladna přece rok vedle roku byla čistá jako sklo.

Chalupníci postavili si konečně hlavu a přestali platit obecní platy z pastvy podle čísel a vyhráli u soudu tak, že platil jenom ten, kdo měl dobytek a to podle počtu dobytka. Z toho pocházelo nepřátelství, chalupníci a sedláci byli by se navzájem utopili na lžici vody, chasa chalupnická právala se u muzik se selskou.

Sedláci nestyděli se ani pít a žít z darů, které dostávali, když přijímali obecní služebníky.

Bacháček vyhýbal se schůzkám takovým, když jeho slova padala jako hrách na zeď. On snad jediný zachoval starou pýchu a hrdě nazýval se občanem. Bylo málo sedláků tak rozvážných. Starosta Chlup čím dál hůř se vybarvoval. Uměl zacházet s pány i sedláky. Nahoře udržoval si přízeň presenty, hoštěním a poklonami, v obci nadržováním ve všech nemravech, v šizení a okrádání obecního jmění. Ohromné příbuzenstvo jeho

stálo za ním. Zasedání zastupitelstva obecního scházelo se jednou za uherský měsíc a to jen tenkráte, když Kňůrek chtěl žádat, aby mu přidali kus trávníku k humnu, když Vašina potřeboval místo na sklípek, když Kratochvíla chtěl si vymoci obecní formanky a když všeobecně čekala se pořádná pitka.

Obecní úřadi se sešli, mluvili o koních, o práci, která se právě dělala na poli, hádali, kolik letos bude vína, přeli se o bycích obecních, všechno jiné, jenom ne o věcech obecních. V takovou chvíli rozhovoru Chlup přednesl jako mimochodem, co mělo být programem schůze, a zástupcům obecním to v hovoru nijak nepřekáželo. Všecko se schvalovalo mlčky. Však co nevidět otevrou se dvéře, a hospodský v růžovém rozmaru a s uctivými pozdravy postaví na stůl dva veliké zelené džbány.

Víno koluje a hovor stává se živější. Starostovi povolují se i všelijaké choulostivé a bolavé věci, protože už vůbec nikdo neposlouchá. Často po schůzích výboři nevěděli, co všechno povolili. Z toho při budoucí schůzi vzejde sváda, možná i křik a bitka, ale starostova strana má vrch!

Osení svobody spálil nelítostný mráz, spálil všechno. Nebylo nikoho, kdo by se byl sedláků ujal. Jak snadno mohla půda ta býti zúrodněna — teď bída hrnula se do dědiny!

Hle, tam přichází jeden obecní výbor. Jde také do dnešního shromáždění, neboť drží se stranou přednostovou a nesmí chybět. A nechyběl by ani jinak, k vůli těm velikým zeleným džbánům.

Dvě rozšafné selky sousedky povídaly si u zahrádek, posuzovaly, co věděly a svěřovaly si své starosti. Dívaly se na pana obecního výbora, jak šel opatrně a chytal se zahrádek, aby nepadl, protože mu nohy klouzaly po oslzlém chodníku, kolísal se do radnice.

— To zas bude boží dopuštění. Ta Francka vystojí . . . Teprv tam ide, a jak už vypádá . . .

Slova ta týkala se opilého sedláka Staňka, jenž dopíjel svůj dům v kořalce. Na víno už neměl, leda když se pilo na obec. A potom bil a honíval ženu, když viděl její uplakané oči.

— Už taky pojede s domu jako ten Veselý, odpovídala druhá z žen.

— No ba. Jakej to býval parádník a pyšoň! Jak už já sem ho viděla v zalátanej marince a v praných gatěch v nedělu v kostele, už sem viděla: S tebú to, milej Staňku, schne. A na tu pitku do výboru přece chodí.

— To máš tak, jak u Kupky a Ráčka. Bývajú každý s jednej strany hospody a lapijú v hospodě od rána do noci. Vyvádijú blaznovstvja a darebnosti, a statek ide důle. Staří také pijávali, šak třeba naši nebožtík otec. Dusil . . . ale udělali práce. Tito sú lenoši. A proto já říkám, že nedbalec je horší než ožhralec.

V. NEŠTĚSTÍ NECHODÍ PO HORÁCH.

Bylo roku 1859.

Na svátek Na nebevzetí Panny Marie bývají v Čejkovicích hody a v pondělí hodové jarmark. V to pondělí časně ráno Petr Beneš zapřáhl koně a jel do Čejkovic. Bylo mu od časného rána neveselo a nevolno. Měl cosi pilného kupovat a zase se mu zdálo, že je čas k důležité práci. Dle staré tradice otcovské začíná se v těch dnech sít pšenice. Už měl jednoho koně přistrojeného a odstrojil ho. Po několik dní byl u nich v domácnosti pořádek, pokoj a láska, neboť Petr se držel při domě a pracoval. Tak se mu to všechno líbilo, že se mu ani nechtělo z domu, aby ten svatý pořádek nějak neporušil. Žena byla hovorná, chlapec zdravý — jak zlatý by to byl život, kdyby ne té prokleté slabosti, kdyby ten červ nikdy se v duši neozval!

Posléze rozhodl se přece a jel. Umiňoval si, že brzo před večerem se vrátí.

Na trhu brousil sem tam, potkával známé a dobře pořizoval. V městečku bylo veselo. Na Hrubé hospodě hrála hudba.

Umínil si ještě koupit Jiříčkovi botky, pokrmit koně a už by byl hotov. Zašel tedy mezi ševcovské krámy, které stály v dlouhé řadě na prostranství mezi kostelem a domy, a nejdřív je tak jen obešel, aby všecky přehlídnul. Přistoupiv potom k jednomu ráhnu, na němž převisle nakupeno bylo nejvíc dětských botkův — ševci byli Slováci ze Skalice — omakával na jednom kůži. V tom mu napadlo, že by ženě mohl koupit pěkný šátek, jaké viděl v jednom krámě, aby jí způsobil překvapení. Proto ani hrubě neposlouchal křiklavého kramáře, který mu výtečnost svého zboží chraplavým hlasem dokazoval, ani nesmlouval, už aby se raději odbavil.

Co tak kramáři odpočítával peníze na dlaň, ze zadu, z proudu tlačících se lidí stanula u ráhna mladá žena a sáhla také po dětských botkách, trochu menších. Petrův pohled mimoděk zavadil o její ruce. Pohlédl na ženu a ztuhl hned jako sloup. I ona rázem pozvedla oči, a řasy na nich se zatřásly.

— Hanyška! vzdychl Petr, jeho oči také se třásly, mžikaly jako v ostrém světle a podbíhaly mu.

Ona se zapýřila, zachvěla a podala mu ruku, nejsouc schopna promluviti. Teprve za chvilku usmála se rozpačitě a řekla:

— Vítám tě, Petře, do Čejkovic, kde ses tu vzál?

— Kupuju chlapcovi botky, pravil a nemohl víc povědět. Měl na jazyku, že i ženě koupí šátek, jak právě se byl před okamžikem rozhodl, ale to

již mu uvázlo v hrdlo. Jen na ni hleděl jako na zjevení.

— Jak se míváš? promluvila zase Hanyška skoro šeptem.

Petr jen hleděl a neslyšel, co povídala. Táž postava lehounká, čistá tvář a hnědé, tajemně hluboké oči. A tak mladá, kvetoucí jako dívka ještě! Stál tak proti ní zahanben, stál bez citu a cti, že mu krůpěje vyrazily na tvář a vrchní ret se mu škubal.

— Jak ty se míváš, Hanyško? optal se skoro prosebně.

Hanyška cítila, co tím chce říci. Odprošoval ji. Ona mnoho bolesti a hanby přestála pro tohoto člověka, ale nemohla ho nenávidět. Soucitně pohlédla na Petra a řekla měkkým, laskavým hlasem:

— Jak Pán Bůh dá.

Petrovi se zdálo, že by měl mnoho a mnoho promluviti, leč nemohl. Nyní zase Petr napřed podal jí ruku a podržev ruku její ve své delší chvíli, ukončil rozmluvu:

— Bývej s Pánem Bohem!

— Ty taky! odtušila ona tiše a upřela oči své, v nichž se cosi tajemného blýskalo, na Petrovu tvář a dlouhým, zpytavým pohledem loučila se s ním.

Ta tvář lesknoucí se a oduřelá poněkud z nepořádného života se jí nelíbila. Vytušila vše a bylo jí Petra líto.

— Tož s Pánem Bohem, řekl ještě jednou Petr a odešel. Cosi v něm při těch slovích zaplakalo.

Šátek ženě už nekupoval. Šel k hospodě a oči upíral do země. Tak si připadal maličký a mizerný,

proti Hanyšce, že všecka vina a hanba života padla na něho jako skála.

Po nějaké hodině přišli krajané brumovští do hospody a našli tam Petra. Seděl v koutě za dlouhým stolem a pil.

Petr měl hlavu těžkou jak olovo, byl by si rád sdřímnul. Na koně, které stáli na dvoře pod kůlnou, ani si nezpomněl. Seděl sám a občas zuřivě křičel na hospodského. Hospodský neměl kdy všímat si každého hosta, tím méně opilého Brumovčáka, neboť u jiných stolův i mimo stoly měl plno známých hostí přespolních i domácích. Někteří z těchto lidí podívali se na Beneše, někteří poznamenali: „Ten je v tem," ale víc pozornosti mu nevěnovali.

Petrovi, když se dal do pití, zdálo se, jakoby okolo něho mlha padala. Čím víc popíjel, tím i mlha padala silněji, až bylo kolem něho tma. Bylo mu v tom tak lehko a blaze, jakoby mu křídla narostla. V té tmě nikdo ho neviděl, zmizel všem z očí . . .

A zase pil a pil. Ve skutečnosti hlava mu klesala, neboť byla těžká jako cent. Petrovi ten stav tak připadal šťastný, jakoby se byl vznášel v povětří. Potom najednou křídla proměnila se mu v lodičku, a on plul a kolébal se na ohromných vlnách širokého jezera nebo moře. Nikde nebylo vidět konce, ani břehů, ani lidí. On sám byl na širém moři jako malinký puntík, vzdálen světa — to ho činilo šťastným. Vlny si s ním hrály, vznášely ho vysoko, kolébaly, šuměly — tak v nich odpočíval jako dítě v peřinkách. Zvláště ten šum zněl mu sladce — byl to šum a ruch hospodský —, že se

v něm uspával a konejšil. Zavřel již oči .... a v dálce na vlnách viděl druhou lodičku, v níž se houpala na vodě Hanyška a jejich lodičky se blížily . . .

V tom někdo vrazil do jeho kocábky... Petr otevřel oči zlostně i zděšeně, a všecko zmizelo, co ho činilo tak blaženým. Šum vody i hra vln — pryč! Mrzutě probíral se ze sna a ošklivostí nemohl pohledět na lidi, kteří se před ním v hospodě hemžili a hartusili mezi sebou.

Marně snažil se Petr ukolébat opět v tak šťastný sen, jaký právě před ním prchl. Čím více se namáhal, tím jasněji se probouzel a poznával, že je v hospodě a ne na vlnách.

Bylo asi k páté hodině, když sedlák Košulič uzřel v hospodě Petra a pamatoval ho, aby jel domů. Petr se nesnadno probíral, na obličeji stály mu veliké kapky rosy, na čele měl rudé skvrny, otlačené od rukávů, na nichž mu hlava ležela a oči tak mokré, jakoby byl plakal.

Košulič nemoha s Petrem pořídit, jel domů sám. Petr když potom osamotněl, zvážněl. Prohlédnul koně, těžkopádně vylezl na vůz a vyjel na silnici. Oči mimovolně se mu zavíraly před slunečními paprsky, jež se odrážely od bílé silnice.

Den byl parný, horoucí a dusný. V tu chvíli směrem od Brumovic vystupovala už černá mračna a srážela se v ohromnou plachtu, která náhle zakryla i slunce. Petr nebyl ještě ani tisíc kroků za Čejkovicemi, když se náhle setmělo. Viděl to, ale neměl dosti smyslu, aby přes bouřku raději ještě přečkal v Čejkovicích. Vyjel z Čejkovic jako bez paměti. Koně frkali a nedočkavě klusali, Petr po-

dle zvyku držel opratí a nevědomky, ač docela dobře, řídil vůz.

Silnice od Čejkovic k Čejči silně se prášila bílým prachem, jenž sedal na šaty lidem jdoucím pěšky i těm, kteří seděli na vozích. Na silnici bylo dosti lidí přespolních, kteří se vraceli z jarmarku, i vozíčkářů a drobných kramářů, kteří se už rozjížděli, protože vyprodali. Mnoho bylo vidět opilých a rozpálených. Z přespolních někteří vidouce vystupující mračna, obrátili se rychle a utíkali nazpět k prvním chalupám do Čejkovic, aby je bouřka nechytla v poli.

Topoly stály dosud zadumány, jakoby si po polední v dusném vedru byly zdřímnuly tak tvrdě, že ani křiklaví jarmarečníci jich neprobudili. Ale s duněním blížících se mračen vyskytl se odkudsi větřík, který probouzel nejprve jednotlivé větvičky a potom hned zafičel ostře v haluzích, že se topoly leknutím roztřásly.

Hmyz oněměl, opozděné včely jako prskavky kamsi se ztrácely a ptactvo již všechno se poschovalo; málo kde zjevil se ještě jen konipas, v rychlých vlnách uletuje k úkrytu.

Petr Beneš se probíral trochu k vědomí, leč jisté myšlenky v hlavě ještě zachytit nemohl. Cítil strašné vedro i mraky viděl houstnout, ale nic si z toho nevybral. Že by měl obrátit? Pořád jen viděl Hanyšku před sebou, hleděl na ni a nevěděl, co počít. A hned ji viděl na Krátkých dvoře u studně, hned na poli, hned v hospodě . . . viděl i chlapečka, který byl jeho, a nemohl si vysvětlit, je-li Hanyška jeho žena, či má-li jinou. Zmatek cítil a byl by rád býval, aby to vzalo nějaký konec . . .

Nežli dojel tam, kde se silnice bočí k Čejči, bouřka už mu byla nad hlavou. Tráva, silnice, pole i skála, všechno dostalo jakousi neurčitou tmavou barvu. Mračna roztáhla se nad krajem a dýchala chlad. Koně oháněli se rychle ocasy, nadýmali nozdry a nepokojně frkali. Prach zdvihal se pod jejich kopyty i pod koly jaksi těžce. Muži v obrácených na rub kabátech a ženy v sukních přes hlavu přehozených ukrčovaly se při cestě, jakmile první těžké krůpěje zapleskaly do prachu. Přihnal se a zafičel vítr jako štvaný pes, zablysklo se a zahřmělo najednou a liják v zápětí zahlučel na zem, až se zapěnila. Jakoby někdo ohromnou tu plachtu nahoře byl rozvázal. Petr bezděky, když se zablysklo, udělal kříž palcem na čele, na ústech a na prsou, a hrůza ho začala přepadat. Koně letěli tryskem.

A opět se zablysklo, až modravé světlo oslepilo mu oči a místo zahřmění slyšet bylo jen praskot, jakoby někdo silné plátno byl natrhl . . . Koně Petrovi se vzepjali, vůz lítal po silnici se strany na stranu, až zmizel se silnice . . .

Bouřka přehnala se brzo. Ohromná ta černá plachta zapadla kamsi do Uher, kapky dopadaly už jen jednotlivě na zem, řídly a konečně jen mžilo. Lidé vycházeli z úkrytu na silnici, která zase oživovala. Bláta skoro nebylo na ní, poněvadž déšť byl náhlý a stekl do příkop. Koleje za vozem Benešovým zmizely úplně . . .

Vzduch byl čerstvý, vonný, omládlý po koupeli. Slunce také vyzářilo veseleji jako dítě, když si odbylo trest v tmavém koutě a náhle smí vyběhnout ven. — —

Ptactvo již přelitovalo zase po stromech a cvrlikalo, hmyz bzučel a hemžil se v rozkvetlé jetelině.

... Na pokraji čejkovského hájku pozdvihla se z trávy lidská hlava. Řekl bys, že nějaký člověk odběhl s cesty na pokraj lesa a ukryl se pod křoví. Nikoli! Hlava pohleděla na kraj před sebou velikýma strhanýma očima a v očních důlcích i ve vráskách s obou stran nosu, ano i v koutcích úst černá se přischlá hlína a krev. Hlava se zdvihla a s dušeným zasténáním klesla zpět. Jak tam leží, mohla viděti jen malý kousek země. Před očima úzké údolí, uprostřed něhož vine se stezka a jakýsi potůček crčí dole ze zřídla, tvořícího studánku, a za ním svah polí. Na některých polích zažlutává réva s hrozny, na jiných zelená se turkyň a v jejich listech třpytí se veliké kapky po dešti. V jednom z vinohradů černá se hlídačova bouda. Slunce tu stráň zahřívá a bílou hlínu suší tak, že se z ní dělá povlak a stane se tlustý škraloup.

Človíčka v okolí nevidět. Život ozývá se, ač jen přidušený, nad hlavou a za hlavou ležícího pouze v bzukotu brouků a ve zvucích tvorů nižších, než je člověk.

Husté křoví a les, jenž táhne se tu od Čejkovic po Vrbici a po Kobylí, jmenuje se „hájek", než člověk na jeho pokraji sténající nemá tušení o svém okolí. Hlava zdvihla se namáhavě zase, prsty člověkovy zaryly se jako hřebíky do země mokré a pokryté listím, jakoby chtěly tělo popotáhnout ku předu, namáhání však selhalo. Člověk zamžel zoufale oči a opět zasténal.

Uplynula asi hodina. Hlava skleslá na ruce pohnula se opět. Oči se otevřely a viděly kousek země na tři kroky, nic více. Obočí nechtělo se výše pozdvihnout. Na tom kousku země leželo lesní listí, napadané po několik let — bukové, dubové . . . Někde trčela ze země tenká, vysoká lesní tráva s jemnými klásky. V jednom klásku třpytil se lesklý brouček a jinde po stéblu proháněly se dva mravenci. Honili se jako laškující milenci: zhůru, dolů, okolo . . . Člověk je zpozoroval, ale nemyslil na to. Na kraji obzoru toho prostranství leželo kus stračího hnízda, starého hnízda, jež vítr shodil se stromu.

To bylo vše, co člověk mohl zatím poznati. Z toho bylo nesnadno usoudit, kde je a co se kolem něho děje. I namáhal se člověk, vzdychaje a zatínaje zuby, výše vztýčit hlavu, aby zahlídl kus krajiny aspoň. Pociťoval, že slunce již opodál lesa nepraží. Ustal v napínání sil svých, neboť zaslechl jakýsi hlas. Napjal sluch a chtěl i zakřiknout. Zatím byl to bzukot veliké mouchy, která se proháněla docela na blízku. I pískání jiné mouchy, jíž pavouk na blízku krev vyssával, bylo slyšet. Z údolí ozýval se crkot cvrčků, taková hudba, jako když lehce uhodíš na struny cymbálové. Ano i hvízdání žluvy zalehlo sem z hloubky lesní.

Člověk se pohnul, otevřel pěsti, jež se mu bolestí zaťaly, ale nemohl se obrátit ani na levý ani na pravý bok. Zachvěl se ostrou bolestí, jež projela mu celým tělem, a viděl, že se nemůže hnout. Všechno v něm jakoby bylo polámáno a strháno. Probouzel se a začal přemítat. Rozpomněl se, že byl v Čejkovicích na jarmarku, ač se mu zdálo, že

je tomu dávno. Zpil se. Zůstal v hospodě a spal. Potom vsedl na vůz a jel, jel — domů. Bylo odpoledne — slunce pražilo. — Vyletělo ptáče frr, frr koňům zrovna před hlavami; splašili se . . . letěli ze silnice na pole, do roklin, přes hlubokou polní cestu, kde se vůz roztřásl. A on měl otočené opratě kolem pravé ruky, a koně táhli ho za sebou... viděl les... kdesi... a všecko zmizelo.

Když bylo Petrovi asi 17 let, splašili se s ním koně, pošlapali ho a rozdrásali po vinohradech. Bolesti, jež tehdy zažil, stotožnily se mu v hlavě s bolestmi, které právě cítil. A Petr nyní blouznil o tom a byl přesvědčen, že je mlád, že leží ve vrchních polích, že lidé z dědiny přicházejí k němu . . .

Jak jsem se dostal sem do křovin? napadlo mu však brzy. Nepoznával kraje . . . Zase se vzepjal na ruce, aby mohl usednout, než klesl k zemi, převalen na pravý bok. Pravá ruka bez vlády uvázla pod hlavou, do těla zabodlo se tisíc jehel. Poznal, že je zraněn, zlámán, roztříštěn a že tu zahyne. Vidí na stranu a poznává, že místo, na kterém leží, je čejkovský hájek. Hledí bystřeji a poznává . . . ano . . . S tím poznáním zároveň připamatoval si jiné události a poznal svůj omyl, že mu není 17 let, nýbrž byl v Čejkovicích, chytla ho bouřka, koně se splašili jako tehda . . . Strašná žízeň a palčivá bolest sevřela mu hrdlo. Dobře rozuměl, že tu v lese odlehlém zahyne, nepřijde-li sem noha lidská. Rád by věděl, jak dlouho leží. Den, dva, tři? Člověk může prý o hladu a žízni vydržet na živu celý týden. Je tomu týden, co byl na jarmarku? Myslil si: není. Lidé snad by

mne byli za týden přece našli. Les šumí, je tu živo mnoho tvorů . . . a já zahynu přece.

S očima sklíženýma počal Petr zase pracovat. Vyprostil pravou ruku, zaryl ji do listí, usedl bokem vzepřen, leč něco ostrého jako břitva přeřízlo mu síly, takže padl na znak, hlavou zavadiv o větev brslenovou, jejíž listí teď viselo mu nad obličejem poškrábaným, zakrváceným a strašně děsivým, protože na krev, jež tekla z poraněné hlavy, nalepila se černá zem, drobné smetí a pavučiny lesní. Neomdlel. Cítil nyní určitě, že největší bolest vězí v kříži a v nohou. Jistě má zlomenou páteř a přelámané nohy.

Když otevřel oči, viděl nad sebou modré nebe prosvítat skrze větve a poznal, že slunce asi zapadá. Šířil se chlad hájkem. Veliká moucha začala dorážet na jeho nos . . . bzučela píseň nad kořistí, obletovala a zase zuřivě běhala po jeho tváři, a on neměl síly, aby ji odehnal. I komáři začali bzučivou hudbu v křoví a sedali na něho... Z dola, z lůna lesního, ozval se chřest suchého listí a dupot. Snad chlapec nebo děvče z některé dědiny zabloudilo sem. Jiskra radosti prolétla Petrovým mozkem. Ale když se hluk přiblížil k samému, a on se pohnul, chtěje vzpřímit hlavu, opakovalo se dvakrát silné dupnutí . . . lesní králík poplašen uháněl do křovin. Už je večer . . . . poznal Petr i to dle komárův i dle králíka, protože králíci podvečer vylézávají z brlohů. Ah, jaká bolest v kříži!

Divný obraz vyloudil se zmrzačenému Petrovi jasně na mysl, živý obraz, jakoby se věc byla včera udála a přece stala se před mnoha léty, kdy černý

jejich pes postřelen byl v polích hajným a připlížil se až do humna po předních nohách. Zadní část těla táhl za sebou, maje přeražený kříž. V humně schoulil se do slámy u stodoly, kňučel, oči mu horečně a bolestně plály jak dva řeřavé uhly — zdálo se, že div nepromluví, jak trpěl...

„Já taky skonávám tady," myslil si Petr. „Jistě zahynu — nesmířen s Bohem, nesmířen s ženou svou, nesmířen s Hanyškou, s rodiči, lidmi. Oni všichni ani netuší, že zahynu zde v lese. Kde to jsem? Jaké to keře kupí se nad mou hlavou, aby mne zakryly? Nemučte mne! Aspoň ať slunce na mne svítí, když umírám . . ."

Když upřel Petr zrak na nebe, prosvítající ve vrcholích křovin, velika lítost a žal sedly mu na prsa. Viděl, že slunce zapadlo. Zdálo se mu, kdyby je viděti mohl, že je také krvavé a klesá bolestí za hory. Klesá raněné a unavené . . .

Mne není škoda, ale slunce bylo by škoda, mihlo se mu hlavou. Sekáči na lukách, nádenníci na vinohradech, setí v polích . . . potřebují tepla a světla, obilí chce zráti, květy chtějí se rozvíjet... ohřej je sluníčko! Ptáček rozletí se po krajině, klove zobáčkem ve vzduchu, shání se jako střela po stravě, neboť žlutá písklata hladově natahují krčky z hnízda . . . sluníčko vyvab mu hmyz ze skulin a dírek zemských, aby ho nachytal! Ovoce zelené, modré na stromích, hrozny tvrdé ve vinohradech, turkyň mlíčná na polích, ohlížejí se po slunci — sluníčko nalej nám zrno a uvař svým žárem! A co já?

Člověk nečiní nic dobrého . . . Ale když dělníci upracují se, a pot leje se jim s čela do očí a

zalívá obličej; když vojáci v letním úpalu táhnou mnoho mil bez oddechu a poshovění; když ubozí pocestní žízní omdlévají a žár vysuší jim hrdlo i jazyk — sluníčko zaskoč za oblaky, skryj se na chvíli, abys jim dalo pochladu! Když sprahlá země, vyhřátá jako pec pálí, rozžhavený vzduch suší úrodu a hrozí zničit práci rukou lidských; když v palčivém povětří rozbíhají se morové rány po krajině a dobytek kape jak mouchy — ty, sluníčko, zapadni na čas pod černé mraky, zahal se v hustý závoj a dej oblakům deštiti na zem přívaly deště, aby zem zvlhla, byliny zdvihly hlavu a vzduch naplnil se vůní . . .

Všechno volá: Sluníčko, pomoz! Všechno vděčně děkuje: Děkujeme tobě, sluníčko!

Člověk nečiní nic dobrého... Co jsem zavinil jenom na světě já? Mnoho, mnoho hříchů... Slzy draly se nešťastnému do očí nad životem jeho, však nemohly se prodrat. Ach, pomyslil sobě, tak jsem vyprahlý, že není v celém těle mém vlahy, která by se slila v slzy . . . jež by mi ulevily.

Začalo se smrákat, a suché listí lesní začalo šířit známý vlhký zápach, který připomíná zápach hřbitovní. Raněnému zdálo se, že ze skulin, z temných houštin a z děr lesních vyškrabávají se ven drobní mužíčci se světýlky, obskakují ho příšerně, šklebí se a cení naň zuby hrozivě... Někteří vedle něho začali kutat hlínu a vyhrabávat hrob, do něhož by jej skulili . . . . Měli drobné rýče, však špičaté . . . a hrob již byl tak hluboký, že dno jeho ztrácelo se v černé zemi jako u nejhlubší studně. Potom složili rýče své v pyramidu jako vojáci zbraň, z rýčků vyrostl jeden veliký, špičatý rýč...

oni jej zdvihli, namířili na Beneše a skočivše naň, vrazili mu ostří jeho přímo do srdce . . .

Zdálo se mu, že ze srdce vystřikla krev, před zrakem vyrostla černá kola, škubnul tělem a rty sotva slyšitelně zašeptaly: „Bože můj, Bože můj . . ."

Když se později probudil, viděl jasné hvězdy třpytit se na obloze. „Ještě jsem živ?" Když byl chlapcem, pásával v noci koně, a léhaje na lukách, také vídal noční hvězdy skrze řídké větve vrb. Ale nyní zdálo se mu, že všecky ty hvězdy shlukly se nad ním, až k němu dolétal jejich šum, nazíraly prořídlými větvemi dolů do lesa, co to tam v trávě leží . . . Nedaleko zašuměly větve, jimiž proletoval veliký pták a šířil lesem zvonivý zvuk třepotem silných křídel. Potom usedl a vřískl několikráte . . . sova . . .

Ticho skoro jako v hrobě vládlo lesním pokrajem. Pomalounku jen šelestily někde větvičky, a za dlouhý čas ozvalo se skřípnutí větví, jež se o sebe třely vanutím větru. Raněný necítil než zápach . . . o tělo své již se nestaral, ačkoliv občas projížděl jím studený mráz . . . Když se nad les vznesl měsíc a pohleděl stromovím na ubohého, Beneš zavřel oči. V měsíčných mlhových, bílých paprscích, jež se lily na zem, viděl sestupovat bílou vzdušnou postavu, zahalenou v měsíčný závoj . . . vztahovala ruce po něm. V postavě té vystřídaly se několikery tváře. S počátku měla postava tvář smrti, líce vpadlá, ústa bez zubů . . . potom viděl nádenici, která srdce jeho po svatbě ranila u ochozy Hrabcovy . . . . A zase stíny vzaly na sebe vlídnější tvář, usta-

ranou, vráskovitou . . . poznával matku svoji. Konečně nastal zápas mezi stíny: dvoje oči snažily se zvítěziti a obléci se v háv měsíčný, oči dvou Anežek; ale konečně zvítězila bledá žena vedoucí chlapce za ručku a dávající mu „s bohem". Viděl, že mu žena jeho odpouští . . . Petr chtěl vstát, natahoval ruce, aby ji odprosil . . . ale jakmile se o ruce opřel, strašná bolest projela mu tělem od hlavy do všech údů, že zaryčel a klesl . . .

Les mlčel hluboce a pustě.

* * *

Lidé kobylští sebrali Petra Beneše druhého dne ráno v hájku položivého a polomrtvého; večer před tím na Vrbici zastaveny koně bez vozu, a poznalo se, že jsou z Brumovic. Nechali je v hospodě zatím. Teprve druhého dne se v Kobylí i na Vrbici vysvětlilo, co se stalo, když kdosi z rána, když šel na pole, nalezl Beneše na kraji hájku. Poznal po kroji, že je Brumovčák. I přivezli Petra z hájku do Brumovic. Posláno pro lékaře do Klobouk, lidská pomoc již byla marná. Beneš ani k vědomí neprocitnul. Večer téhož dne, co jej přivezli, podlehl ranám a pohmožděninám.

Dům Benešův zůstal jako prázdný. Zbyla v něm jenom vdova se sirotkem a s cizími lidmi.

Beneška chopila se však podle svých sil hospodářství, zaplatila dluhy a uvedla do pořádku pozůstalost po nebožtíkovi. Statek i po zaplacení dluhů zůstal čistý a připsán byl chlapci Jiřímu, je-

muž za poručníka úřad jmenoval strýce kloboúckého Kučeru.

Beneška za živobytí mužova neměla nic dobrého na světě. Proto si lidé pomyslili o ní, když Petr zahynul: „Aspoň si oddechne. A je mladá, ještě se može vdat." Velice se mýlili. Anežka Benešová všechnu lásku věnovala svému chlapci a v ničem se nezměnila.

Nebyla ani veselejší ani smutnější, vždy jen tichá, vlídná a dobrotivá. Byla však opatrná v hospodářství a pozorná na každou maličkost. Pro chlapce změna, která se u nich stala, byla bolestná, neboť měl otce svého rád. Matka nikdy se nezapomněla, aby otce před ním očerňovala nebo špatné slovo jen před chlapcem o něm prohodila. Bývalo jí Jurky tak dost líto, když za života Benešova někdy přiběhl z dědiny a s pláčem matce vypravoval: „Maminko, tatínek už sú zase v tem". A bývalo to dosti často, že chlapec hraje si v dědině, zahlédl otce potácejícího se z hospody s cihlářem Žuchlou, nebo viděl jej ležícího na schodech u hospody.

Chlapec sám rozuměl, že je to hanba, proto mu matka nic nevykládala, jen se v duchu modlívala, aby špatný příklad otcův na dítě zhoubně po čase nepůsobil.

První roky Beneščina nešťastného manželství tak hluboko vryly se v její život, že se vzdala veškeré naděje na lepší budoucnost a jen odevzdaně snášela, co přišlo. Zvláště pociťovala opuštěnost a osamocenost. Otec bydlil sám s Hansem na taberně, ona nyní sama na domě. Aspoň po tom toužila,

aby otec jí byl na blízku. Vždyť také byl jak opuštěný v tom svém stavení, jen cizí kolem sebe.

Většina brumovských dívek a žen selských byly bytosti bezradné, které sotva věděly, co by si samy se sebou počaly, kdyby je ustálený ženský zákon sám neposunoval ku předu a kdyby pevně neurčoval jejich osud od kolébky až do hrobu.

V mužském pohlaví na dědině ještě jakž takž byla myslitelná odchylka od vyšlapané cesty života — té cesty, kterou rozdělovaly hraneční kameny: dítě — školák a pasák — výrostek — chlapík, jenž se žení — muž — stařeček. Byla možná odchylka, že na příklad chlapec půjde na řemeslo, že jiného vojanská služba zavede k neselskému povolání, že některý zapadne do dvora a do fabriky. V ženském pohlaví cesta životní neměla odchylek: z dítěte bude děvče, děvčici rodiče vyberou muže, třeba neznámého z cizí dědiny, s ním bude mít děti a pro celý dům bude kuchařkou a bude čímsi před Bohem vinna a tudíž bude se krčit v koutě, protože muž jí může pobit, kdykoli přijde opilý ze sklepa nebo s hospody. Každá z děvčic věděla svůj budoucí život napřed do všech podrobností, jakmile dospěla osmnácti let; podrobovala se však ochotně osudu. Neboť co by začala? Co by začala sama se sebou bez řízení osudu? Do konce dívčenské svobody řídí osud její rodiče, potom ho bude řídit muž, ona sama o sobě nic není, jen rostlina úponkovitá, která se vine okolo kmene nebo kůlu. Se svobodou nevěděla by si rady, ani pomoci, svobodné ženy nebyly vůbec k pražádné potřebě na vsi. Stalo-li se

přece, že děvčica z nějakých zoufalých příčin nevstoupila do stavu manželského, žila jako příživnice bez života vlastního buď u bratra neb u sestry. Sestárla taková osoba v práci, kterou konala v domě jako služka — třebas nebyla chudá — neměla hlasu v ničem, nikdo se neohlížel na její city a přání. Všichni jí tykali. Ani děti bratrovy nebo sestřiny nemívaly k takové tetičce uctivosti, až když po ní dědily. Vzhledem k takovým zákonům života rodiče posílali do školy jenom chlapce. Chlapec má umět číst, psát a počítat, neboť kdož ví, nebude-li toho potřebovat. Děvčata do školy nechodívala; k čemu? Nebylo vyhlídky, že by děvče musilo číst, psát a počítat? Kdy také? Než se vdá, počítají za děvče rodiče, až se vdá, obstará podobné nutnosti muž. Svobody děvče vůbec nemohlo potřebovat.

Beneška byla jednou z těch vzácných žen selských, na nichž bylo možno dovtipovat se, co bohatství rozumu a citu žije v bytosti ženské, jestliže její schopnosti byly od mladu rozvinovány aspoň zkušeností. Anežka chodila pilně do školy sice, v dívčích letech i něco čítávala, ale hlavně nechodila s očima zavázanýma. Mohla pozorovat steré způsoby lidí a povahy rozličných stavů, u Hrabců býval rej a ruch a dveře se nezavíraly. Byla potom připoutána k muži dobráckému, ale slabošskému. Kde se v této selské ženičce vzalo něžné umění, aby dovedla zakrývat slabosti svého muže a aby dovedla šetrným, nenápadným, pokorným způsobem mírnit nešťastné neshody jejich manželského spolužití? Kde se vzala ta něžná důmyslnost její, aby svého muže nezahazovala před nádeníky, kteří měli poslouchat hospodáře a vlastně poslouchaly

ji? Jak to zařídila, že svůj osud snášela bez reptání, neroznášela nic po dědině a nedávala potravy lidským jazykům? Petr Beneš stál hluboko pod přednostmi své ženy, ale neurážely ho, uznával je ve světlých okamžicích, styděl se před ženou a v duchu se jí kořival.

Když nyní ovdověla Beneška, dovedla žít sama. Svoboda nebyla jí pouští, v níž žena musí zahynout, protože si neví rady a protože osud její neřídí otec, ani muž. Věděla si rady ve všech svých zájmech, protože měla své zájmy.

Hrabec po smrti ženy své změnil se ještě více než po událostech roku 1848. Teprve když Hrabec ženu ztratil, poznal, jak nerozlučitelnou družkou jeho života byla. Všude mu scházela, kam se podíval, všady jí postrádal — hrůza osamocenosti zela na něho v celém domě jako příšera. Jeho dobrá, skromná žena byla mu za živa v domě něčím, co se rozumělo samo sebou. Nikdy si na ní nezakládal, nelichotil se k ní, nebral ji na poradu, přes to však ona byla svědkem jeho života, její duch a její ruce pořád mu byly na blízku. Jak mocně, ač nepozorovaně, s ní byl spojen, to se mu rozbřesklo bohužel až tehdy, když se bez ní vrátil z Prahy. Dům byl bez ní prázdný jako kostnice.

Hrabec ve své osamělosti, ač nebyl tak stár, rychle scházel. Stával se z něho stařec na těle i na duchu; šedivěl, chodil ohnut a byl nevrlý, zlostný a vrtošivý jako malé dítě.

Zavíral se doma jako dříve, mezi lidi snad za celý rok nevyšel, ani v kostele ho nebylo vídati. Pro něho svět končil zdmi vlastního domu. Prodal

všecko, co náleželo k hospodářství, pole, koně, vozy — Hans však u něho zůstal pro obstarávání drobných prací a poslek a víc jako společník a sluha. Těmto dvěma poustevníkům vařila posluhovačka z chaloupek, vdova, která zároveň byla babkou a uměla trochu líp strojit nežli u sedláků.

Hans i babka často snášeli pantátovy vrtochy. Když ho chytla zlost a nevrlost, nic mu nebylo vhod. Jednou ho tlačil límec u košile, již byl nově oblekl, i rozškubl ho zlostně a vyhodil košili oknem na dvůr; jindy mu jídlo špatně zavonělo, když je babka stavěla na stůl; rozkřikl se na ni a smetl mísy i talíře se stolu a nejedl.

Podával-li mu Hans dýmku v takových chvílích, jistě na ní pantáta našel, že není dobře vyčištěna; lenoška byla špatně přistrčena ke stolu, záclony nebyly dobře vytaženy — v takových zlých okamžicích utržil si Hans od pantáty i nadávky i rány.

V těch letech Hrabce omrzelo i čtení novin a knih. Knihy stály zaprášeny v příhradě, novin žádných neodebíral. A přece ustavičně na něco se durdil. Chodě po světnici své nebo po dvoře, brumlal, dokonce rozhazoval i rukama a hádal se s neviditelnými osobami.

V domě musilo být ticho. Nikdo k němu neměl přístupu; jak vrzly dveře nebo bouchla okenice, lekal se. Na noc dveře uliční i dvorní zavírány byly nejen na zámek, nýbrž ještě železným sochorem musil je Hans zapřít. Hrabec byl nedůvěřivý, až pošetile. Zdávalo se tak, jakoby měl z lidí strach, že mu chtějí ublížit nebo jej okrást.

Když se nezlobil, jistě seděl za stolem nad papíry, na nichž hemžily se číslice, a počítal. Počítání — co počítal, ani Hans ani kuchařka-babka nemohli pochopit — počítání bylo jakousi jeho libůstkou, při níž s duší s tělem byl zaujat. Kuchařka tomu pro sebe říkala: „Už zase čaruje." Slovo to i Hansovi se časem zalíbilo. Když kuchařka někdy vracela se z dědiny a významně se Hansa otázala očima, jak je, Hans usmál se a řekl šeptem: „Tšaruje".

Když pantáta „čaroval", oba jeho služební duchové byli nejšťastnější. Nevšímal si jich, nebyl příkrý ani zlý.

Se svou dcerou Anežkou Hrabec málo se stýkal. On sám nebyl snad ani pětkrát u Benešů, co se vdala, a když ona zašla si na taberňu, neměl s ní co mluvit. Bylo-li někdy i potřeba, zvláště první čas, kdy Anežka tak neočekávaně ovdověla, aby s ní otec něco jednal, posílal k ní jen Hanse se vzkazy.

Malý Jiříček také zřídka chodíval ke stařečkovi od té doby, co babička v Praze umřela. Stařeček ho sem tam pohladil, pohrál si s ním, ukazoval mu všelijaké obrázky a oslíka, jenž kýval hlavou, ale chlapci se u něho nelíbilo. Bylo mu tu všechno tajemné a děsivé! Taběrna se se svým panským a starým vzezřením připadala chlapci jako tajemný zámek, tvrdý obličej stařečkův s hlubokou vráskou mezi očima a zamlklost jeho naplňovaly ho úzkostí a sevřeností. Stařeček s ním mluvil, povídal a povídal a najednou zaškarediv se jaksi sáhl do kapsy a řekl přísně:

— Na a jdi dom.

Chlapec zaražen bál se vztáhnout ruku po krejcaru.

— No, neslyšíš? zkřikl stařeček a vtisknuv chlapci krejcar do ruky upřel na něho zlostně oči, až se v Jiříčkovi duše zatajila a tvářičky se mu stahovaly k pláči.

— Brečáku! řekl stařeček a rozchechtal se s jakousi radostí a ještě více chlapce pomátl.

Tím se stávalo, že chlapec nikdy nebyl jist, zdali se s ním stařeček nebude vadit a nikdy proto u stařečka neroztál. I to se stávalo, že když chlapci zdávalo se o kouzelnících, jak pronásledují nevinné děti, zlí a hrozní ti muži mívali podobu stařečkovu . . .

Hrabec věděl o utrpení Anežčině dobře a zejména po smrti Benešově bývalo na něm jaksi znát, že ji lituje.

Několikrát když přišla na taberňu, obličej jeho se rozjasnil. Mluvil s dcerou laskavě, jak se od dětství nepamatovala, vyptával se na maličkosti a vůbec býval dobrý, mírný a hovorný. Anežce bývalo otce více líto nežli sebe a nejednou už měla na jazyku návrh, kterým chtěla mu projevit svou upřímnou lásku a vděčnost a chtěla napravit jeho opuštěnost. Ale pokaždé ještě zamlkla, bojíc se dotknout nějakých neznámých citův otcových, aby ho snad nepopudila a neudusila v něm tu sdílnost a dobrou mysl, po níž tak lačněla. Duše otcova byla před ní zamčena na sedmero zámků, byla temná jako les.

Konečně když se blížila zima toho roku po smrti Petrově, když otec k ní zas jednou byl sdílný a laskavý, dodala si odvahy a pravila:

— Tatínku, mně je tak smutno samej a zdá se mně, že vám je taky tady smutno.

Otec pozorně na dceru pohleděl a očekával, co dále řekne.

Anežka pokračovala tichým vřelým hlasem:

— Já bych vás tak ráda měla u sebe. Nač vás potřebujú ošetřovat cizí lidi? Přestěhujte se ke mně aji s Hansem a nebudete potřebovat posluhovačky.

V obličeji starého Hrabce, když dceři hleděl do očí, zahrálo něco jako blažený úsměv. Začal přecházet po světnici zamyšleně a bručel si něco do zubů.

— No no . . . stěhování . . . hm . . . hm . . . Supěl při tom nosem a tolik bylo jisto, že řeč dceřina nebyla mu nepříjemná.

Když se opět před dceru postavil, kývaje hlavou a pohybuje rameny, zdálo se jí, že mu zvlhly oči a že jí chce říci také něco srdečného. Upřel však na ni oči a řekl suše:

— A jak to myslíš?

— Jak rozumíte sami, tatínku, odpovídala Anežka týmž oddaným a měkkým hlasem. A byla by nejraději otce objala nebo zlíbala mu ruce. Snad byste mohli i tento dům prodat a bývat u mne až do smrti. Peníze si složte, jak chcete . . .

Tvář otcova zledovatěla tak náhle, že se Anežka v řeči zarazila a ulekla se té změny.

— A udělejte to, jak sami uznáte — dodala jen tiše a pokorně.

— Tak? utrhl se na to starý a začal příkře, zrovna jedovatě mluvit. Ty chceš peníze, dceruš-

ko? Proto mě chceš k sobě, že možu prodat taberňu? Ha?

Stál před ní hrozivě, vbodával do ní své sivé oči a třásl se zlostí.

— Co vám to napadá, tatínku? odpověděla Anežka prosebně a konejšivě.

— Marš, marš! rozkřikl se však starý na ní a vzav ji za rameno vystrčil ji ze světnice, že ubohá nevěděla, co se stalo a zdali se otec neminul s rozumem.

Utřela si v síni oči a nevědouc ani jak, jako po tmě, vracela se domů. Doma nemohla již pláče zadržet i zahořekovala si: „Bože, co sem temu otcovi enom udělala!"

Hrabec zůstal na svém domě, a dcera dlouho bála se přijít mu na oči. Když však na vánoční svátky přece se odhodlala na taberňu, otec s ní mluvil, jakoby se nic nebylo přihodilo a byl chvílemi zase dobrý a ještě vlídnější než kdy před tím.

Osud Petra Beneše jen v prvním okamžiku některými jeho soudruhy otřásl.

Za nedlouho však zapomnělo se na něho. Vždyť podobné strašné nehody, jako že se sedlák opil, že se někdo v opilství utopil, jiný v opilství zmrzl, nebo že ztratil s vozu dítě do sněhu, kdež ubožátko skřehlo do smrti, ano že si mladý sedlák Mikulejský podřezal žíly, když propil dům — — takové zjevy nebývaly v tu dobu nic neobyčejného na dědinách.

Ovšem Brumovice náležely mezi nejhorší a nejvykřičenější. Přespolní lidé neradi se tu zastavovali: bylo příslovím mluvit o brumovských furiantech a rváčích. Když brumovští chlapci jeli

k odvodu do Hustopeče, byl strach o ně zavadit. S rekruty jezdívali i mladí ženáči a podněcovali rvačky. A jak se někdo proti nim jen pohnul, už lítaly sklenice a vytahovaly se nože z holínek. Na cestě domů rekruti, jak potkali cizí vozy, zpřevraceli je do příkopů. Jednoho roku usmyslili si na kurdějovské Němce. Počkali na ně za Hustopečí, ač tudy do Brumovic cesta nevede, pobili je a pobrali všem čepice.

U domácích muzik nebývalo jináče. U muziky bývaly bitky, v ostatky bitky, v hody bitky i svatby končívaly bitkami. Šatlava kloboucká nikdy nebyla brumovských prázdná. Nejrozhlášenější byli ještě vždy Kupkové. Žili sice jen dva Kupkové, bratranci, ale přízeň jejich byla velice rozvětvena. Ti všady popichovali a dělali rvačky. Byli ohromní siláci a smělci. Bylo radno každému na míli vyhnout. Všecka ta přízeň Kupkovská držela při sobě, do všeho se zamíchala. A jak se zakřiklo: „Kupci idú!" zrovna jako před lety, už se všecka dědina třásla.

Mnoho vážných i smělých věcí mohlo se vypravovat o brumovských furiantech. Jednou jeli morkovští sedláci, lidé celkem pokojnější a mírnější, přes brumovské jezero. Vezli z Dubňan nebo z Čejče uhlí. Proti nim jel František Beneš, mladý sedlák, který byl velmi hrdý na to, že se stal radním v Brumovicích. Byl radním, ačkoli neuměl pořádně ani číst ani psát. Když se Beneš přiblížil morkovským vozům, jedoucím proti němu s nákladem, křičel na ně, ač sám jel s prázdným: „Vyhnite se, herdek basama, brumovskej radní jede!"

Morkovští se vyhnuli, aby nebylo bitky. Netrvalo však ani dva roky, a radní Beneš byl s domu. Dohospodařil u Icka. Koupil si v sousední vesnici větřák z toho, co mu zbylo a lidé se mu za bývalé furiantství posmívali. I chlapci. Jak se někde ukázal, pokřikovali za ním kluci: „Herdek basama, brumovskej radní jede."

Kdo tučněl z hojnosti zemské, byli židé.

VI. DOBRODINEC CHRÁMU PÁNĚ.

V církevní kronice Brumovic v dubnu 1855 zaznamenána je tato zpráva:

„Počátkem letošního roku až do dnešního dne obnovil se krásně chrám Páně z dobrovolných příspěvků. Na vybídnutí místního duchovního pastýře dal ihned domkař V. Matula s manželkou svou oba postranní oltáře s obrazy sv. Anny a sv. Jana Nep. za 80 zl. stř. opraviti, osadníci pak ostatní, vidouce tak krásný příklad, dali také velký oltář s obrazem sv. Antonína, jakož i kazatelnici, zpovědnici a 4 korouhve ozdobně obnoviti a okrášliti, a to nikoli snad na obecné útraty, ale z dobrovolných příspěvků po 5, 10, 15, ba i 20 zl. (jako na příklad od vdovy Valné, domkaře Štěpána Veselého, čtvrtníka Josefa Miklíka) přinešených. Pán Bůh račiž za to odměnou býti. M. K."

Táž zpráva otištěna byla 13. dubna 1855 také v časopise Hlasu v Brně. Je nepochybno, že ji tam poslal farář brumovský Matěj Kupec.

Nebylo to tak jednoduché, jak kostelní kronika vypravuje. Ostatně kdo zprávu pozorně čte, každého zarazí slova, že Václav Matula s manželkou dali *na vybídnutí místního duchovního pastýře 80 zlatých a dali je ihned.* Osmdesát zlatých na chalupníka byl veliký peníz! A dali na vybídnutí ihned . . . Proč je dali? Co se to stalo? . . .

Nu, stalo se. Divná věc se stala. Bylo kterýsi den brzo po vánocích nebo po novém již roce 1855, co mladý chalupník Václav Matula byl neobyčejně veselý a jen jen si zadovádět! Bydlil v horních chalupách. Země ho pod nohama pálila, ačkoli na celém širém kraji ležel zmrzlý sníh a zima všemi fuky, které nebyly ucpány, se vtírala do příbytků a do chlévů. Matula neměl stání doma, byl by si rád zašel do krčmy na kořalku, a nemůže se říci vlastně na kořalku, protože Matula nebyl piják, nýbrž jen tak na besedu, mezi lidi, se mu zachtělo. Zdálo se mu, že se doma dusí a docela jistě se udusí ve světnici, nepůjde-li někam do dědiny.

Sotva dal po poledni krávě, už šel. Sníh mu pod nohama vrzděl, když vyšel před chalupu. Matula si pohvizdoval. Když se obrátil k chalupě, viděl v okně dvě dětské hlavičky, jak se smály a pohlížely za ním. Tlačily čelíčka až na sklo, aby líp viděly, a Matulka také s veselou tváří stála za nimi a také se za mužem dívala oknem. Matula se na ně usmál a teprve vesele si vykračoval dolů do dědiny. Pohvizdoval si jako svobodný chasník. Což nedávno byl ještě chasníkem. Je ženat teprve čtyři roky. Proč by nebyl vesel? Má ženu mladou

— říkávají lidé: „Tá tvoja Rozína je jako děvčica“ — děvčátka má tříleté a dvouleté, obě mají očička jako charba. Již byl v uličce; ale kdyby Matulka byla vyšla na práh, byla by slyšela dlouho ještě, jak mu sníh vrždí pod nohama, jak muž její má pružný krok a jak si pohvizduje. Proč by nebyl Matula vesel? Je zdráv jako ryba a dobře se mu vede, třebas má jen chalupu, Novosád a jeden díleček polí. Mít čistou chalupu a trochu pole bylo v těch letech líp nežli mít zadlužený grunt. Sedlák, který nemůže od gruntu nic odprodat a má vyplácet mladší bratry a sestry, ten se má co ohánět. Ke všemu Matula dnes ráno prodal dobře řezníkovi tele od krávy. Proto si zajdu, povídal si, do hospody, trochu se mezi lidmi povyrazím. Dobře jsem tele zpeněžil. Když se tak každý rok trochu zašetří, dá-li Pán Bůh, na rok si přikoupím zase kousek rola.

Tou myšlenkou se Matula ještě více rozveselil. A takovou křepkost a sílu v sobě pocítil, že by nejraději byl chtěl něco zdvihat, aby svou sílu změřil. To je od toho, myslil si, že v zimě není čím sílu umořit. Jaká je v zimě práce? Naštípáš krbálů, nařežeš krávě sečky, a už je po práci. Proto ta krev tak v žilách hraje, jakoby je chtěla roztrhnout. A jak jdu lehce oblečen, třeba je mráz, ani mně chladno není! Takový jsem silák, no snad bych se dnes i s někým pobil. Však jsem mladý chlap, ještě mám právo si zadovádět. A zase si pohvizdoval, šel lehce, jakoby ho něco nadnášelo, sníh mu však přece vrždël pod nohama a ten zvuk Matulu tuze těšil. Vrz — vrz — jakoby

země vzdychala, protože Matula je tak těžký a tak do ní nohy zarývá . . .

Matulka trochu popravila a potom si hrála s dětmi. Také neměla mnoho na práci. Vysadila obě děvčátka na lavice za stůl, který stál v rohu světnice. Jedním rohem stůl přirazila k lávce, aby tam děvčátka nemohla propadnout a na druhý roh stolu sedla si sama, zády k oknu. Děvčátka rejdila po lavicích za stolem jako křepelky, utíkaly od matky a zase běhaly k ní, ona je chytala, muckala a všecky dohromady se smály.

Vím, co bych měla dělat, povídala si Matulka. Snad abych už dnes zadělala na chleb, ne až zejtra. Postavila děvčátka na zem, a ony začaly kutit hry pod stolem. Přinesla do světnice dížu a připravovala na chleb. Děti se zase chytaly díže a říkaly si, že běhají okolo studně.

Potom Matulka dala ušípanému, něco popravila na dvoře, a už se stmívalo. Co ten můj člověk nejde? zamrzela se, když se docela setmělo. Ale hned se chlácholila: Pravda, odpoledňa je v zimě krátký, hneď zatmí; ná, ať si posedí s chlapama, ani to nejni dobře, aby muž pořád vylíhal doma za pecú. Aji nejsladší žena by se přejedla. Matula bez toho nevytáhl paty z domu, co je zima. Aji marcipán se přejí, říkávajú lidé.

Potom pekla v troubě brambory. Vůně jejich za chvíli naplňovala světnici. Povečeřela sama s dětmi, děti uložila na pec a Matulovi přikryla pečené brambory na malé slaměnce a držela je v teple, aby nevystydly, než přijde k večeři. Matula nešel. Odstrojila se tedy a šla spat a přála toho Matulovi, že se šel povyrazit.

A Matula se skutečně nejen vyrážel, nýbrž dováděl. Čerti s ním šili. V krčmě u Cambalky vždycky bývalo veselo v zimě. „U Cambalky" říkalo se poslední chalupě na konci dědiny, kudy se jde do Kobylího. Cambala byl sice živ, ale protože byl jakýsi nedomřivý a Cambalka sama nalívala a sloužila hostům, krčma dostala název po krčmářce. Dnes bylo obzvláště živo v krčmě, protože kde jsou řezníci v hospodě, tam vždycky bývá hore peří.

— Vidíš, Matulo, já su ešče tadyk, volal na příchozího Matulu řezník, který dnes dopoledne u Matulů zakoupil tele. Vítaj!

— Vy se neztratíte, odpovídal Matula, a žena po vás netúží.

— Ba cakra, přisvědčoval řezník. A co se mám cárat dom, když zejtra zase mám dojít do Brumovic? Mám tadyk rozdělanej kšeft jeden.

— Takovej kšeft už neuděláte jako se mnú. Vy ste mě oblankosili, o dva rynský mohli ste přidat. To je tele, tak se třase na něm masičko. Měli byste dát aspoň haldamáš.

— Dat, co bych nedal? tá su dycky při tem. Sedni si!

Matula přisedl ke stolu, kam ho zval řezník. Už si s ním popíjelo několik veselých chlapů brumovských a měli všickni na vrch hlavy. Španihel byl řezník z Kobylího, mladý, veliký a silný muž, ani ne třicátník. Vlasy měl černé jak uhel, tváře červené jako nejkrásnější panna, pod nosem takové šibalské a rozpustilé knírky. Byl znám široko jako nejveselejší kopa z řezníků, smělý chlapík, pokušitel žen a děvčat.

— No tak, připi si! zavdával Španihel Matulovi.
Matula si připil a dal si také nalít.

— Co na vás vydělám, vy hřbeti sedlčtí, zas vám dám propit, žertoval Španihel. Ale co, pime, dyť je to za vaše peníze. A kdo ví, na rok už s vama pit nebudu. Já si nandu inší zem, tam budu teprvá dřít ty selský hřbety. Vy už ste na mě moc chytří, chlapáci.

Když se Španihel napil, vždycky se stěhoval z této krajiny. Ale nechtěl říci kam, zdali do Uher, do Rakous, do Chorvatska či kam. Podobalo se však, že on sám to nevěděl. Když měl v hlavě, vynořovala se mu před oči jakási neznámá a neurčitá země, kterou půjde hledat. Jakýsi ráj. Odstěhuje se tam, tam bude náramně úrodná země, sedláci tam budou mít stáda krav, jalovic a telat — on bude lacino kupovat a draze do města prodávat. Ani ne on, on se nebude cárat pěšky se psem a volat po dědinách „Na maso prodat, hy!" na to bude mít tovaryše. Sám objede vesnice v kočáře a poplatí, co tovaryši nakoupili. „Co já bych se tady trmácel s chlapiskama zamazanýma, jako ste vy —" povídal i dnes u Cambalky.

— Ale řekníte přece k čertu, kde půjdete? dráždili ho chlapi.

— Kde půjdu, tam půjdu. Kde mě oči ponesú, víš ty, Matěju jeden hlúpej — durdil se Španihel. (Když byl podnapilý, všem tykal, ale jemu sedláci nesměli tykat). Já dobře vím, kde půjdu. Připouštěl sice chvílkami, že přece dobře neví, kde ta jeho zaslíbená země leží, ale věřil, že takovou krajinu najde. Je někde taková krajina, a on jí musí najít, bude hledat a tam zmizí, a Kobylí, Brumovice, Bo-

řetice, Vrbice, Němčičky jakživy o něm neuslyší — — —

Když byl Španihel střízliv, neobíral se nikdy opravdu myšlenkou na vystěhování. Co překáželo jeho úmyslu, nebylo známo.

Asi za hodinu, když Cambalka rozžehla již čadivou lampu na trámě zavěšenou, od stolu řezníkova začal se rozléhat neobyčejně veselý a vlastně bláznivý hovor. Chlapi od ostatních stolů napřed jen bystře poslouchali, ale potom obstoupli stůl řezníkův jako plot, aby jim ani slova neušlo. Španihel s Matulú měli sázku.

Začalo to tak, že si Španihela kdosi dobíral, že spává doma sám jako pes, sám ve studené posteli. Proto se mu nechce domů. Kdyby měl ženu, takovou voňavou mladou ženu, a kdyby na něho čekaly teploučké peřiny, jistě by nepřespával po hospodách, v cizí dědině.

— Jako toť Matula, povídal kdosi, ten jistě by nespal v krčmě.

Matula se samolibě usmál.

— No, co je pravda, přisvědčoval Španihel, Matulka je krýv a mléko a jak se nese . . . jako pávica . . . Radostná ženská, jako děvčica ešče . . .

Matula zářil a čířil se ještě samoliběji.

— A víš ty co, Matulo, když ty máš takovú pěknú ženu, prodej mně ju.

— Co by ne? zařehtal se Matula na plné kolo.

— To nemože byt, podotkl jeden ze sousedů.

— Co by nemohlo? Mám já bratra v Brně kupcem lebo ne? ptal se Španihel.

— To víme, že máte.

— A když to víte, že mám, tož vám řeknu, že to može byt. Zrovna ten dům, kde je bratr kupcem — ve Veselej hulici — patří jednemu pánovi a ten si kúpil ženu od jinýho za deset tisíc rýnských. Proč bych já si taky nemohl kúpit pěknú ženu?

— Ožeňte se, pane Španihel, a dostanete ju zadarmo.

— To já nechcu, takovej mlaďoch ženská nic neumí, já bych potřeboval vyzkúšanú ženu. Jalovičky nestojijú za prácu. Každá je stydlavá — taková prvnička. Tož co, Matulo, prodáš?

— Ale prodám. Na mú dušu, to je špás! řehonil se Matula a tloukl rukou do stola, až na něm skleničky s rosolkou poskakovaly.

— A co za ňu chceš?

— Pět set rýnských, eščе je laciná za ně.

— Tady je ruka, plácnime si!

Matula bezděky natáhl ruku za velikého smíchu, Španihel plácl a zvolal:

— Tož je moja. Vy všecí ste svědci. Tu máš, Matulo, závdanek — deset rýnských. Zejtra dostaneš ostatní.

Matula přijal závdanek a zastrčil papírovou desítku do kordule. Zavýskl si, s legátky vyskočil, začal si tleskat do dlaní a roztancoval se po celé světnici. „Hejsa, chlapci, od země, kdo ty volky zažene" zanotili chlapi po něm do taktu, Matula rozhrnoval je do většího a většího kola, zapřel ruce v bok a tančil — ovčáckou. Hned čapkal při zemi s nohy na nohu jenom na patách, hned cifroval a hned vyskakoval. Sám už nezpíval, jen diváci zpívali, potleskávali do taktu, hvízdali jak ovčáci

a někteří napodobili gajdy. Tak se Matula rozveselil jako za svobodna, všecko na něm hrálo. Dováděl . . .

Když ustal a usedl, všichni ho pochvalovali. Někteří zkoušeli po něm také zatančit ovčáckou, ale nesvedli jí, sotva že tak tak zacifrovali. Tím větší pochvala a obdiv sypaly se na Matulu, jaký je ještě chlapík. A Matula chtivě řeči ty poslouchal, chlubil se, jak kdy dlouho vydržel tancovat o hodech a potom se rozezpíval a zpíval starodávné písničky domácí a písničky slovenské z Uher, kterým se naučil v Hodoníně, když sloužil v Hodoníně u panských koní.

— Ale abychme nezapomněli, práca stojí — připomenul kdosi a dal si nalít.

— Ja ba, přitakali druzí, zapomněli bychme pít ten haldamáš na Matulku. Haldamáš se mosí pít.

— No jejda, Španihel kupovali jalovice a kúpili ženu. A jak si ju povedete dom? Na řetázku, pane Španihel?

Otázka ta mohla urazit Matulu, ale urazila Španihela. Matula se tancem rozehřál a seděl u stolu již jako zamyšlen, vypadal, jakoby šly na něho dřímoty a jakoby se mu zavírala víčka.

— Ty si dej pozor na hubu! ty chlapečku sóplivej! rozkřikl se Španihel na všetečného tazatele a tak hrozivě se pohnul za stolem, že se probudil i jeho Tygr pod lavicí a postavil se ke stolu na pomoc svému pánu a zlostně zavrčel. — Já neznám žádných špásů, beštya pšakrev! — Proč se Španihel tak rozkatil, nebylo dost jasno, ale všichni měli zkušenost, že s tímto člověkem nejsou žerty, když má v hlavě. Byl silný jako z ocele

a nevázaný jako divoch. Když Španihelovi nikdo již neodporoval, usedl tiše na své místo, ale koulel očima a cosi pro sebe brumlal.

Čím více se blížila půlnoc, tím více Matula byl ukonán. Oči se mu klížily, byl bezvládný a ospalý, a když mluvil, jenom mumlal. Nevěděl o světě, nevěděl o sobě. Všechnu sílu, kterou s sebou nesl z domu, propil v krčmě i s rozumem. Půjde-li nyní domů, nebude se nadnášet, jakoby měl péra v nohách. To nebyl mladý muž, který se cítil mladíkem, nýbrž zcuchaná bytost lidská, až teskno pohledět. Tvář jeho byla hadrovitá, barvy popelavé, vlasy se mu na čele potem slepily a ruce se mu pohybovaly bez vůle, jako když žábě kluci utrhnou stehýnka.

— Pi, bratře, pobízel ho řezník. Pi a nespi!

— Ahm, zamumlal Matula a rozehnal se rukou, jakoby mouchy odháněl, a podpíral si hlavu na zeď.

Matulka spala jako na vodě, jak se říká. I ve spaní poslouchala totiž, brzo-li se ozvou mužovy kroky. Sotva skřipla klika na dveřích, schytla se otevřít Matulovi domovní dveře. Otevřela a vidí: dva mužští vcházejí do síňky, z obou cítit kořalku.

— Rožnite, Matulko, ideme dvá!

— Ná tož, dvá, co nerožneš, Rozíno . . .?

Trvalo chvíli, než Matulka nahmatala na granci u kamen střípek a zápalky. A napřed na sebe hodila sukni a kacabajku, neboť když otvírala dveře, byla svlečená, jak skočila s lůžka. Koho to jenom přivedl Matula v noci do chalupy? uvažovala a mrzela se; vždyť musí být půlnoc? Je vidět, že

se opil; jestli by to střízlivému napadlo — taková věc — bouřit s cizím člověkem v chalupě?

Když Matulka rozsvítila, muži stáli už v jizbě na prahu. V matném, blikavém světle poznávala, že je to řezník Španihel a že Matulu podpírá. Ježíši Kriste, snad se tomu jejímu člověku něco nepřitrefilo? Španihel zatím poroučel Tygrovi, aby si v síni lehl a počkal. „Kuš, lehneš!"

— To ste vy? řekla nepokojně, ne vlídně a ne nepřátelsky.

— Ano, vidíš, Rozínko, to sú pan Španihel, blekotal těžkým jazykem Matula.

— Vidím, opáčila Matulka mrzutě. Leknutí ji přešlo, neboť viděla, že se muž rovně postavil vedle řezníka. Jenom opilý je, povídala si. Podívala se z muže na řezníka a řekla přes zuby:

— Tak si sednite!

— Ná, co si nesednete, pravda...? motal jazykem Matula a usedl si na lavici pod oknem sám.

— Já chcu ešče růst, odpověděl řezník.

— Tož co ste přinesli, vy kamarádi z mokrej štvrti? nutila se do žertu Matulka.

— Co sme přinesli? opáčil řezník. Radši chceme odnest!

— Tebe chcú Španihel odnest, tebe, Rozínko, včil v noci... pomysli si...

— Brzo by mě vrátili.

— Ó nevrátím, kdež to, slovo se řeklo a platí... vysoukával ze sebe řezník. Byl také opilý, sotva se rovně držel na nohou, ale jako pravý obchodník na svou věc nezapomínal. Jenže jazyk mu jaksi nesloužil, a co si tak prohlížel pěk-

nou ženu Matulovu, lepil se mu jazyk tím víc na hořejší patro.

Matula hleděl úzkostlivě, ale bezmocně s ženy na řezníka.

— No tož, Matulko, oblíkejte se, půjdem spolem do Kobylího, už je to statý, už sem vás kúpil.

— Neplkocte, ožhralci, to je rozum dvoch ožhralých chlapů, usmála se ještě Matulka, ale úsměv jí na tváři tuhl, když se podívala na muže. Ten se schoulil s lavice hlavou ke kolenům a rozplakal se.

— No tož, řekni, Matulo, kúpil sem tvú Rozínku lebo ne?

— Co to vyvádíte za hlúpoty? ozvala se rozhorleně Matulka a znova hleděla s jednoho na druhého.

— No řekni to, Matulo, žduchl řezník do Matuly a zatřepal mu ramenem. Kúpil sem lebo nekúpil? Desítku dal sem závdanku. Enom to řekni! Přece se nebojíš?

— No dyť nejni zle . . . blekotal Matula a náhle jako děcko s pláčem zavolal: Rozínečko moja . . .!

Matulka okamžik uvažovala, co to povídají ti dva opilci. Dvě opilá chlapiska, co jenom si smyslili! Ale už je vidno, že něco nekalého vyvedli. Co může provést opilý rozum? Když však Španihel posměšně opakoval po Matulovi: „Moja, ne tvoja“ a když se udeřil do prsou, pochopila rázem, že byla pohaněna její čest jako počestné ženy a matky, a všecka hrůza okamžiku hleděla z rozevřených, vyděšených očí jejích. Z těch rozevře-

ných a ztrnulých očí hledělo zvíře jakési, které dostalo ránu do hlavy, jemuž se mozek zatměl a jež čeká s hrůzou, že dopadne druhá rána, která udělá všemu konec. Matula zachytil tento pohled, rázem se zpamatoval, zatřásl se a přiskočil k ženě, jakoby ji chtěl bránit před řezníkem.

— Dite preč, Španihelu! . . . začal křičet málomocně. Dite preč, dite si dom, svú cestú, víte...

Matulka odstrčila muže a dala se do nepřirozeného křiku:

— Haňba vám, svině nestydatý, takový špáse vy děláte? A ty jsi můj muž? Ty jsi otec? Panno Maria nebeská, já zhynu haňbú snáď — —

— Nic to, Rozínko, nic to . . . pokoušel se chlácholit ji muž.

— Já za to nemožu, co sem kúpil, začal se bránit řezník a stál tvrdošijně u dveří, jakoby jen čekal, až se Matulka vykřičí a vypláče.

Matulce se krev vehnala do tváří, oči se jí zajiskřily z toho vyděšeného pohledu, obrátila se na skoku k díži, vytáhla z ní kopist a rozpřáhla se s ní po hlavě řezníkově.

— Marš mně z chalupy, nestydatej chlape svinskej, lebo ti rozpleščím hlavu na dva kuse!

Španihel se uhnul ráně a přikrčil se ke dveřím. Matulka skokem otevřela dveře a vyrazila se zoufalým výkřikem Španihela do síně. Potom rychle zastrčila dveře a vydechla. Španihel padl na škopek a putynku s vodou, narazil se, až hekl, jeho Tygr se zuřivě rozštěkal, a obě děvčátka, která od počátku, co matka začala křičet, poplakávala tiše na peci, rozplakala se polekaným křikem.

Matulka padla tváří na lůžko, zaryla hlavu do peřiny a plakala takovým srdcelomným a křečovitým nářkem, že celé tělo její se škubalo a házelo. S ní plakaly usedavě obě dětské postavičky a zděšeně volaly: „Maminko, maminečko, bože můj, bože můj." A u dveří stál zdrcen opilý Matula a také plakal a utíral si oči zmačkanou čepicí. Slyšel, jak řezník v síni chvilku šmátral po zdi, jak konečně nahmatal dveře a vyšel i s Tygrem ze síně. Potom bylo slyšet, jakoby někomu na ulici povídal: „Šak já si dondu zejtra. Co je mý, je mý!" Matula vyšel bezmyšlenkově do síně a zavřel domovní dveře za řezníkem na závoru. Matulka nemohla se upokojit. Pláč přerývala nářkem: „Ach já neščasná, čeho sem se nedočkala. Mý drahý děti! On mě prodá jako dobytče, jako lehkú ženskú, můj muž. Matičko nebeská, zkrať mně život, vem si mně v tu hodinu, lebo s tú hańbú nemožu byt na světě. Mý drahý kvítečka, my děti maličký, co si počnete, kdo se vás ujme, dyť já nemožu byt živa, dyť já nesmím liďom na oči, abych se hańbú nepropadla."

Matula tupě poplakával sedě na lavici a bál se i jen slovečkem připomenout ženě, že je přítomen. Hlavu měl jak stlučenou, nemohl myslit na nic. Zimou a rozčilením cvakaly mu zuby.

Té noci u Matulů nikdo nezamhouřil očí. Jen obě děvčátka, když se uplakala a když matka přestala naříkat hlasitě, usnula k ránu; usnula však nepokojným spánkem, i ze spaní škytala a skolila jako štěňátka, což nešťastnou ženu dojímalo, že znova a znova propukala v němý pláč nebo štkavé vzdychání, jakoby se jí prsa měla rozpuknout.

Matula sice podepřel na lavici hlavu, ale nebyl to spánek, spíše poloviční bezvědomí. Probouzel se ustrašeně, když Matulka běhala po světnici jako šílená chvílemi a vzdychala a div hlavou netloukla o zeď.

Když se rozednívalo, Matulka se teple oblekla, neboť ji přes noc velice roztřásla zima, zatopila v peci a začala mísit chleb. V tu chvíli Matula se probral jako z mrákot, svlekl se bez řeči, ulehl na lůžko, kde jeho místo tu noc bylo prázdné, a usnul bohatýrským spánkem. Spal celý den a celou noc, plných 24 hodin. Ze spaní někdy trochu zasténal, někdy sebou trhal, jako když malé děti mívají božec.

Matulka pracovala ten den za sebe i za muže. Opatřila dobytek i napekla chleba. Nenaříkala hlasitě, ale kudy chodila, tam ji slzy padaly na zem. Když mísila těsto a obcházela díž, slzy jí s očí padaly do těsta; tato várka chleba bude o lidské slzy slavnější. A jaké stopy na Matulce zanechala jediná noc! Za jedinou noc zhubla, tváře její zbělaly smrtelnou bělostí a horečné oči její svítily z velikých černých kruhů kolem očí. Za jedinou noc tolik lítosti a hoře! Děti se probudily pozdě na den. Hleděly udiveně na tatínka spícího na lůžku, hleděly na ztrápenou matku a málo chybělo, aby se byly rozplakaly. Všecko jim bylo tak neobyčejné a smutné.

— Pst! napomenula je matka, když začaly nabírat. Ticho byďte!

— Stonú tatínek? tázalo se starší děvče.

— Stonú.

Když se Matula druhého dne z kořalečního spánku svého probral, velice brzo se zpamatoval a všecko si uvědomil, co se stalo. Hlavu měl sice třeštivou a těžkou od těžkého mrákotného spánku, od žaludka mu bylo zle na vrhnutí, rozum však už měl jasný. Seděl za stolem jako vinník a hleděl mračně k zemi, jakoby právě byl vyslechl trest smrti.

Rozína poklízela a na muže nepohleděla. Ale i když na něho nehleděla, Matula viděl její pohled z té hrozné noci. Viděl rozevřené vyděšené oči její, které na něho upřela. Ne ona, ale polekané jakési zvíře, které dostalo ránu do hlavy a čeká s hrůzou, že padne druhá, která učiní všemu konec. Na ten pohled její do smrti nezapomene. Když Matulka opět jednu chvíli vešla do světnice, Matula se vzchopil:

— Rozínko, prosím tě, odpusť mně to. Nevěděl jsem o sobě, nevěděl jsem, co dělám.

Mlčení. Matulka se odvrátila od něho tváří ke kamnům a zaštkala.

— Rozínko, prosím tě, nemožeš mně odpustit?

— Ne, řekla, zalívajíc se slzami, nemožu.

— Víckrát se nic takovýho nestane. Bylo to v opilosti — —

— Ne, odpírala podruhé, nemožu. Opiješ se zasej a uděláš mně zasej hańbu aji svojim děckám a sobě nejvěc. Kdyby nebylo tech děcek, šla bych, kde mě nohy ponesú, až na kraj světa. Šla bych slúžit mezi cizí lidi, kde mě žádnej nezná. Když muž tak zahodí svú ženu, když — —

— Rozínko, vykřikl Matula, přiskočil a sevřel ji do náručí, ty mně mosíš odpustit. Podívej se

— a přitáhl ji k obrázku ukřižovaného Krista, jenž visel na stěně — tadyk ti před živým Bohem přísahám, že mě jakživ žádnej člověk do hospody nedostane. Dyť snáď kdybys mně neodpustila, já bych si neco udělál. Já nemám nad tebe, Rozínko moja. To mě ďábel omámil. Esli mně neodpustíš, veznu provaz a tú ranu se oběsím. Ať mám hřích ešče větší, já si veznu život, já to nevydržím . . .

Rozína položila smutně hlavu na Matulovo rameno a znova zaštkala. Potom se vyvinula z mužových rukou a řekla povážlivě:

— Včil považ, jak možem ít na lidi? Co začnem?

— A co je po liděch, řekl Matula, ale přece se zamyslil.

Nebylo to tak jednoduché máchnout rukou a říci: Co je po lidech. Hned druhého dne po noční výtržnosti byla plná dědina řečí.

Někteří z chlapů, kteří byli společně se Španihelem a Matulou v krčmě, šli z povzdálečí za oběma k Matulově chalupě. Byli zvědavi, jak ten „špás" skončí. Španihel zastihl je pod okny, když odcházel a k nim to povídal furiantsky: „Šak já si dondu zejtra. Co je mý, to je mý". Proti svému původnímu úmyslu šel však v noci do Kobylího, nešel spat k Cambalce.

Než nepřišel zítra. Buď také se vyspal z opice a pochopil, jaké ztropil pohoršení, nebo se mu doneslo, že to s ním špatně skončí, opováží-li se za čerstva přijít do Brumovic. Všecky ženy v chalupách, mladé — staré, pohoršily se jeho bohaprázdnou svévolí a připravily se, jak ho spatří, že

ho vyprovodí z dědiny kopistmi, motykami a vidlemi. „Taková přespolní sviňa, co si enom myslí!“

Hlavně ženy to byly, ne tak muži, které svolávaly hromobití a boží hněv také na hlavu Matulovu. Matula ani Matulka nevycházeli sice přes práh z domu, než proto přece úst lidských nezacpali. Ženy si navzájem připomínaly svátost stavu manželského (i takové, které se tahaly za mužskými do vinných presúzů) a naznaly nejinak, nežli že se stalo něco, čím celé svaté náboženství přišlo v lehkost a co může trest boží uvalit na celou obec brumovskou. Pověst obce musí být očištěna, Bůh musí být usmířen a Matulovi nemůže být citelné pokání prominuto. Farář Kupec byl podobného mínění, když mu kostelník skandál vyložil. Musí se něco stát, myslil si, pro výstrahu druhým, protože to už není hújání a dovádění, to je bohaprázdnost, co se v obci ukázalo. Spuštění.

Vyjednával s oběma manžely Matulovými a rozebral Matulu, jak se patří. Matula nic nezamlouval, nic nevymlouval a klidně uvolil se věnovat na pokání k opravě obou postranních oltářů v sešlém kostele brumovském 80 zlatých. Sešlo rázem z jeho sladkého snu, jak si na rok přikoupí zase kousek pole . . .

Taková je historie těch suchých a přece záhadných slov v církevní kronice brumovské: „Na vybídnutí místního duchovního pastýře dal ihned V. Matula . . .“ To se stalo počátkem roku 1855.

Jak Matula závdavek Španihelovi vrátil a jak se s řezníkem vůbec porovnal, na tom nezáleží. Všecko si vzal na starost farář.

Jen pomálu se Václav Matula sbíral. Že do brumovského kostela přišli malíři a celý jej vymalovali, že o něco později přivezeny z Brna oba oltářní obrazy za jeho peníze, že nad lavicemi kostelními zahoupaly se nové korouhve, a když i hlavní oltář byl dokončen, že Brumovice zažily velikou slavnost svěcení, při které bylo zpomínáno dobrodinců chrámu Páně a především Václava a Rozíny Matulových, že on sám před tím přistoupil ke svaté zpovědi a ke svatému přijímání a dostal rozhřešení za svůj pohoršlivý kousek: to všechno nepřispělo k Matulovu pokoji. Ne, že by snad byl ještě litoval osmdesáti zlatých poctivě zahospodařených a nastřádaných, za něž mohl koupit Novosád, ani to nekalilo jeho pokoje a rovnováhy.

Matula dlouho se nemohl důvěrně podívat do očí své ženy, tak jak dříve hledíval. A to ho tlačilo na svědomí.

Když postřehl ženu z nenadání někde zamyšlenou, nebo se vrátila z dědiny nějak zamlklá, vždycky ho bodlo. Byl si jist, že zase si zpomněla na strašnou noční událost nebo že mezi lidmi zaslechla žehavou poznámku. Nejhůře mu bývalo, když měl odejít na delší chvíli z domu — do radnice, na trh, na úřad do města. Pokaždé mu připadalo, že Rozína povážlivě se zahleděla na něho, že se strachuje, aby zas něco neprovedl. Už měl kolikrát na jazyku slova: „Rozínko, neboj se, já se nezapomenu", ale myslil, že by vypadal jako prosící školák, a slovo se mu zadrhlo v hrdle. Jindy býval popuzen tím domnělým pohledem ženiným, chtělo se mu křičet, sakrovat, vyhrožovat, roztřískat něco, aby si zjednal důvěru výbuchem spra-

vedlivého hněvu — cítil, že mu žena tuze křivdí, když mu pořád ještě nevěří — ale nedokázal víc, nežli že se zakabonil.

Matulka ve skutečnosti dávno muži odpustila a od farářových napomenutí nevyšla výčitka z jejích úst. Naopak bývala veselá, hovorná, ochotná. Matula nosil nepokoj a výčitky v sobě a proto je viděl ženě na očích, kde jich nebylo.

Aby se zbavil ženiných pohledů — opravdu jen domnělých — neodcházel Matula z domu na besedy, ani tenkrát ne, když ho Rozína posílala: „Enom di, Vencle, jakej je to chlap, když se pořád drží ženy za šorec. Enom di, budú se ti smít." „A nech se smějú." Nebylo však dlouhých večerů u Matulů. Bývali na blízku Šlampovi, a ti se stali údy Cyrilometodějského dědictví, měli všelijaké knížky, a Matula si je vypůjčoval a v zimě čítával. V letě si pohrál s děvčičkama a jak na venkově, chodilo se slípkama spat a se slípkama se vstávalo. Jednu zimu čtával v Písmě svatém, což bylo pro něho neslýchané čtení, neboť neměl před tím tušení, jak to Písmo svaté vypadá, co v něm je a co v něm není.

Druhou zimu nejmilejší zábavou jeho byly housle. Od té doby, co byl výrostek, neměl houslí v rukou a mnoho i zapomněl z toho, co od učitele Kobzy umíval. Dost brzo to však dohonil. A tak jednou si zašel přes několik chalup k Zelínkům, kde vrstevník jeho Francek hrával na klarinet a hrávali spolu, jindy Zelínka přišel k Matulům a někdy pozvali si ještě cymbalistu Hanáka, toho, který se potom oženil do Čejkovic, a hrávali ve třech.

Tehdy ještě se stávalo, že Matula přinesl na stůl trochu vína pro zavdanou nebo nějaký žídlík kořalky. Ale to bylo jenom s počátku. Později si Matula umínil, že nevezme vína a kořalky ani na jazyk. A neškodilo mu to v ničem. Do práce byl jak oheň a na zdraví byl chvála Bohu jako Rus. Tváře mu rozkvetly, všecek omládl. Ani když se trefil do společnosti a známí mu zavdávali, nepřipil si. „Jakoby se stalo, říkal, já nepiju, nemohl bych vám to oplatit."

— To je mně bláznovství, káral ho jednou starý Zelínka, s jehož synem Matula hrával. Však já taky nejsu ožhrala. Opilýho mě žádnej neviděl. Ale totok je už, jako bys chcel byt mezi nama svatej. Šli spolu z jarmarku z Klobouk a Zelínka Matulu takto rozbíral.

— Já už inačí nebudu, strýčku, usmál se Matula a nemínil nic vykládat.

— Ná vidíš, ono to posilní. Když dondu z práce sedřenej, to hneď obživnu, jak si srknu tej kořalky. Anebo po ránu, když mám před sebú těžkú prácu. Cítím to až v žilách, jak se to rozlízá v celým těle. Když to člověk pije střídmě, to neškodí, spíš to přidá na zdraví, já myslím. Má to v sobě jiskru . . .

— A farář taky nepijú a sú zdravej, prohodil Matula.

— A kata nepijú, co by nepili, enom že pijú víno, ne kořalku.

— Kdo to može vědět?

— Co to nepoznáš po nosi, jak se jim zapaluje? To bývá dycky od vína. Ale co, víno je

přirozená věc, ne dělaná, temu se už kór nemosí žádnej vyhybat.

— Já sem četl v Písmě, že víno rozveseluje srdce člověka. Pravda. Ale já nejsu smutnej, mě nemosí rozveselovat.

— To je z teho, myslím, že se ti ořkliví hospoda. Tam nalívajú takovú stakrahelskú čmrňu, smrdí to jak moč, a jak se za ňu mosí platit! Já si donesu z Klobúk lebo od Bezděků z Kobylího máz, mám ju dobrú a třikrát lacinější než u žida. Kdybys to tak dělal, neořklivělo by se ti, Vencl, věř mně. A taky si zandeš nekdy na besedu, no tož co máš u druhých dělat svatýho, když všecí pijú.

— Když všecí idú po širokej cestě, jeden može ít po húzkej.

— Ty pořád ze svej bible.

— Neškodí číst ju. Já sem to poznal.

— Číst? Slyšel sem to nekdy taky číst, ale myslím, že se to pro mě nehodí.

— Dite, strýčku, proč?

— Hromada věcí je tam, kerý nejsú všecky pro tehoto člověka.

— Co nerozumíte, nechte a čtite, čemu rozumíte. Však když si flašku s vínem a sýr v papíře donesete na pole k snídaní, nevypijete víno aji s flašků a sýr nesníte aji s papírem. Enom to, co možete pit a jest. To ostatní nechte . . .

Matula Zelínku nepřesvědčil, a Zelínka potom mezi známými vrtěl hlavou a povídal: „Lidi milí, hrůza je teho Matulu poslúchat. Už je z teho čtení celej pomatenej! Uvidíte, že to s ním skončí jako s tým Starostú." O tom byl Zelínka i druzí s ním přesvědčeni ještě víc, když se v Brumovicích začal

objevovat podivný muž, Kubínek mu říkali, a ten jinde nebýval na noclehu než u Matuly a pokaždé zanechal u něho hromady knížek a písniček pobožných.

Velice se zalíbil farníkům brumovským toho roku 1855 farář Kupec. A právě při té divoké příhodě Matulově. Farář Kupec byl velice málo podoben svému předchůdci a v jedné věci mu byl načisto nepodoben, v té totiž, že všecko ve farnosti vyřizoval po tichu, šetrně a skoro tajně, aby lidé neměli o čem kdákat. Jakmile zvěděl od kostelníka, co Matula s řezníkem vyvedli, nedělal hluku. Jakoby si byl řekl: „U Matulů může být boží dopuštění," vyšel si do dědiny s psíčkem na procházku, zaklepal u Matulů a pozval si Matulu do fary.

Matula přišel skroušený a zmoklý jako slepice. Bude, povídal si v duchu, hromobití. Ale jak se podivil, když farář vlídně se jenom na všecko vyptal, uvažoval a potom mu navrhl peněžní pokání. Matulovi nebylo za těžko říci: Ano. „Ale ne abyste si myslil, milý Matulo, že včil smíte s ženou křičet a se hrdlovat. Nemohl bych vám dát ve zpovědnici rozhřešení, kdybych něco zaslechl. Ať neslyším ani slova! Špatně jste jednal vy, napravte to, a žena vaše není z kamene, aby neodpustila. Už pro ty vaše dvě hezké děvčičky. Vy víte, že manželství je svátost a snad víte, co jste své manželce u oltáře sliboval. Já vím, že jste se pouze unáhlil. Ale přece by do vás mohla vstoupit furie. ‚A já se nepodložím', řeknete si. Je-li vaše žena moudrá, ona nebude žádat, abyste se podkládal. Ale vy — a to řekl farář jako hrozivě — vy se ne-

opovažujte dělat jí příkoř. Slibujete mně to? Podejte mně ruku na to!

Matula podal ruku a potom knězovu políbil.

Kámen mu spadl se srdce. Farář Vacek býval prchlivý, ten člověkovi ve zlosti tloukl pěstí do hlavy. A tento tak hezky.

— A ještě něco, zpomněl si farář už mezi dveřmi. Vyřiďte ženě, aby taky ke mně přišla, jak bude mít po práci.

— Třeba hneď, podotkl ochotně Matula.

Když Matulka na faru přišla, farář mluvil k ní ještě důtklivěji. Pověděl jí, že muži jejímu uložil veliký trest a žádal ji, aby ona k tomu také svolila, protože ty peníze zahospodařili spolu a patří jim oběma stejně. Matulka, že svoluje. „Ale ne abyste si myslila, milá Rozínko, že se včil smíte s mužem křičet a hrdlovat. Pamatujte, že manželství je svatý stav. A vy jste matka, máte dvě dítky, musíte mít rozum. Kristus Pán, náš otec nebeský, nás učil, že máme protivenství trpělivě snášet a odpouštět druhým. V tom nejvíc chybují nerozumné ženy, že mužům domov znechucují brbláním, sváry, slzami a hašteřením. Muži potom utíkají do hospod, kde si najdou veselou zábavu a neslyší bručení žen. I nejhodnější muž brzo se naučí lumpačit, když ho žena vyhání z domu. Jestli jste měla Vencla dřív ráda, musíte ho včil mít ráda ještě víc, protože se bude v duchu trápit a užírat. Bude popudlivý, a proto vám nastává těžká zkouška. Běda vám — a to řekl farář opět hrozivěji, jako když napomínal Matulu — uděláte-li si z chalupy peklo. Jazyk za zuby a kousnout se do jazyka — zlé slovo nevtáhnete nazpět ani párem koní — když budete v po-

kušení. Tož tak, milá Rozinko, netrapte se, na všecko se zapomene, a Matulovi hleďte usnadnit tu cestu, aby zase nabyl klidu a rozumu. Není zlý, jenom mladá krev."

I Matulka musila faráři podat ruku na slib. Podala ochotně a když knězi ruku líbala, smáčela ji slzami, jak ji rozebral.

Přišla neděle první po těchto událostech, farníci čekali, a pan farář ani slovečkem na kázaní nezavadil o škaredou příhodu. Až to v tetkách vzbudilo mrzutost. Všecko bylo vyřízeno po tichu a soukromě. Následek toho byl, že ani v dědině se dlouho o tom nemluvilo, jak Matula prodal ženu Španihelovi . . .

Tento farář vůbec žil jinak než farář Vacek. Žil na faře jako na svém zámku. Přístup k němu byl těžký. Farář žil pro sebe a ponechával to právo i jiným. O příběhy ve vsi se pramálo staral. Byl tak nějak vysoko povýšen nad dědinu, že tím víc vážilo, když si něčeho všimnul a pověděl o tom své mínění. Vlastně ne mínění, co on řekl, to bylo rozkazem. Ani kuchařka nechodila do vsi a nesbírala klevety na faru a neroznášela jich z fary ven. Kázaní farářova bývala tuze krátká a nedotýkala se událostí vesnických. Aby se farář na procházce dal s někým do řeči, bývalo vzácností. Většina lidí, kteří měli na faře co dělat, nikdy se nedostala za práh kanceláře, takže ani nevěděla, „jak to pán falář majú zařízený doma."

Z Václava Matuly, bezděčného dobrodince chrámu Páně brumovského, stal se nevšední člověk. Uplynulo několik let, a on dostál úplně přísaze, kterou dal své statečné ženě v den smíření.

Nevkročil do hospody, a když byl i na svatbách a na pohřbech nebo na hodech někde pozván, nevzal do úst ani vína ani kořalky.

Stal se z něho pořádný muž, až příliš vážný při mladosti věku svého. Nejen nepil; ani nekouřil, ani nešňupal; za celý čas nikomu neřekl zlého slova a nepoložil slámky napříč. V neděli na mši i na požehnání bývali s ženou v kostele první. Dařilo se jim pěkně, a obě děvčátka s modrýma očima rostla zdárně, už obě začala chodit do školy. Matulka byla šťastna, jak bývala před tím, tváře jí rozkvetly a na rtech zarděla se jí krev.

A přece cosi Matulu musilo tížit a přece ho v Brumovicích musila pálit země. Schytl se roku 1859, nikomu nic neřekl, naráz prodal chalupu i kousky polí a vystěhoval se do Unína v Uhrách. Hned za Hodonínem leží Unín. Slýchalo se o něm čas od času, ale všecko dobré, Matula už nikdy nedováděl . . . Kdyby ho snad bylo chytlo pokušení někdy, ihned nepochybně zmizelo, jakmile si zpomněl na rozevřené, vyděšené oči své Rozíny a jak z těch ztrnulých očí hledělo tenkrát zoufalé zvíře, které dostalo ránu do hlavy . . . Ne, nechtěl by toho pohledu zažít ještě jednou. A jak se opiješ, nemůžeš za sebe ručit.

Václav Matula vystěhoval se z Brumovic téhož roku, co Petr Beneš zemřel. Bylo škoda jeho odchodu, neboť tak spořádaných osadníků Brumovice měly málo. Památkou po něm a jeho ženě byly jen oba poboční oltáře v kostele.

V ten čas už také Španihel byl ženat. Trochu se stal usedlejším, co se oženil, ale divokost z něho přece občas vyrážela; nepokojným člověkem zůstal

až do smrti. A žil až do smrti v naší krajině, ačkoliv nepřestával blouznit, kdykoli měl v hlavě, o záhadné a tajuplné té krajině, která je náramně úrodná, kde sedláci (a to náramně hloupí sedláci) budou mít stáda krav, telat a jalovic, které on bude lacino kupovat a draze prodávat do města. A potom zbohatne a jejda, to budou časy a v naší nevděčné krajině už ho nikdo nikdy nespatří. Celkem vzato Španihel byl dobrodušný člověk, čím byl starší. V letech padesátých byla ovšem taková rozverná, bujná doba, on byl mlád a dováděl jako druzí.

VII. MĚLTĚ TATÍČEK TŘI DCERY...

Hrabec žil na taberně po starém. Bylo na něm poznávat občasné zatemnění ducha, ale poznávali to jen dva lidé, kteří ho obsluhovali. V dědině málokdo si starce všímal, a stařec sám žil odloučeně a bez zájmu na lidech.

Když se blížily žně roku 1860, strašná událost učinila konec dosavadnímu životu Hrabcovu na taberně.

V noci jednou z neznámých příčin vyšel oheň na taberně. Bylo po půl noci, a lidé tvrdě spali. Hlásní uzřeli plamen na střeše Hrabcově a začali bouřit na dveře sousedů s pokřikem: hoří! hoří!

Když se lidé sběhli, mohutné kotouče dýmu a ohnivé plameny valily se k hvězdnatému nebi. Znenáhla rozmáhal se vítr, jenž oheň rozdmychoval. Plameny objaly už celou taberňu, ničíce jako dravá šelma vše, co zachytily ohnivými zuby. Sloupy kouře hned zdvihaly se k oblakům, hned klonily se nad sousední domy a hned jako v bolestech válely se po zemi. Hustý dým zahaloval okna uzavřená okenicemi, ani k domovním dve-

řím nebyl přístup snadný. Se všech stran ozývalo se volání o pomoc, lidé zimničně přebíhali po sousedních domech a odháněli od ohně řvoucí dobytek, muži vylezli na sousední střechy a máčeli je, aby nechytly od padajících opalků.

Hrabec, když už dům stál v plameni, vyrazil do dědiny kůlnou, neoblečen, vyděšen, v náručí tiskna křečovitě bezcenné papíry, zápisky hospodářské z bývalé otcovy a své praxe. Zbudiv se křikem, chytl, co se mu namanulo. Trhal si vlasy a vrhl se do prachu, zaklínaje všecky, aby zachránili hrotek . . .

— Hrotek? . . . Co má s hrotkem? . . . divili se lidé, kteří pomáhali hasit. Střecha se uhasit už nedá . . .

— Hrotek, hrotek . . .! volal stařec a všichni myslili, že se minul s rozumem. Papíry křečovitě tiskl v rukou a křičel. Třásl se, nejsa schopen odpovědět, nač se ho tázali. Oči jeho vyděšeně upíraly se na střechu . . .

Oheň zachvátil nejdřív přední stavení, odtud vítr hnal jiskry na stáje a stodolu. Celý dům stál v jednom plameni. Tu vynesli z něho popáleného pacholka, Hansa. Věrný Němec probudiv se asi v přízemku na dvoře, vrhl se do stavení, aby zachránil svého chlebodárce. Nenašed Hrabce, spěchal v dusném kouři síní, aby se dostal do dědiny. Odstrčil ještě s napjetím sil těžkou závoru, pootevřel dveře a klesl na prahu zasáhnut plamenem, jenž dolů šlehl se střechy. Lidé zahlédli Hansa z ulice, a protože plamen odvalil se jiným směrem, přiskočili zamotáni v mokrých plachtách

a vytáhli jej na čerstvý vzduch. Ruce měl popálené, vlasy a obočí zeznělé, člověk k nepoznání.

— Hrotek, hrotek! dralo se zase z prsou zoufalého starce, obíhajícího kol stavení. Kterýsi soused přinesl své šaty, do nichž se stařec nechal obléci jako bezvládný. Viděl, i jak lidé vynášeli Hansa, ale nevšímal si pacholka, jejž odtud odnesli k Anežce Benešové.

Nebezpečí se od sousedů odvrátilo, neboť vítr se obrátil a začal hnát jiskry a oharky do humen. Vody bylo také dostatek, ač na zachování jediného dřívka z domu Hrabcova nebylo pomyšlení. Hrabec nevšímal si těch, kteří v potu tváři nosili vodu a zalévali padající oharky. Občas znova jen vykřikoval:

— Můj hrotek!

Kdosi pravil:

— Snad neměl v tem hrotku peníze?

— Že možeš byt tak hlúpej! Ten uměl s pěnězama zacházet! odpovídaly hlasy.

Přiběhla uplakaná Anežka, svěřivši svůj dům a popáleného Hansa podruhům, vzala otce za ruku a začala jej těšit a odvádět od požáru. Ale on prázdně a tupě na ni pohleděv, vysmekl se pokaždé z ruky její, neodvraceje zrakův od ohně, jakoby na střeše nějaké místo hledal.

— Hrotek! Můj hrotek! volal jednobytě.

Hořící krov najednou s rachotem spadl a probořil strop. Jiskry vznesly se jako sloup vysoko a za nimi brzo vyšlehl plamen z nábytku a ze všeho, co dole se uchytalo . . . Hned po tom třesku a zarachocení Hrabec zařval strašným hlasem, vrhl se podruhé na zem a bil hlavou do ní jako šíle-

nec. Dcera stála nad otcem, nevidíc pro slzy. Ženy těšily spíše ji nežli starého. Procitla, až se ozval dětský pláč. Chlapec její probudiv se doma pokřikem „hoří!" a nevida matky na lůžku, vyběhl do síně, a uzřel, jak přinášeli člověka černého... Nežli podruhyně mohla jej upokojit, vyběhl na ulici a běžel, jak byl, k požáru, ustrašeně naříkaje a matku hledaje.

Matka vzala Jurku za ruku, druhou zdvihala se země otce, prosila jej, volala a chtěla ho odtáhnout z místa neštěstí.

Neslyšel a nešel.

Již svítalo skoro, když oheň dozuřoval a dohasínal. Černé zdi trčely k nebesům. Z ulice doutnal pod okny některý krov, z vnitřku vystupoval dým z nábytku, nářadí a šatstva, jež oheň trávil. Voda, kterou lidé z lejt a kádí lili, po žebřích ke zdem na dvou místech přistavených, syčela, kdykoliv dolů dopadla. Hrabec jako zkamenělý nehýbal se z místa a žádnou mocí nemohli dostati z něho slova.

— Hrotek, hrotek! to bylo jediné, co slyšeli od něho.

Pochopovali všichni, že neštěstí Hrabce potkalo veliké, že shořel dům nákladně stavěný a bohatě uvnitř vystrojený, ale když nekřičel po penězích, po všelikých skvostech, v nichž si liboval, myslili si: „Peníze má někde dobře uložené." Jiní k tomu dodávali: „A co mu bude? Líp mu vždycky ještě bude nežli nám, třeba jsme nevyhořeli. Dům si zase postaví, peněz má dost. Jen když ty mu zůstaly . . ."

Netušil nikdo, že v hrotku tom, jehož se týkaly Hrabcovy výkřiky, uloženy byly opravdu všecky hotové Hrabcovy peníze a že ukryty byly pod cihlami na půdě. Pošetilý stařec bál se o peníze, dokud je měl uložené v Brně a proto si je vyzvedl; doma zase bál se zlodějů, kdyby ho přepadli. Aby nic nenašli, vydlabal tajně na půdě díru a založiv peníze — papírové — do hrotku, zakryl díru cihlami.

Když požár vypukl, Hrabec už nemohl se odvážit na půdu; zachránil jen holý život. Avšak jiskra naděje doutnala na dně srdce jeho i tenkrát ještě, když viděl střechu v jednom plameni. Všechen život a vědomí jeho soustředilo se v to místo, kde v ohni odhadoval místo s hrotkem. Vrcholu dostoupilo zděšení, když hořící krovy s rachotem se sřítily a probořily . . .

Cítil, že se s penězi neshledá. Viděl, že je marné každé slovo, že shasla poslední jiskřička naděje . . . Tu zmocnila se starce tupost a lhostejnost ke všemu. S očima vytřeštěnýma seděl jako bez života, neslyše, nevidě, necítě . . .

Na nebi vyskakovaly už červánky, a hvězdy bledly. Bílé obláčky přeháněly se po obloze v nevinné hře, a na východním obzoru zarděl se široký pruh jako pás zlatem pobitý. Když slunce vyšlo, uzřelo divadlo smutné: pusté spáleniště taberny Hrabcovy. Nad ním seděl stařec jako Jeremiáš na zříceninách Jerusalemských.

Taberňa vyhořela do základů. Hrabce nemohly odvléci od místa spuštění. Oběhl občas stodolu a druhou stranou vrátil se k bývalému domu svému. Celý den tam proseděl.

A tak nejedl, nepil, nepohleděl na lidi ani celou následující noc; seděl na popelu svého domu jako zkamenělá socha. Anežka Benešová přicházela pro něho a laskavě brala jej za ruku, těšíc a jemně se ptajíc:

— Tatínku, co děláte?

Mlčel, ani hlavy nepozvednul.

— Co nemáte dětí, nejsu já dcera vaša, nemáte kde hlavy položit? Budete na posměch liďom. Šak se neztratíte, nic si z neštěstí nedělejte!

Nehnul ani brvou, posupně upíraje ztrhané zraky na popeliště svého domu. Vlasy maje rozcuchané, oblečen jsa v cáry, vypadal hrozně.

Teprve druhého dne po požáru z rána starý Hrabec z rozvalin domu svého zmizel. Anežka zaplatila mlatcům a nádenníkům, aby prohledali jezírko, zdali se neutopil, aby prošly les, zdali se neoběsil . . . neboť to byl zoufalec, to viděli všichni.

Všeliké hledání za celý den bylo marné. Jenom jacísi cizí lidé, kteří jeli dědinou pravili, že viděli starého člověka kráčet časně ke Klouboukám. Jeden člověk z Klobouk druhého dne, když se šlo po stopě za starcem, dosvědčil, že si Hrabec přišel k němu před svítáním pro peníze, jež mu byl dlužen. Bylo to 50 zlatých, peníze, jež byl sedlák zůstal ještě dlužen za hospodářská nářadí, když Hrabec je rozprodával, vzdávaje se hospodářství. Sedlák viděl, že Hrabec byl k sobě nepodoben, že se dal odtud na cestu do Brna . . . více povědět neuměl.

Co si měla Anežka počít? Viny si dávat nemohla. Kojila se zprvu nadějí, že otec utekl do

Klobouk k Tekle. Avšak přišel švakr kloboucký, když uslyšel o požáru, a potvrzoval, že tchána ani okem nespatřili.

* *
*

Hrabec byl mnohem dále nežli v Kloboucích. Pěšky dostal se do Brna, opatřil si tam trochu nějaké šaty a vsednuv na železnici, jel ke svým miláčkům do Prahy, snad aby v dálce zapomněl na hrozné neštěstí, jež naň přikvačilo na konci života. Po dlouhém hledání našel svého zetě Štětinu a dceru Verunku.

S úzkostí jakousi a nepříjemnou předtuchou znamenal, že byt Štětinův octl se v nějaké dosti špinavé části města. Když před lety přijel sem s nebožkou na křtiny, jak jinak vypadal dům, ve kterém bydlili! Než mnoho se myšlenkami nezabýval, nemaje při velikém neštěstí vlastním dosti smyslu pro okolnosti jiných lidí. A kdyby se nebylo týkalo miláčka Verunky, nebyl by si toho vůbec ani povšimnul.

Překvapení u Štětinů bylo veliké — výkřiky, líbání a převrhování židlí. Hodné děti Hrabcovy honem nevěděly, jak dědečka uctít. Muž i žena byli jako z másla. Nemohli se sice v prvním okamžiku jaksi do toho překvapení vpravit, ale Hrabec sám uznával, že přijel z čista jasna a to způsobem neobvyklým. Neměl s sebou ani uzlíku, ani nejmenšího zavazadla, nic neoznámil . . . Taková událost musila je vyrušit z obvyklých kolejí!

Bylo k desáté hodině dopolední, když bylo po uvítání a po snídaní, při němž Verunka něko-

likrát otázkou zavadila o příchod otcův. Starý otec neodpovídal, a jakoby přeslechl, mlčel i tehdy, když se Štětina i Veruna horlivě vyptávali na Brumovice, jak se vede Anežce, na Klobouky, co dělá Tekla a jak to bývá. Jen tak vždy slovo prohodil.

Verunka seděla nyní proti otci, na pohovce otec a muž. Seděla trochu zaražena a Štětina netrpělivě pohrával si třapcem vybledlého svého županu. Manželé kradmo hleděli na sebe a dorozumívali se nelaskavými, ač tajnými pohledy. Když starý zachytil jeden takový pohled, ani na okamžik nepochyboval, že se týká jeho. Byl se již sice z neštěstí zpamatoval, ale byl si přece toho vědom, že uleknutí a hoře, jež přestál, nemohly nezanechat na tváři jeho hlubokých stop, kterých asi dcera i zeť si všímají.

Pyšný otec hledal u dcery své útulek. Nevyzradil však hoře svého hned a nechtěl ani, aby zeť byl naponejprv svědkem jeho vypravování. Jen dceři chtěl si požalovat.

— Co to, že vy nejste dnes v úřadě? zeptal se naráz Štětiny. Manželé na sebe mrkli, a Štětina trhaně odpověděl:

— A, opozdil jsem se dnes. Ještě času dost, — a odskočím tam na chvíli před polednem. Jak pak do úřadu, když přijedete Vy k nám, tatínku!

Již také svlékal župan a strojil se z domu. Nechvátal však do úřadu, nýbrž k řezníkovi a kupcům, aby na rychlo obstaral, čeho bylo potřeba k lepšímu obědu pro tchána — všechno na úvěr. Kde se nedůvěřivě a neochotně k tomu měli, tam se dušoval a tajuplně se svěřoval s tchánovou návštěvou, která se jistě vyplatí.

Veruna zatím začala se lichotit k otci a vyzvídat. Otec byl pyšný i vůči dceři. Několikrát již zapláły mu líce a chystal se k vyznání, již již je měl na rtech, ale slovo nemohlo přes zuby ... Verunka měla zrak dosti bystrý, aby poznala, že se něco v Brumovicích stalo, a to něco neobyčejného, neboť z chování otcova uznamenala, že v nitru jeho tlumí se bouře. Nic dobrého, něco zlověstného hledělo z posupných jeho zraků. Všimnula si také, jak otec sešel za těch několik let, co ho naposledy viděla, jak je mrzutý, popudlivý a zlostný.

Přišel oběd, skvělý a úpravný. Povídalo se sem tam, manželé však dosud tápali v domněnkách jako dopoledne. Přišla i večeře, když se muž vrátil jako z kanceláře, ale Verunka pošeptala mu v kuchyni, že ze „starého" ještě nic nevytáhla, a že se jí ta návštěva nelíbí. —

Všecek večerní rozhovor byl protivný, nucený a chladný. Manželé nevěděli o čem začít, ježto myslili na jedinou věc a ze „starého" nedostávali slova. A Hrabec stejně: myslil jen na jednu věc a všeliký hovor jiný ho nezajímal. A ta uzavřenost, přímo tupost jeho pohledu probouzela v Štětinových zlé svědomí. Oběma bylo nevolno.

Polekanost Verunčina dostoupila vrcholu, když druhého dne odpoledne byla s otcem sama doma, a tatík začal laskavě a dobrotivě:

— Verunko, nestalo se nic mezi tebú a tvým mužem?

— Nic, tatínku. Co si myslíte?

— A tak. Bývalo to u vás veselejší.

— To se vám zdá. Snad vám lidé něco nenapovídali . . .

— Polekal jsem vás, pravda?

— Jak to, tatínku? rozpačitě divila se Verunka a pozorovala bystře jako výr nejmenší hnutí otcovo. „Snad přece nic neví," ulevovalo jí, když se nestával přísnějším, nýbrž spíše měkčím.

— Že sem tak z nenadané přijel.

— Ale vždyť my vás rádi vidíme, na rukou bychom vás nosili. K nám můžete v noci přijet, jako domů, tatínku . . .

— Jako dom? zabručel otec mezi zuby a svěsil hlavu při vzpomínce na svůj dům. Zlý mrak přeletěl jeho čelo.

— A proč ne, tatínku?

Starý svěšoval hlavu víc a víc, opřel ji konečně křečovitě o dlaně, až se klonil na stůl. Bylo patrno, že těžký boj bojoval. Dlouho mlčel, jen těžký dech a jakýsi dušený supot ozýval se z prsou starcových, nežli dceři své trhaně otevřel srdce.

Obličej dceřin zsinal hned při prvních slovech o požáru. Pokoušely se o ni mdloby při té zlověstné zprávě, že mu shořely všecky peníze. Proto snad neměla slovíčka politování ani útěchy pro nešťastného otce. Hrozila se jen myšlenky, že jim otec uvázne na krku!

Oběd toho dne už byl mnohem chudší nežli včera, a manželům jak by byl jazyky svázal. Toť se ví, že Veruna nemeškala povědět mužovi, co se přihodilo. Štětina opět obstarával oběd — na úvěr, ale již s menší chutí nežli včera.

Hrabec nemluvil schválně. Vyznal se z neštěstí dceři, a očekával nyní od dětí svých, svých

mazlíčků, že oni ho vyzvou, aby od nich neodcházel, že ho budou opatrovat, že má u nich místa dost . . .

Večeře byla zase trapná, manželé ještě byli rozpačitější a stísněnější.

Ve starém otci ozývala se již uražená pýcha a probouzel se starý hrabcovský vzdor. Tvrději pohlížel kolem sebe, urputněji mlčel nebo se na všecko utrhoval a pohřižoval se do trudných myšlenek. Všecko bylo mu jaksi protivné. Hnusila se mu dcera i zeť, jak tak chodili kolem něho jako kočky. Rozezlil se na ubrus, který se mu zachytil za knoflík kabátu a zlostně odstrkával maličkosti, o které zavadil na stole. Zlostně zavřel okno, kterým do bytu doléhal zvuk z ulice. Když vstali od večeře, Hrabec pohlédl na oba strašným pohledem a nepromluviv slova, odešel spat do tmavého přístěnku.

Manželé Štětinovi, zdá se, rozuměli tomu pohledu a strhli mezi sebou výstup, ač slovy přidušenými a urvanými, aby otec neslyšel.

Výstup ten se časně ráno opakoval. Umínilať si Verunka při snídaní přímo s otcem promluvit a říci mu, že u nich zůstat nemůže, poněvadž sami jsou na mizině a nevědí kudy kam.

Štětina se styděl a zrazoval z toho ženu. Předkládal jí, že otce mohou uživit, ne sice pansky jako dříve, ale na chléb přece že on vydělá. Zastavil ji v kuchyni a znova jí věc předkládal.

Žena pohleděla mu zuřivě do očí, div ho neprobodla zlostnými a posměšnými zraky.

— Zlatý mužíček. Přivede ženu na mizinu, a ještě bude živit žebráka. Nemám na klobouk,

chodím jako šička. Fuj! stydět se musím za takového muže. Jen se přiznej starému, kdo jsi — aby věděl, komu dal svou dceru! Jdi mi z očí, lumpe . . .

— Zase začínáš?

— A co bych mlčela. Moje byly peníze, moje bylo věno. Tys byl písař, holé ruce . . .

— A tys byla čistá hospodyně, to nevíš? Chtěl ještě něco prudkého pověděti, protože však nemohl najít příhodného slova, jen zasykl, práskl dveřmi a odešel z domu, vlastně utíkal, až se pod ním schody třásly. Čert ji vem, povídal si, ať si to teda se starým vyřídí, jak chce. Já při tom nebudu. No, ať to tedy praskne . . . Doma se neukážu.

Štětinová, když už byla tímto výstupem pobouřena, umínila si, že „starému" poví úplnou pravdu.

Vešla do světnice rozpálená a načepýřená Uzřevši otce, zarazila se trochu.

Otec chodil po světnici zadumán v sebe, ruce maje na zádech složené. Patrně nevěděl, co se kolem něho děje, nepozoroval ani, že dcera vešla. Zlověstná jeho vráska mezi očima stahovala se víc a víc. Rázem začal rozhazovat rukama, jakoby už už na někoho se chtěl vrhnout.

„Ale ať je tomu konec", rozhodla se Veruna a odhodlala se k rozhodnému kroku.

— Co je vám, tatínku? začala zcela jiným hlasem, nežli jakým předevčírem a včera s otcem mluvila.

Hrabec neodpovídal, neslyšel.

— Co je vám? opakovala otázku hlasitěji.

Hrabec pozvednul obočí, změřil dceru opovržlivě a z šedivých očí vyšlehl mu plamen plný nenávisti. Než Verunu to nezastrašilo. Usedla na pohovku a ukazujíc prstem vedle sebe pravila rozhodně.

— Sedněte si, tatínku, já s vámi musím promluvit, nic naplat.

Starý stanul před ní, položil ruku na stůl, aby se opřel a dával na jevo, že čeká.

— Tak, co teď? začala suše a tvrdě.

Otec hleděl na ni, a tak se zdálo, že nechápal. Opravdu chápal, a právě ta otázka pěnila v něm starou krev. Dcera nespouštějíc rovněž očí s otce, opakovala:

— Co budete nyní, tatínku, dělat?

Otec zatínal zuby. Očekával prosbu a lichocení, aby u nich zůstal. A zatím . . . ona se ptá.

— Je to neštěstí, co si počnete?

Již pozvedal ruku, aby ji zaškrtil. Ale uražená pýcha zvítězila nad opovržením. Stál a hleděl do prázdna.

Když nic neříkal, Verunka kus po kuse odhalovala závoj z černého svého domácího tajemství, že muž její je lump, že otec měl vědět, za koho ji dává — že Štětinu vyhnali z úřadu po druhé, že její věnné peníze vylítaly komínem a že sotva sami mají co do úst vzít. A končila: „Však já, milý tatínku, dosti jsem vám splatila svůj dluh. Byli jste u nás jako na hodech i s nebožkou maminkou. Nechť vás živí zase vaše Teklička nebo Anežka, u nás nemůžete zůstat, to sám přece uznáte.“

Všemi smysly poslouchal Hrabec tuto dlouhou řeč a zblednul při prvních slovech výčitek. Vyslechl však všecko, slova nepromluviv, jen opovržlivě dceru svou zrakem měře. Když dopověděla, stál ještě zsinalý a ztrnulý chvíli, potom se zachvěl jako strom, do něhož blesk udeřil, chytil klobouk a na dceru nepohleděv, vyšel pevným krokem z domu . . .

Verunu to ohromilo, ozval se v ní hlas lítosti, chtěla již již utíkat za otcem, nemohla však z místa, jakoby ji byl přimrazil. Na schodech doznívaly kroky vyhnaného otce-dobrodince.

Když vyšel na ulici, potácel se Hrabec v zástupech lhostejného lidu. Nevěděl, kde je a co počít, jakoby byl zabloudil v lese.

Konečně vyptal se na Košířský hřbitov, kde byla pochována jeho žena.

* *
*

Zlomený, ohnutý poutník kráčel po zaprášené silnici směrem od Brna ke Kloboukám. Byl to Hrabec, vracející se z Prahy, od nezvedeného, nevděčného dítěte. Zanevřel na to děcko své a odřekl se ho. Nikdy noha jeho nevkročí k Veruně, nikdy nesmí mu ta podlá na oči . . .

Přestával na ni myslit, za to všechnu důvěru skládal v Teklu, která byla jemu povahou nejpodobnější. Zpurná byla, divoká, to věděl; ale nemohl v ní nepoznávati vlastní svůj obraz. Byl již zmořen cestou do Prahy a zpět, byl zdrcen sklamáním, nicméně důvěra a stará pýcha sílily krok jeho. Silnice bývají při žních dosti pusté, Hrabec

nikoho nepotkával, ani známých, ani neznámých a to ho těšilo. Bál se pohledu lidí, domnívaje se, že by uhodli, kde byl a s jakou se vrací. „Nic jim není po tom“, myslil si, „a nepotřebují nic vědět.“

V Kloboucích u Kučerů bydleli na náměstí v nárožním domě. Toho dne mladá Kučerka Tekla byla sama doma s dětmi a chystala nádenníkům oběd. Věděla o neštěstí otcově, muž vrátil se z Brumovic, vypravoval také o zmizení jeho i marném hledání. Když druhého dne manželé již léhali ke spaní, Tekle mihla se hlavou myšlenka:

— Poslúchej, pravila muži, že tatínek jeli do Prahy k své nejmilejší Verunce! Jestli jim neco zbylo, odvezli to k té — milostpaní . . .

— Co by jim zbylo? namítal muž.

— A, měli rozpůjčených peněz dost, to my ani nevíme! Kam by to byli všechno dali, co ztržili za pola a hospodářské věci? Ale možú mně přijít! Na mne si tatínek nezpomenú. Já nejsu jejich dcera, co?

Třetího dne její řeč se obrátila. Tekla byla ráda, je-li otec u Veruny. Lidé, kteří Hrabce po požáru poslouchali, vyrozuměli z jeho řečí, které k sobě mluvil, že všechny peníze shořely v hrotku, a že Hrabec je žebrák. „Dobře udělal — myslila si teď Tekla — že šel k Veruně, vždyť ta od něho nejvíc dostala a nejvíc užila.“

Z této druhé dcery Hrabcovy stávala se pravá furie. Co se otce týká, od svatby v ní vřelo a kypělo záští, že Verunce dostalo se o nějaký tisíc zlatých víc (svých rolí nepočítala!). Než nechtěla se tehdy s otcem pohněvat, očekávala ještě dě-

dictví po smrti jeho. Byla mu vlastně nejblíže ze tří sester. Že otec na Anežku příliš nedrží, to věděla.

Zrovna šukala něco ve světnici před obědem, když se dveře ze síně otevřely a v nich se objevil otec.

Když Tekla zbědovaného, utýraného otce shlídla, projela jí hlavou myšlenka: „Aha, u Verunky nepochodil.“ Schvácená postava otcova a zármutek vrytý do tváří potvrzoval její domněnku. I zapálila se jako krocan, ani hrubě neukázala na legátku, aby se otec posadil. Zalupovala očima jako divá.

— Vítám vás, tatínku, řekla chladně.

— Děkuju, Tekličko, odvětil mírně a smutně otec a důvěrně popošel k dceři.

Utřela si zamoučené ruce o zástěru a nevěděla, má-li či nemá otci ruku políbit, jak dle zvyku rodinného dělávala. Stanula na půl kroku, ruku políbila, ale hned nadhodila otázku:

— Nevracíte se z Prahy? Tadyk vás marně hledali. Mně napadlo, že jste ujeli k Veruně a že u ní zostanete.

— Nezostanu, odtušil tvrdě otec.

— Tak, vyhnala vás? To je jí podobný, to si myslím, durdila se zlomyslně Tekla. Hleďme, ta ze všech nejhodnější dceruška! Peněz nagabe za nás všechny a potom nám otca pošle na krk — živte si ho! Hlehle, jaká chytrá paní z města!

Hrabec mlčel a hleděl vyjeveně.

— Proč ste neostali u své znejmilejší Věrušky? (Tím oblíbeným otcovým názvem posmívala

se ještě víc otcovu zklamání). Za tolik tisíc vás može živit. My máme moc dětí, jí umřelo i to jedno. U nás ste si neustlali, tatínku.

Otec umdlen dlouhou a na své stáří namáhavou cestou z Brna, padl těžce na židli a stíral si pot s čela. Dceru bezmála s počátku neposlouchal, ačkoli z jejího uvítání hned ovanul jej ledový vítr. Jakmile však pronesla slova „a potom nám otca pošle na krk", trhnul sebou, jakoby jej těžká rána do hlavy zasáhla.

Tekla domluvivši dala se do práce, kterou právě před sebou měla, a neřekla otci ani žertem: „Tatínku, budete s námi obědvat?" Nepřinesla otci ani chleba ukrojit, nezeptala se, nemá-li žízně po cestě, což se přece ani cizím lidem neudělá. Otec seděl zkamenělý. Připadal si jako žebrák, ptající almužnu. Slzy se mu zaskvěly v očích — slzy po mnoha a mnoha letech! — rty se otřásly a celé tělo konečně se zachvělo nad tím ďábelským dceřiným chováním. Narovnal se najednou a otvíral již ústa, aby vyřkl strašnou kletbu nad touto liticí. V tom přiběhly tři drobné děti Tekliny s halasem ze dvora a s radostnými výkřiky chytaly po dědečkových rukách, aby je políbily. Sesypaly se na něho v upřímné, nevinné radosti. Děd utrhl však obě ruce a zdvihl je do výše, aby jich nemohly dosáhnouti a chtěl vykřiknout: „Hadi! Hadi jste všeci." Pohnutím vyřinuly se mu nové slzy na tvář, odvrátil se a šel ke dveřím.

Děti pohlédly udiveně z něho na matku a zarazivše se nevlídností dědovou, nabíraly jedno po druhém na pláč. Nejmladší děvčátko Ludmila předskočilo přede dveře, opřelo se o ně a volalo:

— Stařečku, nechoďte, já vás nepustím.

— Nechoďte, stařečku, zažebronily také ostatní dvě děti a tahaly ho za šaty ode dveří. A to obskakování a tahání děda za kabát tak je rozveselilo, že se začaly smát. Nemyslily jinak, nežli že si stařeček s nimi zažertoval.

Nejmladší chlapec již sáhl i na kapsu dědovi, není-li v ní něco schováno.

Všecek obrázek však obrátil se na rub, jakmile zavzněl nevlídný a drsný matčin rozkaz:

— Táhnite, fakani! Nechte stařečka!

Na tvářičkách dětských jevilo se přežalostné zklamání. I šouraly se bázlivě podle stěny na dvůr, kamž ukazoval přísný prst matčin. Když Ludmila zavírala za sebou bránku, ještě vystrčila hlavu do síně, není-li to všecko žert, ale hrozící prst a pohled matčin zastrašil ji tak, že si hlavičku div bránkou nepřivřela . . .

Otec hrozivě vzpřímil se podruhé u dveří a soptě bolem, řekl strašným hlasem:

— Zaslúžila bys, ďáblova dračico, abych tě na místě zabil a proklel do horúcího pekla. Ale neklnul sem téj, nebudu ani tobě, příšero, k vůli tvým děckám . . .

Oddechnul si z hluboka jako z hrobu, zapotácel se ke dveřím a drže se kliky levou rukou, pravou hrozil:

— Však ti Bůh nedá štěstí, jako nedal mně...

Okamžik ten nepohnul Teklu ani tolik, aby se byla zarazila. Když se dveře za otcem zavřely, vyšla do síně, postála a začala přikládat pod plotnu, jako by se nic nebylo stalo . . .

* * *

Téhož večera strhla se nad krajem divoká bouře. Nebe zčernalo, vychrlilo lijáky vody a vysoptilo se klikatými blesky, jakoby chtělo zemi ubičovat a rozšlehat. Bouře se přehnala, přes to nebe zůstalo mraky zataženo, takže ani jediná hvězdička jimi neproskočila. Černá noc rozepjala děsivá křídla jako sova a přikryla krajinu . . .

Cichlář Žuchla dělal dobrotu již několikátý den, časně vstával a za svítání spěchával k peci se dvěma syny a dvěma chalupníky, kteří s ním cihlařili. Cihelna leží pod vrchem, přes nějž vede cesta z Brumovic do Klobouk.

Přivstal si Žuchla i časně ráno po bouři a chvátal k cihelně, aby na rychlo opravil, co včerejší bouřka promočila a zkazila. Syrové cihly tam, kde nebyly dobře kryty, mohly být rozmočeny a rozváleny. Vedle něho pospíchali oba synové. Neměli pokdy dívat se, jak všecek kraj se třpytí rosou jako stříbrem politý. Bláto ještě pod nohama klouzalo, i bylo třeba hledět pod nohy.

Nemýlili se; bouře rozmočila skoro celý jeden řad. Žuchla i synové dali se do práce, spravovali, rovnali a rozdrobené cihly odklízeli. A jako vždycky, když byl střízliv, Žuchla rozumoval hlasitě o škodách, za které člověk nemůže, odříkával na to trefné průpovídky z písma svatého i jiná zbožná přísloví.

— Skoč pro desku! zvolal na jednoho ze synů.

Mrštný šohaj poskočil pod břeh, asi dvacet krokův od cihelny, kde mívali složené desky, latě a podobné potřeby, a zděšeně vykřikl:

— Pro Boha, kdosik tu leží!

Otec i druhý syn zdvihli se od práce a kvapili v tu stranu. Právě přicházeli i druzí cihláři. Všichni se sběhli pod břeh a spatřili hrozné divadlo.

V blátě, všecek promočen, ležel pod břehem schoulený muž, prsty maje zaryté do vazké žluté hlíny.

V prvním okamžiku Žuchlu píchlo u srdce, neboť si pomyslil: „To je jistě nějaký opilec, propil rozum a dal si"; ale nežli domyslil, syn obrátil člověka se země, odhrnul vlasy s čela a z obličeje, i spatřili všickni zuboženého — Hrabce...

Za hodinu celé Brumovice již si to vypravovaly, že cihláři našli Hrabce u cihelny živého sice, ale bez vědomí. Nalezli tvář jeho strhanou, obličej znetvořený, zsinalý, ruce rozedrané a krví potřísněné. I z nosa se mu byla vyřinula krev a přischla na řídkých šedivých vlasech. Buď spadl s vysokého břehu slabostí nebo zoufalstvím chtěl ukončit život svůj nešťastný, ztracený.

K nepoznání vypadal někdy bohatý, obávaný, nyní od vlastních dcer ponížený Hrabec. Jen že lidé neznali té vnitřní jeho rány....

Odnesli Hrabce k Anežce Benešové. Pacholek hned musil zapřáhnout a s větrem o závod ujíždět do Klobouk pro doktora Warausa. Anežka zatím s ženami umývala raněného, zavázala rány na hlavě a na rukou a líbala nešťastného otce, ač netušila, co se s ním stalo. Nikdo si nemohl pomyslit, že za těch několik dní, co zmizel, prošel pekelnými mukami, horšími, nežli požár jeho domu....

Tak jedna světnice i druhá světnice v domě Anežčině proměnila se ve špitál. V jedné svíjel se

bolestmi Němec Hans, v druhé bez vědomí ležel Hrabec, jeho pán.

Přijel lékař a nařídil, co uměl. Třeli starce a on jevil známky života. Předepsal léky a nařídil největší klid a ticho kol nemocného.

Druhého nebo třetího dne otevřel Hrabec oči. Bylo patrno, že se probírá z mrákot. Upíral oči bázlivě kolem sebe v pravo, v levo, ke stropu . . nemohl porozumět, kde leží. Nějaká těžká tma jako příkrov ležela mu na očích, neboť neviděl ani Anežky, jež seděla pod oknem a střehla po celý den i celou noc každé hnutí otcovo. Oči Hrabcovy horečně se chvějící nevydržely ještě boje se světlem; podlehly, zavřely se opět. Anežka s radostí zpozorovala otcovo procitnutí, ale sebou ani nehnula.

A zase uplynul den.

Před polednem nového dne spánek sklížil unavená víčka starostlivé ošetřovatelky. Seděla na legátce pod oknem, jak obyčejně, a zdřímnula. Když zase pootevřela oči, viděla, jak oči nemocného třaslavé a přece zpytavé spočinuly na ní. Pohled otcův byl při tom hrozivý, a čelo poseto bylo mraky. Zdálo se, že otec jí nepoznává, že se nemůže vzpamatovat a vede v nitru těžký boj. Přemohla své pohnutí a zachovala se dle přísného doktorova rozkazu: nepromluvila slovíčka.

Nemocný odvrátil se od Anežky a upřel zraky ke stropu. V pravdě však bylo znáti po prázdném a mrtvém výrazu očí, že duch jeho jest obrácen do sebe a v nitru hledá upomínku i porozumění. Dlouho tak upíral oči do prázdna a zase je zamžev, upadl v těžký spánek; jeho supání rozléhalo se

po jizbě. Ve spánku se třásl, nepokojně zdvihal ruce a rty chvěly se jakýmisi strašnými slovy.

Zápas trval několik hodin. Když se nemocný probudil, škubl sebou náhle a chtěl se posadit na posteli. Ane neměl dosti sil. I počal si tříti prsa a život, jakoby měl veliký hlad a na prsou oheň. I vyprahlé rty jevily hořečnou palčivost. Anežka přinesla v hrnku čerstvé vody a v hlubokém talíři několik lžic čisté masité polévky, která byla stále přichystána. Otec nebránil se a polykal. Když vypil čerstvou vodu, bolesti ulevily a jeho obličej vzal na sebe vlídnější výraz, očí však Hrabec neotevřel. Ležel na znak tiše a pokojně.

Od páté hodiny odpolední rozhostil se v jizbě příjemný chládek. Slunce přešlo přes kalenici a svítilo do dvora. Z dědiny zavanul révovým lešením a otevřeným oknem lahodný vánek, šelestě v muškátu a rozmaríně, která stála za okny. Snad vánek ten osvěžil nemocného. Obrátil hlavu na levý spánek a zase upíral úzkostlivý a přece strašný pohled na jizbu a na svou ošetřovatelku...

Hleděl, hleděl, a zápasil... Anežka chvěla se tiše. Po dlouhé době nemocný patrně se vzpamatoval a zachroptěl:

— Jsi ty to, Anežko?

— Ano, tatínku, ozvala se dcera a spěchala k lůžku. Poklekla a začala v slzách líbat otcovu ruku.

— Kde to su? nemocný syptěl, z těžka hýbaje jazykem.

— U nás, tatínku, nebojte se, všecko bude dobře.

Zdálo se, že otec chápal, že je v domě Benešově.

— Co vás bolí, tatínku? ptala se dcera tiše.

— Nic, zašeptal po chvilce otec a usmál se...

Upadl zase do spánku, ale ze spánku se usmíval. Spal pokojně jako dítě.

Když se stmívalo, doktor Waraus opět přijel a prohlásil, že horečka šťastně minula. Železná síla tělesná starého muže odolala a překonala nebezpečnou nemoc. I nařídil lékař, jaké stravy nemocný potřebuje a jakého ošetřování, a všecek dům byl veselejší. I popálený Hans, jemuž se rány mazané olejem, počínaly pomalu hojit, radostí zapomínal na sebe, když mu podruhyně pověděla, že s pantátou Hrabcem už bude dobře.

A bylo dobře.

Den ze dne pantáta více jedl a přicházel k sobě. Nemluvil, po očích mu však poznávala Anežka, že rozumí, kde jest a že je spokojenější. A tak den ze dne okříval a sílil, znenáhla již si mohl na lůžku sednout a dívat se oknem na sluníčko, jež si hrálo v zahrádce na vinném lešení.

I milovali se pojednou tvrdý otec s dcerou svou jako dvě děti; jako lidé, jimž zlobný osud ztrhal rodinné hnízdo a vichřice zanesla je daleko do neznámých krajů, kdež zůstali osamoceni. Nestarali se o svět ostatní, jen sami u sebe hledali útěchy a radosti. I když starý do podzimu tak se pozdravil, že mohl procházet po domě, a vycházet na dvůr; když úplně rozpomenul se na všechno minulé zlé: z očí jeho šířil se pokoj. S Anežkou se mazlil jako bratr se sestrou. Z domu nevycházel, na nic se neptal, nic nevysvětloval. S Jiříkem, chlap-

cem Anežčiným, sedával na náspích, čítal s ním ve školní knížce a vypravoval vnukovi příběhy a povídky, což nikdy ani svým dětem nedělal. Chlapec byl ovšem chápavý a rozuměl i věcem, které jiné děti v dědině nebyly by pochopily. Na děda svého nehleděl s takovou bázní jako před lety, ač zůstával mu osud jeho tajemný a podivný.

Tak ušla nejšťastnější tři léta, která prožili pantáta Hrabec, Anežka i její Jiříček. Štěstí zakotvilo v domě někdy Benešově, neboť pod jeho střechou přebývaly tři spokojené duše.

Rok, druhý rok a ještě rok plynul tak životní potůček naši rodiny lučinami spokojenosti.

Za ten čas však pantáta Hrabec nevyšel z Benešova statku. Lidé zpočátku mnoho si našeptali, mnoho báchorek nabájili, hlavami napokyvovali, neboť byla toho plná dědina, že ta Klobúcká otce vyhnala.... že od Štětinů z Prahy také se hned vrátil — — ale když se nové stravy nedostávalo, zapomněli na Hrabce. Přišlo jiného všelicos, co zaměstnávalo hlavy brumovských lidí.

Nic se neměnilo, taberňa zůstala v rozvalinách, nikdo jí neopravoval, ani znova nestavěl; pantáta Hrabec i Hans zůstali u Benešův a hospodařili, jak mohli. Anežka se až někdy durdila a domlouvala, když viděla otce, jak i on se chápe všelikých, pravda jen lehkých, prací. Připadalo jí, jakoby se otec byl chtěl odsluhovat za to, že je u dcery živ. Anežku to bolelo, ale nic nezmohla. Otec pořád něco popravoval . . .

Konečně uznala Anežka, že je nejlíp otce nechat při tom, co si usmyslí. Jakmile totiž neměl

čím se bavit, třeba jen hrát si, přicházely na něho chvíle trudnomyslné, kdy býval nevrlý, prchlivý a zlý jako před shořením taberny.

Tu chodíval s hlavou svěšenou, zamračen, rukama rozháněje a soptě hněvem na někoho, koho se domníval mít před sebou. Nebylo radno v takových chvílích mu odporovat v něčem, nebo se mu jen přibližovat.

Když ho to přešlo, býval tím vlídnější, jakoby všechny odprošoval. Nerad měl, aby mu někdo ty chvíle připomínal nebo se ho dotazoval.

Kučerovi z Klobouk neukazovali se v Brumovicích. Anežka myslila si: „Mají svých starostí, až přetéká.“ Netušila, že ani Tekla ani muž její, když znenáhla vyzvěděl, co se u nich s otcem stalo, neopovážili se přijíti starému na oči. A Hrabec nikdy před Anežkou o sestry její nezavadil. Naopak kdykoli Anežka mimoděk zmínila se o Veruně nebo Tekle, obličej otcův ztvrdnul a nabýval výrazu děsivého. Vidouc Anežka, že otec o nich slyšeti nechce, nezačínala nikdy už o sestrách. Věděla také něco o těch povídačkách, že sestry zachovaly se k otci necitelně, hrubě tomu však nevěřila ani přes otcovo chování. Vzpomínala, že ona sama nikdy otci neublížila, a přece býval k ní nevlídný... Sama do Klobouk nepřicházela — a tak všechno, co se přihodilo po osudném vyhoření taberny, zůstávalo jí trochu hádankou.

* * *

Než i té květině spokojenosti, která vyrůstala po tři léta na statku Benešově, začal usýchat kořínek.

Byla to choroba Anežčina.

Anežka, když se vdávala za Petra Beneše, byla živná osoba, zdravá, silná, skoro deset let neblahého manželství podrylo však zdraví, více snad duševně než tělesně. Už za života mužova býval čas, kdy se sotva vláčila jako stín bývalé Anežky, jakoby jí krev odtékala ze žil. Po smrti mužově vzkřísila se trochu. Všechnu svou lásku skládajíc na jediného chlapce, který byl jejím potěšením, pracovala jako mravenec a zastala úplně hospodáře. A později láska otcova dodala jí znovu chuti k životu.

Než kořen jednou začal usychati a pozdní zalévání už nepomohlo. Cítila často, že zdraví má na mále. Pokašlávala, na prsou cítila jakousi prázdnotu a neměla spánku. Zvláště přitížilo se jí po novém roce 1863. Kdykoli popatřila na svého synka, oči jí zasmutněly. Když viděla děda i syna, jak vyrostlo přátelství mezi nimi, pociťovala tichou radost, ale hned i tesknota sevřela ji, že snad se nedožije toho, aby synka svého viděla dospělého v šohaje...

Od zimy začal k ní opravdu jezdit starý doktor Zvěřina ze Ždánic, o kterém se říkalo, že nemocem vnitřním tak rozumí, jakoby do člověka viděl. Lékař přijížděl, a Beneška přece slabostí ulehla. Čím více míjela zima a blížily se jarní mlhy, tím hůře vedlo se nemocné. Sem tam přešla ještě dvůr, na všechno chtěla pořád dohlížet, ale každou chvíli zachvátilo ji chrlení krve. Byla již průsvitná v obličeji a oči jí zhasínaly. Proto dali ji zaopatřit svatými svátostmi.

Spokojenou nespatřili jí, až jednoho jarního jitra. Jiřík chodil časně ráno do školy. Vypravoval

se právě do kostela, neboť byl ministrantem.... Matka tvrdě usnula. Všichni chodili po špičkách, aby jí nezbudili.

— Jurko, honem pojď! vskočila do světnice v druhé polovici domu podruhyně, a uchopivši ho pevně za rameno, vedla jej do světnice, kde ležela matka na onom loži, na kterém kdysi i stařeček v nemoci léhal.

— Co chcete? vyrazil ze sebe polekaný chlapec.

— Maminka umírajú! vykřikla žena.

Studený pot vyrazil se chlapci na čele, i letěl skokem k lůžku, kdež matka ležela. Ležela oči v sloup, obličej horečným ruměncem rozpálený, ani se nehýbala. Ruce měla sevřené pevně na prsou, jakoby chtěla v ňadrech svých oheň udusit, jenž ji pálil, nebo červa zamáčknout, jenž ji zžíral. Chlapec dal se do pláče, jenž srdce rozrýval. Vzal matku za hlavu, za ruce, ale již se nehnula. I přiložili matce zrcadlo k ústům, zdali se zarosí, a zdali matka žije. Chlapec volal matku, naříkal a nemohli ho od ní odtrhnout.

— Jeďte pro doktora! vykřikl chlapec.

Nebylo toho již třeba. Zrcadlo se nezarosilo, duše matčina již byla odletěla k nebeským výšinám a nezavadila o zrcadlo. Na její tváři spočíval úsměv spokojenosti. Byla krásná, když ten úsměv ozařoval její rty. Nevyslovitelná dobrota kynula z jemných vrásek, jež chlapec smáčel slzami.

Již pro doktora nejeli. Beneška tak náhle skonávala, že podruhyně, která ji opatrovala, ani si toho nepovšimnula, až zaslechla hluboký chrapot. Nikdo na to nebyl připraven, neboť ještě večer s nimi klidně mluvila, jen si na kašel a plíce stě-

žovala . . . Ve spánku však přikradla se k ní smrt a přesekla nit života. Smrt měla lehkou.

Teprve po chvíli, až bylo v domě i plno cizích lidí, přiváděli děda ze stodoly. Již od svítání tam kutil něco a dlouho nemohli ho najít. Jeho tvář nabyla rázu jaksi vznešeného, když uzřel mrtvou dceru. Oči mu jen plavaly v slzách, z nichž nejedna i kápla na dceřinu hlavu, když němě naklonil se nad nebožkou. Chlapec plakal bolestí a usedavě štkal. Hoře, hoře veliké zmocnilo se ho, že konečně skácel se u lůžka matčina a omdlel.

Ženy Benešku umyly, oblekly do bílých šatů, spletly jí hebké kaštanové vlasy kolem hlavy, ruce jí položily v kříž na prsou a vložily do nich křížek a růženec klokočový.

Hrabec chodil jako bez ducha. Hleděl na všecko tupě; nevěděl, co dělá.

Před pohřbem třetího dne přišlo do Benešova statku mnoho lidí, neboť pohřeb připadl na neděli před požehnáním. Přišli také Kučerovi z Klobouk, poklekli u rakve a modlili se otčenáš: sestra Tekla, muž její a jejich děti. O něco později přišel i hrbatý bratr Kučerův. Pomodlivše se, vrátili se do síně mezi známé, kteří se buď šeptem modlili nebo mezi sebou tiše rokovali, jak bývá zvykem, dokud kněz s ministranty nepřijde. Kučera i děti kloboucké vyhledali děda a líbali mu ruce. On je nechal, lhostejně na ně hleděl, a snad jich ani nepoznával. Tekla se zdržela s některými ženami, bývalými známými ze svobodných let, a než si dopověděly, kněz už přicházel. Tak se před pohřbem vyhnula setkání a pohledu otcovu . . .

Kněz se modlil a kropil svěcenou vodou, zpěváci zpívali a hudba hrála smuteční pochod z domu na hřbitov. S chlapcem celý svět se točil, pro slzy nikoho neviděl. Kouř a zápach hořících svící tak ho ještě omamoval, že každou chvíli div zase neomdlel.

Konečně domodleno a dozpíváno i na hřbitově za kostelem. Čtyři sousedé zdvihli rakev na provazy, aby ji spustili do černého hrobu. Známí lidé odváděli chlapce od hrobu.

V tom zavzněl hrozný výkřik u hrobu:

— Anežko moja!

Lidé ustrnuli a obrátili se v tu stranu. A zatím už po druhé projel vzduchem srdcervoucí výkřik:

— Anežko moja!

Lidé obklopili Hrabce. Dva silní sedláci vzali jej pod páždě a podrželi jej u hrobu, aby mohl na rakev dceřinu hodit několik hrud hlíny.

Hodil několik hrstí.

Když však hrobař začal shrnovat hlínu do hrobu a hlína zakryla rakev, Hrabec jakoby zapomněl na všecko a výbuch bolu proměnil se v radost.... Začal se usmívat a odhrnovat lidi před sebou, aby mohl od hrobu.

— Pojďte, pojďte!

— Kde chcete? ptali se někteří lidé soucitně.

— K Anežce, pojďte!

— A kde je Anežka?

— No, kde by byla, doma! Doma je, chudáček opuštěná. Pojďme k ní... Verunu s Teklú sme zakopali, dobře tak nezdárným děckám, vyhnaly mě. Jako žebráka mě vyhnaly, dobře jim pod zemiú, nic lepšího nezasluhovaly leda kameň

na krk a do vody s něma, hluboko utopit. K Anežce pojďme, to je anděl, lidi dobří. —

Lidé se udiveně dívali jeden na druhého a tajemně se ťukali do čela na znamení, že v hlavě starého Hrabce není všecko v pořádku.

Kloboucká Tekla šla ze hřbitova za zástupem do kostela s hlavou sklopenou a se šátkem staženým na oči, aby jí nikdo do tváře neviděl. Všichni šli do kostela na požehnání a na modlitby za zemřelou, ale Hrabec mocí se bránil a jen do dědiny mířil. Když viděli muži, co se s ním děje, povolili a vedli ho do Benešova domů.

Doma prohledal Hrabec jednu i druhou jizbu a volal sladkými slovy Anežku.

Odešel na dvůr, pod kůlnu, do humna, do stodoly, pořád hledal a volal:

— Anežko, kde jsi?

Vedli ho do světnice, do síně a pořád volal:

— Anežko, kde jsi?

Nenašed jí, rozběhl se ven z dědiny a do večera přechodil všechna svá bývalá pole a všechny vinohrady, ano i les, jenž k domu náležel. Hledal dceru i tam a bázlivě ji volal:

— Anežko, kde jsi?

Temná ozvěna odpovídala mu v lese i v polích, ale duch dcery, jenž povznesl se již nad oblaky, nemohl mu odpovědět. Stařec vrátil se konečně večer, když pastýř už hnal „ze stáda" a první hvězdy vyskakovaly na oblohu. Hrabec chvátal dědinou, nehledě na lidi, kteří ho potkávali a pozdravovali, nýbrž pro sebe starostlivě mumlal:

— Kde je tá Anežka tak pozdě?

Unaveného starce dostali na lůžko, na němž vysílením a umdlením těla schvátil ho spánek. Když časně ráno procitl, mysl jeho poskytovala již docela jiný obraz. Zapomněl docela na Anežku i na smrt její. Zastřelo se mu vše ještě temnější rouškou; tou rouškou pak prodíraly se na venek obrazy postrašné.

Jitro bylo čisté a lahodné, vzduch vonný a silný, jakoby naplněn jiskrami. Z polí vanul větřík, jenž lidem líce ruměnil a Hrabci prořídlé vlasy odháněl ze spánků, když spěchal uličkou dolní k lukám...

Když šli lidé v poledne kolem luk po hrázi k obědu, viděli pantátu v podivné práci. Brouzdal se po kotníky v trávě a čítal pampelišky, jimiž hráz byla poseta. Čítal: „Třicet tisíc, dvacet tisíc, deset tisíc... To dostane Věruška, to dostane Teklička, to dostane Anežka..." A zase znova čítal, dotýkaje se prstem květů: „Třicet tisíc, dvacet tisíc..."

Dovedli ho domů. Seděl chvíli doma s očima prázdnýma, dali mu jíst, brzo však opět se vytratil ze statku. Bylo ho odpůldne vidět u jezírka, jak seděl ve stínu topolů zamyšlen, a upřeně hleděl na lesknavou hladinu, jež oči oslňovala zrcadlením třpytu slunečního. A jak vánek rozčeřoval hladinu v dlouhé řasy drobounkých vln, které jako růžence třepetaly se a šplounaly o břeh, tak Hrabec růženec vln za ružencem přečítával, zase i prstem si na hrající vlny ukazuje: „Třicet tisíc, deset tisíc... To dostane Anežka..."

Potom ztratil se lidem z očí. Hans, jenž obešel všechna známá místa, vrátil se s nepořízenou.

Když se setmělo, rozběhl se i podruh s dětmi i se ženou zase po známých místech hledat ho. Nikdo nevěděl podat jim zprávy, kde by pantátu Hrabce viděl. Až od bab, které nesly klestí z panského lesa a list na stelivo pod dobytek, dověděli se, že viděly pantátu... Viděly ho, jak se potloukal pod Harnúty, kdež břehy hluboké cesty posety byly kvítím, slakem a zvonečky. Na konci pne se hustá zeď acházu, v jehož květech hemží se tisíce včel, čmeláků a vos. Hrabec prý obcházel tyto křoviny a počítal hmyz, lesklé mušky i včelky, jak se vše ve bzučící směsi před ním pohybovalo. Čítal prý a stále bzučel jako ty včely.

V tom směru pustil se podruh i se dvěma chlapci svými hledat starce. Když ho nenašli na obecním pastvisku, vešli do lesa, jenž vrhal již předlouhý stín přes cestu až na pole a uvnitř halil se v plášť tmy už docela černý. Volali, co hrdlo stačilo, prošli širokou cestou vedoucí mezi panským a selským lesem, obrátili se do „Hlubokého žlebu", kdež vynořila se postava hajného, jdoucího jim naproti. Byl to mladý Lebeda, jenž po svém otci zdědil panské hajnovství. Hajný pověděl, že před večerem nalezl pantátu Hrabce u „liščích děr" v hustém křoví. Seděl na zemi jako dítě, ohýbal k sobě větev po větvi a byl hluboce zabrán do počítání pupenců na těch křovinách.

„Třicet tisíc, dvacet tisíc, deset tisíc... To dostane Věruška, to dostane Teklička, to dostane Anežka..." tak pro sebe mumlal a hajnému ani

neodpověděl, když ho pozdravil. „Vyvalil oči, až z něho hrůza šla," povídal hajný.

Hledající obrátili se s hajným k „liščím dírám" a po dlouhém bloudění ve tmě nalezli tam starce na znak ležícího a prstem ukazujícího do hvězd, jež probleskovaly už mezi větvemi a jež také čítal na třicet, dvacet a deset tisíc...

VIII. STAROSTOVÁNÍ FRANTIŠKA BEZDĚKA.

Kupec František Bezděk v Kobylí byl na svou dobu neobyčejný muž, a kdyby byl žil v kterékoli době, vždycky by byl měl dobrou pověst a právem zasloužených. Ačkoli byl přistěhovalec do Kobylího, přece již při prvém samostatném uspořádání obce, kdy občané si obecní výbor a starostu volili, zvolen byl za radního. To se stalo r. 1851. Byl zvolen do obce, protože měl o obci veliké mínění.

Jako čtenář Havlíčkových novin opakovával tuze často Havlíčkova slova: Víte, co je obec? „Obec jest místo plotem ohražené, nad každými dveřmi jest numero, v jednom domě bydlí rychtář, v jednom servus (obecní policajt), v jednom slouha (pastýř) a v prostředku je louže. Nic víc? — Nic. — A proč tedy jsou ty domy a chalupy pohromadě? — Nevím věru, leda snad proto, když jedna chytne, aby také ostatní lehce shořeti mohly." — To je obec, dokládal Bezděk, jaká být nemá. Obec má být něčím jiným.

Přišli k němu do obchodu časně ráno tři zedníci. Jeden starší jako mistr, dva mladší jako pomocníci.

— Ščasný dobrý ráno, pane Bezděk!

— Dobrý ráno. Vítám vás, co byste rádi?

— A toť pán pudmistr posýlajú cedulku: idem pro šíny, dvířka, ščetky a takový. Opravuje se ve školi.

— No tak, tady je to. Tady máte účet pro pana pudmistra.

— Tak to nejni dobře, povídá mistr, prohlížeje účet, to mělo koštovat věc, je to pro ubec.

— Co že? Jak to myslíte? diví se Bezděk.

— No já myslím, že trochu hořkej pro každýho, nejakej ten paklíček tabáku a dvacítku taky si zaslúžíme za to nešení. Měli to vrazit do teho, pane Bezděk.

— To tak, žertuje Bezděk, ale není mu do žertu. To tak, obec je tak dost sedřená. Tam se optejte pana mistra Vozky. Vozka byl kovář dbalý pořádku.

— Ja cakra, ten by nám dál. To půjdem radš k Bajglovi, dyž oni nám nedajú.

— Běžte si, pan Weigl vám dá, ale já tak neprodávám. Jmění obce je svaté.

„Jmění obce je svaté," říkal Bezděk při každé příležitosti; někdy věděli lidé už napřed, že to řekne. A ještě někdy přidával: „Kdo myslí, že z cizího krev neteče, je zcela obyčejný zloděj."

Když bývala před Bezděkem řeč o starých časech a novotách, o tom, jak co tatínek dělávali a jak to má dělat syn lépe, Bezděk míval na jazyku svoje

pořekadlo: „Tak vy také myslíte, když se otec zapsal čertu, že mu patří aji syn? Já to nemyslím.“

Proto nebyl div, že Bezděk, ačkoli nebyl sedlák povoláním — však selský statek on měl vedle obchodu — a byl za to přivandrovalec, přece byl zvolen do obecního výboru a hned za radního. To znamenalo velice mnoho, neboť stará obec byla jako šlechtická kasta, která nerada mezi sebe někoho z jiné obce přijímala. Ani na děti nově přijatého souseda nehledělo se ještě jinak než jako na přivandrovalce. Bezděkovi napomáhalo konečně i to, že první manželka jeho, rozená Wurmova z Klobouk, záhy v Kobylí zemřela a Bezděk se roku 1845 oženil s rodačkou kobylskou ze staré místní rodiny selské, s Annou Kovářikovou. Tím patřil z polovice do obce. Bezděk sám přilnul velice ke Kobylí a myslil stále na povznesení obce. Při tom obchod jeho byl vzorný, poctivý, dobré zboží a prodávání při dobré míře a váze s malým výdělkem.

Nastávaly nové časy v Kobylí. Bezděk jako člen výboru vynakládal všechen volný čas i výmluvnost, aby obec se stala něčím víc než hromadou domů a chalup, které měly po čísle, a uprostřed louži. Nejenom že říkal sousedům „občané“, on chtěl, aby se ze svobodných sedláků stali opravdoví občané. Proto schůze obecního výboru stávaly se poradami o věcech obecních, hospodářských a politických. Dokud vycházel Havlíčkův Slovan, Bezděk předčítával z něho důležité články:

Naše ústava zemská.

Co to jest byrokracie.

Censura a svoboda tisku.
Co jest vlastně konstituce?
Duchovenstvo v konstituci.
Sluší-li práva občanů vyměřovati podle daní.
Správa záležitostí obecních.
Svobodný výrob a svobodný obchod.
Nová kniha pro obecní představené.
Učitelstvo a žandarmerie.
Epištoly kutnohorské.
Proč jsem občanem?

Byly články, které Fr. Bezděk uměl takořka zpaměti a tuze rád uváděl sousedům na rozum okřídlené heslo: „Základ svobodného státu je svobodná obec".

Základem vnitřní spořádanosti obce jsou spořádané účty z obecního jmění. Proto se nesmělo z obecního krást, na obec popíjet, nýbrž všecko poctivě účtovat. Jindy, když se obecní výbor sešel nebo sešla se jenom nějaká komise, aby prohlédla dveře u býkovny, vystrojila se na to malá trachta. Pudmistr dal donést z domu pecen chleba, aby nemusili v šenku draho platit (ale zaplatil si ho z obecní pokladny, šelma), šenkýř honem připravil pečínku nebo uzenky a začal nosit na stůl ždbán za džbánem. Celá správka těch dveří u býkovny stála 30 krejcarů a útrata komise 3 zlaté. Pojednou se konaly schůze tiché jako ve škole. Kdo just chtěl, koupil si holbu vína a rohlík, ale za své. Jinak ani krejcar z obecní pokladny.

„O suchej hubě vám sedávajú," pochvalovaly si sousedky, neboť je překvapovalo, že obecní schůze neprodlužují se tak dlouho do nocí jako dříve.

Aby také pohled na obec byl k světu a při tom občané ještě měli z toho užitek, Bezděk hleděl obec pohnout k tomu, že by měla vysazovat stromoví na prázdných zmolách a na pustých stráních. Spravovat cesty, sousedé, měli bychom také, říkával. Vždyť trápíte vlastní dobytky a roztřepáváte vlastní vozy na těch našich hrboloviskách.

Ale kde, k tomu nebyli ještě zralí. Nechtělo se jim do toho.

Něco užitečného podařilo se Bezděkovi přece hned. Jako radní byl zároveň školním dozorcem. A v tomto úřadě byl samostatný — proto hned r. 1851 zřídil školní knihovnu. Rozumí se, že největší část knih do ní daroval sám, a když už tady počátek byl, teprve se doplňovalo z obecní pokladny. Totiž tak: hotaři chytli někoho, kdo pásl na cizím, kdo sousedovi užal trávy a ten musil platit pokutu do obecní pokladny; děcka múzovala po ovoci a když někdo kluka chytl, vzal mu fant (klobouk nebo kordulu), jejž rodiče musili vyplatit. Z takových pokut kupovala obec knihy pro školní knihovnu.

*

Pravý čas Bezděkův nadešel, když byl roku 1856 zvolen za starostu obce. Dva oddaní přátelé jeho Josef Vykydal a Matěj Apoštol byli radními. Obec předplácela si noviny pro obecní hostinec, aby občané věděli, co se ve světě děje.

Obec ihned roku 1856 zřídila ovocnou školku, aby měla zásobu pro vysazování příkop a pustých strání. Zároveň aby děti se učily pěstovat a milovat stromoví. Stálo to mnoho práce — ta-

ková maličkost vlastně, ale školka se stala skutkem a časem přinesla obci mnoho užitku i radosti.

Obec založila si pamětní knihu, ve které budou zapisovány důležitější události. Byl to jakýsi druh zlaté knihy, aby vzbuzovala ctižádost občanů, jejichž skutky měly se zachovávat v knize pro paměť potomkům. Do knihy zapisovaly se vůbec i důležité události národní, zemské a okresní pro dobrou paměť.

A tenkrát Bezděk pustil uzdu své vášni okrašlovací a své horlivosti pro pořádek. Spravovat cesty! Nebylo to nic obtížného. Za starodávna opravovávaly se cesty kolem sv. Jiřího, jenže jak! Hraničky trochu srovnali pro hanbu před sousedy, ostatek jen tak ošidili. A potom hotaři před vinobraním porovnali cesty a chodníky při vinohradech. To byla všecka slavná správa. Bezděk začal spravovat cesty pořádně a z obecní pořádky: sedláci musili na několik dní vyjet s potahy, chalupníci a lidé bez potahů musili konat ruční práci. Čítalo se spravedlivě každému, bez přijímání osob a bez milosrdenství. I když v zimě cesty byly sněhem zameteny, starosta dal sníh odhazovat opět z obecní pořádky. Určil se den, to se vybubnovalo a dost. Žádná odmluva.

Ještě by si to mnozí byli dali líbit, kdyby Bezděk byl aspoň nějaký haldámáš při tom povolil. Kolem Jiřího bývá chladno. Když starosta nebo radní přišli dohlídnout na spravování cest, tu někteří, kteří byli prostořecí, nadhazovali:

— Je to mráz. Mingeš, to to řeže. Trochu gořalky by neškodilo.

— Je to mráz, je.

Bezděk se usmíval, jakoby nerozuměl. Ovšem dobře rozuměl, ale haldamáše musely přestat. Jako přestaly při zasedání výboru obecního a při komisích, musely přestat i tenkrát, když se pro obec pracovalo, když kovář okul obecní vůz, když zedníci spravovali obecní šenk, když — — —

Za přijatou do obce, když si cizí člověk tu zakoupil statek nebo chalupu, musíval platit úctu. Právě tak chasník, když se oženil, převzal hospodářství po otci a chtěl se stát sousedem; tu chalupník platíval zlatý, familiant tři, podsedník pět, čtvrtník deset a pololáník dvacet rýnských. Takové haldamáše sousedské platily se a propíjely na sv. Jiří. Na tom nebylo dost — i obecní služebníci musili platit úctu za své zvolení.

Bezděk nevzal do úst takového darovaného vína. Je to hanba, říkal. My nemáme v obci *dětské opatrovny*. Rodiče odběhnou ráno do práce a děti přenechávají po dědině andělu strážci, aby jim je hlídal. Proto je tolik úrazů a zmrzačených dětí, těch nejmenších, a u těch větších tolik zkaženosti, neboť se povalují a potloukají a jeden učí se od druhého špatným kouskům. Do školy nemůžeme dětí posílat, dokud jim není šest roků. Kdyby se peníze skládané za sousedská práva — když už ten starodávný obyčej je — věnovaly na dětskou opatrovnu, jak brzo bychom ji měli. Dětská opatrovna a péče o *zdravotnictví* v obci padalo na skálu. Ani kolera, která se roku 1855 před tím zase ukázala, nedonutila sousedův uznat potřebu opatření zdravotnických. Toho zlozvyku pití obecního odstranit Bezděk nezmohl. Než vydírání chudiny přece odstranil. Kobylští sedláci byli

lidé bohatí, magnáši. Aby jim zošklivil dary obecních služebníků, přinesl jednou před sv. Jiřím do schůze výboru Moravské Noviny.

— Přečtěte si něco hezkého, pravil sousedům.

— O čem?

— O jedné blízké dědině.

Podali noviny obecnímu tajemníku a on četl:

„Od Klobouk u Brna. — Dlouho jsem váhal s mým dopisem, mysle, že snad také z jinšího péra se něco proti Svatojirským nešvarům dočtu, ale nadarmo; nemohu tedy déle otáleti a svému stísněnému srdci chci ulehčiti tím, že si veřejně požaluji. Lonského roku jsem pojmenoval naši obec, že již tento nešvar, totiž ten den pití za obecní, docela zavrhla, a jsem jist, že se to už více nestane. — Však ale si umějí mnohé obce, když se jim za obecní píti nedovolí, jinším způsobem k tomu dopomoci. Prosím, poslyšte kratičkou povídku, a poznáte, co to za pramen.

V loni v létě šel jsem okolo dědiny B. a vidím člověka, jenž s velikou pilností za stádem krav trus sbírá a na hromadu snáší. Zalíbila se mi jeho přičinlivost, jdu k němu a ptám se ho, má-li pole, a pravím, že takto může si k dobrému užitku dopomoci, neboť je může dobře vyhnojiti. „Ach ano, mám kousek pole vypachtovaného za dost veliké peníze a již docela vysílené, ale proto nemohu si je přece pohnojit, protože tento hnůj musím prodat," dostal jsem za odpověď. — Táži se po příčině a on vypravoval: „Jak vidíte, jsem pastýřem této obce, a v obcích panuje ten obyčej, že pastýř musí dát sousedům každý rok příjemnou. Musel jsem tedy o sv. Jiří

jim dáti dvě vědra vína a jsem za ně doposud dlužen 16 zlatých stříbra. Za tuto hromadu, kterou již od jara i s dětmi svými sbírám, dostanu 10 zlatých stříbra, a pak musím ještě sbírat, což sotva již do zimy nasbírám, abych ještě těch 6 zlatých utržil; hospodský již mně pořád na krku sedí. Tak jest to u nás pastýřů! Sousedé nám na jedné straně živobytí dají, na druhé nám je zase berou. Děti mám otrhané, do školy mám je posílat, knih nemají, a také mi musejí, chci-li být jen trochu živ, pásti dobytek a sbírati hnůj". Domlouvám mu tedy, proč si nehledá někde jinde službu a nechává se tak dřít, a pak že by mohl o vychování svých dítek také lépe pečovat. „A což myslíte, že jest to v některé okolní obci o něco lépe? Všude to musejí sousedé od pastýřů dostat," byla odpověď.

Nechtěl jsem jej déle v práci zdržovati a jdu zamyšlen dále, přemýšleje, kterak by se tento neduh dal z těch obcí, v kterých ještě panuje, vykořeniti. Napadly mi hnedle naše milé noviny, jež tak mnoho hodných a vážených sousedů čítá, a doufám, že tito mohou v té věci nejvíce účinkovati a takové nestydy, jenž rádi za cizí pijú, hodně pokárati. Či snad má pastýř obecní tak veliké příjmy, aby z nich takovou nesmírnou daň platiti musil? Aneb myslí sousedé takto jeho věrnost a poctivost upoutati a tím si vážnosti u něho dobýti? Znám postavení takových pastýřů a vím, že by ty peníze, které musejí sousedům na propití dáti, s lepším prospěchem k vychování svých dítek vynaložiti mohli. Či snad nezáleží takovým

obcím na vychování dítek pastýřových ničeho? — To jest zajisté ujímání mzdy dělníkům!

Prosím tedy pány čtenáře těchto novin, aby takové obce, které ještě tyto nešvary nevykořenily, veřejnosti podali, a slavná redakce, které blaho národu a jeho vzdělání na srdci leží, popřeje zajisté místa v těchto listech potomkům pro památku na takové obce a jejich osvětu v druhé polovici 19. století." —

Pokud obecní tajemník četl, sedláci kobylští se učiřovali. Když dočetl, Mikulica vykřikl rozjařen:

— Šak ta ubec B — to sú Brumovice.

— Ale dal jim, milion set sakrů ten jim dal, liboval si zlomyslně Tvrďoch.

— A nezasluhujú? pravil mírně Apoštol, který byl veliký písmák a znal Palackého Dějiny národa českého skoro zpaměti.

— Ná beztak zasluhujú, přitakal jiný (ačkoli obecní výbor kobylský zrovna tak vybírával od pastýřů).

— Podle mého mínění nejsú to Brumovice, pravil starosta Bezděk. Brumovský pastýř stává v Předním žlíbku. Tamtudy nikdo nechodí. Dopis do novin psal nějaký Klobúčák, kde by ten šel žlíbkem. Podle mého mínění sú to Borkovany míněny.

— Taky možná, přisvědčovalo několik výborů.

— Ale když už o takových žertech mluvíme, navazoval Bezděk, povím vám ještě jinú historku, kterou jsem četl nedávno v jiném časopise. Tož vám také v jedné obci na Hané slavívali obecní hro-

madu o sv. Martině. Na té hromadě nechyběla živá duša, ale ne proto, že se skládajú obecní účty, spíš proto, že bývala na konec veliká trachtací. Chalupníci, hofeři, ponocný, pastucha, obecní kovář a hotaři museli opatřit martinské husiny, vepřového masa a škopy a museli opatřit také vína (nevím kolik). Už dávno přestalo poddanství a robota, ale bohatí sedláci přece se nestyděli požadovat od chudých lidí, aby je častovali, jakoby oni byli novou vrchností. Vloni nebo předloním stalo se zas tak: chalupníci, podruzi, ponocný, hotaři, kovář a kdo ještě musil, nanosili do hospody k obecní hromadě husiny, masa, vína, piva i kořalky, kolik jim starousedlý zvyk ukládal za povinnost pro to, že směli pást někde na mezi, že dostali kus obecní trávy v příkopách, že pracovali pro obec a že byli zvoleni od obce za obecní služebníky. Sousedé se dobře poměli. Než na druhý den se jim donesla ošklivá zpráva: Jedna chudá podruhyně, která měla mnoho dětí, když upekla hus v trúbě pro sedláky a když její děti lačně obskakovaly vonnou pečínku, povídala jim: „No tak si jo voblízéte, čertoví fagani, však oni to sedláci aji tak sežeró!" A špinavé, soplivé děti hus oblízaly a hoferka ju trochu přimastila a donesla do obecní hromady. Její děcka to však jiným děckám prozradila; to víte, leda že se takoví knoti chlubili. Některým, kteří znali usmolené a soplivé děti hoferčiny, ta hus prý v žaludku na druhý den obživla. Hoferka měla z toho těžké potahování před obecními úřady, zapírala sice všecko, ale příštího roku už se sedláci styděli a nedrželi zpívanú martinskú hromadu.

Kobylští sedláci se chlámali smíchem a někteří ošklivostí až prskali, když si zpomněli na oblízanou husinu.

— Ty, čuješ, povídal Češek sousedovi, když se vraceli z obecní schůze, nic ti nenapadlo?

— A co mně mělo napadnút?

— No při tem čtení dnešním? Já myslím, že ty třísky padaly na nás. Hlavu bych vsadil, že to do tech novin napsali Bezděk sami o tem pastuchovi. Mně se, mně se zdá . . .

— Mohlo by to být . . . zamyslil se soused.

Ať bylo, jak bylo, nikdo z celého výboru na tom nestál, aby se obecní valná hromada o sv. Martině končila trachtací. A také žádné nebylo. Místo toho starosta Bezděk zavedl zvyk, že se v ten den přísně skládaly obecní účty a potom on sám občanům předčítával — obecní zákon, aby každý občan věděl, jaká jsou jeho práva a jaké povinnosti.

Bylo dobrodiním pro každou obec, měla-li představeného, který znal zákony. Byloť právě v těch letech tuze potřeba chránit obec a občany před všelikými úřady. Což pak ty svízele se zastaralými názory v obci, ty by trpělivý a rozvážný člověk spíše byl překousal: ale přechmaty úřadů a svévole úředníků, kteří všelijak dokračovali na občanstvu a zvláště na uvědomělé starosty, ty přesahovaly míru lidské trpělivosti. Představme si jen, že také ten hanebný Heyduck, jenž řádil tak bezbožně na úřadě vrchnostenském před r. 1848 v Pavlovicích, byl kdesi na Moravě úředníkem politickým. Jak se asi měli občané od něho v okrese, kde ten zloduch úřadoval!

Starosta obecní dostával především zákonník a jednotlivé zákony. Bylo tolik papíru a škrábanic, že se v nich učený advokát sotva vyznal. Když byly papíry české, nerozuměl jim vůbec a proto byl někdy rád, že mu z úřadu psali německy; tu přece jaksi taksi němčiny znalý člověk — a kupec Bezděk uměl německy dobře — porozuměl, co úřad na něm chce.

A přece zase jako uvědomělý občan nesměl strpěti, aby přípisy, týkající se všeho občanstva, posílány byly do obce německy. Vracel německé přípisy, a úřad hustopecký viděl v tom zpurnost a vzdorovitost, protože právě bylo známo, že starosta Bezděk německy umí. Na kterého starostu si úřad takto zasedl, tomu poslal jeden týden nějaké nařízení a hned druhý týden přijel komisař kontrolovat, je-li už nařízení provedeno. Starosta nemohl někdy do té doby, na př. když byla pilná práce selská, sehnat ani obecní výbor dohromady, a už se sypaly pokuty. V obcích, které byly dobře zapsány, úředník se třeba celý rok ani neukázal, ačkoli tamější starosta všecka úřední lejstra ukládal nečtená za trám nebo do peřin. Bezděk jako muž pokrokový měl stálé exekuce na krku.

Jednoho dne přišli k starostovi dva četníci. Hledali jakéhosi podezřelého pobudu po vesnicích, který se v Pavlovicích dopustil krádeže a jehož stopa vedla do Kobylího.

Bylo pozdě večer. Bezděk právě přijel z brněnského trhu. Četníci hrubě vešli do světnice a ptali se po krátkém výkladu:

— Nebyl viděn v Kobylí takový člověk?

— Nevím, pánové. Nebyl jsem dva dni doma.

— To máte vědět, utrhl se německy strážmistr, to je pěkný pořádek. Je to vaše povinnost.

— Prosím, abyste mě, pane, o povinnostech mých nepoučoval.

— Co? Jak? rozkřikl se strážmistr.

— Opakuji vám, že nepotřebuji vašeho poučování o svých povinnostech. Já je znám. Byl jsem dva dni na trhu v Brně a nevím, co se za tu dobu v obci stalo. Ostatně místní policii u nás spravuje první radní Vykydal.

— A was, Vykydal . . . dorážel strážmistr posměšně. Tady nám podpište, že takový podezřelý člověk v Kobylí se nepřechovává.

— Nepodepíšu nic, odmítl rozhodně Bezděk. Nepodepíšu, co nevím a co není správné.

— Vy tedy odpíráte, starosto, podpis úřední?

— Ano odpírám a žádám vás, abyste hned opustili můj dům, neboť žádáte falešnou věc.

— Tak? Dobrá. Půjdete s námi.

— Nepůjdu.

— Jménem zákona vás vyzývám, abyste šel s námi.

— Zákona uposlechnu. Půjdu s vámi. Ale okamžitě podám stížnost k vojanskému komandu do Brna.

— Kam chcete, třeba k salcamtu, křičel strážmistr.

Starosta Bezděk se oblekl, upokojil přestrašenou rodinu, že jde o četnický přehmat, aby o něho neměli starostí, a vyšel pozdě večer — s každé strany jeden četník — na ulici. Vedli ho k Bořeticím.

Sotva však odešli asi tisíc kroků za dědinu, strážmistr začal rozpačitě odkašlávat. Potom začal navazovat s Bezděkem řeč, patrně aby ho svedl k nějakým nepředloženým výrokům. Konečně začal popudlivě hubovat na zlou službu četnickou, která nezná odpočinku, a starostové jsou neuznalí — — Starosta Bezděk zatvrzele mlčel.

— Wissen sie was — Víte vy co? ozval se najednou strážmistr. Můžete se vrátit, p a n e starosto. My se obejdeme bez vás.

Starosta nepromluviv slova vrátil se ku překvapení rozčilené manželky a dětí. Nicméně ještě téhož večera napsal rozhořčenou stížnost na četnické velitelství v Brně, a hrubý strážmistr už se vickrát v Kobylí neukázal.

Jindy se stalo, že četníci vyčichali kdesi, že starosta Bezděk býval odběratelem Havlíčkových Národních Novin i pozdějšího Slovana a že nepochybně má ve své knihovně i Havlíčkovy K u t n o h o r s k é e p i š t o l y. Dva žandarmové zaklepali na Bezděkovy dvéře v noci a že mají rozkázáno, aby u něho vykonali prohlídku domovní.

— Z jakého důvodu, pánové?

— Přechováváte zapovězené spisy, jak bylo udáno.

— Kdo to tvrdí? Jaké spisy míníte?

— Kutnohorské epištoly od Karla Havlíčka.

— Kutnohorské epištoly mám, odvětil klidně Bezděk, ale nevydám vám jich, dokud mi nebudete jmenovat výnos, podle kterého té knížky mít nesmím. Ostatně Kutnohorské epištoly nikdy nebyly zakázány.

— Pane starosto, pravil starší četník, nám do toho všeho nic není, my máme přikázáno tu knížku vám vzít. My nemusíme vědět, kdy a kde byla knížka zakázána.

— Kdo vám přikázal konat policejní prohlídku domu? tázal se mírně starosta.

— Pan okresní komisař v Hustopeči.

— Ukažte mi písemný rozkaz. To by mohl každý říci.

— Rozkaz? Písemný? Nemáme ho.

— Aj, pánové, pravili jste, že nemusíte vědět, kdy byla knížka zakázána! Jistě však musíte vědět, že žádná domovní prohlídka nesmí se konat bez písemného soudního nálezu. Tak stojí v knížce vašich předpisů. Ukažte mi písemný rozkaz.

Četníci podívali se jeden druhému do očí, oči jejich si řekly, že prohloupili.

— My přijdeme jindy, pravil strážmistr.

— Bude mě těšit, ale s písemným rozkazem. Bez písemného rozkazu mám právo zavřít vám před nosem dvéře. A již Bezděk zavíral dvéře hodně hlučně, a četníci stáli za nimi s dlouhými obličeji.

Starosta, který si takto sebevědomě troufal jednat, musil být ve svých věcech dobře kován. Tím více, když úřady ukládaly obci nezákonité povinnosti pro své vlastní pohodlí nebo z neznalosti zákona.

Jak smutně se věci u nás vyvinuly!

Ve třech letech od onoho března 1848, v němž půda království a říši začala se otřásat jako před výbuchem sopek, ve třech letech od všeobecného uleknutí a vyděšení korunovaných a infulovaných

hlav — všechno bylo zas utišeno a poraženo. Zejména v Uhrách, kde sopka skutečně vybuchla. Vzbouření Maďaři dobyli s počátku Pešti a Budína v květnu 1849 a sněm maďarský, zasedající v Debrecíně, prohlásil císaře Františka Josefa I. za zbavena trůnu; Uhersko prohlásilo se za republiku a Ludvíka Košuta za diktatora země. V Lombardii a v Benátkách vypuklo povstání obyvatelstva, které chtělo se odtrhnout od říše rakouské a utvořit s ostatními knížectvími a panstvími společnou říši — sjednocenou Italii pod králem sardinským. Povstání vypuklo v březnu 1848 a opakovalo se v březnu 1849, ale slavným pětidenním tažením válečným starého vojevůdce Radeckého bylo potřeno Lombardsko ihned. V Německu pracovalo Prusko k tomu, aby Rakousko bylo vyhozeno ze svazku německých knížat; když to nešlo pomocí parlamentu frankfurtského, postavilo se samo v čelo drobnějších knížat německých, ježto prý Rakousko nemá v Němcích co hledat.

A na konci roku 1849 Maďaři byli poraženi pomocí vojska ruského, jež car Mikuláš poslal na pomoc císaři rakouskému. Vilagoš se jmenuje to nenáviděné místo, kde vůdce maďarský Görgey složil zbraň v srpnu 1849 a dal se i s vojskem povstaleckým do zajetí, kdežto diktator Košut prchal do ciziny, do Turecka. V tomto měsíci srpnu i Benátky podrobily se Radeckému a král sardinský zavázal se smlouvou zaplatit náhradu válečnou Rakousku, 75 milionů franků. A když Rakousko přemohlo revoluci doma, uvolnilo si ruce tak, aby přemohlo i v Němcích vliv Pruska. — A zase vystoupil po straně rakouské car Mikuláš, takže

v Němcích navrácen stav německého spolku, jaký byl před březnem r. 1848, a Rakousko zůstalo mu v čele.

Sláva! Všecka revoluce byla poražena. Sláva! volali všichni, kteří zažili tolik strachu.

Jak ministrům a rádcům panovníkovým ve Vídni otrnulo, začali upadat do staré nemoci. Zatím co jedna část ministrů poctivě připravovala slíbené zákony a potřebná zařízení, kterých vyžadovali občané od března 1848, druhá část už si oddechla a začala pracovat k tomu, aby se říše vrátila zase do stavu, ve kterém byla před revolucí. Která strana zvítězí? U Rakouska vítězila vždycky ta špatnější. Vzpoura odbojných národů byla mečem potřena a měla být nyní ještě potrestána. Občané měli být zastrašeni, aby se víckrát revoluce nemohla opakovat. Šlechtic, voják a kněz postavili se okolo trůnu mladého panovníka. Z říše musí se stát, pravili, opět ono slavné Rakousko, v němž do nedávna strašilo. Kde straší, tam bývá pokoj. A rádcům se to povedlo, především biskupům a vídeňskému arcibiskupu rytíři Rauscherovi, který býval vychovatelem mladého panovníka, dokud ještě byl pouhým princem Františkem Josefem.

Revoluce jsou hříšný výplod zkažené mysli národů, pravili biskupové; císař Josef II. vypověděl kdysi Římu poslušnost, zavedl takové rozličné svobodomyslné novoty v říši rakouské, zmenšil moc biskupů — a z toho nyní vyrostla revoluce. Tu revoluci národům z hlavy vyhnat, to dovedou jen biskupové ve spojení s papežem, když se jim dá do rukou moc a uzda nad občanstvem, nad učením ve školách, nad úředníky, nad vědou, nad novi-

nami. Nikdo nedovede svobodu pevněji přikovat než — šlechtic, voják a kněz.

Těmto plánům propůjčil se za nástroj všemohoucí ministr nešlechtic Alexander Bach a proto celé to smutné desítiletí od r. 1850—1860, ta zamořená doba, do které Rakousko se vrátilo, dostalo pojmenování bachovská doba, bachovské zpátečnictví. Národům rakouským zhola nic nezůstalo z vymožeností revoluce, jen sedlákům osvobození od roboty. Všechno ostatní vzal Bach. Ba ještě národům přibyly nové, řinčivé okovy, které si Rakousko dobrovolně dalo nastrčit 18. srpna 1855 na ruce a to byl konkordát čili smlouva s papežem, kterou se papež stal vlastně prvním panovníkem v naší říši. Nemyslete si, že šlo o náboženství, že národové rakouští měli být vyučováni v čistějším a opravdovějším milování Boha v lidech, svých bližních. O takové věci se biskupové málokdy starají. Ne, šlo o to, aby biskupové měli nad lidmi neobmezenou moc, zejména nad školami a nad zákony a nad lidmi vzdělanými a především nad svým vlastním nižším kněžstvem v diecesích, kterého v pravém slova smyslu se báli. Proto musilo být svázáno. Ono se příliš spřahovalo s lidem roku 1848. Kdykoliv církev usiluje rozmnožit svůj vliv, nikdy nebývají vůdci jejími učení mužové bohoslovečtí, ani mužové vynikající svatým životem, ani velicí kazatelé: vždycky bývají vůdci jejími politikové, knížata, hrabata a vůbec státníci a chytráci, kteří s náboženstvím umějí výnosně obchodovat.

Vídeňští rádcové světští byli nadšeni pro konkordát. Jak by ne: Kdo slepě věří církvi, ten slepě

věří také ministrům! A proto očekávali, že nastane pokoj v říši a pohodlné úřadování a staré předbřeznové Rakousko. Štěstí pro národy, že Řím a biskupové vždy přesolují a přepepřují. Co si Řím dovoloval, přesahovalo po chvíli všechny meze. Už to vypadalo, jakoby císař František Josef I. držel v ruce jen žezlo, a skutečným císařem jakoby byl papež Pius IX. v Římě. Někteří biskupové ve zpupnosti své začali zavádět opatření takové, aby každý spis a každý časopis, nežli bude vydán v jejich diecési, byl jim předkládán ke schválení, i když by státní úřady nic proti němu nenamítaly. Biskupové osobovali si vyšší právo, nedopustit jeho vydání, když by se jim nelíbil. Ministerstvo vyučování vydalo v lednu 1856 oběžník k biskupům, že takové právo jim nepatří, nýbrž jen vládě císařské. Milánský arcibiskup dal ministerstvu ostrou odpověď: vytiskl církevní zákony ve své biskupské tiskárně, jimiž dokazoval, že císařská vláda nemá práva mluvit do toho, co biskupové pokládají za věc svědomí. Biskup bergamský odpověděl ještě prudčeji: nazval okružník ministerstva vyučování „dílem ďábelským".

V tom Bachovském desítiletí nesvolány ani sněmy v jednotlivých zemích, ani nesvolán říšský sněm do Vídně. Docela jako za Metternicha. Byla to ta stará říše, ve které strašilo. Ale pro hanbu před světem a na oklamání lidu celá říše a všecka její zřízení dostaly nový nátěr a její úřadové nové uniformy. To desítiletí neblahé bylo vlastně horší než absolutismus předbřeznový. Tenkrát byl ministrem jediný Metternich, nyní bylo jich sedm, a ti už něco vymyslili! Stalo se docela dle obrazu

biblického: když nečistý duch vyjde z člověka, chodí po místech suchých a hledá odpočinutí; vrátí se do domu svého a přijímá k sobě jiných sedm duchů horších, než jest sám. Tak se duše Metternichova vrátila z onoho světa do Rakouska a přivedla s sebou duchy Felixe Schwarzenberga, knížete Windischgrätze, Alexandra Bacha, hrab. Lva Thuna, arcibiskupy Rauschera a Schwarzenberga, rytíře Schmerlinga.... a ostatní zlé duchy nového Rakouska.

Země dostaly nové politické úřady, nové soudy, nové úřady finanční a celní, pravidelné vojsko, nové školy. Krásně to vypadalo na oko.

K čemu jsou politické úřady, tomu na dědinách našich nikdo nerozuměl. Horší však bylo, že političtí úředníci sami nevěděli, k čemu jsou. Nositeli a představiteli této politické správy byli noví žandáři, kteří, jak se zdá, sami za úřady přemýšleli a vymýšleli, čím by svoje povolání vyplnili. Úřady sužovaly lid malichernými předpisy, nestaraly se o správu okresu, nýbrž o to, jaké kdo noviny a knihy čte; všeliké schůze byly zakázány, ke každé musilo být úřední povolení. A každý trochu čilejší muž měl na úřadě nepochybně extra rubriku s poznámkami, co jí a pije, kam chodí, s kým mluví a co mluví, jaké noviny odbírá a komu je půjčuje. Četníci nestarali se o bezpečnost okresu, nýbrž jen čmuchali, protože musili nosit raporty i o tom, co někteří podezřelejší kněži kážou a čemu učí takoví učitelé, na nichž byla zpozorována čamara. Podezřelý byl každý vzdělanec, který nosil dlouhé vlasy a vousy a větší širák nebo dlouhou vázanku na krku. Slovem, politické úřady byly na to, aby

bez jejich vědomí a dovolení v okrese ani moucha nesměla zabzučet.

A také nezabzučela!

Více poznali sedláci nové soudy. Když sedlák měl něco se soudem v Kloboucích, vždy chodíval k soudci zadními dvířkami — to jest za poledne nebo podvečer, vyhledal soudce doma a vyložil buď jemu nebo ženě jeho svou těžkost, a bylo ku podivu, jak pan sudí rychle porozuměl sedlákově věci. To proto, že byl vyhledán okamžik, kdy nebyly úřední hodiny, a že paní soudcová prohodila německy k muži svému: „Do kuchyně přiletěla husa!" Když týž pan sudí sedával v kanceláři, tu bylo neméně ku podivu, jak nemohl a nemohl porozumět, co žádá spravedlnost. Odkládal líčení na podruhé, protože je třeba ještě nových svědků. A zase odkládal líčení na potřetí, protože musí mít ještě jednu komisi na místě. Ne a ne rozumět, neboť to bylo v úředních hodinách. Kolikrát celá sporná věc neměla ani polovičky té ceny, co sedláka stál promeškaný čas, cesty do města, útraty v městě a co zlosti, kterou musil doma zapíjet.

Bylo těžko zdržovat sedláky od pití, když pili na zlost. Takový důvod přemáhá všecky námitky.

Nejdražší a nejhloupější přec jen byly úřady, které v okrese něco měly stavět nebo měřit, nebo které dohlížely na kupce, na tabáční trafiky, na vinopalny. Pán Bůh s lidmi! Kde se co stavělo, stavělo se jinde, než bylo přirozeno, jinak, než bylo potřeba a za nekonečně větší sumy, než co stavba skutečně stála. Úřední budovy, železnice,

silnice, které jsou z té doby, vydávají žalobné svědectví na hříšný nerozum a ještě hříšnější zakopávání peněz. Při čemž podnikatelé bohatli a stávali se z nich milionáři. V našich vesnicích probíhali finanční strážníci, aby chytali pašeráky tabáku z Uher. Co byl v Uhrách zaveden zas pořádek, monopol tabákový měl se státi státu zlatým dolem. Jistě všechen ten tabák, jejž kde za rok vyčichali a zabavili, nestál tolik, kolik jediný ten finanční strážník za měsíc. Na slepou uličku brumovskou Tabačov měli zvláště spadeno, neboť na dva chalupníky tabačovské bylo podezření, že jsou s pašeráky ve spojení. Ulička ta je tak položena, že z polí nepozorovaně mohl se k ní přiblížit, tenkrát byla plna křivolakých zahrádek, koutků a sklípků, a proto financové nejednou v tmavé noci přepadali podezřelé obyvatele a vykonávali u nich prohlídky. Na křižovatkách v lesích i v hlubokých cestách objevovali se jako strašidla.

Četník a financ — to byla soustava.

Nejpřísněji podřízeny byly obce církevním úřadům. Stát a občané na ně sice nepřispívali přímo svými daněmi a čím přispívali, nebylo nejhorší. Přes to zřízení těchto úřadů bylo lidem velmi obtížné. V čelo úřadů církevních — na Moravě nejvyšší úřady byly v Brně a v Olomouci — stál vždy člen hraběcího (v Brně hrabě Schaffgotsche) nebo knížecího rodu (v Olomouci kníže Fürstenberg). Biskup nebo arcibiskup měl k ruce úřad konsistoriální a jemu podřízeno bylo kněžstvo v celé diecési. Dozorci nad kněžími jmenovali se děkani. Ve šlechtických rodinách, kde bylo více synů, zachovával se zvyk, že nejstarší syn dědíval

po otci statky a mladší synové musili se ohlížet po zaopatření jinde: někteří šli k vojsku a stali se generály, někteří šli do státních úřadů a stali se ministry, místodržiteli, presidenty; a kteří se už nehodili ani k vojsku ani do úřadů, ti se dali na čtyři léta do kněžského bohosloví a již čekalo na ně někde biskupství, arcibiskupství neb aspoň kanovnictví v Olomouci. O náboženství se nejednalo. Aspoň nevíme, že by Kristus byl měl mezi učeníky svými nějakého schudlého hraběte nebo knížete a že by byl ustanovil, jak někde nějaký hrabě nebo kníže stane se knězem, že musí být kanovníkem, biskupem a arcibiskupem. Tyto nové církevní úřady byly úřady vlastně státními a také každý farář na své faře znamenal — *farní úřad*. Úřad úřadoval, a proto brněnský hrabě Schaffgotsch, ačkoliv ovce jeho ovčína byly české, nenaučil se do smrti pomodlit po česku ani Otčenáš. Biskup úřadoval — modlit se s věřícími bylo vedlejší věcí.

Brněnští Čechové žádali, aby v některém brněnském kostele zavedeny byly české služby boží a česká kázání; jménem biskupovým německý kanovník jim vzkázal, že žádost jejich jest neslušná.

Čeho by svobodní občané byli po roce 1848 potřebovali jako ryba vody a pták povětří, toho neměli. Neměli *škol*. Jestliže z bývalých zatemnělých a zotročených poddaných měli se časem stát opravdu svobodní a sebevědomí občané, mohlo se to dít jenom dobrými školami. Kdo tehdy žil a rozuměl tomu, musil jen splakat nad tím, co nová vláda dávala na školy a na učitele. Krvavé slzy mohl plakat, srovnával-li, co stát dával na

vojsko. Špatně se platilo učitelům a professorům, aby lidé schopní raději nevstupovali do těchto úřadů. Špatně se platilo na školy, na vyučovací prostředky, aby se mládež v nich mnoho nenaučila, protože nad lidmi vzdělanými a osvícenými nemůže vládnout lecjaký uniformovaný „pan Franc".

Ani jeden z úřadů státních nebyl vlastně tím, zač se vydával. Všecko bylo nové, ale nové nebývá vždy dobré. Z poddaných uděláni občané, než ten občanský titul přicházel jim náramně draho. Daně před r. 1848 nebyly ani z daleka tak veliké, jaké se nyní hrnuly na lid. Daně jsou nutná a spravedlivá věc státnímu občanu, ale jen tenkrát, když jsou plodné, když totiž stát pečuje také o to, aby občané si mohli a měli kde na ně vydělati, když stát podporuje zemský blahobyt.

Konečně i špatné zákony mohou nebýt neštěstím, jestliže je provádějí dobří úředníci, a nejlepšími zákony nic se nespraví, dají-li se do rukou úředníkům špatným. Noví úředníci Bachovi však byli špatní, horší než zákony. Částečně lze to i pochopit; kde se měli obratem ruky nabrat noví lidé pro nové úřady? Nebylo jich. Proto za nové státní úředníky přijímáni byli staří „páni Francové" a karabáčníci vrchnostenští. Dostali jen nový mundur, jenom šaty jejich se změnily — duše zůstala stejná. Lepší člověk byl mezi nimi výjimkou. Křičeli na lid, ohrnovali nos nad ním jako za časů poddanských, a jedni pro skrovné služné, druzi ze zvyku přijímali ochotně úplatky.

Při politickém úřadě kloboučkém byl aktuár, nebo jak mu říkali, jenž měl správu sirotků. Z úřadu svého udělal si příjemný postranní vý-

dělek. Tenkrát začal zvyk, že poručníci kupovali sirotkům léta; neboť bylo někdy potřeba, na př. při ženitbě, aby chlapík nebo děvče stali se plnoletými. Za rok koupené plnoletosti pan aktuár bral 30 rýnských; když bylo tedy chlapci teprve dvacet let, chyběla mu do čtyřiadvacítky čtyři léta, i musil si koupit čtyři léta, a to panu aktuárovi vyneslo 120 rýnských!

Soudce kloboucký byl pověstný tím, že brával úplatky od obou stran, které se přišly soudit. Proto mu při stání bývalo nevolno, odkládal rozsudek, pomocí podřízených sluhů hleděl přimět strany ke smíru — ti pak stranám domlouvali, že „hubený smír bývá lepší než tučný proces" — a když už nebylo vyhnutí, rozsoudil tak nejapně, že se o jeho nálezích vypravovaly anekdoty. On se v „panském hostinci" ani netajíval, že úplatky bere. Dělával si šprýmy z toho, když vydal rozsudek ve prospěch strany, která mu donesla prasátko, proti straně, která věnovala do kuchyně jen husu. Že prý: „Prase vyhrálo nad husou."

Pravda je, že na občanstvu závisí, jaký je úředník. Je-li občanstvo zralé a svých práv vědomé, špatný úředník proti němu neobstojí. Musí pryč. Bohužel v těch letech nové státní občanstvo nebylo zralé; ono potřebovalo teprve vychovávání na občany. Ale kdo je vychovával? Politický úřad svými nesmyslnými sekaturami? Soudní úřad svými nejapnostmi a úplatkařením? Finanční, stavební úředníci svým vyděračstvím? Vychovával je farní úřad? Voják a žandarm? Zbýval ten ubohý vesnický rechtor, který vždy ještě býval živ z obecní almužny, a ten byl nejméně schopen vychovávat

lidi dospělé. Tenkrát všecko si ještě myslilo, že občanstvo je pro úřady, ne úřady pro občanstvo.

Proto se uvědomělejším obecním starostům vedlo tak zle. Zdola jim ztrpčovali život neprohlédaví občané, shora je sužovali úředníci, kterým bylo nepohodlné vědomí, že jim někdo hledí na prsty.

Bylo těžko říci, která strana starostu Bezděka víc trápila. Jeho myšlenky o čistotě ulice, o zahražování výtoků a kalisk tekoucích ze dvorů do dědiny, o potřebě lékaře, když obec je tak veliká, budily víc posměch než odpor a právě proto byl boj proti zabedněnosti tak těžký. —

Už to vysazování stromoví bylo by se na konec sousedům líbilo. Jak si Němčičky pěkně sedí v ovocném stromoví jako v zahradě! Když každý má ovoce své, lidé nejsou potom tak chtiví po cizím, nehnusí tak stromu a nekradou tak ovoce. A co by v tomto kraji mohlo být peněz za dřevo! Začalo to pěkně: po obci, v humnech i před okny, nad suchořadskou zmolou, při cestách, ve vinohradech rozzelenaly se hrušky jakubky, císařky, svatojánky, pergametky, ječmínky a zimnatky; košacovaly se jabloně míšenské, panenské, hranáče, kožoušky, vinary a cigánky; časně z jara kvetly marhule, kadlátky a durancie (může se v zimě slivovice pálit). A bože, co to bylo ořechů ve vinohradech a broskví!

Bezděk kupoval stromky od Němčičáků a Bojanovčáků a vzácnější druhy třeba až ze Bzence. Vykydal, Apoštol a Kubík ho podporovali a zadarmo lidem stromy štěpovali, neboť to byli velicí milovníci krásné obce.

Ale bylo i dost takových sedláků, kteří reptali. Pořád z jednoho důvodu: Aspoň kdyby ten starosta dal na haldamáš, když se pro obec pracuje. Ale to ne, on jako Faraon obcházel, dohlížel a pokladnu zamykal. Tito zabedněnci, protože si na starostu sami netroufali, poštvali na něho chudý lid hoferský. Celé pozdvižení začalo v obci pro pastvy. Starosta Bezděk začal omezovat a zakazovat pastvu, protože jak pastva začala, škola byla prázdná. Sedlák měl školačku a „radši prý nech pase, než by ve školi zahálela" a školačka upásla třeba šest krav. Děti z chalup teprve. Jak se tráva zazelenala na mezích, už krávu i kozu ven a ve škole jich nikdo nespatřil. Dobytek spásal obilí, dělal škody, bylo jedno pohoršení a jeden křik mezi sousedy. Když byl Bezděk druhý rok starostou, dal vybubnovat, že se pastvy v polích a po mezách zakazují. Na to má obec svého pastýře, dobytek patří do stáda.

Bezděk vyšel do polí přesvědčit se. Zpozoroval děti, jak pasou po mezi přece.

— Hned žeňte domů, děti!

— My nesmíme.

— Proč nesmíte? Jenom žeňte a řeknite tatínkovi, že u Mikuláška pase pastýř.

— Naši nám přikázali pást a že Vy nám nemáte co porúčat.

— Hneď žeňte, sice na vás pošlu policajta. Já to přikazuju! Bezděk obrátil krávy k vesnici a hnal je sám. Děti se polekaly a poslechly. Ale když se on i děti blížily dědině, letěl proti nim opilý Vojta Štemberk s dlouhým nožem a „že mosí tú potvoru probodnút".

Štemberk nadával a zuřil. Snad by se opravdu byl dopustil vraždy, kdyby se nebyli sběhli někteří sousedé z polí a Štemberka nebyli zahnali. Tento Štemberk — říkalo se mu jen Vojta — byl vyvrhel v obci. Býval kdysi možným sedlákem, měl statek, že se nad ním srdce třáslo. Ale chytl se lehké ženské, ač měl ženu hodnou, všecko jí z domu vynášel a s ní hýřil. Protože měl se ženou křiky, dal se do karet a do pití a v několika letech svezl se s gruntu do chalupy. Žena se dřela na děti jako kůň a on vytloukal haldamáše. Ona chuderka byla jako trpělka, on se svítil tlouštkou. Byl všeho schopen a proto si ho nepochybně odpůrci Bezděkovi zjednali, aby mu vyváděl neplechu.

Toto násilí bylo povelem k obecné bouři proti starostovi. Při spravování cest chtěli mu hlavu rýčem urýt, při vysazování pustých strání hrozili, že ho pověsí na první vrbu, bude-li obec tak trápit jako posud, a noční vytloukání oken bylo na denním řádku. Nešťastnou náhodou přispěl k nenávisti proti Bezděkovi i kněz. V čas těchto výtržností stále se opakujících měl v kostele kázání z knihy Rut, kterak ctná Rut moabská šla na pole a sbírala na poli klasy za ženci a majetník pole Boz jí to dovolil a přikázal žencům svým, aby chudé dívky neodháněli. A kněz učinil výklad o boháčích, kteří nemají odpírat almužny potřebné chudině.

Kázání toto nemělo žádného vztahu k věcem, které se děly v Kobylí. Neboť v Kobylí zakázáno bylo pást mimo stádo pastýřovo všem, chudým i bohatým a bohatým víc nežli chudým. A kněz upřímně starostu také o tom ujistil, že kázání to vybral si náhodou. V chudém lidu se však říkalo:

„Vidíte, už ani ten panáček se na to nemohli dívat, co ten starosta Bezděk tem chudým liďom vyvádí". A to posilovalo výtržníky. Bezděk musil konečně dávat se hlídat celé noci, neboť mu lidé házeli do oken kamení a vykřikovali mu nadávky pod okny.

Bezděk byl sám neohrožený a pevný.

Jednoho dne potkal Vojtu Štemberka v poli. Byli tu samojediní. Starosta přistoupil ke Štemberkovi, jenž se velikým obloukem vyhýbal, a zastavil ho.

— Ty Vojto, pravil, co ty proti mně máš?

— Co já? Nic.

— No jen mně řekni, čím jsem ti ublížil, když ty na mě nožem.

— A dali ste mně kdy zavdat?

— Proč bych ti dával zavdat? Nejsem ti nic povinen.

— A tí druzi mně dajú zavdat, hm.

— Víš ty, že poškozuješ pořádek obce?

— A co je mně po tem. Na to se já neptám. Jak kdo zaplatí, tak mu slúžím. Nepřirovnávaja jak tá chudá děvečka.

— Abys teda věděl, Vojto, já nechcu, abys mně slúžil a nic ti taky nedám, protože ti nic nepatří. Ale nemysli, že ti ještě jednú něco prominu. Jak mně praskne ještě jedno okno, pošlu pro žandáry a dám tě odvést v železách za ten nůž i za ty další výtržnosti. A podívej se — tady — (Bezděk vytáhl z kapsy revolver a držel ho před očima Vojtovi, až Vojta mžikal), tuto hračku nosím při sobě. Kdybys ještě jednou proti mně vztáhl ruku, mohlo by to spustit.

— Šak ne... zatřásl se Vojta zbaběle.

Byl by vzdoroval Bezděk těm křikům sám. Měl však ohled k rodině a malým dětem, které se v noci bávaly toho vykřikování a bouření opilých nepříčetníků. Konečně ukápla poslední kapka, kterou džbán přetekl.

Přišel jarní odvod a rekruti, kteří se měli stavět k odvodu do Hustopeč roku 1857, začali dovádět po své vůli. Celé noci chodili vzhůru, dolů po dědině, z hospody do hospody, vřískali a dělali lidem na zlost, co jim čert kázal. Bezděk svolal schůzi výboru a že se to nemá trpět; že musí být pořádek v obci a že je to pro mládež největší zkáza.

— Vy otcové nejvíc byste to neměli trpět. Já vím, že vám chlapci kradú tchoře, odnášijú k židovi a za to verbujú.

— Ale co, namítal jeden z výboru, nikde se protivá legrútom nezakračuje. Nechť majú svú vůlu, však potom na vojně jim bude zle.

— Neříkejte to, namítal starosta, na vojně se nemá žádný zle, kdo se spořádaně drží. A stravu majú vojáci lepší než my, páni sousedé. V poledne každý den hovězí polívku a kus masa; máte to vy?

— No, ale kam to vede. Letos je to kór syrový, ti chlapci. Vyšvacat jim nemožeme, už sú hrubí. Tož leda abychme to přehlídli, mírnil starostův odpor jiný výbor. Toť zpřevraceli stole v hospodě, toť rozlámali židovi zahrádky — už to nejak sneseme.

— Ne, já toho nesnesu, pravil rozhodně Bezděk. My máme policejní řád, policejní hodinu pro hospody, a ta platí pro všecky. Obec se nesmí podkládat surovým klukům. A já také prohlašuju,

že z obecní kasy nedám vyplatit na hýření rekrutů ani vindry, jak se za starodávných pořádků vyplácelo.

Oheň byl na střeše. Většina obecního výboru vzpírala se starostovi a byla pro starý zvyk dát rekrutům dvacet zlatých na propití, až pojedou k odvodu. Když v obecním zasedání došlo k prudkým výstupům a padla ostrá, urážlivá slova, starosta dal věc na rozsouzenou hlasování. Veliká většina obecního výboru hlasovala, aby se rekrutům z obce dalo na útratu. Aby se starý zlozvyk zastavil —, pro to byl Bezděk se dvěma přáteli samotřetí.

— Nuže, pánové, pravil klidně starosta, dejte si ty peníze na pití, já však při tom nebudu. Nedopustím, aby se v naší pamětní knize zapsalo, že František Bezděk někdy podporoval pití mládeže.

I mnozí z těch, kdož hlasovali proti němu, začali ho převádět, ale Bezděk setrval na svém:

— Už jsem řekl, já při tom nebudu. Ať peníze dá vyplatit nový starosta Kobylský.

— Ale, ale, co byste si to tak brál... vrangali všichni.

Bezděk složil starostenství.

Jako nebyl div, že lepší občané přáli si před dvěma roky mít kupce Bezděka starostou, tak nebyl div, že mu starosvětští občané pořádně za dva roky starostenství osladili, že Bezděk sám se toho rozčilení nabažil do syta a že ten starý svět tuze radostně přijal zprávu: „Už Bezděk není starostou".

Když František Bezděk dobrovolně odstoupil ze starostenství a zůstal jen členem obecního výboru (ve výboru zůstal až do své smrti), nastalo

v dědině ticho. Nastalo ticho, ale největší díl nových pořádků Bezděkem zavedených se udržel. Přišel sice starosta zastaralých názorů, ale Josef Vykydal, Matěj Apoštol a František Bezděk zůstali na stráži v obecním výboru a jmenovitě Bezděk zůstal až do své smrti svědomím obce; před jeho očima a za jeho vědomí nesměla se stát žádná nepravost, žádná neplecha, šizení obce a jiné nešvary.

Nejkrásnější památkou obce z let šedesátých byla záložna občanská založená dle tehdejších rad Šimáčkova časopisu Posla z Prahy.

Když přišla konstituce roku 1860, Kobylí bylo nejuvědomělejší obcí v okolí. To se projevilo na příklad obecní hromadou, na které zvoleni byli první čestní občané — František Palacký, dr. Rieger, dr. Pražák a František Smolka, vůdce Poláků.

Tomu v jiných obcích vůbec nerozuměli.

Při jedné příležitosti — bylo to po prvních volbách do sněmu — seděli sedláci o trhu v Hustopeči „u zeleného stromu". Byli z rozličných vesnic a rozmlouvali o tom, jaké kde mají starosty v obci. Většinou se naříkalo, jak pudmistři hospodaří pro sebe, jako na příklad ten brumovský Chlup. Přítomný Kobylák pravil:

— Ani u nás to není, jak bývalo. Od nebožtíka Nejedlíka, kerej zanechal v roce 1845 v kasi obecní 300 rynských, neměli sme takovýho hospodářa, jako byli Bezděk. Tenkrát když ten pudmistr umřel, povídali lidi, že jak by bylo umřelo s ním půl dědiny. A já říkám, když ten Bezděk odstúpli, jakoby byla umřela druhá půlka. To byli, pane, člověk! Takovýho pořádku nebude u nás tak pojednú. Všecí teho banujeme.

— Ná tož proč ste si ho nedrželi?

— Proč, protože tech nepořádných a zatvrdlých lidí je v každej ubci věc než hodných. Takoví Bezděci a takovi Kornyšli se pro naše dědiny narodili moc brzo.

— A prej se žádnýho nechcel bát ten Bezděk, ani faláře ani úřadů.

— To ja, ta vina se mu može dat, ale co nám bylo po tem? To měl hned nejakej škrabot se šandárama, hned nejaký dopisování s panem podkrajským; což, každej máme nejakej šrám.

— A vy myslíte, strýče, že to byla chyba? tázal se nemálo udiven učitel Plaširyba ze Šakvic, který se sousedy seděl.

— Ba právě: „S úřadama dycky byď za dobře," říkávali můj nebožtík otec. Ony potom na ubci seděly jak na koni a pořád neco trestaly. To sme my nikdá Bezděkovi neschvalovali; radši se podložit.

— Já přece myslím, že občan má své právo a má si je chránit, namítal učitel Plaširyba. A zrovna tak obec musí své právo chránit. Bezděk jistě tím pracoval pro obec a pro všecky občany, pro lekraci se nerozčiloval.

— Ná co z teho má? odporoval kobylský sedlák. Just jako ten Kornyšl na Trkmanci. Ten už ani Boha se nebojí a v nic nevěří, to je docela frajmór.

— Proč si to myslíte?

— Slyšeli sme to až u nás, jakej je rúhač. Když teho roku 1857 ukázala se kométa, lidi se báli a plakali. Všecko bylo ve strachu až hrůza.

Kněži kázali, že Pán Bůh nám hrozí za hříchy, bylo všady modlení v kostelách, aji svatý otec pápež v Římě ve dně v noci za lidi se modlil, aby Bůh od nás odvrátil všecko zlý. A ten Kornyšl se liďom enom čúřil a říkal, že prej „Vy hlúpí trúby, to je příroda, všecko příroda, hvězdáři dávno tu kométu vypočítali a předpověděli.“ No nestalo se nic, to je jistý, že enom Bůh ju odvrátil na prosby svatýho otca. Jak by to mohli hvězdáři spočítat, to se ví, že Kornyšl enom tak balamutil lid. No šak se mu to nevyplatilo; pán falář protiv němu kázal a on dlúhej čas nesměl ze mlýna hlavy vystrčit; snaď by ho lidi byli roztrhali.

To šlechticko vojenské hospodářství v naší říši potrvalo až do roku 1859. Nic nebylo platno, že urození páni a biskupové učili a vzdělávali lid, jak si ho přáli mít; nic nebylo platno, že vojsko přidržovalo a popohánělo občany k poslušnosti, jestliže byli někde vzdorovití: s celou říší šlo to s kopce.

Sněmy, které byly odročeny r. 1849, už se nesešly; 31. prosince 1851 vyšla císařská proklamace, která zrušila ústavu a všecko, co s ní souviselo. Beze vší přetvářky Rakousko stálo mezi evropskými státy zase jako říše středověká. Jenže někdo měl také platit tuto myšlenku. Kdo? Rakousku vedlo se jako hospodáři, jenž pozbyl důvěry. Žádná spořádaná záložna nepůjčí na statek, který klesá. Půjčí-li kdo, tedy lichvář a ten jenom na ohromné úroky. A zrovna tak se vedlo vládě Bachově, když se nemohla opřít o důvěru národů. Říše potřebovala roku 1848 na vydání 167 milionů zlatých, roku 1851 již 260 milionů a tím postupem

to stoupalo pořád rok za rokem. Daně obyvatelstva nestačily, protože vláda se jakživa o to nestarala, aby obyvatelstvo mělo odkud brát, aby mělo z čeho vydělávat a získávat, totiž v pokročilejším hospodářství zemědělském, v obchodě a v průmyslu. Když nebylo dost daní, musilo se vypůjčovat. Ale nikdo by nebyl Rakousku půjčil ani knoflík. Proto se dělaly jen všelijaké operace s papírovými penězi, s národními půjčkami a jinými kumšty na ohromné úroky.

Roku 1859 vypukla válka v Italii; 29. dubna rakouské vojsko dalo se na pochod proti sardinskému. Tehdy obyvatelé dali poslední své peníze na válku a dali také daň krve — vojska rakouského, které proti Taliánům bojovalo, bylo víc než 150.000 mužů. Když pokojné obyvatelstvo udělalo, co mohlo: nastala povinnost těm vševládnoucím pyšným generálům, aby dokázali, že jsou oporou trůnu a že umějí víc než nadýmat se nad civilisty a víc než strkat obyvatelstvu bodáky pod nos. Vojevůdcem proti sardinskému králi nebyl už maršálek Radecký, ten roku předešlého zemřel. V této válce nejvyšším velitelem byl hrabě Gyulai, kavalír maďarský, který nechával u Magenty bojovat a umírat své sbory vojenské na bojišti a sám seděl v Miláně u tabule, nebo provozoval na louce před městem jízdecké kousky se svým arabským hřebcem. Tisíce vojáků rakouských padalo a obyvatelé v celé říši — tak vypravuje dějepisec: „v tichosti prosili Boha, aby nepřítel zvítězil, neboť jen tak mohlo být uleveno jejich bídě, když bude zlomena nejsilnější podpora absolutismu — odnárodnělé vojsko“.

Bitvou u Magenty 4. června Rakousko ztratilo polovic Lombardie v Italii. Císař František Josef sám spěchal k vojsku z Vídně a převzal velení nad armádou místo neschopného Gyulaie. Již bylo však vojsko rakouské přestrašeno a bylo podruhé 25. června poraženo u Solferina; 22.000 rakouských mužů zůstalo na bojišti. A touto bitvou Rakousko ztratilo Lombardii celou, takže mu zůstaly jenom Benátky.

Opory říše se neosvědčily.

Vláda v bídě a úzkosti zase jednou začala věřit, že nejsilnější oporou trůnu je spokojené a svobodné obyvatelstvo, ne spokojený šlechtic, kněz a voják.

Ministerstvo na kvap začalo slibovat národům hory doly. Konečně 20. října 1860 vyšly rozličné císařské manifesty a císařský diplom, kterým císař uděloval své říši konstituci, svolával sněmy a říšskou radu do práce a ohlašoval novou dobu v říši svým národům.

Byl to opravdu podruhé úsvit nové doby?

Nastal konečně národům rakouským opravdu začátek lepšího života? pokojných let? blahobytu a štěstí?

X. U TETIČKY TEKLY.

Malého Jiříka Beneše odvedli ze hřbitova domů, kdež shromáždila se příze a známí. Večer pak posadili jej Kučerovi k sobě na vůz a odvezli jej sebou do Klobouk.

Bydlel nyní u tetičky Tekly.

Dům Benešův i s polnostmi byl dán do pronájmu, a z nájmu měly peníze být uloženy v sirotčí pokladně. Úroky měly být dávány, pokud třeba, Kučerovi, jako poručníku, na vydržování chlapcovo a později snad na studie, bude-li Jiřík studovat. Ke studiím radil brumovský farář.

Šílenému Hrabcovi vykázán příbytek a obživa ve výměnku Benešova domu. Poručníkem osiřelého Jiříka byl strýc Pavel Kučera; opatrovníkem pantátovým zůstal dobrodušný Němec Hans, jenž jako věrný pes nepřestával sloužit pánu svému, ač byl pán nyní větším ubožákem nežli Hans.

Jiříčkovi čili Jurkovi, jak mu na dědině říkali, bylo r. 1863 deset roků. V tomto věku již jasně chápal, že rod jejich je nenáviděn. Události v domě otcovském i dědovském tak rychle kupily se za

sebou, bylo tolik řečí o nich po dědině, že maní slýchal o dědovi svém zlolajné výroky, že o svém otci i matce počal si tvořit pevný soud.

Když se Jiřík s dědem loučil v Brumovicích, nežli jej odvezli do Hustopeč do čtvrté „hlavní třídy", kde se měl učit německy a připravovat pro gymnasium, děd neznal ho a tupě vyslechl, co chlapec mu povídal, a chlapec tiše zaslzel. Cítil, ač dítě, nevýslovnou hrůzu tohoto neštěstí.

Osud rodiny Hrabcovy a Benešovy po tolikerých neštěstích začal konečně vzbuzovat soustrast, a přece jedna okolnost dětské duše chlapcovy zvláště bolestně se dotýkala. Podivné chování lidí v Brumovicích i v Kloboucích. Kdykoli někdo jej potkal ve vsi nebo později zastal o pondělním trhu v Kloboucích, kam ženy a děvčata z Brumovic přicházely s máslem, sedláci přiváželi obilí a dobytek na prodej: zastavovali se a mluvili naň zvláštním způsobem, jakým se s jinými dětmi nemluvilo.

— Ah, Jiříček!

Chlapce sevřelo to pokaždé, jakoby snad chtěli ho kárat nebo litovat a jakoby měl vinu nějakou před nimi...

Řekli slovo, dvě, usmívali se (chlapci se vždy zdálo, že to není od srdce), nehleděli mu do očí, ba bylo jim jaksi nepohodlno, že se s ním potkali.

Nepříjemně působila na chlapce tetka Tekla. Chodívala zamračená, nevlídně se utrhovala na své vlastní děti, nerci na cizí, a když hubovala, užívala slov, jakých od své matky nikdy nezaslechl.

Od dětí tetiččiných se brzo dověděl, že jim umřela babička. Ta babička byla hodná velice. Bývala v druhé půlce domu. Dávala jim sušené

třešně a trnky, cukrové mlsy, ba někdy i hrneček kávy. Děti si jí nemohly vynachválit. Ale i to od nich slyšel, ač v celku ještě málo rozuměl, že se maminka s babičkou kdysi pohádaly, a od té doby děti k babičce přestaly chodit.

Babička vloni umřela. Už byla stará, a tak jednou usnula, že nikdo ani nevěděl a byla mrtvá. Nyní děti chodívaly zase do druhé půlky domu ke strýci Janovi. Byl to hrbatý bratr otce jejich.

Byl tuze pěkný letní večer. Tak bylo tichounko a teplo jako v ráji. Ze zahrady vzduch roznášel po dvoře vůni, sluníčko skrylo se již za kapličkou a na nebi rozžehlo rudé červánky; z městečka slyšeti bylo na dvůr zvonce krav, které pastýř domů přiháněl. Jiřík usedl si pod okny strýce Jana a tak se na všechno díval, tak poslouchal... Tu z okna zavzněly smutné zvuky houslí a po chvíli rozvinuly se v píseň, kterou strýc Jan i tichým hlasem zpíval. Píseň linula se ven oknem zrovna nad hlavou chlapcovou, i rozuměl jí slovo za slovem:

„Měltě tatíček tři dcery,
všecky už na vydaj byly.
Když tú nejstarší vydával,
tři sta tolarů jí dával..."

Jirka slyšel tu píseň tehdy ponejprv, a zněla mu tak nějak podivně, smutně, jako když zvony matce vyzváněly na pohřeb. S počátku ozvala se mu v ňadrech jeho jakási nenávist ke strýci Janovi. Ta písnička ho zarážela a bolela. Zněla mu jako něco, co se jeho týká. Mimo to hrbatý strýc byl mu od prvního pohledu jako nesympatický nejen

pro tělesnou vadu svou, ale nejvíc pro zvláštní zelenavé oči, jakých ještě u nikoho nepoznal.

Poslední slova písničky však vnukla mu myšlenku a naplnila ho zvědavostí. Vklouzl ku podivení strýcovu do jizby, a přivinul se k němu, ač se mu jindy hrb jeho ošklivil...

Nevěděl však, co říci. Chtěl se na něco zeptat a nenašel slov.

Hrbáček porozuměl snad jeho rozpakům, odložil housle a pohladil sirotka.

— Co je ti, Jurko? tázal se.

— Nic, řekl chlapec tiše.

— Tys tó pěsničko poslouchal?

— Ano.

— A líbila se ti?

— Ano, řekl a všecek se zarděl.

— Ty máš stařečka Hrabca rád? pokračoval hrbatý strýc.

A právě tím obratem dotkl se srdce chlapcova a udeřil na strunu, která se právě v chlapci ozývala. Nikdo mu dosud život dědův nevypravoval, a přece před chvílí z písně strýce Jana vycítil, že písnička ta je ve spojení s dědem... Temné to tušení nabývalo rychlé podstaty a měnilo se v pravdu, když strýc tak náhle se na děda ptal.

— Strýčku, není ta pěsnička o našem stařečkovi?

Hrbáček se zarazil a váhal.

— Je a není, Jiříčku. Tvojeho stařečka potkalo takový neštěstí. Oni velice chybili.

— Co udělali stařeček?

— Neštěstí, milé synku. Neštěstí a zlé osud zavede člověka a zaslepí. Tak je nekemu sózeno

snaď, aby konal zle. Bůh sešle na takovýho člověka špatný myšlenky; ten člověk potom přestane bét hodným, nikemu neudělá nic dobrýho, všecko dělá jenom pro sebe, — a potom ho zase lidi nenávidijó. Bůh trestá člověka za to, že nepřemohl zléch myšlenek.

A největší trest boží — pokračoval hrbáček vážně jako kazatel — když rodiči majó špatný děti. Proto byď, synku, hodné, nedělé nic, co nechceš, aby ti jinši činili; poslóché a uč se, až tam budeš v městě. Uvidíš, až zase na rok přijedeš sem do Klobók, co já ti pěknýho dám, když uvidím, žes byl hodné. Za maminku, tatínka i stařečka se modlivé, oni byli nešťastni . . .

Při posledních slovech hrbáček sotva sám mohl mluvit. Hladil chlapci hlavu, kterou chlapec k němu přitiskl. Slzy jako veliké krůpěje řinuly chlapci po tvářích. Potom Jiříček políbil strýci Janovi ruku tak vroucně, jak vlastnímu otci. Ucítil v hrbáčkovi srdce soucitné a dobré... Podivná věc, ty strýcovy zelené oči svítily, ale Jirkovi už nebyly nepříjemné. Zdálo se mu, že každý hrbatý člověk musí mít takové zelené oči. Bez řeči odešel ze světnice do druhé polovice domu, usušiv si slzy rukávem, aby se ho děti neptaly, proč plakal.

Rodina Kučerova náležela před rokem 1848 mezi nejzámožnější v Kloboucích. Jmění to pocházelo už od otců tehdejších majitelů.

Kučerův dům stál v rohu na náměstí pod kostelem; část oken hleděla na náměstí, část do ulice, která má směr k Polehradicím. Všechno na domě i v domě ukazovalo ode dávna na starosvětskou zámožnost.

Byla to rodina klobučnická.

Umění klobučnické před r. 1848 provozoval starý Kučera, jemuž přezdívali „Pardieu" podle slovíčka, jehož jako nějaký Francouz užíval, kdykoli chtěl pověděti něco neobyčejného nebo potvrditi jistotu svých slov. Pardieu vedl rozsáhlé obchody. Celý kraj odebíral od něho kulaté kloboučky s rozličnými tvary sice, ale v podstatě ony kloboučky, jež se nosí až v Šitbořicích, Borkovanech na té straně k Brnu; až v Rakvicích, v Bílovicích na té straně k Břeclavě, v Želeticích, Stražovicích ke Kyjovu — to bylo širošíré panství Kučerovo. Ani největší panství tak daleko nesáhalo, jak daleko Kučera prodával slovácké i poloslovácké klobouky.

Kučera Pardieu měl dva syny, z nichž ani jeden nepřilnul k řemeslu otcovu. Pavel byl silný, jadrný chlapec a hodil se do polní práce, kdežto v dílně plakával a byl „budiž k ničemu". Proto se rozhodl otec zařídit Pavlovi selské hospodářství, aby pracoval podle chuti.

Mladší syn Jan byl bystrý, vtipný chlapec. Již v osmém roce uměl hrát na housle skoro sám od sebe, ve škole divili se schopu jeho, ale ku podivu: nežli vychodil školu, ukázalo se, že bude hrbáčem. Chůva někdy za dětství upustila ho na zem, a následky dostavovaly se po letech! Mimo to rok od roka lomcovala chlapcem zimnice, jež v tomto kraji zuřívá, chytl se ho i prsní neduch, takže Jan ve dvaceti letech byl zakrnělý, neduživý a vypadal pořád postavou jako chlapec, a zase tváří už jako stařec. Rozumí se, že ku práci nebyl: jen na housle uměl.

Měl i dětinské nápady dosud, ačkoli mu bylo přes třicet let; hrával si s dětmi na schodech ke kostelu z náměstí vedoucích, barvíval jim v otcově dílně hračky, nosil jim plsť do pucek — jako chlapec.

Kučerovi otci bylo již přes 60 let, když zavřel roku 1846 dílnu, rozpustil tovaryše a mínil zbývající čas života užít v odpočinku s dobrou svou ženou, která nebyla starši než on, ač Pardieu říkal jí „stařenko". Oba staří rodiče hledali pro Pavla nevěstu; pro Jana nebylo potřebí, kdo by ho chtěl!

O Harabesových z Brumovic mnoho se v městečku mluvívalo, když nejstarší dcera Verunka se sem provdala. Tu mezi pány říkalo se ještě s jakési zpanštilosti Harabes, ačkoliv sám Hrabec brumovský už se tak nepodpisoval. Že Hrabec je bohatý, bylo dávno ze všeho vidět. Koně měl jako vítr, když přijížděl k rytířům Neuwallům, o penězích jeho vypravovaly se báchorky, a podle svatby úředníka Štětiny Kloboučané mohli poznat celou rodinu. Byla to výbava, jakou si nejstarší Hrabcova dcera přinesla do Klobouk! Tu v městečku nikdo takového přepychu neviděl.

Pavlovi líbila se Tekla Hrabcova. Byla zdravá dívka, smělá a nebyla zpanštělá jako sestra. I dohazovačky, které chodily do Brumovic na špehy, potvrzovaly, že Tekla je do práce prudká, nezahálčivá a je hospodárná, ano prý až lakomá. Z toho Kučerovi dobře poznávali, že je jistě aspoň šetrná. Zvláště matka Kučerka zamilovala se do ní víc nežli syn.

V Kloboucích měli pro Pavla mnoho nevěst přichystáno, ale jedna měla pro Kučerku málo svo-

bodných rolí, druhá měla velikou splátku a každá měla něco, čím matce nevoněla; ani Terinka z fary ne, ačkoliv měla čisté vychování i pěkné tolárky a pan děkan Vrba byl její strýc.

Pardieu nelámal si tolik hlavy. Říkal: „Neché teho, stařenko, šak má rozum a líta. Ať si vybere děvčico, s kteró si trófá být šťasten. Má pohrdnót hodným děvčetem, proto že má míň puten hlíny? Máme příklady, že bohatství není névětší ščestí."

Ale Kučerce jakoby Tekla byla dala užívat.

Za nedlouho spadli mladí lidé s kazatelny, neboť pantáta Hrabec se sňatkem byl srozuměn, a Tekla přistěhovala se na dvaceti vozích do nárožního domu na náměstí pod kostelem ke Kučerům. Vdala se ráda. Od Veruniny svatby nemohla se ženicha dočkat.

Nikdo nepochyboval, že manželství to je šťastné. Mladí lidé vypadali jako pro sebe stvořeni.

Do práce selské byla Tekla jako vítr. Toho nikdo v Kloboucích nečekal od dcery vychované v bohatství tak velikém a v domě zpanštělém. Spíše by podle paní Štětinové byli soudili, že Tekla bude si hrát na velkou paní a že nehodí se do řemeslnické, třeba zámožné rodiny, jako byla Kučerova.

Mladí Kučerovi měli pole od Hrabce ještě i na brumovské straně, ale obdělali všechna zavčas a spravili tak dobře jako na panském. Tekla byla všude jako hotař. Teď už i starý Kučera, kam přišel mezi lidi, přetékal chválou, jaká to slavná nevěsta! a jeho pardieu, pardieu, pardieu nemělo konce.

Tak i v pokoji Pardieu skonal brzo po zrušení

roboty, zůstaviv rodinu spořádanou, a vida, že jmění jím nastřádané dostalo se do hospodářských rukou.

„Stařenka" se synem Janem odstěhovala se po jeho smrti do polovičky domu s jedním oknem do polehradské ulice a se dvěma na náměstí. Tuto polovičku domu i s polovicí polí měla stařenka na sebe připsánu — ačkoliv polností Pavel užíval jako svých — a také celé humno vymínila si pro sebe a pro Jana, aby mohl aspoň zahradu přerývat a popelit se v ústraní, kde se mu lidé neposmívali. Nebyloť přes živý plot z ulice vidět do zahrady na Jana, jak on tam zahradničil, zelinařil a při práci směšně si počínal.

Tenkrát bývalo ještě skoro ve všech rodinách zvykem, že nevěsta bývala s rodiči mužovými pod jednou střechou. Hospodyní dlouho nebyla jako syn nebyl hospodářem. Museli trpělivě čekat, i devět, deset roků, než staří hodnosti své se zřekli. Tato doba bývala živým peklem pro nevěsty čili snachy. U Kučerů tak nebylo. Jídávali všichni až do smrti starého Pardieu u jednoho stolu, stařenka nevěstě nikde nestála v cestě, nic jí nerozkazovala, Tekla byla docela samostatná paní.

Teprve po smrti starého Pardieu zamračilo se nebe mezi stařenou a snachou.

Stařenka tuze ráda kávu. Ona časně ráno chodívala do kostela, ačkoliv do vysokých schodů klobouckých nohy jí už vypovídaly, a jak se vrátila, chtěla míti snídaníčko svoje připraveno.

Tekla to nevrle dělala a jednou i neochotně odsekla stařence.

Stařenka se zamračila a neřekla slova. Ale ještě toho dne se ukázal zedník v druhé polovici domu a stavěl ohnisko. Stařenka vařívala si kávu nyní sama, nebo syn Jan ji připravil, nežli se vrátila ze mše svaté. Stařenka vzala si také posluhovačku, která pomáhala vařit a uklízet, a tak druhá polovička domu začala být pro sebe.

Pavel byl vůči své ženě trochu slaboch. Měl svou matku rád a zabolela ho ženina nevlídnost. Káral ženu, ale viděl, že s ní nic nesvede. Byla neústupná a všechnu vinu sváděla na tchýni pro tuto roztržku. Omlouval se matce a byl by ji rád se ženou smířil, ale matka řekla mu:

— Nech é to tak. Je to tvá žena, já teho oželím a ty s ňó do smrti vostaneš. Proto s ňó nedělé křiku . . .

Po smrti stařenčině se všecko napravilo, a vracel se starý mír. Hrbatý strýc byl důvěřivý a podával švakrové hned obě ruce na smířenou. Začal chodit zase s Pavlovou rodinou k jednomu stolu, jakmile matka oči zavřela. Přece si nebude sám vařit! Potom Jan byl vůbec velice družný a pohyblivý. Nemaje si s čím hrát, nemaje co kutit, trápíval se dlouhou chvílí a nebyl ani zdráv jak se patří.

A tak děti bratrovy zvykaly si zase směleji dobývat se ke strýci Janovi. Za čas děti bývaly u strýce Jana vařené pečené jako kdysi u nebožky stařenky Kučerky, která pro ně schovávala sušené třešně a trnky, trochu kávy a jiné pamlsky. Nyní děti k zbláznění vábila strýcova dílna a jeho povídačky.

Strýc Jan vlastně děti Tekliny vychovával. Chůvy neměly, matka je zanedbávala, a tak on zastupoval u nich chůvu i matku.

Jinde matka učí děti, jak se dělá kříž, učí otčenáši a dětskému katechismu. Ale za Teklu dělal to Jan. Po pořádku učil děti:

— Kolik je Panůbohů? Jeden.

— V kolika osobách? Ve třech.

— Jak se menujó? Bůh otec, Bůh syn, Bůh duch svatý.

— Kdo tě stvořil, Jozífku?

— No Bůh otec.

— Kdo tě vykópil? Bůh syn.

— Kdo tě posvětil? Bůh duch svaté.

— Kde? Na křto svatým.

— Čím? Svó božskó milostí.

Strýc Jan učil je kočičí abecedě (a bé cé dé, kočka přade . . .) a všem těm rozmanitým dětským říkačkám, které slýchají děti jinde od matek.

Ano i chůvou byl dětem strýc Jan. Dělával jim přepodivné hračky ze dřeva, jakých žádné děti v městečku neměly; zpíval jim ukolébavky a lepil jim z papíru domy. Došlo i tak daleko, že si švakrová této práci Janově tak přivykla, až to někdy Jana zamrzelo. Vyběhla do síně a vidouc Jana v jizbě, zavolala si ho, jak by nic:

— Švakře, pojďte kolíbat!

„Hleďme na to“, myslil si Jan, ale šel a kolíbal, až to bylo směšné. Malému spáči pozpěvoval: „Haló beló, kočky v zeló a koťátka v petrželó,“ jak to z mlada slýchával.

Hrbatý strýc Jan byl dobrodiním pro děti, a to tím větším, že byl duše jemné a citlivé.

Již měli Kučerovi šest dětí tenkrát, když pantáta Hrabec vyhořel a přišel k Tekle. Pavlovi nedělaly děti těžké hlavy. Hospodařil, přikupoval pole a rozpočítával je na děti. I jinak byl dobrý člověk a lidé se k němu táhli. Rád zavdal vína, když k němu soused přišel; rád si v boží neděli i někam zašel do hospody nebo na kuželnu, a byl rád viděn od měšťanův i přespolních, kteří se s ním znali. Někdy tak trochu o něm špičkovali, že začíná chodit v sukních, ale byli zase lidé, kteří to popírali. „Prosím vás, takové jmění — říkali — neví, co honem vzít do ruky. Bodej by se ještě o dům staral."

Méně líbila se měšťankám a sousedkám jeho Tekla. Ženské to beztoho těžko nesou, když se přespolní děvče přivdá na bohatý dům, na nějž si mnohá myslila: Tekla jim však naprosto nebyla po chuti, protože i za deset roků ještě byla mezi nimi jako cizí. Ani tak nemluvila, ani se tak nešatila jako v městečku, a neměla žádné přítelkyně mezi nimi. Byla i lakomá a nevlídná.

Chodila žebračka brumovská po městečku a když se vrátila do Brumovic, všady pomlouvala Teklu:

— Kolikrát sem u ní prosila, tolikrát mně nadělila. A taková bohačka! Ona vám tú lakomosťú ani si marínky (kazajky) neušije. V tej seknici tak púčiny plápolajú. A v síni? Bože můj, už bývá na tem domě tolej roků, ešče ščetku se ho nedotkla. A ty děti skoro ani do jizby nedondú. Potlúká se to enom po dvoře; ščestí, že majú teho hrbáčka, sic by to rostlo jak stromy v lesi, nekázaný a necvičený.

Bylo v té klevetě trochu přidáno, ale větším dílem pravda.

Pavel kromě toho, že měl pacholka ke koňům, všechnu práci podělal sám s nádenníky. Oral, sil, sekl, vázal i mlátil, až se to ani nehodilo na takového bohatého člověka z městečka. Možno říci, že pracoval za dva. Tuze ho těšilo to hospodaření. Zdraví měl jak Rus a mysli byl veselé. S pýchou hleděl na rostoucí statek svůj. Jednou v hospodě, když se vínem rozehřál, pochlubil se před sousedem:

— Kamaráde, tak mně to ide. Takový mi Pán Bůh dává požehnání, že bech mohl mět zlatý štesle na vozi.

Slovo to se všady rozletělo, až se Pavlovi s tím po straně vysmívali.

A „strýc Jan“, jak mu všichni říkali, buďto plichtíval něco ve svém humně nebo komoře sám nebo s dětmi, nebo seděl v rohové jizbě a hrál si na housle.

Měl jedinou chybu (byla-li to chyba), že byl zvědavý, jaksi všetečný; sedával nad náměstím jako pavouk v koutku své sítě. Jemu neušel ani komár, který náměstí přelítl, nerci husa, kterou překupnice Sojková koupila od Krumvířanky. On všechno viděl, co se na náměstí ukázalo; on všecko slyšel, co se na náměstí hnulo. Viděl, jak pan děkan vyšel si na procházku; jak pan sudí z kanceláře nešel domů, nýbrž do kasina (úředníci měli hostinec, kterému tak říkali); neušlo mu, který chlapík za kterým děvčetem se ohlídal; kdo chodívá s kým do kostela . . .

On viděl i zbědovaného pantátu Hrabce, jak přes náměstí zamířil k Tekle a jak brzo vyvrávoral od nich, a zhrozil se . . .

Věc ta konečně od pohřbu Anežčina nebyla v Kloboucích vůbec tajemstvím, lidé ukazovali na Teklu prstem.

Tak to chodilo u Kučerů, když si vzali Anežčina chlapce do rodiny.

Jurka pobyl u Kučerů přes léto a když začínal školní rok, odvezli jej do Hustopeč na studie. Nebyly to vlastně studie, chodil tam jen do čtvrté hlavní třídy německé.

Učil se dobře, a když se rok po roce blížily prázdniny, děti Kučerovy těšily se na Jiříka zrovna tak, jak on se těšíval na Klobouky, na Kučerovu rodinu a zvláště na strýce Jana. Strýc splnil svůj slib a jak Jiří z Hustopeč přinesl si pěkné vysvědčení, daroval mu hodinky, které byl zdědil po svém otci. Mezi oběma vyvinula se upřímná láska.

* * *

Kučerovým vedlo se i dále dobře, zvláště co Pavel začal pěstovat hodně dobytka. Tehdy začínalo nové rozumné hospodářství, střídavé, a jak je Pavel obhlídl na panském, tak je začal provádět na svém. To byl zlatý důl — dobytkářství! A proto byl Pavel snad ještě veselejší, než býval před tím.

Tekle však asi po třech letech, co tak s Janem v míru žili, začalo býti v nárožním domě těsno, prý všecko na ni padá a pohnout se nemůže. A tato myšlenka Teklina začala plodit zlou krev v Kučerově domě.

Tak dlouho to i mužovi do hlavy vtloukala, ráno, v poledne a večer, až byl sám o tom přesvědčen. I nezbývalo nežli buď přistavovat nebo prositi strýce Jana, aby jim popustil svou světnici a komoru, v níž měl uloženo své zamilované haraburdí. Bylo to dle Tekly bláznovství od něho, míti komoru jako na komedii. Ona půlka domu, jak jí užíval otec Pardieu a později matka sama s Janem, zůstávala Janovi skoro celá i po smrti matčině. Ze síně na pravo šlo se k Janovi a z jeho světnice do té hračkářské komory. Na levo dvě světnice a kuchyň měli manželé Kučerovi s dětmi. Jenže jedna z těch světnic, bývalá dílna kloboučnická, sloužila za komoru a spižírnu, takže opravdu byt jejich pro dva dospělé lidi a šest dětí byl těsný. Pacholek spával ovšem u koní, dívka služebná v kuchyni. Tekla si představovala, že by celý předek domu s okny do náměstí měl patřit jim. Měli by tak dvě pohodlné světnice, velkou komoru i kuchyň. Švakrovi by mohla stačit světnice do polehradské ulice.

Že by Jan, jenž tak poslušně kolíbával, tahal kočár s dětmi po dvoře, sám však neměl žádných potřeb, že by Jan odepřel, to Tekle ani ve snu nepřipadlo. Myslila si: „Co, kdyby mu bylo té světničky málo, vystavíme mu světnici a komoru v humně a předek celý bude patřiti nám. Beztoho se tu krčíme v polovičce jako sysli v díře. A ještě nyní míváme tu v letě studenta . . .“

Druhá možnost, že by svou polovici domu v případě nepovolnosti Janovy mohly vyzdvihnout na patro výše, nelíbila se jí, protože by to stálo

krvavé (jak myslila) peníze a protože by to dělalo ostudu: půl domu na poschodí a půl starého baráku vedle toho!

— Pavle, řekla mužovi jednou po žních, když ubylo práce, dnes mu to řekni.

— Já? řekl on a poškrabal se za uchem.

— Co nejsi ty hospodář? divila se žena.

— Hospodář sem, hospodář tam. Ale víš, bratr má tvrdó hlavu a od malička si zvykl bévat tak. Skoro abychme teho ještě nechali. Počkéme do jara.

— Jdi, zajícu bojazlivej, ženská aby všechno vymetla, rozdurdila se Tekla. A odhodlala se, že válečný plán, jejž vymyslila, i sama provede. Zdálo se jí, že už nelze ani měsíc vydržet tak, jak bydleli na patnáct roků.

Když seděli u oběda, Tekla začala sladce, jak by si byla ústa medem namazala:

— Pravda, strýčku, že nám popustíte svú jizbu a komoru, když vám v humně vystavíme nový býváni? Sám to uznáte, že sme jako v krtičinci. Podívejte se, není se tu možná pohnút.

— No, no? podivil se Jan, zakabonil čelo a zamyslil se. Žádost ta urazila ho proto, že švakrová ji pronesla, jakoby se to rozumělo samo sebou.

— Rozmyslím si to, řekl, aby ukončil hovor.

Již potom za celý oběd nepromluvil, věc zasluhovala uvážení. Představoval si, jakoby ho chtěli vyhoditi do humna, kdež by mu vystavěli býváni s okny do úzké, blátivé uličky s vyhlídkou na škaredý břeh pod kostelem. Neměl by se kam podívat. A tak mu ta žádost Teklina připadala, jakoby jim byl už za nášlapek, jakoby byl slu-

žebník jejich, kterého se chtějí zbavit a zastrčit do kouta.

Tekla rovněž nepromluvila. Patrný odpor švakrův, jenž se zahalil v mlčení, urážel zase její samolibost. A tak když po obědě Jan odkládal lžici, utřel si rukávem ústa a řekl: „Pan Bůh zaplať za oběd a naspoř stokrát věc," švakrová jako hospodyně zůstala mu dlužna zdvořilou odpověď: „Pán Bůh požehnej."

Strýc Jan odešel do své světničky, položil se na starou pohovku a rozčilením nemohl zdřímnouti, což dělával po obědě.

Tekla s Pavlem se na sebe mlčky podívali, když se za Janem dveře zavřely. Pavlův pohled znamenal: „Vidíš, děvečko, nepůjde to tak snadno." Teklin pohled však znamenal: „Hleďme si toho mrzáka, jak on si postaví hlavu!" A hned hlasitě i dodala: Ty si muž, ty si s ním včilkaj promluv; co pak patříjú takovy věci ženě? Co by ještě tá ubohá žena měla za muža dělat? Ještě já se budu pálit o to, co patří hospodáři! A tys mlčel jako muňa.

— Nezlob radši! rozhorlil se Pavel.

— A hleďme, to tě zlobí, když ti žena řekne pravdu? A to tě nezlobí, když takovej budižkničemu rozvaluje se po půlce domu a ty se klučeš o zeď, jak se vrtneš. On si toť hraje na pána nad nama. Fi, to je mně čistej bratr, mrzák . . .

Pavel nad tou jedovatostí ženinou vyvalil oči a mlčel. Byl zaražen, jak by ho s jedné strany opařil a s druhé studenou vodou polil. Konečně ukázal dětem za dveře, a když byli s Teklou sami, domlouval jí:

— Vidíš, Tekličko, před dětma se nepatří tak mluvit o mým bratru. Kde dáváš rozum? A potom nevíš ještě, jak se rozmyslí?

— Čistej bratr, už jsem řekla, ušklíbla se žena. Vidí dětí jako zrnek a neuhne se. To sis měl vzít inší ženu, když měla mět pána nad sebú. Kolik roků to chceš ještě vydržet?

— Myslel sem, že máš věc rozumu. Snesli sme to toliknáct rokó, sneseme to ještě. Já s něm promluvím, až bude lepší chvíla. A co ti Jan ublížil, že mu nadáváš v jednem kusi. Neopatruje ti děti? Položil ti slámku na příč. Kdyby byl služebné, nemohl by nám lepší slóžit. A proto tě prosím, nech teho.

— To sem nevěděla, že je ti bratr milejší než žena! Že hned nechceš, abych ho kolenačky odprosila? vyhrkla rozpálená Tekla a vyšla do síně.

Pavel již se hodně zlobil a nevěda, jak ženu zkrotit, volal ještě jednou za ní:

— Neché teho a mlč!

Než Tekla toho nenechala. Byla příliš pánovitá a justamentní, aby neprovedla, co si jednou vzala do hlavy. Mezi ní a mužem vypukla mrzutost od toho dne, takže spolu skoro nemluvili. Mrzutost ta měla za následek, že nemluvili ani se strýcem Janem. Tekla ze vzteku, Pavel z obavy, aby ženu ještě víc nepobouřil. Jan také mlčel. Řekl u oběda neb u večeře sem tam slovo, aby se neřeklo, ale o choulostivou věc nezavadil.

Mrzutost konečně měla neblahé následky u dětí. Hrbáček, když staří s ním nemluvili, ukazoval i dětem nevlídnou tvář, odstrkoval je a zavíral

před nimi dveře svého výměnku. A děti zase slyšíce hubovat po straně matku a spílat strýci Janovi „mrzáků se škrošňů“, odcizovaly se strýci a vypověděly mu tichý boj, jak to bývá.

Nejstarší chlapec Pavlův již byl výrostek tehdy a všecky žíly v něm hrály nedobrotou. Byl při tom drzý, svéhlavý a urputný, pravé semeno Hrabcovo. Jen Ludmila byla pravý opak všech. Bylo děvčátko milounké, čisté a hezké jako z růže květ. Neměla ani vlásku po matce. Menší chlapci a děvčátka neměli ještě rozumu; jenže v těch letech malí dělávají to, co vidí na větších.

Ten nejstarší výrostek začal strýci Janovi „pít krýv“, jak se Jan vyjadřoval. Jmenovitě zlobil ho v zahradě. Strýc Jan zahradničil a štěpařil vášnivě. Nemaje nikoho, koho by miloval, věnoval všechnu lásku a práci zahradě. Kutil v ní od jara do podzimku, radoval se z každého štěpu a chlubil se každým proutkem. Když po matce zahradu zdědil, vypadala jako jiné. Sem tam košatila se veliká rozbrázděná jabloň; při cestě, vedoucí prostředkem z domu ke stodole, trčely ve dvou řadách vychrtlé trnky a nad stodolou šuměly staré mohutné ořechy, jejichž větve vrůstaly do slaměné střechy a za velikých větrů trhaly ze střechy nejen slámu, nýbrž celé došky a trousily je po zahradě.

Jan zahradu zušlechtil; za několik let podobala se panské zahradě. V jedné polovici naryl záhonů, cestičky ovroubil drnem, a v záhonech pěstoval salát, okůrky, cizokrajné dýně a všechny vzácnosti, kterých se v městečku dopídil. Tam stál pokos benátské pšenice s velikými klasy, tu plazily se strakaté dýně a jinde kvetl plný krásný mák,

jehož květy podobaly se růžím. Jiné záhony vyhrazeny byly jen pro oko, nikoli pro užitečnost. A na těch od jara do podzimku překrásné květiny neodkvétaly. Nesmírná byla radost, jakou strýci Janovi způsobovali prosebníci. Tu přišla děvčata prosit o květiny a barvínek na věnce, když umřelo děvče, chlapec nebo již dospělý mládenec a dívka. Tu zatloukli na jeho dveře chlapci o rozmarýn na svatbu. A věnce v kostele pod obrazy nebo kolem obrazů upleteny bývaly skoro všechny z jeho květin.

Druhou polovici zahrady hrbáček proměnil v pravou ovocnou školku. Z ní potom dával sousedům omlády a štěpy, ať přišel kdokoliv. Arci sám pro sebe pěstil nejlepší mladé štěpy, opatroval je, zaléval, hnojil, obvazoval a líčil vápnem podle všech potřeb umění zahradnického. S ovocem neskrblil. Rozdával dětem plné klíny a plná záňadří a házel chlapcům před domem „na rvačku". Rozumí se, že děti Pavlovy dostaly to nejlepší a že mívaly od strýce, co se jim zabahlo.

V tu dobu, když nastala mrzutost mezi Janem a Pavlem, nejstarší výrostek Pavlův začal strýci v zahradě řáditi jako kuna v koplíně. Jak mohl, vkrádal se do zahrady a trhal mu štěpované ovoce, jakého v městečku nebylo; nalámal makovic vzácného druhu, dříve nežli se Jan mohl jimi v městečku pochlubit, uřezal dvě překrásné dýně a vybral z nich jádra. Strýc Jan zpozoroval pachatele a pohrozil mu, opováží-li se ještě do zahrady vkročiti, že mu uši utrhá.

Neminul týden — bylo to ke konci září r. 1865 odpoledne — strýc Jan vyšel na dvůr a

vidí se mihnout v turkyni klobouček. Rozzloben letí do zahrady. A hle! tu v turkyni krčí se dva kluci. Plná ňadra mají už ovoce a velikých hrachových lusek. A třetí nejstarší Karel zpíná se po mladém štěpu jabloňovém, na němž houpala se tři veliká jablka, skoro jako dětské hlavičky. Tato jablka, prvničky nadějného štěpu, byla základem Janovým. Aby jich vítr nesrazil, měl je podvázány tenkým plátnem, jež připevnil k větvím. Karel snažil se štěp zohnout a vyskakoval k němu jako zběsilý. V tom již i zachytil větev, když strýc Jan zrudlý hněvem jako rak zakřikl:

— Tahneš, sloto?

Výrostek se ulekl a drže větev v ruce odskočil stranou.

Prask, prask . . . zaúpěla jabloňka — Karel rozčísl celou její krásnou, třemi velkými jablky obtíženou korunu.

Strýce Jana zmocnila se zuřivost i lítost, zbledl a oči div mu z důlků nevyskočily. Chytil pachatele za ucho jednou rukou a za vlasy druhou rukou tak zlostně, že mu hned zůstala plná ruka vlasů. Strčil mu několik štulců, ale Karel vytrhl se mu z ruky. Druzí dva chlapci dali se na útěk. I Karel použil okamžiku a odskočil za nimi, ačkoli se vlastně strýce Jana nebál, neboť byl by stačil jednou rukou se mu ubránit. Sotva však byl tak daleko, že ho strýc nemohl dohonit, kdyby se i za ním pustil, začal hrozit:

— Počkéte enom, co vy mně máte co kudlit, vy miatinoho! Podruhý se nedám a dám vám kameněm!

— Jedeš, prašivče! okřikl ho strýc a hrozil rukou.

— A co vy ste? křičel kluk.

— Čertovo plemeno! nadával a soptil Jan, je to zbůjník a rota všecko.

— A vy máte škrošňu! posmíval se kluk.

A oba menší bratři Karlovi krčíce se již za bránku, která vedla ven ze zahrady na dvůr, pozpěvovali za ním posměšně na strýce:

— A vy máte škrošňu!

Strýc se odvrátil a slzy mu vyhrkly do očí, jež se mu zazelenaly jako baziliškovi. Pohlédl na zlomený stromek a mlčky zalomil rukama. Zdvihl nalomený vršek, vytáhl šátek z kabátu a zkoušel, dá-li se odčísnutá větev, nejsilnější větev, ještě přivázat, aby srostla. Marná práce — utni člověku hlavu a zkus, přiroste-li! Věděl, že to nepůjde. Bylo hrbáčkovi, jakoby nejmilejšího bratra ztratil. Nebylo těch peněz, které by dovedly nahradit jeho žalost nad zničeným stromkem.

Toho dne večer, když Jan zasedl s Kučerovými k večeři, neškaredil se, nemluvil a přece žádnému nechutnalo. Strýc Jan doseděl za stolem i po večeři a s bratrem začal najednou hovor o věcech, po kterých oběma nic vlastně nebylo. Jen aby se něco mluvilo. Pravé věci vyhýbal se jako horké kaši.

Až když Tekla šla ukládat děti ke spaní — Karel a odrostlejší chlapci ani se ve světnici neukázali — Jan odcházel do síně a volal bratra na slovíčko za sebou. Pavel také byl rozčilen, neboť znal způsoby bratrovy a zpozoroval, že klid Janův je

přetvářený a vynucený, že chce promluvit patrně něco velmi vážného.

— Pavle, já se nemožu se svó jizbó rozlóčit, začal Jan, hledě stranou. Zostal sem vám dva měsíce dlužen odpověď, abych si to pořádně rozmyslil. Dnes sem se ustanovil na tem, že se nevystěhuju ze svý světnice.

— No nechť, však se nejak spravíme, podotkl dobromyslně Pavel a myslil to upřímně.

— Abys to věděl, pokračoval Jan; já sem v tech místách vyrůstl a nezvyknu si na jinší. A jak ty obraze na zďách visijó, truhly a legátky stojíjó, ty kamna, lůžko s nebesama a všecko, nač se podívám, je to pořád tak, jak to mívali nebožtíci rodiče. A já s tím nebudo a nechco hýbat. (Tak pěkně Jan mluvil, že by se toho bratr nikdy nebyl do něho nadál.)

— No nechť, opakoval Pavel.

— Ale možná, že opravdu nemáte místa; zejména pro ten boží statek. Když teda chcete stavijat světničku pro mně v zahradě — je to dosavád moja zahrada po matce — se zvláštním důrazem poznamenal Jan, daruju vám kus zahrade na dva chlívy a třeba na tři chlívy aji na komoro. Ukrojíte mi, pravda, kósek zahrade ještě aji pro dvůr, protože dvůr se musí k vůlivá tem chlívom taky rozšířit, ale oželím ten kósek pro svaté pokoj. Kterážto poslední slova zase Jan mluvil důrazně. A když budete mět chlívy aji komoru v zadu, tož pro bývání vám zvostane místa v předo dost. Já tu nebudu věčně, mám teho zdraví za náprstek, jak víte, a dostanó to bezteho... tento... vaše

děti (slovo to vázlo Janovi v krku), proto domu nebóréte, nechte ho tak... Rozumíš mi, Pavle?

— No, jak myslíš, řekl Pavel povážlivě.

Jan náhle obrátil se ke švakrové, která zatím pootevřela dvéře od světnice a stála na prahu poslouchajíc. Zelené oči jeho se zaleskly nějakým pohnutím.

— Vy, milá švakrová, vy ty děti lepší káréte. Dnes mi děti nadávaly hrbáčů, mrzáků a posmívaly se mému nedostatku. To je hanba pro vás, pro matko. Mám pokoj od cizéch nevycválancó, od vašich bych ho neměl? Dnes mi váš Karlíček zlomil népěknější jabloňku, kazí mi, co može a dělá všecko na zlost. Tým dává menším zlé příklad a bude peklo v domě! Vykařte ho — pro svaté pokoj! Tož tak — končil Jan.

Pavel byl pohnut velice a chtěl Janovi už poděkovat, avšak Tekle sršely blesky z očí.

— Nechte si, lakoto, svoje humno! zavřískla. Byla rozhněvána buď odporem Janovým proti stavbě nebo zahanbena napomenutím. — Já svoje děti dobře kářu, vy mně nepotřebujete dělat kázání, na to je panáček. Vy děckám rozumíte! A zahrada? Jaká také zahrada! Hlídáte ju jako zakletej zámek. Jak vám tam kuře vběhne, už je oheň na střeše. Ty nebohý děcka nesmijú se v ní ani proskočit, aby nebylo žaloby, že tam neco pošlapaly, že tam nejakú hlúpost utrhly, styďte se. Takovej starej chlap a nemá rozumu za lot...

Jan s úžasem se podíval na vzteklici a na bratra a otočiv se hbitě na podpatku odešel do své světnice přes síň. Ani „s Bohem" nedal, ani konce zlostné té řeči nevyslechnul. Mžitky dělaly

se mu před očima, země se kolem něho točila, ba ustupovala před ním, že sotva trefil do své jizby. Kdyby ho byl někdo viděl, jak se potácel, rukama se přidržoval a opíral o zeď, nebyl by jinak myslil, nežli že hrbáček je podnapilý.

Sklesl na starou legátku a položil hlavu na stůl, nejsa schopen probrati se z bouře, která ho dnes zastihla.

Všechen předešlý život připadal mu jako sen... Zdálo se mu, že od spokojeného života uplynulo již mnoho let, že všechno chování švakrové k němu bylo lží a falší od té chvíle, co překročila práh Kučerova domu. Vzkypěl a zasyčel jako plaz, na nějž někdo šlápnul.

Zdálo se mu potom, že ho pokládají za něco takového; ale vzpomněl si, že plaz má jed a jedem tím že on — Jan, otráví nejen švakrovou Teklu, nýbrž celý dům bratrův. Hned zítra zavolá řemeslníky a dá šraňkem oddělit svou polovici domu od bratrovy polovice a běda... i třeba slepici! opováží-li se do jeho domu. Hned zítra zajde k notáři... k soudu... nevěděl vlastně kam, ale věděl, že zítra vezme bratrovi všechna pole, která jsou jeho a která mu dosavad z lásky bratrské nechával užívat. Dá ty polnosti do nájmu a bude chodit na stravu do hospody, neboť nechce nikoho z rodiny té furie ani vidět, neřku potkávat se s nimi. Anebo — myslil zase jinak — vezme si chudobnou ženskou do domu, aby na něho prala, vařila mu a posluhovala.

Po dlouhé době zmateného uvažování, v kterém se však napořád opakovala myšlenka: „Však já se pomstím!" udělalo se strýci Janovi měkko

u srdce, i začal litovat své zlosti a doufat, že se to přece po dobrém zase srovná. Co tak měknul, nezbedný Karel zabubnoval strýci na dvéře, zakřikl „Škrošňa!“ a utekl na dvůr, nežli se Jan vzchopil z legátky a mohl vyběhnout do síně. Byl by rozpustilec jistě živ neodlezl, byl by ho uhodil něčím, co by byl popadl. Rozzuřila ho tato druhá věc víc než první. Vrátil se všecek bledý, bouchl za sebou dveřmi, co síly měl, takže bouchnutí mohlo být slyšeti až za kostelem. Usedl jako raněn a zaryl si prsty do vlasů. Všecek se třásl a zmítal sebou s místa na místo. Nebylo pochybnosti, že se zítra stane to, na čem se s počátku rozhodl. V zuřivosti své nevěděl, co udělá.

Když si znova připomněl uličnictví chlapcovo, proklínal v duši všechno plemeno Hrabcovo a počav chlapcem, přešel na matku jeho a z matky na otce jejího. V té šílené pomstychtivosti přelítl mu před očima obraz utýraného Hrabce, chytl po svých houslích a otevřev obě okna, levé do ulice, pravé na náměstí kloboucké, začal nejsilnějším a nejzlostnějším hlasem, co mohl, pozpěvovat do noci píseň, o které myslil, že již odpočívala v prachu zapomenutí jeho mysli:

Měltě tatíček tři dcery,
všecky už na vydaj byly . . .

Zrovna chechtot ďábelský bylo slyšeti, když zpíval slova:

Když tu prostřední vydával,
dvě sta tolarů s ňó dával . . .

i když ke konci zpíval o tom, jak se prostřední dcera otci odměnila:

Když nemůžete dělati,
jdite si chleba žebrati...

Po této pomstě, jejímiž svědky byl pod okny nemalý zástup dospělých lidí, strýci Janovi se ulevilo.

Dohrál a dozpíval, poseděl chvíli ještě v jakémsi ztrnutí, potom pověsiv housle a zamknuv svou světničku, vyšel humnem ven. Země ho pálila. Bylo již šero a v tom šeru všude viděl přízraky: rozverná děcka, jak vylízají z humen, krčí se za ploty a pokřikují naň rozpustile: „Škrošňa!" Kvapně obešel humna, vrátil se druhým koncem na náměstí a hleděl na hospodu, jež stojí proti faře na náměstí.

Vešel a zaměřil k zadnímu stolu, a poněvadž v našich hospodách se tak brzo nerozžíhá, nevzpozoroval v šeru, že u vedlejšího stolu sedí již sedláci a řemeslníci a mezi nimi i bratr Pavel.

Jan usednul v koutě, pozdraviv skoro nevlídně hostinskou.

Pavla nic netěšilo od toho domácího výstupu. Místo aby si odpočinul a ulehl, začal ještě desateru práci a každou pohodil. Na ženu se nemohl podívat, a když se mu malý Pavel přibatolil do cesty, zakřikl naň zlostně: „Varíš, hned tě zašlápnu!"

To bylo u Pavla velké slovo!

Nechtě přeslýchat ženino vrčení a skučení, šel k truhle, vytáhl peníze a zamířil do hospody. Chodíval jindy ke Stavělům na svém řádku, ale protože tam zavdy zabloudil i Jan, umínil si jít k Bezděčce.

Jan zrovna z týchž důvodů zašel k Bezděčce „U zeleného hrozna", a tak se dostali rozvadění

bratři do společnosti, v níž dělily je od sebe sotva dva stoly, kdežto oni si přáli, aby je v tu chvíli dělilo tisíc míl, moře, hory a doly.

Když hostinská rozsvítila petrolejovou lampu, někteří hosté obrátili se k Janovi:

— Co vy tam sedíte jako póstevník? Přisednite si, máme tu místa dost. A stláčeli se těsněji na lávkách, aby udělali místo.

— Rádo se stalo, odmítl nevlídně hrbáček. Zvostanu tady.

A tak seděli bratři každý u jiného stolu a měli své myšlenky.

Načež se nějaký čas mluvilo sem tam o věcech, při kterých Pavel i Jan mohli mlčet. Někteří hosté si nicméně všimnuli, že oba bratři přišli za sebou do jedné hospody jako vždycky, ale že je mezi nimi něco nápadného. Hrálo se v karty a klábosilo, povídalo se o víně, o brněnském trhu na obilí, prorokovala se veliká vojna, ač nikdo nevěděl, kdo ji vypoví a povede . . .

Starý pernikář Trnka najednou vytáhl fajfku z úst, dvakrát se podíval na Pavla a povídá:

— Že pré budeš, Pavle, stavijat?

— Kdo vám to povídal?

— A tak, povídajó to lidi.

— Nevím ešče . . . odtušil Pavel.

— Přece to náměstí naše bude jednó dělat parádu. Ondra bude stavijat, Raus bude stavijat, toť Pavel bude stavijat — a budeš stavijat na jedno patro, že? pokračoval Trnka, nic nehledě na to, že Pavel mu vlastně nepřisvědčil.

— A dá-li obec náměstí vydláždit, aby ho nemosily dláždit husy, bude jako sklo, podotkl jiný.

— Nebudu stavijat... prohodil teprve nyní Pavel. Předek nesmím a pro polehradský Murdiáky (tak se přezdívá Polehradčanům, protože rádi klejí a říkají „murdie“ místo „mordie“) je na štok škoda, vypočítavě a trpce dokládal k tomu.

Všichni upřeli zrak na Pavla, co on střihl očima po Janovi.

— Tak to? ptali se.

— A vystavjám zatím enom dva chlívy v humně. K tomu nejakó komoro lebo co...

— Kdo pak ti povídal tó novino? zdvihl popuzeně hlavu Jan, jenž krájel sice kus tvrdé husiny u vedlejšího stolu, ale přece stříhal ušima, když začala tato rozprávka.

— No kdo? No tož co? rozpačitě Pavel na to.

— Humno je přece moje, odsekl jizlivě Jan, a já sem ti ho ešče nedaroval, milé Pavlíčku!

Pavel zapálil se hanbou a nevěděl, co by řekl, seděl jako rak. Potom hodil peníze na stůl a zlostně opustil hospodu, v níž nastalo veliké udivení.

Toho dne Pavel přišel pozdě v noci domů, skoro již svítalo. Byl v jiné hospodě ještě. Tekla čekala a třásla se, neboť věděla, že se muži jistě stalo něco velkého. Bylo to ponejprv za jejich manželství, co nepřišel domů před půlnocí. Proto nemohla oka zamhouřit.

Pavel přicházeje do světnice vrávoral. Žena sebou pohnula na lůžku a chtěla cosi mluvit.

— Ani neceké, ty jedna — zakřikl Pavel a zdvihl proti ní pěst...

Spal dlouho do bílého dne, oblečen, jak byl v hospodě; spal jako zařezaný. Tekla podojivši a popravivši dobytek odskočila k perníkáři Trnkovi

zeptat se, co se pro Bůh stalo v noci. Když uslyšela, co Jan včera v hospodě mluvil, počalo ji být úzko, a byla by hned běžela nenáviděného hrbáče uškrtit. Nenávist její jen vzrostla, ač k vůli Pavlovi byla by ho snad i odprosila. Stála ve dveřích, hledíc na spícího muže a na protější dveře Janovy a přemítala, co počít. V tom Pavel se probudil a promnuv si oči zuřivě pohleděl na skroušenou Teklu. Zdálo se, že si všecko připomínal. Nežli Tekle nějaké slovo napadlo, vyrazil ze sebe Pavel:

— Postěhujem se ešče dnes, hneď!

Vskutku hned před polednem pacholek Kučerův odvážel nábytek a po poledni přijely vozy i najatých sedláků před Kučerovo a na ně počalo se nakládat.

Jan hledě oknem chvílemi na vozy před domem, chvílemi na mravenčí ruch ve dvoře, nemohl se zpamatovat. Události posledních dvou dnů ležely na jeho hlavě jako těžké kamení. Pochopil však brzy bratrovo jednání a porozuměl, že bratr se stěhuje. Kam se stěhuje? K jeho cti budiž řečeno, že po dlouhém uvažování litoval toho pohoršení. Ale po chvíli si to rozmyslil: „A což pak zlého jsem já jim učinil těmto lidem? Co pak to nejsou oni, kteří z tohoto domu udělali peklo a mě si chtěli podnožit za nášlapek? Ať si jdou . . .“

Ulice, která vede z náměstí k Martnicům, kde stál v rozkošném údolí cukrovar, dvůr a myslivna, slove Ohava. A byla to tenkrát trochu ohava, plná bláta, louží a zmol. V Ohavě byl jeden dům prázdný, jenž náležel nedospělému sirotkovi. Dům ten ještě večer v hospodě si najal Pavel Kučera,

ač nemohlo býti pro něho bývání nevhodnějšího. Předně humno se táhlo do kopce, za druhé dům i s dvorkem byly jen jako klec proti stavení jeho na náměstí, takže se tu nebudou moci s ničím hnout.

Událost se rozkřičela po celém městečku. Pavel stydě se, nevycházel lidem na oči. Jan tvářil se co nejlhostejněji ku všemu, když se lidé poptávali.

A potom zavedl ve své polovici domu nové hospodářství. Vzal si do domu jakousi starší vdovu za hospodyni a svou polovici polí pronajal od podzimní doby několika sedlákům, kteří si je hned zorali a zaseli. Pohled na tyto cizí lidi, kteří spravovali pole nedávno ještě jeho, Pavla uváděl v pravou zuřivost. Nejraději by všechny byl pobil anebo se hanbou do země propadl, když pomimo těch polí šel.

Z nájmu platili sedláci Janovi peníze a jen něco obilí mu odváděli, aby nemusil všechno, čeho potřeboval, kupovat. Hrbatý strýc nezměnil svého živobytí. Přerýval zahradu, hrával si na prahu svého domu s cizími dětmi, prohlížíval si náměstí a večerem hrával na housle. Býval uzavřen do sebe a někdy opravdu stýskalo se mu, že je tak sám, opuštěn, jako kůl v plotě . . .

To se sběhlo na podzim roku 1865.

XI. PANTÁTA HRABEC MRTEV.

„Vyrostl jako v lese“, říkávají o člověku, který neměl vychování, buď že mu rodiče záhy odumřeli nebo jej zanedbali. Jako v lese rostli také lidé, jichž osudy v letech padesátých a šedesátých stopujeme. Rostli a vyrostli bez dozoru, opatrování a rady. Člověk vychováván bývá pro Boha a pro vlast; toto pokolení vychováno nebylo pro nic. Osvobodili je od poddanství a jdi si! Jakoby naházel lidi do vody, a plavejte! Proto se topili a někteří vyplavali jen zázrakem. Z toho nevychování tolik divokosti, svévole a bídy nalézáme nejen v Brumovicích, nýbrž široko daleko v kraji.

Všechny ty události v naší krajině měly pozorovatele, který se z nenadání zjevil v Brumovicích, kdy na něho nikdo nemyslil. Bylo po žních roku 1865, když Pavel Kupka dopoledne zapřáhl koně a jel na stanici pod Zaječím. Podle úpravy vozu, podle panského sedliska v zadní části vozu i podle nastrojeného Kupky bylo lze soudit, že jede pro někoho vzácného.

K polednímu hrčel již vůz od písníku do dědiny zpět. Mezi zahrádkami stálo mnoho zvědavých, kteří Kupku vyhlídali. „Už jede", nastal šum od dolního konce. Vůz jel rychle, ale přece ne tryskem, jak u Kupky a všech sedláků bývá zvykem, když jedou vesnicí. Zvědavci uctivě pozdravovali, a s vozu vlídně děkoval — velebný pán. U jedněch zahrádek stál klučina bez čepice. Také volal „Pochválen buď Ježíš Kristus" a chtěje smeknout, chytl si do vlasů; ale nebyl proto v nesnázích. Ještě nežli vůz zastavil před Kupkovým domem, vyšla ze síně Kupková a dva sedláci v polosvátečních šatech před dům. Mužští líbali ruku velebnému pánu na voze, jenž pozdravoval sousedy, opakuje vřele „Pozdrav Bůh". Když ho Kupková za ruku vzala, nedal si ji políbiti, nýbrž přitáhl ji blíže a nahnuv se s vozu, dvakrát ji políbil a pravil: „Vítám tě, sestřičko milá."

U zahrádek Kupkových shromáždilo se hned hojně diváků, z nichž mnozí dnes ponejprve viděli rodáka svého, velebného pána Hrázu. Lačně pozorovali každý jeho pohyb a nemohli se vynahledět na jeho tvář.

— A dyť říkali, že stone, že ho přešel „zlej větr"? šeptal kdosi mezi diváky. A nevypadá tak . . .

— Třebas už je mu lepší, odpovídal jiný hlas.

Ale hned utichlo šeptání, neboť dostalo se zvědavcům vysvětlení. K vozu mužští sice přistavili legátku, ale nebylo jí potřebí, neboť v pravém smyslu slova na rukách panáčka s vozu snesli. Potom vzavše jej pod ramena, vedli jej do síně. Panáček, který tak zdravě vypadal, nemohl na nohy,

to bylo teď všem patrno. Na prahu se velebný pán obrátil do dědiny, přeletěl zrakem ves i sousedy a usmál se, kývaje hlavou na všechny strany.

Prázdný vůz vjel pod kůlnu, a lidé se rozcházeli, litujíce panáčka. Už viděli, jak to je, když člověka přejde „zlý vítr", a proč ten panáček nemůže chodit, ani mše svaté sloužit.

— A nic nejsú smutnej, rozumovala jedna tetka, tak pěkně hledijú ...

— Ešče ščestí, že majú od čeho být živi, přidával jakýsi starý člověk z chalup. Ale když to potká tak tehoto člověka ... V Kobylú to přešlo mladýho chlapíka, chudák lozil po čtyřech v humně.

— Ba pro takovýho, myslím, je to ešče horší, přimísil se jiný sedlák, klada důraz na „takového". Nejni zvyklej trampotám. Dyby se ho tak staří byli dočkali, — chudák Hrázka by se byly naplakaly...

Páter Hráza vracel se do svého rodiště, jehož neviděl 16 let. Neviděl od roku 1849 ani rodičů svých, neboť měli k sobě daleko, a letos z jara Pán Bůh oba rodiče v jednom týdni k sobě náhle povolal. Přijížděl teď do Brumovic ke svému švakrovi.

Potřeboval odpočinku, ačkoli teprv 15 let na vinici Páně pracoval. Ale práce ta byla tuhá a zkrušila tělesné jeho síly. Po novém roce 1849 přijat byl do kněžského ústavu ve Št. Hradci a roku 1850 ve Vídni. Chtěl být blíže Moravy a čekal, že snadno se může stát farářem v některé dolnorakouské osadě, kde žilo mnoho Slováků a Chorvatů. Když byl na kněžství vysvěcen, pobyl tři léta kaplanem na blízku Vídně, potom však duchovní

vrchnost poslala jej za faráře do Alp až na hranice štýrské. Ti, kdo z Brumovic chodívali na pout do Maria Cel, měli aspoň jakési tušení, kde rodák jich žije a jak to tam vypadá.

To je moje působiště? pocítil teskně v prvém dojmu Hráza. Konec života! zhrozil se, když uzřel svou novou farnost mladý kněz roku 1853.

Osada jeho ležela v horách a v lesích, byla obydlena od chudých německých uhlířů a dřevorubců, od světa skoro odloučených. Tam byl P. Hráza jako za živa pochován. Chatrče dřevěné k farnosti náležející táhly se každá vždy kus od druhé podél horského potoka, jiné roztroušeny byly po lesních stráních; pohromadě kolem zděného, ač chatrného kostelíka tísnilo se jen asi 30 z dřeva sroubených domů, šindelem krytých. Fara i hospoda také byly ode dřeva a ničím se skoro nelišily od ostatních příbytků leč většími okny. Sedláků ve farnosti té nebylo. K domům náleželo po kouscích hornatého pole, že v Brumovicích domkaři měli víc a lepší. Kromě krav a koz jiného dobytka uživiti bylo nemožno, na poli nerostly leč brambory, zelenina a oves.

Místní kostelník, člověk trochu světa znalejší z vojanských let, byl zároveň písařem, listonošem a farářovým hospodářem. Bydlel v dřevěném přístavku na faře a sám opatroval farní polnosti, kdežto žena jeho byla pro faru kuchařkou, pradlenou i krejčovkou. Kostelník jednou za týden vydával se přes hory od okresního města na poštu. Při té příležitosti nakupoval nejnutnější potřeby pro faru i pro celou ves. Školy nebylo. V neděle a svátky po požehnání větší chlapci uhlířů a rubačů

přicházeli k faráři, jenž učil je číst a psát. Počítat učili je rodiče; děvčata vůbec ani do této „školy“ nechodila.

Konec života! myslíval s počátku farář Hráza. Tento nelad v srdci jeho podporován byl chováním farníků jeho, ne snad zlých, ale hrubých lidí. Hleděli na něho s jakýmsi odporem; prohlíželi si ho, a když je oslovil, neodpovídali.

P. Hráza s počátku pokládal to za zlomyslnost. Záhada brzo se vysvětlila: nerozuměli mu hrubě. Předchůdce Hrázův, stařeček, který tu pracoval 50 let, nebyl pán. Jen do kostela nosil panské staré šaty, ostatek chodil v koženkách a v dřevácích jako domorodci, nemluvil spisovnou řečí německou a proto mu rozuměli.

Hráza byl ještě velmi mlád. Tak strašná proměna osudu mohla ho srazit a zlomit. Ale kněz přijal svůj osud bez otřesení, nelekal se ničeho. Pracovati tu nepřipadalo mu za těžko, neboť neuměl žíti jen pro sebe a jen pro svůj svět.

Tak Páter Hráza, ač jinému životu přivyklý, zamiloval si své hrubé a neotesané horaly, odříkal se k vůli nim světa a pracoval s láskou ve svém povolání. Osvojil si brzo mravy a zvyky těchto „lesních mužů“ a byl jim rádcem i otcem. Lid také nabyl ponenáhlu k němu lásky.

Jediný přepych, kterého si horský farář tam v Alpách z bídných příjmů svých dopřával, byly noviny z vlasti. Tu ztracen a zapomenut v horách blouznival o moravském lidu, ze zakletého brlohu alpského stopoval podle chudičkých zpráv novin, „co tam ti naši dělají“. Svědomí nečinilo mu výčitek, že by tu v horách povinnosti svého úřadu

zanedbával, ale jak teprve byl by apoštoloval mezi svými! Že začal kdysi mezi svými, ale nepoznali ho, proto trpkosti neměl.

Zrovna nedočkavě vybírával z kabely kostelníkovy Moravské Noviny z Brna, které v letech padesátých po Klácelovi redigoval Ohéral a potom Leopold Hansmann. Vedle toho jednou do roka dostával i českou knihu do hor, a to byl kalendář Moravan, jejž cyrilometodějské dědictví vydávalo od r. 1851. Největší část knihovny jeho vůbec vyplňovaly spisy Františka Sušila, jehož podobizna zdobila i světnici farskou, podobizna se známými verši:

Dvé krásek spanilých srdce mé ovládnulo stánek,
zemská jedna, druhá s výšin pošla nebes.
Církev a vlast — ty v mojích miluji sestersky se ňádrech,
každá půl, každá má moje srdce celé.

Plamen svobody z roku 1848 byl udušen náhle. Naposledy zaplanul ještě na sněmě Kroměřížském. Jakmile císařské vojsko zvítězilo v Uhrách nad Košutem, vláda zašlápla nenáviděný sněm ten, který vypracovával ústavu pro říši. Dne 6. března 1849 bylo poslední zasedání v arcibiskupském paláci Kroměřížském. S dechem zatajeným Hráza čítával jako bohoslovec ještě, jak za svítání Kroměříž probuzen byl rachotem bubnů a palác obklíčen vojskem. Poslanci rozehnáni z města; někteří dokonce zatknuti pro vídeňské události. Císařský manifest v Olomouci vydaný ohlašoval národům rakouským novou ústavu, která nazývána oktrojírkou, poněvadž byla vydána bez národů a národům jen vnucena.

V císařském manifestě pravila vláda ústy mladého císaře Františka Josefa: „Když skoro před rokem Náš nejosvícenější pan předchůdce v říši, císař Ferdinand I., všeobecné přání o politické opravy času přiměřeně připovězením svobodných ústavů co nejochotněji předešel, rozšiřovaly se po celé říši city vděčnosti a radostného očekávání. Ale jen málo vyhověly pozdější události spravedlivé naději. Nynější stav vlasti naplňuje Naše srdce hlubokým smutkem. Vnitřní pokoj z ní vymizel. Zchudnutí hrozí zemím někdy tak požehnaným. V hlavním a sídelním městě Vídni vyžadují ještě dosud rejdy jednotlivých zlovolných... aby výjimečný stav udržen byl. Občanská válka hubí jednu část Našeho království uherského. V jiné zemi korunní zabraňuje válečný stav, aby spořádané poměry zavedeny byly ... Tomuto zneužití odolati, revoluci ukončiti, jest Naše povinnost a Naše vůle... My tedy uzavřeli pro celou říši Našim národům ta práva, svobody a politická zřízení ze svobodné pohnutky a z vlastní císařské moci dáti, které jim Náš vznešený ujec a předchůdce císař Ferdinand I. a My sami připověděli, a jež jsme dle svého nejlepšího vědomí a svědomí uznali za nejblažší a za nejprospěšnější pro blaho Rakouska. Oznamujeme tedy dnešního dne ústavní listinu pro jednotné a nerozdílné císařství rakouské, zavíráme shromáždění říšského sněmu v Kroměříži, rozpouštíme je a nařizujeme, aby členové jeho ihned se rozešli."

„Což, myslil si Hráza, Pán Bůh dej, aby se sliby vyplnily, už se přece nějak naši lidé proklubají k životu." Ale naděje jeho mizely. Rána za ra-

nou dopadala na český národ. Co roku 1848 povoleno, to potom osekáváno. Zkrácena politická práva občanů, nastalo pronásledování svobodného časopisectva — a v noci 16. prosince 1851 žandáři zburcovali v Německém Brodě Karla Havlíčka, jehož slova i péra vláda se vždy bála, a v třeskuté zimě odvezli jej do vyhnanství do Brixenu v Tyrolsku. Nikdo by český národ v Čechách, na Moravě a ve Slezsku nebyl poznal, jaká změna se s ním stala! Jako by hrozná čarodějnice byla jej znova zaklela a uvrhla v smrtelný spánek. P. Hráza prožíval tento trudný život s národem, třebas byl od něho odseknut.

V Praze vycházel z časopisů národních jen jediný Pražský Prostonárodní List a ten dosti bídně živořil do roku 1852. V Brně pokračovaly Moravské Noviny, ale trapno bylo je číst. Rozumného a svobodného nic časopisy vůbec psáti nesměly, nechtěli-ly propadati pokutám a trestům úřadů. Veřejná činnost národní byla zastavena. V té době strachu zželelo se lidu našeho dvěma mužům. Doktor Kodym a František Šimáček (pod jménem Vojtěch Bělák) psali pro lid Hospodářské Noviny a Posla z Prahy. Kodym byl rádcem rolníků, Šimáček jal se pracovati a poučovati lid městský, hlavně o záložnách. P. Hráza nemohl být rádcem svých rolníků a nemohl zakládat záložny a přece tyto noviny odbíral a dychtivě čítal.

Když on navštěvoval černé uhlíře své hluboko v lesích, nebo vracíval se od nich po hřebeni hor, zastavoval se na vrcholích a vyhledával dvě strany daleko za obzorem.

Když zanícený zrak jeho zíral k severu, tehdy kreslíval si v duchu obraz rodné dědiny a statku svých rodičů. Kreslíval si krásné večery, kdy muži stávají na zápraží a pokuřují, ženy s dětmi usedají na práh, dědinou vrací se z pastvy dobytek se zvonci na krku a pod humny někde rozléhá se veselá píseň mládeže. Rodiče jeho také asi sedají na lavkách v žudře jako jindy bývalo a besedují s jinými. Když vyskočí hvězdy na nebi, všichni ukládají se ke spánku. Matčina modlitba jistě končí prosbou k Bohu za štěstí vzdáleného syna.

Když mladý farář stanul zadumán s pohledem k jihozápadu, kde bělaly se sněhové vrchy Alp, to vyhledával očima směr Brixenu, kde jak orel v kleci bil o mříže duch Havlíčkův. Co asi dumá mučedník národa? Zdali neklesá na mysli a nesžírá-li zoufalství jeho ňadra? Od ženy a dcerušky jej v zimní noci odvezli a zavřeli v horách mezi německý cizí lid. Je-li ten lid tam tak omezený a ubohý jako ti uhlíři a rubači zde . . . Není to jejich hřích, ale pro muže tak činného pobyt mezi nimi jest asi peklem na zemi.

Přátelé a soudruzi Havlíčkovi z roku 1848 jakoby se byli propadli. I ti revolucionáři pražští zmizeli. Ticho bylo ve vlasti Havlíčkově jako v hrobě. Osení svobody pošlapáno. Šlapal je hrozný ministr Bach, šlapaly úřady světské a bohužel — i církevní. Tehdy v Praze policejní úředník prorokoval, že za šest let nebude českého národa, jako kdysi předpovídali staří, že na pražském mostě tak vzácný bude pravý Čech, jako jelen se zlatýma rohama.

Bylo na konci dubna 1855, co při svých procházkách P. Hráza přestal za ledovými vrcholy Alp vyhledávat Brixen. S rozkvétajícím jarem propustili Havlíčka do Čech. Bohužel příchod jeho nevěstil nového jara v Čechách — — Havlíček vracel se do nesvobodné vlasti zlomen na duchu a sešedivěl ve vyhnanství za čtyři léta. Manželky své Julie nenašel, bylať se utrápila a zemřela.

A bylo opět na začátku srpna r. 1856, kdy kostelník a listonoš alpské fary přinesl obvyklé noviny svému faráři. P. Hráza strčil je do kapsy, neboť spěchal do údolí, kde rubači jeho spravovali břehy bystřiny a zkácený dub padnuv na jednoho z farníků, pohmoždil mu kříž. Farář spěchal potěšit raněného. Nebylo s ním tak zle. Zvolna farář vracel se potom z údolí oklikou kolem pasáků, kteří si ho nevšímali.

Zvláštní tesknota padla P. Hrázovi na duši. Stávalo se to v lopotném jeho životě zde málokdy. Hrnuly se mu na paměť zpomínky o věcech, na něž nikdy nemyslíval a nestály ani za to. A zase cosi ho pokořovalo a šlapalo. Mladý farář bával se této tesknoty, neboť znal ji od mladosti. Aby ji zaplašil, vyňal z kapsy své noviny, rozevřel je a — ztrnul. Krásný obličej jeho zkřivil se k hrůze a tělo se zatřáslo. Četl, že Karel Havlíček v Praze skonal 29. července — zšílel.

„Bože všemohoucí, zvolal hlasitě, přijmi duši jeho a dej jí slávu a pro jeho utrpení i své milosrdenství netresci náš národ krutě!“

V uhlířské vesnici v Alpách druhého dne za svítání panoval poplach. Zvonili na mši svatou,

ač byl všední den. Jindy se nic takového nedělo. Nebývalo kdy choditi do kostela.

— Co se to stalo? ptali se uhlíři kostelníka na potkání.

— Sloužil smuteční mši, někdo mu umřel.

— Povídají pasáci, že ho včera večer viděli plakat.

— Taky se mně zdálo, přitakal kostelník, možná, že umřel někdo z jeho přízně.

P. Hráza sloužil smuteční mši v horách alpských za duši Karla Havlíčka, českého novináře.

Tak Páter Hráza život svůj nikdy od vlasti své neodtrhl. Ovšem mnoho radostného za absolutismu Bachova pro svůj národ netušil. Ba lekával se toho, jak asi v Brumovicích a v celém tom zapomenutém koutě jihomoravském řádí nevědomost a zbabělost. Snad zase tak jako roku 1848 najde se prohnaný kořistník, který obec vyssává a pošlapává . . .

Vládě ministra Bacha učinila konec nešťastná vojna v Italii roku 1859. Jako Rusku nešťastná válka krymská, tak Rakousku nešťastná válka v Lombardii otevřela oči. Císař poznal, že se svobodnými národy dá se lehčeji panovat než s otroky, které třeba vojskem a kněžstvem hlídat. Dne 5. března 1860 tedy císař František Josef opět vydal nový národům patent, kterým volal národy k součinné práci, uděluje jim konstituci a říjnový diplom položil základ k nové ústavě říše rakouské. Dvanácte let bylo třeba blouditi na poušti, aby se lid dostal na pomezí zaslíbené země, kde už byl roku 1848.

Zase vydávány svobodně psané časopisy, zase voleno na sněmy i na říšskou radu, zase konány schůze... Národní vůdcové čeští zpomněli si také nešťastného mučedníka minulých let a r. 1861 sebrali věno osiřelé dcerušce Havlíčkově Zdence a učinili ji „dcerou národa".

Od tohoto vzrušení P. Hráza sliboval si, že napraví, co za 12 let zanedbáno. Když pozoroval své ubohé farníky, ač je miloval, přece jen jaksi mimoděk blahořečil tomu, že sama příroda postarala se o lid český. Není možná, aby někde v Čechách nebo na Moravě byli takoví nuzáci. Nuzáci na těle i na duchu. Ač otužilí a drsní ti horáci, přece byli postav zakrslých, ohnutých a záhy stárnuli. A na duchu? Jejich náboženství bylo víc lidovou pranostikou, směsí katechismu s pověrou v čáry a kouzla lesních duchů; číst znamenalo u nich povyšovat se nad svůj stav. Jen srdce měli dobré, to bylo to jediné lidské v nich, co kněz vzdělávati mohl.

S neobyčejnou láskou P. Hráza stopoval činnost svých spolubratří církevních na Moravě pro pouti velehradské před r. 1863. V poutích těch dřímala idea. Táž idea, kterou na ňadrech svých hřál bohoslovec Hráza, idea, kterou vštěpoval roku 1848 mezi svými.

Rok 1863 stal se skutečně významným v dějinách Moravy. Ve všech chrámech, ale zvláště na Velehradě konaly se tklivé a dojemné pobožnosti na tisíciletou pamět svatých slovanských věrozvěstů. Co se dálo na Velehradě, to P. Hráza radostně čítal. Tehdy přál si horoucně být doma, když z městeček a vesnic celé Moravy ubíraly se veliké

zástupy pobožného lidu k posvátnému Velehradu. I z Klobouk — ku procesí přidali se Brumovští — ubíral se valný proud lidu přes Žďánice a Bzenec pod Buchlov a k Velehradu. Nivami rozléhaly se velebné písně Křížkovského.

Lid poznával, že Velehrad je náš slovanský Betlem, kde svatí bratři slovanským jazykem hlásali slovo boží; lid celoval půdu velehradskou a vracel se z pouti posilněn — v duchu národním a vlasteneckém. V ruchu modliteb a hlaholu nábožných písní osvětlovala se prostým nevzdělaným lidem slova národ a vlast.

K doplnění nábožných poutí uspořádali brněnští vlastenci 25. a 26. srpna velikou cyrilometodějskou slavnost v Brně. Slavnost položena do Lužánek; z Prahy přijeli František Palacký, F. L. Rieger a prof. Purkyně. Slavný učitel bohosloví Fr. Sušil sloužil mši svatou, o slavnosti hlaholila i píseň husitská „Kdož jste boží bojovníci a zákona jeho". Z Klobouk i k této slavnosti vypraven průvod na vozích s hudbou a s prapory. Jakou pozornost jeho krajané budili v Brně, to P. Hráza poznával z nadšení, jež prof. Matěje Procházku pohnulo k veršům:

Na náměstích chodí jinochové,
krásou sosny, udatností lvové,
s nimi děvy růžolících tváří,
ana pleť jim liliemi září.
Rudobílý prapor s nivou modrou
nítí hudbou mysl jejich bodrou.

Tyto zprávy opojovaly P. Hrázu v alpské propadlině. Kdykoli podobné zvěsti dolétaly do jeho

fary, býval ještě obětavějším a horlivějším opatrovníkem svých farníků.

Když roku 1864 zabloudil k němu na visitaci děkan, podivil se svému spolubratru. Užasl, jak v duchu právě křesťanském Páter Hráza tu žil a pracoval. Děkan vyslovil nelíčenou pochvalu o vzácném knězi i na vyšších místech. Byla pak následkem toho vyhlídnuta pro Hrázu příjemnější duchovní správa blízko hranic moravských, kam Hráza kdysi toužíval, kde žije lid slovenský a potřeboval by faráře česky kážícího. Než v zimě roku 1865 Páter Hráza brodě se často ve sněhu na těžkých svých cestách k nemocným, uhonil si dnu.

Práci jeho tak přetrhla zákeřnická tato choroba, kterou ochromeny nohy jeho úplně.

Církevní vrchnost prohlásila jej za invalidu církevního a vykázala mu skrovný plat předčasných pensistů. P. Hrázovi nebylo více než 40 let — v nejlepších letech bojovníka Páně zachvátila rána. Udělal jinému místo v uhlířské osadě své a zasvětiv jej do běhu a mravů svých osadníků, stěhoval se ke svým milým do Brumovic, kde mohl být živ při své malé pensičce. Že rodičů nenajde, věděl. Zpráva o jejich smrti nalezla jej upoutaného na loži.

Když se v neděli v chrámě loučil se svými uhlíři a dřevorubci, sedě v dřevěné židli pod kazatelnou a mluvě k nim naposled, rozplakali se mnozí z těch drsných lidí.

* * *

Po žních P. Hráza octl se tedy v rodišti svém. Táhla ho sem touha po hrobu rodičů, láska k jediné

sestře své a dychtivost poznat úrodu národní, kterou pomáhal roku 1848 zasívati. Tu chtěl trávit život, k němuž byl chorobou odsouzen. Nalezal dosti krásy a pohodlí v rodné vsi a v okolí. Je tu les, na Čejči lázně. Příjmy jeho postačí, aby sestře nebyl na obtíž.

Když bujné koně Kupkovi uháněli s ním k Brumovicím, zdálo se mu okolí rodiště jeho krásnějším, než tušil. Byl čistý podzimní den, jasný, ještě teplý. Tak pil očima ten rodný kraj, tak div ruce nevztahoval, když poznávál známá stavení, dvory, pole, stromy!

Když se zotavil z namáhavé cesty a odpočinul si v několika dnech, první svou návštěvu věnoval faře, jak se rozumělo samo sebou mezi spolubratry. Časně ráno, nežli zvonili do kostela, švakr Kupka se sousedem Kovaříkem, bratrancem své ženy, vedli P. Hrázu pod rameny ke kostelu. P. Hráza rozpomenul se na ono krásné jitro z roku 1848, kdy touž cestou se ubíral. Nezměnilo se v dědině nic, leč u kostela bylo hlučno. Přistavovali ke kostelu věž místo staré dřevené zvonice. Na hřbitově pomodlil se u hrobu svých rodičů, v zákristii políbili se oba kněži vlídně a po mši veden průvodci svými P. Hráza kráčel s farářem na faru. Fara zvenčí i uvnitř učinila na P. Hrázu, příchozího z alpské poustevny, dojem blahobytu, nákladnosti a pohodlí.

Farář Kupec uvedl hosta do světničky své hned na levo ze síně, průvodčí usadili se v kuchyni. Brumovský farář byl asi šedesátník, měl šedivou hlavu, ale ještě byl muž statný, v tváři červeně zdravý, hlas měl zvučný a pohyby rozhodné.

Hráza sedě v křesle, rozpomněl se, jak i v této světničce stál a hořel ohněm. Teď bylo tu poněkud útulněji. Farář Vacek, jenž zaníceného bohoslovce tehdy tak ochladil, došel opravdu splnění svých tužeb. Žil velmi výhodně v Brně.

Sotva se byli kněži dnes rozhovořili, zrak P. Hrázy padl na stůl farářův. Tam ležely noviny v úzké pásce, a Hráza zaražen přečetl nápis novin P r e s s e i adresu „Hochw. Mathias Kupetz, Pfarrer in Brumowitz, Post Klobauk bei Brünn."

Jak je to možná? pravil si v duchu Hráza. Tento muž je Slovák, rodák z Hluku za Uher. Ostrohem, farářuje tu léta mezi svým lidem a odebírá list tomuto lidu tak nepřátelský! Již nebylo mu valně do řeči. Veselá kyprá hospodyně Pepka přinesla kávu k snídaní i perlící se víno, a P. Hráza ničeho se nedotekl. Podruhé byl na faře svého rodiště v nitru svém tak uražen! Farář ani hospodyně neuměli si tuto chladnost kněžovu vysvětlit i připočetli to jeho churavosti.

Do školy P. Hráza již ani nezašel. Na staré budově nezměnilo se nic, byla jen víc otlučena, skoro jako palírna a na střeše scházely tašky. Lidé uvnitř bydlící ostatně ho neznali a byli mu cizí.

Kráčeje (smí-li se tak říci, neboť průvodčí jej vlastně nesli, takže se sotva nohama země dotýkal) kráčeje dědinou zpět domů, zabrán byl do sebe, že sotva promluvil. Průvodčí mrkli na sebe, což znamenalo: „Aha, na faře mu něco přeletělo přes nos." Byla u obou asi stejná domněnka, ale mylná: oni myslili na veselou Pepku.

Na ušlechtilém obličeji knězově bylo znát každý záchvěv myšlenek. Jeho krásná dobrosrdečná

tvář s velkýma očima, jež se leskly ohněm, podobala se obloze, na níž každý mráček pozoruješ. P. Hrázovi zůstala celkem ještě i ta mladistvá mrštnost a energie, kterou poznali jsme před 15 lety. Jevily se ovšem ne chůzí, ale hrou obličeje a pohybem ramen i rukou. Nebylo chvílemi možno uvěřit, že tento muž nemůže sebou jinak vládnout. Když rozmlouval s lidmi, když pohlížel do světa, celá jeho dobrá duše zračila se v těch očích a ve chvění úst. Úsměv jeho byl tak důvěrný a laskavý, jakoby člověka jím líbal. Velké černé oči teple svítily, že každý pociťoval radost býti jim na na blízku. Proto k P. Hrázovi již za mladosti lidé tak lnuli. Proto asi miloval jej i ten tvrdý cizí lesní lid.

Ale na krásné té tváři přes všechnu dobrotu ještě více prozrazovala se nyní nelibost. Jakési mraky stáhly se mu na čele, záchvěvy kolem úst nabyly přísnosti a v očích roznítilo se mu něco jako veliký smutek.

Nová chmura vyskočila P. Hrázovi na čele, když scházeli v dědině s kopečka, kde přestavaly sousedky. Uzřel tam na domě představeného nápis: „Přednosta — Gemeindevorsteher". O něco dále v dědině byl krám s nadpisem: „Isak Wolf: Gemischte Waarenhandlung."

— Kde to se tady vzalo? pravil mrzut svým průvodcům, kývnuv hlavou na dům starostův a na krám.

— Taky sem si to myslel kolikrát, pravil jeden z jeho průvodců, sedlák Kovářík. Tam to pudmistrovi dali z kanceláře a tadyk toto bývá žid.

Židi včil moc sú protivá nám. Dostávajú aji takový noviny protiv nám.

— A kdo od nich kupuje? tázal se přísně kněz.

— No — chtěl odpovědět druhý jeho průvodce, švakr Kupka, ale zastyděl se, když měl říci: „No to se ví, že my."

Kněz to uhodl a sklopil oči.

Kovářík sám pokračoval v této řeči:

— Nebylo v dřívějších rokách o tem slýchat jako včil. Žid chodil s rancem a byl rád, dyž ho nebili a neklúkli. Aji tento Bulf. Vy se nepamatujcte, velebný pane, že býval hore v chalúpkách. Ne, tenkrát ešče tadyk nebyl. Potom si kúpil už taberňu po Hrabcovi, co shořela — snaď ste o tem slyšeli — a v techto rokách patří mu už koliksi čtvrtlánů. Včil se nad nás pantáta Bulf vypínajú, že prej „Vy Slovani všecí ste rebelanti a úřady vás pozavírajú." A držujú s Němcama. A všecko německy. V Terezově žid už aji na obecní hospodu pověsil německú tabulku.

Ještě si povšimnul kněz toho, že taberňa Hrabcova opravdu je jako zámeček. A když mu Kovářík vypověděl osudy pantáty Hrabce, kněz svěsil smutně hlavu a již nepromluvil ani slova, po celou cestu, co se vraceli ke Kupkovu domu. —

Po několika dnech navštívil P. Hrázu známý sedlák Bacháček, již hodně šedivý. Kněz se opravdu zaradoval, vida po tolika letech starého známého. P. Hráza měl u švakra pro sebe světničku a tak si tu s Bacháčkem důvěrně pobesedovali. Bacháček šedivěl už, ale jinak byl pořád ten starý, mírný a vážný sedlák. Pohled jeho byl neobyčejně roz-

umný. Přes to, že se kněz bránil, Bacháček políbil mu ruku.

— Nu, a jak se daří, zažertoval po výměně starých vzpomínek kněz, vy starý gardisto?

— Děkujíc Pánu Bohu, mně dobře, usmál se Bacháček.

— A v obci?

— V ubci? V ubci sme nahromadě.

— Slyším to. A proč vás neudělali starostú?

— Ah, byl jsem ve výboře, aji odtamtáď mě vystrnadili. Za mě by se nepilo na ubec a nekradlo, to oni vijú. Napřed s něma oral Chlup a včil s Jurkú Ledahudcem oni možú orat. Chcel sem enom jednú, před párma lety, aby ti, keří majú obecní lúky v nájmu, lebo po kolik roků obecní sena kupujú, aby už taký jednú zaplatili. Se mnú byli tři, ostatní mlčeli a když jsme se rozešli, nadávali. A dyž sem zas na to klačil při zkúmání účtů, první radní — odpusťte, váš švakr Kupka — vyskočil za stolem a začal na nás tři křičet: „Dokáď býval starej výbor, byl svatej pokoj a bylo všecko dobře. Ale vy tři to všecko děláte. Myslíte, že budete porúčat tři patnáctim? O ne. Vy musíte kušat. A se zaťatú pěsťú mířil na na nás. Tam sú dveřa! Vy patříte ven!" Viděli sme, že je to umluvená věc. Tož sme s úřadem pleščili a nechodíme mezi ně. Včil se přistavuje veža ke kostelu — měli byste vidět to hospodářství. Celej kostel by se dal vystavět na ty peníze, to se krade!

— A co pan farář? nadhodil kněz.

— Och, s tým nejni nic, máchl rukou zamítavě Bacháček. Nevšímá si nás. S počátku ho všecí měli rádi. Byl jako fajnovej, jemnej, tuze milej.

Dědinských pletek si nevšímal a všecky si obíral jednostejně, bohatý — chudý. Ale vzal si novú kuchařku a včil na fáře panuje Pepka, však jste ju, myslím, viděli. Falář na ni visijú. Už tam ani Kubínek nechodí, dyž roznáší knížky z dědictví po dědině. Tak to křičí. Měli toť na pomoc kaplana — falář byl nesvůj —, ten milej kaplan vám ani na fáře nespával. Blunkal se radši po liděch a na konec zvykl si s chlapama po sklepách. Kdyby měl každej to srdce, co vy, velebný pane... a opět máchl rukou Bacháček, jako že marno mluvit. Co já pamatuju, neměli sme u nás dobrýho kněza. —

Páter Hráza v několika dnech pronikl tajnosti svého rodiště až do dna. Kolik tu bohatstva v dědině, lid tak nadaný a všechno to spustlo. „Les, prales je to," zatoužil sklamán. Takové bídy duševní si tu nepředstavoval, když z horské své zapadliny blouzníval o svém rodišti.

Vzal si přece za úlohu P. Hráza, že bude trochu napravovat a že začne při svém vlastním švakrovi.

Čas nebyl k tomu arci příhodný. Bylo po žních, bylo z nového, a tenkrát sedláci nejvíce dovádívají. A Kupka, jak víme, byl z nich největší divoch. Zhoubou pro sedláky byly plné sklepy vína. Ve sklepích každou noc se vyváděly kousky prostopášné a surové.

Tehdy dostal se do Brumovic nový pastýř Podlúcký z Divák. Kterousi neděli, co již Hráza se rmoutil nad spuštěností svých rodáků, zašel si pastýř do hospody. Měl na sobě nové žluté koženky. Poněvadž ještě tu byl neznámý, stál nesměle v koutě a pil víno. Kupku bodaly do očí ty nové

koženky pastýřovy, a čertovina s ním šila. Zavolal velice vlídně Podlúckého ke stolu, žertoval s ním a když již oba byli v dobré míře, vzal ho s sebou do sklepa; že prý: „Pojďte pastýřu ke mně, tady v hospodě po tem víně nic nejni.“ Podlúcký nedal se dvakrát pobízet a šel. Kupka milého pastýře napájel a napájel, až ho opil do němoty. Byla už noc. Kupka měl na dvoře velikou a hlubokou louži při hnoji. Sám s lucernou předběhl Podlúckého a postavil se u náspi se světlem zrovna za louží. Podlúcký potáceje se za světlem vběhl i s novými koženkami do louže až po pás. Koženice byly zkaženy, pastýř nadával, div nezbořil celý dům. Taková věc Kupkovi dělala radost; chytl pastýře a vyhodil ho kůlnou na ulici.

Nejhůře se mívali od Kupky cizí lidé. Poněvadž pořád vysedal v hospodě — bydlel nedaleko — málokdo ušel jeho pozornosti.

Sklenáře z Hodonína tak jednou opil v hospodě, že se váleli se skrošnami po dědině a všecko sklo potloukli.

S nějakým olejkářem smluvil se v hospodě, že si udělají žert. Že půjdou s kamarády společně do sklepa, Kupka že dá víno a olejkář ať dá olej, aby viděli dobře na pití. Olejkář, poněvadž vínu nebyl zvyklý, brzo se opil. Kupka však vzal velikou mísu, nalil na ni víc než půl soudku oleje, z jakéhosi starého kabátu ukroutil tlustý knot a s kumpány svými vesele pil do rána při velikém osvětlení, kdežto olejkář válel se pod bečkami a chrápal.

Jindy zase Kupka s hospodskou vyváděl svévole. Když židovka odběhla z kuchyně, hodil jí

na příklad do hrnce, v němž vařila maso, zamaštěnou beranici židovu, aby prý měli hodně mastnou polívku.

Chalupník Musil, zaslechnuv od horního konce volání „Vapna, vápna, vápínka pargálového," běžel s pytlem za vápenníkem. Možná, že to byla jen záminka, aby se mohl z domu dostat do hospody. Nakoupil vápna, postavil pytel do kouta v hospodě a popíjel si. Kupka hned věděl, co vyvést. Nacpal si dýmku a nepozorovaně odhodil uhlík z kamen na pytel. Pytel doutnal, nikdo si toho nepovšimnul, ani majitel, až najednou vyšlehl plamínek. Kupka ovšem na to pásl a vykřiknuv „hoří!", rychle vylil na vápno putynku vody. Musil nemohl nic namítat a měl škodu i posměch.

— Co pak sem já věděl, co máte v měchu? lhal Kupka. Dyť to mohly být herpetle. Já sem chcel uhasit měch.

Udělat něco Kupkovi, každý se bál. Byl silák, že pěsti zatloukl železnou skobu do dveří.

Jedinou cností Kupkovou bylo, že se svou ženou dobře zacházel, což mezi sedláky jeho druhu tehdy bývala dosti vzácná věc. Když za čas zpozoroval Kupka, kam P. Hráza zabočuje, že chystá se ho napomínat, obracel každé slovo v žert a smích, nebo upřel na kněze tak podivný, až pohrdlivý pohled, že se kněz sám zarazil. Uznal, že jeho úmysl naráží tu na neznámou moc, a že úsilí jeho je daremné.

Kupka měl jakousi zvláštní hrdost a pýchu. Cítil velmi dobře svou přesilu tělesnou nad druhými lidmi, honosil se s ní, žil pro ni, a z ní čerpal přesvědčení, že smí všechno udělat. Jeho by byl

snad pokořil jen ten, kdo by ho byl dovedl spráskat. Jiné nadvlády nad sebou neuznával. Radoval se z moci své a pomocí svých svalů opovrhoval jinými jako slabšími bytostmi. P. Hrázovi podobalo se, že to opovržení nad napomínáním prýštilo z bytosti Kupkovy, Kupkovi že chybí všeliký pocit kázně a bázně naprosto. Na svého švakra, ač kněze, díval se Kupka nejčastěji jako na chlapečka, který těm věcem nerozumí.

Když vše to P. Hráza uvážil, uznal, že švakra napravovat je marno. — — —

Brzy za sebou P. Hráza osobně potkal se s dvěma osobami, které v život jeho před lety hluboko zasáhly. Ve vzpomínkách tak s nimi srostl, že osudy jejich tvořily kus vlastní jeho životní historie.

V sobotu jednou, když byl tichý vlažný večer v měsíci září, seděl P. Hráza podle obyčeje svého na lávce mezi zahrádkami a bavil se pozorováním života na dědině.

K zahrádkám přišoural se stařec nevlídného, tvrdého zevnějšku. Tvář měl zarostlou krátkými, štětinatými vousy jako strniskem a pohled jeho byl ponurý, skoro zlý. Kněz se zarazil z toho zjevu.

Stařec zahleděl se na kněze a kněz ponenáhlu poznával, že je to sedlák Starosta, ten podivný a záhadný stařec, který jej kdysi miloval a potom nenáviděl.

— Vy jste Starosta? pravil tázavě kněz. Vítám vás.

— Který si ty? odtušil pátravě a temně stařec. Ty nejsi tak tento člověk!

— Jsem kněz. Hráza.

— Hořel, ale neshořel! opakoval dutě a zamýšleně mezi zuby stařec. Slova ta pověděl kdysi na Hrázu, když ještě byl bohoslovcem a slova ta patrně vyjadřovala Starostovu vzpomínku na tehdejší dobu, která se mu vybavila z minulosti tak dávné.

— Co povídáte? řekl laskavě kněz.

Stařec však již neposlouchal. Stáral v kapsách a vytáhnuv kus smačkaného papíru, podal jej knězi přes bránku.

— Na, zahubils dušu svú! Jakož se čte zejtra: Žádný nemůže dvěma pánom slúžiti. Matuš 6. Na to hledě do země Starosta šoural se podél domů dál do dědiny.

Když se stařec vzdálil, Hráza rozevřel papír a četl pomatený, divný spis. Před každou nedělí a svátkem Starosta spisoval taková kázání a roznášel je po okolních farářích, jak se kněz od své sestry dověděl. Spis jeho zněl:

„Přísažný Rozkaz Soudu! Světa Všeobecného, pro deň Slavného jména P. Marie 10. září 1865 ve farnosti Kobylské! (Patrně spis tento původně byl určen pro faráře Kobylského). Kterýmžto se pravověřící křesťan vyznává ve znamení nejsvětější Trojice božskej ,v té moci, která mu daná jest, Synem Božím v oučinkách jeho býti, a celý svět v moci Boží souditi. Dle toho poznání velikého, a uloženého času, v němžto se má proměna státi v přítomných věcech druhého tajemství soudů Božských, odsuzuje všecky práva jak duchovních tak světských vrchností..." Ve spise dlouhém, plném citátů z písma svatého, Starosta pokládal sebe za beránka božího; kněžím vytýkal bujnost, ježto

z hříšné lakomosti prosby a modlitby konají jenom sami pro sebe. „Ale duši svou s tým nespasili, protože nepili kalich z víry zákona svého a kříž jich nenásledoval v ničem." A závěrek rozjímání končil: „Ecce agnus Dei! Qui tollis peccato mundy, zde jest Beránek Boží, který snímá hříchy světa celého. Soudce spravedlivý všech hříšníků, který všecko pokušeni pro pravú víru přetrpěl a korunu slávy a spasení vydobyl s křížem svatým v nekrvavých mukách. Dle vyrčení Beránka korunovaného jest přikázáno faráři kobylskému s fáry odejíti, aby na něho žádný nepamatoval. Jak si navázal, tak si ponese zoufalstvi nad milosrdenstvím Božím. Rouhal se zákonu Božímu, smrti hoden jest. 3 knize Mojžíš. 24. k. 16. v." — —

P. Hráza se zamyslil a dlouho hleděl do prázdna. Nemělo to smyslu a přece vězel v tom bloudící duch lidský. To je podivný svědek, zasteskl si kněz, toho přemítání z roku 1848, které tak krásně začalo. Skončilo u jedněch v tichém bláznovství, jiní zamítli je, jakoby se český lid byl hloubáním náboženským nikdy v dějinách neproslavil. Co bylo v myšlence té nezdravého? Či není nynější pokolení schopno pochopit, oč nám tehdy běželo? — —

Mnohem útrpněji však dojal kněze pantáta Hrabec, když jej spatřil. Hrabec již byl jen kost a kůže. Lícní kosti vyčnívaly mu z tváře, oči mu hluboko zapadly a ústa byla už bezzubá. Vrásčitý obličej žloutl a známá hrozná vráska mezi obočím tměla se jako jízva. Vlasy Hrabcovy bělely a řídly. Ale zpupnost a pyšný duch, lze-li říci tak o této zbořenině lidské, zůstávaly i v šílenci. Byla

to mračná bytost. Lidí si nic více nevšímal nežli stromů nebo kamení; nevyhledával jich, ani se jich neštítil, pro něho nic neznamenali, jako by jich nebylo. Když hleděl tupě a posupně na lidi, mimojdoucí nemohli poznat, vidí-li je či nevidí. Měli z něho i jakýsi tajemný strach. Tato bytost, jež nemluvila, jež nejednala, jež necítila, mlčením svým byla lidem hrozná.

Přivedli starce domů z polí nebo z lesa, spal ve výměnce statku Benešova, ale ráno již zase pospíchal od příbytků lidských. Sotva ráno nebo večer něco pojídal. Odbíhal pravidelně zadními vraty vzhůru humnem a za chaloupky. Okolo kříže ve vrchních polích nebo žlíbkem chvátával potom k lesu. Vběhl do lesa a zašel hluboko, kde ruch lesní byl temnější, kde při zemi bzučel lesklý hmyz, ve stromech šveholilo ptactvo a v dáli klovali do kmenů datlové a křičeli zlostně sojáci. Ten život lesní šílence uváděl v rozčilení. Jeho staré zraky až třásly se za vírem mušek a třpytných brouků, jež čítal a takořka hltal očima.

Již stálo vysoko slunce nad lesem a život v lese v odpoledním vedru dýchal žhavým i dusným vedrem, vosy přelitovaly jako vzteklé — a stařec pořád čítal. Ač byl prací schvácen, znovu dával se do ní, dokud se nestmívalo.

Když tak strávil mnoho dní po sobě v lese a dopočítati se nemohl, vyhledával klid v polích; tam řešil svou těžkou úlohu početní na květinách, na klasech obilných, na plodech zrajícího acházu — čítal a čítal. Znovu začínal hlasitě šeptati deset tisíc, dvacet tisíc, třicet tisíc — —

P. Hráza poznal šíleného starce na podzim, kdy již mlha padala k zemi a přimrzala na střechách, kdy studený vítr rozháněl žluté listí stromů a zase stáčel je v chumáčích, kdy les i pole pustly a jen vrány vyletovaly na lup do brambořišť. Věrný Hans vedl za takového dne pantátu do dědiny. Stařec kráčel vedle bývalého, svého pacholka, a nebylo poznat, ví-li, co dělá. V tu dobu Hrabec čítával kdekoli suché listí do tisíců...

Knězi sevřelo se nitro a něco vzkřiklo v něm, když poprve po tolika letech spatřil muže jednou tak mocného, nepřemožitelného a od něho prokletého! Hans vedl ho dědinou kolem oken knězových.

Tohoto podzimu stařec ještě nápadněji scházel, jak lidé říkali. Jako vrba, olámaná, podrytá a spálená, jež drží se v zemi již jenom vetchým kořenem, tak již jenom posledním kořínkem držel se život Hrabcův. Již opouštěl ho i poslední instinkt, který v pomatenosti mu byl zůstal: nepoznával statku Benešova! Přikrádal se totiž často hladov a prostydlý k cizím lidem a na nikoho nehledě, usedal v síni nebo žádal jíst jako doma. Pojedl, co nalezl. Nepromluviv slova, zase se vytrácel. Lidé útrpně hleděli na něho, nikdo ho nezaháněl. Někdy promluvili naň, posílali ho k Tekle do Klobouk — vytřeštil zrak a zlostně mruče máchal rukou.

Podivná věc. Šílený Hrabec, když tak bloudíval po cizích lidech, nejvíce utíkával se v horních chaloupkách k Lebedům. Přicházíval do téže chalupy při cestě, v níž spokojeně a klidně dožila kdysi stařenka Vojtíšková, když z Hrabcova domu

se vystěhovala. Odtud ji také pochovali. Lebeda již byl také stařec. Bydlel u syna asi čtyřicátníka — ostatní synové jeho přiženili a dcery přivdaly se jinam — a děti synovy už zase dospívaly. Hajnovství po starém Lebedovi, když mu bylo již asi 70 let, zdědil syn a zastával je věrně.

Když pantáta Hrabec tohoto podzimu ponejprv pod střechu Lebedovu se přišoural a přisedl si mlčky na lavici v jizbě u kamen, menší děti nemálo se polekaly. Byl doma s nimi jen stařeček, jenž cosi pižlal křivákem, aby tak zbůhdarma nezahálel. I starého Lebedu zamrazilo, když viděl ve svém stavení šílence zarostlého, zdrásaného, oči krvavé...

— Pěkně vítám, pantáto, řekl tiše příchozímu.

Hrabec neodpovídal.

— Jak se říká? káravě Lebeda pohnul očima k ulekaným dětem synovým.

— Pochválen buď Ježíš Kristus, vítáme vás, vypravily děti ze sebe, ale tiskly se plaše do koutů.

Hrabec tupě hleděl do zemi a nevšímal si ani starého ani dětí. Šla z něho zima a chlad.

— Co ste nám přinesli, pantáto? pravil po chvíli vlídně Lebeda. Lítost jala ho, když si v tu chvíli připomněl, jak kdysi žebronil u tohoto mocného člověka za službu, jak stál před ním tam dole ve veliké jizbě a jak prosil za své děti! Ale již dávno mu byl odpustil, jako mu odpustila dobrá stařenka Vojtíšková. Vida nyní, že Hrabec je hluchý a slepý ke všemu, co se kolem něho děje, ale že oči upírá jen na chléb, jenž na stole přikryt byl šátkem, ukrojil krajíc a podal mu jej ke kamnům. Hrabec vzal jej bez řeči a odlomiv kůrku,

žižlal a žmoulil střídku v bezzubých ústech. Seděl na lavce u kamen a těkal očima v oknech.

Starý Lebeda pustil se opět do práce, vyřezávaje nějaké kolíky ze dřeva a jen po oku prohlížeje si šílence. I děti začaly si směleji v koutku šeptat. Hrabec pořád žvýkal a nikoho si nevšímal. Když, jak se zdálo, zahnal hlad, pohnul se rychle s lavice, jakoby na něco důležitého byl si zpomněl a vyšel z chalupy všechen rozčilen.

Lebeda vyšel za ním, aby zavřel bránku za ním. Když se vrátil, děti oblehly dědečka a zasypaly jej otázkami:

— „To sú Hrabec?" „Co to dělajú ten stařeček?" „A proč nemluvijú?"

Stařeček nedal se mnoho nutit, neboť i on maní znova a znova zalétal duchem do starých časů. I slyšely děti Lebedovy historii, která jim nikdy nevymizela z hlavy.

Od té doby pantáta Hrabec přicházíval tímto způsobem častěji k Lebedům. O jeho návštěvách a podivném chování vypravovával P. Hrázovi chlapec Lebedův, školák asi osmiletý. P. Hráza potřeboval totiž k posílkám a všelijakým malým službám chlapce. Poněvadž pak u švakra Kupky dětí neměli, našli mu čiperného chlapce, ministranta z chaloupky hajného. Bylo mu Jan. Ministrant, když bylo po škole před obědem a podvečer přibíhal ke Kupkům, podával velebnému pánovi stoličku a nosil mu knihy, pomáhal mu, i když se oblékal, a občas chodíval s psaním do Klobouk na poštu.

Velebný pán zamiloval si chlapce tím více, když poznal rodinu Lebedovu, jak pořádně a

šťastně žije, třeba neměla statků pozemských. Hajný měl čistou chaloupku, k níž během let přibylo asi na deset měřic polí. Všichni měli na čem pracovat. Lebeda byl k pánům spravedlivý a poctivě hlídal v lese, aby se nekradlo, i v polích, aby se nepytlačilo. Proto však neutiskoval chudých žen, které chodily na klest do lesa nebo sem tam nahrabaly si listu, jen když nedělaly svévolně škody. Tyto dobré vlastnosti zdědil po otci.

Starý Lebeda sestárnul v práci a počestnosti. Všechny děti dobře vychoval a každému dal po nějakém podílu. Základem jeho štěstí byla stařenka Vojtíšková. S ní přistěhovalo se k němu kdysi boží požehnání. Nač ruku položil, všecko se mu dařilo. Pravilo se, že má někde doposud uloženy ty čtyři stovky, které mu Vojtíšková poručila. Byly určeny i s úroky k tomu, kdyby někdo z vnuků Lebedových měl dobrou hlavu, aby ho dali studovati na kněze.

* * *

P. Hrázovi se život v Brumovicích znechucoval. Málo co pěkného viděl a slyšel.

Věž na brumovském kostele byla dostavena. Zmizela dřevěná zvonice ze hřbitova a místo ní na kostele blyštěla se věž jako ze stříbra. Bylať pobita bílým plechem, jehož lesk oslňoval. Pasáci pyšnili se, jak daleko ji vidět a jak podle stínu jejího lze uhodnout poledne. A na tovarychu chlapci brumovští sváděli bitky s krumvířskými, terezovskými a kobylskými za to, že takové věže není snad na celém světě.

V pravdě byla to věžička dřevěná a úzká, která na široké podstatě kostelní dělala dojem vztýčeného prstu. Na kostel nehodila se však přes tu svou lehkost, neboť zdi kostelní sotva ji unesly a musily býti železnými tyčemi stáhnuty, aby nepopukaly, zvláště když se zvony rozkývaly.

Slavnost svěcení věže a pověšení zvonů byla krásná. Průvod s hudbou, kázání — a dětem házeli s věže čtyráky, ovoce i rohlíky. Brzo po slavnosti však vypukly spory a nesnáze.

Obec už po kolik let nedělala účtů, neodváděla pořádně daní, dluhy její rostly a obecní přirážky se zvyšovaly; nespokojenci v dědině zajeli do Brna k zemskému výboru, aby to hospodářství obecní netrpěl.

Po novém roce 1866 zemský výbor skutečně poslal do Brumovic úředníka, aby obecní hospodářství vyšetřil. Od starosty Ledahudce nebylo možná dostati odpovědi. „Ja, ti by si naporúčali," říkával milý starosta, kdykoli dostal nějaké vyzvání od úřadů; papír hodil do pece nebo schoval pod peřiny, a věc úřadní byla vyřízena. Ledahudec nebyl takto zlý člověk, jenže všecko by byl projedl, jak se při starostenství zmlsal a o nic nedbal. Úřadu nerozuměl a proto pod jeho vládou každý si dělal, co dělal. Účtů neskládal, jenom tak od oka pověděl obecnímu výboru, jak to stojí s kapsou, a co v ní scházelo, to dolil vínem.

Úředník z Brna přijel.

Starosta přijal ho jaksi pánovitě, sebevědomě a důstojně. Věděl, že není bez hříchův, ale pokládal všechny lidi za horší ještě hříšníky, a proto hrdý jeho pohled mluvil k úředníkovi: „Jsi-li ty

bez hříchu, zdvihni kámen na mne!" Ke všemu ten úředník byl takový jednoduchý, nepatrný človíček a nekřičel a nezlobil se.

Ale přepočetl se milý pudmistr. Úředník všemu rozuměl, na všechno se podíval, všeho se dopídil a všechno si zapsal. Pudmistr myslil, že úřadník bude jej peskovat, bude se s ním hádat a on že mu všecko vylže, „zamaže mu oči", jak říkal. Zatím ten pán přívětivě se usmíval, přikyvoval, nerozčiloval se. Starosta myslil, že úřadník zajde si s ním do lisovny, že si popřeje jídla i pití; proto zabil i prasátko a načal pětítku starého vína. Zatím ten pán chodil na oběd do hostince, vlídně odmítal pozvání a nic nechtěl. Starosta byl jak u vidění, byl odzbrojen a dostal najednou strach, veliký strach.

Prohlíželi s revisorem spolu účty. Pán se usmíval, neřekl bé cé, všemu přišel na kloub. Vzal do ruky na př. poštovní recepis. Taková cedulička nestojí podle starosty ani za řeč, ale pán ji prohlíží, obrací, — až to starostou trhá. Je to zpropadená cedulička, do níž před 60 zl. připsal 1, takže recepis zněl na 160 zl. Úředník obrací dále, zkoumá a povídá jakoby nic: „Ta jednička je nějak —"

— Mhm — skočil do řeči rozčilený starosta — tá jednoška je nejaká zkrúcená. No šak nejni zle — dokládá hlasem rozplývajícím se, až dětinským — šak já ju, vijú, zaplatím. — No co, jakáž pomoc.

Revisor se usmívá, neříká nic. Na čele starostově visí veliké krůpěje potu. Pán si něco zapsal a laskavě celou záležitost skončil slovy: „Dobře, dobře".

Takovou potíž s úředníkem měl starosta. Ale ostatní slavní úřadi obecní nemenší. Kdyby se pán byl s nimi hádal, kdyby jim nadával, psul je: to by se nedali, oni by také křičeli, že se ho nebudou bát. Ale je to člověk jako med. A přívětivý pohled působí na srdce jako slunce teploučké na pomrzlou přírodu.

Úředník domluvil se pěkně se starostou, jak to bylo s obecním býkem, jehož koupili ve Veselí dvakrát tak draho, než co by byli dali za pěkného býčka sousedovi Jakubčíkovi, a ještě jim ten drahý za 14 dní skapal. Položka za býka se neshodovala.

A potom, jak to bylo s obecní jatelinou, kterou někteří výboři rozkradli. Každý si naložil dle starostova tvrzení fůru pod púzu, až na obec nic nezbylo. V účtech nebyl za ni žádný příjem.

Zapleten byl do toho celý slavný výbor.

— A kdo byl při tom — kdo kupoval býka?

Starosta jmenuje radního Zemánka a dva výbory: Gajdu a Hovězáka.

— Tož zavoláme Gajdu! povídá úředník.

— Och, šak ani bych to nedělal, ten nic neví, ten má tupú hlavu! poučuje starosta.

A skutečně úřadník ničeho se nedověděl. Soused Gajda přišel do radnice, oprašoval si rukávy, rozhrnoval si v nesnázích vlasy, ošíval se a drmolil nesouvisle:

— Ale vijú, kde já si to merčím! To je pravda, býk nám zdechl. Já idu okolo hospody, Jakub (pastucha) na mne volá: Strýčku, strýčku! Povídám: „Co máš?“ A on: „Pojďte sem do býkovny. Býk dodělává.“ — Šel jsem; no, jaká pomoc, skapal.

Úředník sedí jako na uhlí. Co si z toho vybere?

— Jak s tou jatelinou?

— A s tú jatelinú? No pastvisko moje leží blízko, to je pravda. Šak pudmistr je tady, može to dosvědčit. A v hospodě když jsme pili za ňu, tož mně Bula povídá: Ty vaše koně, to sú faci. Pamatuju se na to jako dneskaj. —

— Dost, dost, napomíná pán, vy jste tedy pili?

— Láskavě prosím, pili.

— Kdy to bylo a jak?

— No za tú jatelinu tenkrát, abychme nic neříkali.

— Kdo jatelinu odvezl z louky?

— Ja včil kdož to ví, už sú to roky. Esli Korčák lebo Matula, ký šlak si to pamatuje.

Úředník je pomaten. Korčák ani Matula nebyli vůbec v této historii jmenováni. Starosta sám neví, jak Gajdovi mohli tito dva sousedé napadnout. Ostatně je ze všeho vidět, že krádež na obec a pitky na obec jsou tak časté a obyčejné, že si je Gajda plete a nepamatuje ani, o kterou právě se jedná.

Zavolali obecního písaře. Ten je povahy pathetické, mnoho poměrně četl a deklamuje. Jeho řeč je postrakatěna cizími slovy, především však slovy „pánové" a „ve jmenu". Ale výsledek výslechu také nebyl žádný. Písař „ve jmenu" toho býka nemohl nic dosvědčit. Ví, že se výbor usnesl koupit junce od Jakubčíka, ale „pánové" (výboři někteří) sebrali se a šli do Veselí. Koupili býka a skapal. Více neví. O té jatelině, co „pánové" jako tento — kradli, neví vůbec nic.

— Pošleme pro radního Zemánka, obrátil se úřadník nevrle ke starostovi, když písař odešel. Ten snad ví něco.

— Ten ví, přitaká pudmistr. Ale od teho se nic nedovijú. Och, ten nic neřekne, u teho se možú zpovídat. Se Zemánkem možú it krast, nikdá nepoví.

Zemánek přece zavolán.

Sedlák, šelma mazaná všemi mastmi. Dobře ví, že je tu zemský úředník, ale staví se nevinným jako novorozeňátko. Celou dědinou, kudy šel, s někým žertoval, kašpařil a povolával na lidi. A když přišel do radnice, vkročil s poníženým, neviňoučkým úsměvem, odhodil klobouk za okno a sám se dal do řeči:

— Tož to sú ten pán z Brna, co budú vyměřovat železnicu? Šak už aby to bylo!

— Ale co, pravil starosta nevrle, to sú pán od zemskýho výboru, povídal sem vám!

— No nechť sú, pravil Zemánek, to je jedno, taky to možú vyměřovat. Beztak se temu taky učili na školách.

A tak se mluví pořád. Je vidět, že Zemánkovi není o slovo, že všecko hledí zaplést, pozornost jinam odvrátit a stavět se nevinným, hloupoučkým venkovanem. Vychytralý ptáček! A místo skapaného býka a kradené jateliny vymýšlí si pohádku za pohádkou a týrá úředníka. Přeruší-li mu pohádku jednu, načne druhou, pravdy na ničem není špetky.

Úředník je bez sebe. Zmizel mu i přívětivý úsměv s tváře. Hledí přísně a přísně zapisuje do svých lejster.

— Vy, pane Zemánku, pravil velmi důrazně, už těch vašich povídaček mám dost. Ale jsou to věci staré, snad vám vymizely z paměti. Otážu se vás tedy na účty a na hospodářství, jaké se vedlo v letě vloni, když jste přistavovali věž na kostel.

— Och, to je krásná veža, pokývl Zemánek hlavou.

— O to nejde.

— Jak nejde? To každej vidí, aji cizí lidi to říkajú, začal Zemánek sebevědomě.

— Nu, já vám věřím — hodně zlostně úřadník zastavil výmluvnost sedlákovu — ale do toho mně nic není, je-li pěkná či není; chci vědět, kde jsou účty, kolik ta věž stála a kolik jste vybrali přirážek.

— Vijú, řekl tiše a pokorně Ledahudec, to ešče nemáme sepsaný. To jim hned nemožu z hlavy povědět. Ale šak dáňky se špatně scházijú. Vijú, naša obec je moc platama svázaná. Ale aspoň naše děcka budú mět po nás pěknú památku na kostele.

— A slyšeli ten pán, skočil mu Zemánek živě do řeči a drbl starostu do rukávu, slyšeli, jak nás ti kobylští jednú ošulili o zvony? To měla být krása! Jak ty kobylský zvony pěkně hrajú, to nejni ůkolečně. Ty prej měly být naše. Šak ten pán mohli by nám poradit, já bych se hneď o ně súdil . . .

— Dejte mně svatý pokoj! utrhl se úřadník. A jděte už! ukázal Zemánkovi na dveře.

Po Zemánkově odchodu úřadník se zamyslil. Procházel se velikými kroky po radnici (— tak se říkalo úzkému kumbálku na obecní hospodě) a teprve znenáhla zase dostával laskavý výraz. Po-

tom prohraboval se v obecní truhlici a zpozoroval, že všechny staré spisy na padrť jsou rozemlety od myší.

— Měli sme to na sýpce, tam je moc tech myšisk, podotkl Ledahudec, když viděl úžas úřadníkův.

Zbývalo úřadníkovi přesvědčit se po jednotlivu u lidí, shodují-li se daňkové knížky jejich s přednostovými výkazy. Dalo se tedy vybubnovat, aby všickni během zítřejšího dne dostavili se s knížkami na radnici k revisi.

Dostavovali se. Hubovali a řádili v hospodě zle na to, že musejí zanedbávat práci k vůli výborům a starostovi, zvláště třída chalupnická. S úřadníkem také se neuměli domluvit, také byly křiky. —

Jednomu sedlákovi zvláště neshodovala se daň.

— A milion hromů, to by byla pěkná. Dyť sem to starostovi dal. Tady do kordule peníze strčil!

— Proč vám to nezapsal tedy do knížky? ptal se úřadník.

— Ná co já to mám vědět? zlobil se sedlák a začal dorážet na starostu.

Jeden chalupník zase přišel bez knížky. Marno všecko domlouvání, revisor opakuje s důrazem:

— Jestliže se nevykážete, budete znovu platit!

— Dyť je to tři roky! Pro boha! Škrobáci dávno ten kúsek papíru sežrali, brání se chalupník.

— Do toho mi nic, budete platit podruhé, odpovídá pán.

— A sakra do teho — vybuchne chalupník — a to tak ešče, to máme pěknýho lumpa pudmistrem.

Odešel z radnice a celou dědinou nadával úřadům do lumpů, zlodějů, a co mu slina na jazyk přinesla.

Když revisor z obce odejel, teprve boží dopuštění nastalo. Starosta žaloval chalupníka, výboři vyčítali jeden druhému, neboť zemský výbor poručil, aby výbor bez výjimky po tolika a tolika stech zaplatil. Všecko se svezlo na Zemánka, že ten svými lžemi „pána z Brna" pozlobil. Zemánek, který beztoho byl vyhlášený sudič, žaloval všecky výbory pro urážku na cti. Starosta ovšem zaplatil nejvíc „pokrúcených jednušek".

Ale nic nevadilo. Všecko zůstávalo při starém. Lepších úřadů obec měla málo. Rozumní a hospodární lidé byli Bacháček a z mladších Josef Kovářík, Josef Zvolský, ale o těch nikdo nechtěl ani slyšet.

Tak se na dědině ohlásila doba samosprávy. Obecní hospodářství bylo odleskem rodinného. Muži až na málo výjimek vyseďali v lisovnách, soudili se o hloupoty a odsedali si v Kloboucích přestupky proti bezpečnosti těla, a ženské nevěděly mlsnotou, co by jedly: nalévaly si herynky vínem, hrnce s kávou pořád voseły na ohnisku a baňky vína stávaly pod lavkou za stolem. Studní nebylo v dědině potřeba, protože vody snad nikdo nepil.

„Les"! pravil sám k sobě Páter Hráza, přemítaje o těchto událostech. Byl zvědav na okolí. Ale kdekoli se mohl přesvědčovat osobně jako v Kloboucích a tam se dával dovážet k lékaři Warausovi nebo na Čejči, kde měli primitivní lázně sírové, všude nalézal „les". I v Čejkovicích, kde působíval Pecúch, i v Podivíně, kde roku 1848 žil sta-

tečný rolník Kudlík, to všechno byl nyní — „les". Pavel Kudlík byl roku 1848 uvědomělým národovcem. Páter Hráza rád vzpomínal, jak mocně dojalo ho tehdy, když našel při tehdejší návštěvě v Podivíně novou pamětní knihu a v ní Kudlíkovou rukou na prvním listě napsáno:

„Tato kniha pamětní jest založená pro město Podivín z ohledu toho, aby všecky věci paměti hodné, do ní zanešené budúcnosti ukázala, náš věk i život časů našich; aby potomkové do minulých věků nahlédnúli a tak svými zpomínkami svých předků poctili a také své paměti hodné věci z ochotnosti do této knihy vnesli. Budiž jednomu každému, obzvlášť vždy představeným našeho města za povinnost, všecky události při témž městě poslúpně, však ale vždy v našej národní řeči zaznamenat. Pavel Kudlík, měšťanosta."

Ale i tam v Podivíně símě udusilo se. „Les, a všude les!"

* *
*

Před vánočními svátky této zimy skončilo se utrpení pantáty Hrabce. I když mrazy nastaly po sychravých dnech, vichr fičel a les zčernal, šílený stařec bloudíval poli a lesy. Jako vyhnanec stranil se obydlí, sedával ve štěrkových lomech na hraničkách morkovských, nebo skrýval se v doupěti v lese, kde někdy vypalovali lišky. Sedával schoulen, bručel a čítával holé větvičky, které se mu kývaly nad hlavou.

Nastala zima studená, krutá a suchá, neboť sněhu nenapadlo. I v této zimě, ač skřehlý, Hrabec prchával z dědiny. Hajný Lebeda potkával ho

v lese a marně vracel ho do dědiny. Hans býval mu však v patách a skoro násilím odvlékal ho za tmy domů. Jednoho dne již blízko štědrého večera zima přitužila. Od rána vichr skučel ve vzduchu jako vzteklé litice, že by psa z domu nevyhnal. Hans opatroval starce ve výměnku a zavíral dvéře na zámek. Hrabec byl nevrlý, popudlivý a zlý. Přes všechnu opatrnost Hansovu vyběhl po poledni z domu. V té slotě a psotě. Hans pustil se za ním. V tu dobu začal padat sníh, sníh ostrý jako jehly. Silně se i setmělo. Hans nejdříve prohledal štěrkové lomy, neboť lidé mu řekli, že Hrabec vyběhl z dědiny za farou. Když marně hledal, chvátal přes vinohrady do boudy na vrchu Světlé a již skoro za tmy pustil se do panského lesa. Potkal na cestě mladého Lebedu v kožichu, v rukavicích, čepici staženu na uši. Oba dali se do hledání. Hans prodíral se po stráni do selských ochozí, Lebeda ve vysokém lese chtěl si najít směr k liščím dírám.

Dlouho chodil, neboť ve tmě ztrácel směr. Sníh lehounce již přikrýval i lesní půdu.

Konečně více nahmatal, než viděl, známé silné výstavce dubové, mezi nimiž ležely liščí díry. Chvatně pokročil a napínal zrak i sluch. Tu spatřil konečně černý předmět nehybný — schouleného Hrabce. Zakřikl naň, nevěda proč, neboť jakási hrůza ho obešla. Ohnul se k němu a nahmatal ruku, studenou a nehybnou. Snažil se zdvihnout za ruku starce, ale tělo celé zachrastilo na zmrzlém dubovém listu a klestu, neboť hajný zdvihal tělo bez vlády, mrtvé.

Ledový pot vyrazil Lebedovi na čele a mráz projel celým tělem. Nebyl bázliv, ale hrůza na

ného zrovna padala. Rychle vyňal z torby prázdnou patronu a začal pronikavě pískat na Hansa. V temnu a pustotě noční patrona příšerně se rozléhala. Se stráně naproti odpověděl Hans houknutím do dlaní na znamení, že slyší. Lebeda pískání v přestávkách potom opakoval, až Hans upachtěný, narážeje hlavou i tělem do stromů, jda po hlase, octl se u liščích děr.

Lebeda škrtl sirkou a posvítil na starce ležícího na zemi. Ležel na znak, ústa i oči pootevřené, ruce na prsou křečovitě stočené. Ve vlasech bělal se již sníh, na šátku, jímž otočen byl krk, jevilo se jíní — patrně uhřát ulehl si tu stařec.

— Hú, hú! zaskučel starý věrný Hans, když z chování hajného poznal, co mu tak mlčky ukazuje.

— Je mrtvej, myslím, pravil temně Lebeda.

Opětně rozsvítil sirku a drže ji v levici, druhou rukou makal po obličeji i po tepnách ztuhlého starce.

— Mrtvej.

— Hú, hú, Jesus Maria! skučel Hans a zvedal svému pánu hlavu.

V chatrném osvětlení tvář starcova byla žlutě bledá. Pootevřené oči se nezavíraly. Tak tu zmrzl stařec šílený. Ležel na znak, snad upíraje oči do vrcholů, až vyjdou hvězdy, aby je mohl sčítat; či snad obracel oči své bezděky k nebesům, očekávaje smilování?....

— Pospišme s ním do dědiny, dyby byla pomoc! vyzval hajný Hansa, jenž kleče ve sněhu zapínal starci kabát na prsou a vlastně nevěděl, co dělá.

Oba muži chopili se starce a klopýtajíce i drásajíce se lesem hustým a tmavým, dostali se ztěžka na cestu z lesa. Sníh ustal, a na nebi třpytilo se tisíce bílých hvězd. Světlo jejich bylo studené a a ony samy jakoby byly na hladině nebeské přimrzly.

V noci již dostali se oba mužové s mrtvým břemenem svým do dědiny.

— Odpočiňme si u nás! řekl hajný a botou zatloukl na bránku u své chalupy. Měl sice rozpaky k vůli dětem, aby nenosil mrtvolu do svého domu. „Ale což kdyby se dal vzkřísit, nebyl by to hřích?" namítal si v duchu. A na konec pravda bylo, že byl tak unaven on i Hans, že nevyhnutelně potřebovali oddechu.

A tak vnesli Hrabce k Lebedům. Osud tomu chtěl, že poslední služby vykonali pantátovi Hrabci lidé, kterým v životě svém velice ublížil. Sousedstvo všechno spalo. Lebedka vyběhši otevřít branku, ulekla se, že by se v ní krve nebyl dořezal. Děti na štěstí již spaly. Stařeček Lebeda, ač 75letý převzal ihned povinnost místo syna. Hrabce uložili v síni, třeli jej sněhem a — marně, všechno nadarmo.

— Bůh mu odpusť a dej mu lehký odpočinutí! zatřásly se staré rty Lebedovy, když syn a Hans opět Hrabce vynášeli z domu do výměnky Benešova domu. Psi se rozštěkali v okolí. V uličce vedoucí dolů k hospodě potkali nosiči několik lidí. Někteří z nich doprovodili je k Benešům, jiní odskočili do hospody a pověděli, co se přihodilo.

Pavel Kupka vraceje se z hospody v noci, pootevřel dvéře do jizby Pátera Hrázy a pověděl

mu stručně, že pantátu Hrabce našli zmrzlého u liščích děr.

Kněz ještě nespal. Seděl po svém obyčeji na lůžku a psal na stole k lůžku přistaveném. Vyslechnuv zvěst o Hrabci, položil obličej do dlaní a pomodlil se za duši nebohého i zadumal se.

Oči se mu zarosily, když v duchu přelétl život tohoto muže.

Hrabec vlastně dožil a odumřel světu již dávno. Mohl býti počítán od r. 1849 k mrtvým, třeba tělo jeho bloudilo ještě tolik let jako přízrak mezi lidmi.

Býval člověk mocný, třásli se před ním. A hle — co je z něho po čtvrt století? Jakoby ho vítr odvál, ani jméno nezůstane v dědině, ani stopy po jeho bohatství a po jeho moci. Byl muž vzdělančjší než ostatní, znal svět i jeho lakadla, obcoval s vyššími a mnozí mu toho záviděli. Ale byl živ a po celý život jednal na škodu jiným; od nikoho nemilován, nikým neoplakáván sejde s očí...... S ním vymíralo pokolení těch, kteří roku 1848 ještě nebyli z nás; v něm byla zkažená krev, dědictví po předcích....

On s vrstevníky svými dožil se již let osvobození. Octli se na prahu země zaslíbené. Ale v řadách jejich nebylo ještě dosti síly a mravnosti. Proto vrženi od prahu svobody zpět, aby dlouho ještě bloudili... Sami se odvrhli.

Když P. Hráza dlouho byl dumal a zpomínal, chopil se opět péra a začal psáti. Před ním leželo již mnoho drobných lístků popsaných nebo jen několika řádky označených. Byly to zápisky a vzpomínky, jimiž se tu v zátiší bavil. Jaký byl jejich

účel, sám nevěděl. Ne pro lidi, ne pro veřejnost byly určeny: tak sám sobě vydával počet z citů a mínění svých.

Vzav lístek čerstvý, napsal naň větším písmem jako na záhlaví jméno Bedřich Hrabec a pod ně psal zvolna, mnoho uvažuje o každém slovíčku:

„Praví se o šelmách, o tygrech a lvech, že lačnost krve lidské probouzí se v nich teprve tehdy silně, když jednou okusily lidského těla. Potom stávají se úskočnými, zákeřnickými i zaslepeně vrhají se v nebezpečí, aby uchvátili kořist.

Této lačnosti krve u šelem podobna jest u lidí vášeň po moci a pocit nadvlády. Kdo jednou okusil této moci nad svými bližními, nikdy se nevzdá touhy, vždy víc a více po ní lační. Tygří druh lidí! Starý Hrabec jako nepatrný dráb kdysi plazil se pod mocí; byl bit. Odtud největší tužbou jeho života stala se chtivost moci. Tu chtivost přenesl i na syna. Události pomohly, že syn Hrabec dosáhl moci. Zkazil Lebedu, vyhnal Vojtíškovou — lízl si krve.

Leta 1847 a 1848 znamenala vrchol jeho nadvlády. Dělal v Brumovicích, co chtěl; naposled ponížil Krátkého, odstrčil jeho dceru. Jako piják podléhá náruživosti své, až ztrácí sebevládu, tak Hrabec syn vždy více se žádostivosti opájel. Necítil už, že je bratr těch lidí, s nimiž žije. Zůstal zpurným, i když duch jeho se pomátl. U něho nebylo pomyšlení za zdravého rozumu, že by neštěstí rodinné jej zlidštilo, a šílenost dokonce zbavila jej i možnosti. Jak jinak lidé chovali se k pomatenému Starostovi. Náš lid je měkký — k ne-

šťastným jeví soucit, ale Hrabec nikdy nepožíval opravdové soustrasti. Kdysi se před ním třásli a to mu nemohli odpustit.

Podivná věc. Když jsem ho znal před 20 lety, kráčíval pyšně a vážně jako kníže; když pozbyl rozumu, chvat a nepokoj jím zmítal. Když byl mocný, opovrhoval prací: nyní kdekoli ho viděli, vždy byl uplahočen, zmořen a ztýrán. Snášel dle všeho nevypsatelná muka tím, že nemohl býti hotov s prací, kterou šílený duch jeho si vymyslil. Počítal vše, čeho bylo mnoho, a co nebylo možná — ani lidem zdravého rozumu — spočítati.

Práce je člověku požehnáním; tomuto Hrabci stala se kletbou. Čeho se celý život štítil, do toho vrhla jej pomatenost. Odsoudil se k práci, v níž nebylo smyslu, v níž nebylo možného zdaru. Člověk zdravý zšílel by, kdyby odsouzen byl ku práci nesmyslné, nemožné, bezvýsledné. K takové muce odsouzen byl dle řecké báje Sisyfos, protože urazil bohy: tlačil v podsvětí do velikého vrchu kámen, který se mu vždy na kopci vydřel z rukou a skutálel se dolů. Hroznější pokuty nelze si vymyslit na člověka.

Tento Bedřich Hrabec zmrzl u liščích děr 22. prosince 1865. Dcera Anežka jej předešla i s mužem svým, nešťastným druhem mého mládí, Petrem Benešem, o dceři Veronice provdané za jakéhosi Štětinu nic z Prahy neslyšeti, dcera Tekla je litice a neštěstím domu Kučerova v Kloboukách, do něhož ji osud zanesl. Vnuk, syn Anežčin, studuje v Brně. Málo štěstí rodina tato užívá na světě. — —

* * *

Zvědavost pudila P. Hrázu do Kobylího. Poznával z hovorů svých se starým Bacháčkem a mladým Josefem Kovaříkem, že si tam docházejí pro radu a pro knihy a to ke kupci Bezděkovi, o němž mluvívali s nadšením, může-li tak se říci při sedlácích.

Když švakr Kupka jednoho dne v březnu jel s vozem pod Světlou, P. Hráza dal se od něho zavézt k tomuto kupci. Našel rodinu vzácnou, pokročilých lidských názorů, čestného přesvědčení národního a práce nezištné pro dobro veřejné. Tak v nitru knězově cosi zaplesalo!

Přivítali ho vlídně. Kupec Bezděk byl muž hovorný a dobromyslný. Pohříchu jen potvrzoval, co P. Hrázu tak bolelo, že krajina celá je propadliště nerozumu, tmy a zhýralosti.

U syna Bezděkova, Františka, mladíka sličného jak panna, jenž občas z krámu jako mimochodem přicházel do světnice naslouchat hovoru, potkával se však kněz s pohledy chladnými, nedůvěřivými, ba snad zlostnými.

Slyšel však již v Brumovicích, jak místní farář tohoto jinocha pronásleduje za svobodomyslné názory, a proto pomyslil si kněz: Aha, myslí si, taky jeden takový . . .

Tento mladík sotva 20letý shledal si mezi tehdejší chasou a mladými sedláky přívržence lepšího smýšlení, začal zařizovat v obci besedy, aby mládež odvrátil od surových kousků při muzikách i aby je osvěcoval od pověry a zatemnělosti. Hlavně však probouzel v nich šlechetný cit na zvelebení obce a veřejného blaha. Tento mladík to byl, jenž šířil mezi omladinou časopisy a hlavně

knihy Kodymovy a Šimáčkovy. Starý Bezděk ne bez pýchy vypravoval o tom brumovskému knězi. Páter Hráza trpce se usmíval.

Již se setmělo, a Kobylí halilo se ve tmu. P. Hráza nepozoroval ani, jak čas ubíhá. Sedě v kruhu této rodiny, která mu připadala jako z nového světa, nemohl se odtrhnout. Jakoby se z pustiny, kde se tak dlouhá léta byl trápil samoten, byl octl u teplého krbu. Švakr Kupka stál s vozem již dávno před domem, potom v krámě si popíjel víno a čekal. Bylo mu to také hádankou, co tak velebného švakra tu zabavuje.

Starý Bezděk odbočil do politiky, na nejnovější noviny. Zaliboval si v tom, že nenáviděný ministr Schmerling byl od císaře propuštěn a jmenován předsedou ministerstva v červenci roku minulého hrabě Richard Belcredi, od něhož doufalo se, že právům českého národa bude přízniv.

— Nebylo by spravedlnosti — pravil —, aby český národ pořád byl v říši rakouské Popelkou. Zdá se mi, že všechno se přece obrací k lepšímu.

— Nevěřte, tatínku! beznadějně podotkl syn, jenž zase přišel z krámu.

— A věřím. Vidíš, do roku 1860 vládlo se v Rakousku absolutisticky. Ministr Bach byl sloupem té vlády. Císař má oči; vida, kam došlo s takovú vládú, vydal nám říjnový diplom 1860. Pravda, ministr Schmerling zkazil diplom únorovými patenty (1861), ale když nechtěl šetřit starých práv zemí a národů a národové nebyli spokojeni, císař povolal nyní Belcrediho. Císařské manifesty 20. září 1865 ohlásily, že se bude šetřit starodávných práv a svobod rakouských národů. České

státní právo přece povstane z rumů. Zvláště nyní — šije se k vojně v Němcích. Císař a král náš bude spoléhat na věrnost českého národa...

— Co s tou politikou, vzdychl chladně syn a to způsobem, jenž nasvědčoval, že mezi ním a otcem o tyto názory ode dávna bývá spor. Já myslím, že si musíme sami pomáhat, jak praví Koubek. A vzpřímiv se mladík, ne s ohněm, než s jakousi kazatelskou vážností a suchým důrazem pronášel verše J. P. Koubkovy:

Velké má vlast naše povolání,
a my velkou máme povinnost:
bychom spěli k předu bez ustání
a předsudků svrhli ničemnost.
Kdo zůstane zpátky — ku pokání
nebude snad míti času dost; —
parních strojů hvizd k činnosti pudí,
kýž ospalce všecky ze sna budí.

— Tak je to, milý tatínku, dodával šetrně, ale důrazně. Lid se musí sám ze sebe vyklubat. O tak zvané inteligenci soudím, že lidu nerozumí a neumí lidu pomáhat.

Páter Hráza velice se podivil těmto myšlenkám mladého člověka. Byly to jeho vlastní už dávné myšlenky, že vzdělanstvo prohřešilo se na českém lidu po roce 1848. „Pro toto jsem obětoval svůj život?" zasteskl si nejednou, co žil nyní v Brumovicích. „Pro tu zbědovanost, tmu, les?" A nyní slyšel z úst mladíka, jehož nikdy před tím neviděl, ohlas vlastních svých názorů.

Ozval se tudíž také k tomu sporu:

— Byl jsem hrozně sklamán, jak jsem nalezl své rodiště. Všechno je zanedbáno.

— Máme poslance, ti se teď přičiní, namítal důvěřivě starý Bezděk.

— Och, prosím vás, hořce zvolal kněz. Už zase máme výtečníky. Už zase máme svatých jako v kalendáři. Kde byli v minulých letech? Věřte mi, smutná to byla doba za roků padesátých. To mne nehněte tak, že Bach nám zadrhl politickou volnost, to bylo největší neštěstí. Každého může potkat neštěstí, ale co my jsme dělali, to bylo hanba. Co Havlíčka zavřeli do hor, naši výtečníci zalezli do děr. Měli jsme jich plný sněm roku 1848, kolik jsme jich měli za deset let po tom? Jakoby se země nad nimi slehla. My máme veliké nadání ke zbabělosti a patolízalství. Báli se Havlíčkovi půjčit knihy do Brixenu a báli se s ním přátelit, když se vrátil před smrtí svou do Čech. Četl jsem o tom.

Tvář knězova zahořela spravedlivým rozhorčením. Krásné jeho oči planuly ohněm. Po jeho slovích nastalo zvláštní utišení, neboť rodina kupcova všecka byla překvapena tímto zjevem. Mladý Bezděk nemohl očí spustit s mužného kněze.

— Vy to pozorujete líp nežli já, pokračoval P. Hráza, vy tu žijete mezi prostým, neuvědomělým lidem selským. Není-li to se selským stavem bída? Rokem 1848 zmizely všechny staré tradice obecní, rodinné řády — a novými je nikdo nenahražoval. Všeobecná volnost převrátila se ve všeobecnou bezhlavost, stádo zůstalo bez pastýřů. A vlků bylo dost. Co dělali předáci národní? Odpusťte, že tak tvrdě mluvím: spali nebo báli

se. O probuzování citu národního a vědomí mezi sedláky živá duše nedbala. Říkává se obyčejně, že ve škole se má k tomu hleděti. Ale já tak nemíním. Za jedno, ten 150zlatový rechtor nemívá sám toho vědomí a nejmíň národního. A potom národní vědomí není žádné učení, nýbrž je spíše cit a ten cit dítko musí si přinést už do školy. Učitel ho jen posilní. Vědomí národní a náboženské jsou dvě sestry. Rodiče nečekají na školu, až by se dítě tam naučilo, co je Bůh. Matka od malička dělává mu křížek na čelo a otec večer se ho vyptává, kolik je Pánů Bohů. Tam v tom dítě vyrůstá, třebas o tom neumí hned rozumovat. Co dělala církev pro své ovečky, nepřísluší mi rozsuzovat. Bohužel viděl jsem na vlastní oči, že můj brumovský pan spolubratr odebírá z Vídně německý časopis Presse a že má adresu Mathias Kupetz. Tak nás neučil slavný náš učitel Sušil... A co stát? Kam se podívám: v Hustopeči úřady německé, v Kloboucích úřady německé; jak se domluví a jak poslouží ti úřadníci lidu, jež stát svěřil jejich rukám? Úřady mají býti rádci a ochránci občanstva, ony jsou nyní jen metlou a bičem. Přicházejí ke mně lidé s listinami: „Velebný pane, přeříkajú nám to, je to německý!" Hanba povídat...

Mladý Bezděk vstal rozrušen a chytiv ruku knězovu upřímně ji tiskl.

— Nedávejte se zastrašit prvními překážkami, řekl mu vřele kněz a hleděl mu otcovsky do očí. Já všechno vím — kazatelna je proti vám. Pracujte dále. Vy se dočkáte lepších časů.

— Kdyby to byly první překážky, podotkl na to starý Bezděk.

— Což já, vesele odvětil mladý, já mám od strachu uděláno! Jsem přesvědčen, že lid sám sebe spasí. Nyní jest obmezován ve vývoji svém uchvatiteli moci hmotné i mravní, kteří si osobují právo. Není-liž povinnost každého, aby okovy, jimiž upoután jest duch lidský, odstraňoval? Jest. Jest to povinností naší, abychom dle sil svých nápomocni byli v díle důležitém, směřujícím k vymanění nás všech z poroby duševní, k dobytí blahobytu pro všechny, nejen pro jednotlivce. „Nebuďme sobeckými," položil jsem za hlavní pravidlo našeho mladého spolku. A třeba ani my ještě neokusíme ovoce, myslím si, této nynější naší práce, aspoň připravíme půdu těm, kdo po nás budou.

Mladý muž pronášel tato slova tak vážně, že se skoro nehodila k jeho věku. Kdyby je P. Hráza byl slyšel za jiných okolností a z jiných úst, byl by snad cítil trochu fráse; ale tento mladý muž neznal, co je fráse, tento vážný, dumavý mladík nebyl schopen pěkných řečí bez činů.

— A co v Kloboucích? ptal se za dalšího hovoru kněz.

Rozuměli mu, nač se táže.

— Ah, mrzutě odpovídal mu starý Bezděk. Těžko mluvit o těch pánech. Svá slova provázel zamítavým máchnutím ruky.

— Vystrčili tam, dopověděl za něho syn, národní myšlenku jako udici, aby na ni chytali lidi. Prapor mají národní, ale pod ním hrabcují, víte, co myslím? U nás vlastenectví musí začínat v obci, v práci, bez parády a bez myšlení na sebe a na své kapsy.

Páter Hráza porozuměl.

Jednu podivnou stránku mělo vlastenectví a slovanství některých měst a vesnic moravských v té době. Zevnější známkou toho slovanství čili národní uvědomělosti byly čtenářské spolky a rozličné besedy, v nichž se pilo, hýřilo a karbanilo. Co bylo káráno po hospodách, uteklo se pod plášť národních spolků. Co bylo neřestí starých poutí, jarmarků a trhů, proměnilo se na národní formu výletů a slavností. Mnoho se o tom vypravovalo s bolestí v ten večer, mnoho i veselého.

Z Rakvic na př. vyprodával se nějaký sedlák, jenž se pro marnotratnost dostával na mizinu. Koupil si menší statek selský v horší půdě za to, co mu zbylo, kdesi na Slovácích za Hodonínem. Žena jeho radovala se, že prý aspoň zbyde se muž těch lumpů a toho slovanství, co ho svádí.

„A sestro milá, pravila jí jiná selka, nic se neraduj, včil sú ti Slovani už všady."

Hvězdy zářily na jasném nebi, když švakr Kupka vyjel s P. Hrázou z Kobylího. Byla tichá, slavná jarní noc. Kupka pořád začínal hovor, neboť se rozveselil vínem, ale knězi nelíbilo se odpovídat. Hleděl vůkol do kola a bylo mu svátečně. Chvílemi zašelestil vítr v křoví podél cesty; mladé, ač ještě holé větvičky zakolébaly se a opět utichly. Kopyta koní zvonila o půdu ocelovitě tvrdou. Měsíc blížil se k lesům a proletoval řídkými stříbrnými obláčky. Zmizel za lesem, když vůz vyjížděl ke kříži. Zanícený kněz vše to viděl a přece více hleděl do sebe než na přírodu. „Vzácní lidé," myslil pořád na Bezděkovy. „Nesmíme zoufat.

Náš lid může bloudit — ale nezahyne. Síla jeho ozve se v takových lidech, jako tam ti jsou. Bůh je posilni!"

A u Bezděků ještě dlouhou chvíli seděli pohromadě, když nenadálý host odjel. Každý rozpomínal se na něco milého, co se jim na churavém knězi líbilo. Všichni byli nadšeni, František přímo u vytržení.

— Vidíš, pravil mu otec, všichni kněži nejsú stejní.

— Pravda, přisvědčil váhavě syn.

*

Byl krásný čas po velkonocích toho roku 1866. Velká noc připadala na 1. dubna. Země již se zazelenala, a jarní dni voněly. Vzduch takový dráždivě působívá na lidi. Stávají se nepokojni. Obloha zmodrala. Rozhlédneš-li se po krajině, všechno vstává, probouzí, hýbá se a zvučí. I staří lidé omládli jako staré vrby. Všichni hledí veseleji nežli dříve a když se potkají, mluví hlasitě — těší je, že hlasy se tak rozléhají. Jaro budí v lidech přání a touhy, tak jakoby z vězňů pouta sňal. Pociťují sílu v žilách i kypící život a ženou se do práce, až jim praští v rukách.

Páter Hráza pocítil v sobě také jaro. Kdykoli vybelhal se do humna, kde se stromy začaly osýpat pupeny a již i zelenými lístky, sedával rozčilen a znepokojen. Hleděl odtud nad dědinu, zírával ke tmavým lesům tam u Ždánic a touha připínala mu křídla: zakroužil by si ve vzduchu jako pták neb aspoň pohonil by se s dětmi, které již bosé a bez čepic prováděly ryk a rej okolo stodol.

Všechno se třepetá, hemží, bzučí, a já tu usínám, pravil si. Ne, musím se odhodlat k něčemu. A takový zápal jej uchvátil, až se mu slzy vtlačily do očí. Jsem jako trestanec v kasamatech, jejž přikovali ke zdi, a přece se nepodvolím. Ještě budu pracovat. Zde nemohu. Pryč odtud. Pryč!

Posledního dubna švakr Kupka odvážel svými koňmi P. Hrázu z dědiny. Jel k Rovinkám a k Násedlovicím.

— Počkejte, švakře! pravil kněz, když dojeli k násedlovskému hranečníku.

Vůz na chvíli zastavil, a kněz objímal a líbal v duchu kraj, jejž opouštěl. Brumovice v ranním slunci bělaly se na stráni, plechová věž kostelní se třpytila jako stříbro.

P. Hráza přijal vyzvání, aby zaujal místo v jakémsi ústavě ve Vyškově, kde měl vyučovati dívky jako učitel náboženství. Švakr Kupka vezl jej do Vyškova.

XI. ISAK WOLF GEMISCHTE WAAREN-HANDLUNG.

Jestli jsme skutečně tak bídný a ničemný národ, aby nás několik židů ve všech obchodech atd. předehnalo a předstihlo: věru nestojíme ani za politování. K. Havlíček.

Před rokem 1848 neudržel se žádný žid v Brumovicích na dlouho. Od počátku století vystřídalo se v dědině několik židovských obchodů a krčem, žádný však nezdomácněl. Než se spouštělo jezero, začal zdomácňovat žid Bulf v Tabačově a již již se tlačil do dědiny dolů na taberňu, která do té doby mívala jaksi výsadní právo na obchod kupecký se smíšeným zbožím. Ale tenkrát předešel ho pantáta Hrabec, bylo to roku 1835. Bulf ani se nedočkal doby, než jezero bylo spuštěno. Padlo na něho podezření, které vyšetřováním prokázalo se být pravdou, že obchod jeho je nečistý, že je přechovavačem krádeží a zejména podloudníci s uherským tabákem že mívali u něho skrýš. Obchod jeho byl zavřen ve chvíli kdy se Bulfovi dařilo nejskvěleji

za pobytu cizího lidu při jezeře, Bulf sám byl zavřen a potom zmizel beze stopy.

Hrabec v letě roku 1838 prodal obchod kupecký židovi jinému a přepustil mu na bydlení svůj dům uprostřed dědiny, kdežto sám zůstal v taberně pohodlně zřízené. Ale ani ten nový žid nevydržel. Z jara roku 1837 začala se stavět první železná dráha na Moravě, „Severní dráha císaře Ferdinanda," jež měla spojovat Vídeň s Brnem. Práce na jezeře se končily, za to oživla dlouhá čára mezi Vídní a Brnem. Dráha začala se stavět s obou konců, od Vídně i od Brna. „Jako když brablenci ídú na pohřeb", taková šňůra lidí hemžila se na místech, kudy dráha byla vyměřena. Bylo na stavbě dráhy zaměstnáno na 6000 lidí z celého světa sehnaných. Mezi nimi byli také četní příkopáři, kteří před tím spouštěli naše jezero. Když se práce přiblížila našemu kraji mezi Židlochovicemi a Břeclavou, brumovský žid vyprodal svůj obchod a stěhoval se pod Zaječí, kde mu byla povolena kantýna. Tam byl jiný obchod než na dědině! Mezi tím světoběžným lidem železničným bylo mnoho zhýřilých a nevázaných příkopářů, starých vojáků a všelijakých trhanů a bratránků s ženami skutečnými i poběhlými. Většina jich, co vydělala, zas utratila po kantýnách a po krčmách v okolních vesnicích. Tak zmizel brumovský žid mezi nimi a víckrát se nevrátil. Možná, že měl dost jmění, když koncem května 1839 byla dostavěna trať z Brna do Břeclavy a když stavba zakončena velkolepou slavností 7. července 1839, kdy za velikého úžasu diváků jel první vlak o 18 vozích z Břeclavy do Brna.

Být židem v Brumovicích nebyla také žádná slast. Jak se objevil na ulici, děcka na něho pokřikovala:

Žid smrad kolovrat,
kúpil vinohrad.

Pokřikovala na něho mnoho jiných říkaček, kterých papír nesnese, a vyprovázela jej kamením. Chasa oválela žida v blátě, pomazala ho kolomazí, rozházela mu pinkl. Ani dospělí lidé nezacházeli s ním mírněji: žid byl jako vrba, žid byl obecní.

Víte, co by udělal tehdy žid, kdyby byl králem? Rozumí se, tehdejší žid. Kdyby byl žid králem, vystavěl by si věž. Na tu věž vystavěl by ještě jednu věž, na tu věž ještě jednu věž a potom věžičku, ještě věžičku a ještě jednu věžičku, a v té věžičce by bydlel. Proč to? Aby na něho chlapci nedohodili kamením.

Před rokem 1848 přistěhovalo se do Brumovic a zase se vystěhovalo několik židovských obchodníků, teprve po roce 1848 usadilo se v dědině tré rodin na trvalo. Nejstarší z nich byla rodina Wodakova v chalupě pod kostelem. Ta přišla z Dambořic. Za Wodákem přišel Izák Wolf do Tabačova, po něm zimomřivý Rosenberg do první chaloupky vedle podsedků. Potom následovaly jiné rodiny. Ale žádná nevynikla tak, jako rodina Wolfova. Byl-li tento Bulf nějak spříznĕn se jmenovcem, který býval v Brumovicích v čas jezera, nikdo nevěděl.

Počátkem let padesátých přistěhoval se do Brumovic prostě žiďáček, jemuž říkali Icek. Přistěhoval se sice do svého, neboť koupil v licitaci jednu z tabačovských chaloupek asi za dvě stovky, ale byl takový chudák, až útrpnost vzbuzoval.

Jednoho dne přijel do dědiny vozík s jedním koněm z Podivína. Na voze byla naložena veliká bedna, něco všelisjakého harampátí a tři osoby, žid Icek, jeho žena a jeho matka. Všecko, co s sebou přivezli, bylo chatrné: dvě postele, na dvě postele špinavých peřin, stůl, tři židle a něco, co se podobalo kupeckému pultu. Šatstva přivezly všecky tři osoby o málo víc, než co měly na sobě.

Icek sám byl takový chatrný, nepohledný človíček asi třicetiletý, že mimoděk budil posměch a vtipy brumovských sousedů. Byl pihovité tváře, jedno rameno měl níž a tak nějak divně nohama pajdal, že šel a šel a pořád mu cesty neubývalo. Nikdo před tím v Brumovicích o něm neslyšel a nikomu nebylo ani známo, jak se dověděl, že tabačovská chaloupka je na prodej. Hned při jeho nastěhování stala se výtržnost.

Sotva všeliké nádrabí s vozu bylo složeno a podivínský forman odjel, trefil se k chalupě židově sedlák Staněk. Šel právě s pole. Icek stál před chaloupkou a poníženě pozdravoval do zásoby každého, kdo mimo přecházel. Pozdravil tedy také Staňka.

Staněk se zastaví a povídá:

— Ná, kdo jsi ty?

— Poníženě prosím, já su Isak Wolf.

— Jakej Bulf? podivil se Staněk. Co tadyk chceš? Odkáď přišels?

— Prosím, z Podivína. Já jsem si túto chalúpku kúpil. Usmíval se a chtěl ještě cosi přidat; ale Staněk se zaškaredil a prudce ho přerušil:

— Ná, cakra kdo ti to dovolil?

— Jak to? Dovolil? ulekl se žid.

— Právě že dovolil — začal křičet Staněk — co pak smí všelisjaký židisko smradlavý dojít do dědiny a čapnút si kde chce? Keho ses ptal? Kdo ti dal svolení?

— Kúpil jsem si chalúpku, bránil se Icek. Chalupa je moja včil podlivá zákona.

— Co zákon? Jakýho zákona? rozčertil se Staněk. Já ti dám zákon! Marš mně z dědiny. A Staněk ukazoval rukou na cestu z dědiny vedoucí.

Zatím co křik trval, obě židovky vyběhly z chalupy, postavily se těsně k Ickovi, jakoby ho chtěly bránit. Když se Staněk začal sápat na Icka a vykazovat ho z dědiny, zamíchala se do hádky matka Ickova a pravila mu německy něco, jako aby chlapa nechal a šel do světnice.

Icek hořel v tváři, klepal se bázní a veden jsa s obou stran ženami, odcházel do chalupy. Stará se obrátila k rozhněvanému Staňkovi a odsekla:

— Oni nám nemajú co rozkazovat. Idú si svú cestú....

— Já že? užasl Staněk.

— Ano, nic nemajú rozkazovat, příkře opáčila židovka.

— Ej milion set sakrů, ty se budeš na mě cásat, smradleno černá, rozchlúpaná? vykřikl Staněk, přiskočil ke staré židovce a lískl ji — vlepil jí lískanec.

— Policaj! Policaj! začala křičet celá židovská rodina. Pomoc! Oni nás chcú mordovat! Icek i ženy utíkaly chvatně do chalupy, a dvéře se za nimi prudce přirazily.

Někteří lidé z chaloupek viděli tu příhodu, a bylo jim židovské rodiny i trochu líto.

— Jak se jmenujú ten sedlák? ptal se sousedů Icek, když Staněk odešel a Icek si zase troufal před stavení.

— Francek Staněk, řekli mu.

— A jaký majú číslo?

— Pětatřicet.

— Šak uvidijú, co jich to bude koštovat!

Rozumí se, že lidé tabačovští nevěřili, že by to Staňka mohlo něco stát. Takové a podobné výstupy mezi sousedy, mezi sedláky a chalupníky, bývaly v dědině až příliš obyčejné a rychle se zapomínaly. Jestliže okolní sousedé Ickovi měli na okamžik soustrast s chudým židem a jeho matkou, bylo to víc proto, že všichni byli chalupníci a že Staněk byl sedlák furiant, který div pýchou s chalupníky mluvil.

Po nějaké hodině přišel Staněk k Icikovi znova. Nepřišel sám, přivedl si s sebou obecního posla Kuchaříka. Vrazil k Ickovi do jizby a začal rozkazovat a židy vyhánět.

— Vy mosíte odsáď. Táhnite hneď. Už tu máme jedneho žida, věc jich nepotřebujem. Ty, Kuchaříku, dáš na ně pozor.

Icek i ženy ho udobřovali, třásli se strachy všichni, ani se už práva svého nedovolávali, jen aby divoký sedlák nebyl pobouřen a nezbil jich.

— Nic, nic! křičel Staněk. Marš do Podivína, odkáď ste přišli. Já vás tadyk netrpím! Vy sloty židovský.

— Pane Staněk, idú se mnú k panu přednostovi, navrhoval Icek, tam se teho dovijú, co a jak.

— Já žádnýho přednosty nepotřebuju, trúbo, odmítal Staněk. Přednosta nejni doma, a já su první radní, já mám stejnakú moc. Zejtra ráno ať po vás všeckých nejni v Brumovicích památky. Ty, Kuchaříku, rozkazoval, dáš na ně pozor! Esli vás tadyk zejtra nandu, krky vám zakrútím, neřádi, sloto židovská.

A tak je Staněk pořád vyháněl z dědiny. Kuchařík nedělal nic, neozval se slovem, jenom mrkal očima, neboť se mu zdálo cosi, že co Staněk vyvádí, není v pořádku.

Staněk už odcházel od chalupy a ještě se jednou obrátil a zahrozil pěstí do oken a volal:

— Už jsem řekl! A ty, Kuchaříku . . .

Tato příhoda měla za následek, že se Icek do večera seznámil se všemi skoro nastávajícími sousedy v slepé ulici tabačovské. Od některých koupil si brambor, od jiných mléka a omastek. Nepřivezl s sebou nic na živobytí kromě pecnu chleba. Když si pořídil pro domácnost potřebné maličkosti, nezbylo mu ani krejcaru.

Byl to chalupník Bernátek, který půjčil Ickovi deset zlatých do obchodu. S tímto kapitálem Icek zašel do Klobouk a do Hustopeč a začal v Brumovicích obchod. Nebylo za deset zlatých zboží mnoho, ale pro počátek nebylo ani mnoho potřebí: niti, tkaničky, kvasnice, řemínky, ocet, cukrkandl pro děti, sůl, trochu cukru, koření, hřebíky, a dvě lahve kořalky, menší lahev se sladkou rosolkou a velká lahev s prostějovskou samožitnou. Mnoho z těch věcí, bez kterých si nyní obchod nelze myslit, tenkrát se neprodávalo. Tenkrát si ještě sedláci největší část potřeb, zejména hospo-

dářských nářadí, nástrojů, šatů, obuvi a p. zhotovovali sami. Myslilo se, že jim to přijde laciněji, a snad přišlo, protože čas tenkrát ještě neměl ceny.

K obecnému překvapení splnilo se, čím Icek hrozil, že Staněk uvidí, co ho bude ta příhoda stát.

V týdni byl na c. k. soudě v Kloboucích veliký soud. Jednalo se o žalobě matky Ickovy proti radnímu Františku Staňkovi. Icek přivedl s sebou houf svědků z Tabačova, kteří by mu celkem byli bývali málo platni, kdyby na jejich svědectví bylo záleželo. Neboť ani jeden skoro nevěděl, že by radní Staněk byl před Ickovým křičel, židům vyhrožoval a z dědiny je vyháněl; natož aby někdo byl se opovážil dosvědčit, že Staněk dal staré židovce liskanec. Všichni se v tu dobu buď dívali pryč nebo měli vlčí mlhu za bílého dne. Soudce však nabyl přesvědčení o veřejném násilí z výslechu radního Staňka samého. On sám všecko doznal a podrobně vypravoval sám, neboť se domníval, že k jednání svému měl plné právo. Jaké bylo překvapení jeho, když soud mu vyložil, že žádného takového práva není, aby sedlák směl žida z obce vyhánět, aby mu směl vcházet s hrozbou do chalupy a dokonce aby směl matku jeho liskat. František Staněk dostal přísné napomenutí i výhrůžku soudu pro budoucnost a odsouzen byl k pokutě 50 zlatých, které musil staré židovce zaplatit jako bolestné.

Matka odevzdala padesát zlatých Ickovi do obchodu. On z nich zaplatil dluh Bernátkovi a zbývajících čtyřicet zlatých užil jako vlastního závodního kapitálu nyní, se kterým značně rozšířil

svůj obchod. Nakoupil pentlí a látek na ženské zástěry, na marínky, na sukně.

Rozsudek Klobouckého soudu omráčil nejen sedláka Staňka, nýbrž skoro celou dědinu. Jaktěživo nebylo slýcháno, aby někdo byl odsouzen pro to, že dal židovi nějaký liskanec. Bylo tudíž veliké podivení nad tím, že žid má před soudem stejná práva s křesťanem. Kdyby Icek byl možnější, všichni by byli podezřívali soudce, že ho Icek podmazal. To nebylo pravdě podobné. Proto nezbývalo než věřiti, že už jsou ty časy zde, o kterých staří lidé tajemně prorokovali, že židé budou mít velikou moc na světě. Už ji mají, už nikdo se nesmí opovážit židovce dát ani liskanec. Padesát zlatých bolestného za ten liskanec! Pán Bůh s námi! Jaká to nespravedlnost!

Ačkoli okolnost ta mnohým bujným hlavám odňala chuť a kuráž na židy, přec jen Icek s ženou i matkou mívali v dědině s počátku psí život.

Icek i jeho žena byli pracovití jako včely. Rozdělili se: Sáli prodávala doma, Icek obchodoval po dědině a po dědinách; kolik vesnic stačil do večera obejít, tolik jich obešel; když musil na nějaký obchod číhat, číhal a zůstal v cizí dědině i přes noc někde pod kůlnou nebo v hospodě na lavici. Sotva svítalo, Icek už vycházel z domu s prázdným rancem, přes rameno přehozeným; večer vracel se domů s rancem těžkým, až se pod ním prohýbal. Tehdy každý pochopil, proč jedno rameno Ickovo je nižší.

Žádný hadr nebyl dost zamazaný a žádný střep dost rozbitý, aby si ho Icek neprohlídl a do rance ho nesebral. Obchodoval se vším, co viděl:

kupoval hadry, kůže, peří, kosti, staré železo, luštěniny, škvarky, krupici, kroupky, mouku, vejce, drůbež a co mohl. Při tom smlouval, přemlouval, dušoval se a když platil, tak opatrně ty krejcárky cedil mezi prsty a ohmatával je, jakoby chtěl, aby se mu z nich ještě i trochu té mědi nalepilo na prsty. Ickovu zraku nic neušlo, co se v dědinách hnulo. Raději však platil zbožím než penězi; nosil v ranci svém neveliký balíček z voskovaného plátna, a v něm měl šňůrky (tkaničky), pantličky, špendlíky, knoflíky, řemínky, kulatá zrcádka, kusy hedbáví a co za svůj neveliký kapitál pořídit mohl.

Do domů k lidem přicházel jako duch. Nehlučně otevřel a takořka neslyšitelně se dveřmi jen provlíkal a stejně tiše odcházel. Když byl v domě, kam vkročil ponejprv, oči jeho jen jen hltaly všecko, co bylo možno pozorovat a co mu bylo nové. Bavil ihned hospodyni nebo hospodáře nevinnými novinkami, které nasbíral po okolí, a když na něho jako nezvaného hosta zalupovali očima, jakoby toho neviděl; a když ho hrubě odbývali, že nemají kdy, že je vytrhuje z práce, jakoby neslyšel. Ale jednu cnost měl Icek: uměl zachovávat tajemství; co mu kdo svěřil, to bylo bezpečné jako ve zpovědnici.

Žena zatím doma prodávala. Když přicházely děti pro ocet, pro hniti, pro kvasnice, každému vtiskla cukrovou vincejtlu do ruky, třebas kupovaly zboží jen za krejcar. Když přicházely ženy pro mýdlo, pro koření nebo jinou maličkost, Icková utrhla s každou kus řeči, vyslýchala trpělivě jejich starosti a nelenila nalít sousedce jako na seznáme-

nou štamprličku rosolky, která je tuze zdravá pro žaludek, ó ta je zdravá, lepší než medicina!

Děti se táhly do obchodu pro pamlsky.

Ženy se táhly do obchodu, neboť říkaly: „Taková je tá židovka zdvořilá a řečná. Ona aji ráda poradí, to byste neřekli!"

Obchodu se dařilo na ty chudé začátky skvěle. Do roka vzmohl se Icek tak, že si dal spravit okno, aby se v něm jedna tabulka otvírala; a pod okno přistavil kamenné dva schůdky pro děti, aby k oknu dosáhly. Stalo se tak pro vzájemné pohodlí prodavače i kupců. Kupec se nezdržoval, jen na okno zaťukal, a prodavač zachovával obchodní tajemství před všetečnýma očima: nikdo mu nehleděl na prsty, jak váží a jak měří. Ostatně nebylo slyšet žalob na špatnou míru a váhu u Icků. Jen když stará židovka prodávala, Ickova matka, reptávali lidé; zdálo se jim, že velice šidí.

Pro nic jiného manželé Ickovi — říkalo se jim „u Icků" — neměli smyslu leč pro obchod a pro krejcárky. Stůl jejich byl chudý: mléko, brambory s hubeným omastkem, chléb, tvaroh a sýr. Maso mívali jen o velikých svátcích. Když měli k chlebu česnek nebo cibuli, byl to jako omastek. Stavení jejich za nedlouho lišilo se ode všech sousedních: Ickové ani nenapadlo, omazat díry a zaličit je vápnem, Icek nechával vrátka rozviklaná, plot u dvorku děravý, všecko odrbané a spustlé. Ani v jizbě se mnoho neuklízelo, málokdy bylo zameteno; peřiny ležely na lůžku pomuchlané, ze všech koutů čpěl puch jako se shnilé slámy a stará i mladá židovka chodily s vlasy rozcuchanými, roztrhané a s rozparky u sukní otevřenými.

Ve dvou — ve třech letech Ickův obchod nabyl nové podoby, neboť se značně rozšířil. Doba tří let stačila, aby Icek vypozoroval, které zboží jde na odbyt a kterého v dědině podle kroje nejvíc je potřeba; a doba ta stačila také, aby Icek měl tolik kapitálu pohromadě, kolik bylo potřeba na rozšíření obchodu. Za tu dobu manželé Ickovi poznali také náležitě lidi v celé dědině. Icek byl by uhodl, co má kdo k obědu.

Než se selka nadála, už byl Icek ve světnici a jeho balíky na stole. Rozumí se, že vyčíhal okamžik, kdy hospodáři nebyli doma.

— Co sem lezeš, Icku, zlobila se selka, však sme pro tebe neposlali? Selka zlobila se právem, neboť dcery už byly u stolu a dychtivě strkaly nosy do zboží, které Icek bez okolků vybaloval.

— Co lezeš? opakoval usměvavě Icek. To bych byl ostatní kšeftsman, kdybyste pro mě moseli posílat. Vy nemáte kdy a já mám kdy, já vám chcu ušpořit cestu, to je moja povinnost poslúžit maminkám a děvčicám.

— Ale my neküpíme, jdi si po svým. . namítala selka. Děvčata majú dost šatů, majú nový nedávno.

— Já vím, že majú dost a pěkných, vy jich nenecháte chodit škaredě, maminko, to každej ví. Takový hezký děvčice! Ale ukázat možu. Však za podívanú nic nedáte.

A děvčata již strkala hlavy ještě níže nad stůl, hltala očima nový orgaf, nové látky na fěrtochy aji na kordule, pantle a krajky, a již se také vyptávala, zač je čeho loket. Která pak matka odolá vrangání dcer, když se zfantily za novými látkami?

A proto Icek měřil a prodával. O hotové peníze nedbal; kde dali, dali; kde neměli, počkal a byl ochoten přijímat nejen peníze, nýbrž všecko, co mělo cenu, co hospodyně a dcery mohly pod rukou k němu odnést. A tak Icek naučil ženy a dívky dělat dluhy, okrádat hospodářství a tajně prodávat máslo, vejce, tvaroh, mouku, mastné a co se dalo.

Když byla v dědině muzika, Icek ani jediné nevynechal přes to, že ho nic dobrého u muziky nečekalo. Chasa mužská i výrostci šlapali mu na nohy, žďuchali ho, tahali ho do kola s nějakou nevážnou ženštinou, dávali mu zahrát židovskou: hep, hep! Icek se na oko durdil a trhal sebou, ve skutečnosti však propůjčoval se všem šprýmům a šaškům, byť byly sebe surovější. Bylo by něco k veselosti muziky chybělo, kdyby se Icek nebyl dostavil. Ženy šetřil, nikdy jí nebral s sebou, ač ji matka mohla dobře zastat.

A zatím Icek i tu při muzice spřádal obchody. Svýma mrkavýma očkama nepokojně prorejdil všecko a zejména dospívající chasu. Mezi jinými mu padl do očí Francek Staňkův, syn onoho Staňka, který dal Ickově matce na přivítanou v obci liskanec. Francek byl veselý chlapec, ale byl od otce držen na krátko a přísně oddělován na vydání k muzikám i na parádní šaty. Icek ho ošacoval očima a již jakoby ho držel v klepetech.

Jednou po muzice Icek jako maní potkal Francka v polích, když jel z oračky. Dal se s Franckem do řeči a doprovázel ho k dědině. Milé to Franckovi nebylo.

— No, to byla fajn muzik včera, pochvaloval Icek.

— Ja co, řekl Francek suše, u nás bývá dycky stejnako.

— Ale brumovští chlapci sú přece nejveselejší ze všeckých dědin, co já znám, óch!

— Ná, co by nebyli? zase suše ho Francek odbýval.

— Pravda, ej, ale ty ses mně nejvěc líbil, Francku, ze všech chlapců. Tak ti to svědčí, no fajn ti to svědčí, když tancujete s Bubuškú Hovězákovú. Hezká, máš fajn nevěstu. Enom co je recht.

— A neplkocte, Icku, rděl se Francek, ač mu chvála voněla.

— No ale, kdybych ti měl neco říct, Košuličůj Tomáš má krásnější kordulu. Moc pěkný šaty majú všeci chlapci; aji moja to říká.

— Já nemám, pravda? Mně to nevadí, kdo може, ať si kúpí třebas ešče pěknější! Mně tatínek nedajú.

— Dajú — nedajú, chytl se chvatně Icek příležitosti. Dajú — nedajú, co pak tatínek mosijú dycky dávat, óch!

Francek se udiveně na Icka podíval.

— Martinovi nedávajú, Tomášovi nedávajú, Venclovi nedávajú, Vinckovi nedávajú, starej mladýmu nerozumí. A Martin, Tomáš, Vencl a Vincek dondú ke mně a řeknú — óch — řeknú — hm —: „Icku, vy ste hodnej člověk, já bych potřeboval na bílý gatě, já nemám na útratu k muzice....“

— Kdybych tatínkovi řekl, dajú mně. Proč by nedali? oháněl se Francek.

— No však proto nic, Francku, zakončoval Icek a přivřev jedno oko jako střelec hleděl potutelně po šohajovi. Já enom tak, dybys jako někdy měl potřebu, víš, kde bývá Isak Wolf.

Domluvil a šel svou cestou domů, kdežto Francek s koňmi hrčel do dědiny.

„Jak to tí chlapci dělajú? přemítal pro sebe Francek. Oni jistě dělají schoře rodičom. Hleďme, kolikrát sem se já namyslel, kde ten Horňák tolej peněz bere na muziky. Tož ty tak, Martinku? Kterej inší Martin by to mohl být, co ho Icek jmenoval?" Francek se usmíval, že zvěděl tajemství a popraskával si vesele bičem.

Ještě jednou podařilo se Ickovi, že o samotě mohl promluvit se Staňkovým Franckem. Nic mu neřekl, jen tak na půl slova nadhazoval, a přec věděl, že mu kape do ucha jed a že jed po čase bude účinkovat.

Neminulo ani půl roku a jed účinkoval. Když se jednou v sobotu hodně setmělo, mihla se pod okny Ickovými mrštná postava, položila rychle v síni neplný pytel obilí a zaklepala na dvéře. Icek vyšel do síně. Vidí: — Francek. Mrskl očima do kouta, uhodl okamžitě, že Francek přinesl tchoře a zašeptal:

— Co je to?

— Rýž.

— Kolik?

— A já nevím.

Icek nazdvihl si pytel a odvalil jej do komory, kde obilí vysypal na hromadu. Vraceje prázdný

pytel Franckovi, strčil mu do ruky dva papírové rynské, což nebyla ani poloviční cena kradeného obilí.

Francek byl dle všeho spokojen. Vyklouzl ze síně jako stín a zmizel ve tmě.

Icek se spokojeně usmíval. Snad nejen spokojeně, nýbrž i zlomyslně, když si zpomněl na starého Staňka a na jeho dlaň, kterou uhodil starou jeho matku . . .

Taberna Hrabcova stála spustlá a opuštěná. Pršelo do spáleniště, zatékalo všude a zdálo se, že z výstavného někdy stavení stanou se rozvaliny. Co se z vnitřního zařízení zachránilo, Beneška dala odnést k sobě a bylo toho velmi málo.

Čí oči začaly se pozorněji dívat na tabernu, to byly oči Ickovy. Ej, to by bylo pro něho místečko jak malované! Místo pro obchod, zlaté místečko! Však proto na tom domě také obchod vždycky býval! Bylo to vyhražené místo zrovna na prostřed dědiny! Thý! Icek všecek se rozčepýřil při tom pomyšlení. I začal docházet k Benešům, Hrabec poslouchal a neposlouchal, smlouval a nesmlouval, jak byl kdy v míře, a konečně Ickovi tabernu prodal. Nemělo-li stavenisko docela spustnout a zdi se rozválet, až by nemělo pražádné ceny, bylo docela rozumné tabernu prodat, a proto i Anežka byla s otcovým rozhodnutím spokojena. Peníze za stavení stržené Hrabec svěřil Anežce a Anežka uložila je v Kobylské záložně.

Icek začal ještě před zimou roku 1860 tabernu spravovat. Zedníci staré zdi opravili, trochu je pozdvihli a přikryli červenou střechou, jak bývalo za Hrabce. Hotový zámeček to byl — byt s velikými

okny a krásný dlouhý krám, do něhož se vcházelo z ulice dvoukřídlovými dveřmi. A nade dveřmi octl se veliký štít s nápisem: Isak Wolf Gemischte Waarenhandlung. Pod štítem visel odznak obchodu kupcovského: dřevěný růženec žlutých citronů, na jedné polovici otevřených dveří seděl na bobku Turek s nohama pod sebou skříženýma a kouřil čibuk, na druhém křídle namalováno bylo několik lahví s likéry a kolem nich ze dvou talířů kouřilo se z čerstvých párků a uzenáčů. Jak se lidé podivili, že Icek se jmenuje vlastně Wolf! Podivili se a říkali přece dále Bulf.

Když se brzo k jaru roku příštího nastěhoval Icek na tabernu, málokdo by ho byl poznal, jestliže ho neviděl sedm — osm let. Roku 1861 už to nebyl chatrný, vychrtlý židáček v tváři pihovatý, s jedním nižším ramenem a paťhavou chůzí: Icek byl prsnatý, širokoplecí muž, jehož tváře se masnotou svítily, jakoby se stále potily. Jedno rameno sice bylo stlačeno, ale nebylo to tak nápadné. Tuk Icka tak hřál, že nosil límec u košile stále pod krkem rozepjatý a v letě i prsa rozhalená. Rád stával mezi dveřmi nebo přede dveřmi svého obchodu a chladil se na vzduchu. Však měl kdo za něho prodávat: matka i žena vážily, měřily, nalívaly a zapisovaly do pomaštěné veliké knihy. Když se Icek na tabernu přistěhoval, měl už tři děti, děvče a dva chlapce.

Obchod rostl ne krokem, nýbrž skokem.

Icek měl všecko, čeho v obci bylo třeba i čeho třeba nebylo.

Bylo to přirozené, že u Icka se vytvořoval jakýsi poštovní a tajemnický úřad. V jistých přípa-

dech se totiž Icek stával nezbytnou potřebou obce: úřady posílaly všecko do vesnic po německu; obsílka k soudu, platební rozkaz, oznámení odvodu pro rekruta — všecko jen německy. Na dopisy, které lidé posílali poštou, psaly se adresy také po německu; telegramy byly jenom německé, v české řeči nepřijímaly se telegramy. Ku podivu notáři a advokáti dopisovali stranám také po německu. V Brumovicích uměli německy jen farář, učitel a židé. Farář Kupec seděl na své faře uzavřen jako na hradě, učiteli se lidé neradi svěřovali, a tak se židé — zvláště Icek stával sekretářem celé obce. Kdyby sedlák byl měl jít na faru nebo do školy na poradu, byl by se musil umýt, učesat a trochu nastrojit. Bylo to hned také vidět z dědiny, že člověk má jakousi nepříjemnost — co se písemného posílalo do obce a z obce, to bývaly bohužel pravidelně jenom nepříjemnosti. Kdežto cesta k Ickovi byla pohodlná: když někdo zaběhl k židovi, nikdo mu neviděl do duše, co tam chce, byl to obchod, kam chodí každý . . .

Ale Icek obstarával lidem i věci, kterých třeba nebylo, jen aby se mu do kvelbu táhli: u něho na příklad mohl vsadit do loterie; Icek to obstaral v Kloboucích a lidé si k němu chodili pro reškundy a chodili poptat se po výhrách — on v obchodě vyvěšoval čísla, která vyhrála. Icek obstarával sedlákům půjčky, drobné půjčky ze svého, větší půjčky ze záložen; oni sami to neuměli; oni nevěděli, kdy a jaké se mají kupovat kolky; nevěděli, co se dělá zdarma a co za poplatky. A Icek je dřel bez nože, neboť chytrého člověka vždycky to svádí, aby hloupého napálil . . . Icek si mnohdy

vypůjčoval sám ze záložen v Hustopeči a v Brně peníze, které sedlákům rozpůjčoval, protože mohl brát od nich úroky dvojnásobné, ba i trojnásobné.

Židé stali se všady metlou obyvatelstva, kde obyvatelstvo metly zasluhovalo. Křesťanské obyvatelstvo jim lálo a zlořečilo, nevědělo", že samo si židy vychovalo a že se lidem křesťanským mohlo říci: Jak jste si je vychovali, takové je máte. Až do roku 1848 židé musili bydlet pohromadě ve svých židovských městech, ve vyhražených čtvrtích měst a městeček. Málokterý octl se na vesnici, neboť většina obcí bránila židům usazovat se na vsích a židé neměli do té doby ani práva kupovat si domy nebo pozemky. Jestliže někde i žid seděl na vesnici a obchodoval, bydlil jenom v nájmu.

Židovské osady při městech a městečkách byly jako včelíny. Králové a šlechta drželi si židy pohromadě, aby je měli po ruce, když jim chtěli podřezávat med. Židé vedli obchod — a nic jiného provozovat nesměli, jezdili na trhy, po světě se plahočili, dřeli, vydělávali, nikdy však nebyli jisti, když si šli lehnout, nebudou-li vstávat jako žebráci s holýma rukama. V Čechách král Vladislav II. dal jim právo, aby mohli brát 20 procent ze sta, kdežto křesťané směli půjčovat pouze na 10 ze sta. Právo to král odůvodňoval tím, že židé musejí platit veliké daně do královské komory. Ale kdyby bylo zůstávalo jen při daních! Ne. Kdykoli král nebo šlechta potřebovali peněz, vyždímali ze židů, co se dalo, přepadali je a obírali je o všecko, jako včelaři z jara včeličky podřezují. Několik set let židé nesměli se živit žádnou jinou prací než obchodem. Naučili se tedy obchodovat. A poněvadž

poctivým způsobem tolik tisíc lidí nemohlo se uživit, živili se židé nepoctivě. Byli k nepoctivým šmejdům a rejdům přímo odsouzeni a naváděni panovnickými výsadami.

Roku 1848 židé postaveni byli na roveň s ostatním obyvatelstvem. Dostali svobodu opustit svá židovská města a směli jako jiní obyvatelé kupovat si domy a pozemky. Proto rozletěli se z měst do vesnic jako včely a jejich obchod všude stal se obyvatelstvu selskému svrchovaně nebezpečným. Židé dědili obchodního ducha po otcích a podle starého podání pokládali každý prostředek obchodní za dovolený; i největší špinavost i nejhorší podvod. Jiná řemesla a jiné živnosti zůstávaly jim pořád ještě nepřístupny, protože starodávné řemeslnické cechy židů mezi sebe nepřijímaly a bez povolení cechu nemohl být nikdo krejčím, ševcem, truhlářem, řezníkem a vůbec ničím. A tak tedy i po udělení občanské svobody židé zůstali jen obchodníky a obchodníky-pijavicemi.

Minulost židy zkazila, vlády je dřely (židé musili platit, když se chtěli i jen ženit) a židé s veškerou tou nahromaděnou v sobě neřestí vyšli po roce 1848 do dědin. Žid býval několik set roků vždy jen lichvářem, špehounem, svůdcem, úplatkářem a podvodníkem: a tyto necnosti roznesl v letech první své svobody do širých krajů mezi selský lid. Byl jako moucha, která se napila krve na zdechlině a roznáší otravu všady, kde usedne na živoucí bytost. A jako se nákaza nejvíc šíří u lidí s organismem slabým a neduživým, tak se duševní nákaza židovstvem nejvíc ujímala mezi lidem ne-

vzdělaným a zatemnělým. Z bývalých otroků stávají se nejhorší tyrani a tak se i z židů stali tyrani.

Byly obce i v našem kraji, které v letech padesátých a šedesátých o sebe pečovaly, ale Brumovice mezi ně nepatřily a Icek stal se metlou Brumovic, protože metly zasluhovaly.

I to bylo (a doposud někde zůstalo) dědičné v krvi židovské, že židé nikde nepřilnuli k vesnicím, ve kterých se usadili a ve kterých zbohatli. Vymizel jim z prsou pocit domova. Jsou už po dědech synové a vnukové na téže vsi a bydlí v témž domě, ale ani těm dědina rodná ani rodný dům nepřirostly ještě k srdci. Na Slovácích i nejchudší chalupnice, ba i nejchudší podruhyně, která bydlí pod cizím krovem v nájmu, hledí si svého bydliště. Umetá čistě v jizbě, v síni i přede dveřmi. Bílí aspoň jednou do roka zdi chaloupky a kolem oken i dveří i čísla domovního vykouzluje prostoduché barevné ozdoby plné květů, ptáčat, kytiček a věnečků. A hle, jak Icek! Dům jeho byl čistý a výstavný nad jiné, když jej dokončil r. 1860, ale jak to vypadalo v něm, na něm i před ním jenom za tři leta! V bytě nábytek nečistý, podlaha nemytá, všecko neurovnané, jako prozatímní a k stěhování připravené. V celém domě zápach, jakoby čpěla stuchlá sláma, neboť okna se neotvírají, aby se byt vyvětral. V krámě na nábytku, kde se co uštíplo, zůstalo uštípnuto; kde se pod hřebíkem vydrobilo kus zdi, díra zůstala nezamazána; v koutech smetí a na regálech i na zboží prach. Práh do krámu je vyšlapaný, a ke dveřím i po celé délce okapu kupí se ke zdem útulné smetí, špína a nános všeliké nečistoty.

Uklízet — nevynášelo.
Čistit — nevynášelo.
Proto u Icků nikdo neuklízel a nezametal.

A přece židům ve Starém zákoně dům byl posvátný! Tolik krásných, vřelých a dojemně básnických slov čteme o domě židovské rodiny. Ozdobovali si je okrasou, obsazovali je stromovím, své příbytky naplňovali vůní a libým stínem. Rodina židovská pohostinsky vítala hosti a připravovala jim lázeň i občerstvení. Židé rádi přirovnávali domy své ke hnízdům ptáčat. Milá těšila se, že uvede milého do pokojíčka matky své. Dům židovský od praotce Jakoba byl rodině svatým!

Ale to všecko proto: milovali obydlí domu svého, protože tehda domové jejich byli bezpečni. Židovský dům dnes? Nikdo nemůže nepoznat na první pohled, půjde-li dědinou, které obydlí patří rodině židovské. Je odrabané, neopravené, znečištěné, neútulné. Žid musil bývat po několik století připraven, že dům jeho bude vyloupen a vybit; žid nevěděl dne a hodiny, kdy bude utíkat z města a zbude mu jen hůl a to, co má na sobě, při sobě nebo jinde uloženo. Jinde — mimo dům — neboť domové jejich nebyli bezpečni. Můžeme myslit na to až s lítostí, oč srdce židovské bylo ochuzeno, když v něm byl vyhuben cit lásky a přítulnosti k místu, v němž se zrodili otcové jeho a on sám; neboť i ptáčata milují svá hnízda a lišky svá doupata.

Než na to brumovští nemyslili, oni měli pro Icka a pro jeho dům pouze nenávist a záští schopné i zločinu. Icek to věděl, a proto všechna jeho okna měla dubové okenice a všechny dveře měly těžké

železné závory. Dům se na noc zamykal tak pevně jako wertheimská pokladna, zrovna neprůdušně. A měl se proč báti.

Po třech letech, co Icek seděl na taberně, dokonala totiž v drápech jeho první obět.

Roku 1861 vyhořela Tomáši Valnému stodola, když ji měl plnou svezeného obilí. Valný nebyl silný už před tím, jen tak se třepal nad vodou, neboť měl veliké výplaty z gruntu, když mu jej otec odevzdal. Oheň byl pro něho smrtelnou pohromou. Nikdo tak neznal tajnosti sedláků jako Icek.

Jako maní přišoural se svým těžkým krokem Icek k Valnému večer, když nemohl být tak snadno pozorován a když věděl, že najde Valného samotného doma.

— Dej Pán Bůh dobrej večír, pozdravil úslužně Icek.

— Na věky amen, odpověděl Valný nevhodně. Vítám vás, Icku. Sednite si!

— Sednu si, mám těžký nohy.

Valný zpytavě prohlížel si Icka, co chce, neboť dosud nikdy do jeho domu nevkročil. Prohlížel si žida a mlčel. Icek mluvil sem tam, jak je horko venku, co dnes dělal, co viděl cestou k Valnému, ale pořád to nebylo to pravé. Teprve po těch okolkách začal:

— Tož vyhořeli jste? Je to škoda. Povídali jsme si se Sálí: „Má ten Valnej škodu, takovej hodnej, spořádanej hospodář . . .“ A tož co budete stavjat? Budete?

— To se lefko řekne, potřásal hlavou Valný. Jak možu stavjat?

— Jakože nejni techto? dovtipoval se Icek a přetřel prsty o sebe, jak se počítávají peníze.

— Beztak nejni . . . řekl úsečně Valný. Nebyl už tak furiantský člověk tento Valný, ale přece měl tolik rodové pýchy selské v sobě, že se ho nemile dotýkalo všetečné židovo zpytování.

— No, abyste věděl Valnej, proč jsem přišel, rád bych vám pomohl. Je mně líto, že vás potkalo neštěstí. Povídali jsme si se Sálí: „Hodnej člověk je ten Valnej a myslím nemá peněz."

— Jak to? zarazil se Valný.

— Víte, Valnej, já nemosím čekat, až mě bžinkne nekdo mezi oči, abych viděl. Vidět — vidím sám, jak je Pambu nade mnú, potřebujete peněz. Kolik byste potřeboval?

— Což o to, potřeboval, opakoval slova Valný jako pro sebe, já bych potřeboval tisíc rýnských. Ale kde vzít a nekrást.

— Hý, tolej nemám — trhl sebou Icek a napřáhl ruku, jakoby něco neviditelného od sebe odstrkoval. Pět set rýnských ale bych měl.

— To mně nepomože, řekl mrzutě Valný a zamlčel se.

— Nó, snáď bych věděl radu, pravil po delší pomlčce Icek, snáď bych věděl. Mám přítela v Podivíně, ten by snáď půjčil druhých pět set. Snáď — nemožu řict — mosel bych se pozeptat . . .

— A kolik byste chtěl ze sta, Icku, interesu?

Icek dlouho nechtěl s pravdou ven.

— No však jsme naši, neutečem. Vyspíme se na to. Mosím se poradit se Sálí. Do zejtřka ne-

umřem. Dondite zejtra zas vy ke mně, Valnej, až půjdete okolo.

— Zadarmo to nechu, to víte, řekl Valný.

— Já nechcu brat žádnej užitek z vašeho neščestí. Enom co je patřičný. Povídali jsme si se Sálí: „Bude tam chyba u Valnej, hodnej člověk je, budeme mu snáď půjčit." Mám ležet doma tech pět set, tož radši ať z nich idú interese . . .

— Tak zejtra dondu . . . řekl Valný a Icek se zase tiše vyšoural na vzduch a ťapkal domů, jakoby měl lepkavé podešve.

V hlavě Valného vířil zmatek po odchodu židově. Kdyby si byl hlavu o zeď roztloukl, nevěděl, jak si pomoci, aby do zimy znova vystavěl stodolu, aby zaplatil daně a zaopatřil si obilí na živobytí a na setí. Grunt byl dluhama zaflekaný, snad mu nikdo nepůjčí. A zrovna když mu hlava nejvíc brněla starostmi, hle, tu Icek přišel jako na zavolanou. Přišel — přišel — uvažoval dále Valný, ale kolik bude chtít úroků? Se židem nejsou žádné žerty, je praskaný, všemi mastmi mazaný. Aby mne nesplel z gruntu. A přec Valnému ulevilo, ačkoli na něho šla strašidla z toho, jak se spustí se židovskými penězi. Ulevilo mu, neboť v té tmě, kterou kolik dní byl obklíčen, aspoň světýlko blikalo.

Druhého dne střídaly se tytéž myšlenky ve Valného hlavě: naděje i strach, horko i zima, jako když člověka mele psina-zimnice.

Když večer navštívil Icka, Icek ho dotvrdil. Valný mu dá malou odměnu a 12 ze sta, a Icek Valnému opatří tisíc zlatých. A nechce ani obli-

gace, jen když mu Valný se ženou podpíšou směnku, vekslíček na tři měsíce.

— Kde bych já mohl za tři měsíce platit, usmál se trpce Valný. Máte mě za blázna, Icku, lebo co?

— Kdo pak říká, že mosíte platit, Valnej? Vekslíček se vystavuje na tři měsíce, to je takovej prauch. Když nemožete platit, dáte interes a napíše se vekslíček novej.

— Kdo vám može věřit, řekl sklesle Valný.

— Ať jsem zatracenej, vykřikl Icek. Nemám svědomí jako vy, jako každej jinej? A nejni zákon?

V týdni byly peníze na dřevě, Valný ochotně a Valná se zdráháním podepsali směnku. Když uplynuly tři měsíce, Valný neměl ovšem kapitálu (což arci bezpečně předvídal), a neměl ani úroků. K nové směnce připsaly se tedy i úroky. A zase minul čtvrt a zase se na novou směnku přepisoval kapitál i připisovaly úroky. Tak to chodilo dva roky. Když se měla směnka znova podpisovat, Icek přišel se starostlivou tváří. Ve Valném hrklo.

— Já, — povídá Icek — já včil sám potřebuju peněz, milej Valnej, mosím just platit veličajzný účty za zboží.

— Já nemožu zaplatit, kde bych vzal, namítal Valný. Dřu se jako kůň, šetřím krejcar ke krejcaru, šporuju, ale jak by to komínem letělo. Ani na interesy nezbyde.

Icek potřásl povážlivě hlavou.

— Ale, pane Icku, vždyť vy jste mně slíbil, že tak honem nebudu platit. To jsem si nemyslil na Vás — vyčítavě a ostře prohodil Valný.

— A kdo říká, že mosíte platit?

— Vy.

— Že jste tak dětinskej, Valný. Já povídám, že včil sám potřebuju peněz. Já nepovídám, že vy mosíte zaplatit.

Valný podíval se udiveně.

— To je krátkej proces. Já potřebuju — vy nemáte. No, když nemáte, podíváme se jinde. Já vím o jiným příteli, kterej vám bude půjčit. Dáte mu dobrý slovo a bude půjčit. Mně dáte peníze a jemu budete dlužen.

Icek zprostředkoval Valnému další půjčku u souvěrce svého v Hustopeči, ale směnka už tehdy zněla na tři tisíce bez několika zlatých. A zas to šlo s novým věřitelem jako s Ickem od čtvrt roku k novým třem měsícům, samé prodlužování a žádné splácení. Dluh rostl, místo aby ho ubývalo.

Až nadešel roku 1865 ten hrozný okamžik Valnému, že mu posel z pošty přinesl směneční žalobu. 5000 rýnských a měl je zaplatit do tří dnů. Když nezaplatí, přijde exekuce a dům na buben. Nešel k Ickovi na radu, běžel k notáři do Klobouk, ale notář mu kozla pomohl jen Valnému vyložil, jak to s ním špatně stojí, což Valný ostatně věděl sám od sebe.

Valnému skutečně usedlost prodali. Jeho směnku měl v ruce židisko až z Pohořelic, o kterém jakživ nikdá neslyšel. Valnému zbylo jen tolik, že si z lisovny spravil bývání. On skřípaje zuby a s ponurým obličejem, žena a děti s hlasitým pláčem stěhovali se z otcovského domu na chudou chalupu. Čtvrtlán jeho koupil Isak Wolf a polnosti po jednotlivu rozpachtoval.

„Ale dyť ten Valnej nebyl lenoch, byl dobrej hospodář?“ divili se lidé. — „Pravda, dřel se jak kůň a ona chodila od práce ohnutá, sotvá se narovnala.“ „Ja, milí braši, dřít se nejni dneskaj všecko, aji vůl se dře, dneskaj mosí mět sedlák aji toť“ — pravil třetí a ťukl si do čela — a tak všelijak nad úpadkem Valného mudrovali.

XII. DOMA A PŘECE BEZ DOMOVA.

Brumovský sirotek — Jiří Beneš — nebyl svědkem tohoto rozvratu v rodině Kučerově a nic o něm nevěděl, dokud nepřijel na prázdniny školní roku 1866. Strýc Kučera psával mu tuze pořídku a ještě méně vyhledával osobně Jirku v Brně, když přijížděl na trhy. Když Jirka sám měl nějakou příčinu nebo touhu pozeptat se na domov, vyhledával strýce v zájezdním hostinci „U slunce", kdež mívali povozy nejen kloboučtí, nýbrž i brumovští a okolní sedláci, když přijeli do Brna.

Tohoto roku dostal jediné delší psaní od strýce a tety o vánocích, kdež Jirkovi oznamovali, jakou smrtí skonali stařeček Hrabec v Brumovicích. Sami kloboučtí že na pohřbu byli, ale pro Jirku nejeli, neboť se dověděli o smrti otcově až den před pohřbem a zima že byla beztoho — tak se omluvali — tak třeskutá, že nebylo ani radno poslat pro Jiříka do Brna vůz.

Když Jiří tuto zprávu přečetl, rozrazila ho zima, jakoby třeskutý mráz byl v psaní zavřen býval. Schoulil se v koutku staré pohovky, kterou

měl ve studentské světničce, srdce vstoupilo mu až kamsi do hrdla a polykal slzy. Stařeček Hrabec umřeli! Tak divně se chlapec zamyslil nad svým dědem, že mnoho let si ten okamžik pamatoval. Kam zmizel? Kam šel? Zdali se už sešel s matkou mou a s mým otcem? A zdali se potkává i s lidmi, kteří na něho zanevřeli? Ukazují na něho prstem a nechtějí s ním nic mít jako kdysi, dokud žil? Nebo je snad člověk po smrti pouhým duchem, jako byl před narozením, a tito posmrtní duchové už se neznají a potkávají se pátravě sice a přece mlčky, u věčném mlčení? Snad se zemřelí pohybují jako duchové i mezi námi po zemi a pozorují nás, ač my netušíme jejich blízkosti. Je možná, že otec můj i matka nejednou postáli v ulici, když jsem šel mimo, a pozorovali mě, až jsem zašel. Stařeček Hrabec! Už byl na konec pouhé jméno v dědině. Jestliže byl velice vinen, však utrpením mnoho odpykal... A Jiřík polykal slzy nad osudem jeho.

Už záhy z jara roku toho začalo se mluvit o válce. Bude vojna, bude... Lidé na ulicích brněnských hlasitě o vojně rozmlouvali, doma tím více. „Bude vojna s Italií, pravilo se. A hned zase: „Bude vojna s Pruskem". Nebylo pochybnosti, že bude vojna; už toho bylo i plné gymnasium, neboť ředitel chodil po třídách vyššího gymnasia -- od páté do osmé — a předčítal cirkulář z ministerstva, že do vojska se přijímají dobrovolníci. Bylo koncem května, když Jiří šel jednoho dne ze školy a zpozoroval veliké zástupy lidí, kteří se tlačili kolem plakátů nalepených na nároží a hltavě četli. Na jednom plakátě purkmistr brněn-

ský německy vyzýval obyvatelstvo města Brna, aby skládalo příspěvky a konalo dobročinnost po čas nastávající války. Na druhém plakátě bylo provolání německé i české, že se zakládá Moravský spolek podporovací v Brně. Spolek ten chce podporovat rodiny pozůstalé po těch, kteří půjdou do boje, chce nejen ošetřovat raněné, nýbrž i starat se o vdovy a sirotky po padlých vojínech. Podepsáni byli Němci i Čechové, jmenovitě dr. Alois Pražák a jeho manželka. Tedy vojna...

Konečně došlo nařízení od ministerstva vyučování na všecka gymnasia a reálky, aby studentům byla hned vydána vysvědčení za druhý běh, a studenti venkovští chvatně opustili Brno a spěchali do svých domovů.

Tedy doopravdy bude vojna... přemýšlíval drobný student. Snad i tu po Moravě poteče krev, vojska potáhnou přes pole obilí — neobilí proti sobě, budou hořet vesnice, lidé budou utíkat do lesů a přec mnozí neuniknou. Huláni šíleně pojedou na koních, kdo bude v cestě, bude se válet v krvi pod kopyty koňskými. Požáry na nebi zaplanou v noci, úpěnlivý křik polekaných a srdcelomný pláč raněných rozlehne se na bojišti. Jak se ukryt, aby mne nenašli? aby mne nezasáhla nějaká koule? A přece upřímně řečeno, mladík přál si to všechno vidět a zažít, aby věděl, jak vojna vypadá.

Když se octl v Kloboucích, byl překvapen, že se lidé tak příliš nebáli. Bylo sice modlení v kostele za odvrácení války, ač lidé měli jakési pevné vědomí, že se nic odvrátit nedá; ve školách — v katolické i evandělické — děti se neučily, nýbrž dě-

laly cupaninu z plátna, které budou snad potřebovat ranění vojáci ve špitálích. V městě leželo naše vojsko. Zašel si do Brumovic a tam bylo také plno vojska rakouského; rovněž v Krumvíři, v Morkůvkách, všady. Toto vojsko postupovalo k severu, k Olomouci. Největší slovo měli po dědinách staří vysloužilí vojáci, kteří sloužili v Italii pod Radeckým r. 1848 nebo naposled tam bojovali ještě r. 1859 u Solferina. Jak to je ve válce, co dělat a co nedělat, všichni se jich vyptávali. A tito vojáci naháněli lidem vlastně nejvíce strachu. Vypravovali, aby si dodali velikého vzezření, jak sami řádili v Italii, a lidé si dle toho kreslili obraz, jak by mohli u nás řádit Prušáci, kdyby k nám vtrhli. Že se zároveň chystá k vojně v Italii, o tom se v našich dědinách hrubě nevědělo.

Ale strach padal s lidí, když poslouchali vojáky, kteří konávali denně cvičení na volnějších prostranstvích za městem a za vesnicemi.

Benešův student neměl v Kloboucích stání. Všecko bylo tak nevlídné a nepříjemné u strýce Kučery na novém bytě. Především teta a strýc sami. Strýc chodil jako v rozpacích, jakoby se chtěl rozpovídat a postěžovat si, tetička Tekla chodila jak ukradená, jakoby na ni lpěla vina, které ona vzdoruje, a děti také byly zakřiknuté, vždy nejisté, nebudou-li se tatínek a maminka navzájem vadit a křičet na sebe. Student kde mohl, vyletěl z této klece pryč. Vždyť i to stavení a dvůr a zahrada — všecko bylo mu cizí, neladné, zpustošené. Slunce přestalo svítit na Kučerův dům. Jak se všecko sběhlo, záhy Jiří zvěděl podrobně, něco

od strýce, něco od dětí, něco od cizích lidí. Hu, u Kučerů strašilo; vlastní duše je strašily.

Student vymyslil si plán, aby nemusil žít zavřen v tom strašidelném domě. Na otcovském domě v Brumovicích byla prázdná výměnka po stařečkovi Hrabci. Všecko v ní bylo, jak v tom stařeček bydlíval. nejpotřebnější nábytek a nářadí, jen bylo třeba něčeho na ustlání a přikrytí postele. Student našel si záminku, že se musí učit o prázdninách, když školní rok předčasně skončil, a že by k tomu byla výměnka nejvhodnějším místem.

Když tetičce Tekle vyjevil, že by potřeboval odstěhovat se do Brumovic z takových a takových příčin: podívala se Jiřímu do očí, až mu pohled kosti pronikal a zarděl se až po uši. Poznal, že mu teta vidí až na dno duše. Ona neřekla víc nežli: „Možeš to zkusit". A při tom zůstalo. Jiří se odstěhoval na polovic do Brumovic: vzal si něco prádla a knihy s sebou; na polovic však zůstal u Kučerů: na neděli přicházel do statku, převlíkal se u tety do svátečních šatů a jídal se všemi u stolu. V pondělí však už zase spěchal milou cestou „ke třem oříškům" a ke dvěma povětrňákům brumovským. Tam se živil ráno i večer mlékem a na oběd chodil do hostince. Hostinský jmenoval se Svoboda a hostinská — jemná, bledá paní, rodilá z Klobouk, — zacházela se studentem, jako by byl z příbuzenstva.

Třebas byl takový nepokojný čas a dědina byla plná vojska, Jiřímu se na statku o samotě líp bydlilo nežli u tetičky. Je pravda, že se učíval a že s knihou v ruce chodíval po dvoře i po humně. Ale

nebyl by býval třináctiletým hochem, aby očima, ušima a celou duší nebyl hltal všechny příhody a okolnosti, které přinášela kvačící vojna.

Vojákům, kterých v Brumovicích leželo asi dvě stě, říkalo se Rajšáci. Byli to vesměs vysocí, urostlí lidé, mezi nimi mnozí starší, kteří musili náhle narukovat, měli modré kalhoty a bílé kabáty a byla radost na ně hleděti. Každého dne časně z rána ozvalo se bubnování a troubení — to vojáci táhli do Předního žlíbka cvičit. Vstávali časně z rána, neboť byla nesnesitelná parna. Mezi devátou a desátou již se vraceli. Potom již celý ostatní den měli volný, pobudovali a zpouzeli po dědině, odpoledne kolem svačin hrávala buď u kostela nebo před Svobodovým hostincem vojenská hudba. K hudbě se sbíhala celá ves a mísila se mezi vojáky. Nejvyšší velitel jejich bydlil na faře, dva důstojníci bydleli u Svobodů, někteří jiní a poddůstojníci ubytováni byli u sedláků. Děti výskaly a honily se kolem muziky a ukazovaly si na vojáky: „Ten je náš" „A tam je náš." Vesničtí chlapci dospělejší prohlíželi si vojáky s účastenstvím a dívali se hodně z blízka na to, co je v nedlouhé době také čeká. Děvčata, když která musila dědinou, přebíhala plaše, aby co nejrychleji unikala škádlení a pokřikování veselých Rajšáků. Když jednoho dne přijel z Hustopeče plukovník a řada důstojníků na koních s ním na přehlídku, a vojsko z několika vesnic přitrhlo do Brumovic a defilovalo před ním „na drahách", to byla pro dědinu podívaná, že kromě nemocných nikdo nezůstal doma. Bývalé vojny, to jest staří vojáci vysvětlovali sousedům po hloučcích, co to a ono znamená, jaká je kdo

šarže, kdo je větší a menší pán. Zkrátka podívaná, jaké v Brumovicích ovšem nikdo z nevojáků jakživ nezažil. Všecko vojsko sešlo se na trávníku, důstojníci počali komandovat, zdvihl se křik, vojsko se pohybovalo, jakoby se zamíchalo a výsledek byl, že z chumelenice vyšla řada vojáků dvojstupem, řada za řadou setniny vykračovaly do taktu před plukovníkem, jenž seděl na koni jako socha nehnutě a pozoroval všecko. Za ním stáli nižší důstojníci (adjutanti nebo co) také na koních, bokem od nich hrála hudba veselý pochod. Ne veselý, zrovna skočný. Vojáci kráčeli vyleštění a uhřátí, telata na zádech, plecháčky na bocích, vůbec obtíženi vším, co do vojny nést musili, a přec jim nohy od země při té muzice jen jen odskakovaly. Na konec hudba zahrála „Zachovej nám, Hospodine!" a kdo měl ústa, křičel „Hurrá!" Lidé křičeli s nimi také.

To byla však jenom líc vojenských příprav k válce. O rubu uměli hořké věci vypravovat hospodáři a hospodyně. Za těch asi dvacet dní, co vojsko v Brumovicích leželo, byla dědina vyjedena jak od kobylek. Za stravování vojska platilo se pramálo: za muže 15 krejcarů. Ubytování bylo téměř zadarmo: kdo měl na bytě důstojníka, dostával denně 14 krejcarů, za nocleh obyčejného vojáka jenom 1½ krejcaru. Za koně na stelivo, světlo a propůjčení náčiní platilo se 2½ kr.; za koně bez steliva 1¾ krejcaru. Lidé v celku dávali ochotně a raději zadarmo, jak v takových dobách bývá, jenže před vojáky všecko hořelo: neobstálo nic, co nebylo přitlučeno hřebíkem. Neobstály ani mladé ženy a děvčice. Mnoho bylo prostopášnosti.

Byli mezi vojáky hodní lidé, zejména starší, kteří byli náhle z domova povoláni k praporu; ale byli také otrapové z řemesla, otrlí a nestydatí, kteří všecko dělali sedlákovi na příkoř, kleli a hrdlovali se, a když se opili, byli egyptskou ranou v domě. Nejhorší byli poddůstojníci a důstojníci, vesměs Němci (Aspoň sedláci nedovedli se s nimi po moravsku dorozumět.) To byl kříž! Vybádali si roztodivné potřeby; poroučeli si jídla, kterých nebylo možná mezi sedláky opatřit; mrhali v rozpust senem a obrokem, za něž neplatili; žádali víno a ani se za ně nepoděkovali; pro nejmenší nedopatření hřmotili, třískali sklenicemi, potahovali šavle a hrozili zastřelením. Nehoda byla, že přednosta neuměl německy a že všecky žaloby zůstávaly marné, protože se nevědělo, kam s nimi; nikdo si vlastně netroufal pořádně žalovat důstojníkovi, který bydlil na faře. Raději odpustit! Nějak to přetrpíme. Vždyť na konec tito vojáci jdou nasadit život za nás, aby se k nám Prušáci nedostali. Jakáž pomoc, vojna je těžké navštívení; proto se v litanii modlíváme k Bohu za odvrácení války... Jak by si teprve počínal nepřítel... Proto snášejme menší zlo.

Mezi vojáky, kteří byli ubytováni v Benešově statku, jeden zalíbil se studentovi, co ho ponejprv uzřel. Byl to voják červenolící, poněkud do cihlova, světlých vlasů a velikých modrých očí. Pod nosem měl mohutné dlouhé kníry. Chlapík byl vysoký a ramenatý, že bylo mezi Brumovčáky málo jemu rovných. Bylo mu nepochybně už ke třicítce. Jak přišlo vojsko ze cvičení, tento voják se čistě umyl, popravil své šaty, vyčistil od prachu pušku a všecko, co čištění vyžadovalo, a potom ulehl

v humně pod stromy a četl. Míval knížky i noviny. Nikdy nerámusil a nelajdačil po hospodách. Když ho čtení omrzelo, sedával před domem mezi zahrádkami a bavil se o hospodářství se sousedy, jak kdo přišel. Proto netrvalo dlouho, co se také student s ním obeznámil. Slovo dalo slovo, a student se ho ptal:

— Odkud jste vy rodák, vojáku?

— Od Čáslavě v Čechách. Jmenuji se Václav Blecha.

Student vysvětlil Blechovi své poměry, že statek tento je jeho, že nemá rodičů bohužel a voják s velikou účastí naslouchal.

— A proč vám říkají Rajšáci? ptal se student.

— Majitel našeho pluku se jmenuje Reischach. Generál, který se znamenitě držel v Italii. Byl tam jako Benedek. Už nežije.

— A vojáci vašeho pluku jsou z Čech všichni?

— Skoro všichni.

Jednoho dne student a Blecha seděli před domem mezi zahrádkami, kde byl chládek a povídali si.

— Už jste někdy byl v ohni, pane Blecho?

— Byl. U Magenty i Solferina.

— Nemáte strachu z Prušáků?

— Těžko říct, jak to je, je strach a není strach. Před sedmi roky (zrovna to bylo v tenhle čas v červnu), když proti nám vytáhl piemontskej král Viktor Emanuel a francouzskej císař Napoleon III., byl jsem v ohni. My Rajšáci stáli jsme u mostu magentského a zahnali jsme z něho Francouze. Strašná střelba, koule jen pištěly, a každou chvíli některý kamarád natáhl se vzhůru bradou nebo

křičel bolestí: „Kamarádi, dorazte mě, ať se netrápím!" A žádnej nemá strachu, střílí, běhá a morduje, jakoby měl radost, čím víc vidí krve. Od rána do večera — bez jídla a vody — jsme se honili. Neubránili jsme se a couťali. Ve vesnici Magentě ještě v osm hodin večer bojovali jsme s Taliány a Francouzy, mezi Francouzy byli — pane — Turci z Afriky a ti křičeli jako hovada a bodáky jejich byly samá krev. Vymáčkli nás ze vsi, 14.000 bylo našich vojáků mrtvých u Magenty, ale strachu jsem neměl, žádnej neměl strachu.

— To je divné. Já jsem myslil, že každý člověk má strach ze smrti. A když koule lítají a granáty praskají — —

— Strach mívá voják dva dni a den před bitvou. Zatají se dech v každém, když uslyší, co je. Ale každý dělá jako jindy a někteří schválně šaškují a zpívaj' a vyváděj' šprýmy. Každý ví, že všichni myslíme na zítřek, jak to dopadne a kdo z nás ubyde, ale nemluví se o tom. A ráno do řady, pochodem, hudba, bubny — a taková síla jakási strká všecky do předu. Kdyby byl člověk sám, utekl by. Když je s ostatními pohromadě, táhne cosi všecky ku předu. Čím blíže je nepřítel a čím hustěji začnou kulky hvízdat, tím méně strachu. A jak jsou v kouři a v ohni, strach je docela pryč. Vojáci běží lehce, skáčou, střílej' a křičí, jako by všecko byl špás. Už se tak člověk do všeho vmyslí, že by snad byl smutný, kdyby najednou zatroubili komando: Nic. Nechat všeho. A při tom nejí a nepije, když to trvá několik dní. Jako my v Italii; zrovna sebou bouchneme do trávy a třeba do bláta k odpočinku, oblečení a zamazaní, sotva jiní rozdělaj'

oheň a v kotlíkách začne syčet — trará, trará — najednou komando: Vstát a marš dál! O strachu ani řeči ...

— Přišly noviny, že Prušáci už vyhráli ve Šlesviku. Velikou armádu mají, z těch může být strach.

— Z Prajzů? opáčil Blecha. To je jedno. Talián jako Prajz. Voják na to nemyslí, s kým má bojovat. Stříleli jsme do Taliánů a neměli jsme ani strachu ani zlosti.

— Ale Prajzi chcú vzít našu zem, vpadl do řeči sedlák Ševela, který se k hovoru trefil ještě s jinými sousedy a všichni postávali u zahrádek.

— Vojáci nemaj' zlosti — pokračoval nerušeně Blecha. Před vojnou ano, ale v ohni nic. Voják jako voják, člověk jako já. Musí sloužit a slouží. Střílíme na sebe, ale sobě jsme nic neudělali. Taky se stalo, když ranění zůstali ležet na bojišti, že Rakušák s Taliánem pěkně mezi sebou rozprávěli a pomáhali si, jak mohli. Jeden druhému dal se z čutory napit vína a nic se nestarali o to, že jsou nepřátelé.

— A my ty Prajzíky čepicama utlučem! vykřikl mladší voják, který se také u zahrádek zastavil a naslouchal. Lidé se zasmáli.

— Čepicama, opakoval voják, jehož povzbudily úsměvy posluchačů, jsou to krňásci, takoví škrčkové, takoví smraděnkové, a ukazoval rukou sobě po prsa, jak maličtí jsou ti krňásci.

— Enom jim nasekat! přimlouval se sedlák Bureš.

Blecha se usmál a řekl:

— Škrčkové — hm — ty, Vašku, kulky mají jako my, a když ti kulička proletí prsama, bude ti jedno, jestli vystřelil nějakej klacek nebo škrček.

Znenáhla se nastavělo u zahrádek houfec lidu, sousedů, babek i dětí, protože každý byl zvědav něco o vojně slyšet, a voják Blecha tuze pěkně vypravoval.

— A proč tá vojna bude? ptal se mlatec Melichar.

— Čerti vědí, řekl mladší voják, to my vojáci nevíme. Císař pán nám poručil táhnout do války, on ví proč.

— My vojáci málo víme, potvrzoval Blecha. To vědí velcí páni, proč to musí bejt. Ministři napíšou si potom důtklivé listy, a vojna je vypovězena.

— Však my sprostí lidi taky nevíme nic, pravil Melichar. Udělali si cosik Rakúsko a Prajsko v Dánsku — četli to toťkaj přednosta v hospodě —, žádnej sme temu nemohli pochopit. A že prej Bismark, Bismark chce vojnu. To je nejakej ďábel — —

— Na nebi se ukazujú v noci ohnivý metle. Pán Bůh se hněvá na lidi pro lidskú prostopáš, a tak nás bude tema ohnivýma metlama šlahat, podotkla zkormouceně tetka Jakubčíková.

— A viděly ste ty metle, tetičko? ptal se Sevela jízlivě.

— Neviděla, ale druzí viděli. A řekni, nejni tej prostopáše dost? Co enom tá chasa vyvádí v dědině; nikdá nebývalo takovej zpustlosti — —

— A vy máte dycky jednakú pěsničku, chasa je chasa —

— No, za měsíc budeme vědět, babičko, jak s nama bude, řekl mladší voják.

— Ja ba, přisvědčila babka.

— Vy budete hubovat na zkaženej mladej lid, a my budeme nekde kousat hlínu. Vy budete tancovat o posvícení, a my budeme hnít v šachtách —

— No však každýho nezastřelijú, kdo ide na vojnu, podotkla konejšivě babka.

— Ale já těm zatracenejm Prajzom zasolím. Jak prvního uvidím — puk mu do břicha — a voják rukama ukazoval, jak namíří — a druhýho — puk mu do břicha, jenom se přeškobrtne na znak. A najednou lusk prsty, začal si zpívat a odcházel. Prozpěvoval si:

Osmnáctá chasa
jaká je to krása,
když ona počne hrát,
všecko se otřásá.

— Ten je veselej! Já už taky mosím pospíšit, trhla sebou k odchodu babka. „S pánem bohem“, a šouravým krokem odcházela.

— S pánem bohem, jaksi kysele a přes zuby odpověděli sedláci; starší z nich zamžoural očima na Blechu a pravil: „Taky máte v Čechách takový pobožný babska? Za svobodna se dvakrát podnesla, měla dvě nemanželský děti, ani nevěděla s kým, a včil se (napodobil její hlas) Pán Bůh hněvá, protože prej chasa je spustlá.“ —

Hovor u zahrádek Benešových skončil se nepříjemnou příhodou. Prostředkem dědiny šel přednosta zarudlý a ulekaný mezi dvěma oficíry, oni mu po německu spílali a vyhrožovali a jeden mu

pořád před oči zdvihal pěst. Bylo vidět, že důstojníci žádají na přednostovi něco, čemu on buď nechce nebo nemůže vyhovět. Důstojníci zašli s přednostou k Bulfovi, patrně aby Bulf tlumočil, co po přednostovi chtějí. Celou cestou však láli a křičeli.

Benešův student s Blechou začali hovor sami dva a na konec sami dva skončili mezi zahrádkami. Setmělo se a na dědinu začaly pokukovat první hvězdičky.

Čím déle vojsko leželo v Brumovicích, tím víc se voják Blecha sbližoval se studentem Benešem. A student nejednou usínaje v tiché výměnce míval jako vidění příští bitvy. Rozpálená obrazotvornost pracovala v polosnu a vykouzlovala před ním roviny a hory posypané vojskem jako mákem, vojska na sebe střílela, země se pokrývala mrtvolami a Blecha na koni byl nejvyšším komandantem. Když však při jasném vědomí, ve dne, student o válce přemýšlíval, všecko viděl jinak, nežli si válku představovával z knih. Tu nebyl žádný Petr Amienský, jenž s křížem v ruce u vytržení volal do svatého boje proti pohanům, kteří se zmocnili božího hrobu; tu nebyl žádný Žižka, jenž s palcátem v ruce jen pokynul Husitům, a jeho boží bojovníci řítili se na německé křižáky jako krupobití...! Ne, nic takového. Těmto Rajšákům není známo ani, proč je vojna a zač budou bojovat. A je-li to známo důstojníkům, patrně neumějí to vojákům povědět, vždyť jsou Němci. Sedláci na dědině také nic nevědí. Jsou ochotni a obětaví, protože i mnozí mají své syny na vojně, ale všichni mají jedinou myšlenku: „Kéž by vojsko už bylo pryč!"

Jednou, když byli jen sami dva na dvoře s Blechou, student odvážil se k otázce, která už ho dlouho tlačila. Seděli večer na náspích. Z vesnice doléhal na dvůr vzdálený šramot, bylo slyšet koně ze stájí, jak pokojně žvýkají obrok a na nebi vyskakovalo souhvězdí za souhvězdím. Blecha byl toho večera tesklivý. Snad vzpomínal na své rodiště, na své rodiče a na svou mladou ženu, kterou si vyhledal, když ho pustili domů z Italie a kdy netušil, že ještě jednou bude povolán do zbraně v čas válečný.

— Rád bych věděl, zeptal se náhle student, mají důstojníci strach z vojáků, když se jde do bitvy? Některý je jako zvíře, zavírá a bije vojáky. Mohou mu to splatit....

— Kdož ví, jak kterému je u srdce? odpověděl Blecha.

— Já jsem viděl onehdá vojáka, jak hrozil pěstí za důstojníkem, když důstojník od nás odcházel, a jak si povídal do zubů: „Počkej, však se shledáš. ..!"

— Tomu nesmíte věřit, co voják nakřičí. Ani si nezpomene na pomstu, až bude samému smrt před očima lítat. Ostatně na počátku vojny jsou důstojníci zcela jinší, všecko povolujou vojákům. Jsou zdvořilí jako sklenáři, když jdou do tlačenice. U jedné kompanie měli hejtmana psa a nedávno přesadili ho k jiné setnině; snad z opatrnosti.

— A proč vy nejste důstojníkem, pane Blecho?

— Já jsem pouze svobodník, frajtr; neumím německy — to je ta příčina. Jenom trochu rozumím za ta léta.

Student by byl srdce s Blechou rozdělil. Někdy si přivstal a šel za vojáky do Předního Žlíbka dívat se na jejich cvičení. Když odešel na neděli do Klobouk, nechával svou světničku otevřenu pro Blechu, a když ve všední den nebyl doma, nechával Blechovi klíč od své výměnky, aby voják měl pohodlí pro sebe. S kým se dal do řeči, každému vypravoval, jaký znamenitý člověk je Václav Blecha. Přinášel mu vína z hostince od Svobodů a zejména tabák, neboť Blecha byl náruživým kuřákem. A Blecha se mu odměňoval vypravováním o Italii a o životě vojenském.

Čím déle vojsko leželo v Brumovicích, tím více bývalo nočních výtržností a křiků a zpěvu a hýření a nevázané svévole. Důstojníci povolovali vojákům. Bývalo i slyšet, jak někteří vojáci vyhrožovali evadělíkům za to, že Prajzi jsou lutriáni: „Počkejte, vy berani, až se budeme vracet! Podpálíme vám vaše chajdy!"

Konečně přišel náhlý rozkaz vytrhnout. Večer nastalo skládání, chystání, šum a tichý poplach a časně ráno 20. června Rajšáci odtáhli. Přirazilo vojsko z Kobylího, všichni se na drahách seřadili a za hřímavé hudby táhli polní cestou směrem ke dvoru Rovinkám. Byl parný červnový den. Třebas bylo časně z rána, již bylo vedro, slunce pražilo a větřík se ani nepohnul. Vojákům se začervenaly obličeje, a ještě než vyšli z vesnice, prach zamoučil jim kníry. Když přešli za dědinu, zdvihal se kolem řad jejich prach silněji, vystupoval nad ně a tetelil se stříbrně ve slunci. Od kroků duněla země. Hudba se ztrácela, a na konec slabě a slaběji doznívaly jen vysoké nástroje. Když se vojsko octlo

pod Stádliskami, bylo vidět už jen bělavý chumáč, v němž někde zablyskl se bodák nebo šavle, jakoby byly nabodly na špičku jiskru slunečního paprsku a zahrály s ní.

Celá dědina byla na nohou a vyprovázela vojáky. Rázem změnila se nevraživá nálada v lítost nad vojáky, kteří jdou do ohně. Po obou stranách vojenské řady stáli nebo pobíhali vesničané; povolávali na známé vojáky a dávali jim s bohem. Student Benešův stál u Boží muky a našel si v řadách kráčejících vojáků Václava Blechu; jejich oči naposled se na sebe usmály. Blecha slíbil, že bude studentovi psát, zůstane-li na živu. Ujišťoval, že na Brumovice nezapomene nikdy, že málokde bylo mu tak dobře a blaze. — Zakýval hlavou k Boží muce a to byl jeho poslední slib.

Student byl mezi těmi, kteří nejdéle vytrvali za vesnicí a nejdéle očima provázeli vojsko k Rovinkám. Tak mu připadalo, jakoby slyšel táhnout se za vojskem zpěv „Osmnácté chasy" a z něho poslední slova:

— — — u Solferina,
bylo tam krve dost
a masa po kolena.

— Pán bůh zaplať, že sú preč. Co škody a hříchu by ešče nadělali, ulevil si sedlák.

— A však vy, Pcháču, taky máte syna na vojně a jistě nejni jinačí než druzí.

Pcháč se zachmuřil.

— Nemožeš to vědět, vypravil ze sebe, já sem ho dobře vychoval a matka mu přikazovala.

— Ja hej, voják je jako fták — vojna je jinej

svět. Vojákovi když poručí, on mosí střílat třeba na vlastního otca. Je pod mocú postavenej —

Odchodem vojska nenastal v dědině starý pořádek. Ještě mnoho vojska přešlo Brumovicemi, většinou na kvap, jenom že přenocovalo, všechno spěchalo na sever. Už byla vojna tady. V kostele modlili se předepsané modlitby a na kostelních dveřích a na radnici byl přilepen manifest císaře pána daný ve Vídni 17. června: „Mým národům," v němž se pravilo:

„Na hranicích říše, na jihu i na severu, stojí armády dvou nepřátel spojených, v tom úmyslu, aby evropejské mocné postavení Rakouska rozviklaly — — Avšak jedna z těchto dvou mocností nepřátelských nemá zapotřebí žádné záminky; chtiva jsouc, loupeží Mi odejmouti některé části Mé říše, má příhodnou dobu za příčinu k válce. Část Mého věrného a udatného vojska, spojena s voji pruskými, kteréž nyní co nepřátelé stojí naproti nám, táhla před dvěma lety k pobřeží Severního moře. Vešel jsem v ten spolek bojovný s Pruskem, abych zachoval práva smlouvami stvrzená, abych chránil jednoho německého kmene ..... Nejnovějši příběhové potvrzují nevyvratně, že Prusko nyní zjevně klade násilí na místě práva. Ani právo a čest Rakouska, ani právo a čest veškerého národu německého nebylo již Prusku hrází, kterou by se dalo v osudné ctižádosti své zadržeti.... Roztrhši národní svazek německý, proneslo se, že vystupuje ze spolku...."

Kdo uměl, slabikoval listinu, nikdo však nemohl říci, že rozumí, proč Prusko a Italie začaly válku s Rakouskem. Beneš byl sice student, ale ne-

rozuměl stejně, co se děje. Jen mu vždy vystupoval na mysl Petr Amienský rozplameňující národ francouzský proti pohanům a Žižka vedoucí boží bojovníky na německé křižáky, a nynější válka neshodovala se s jeho představami.

V městech moravských zřizovaly se výbory z občanů, které v městě a v okolí sbíraly dary a příspěvky na vojáky. Naši stateční vojáci, pravilo se v provoláních, mají zadržet nepřátely, aby nemohli vpadnouti do našich zemí a zmocnit se jich, proto dokazujte, občané, lásku k vlasti svou obětavostí.

A lidé dokazovali obětavost.

Jednoho dne přihrčel do Brumovic vůz po cestě od Terezova. Na sedlisku seděl pán jakýsi černě oděný a vedle něho kočí Slovák, ostatek vůz byl prázdný. Vyptali se, kde bydlí starosta obce, a pán oznámil mu, že jedou sbírat dary na vojáky. Jsou z Hodonína.

Přednosta ihned dal vybubnovat.

Pán s kočím slováckým popojížděli dům od domu a nejen sedláci, nýbrž i možnější chalupníci skládali, co mohli. Někteří sedláci, kteří neměli vína, darovali nádoby, jiní je nalívali vínem. Pán sbíral hlavně víno a mouku. Když podvečer odjížděli k Terezovu, měli plný vůz vína, plné putynky a koše mouky, ale vedle toho i šrůtky uzeného masa, škvarky, vejce, krupici a co si kdo od úst utrhl a co se nemohlo v parných dnech zkazit, až se to bude za naším vojskem posílat.

Podobné sbírky konaly se také v jiných dědinách.

V několika dnech však přichvátali dva četníci do Brumovic, aby vyšetřovali, kdo byl ten pán, kdo kočí a jak vypadali. Vyšlo na jevo, že to byl podvod a že se pátrá po pachatelích. Nějací dva taškáři z Hodonína vydávali se za císařské úředníky a za sběratele dobročinného výboru, získali do svých služeb dobrosrdečné lidi a šálili tak lid. Ani ten pán, ani kočí Slovák, kteří přijeli do Brumovic, neměli tušení, že sami jsou podvedeni, aby druhé podváděli. Konali službu dobročinnosti z ochoty a sváželi zásoby do jistého hostince v Hodoníně. Oba praví podvodníci, když poznali, že jsou prozrazeni, zmizeli. Pohříchu sebrané zásoby jejich byly rozprodány také. Vedlo-li pozdější pátrání na jejich stopy, Brumovští nezvěděli. Jejich bezděční nástrojové měli však dlouhé opletačky s úřady.

V prvních dnech měsíce července student Beneš zdržoval se v Kloboucích u tetičky Tekly. Několik dní bylo ticho a pokoj od vojska, jen se mnohým zdávalo, že v nočním tichu je slyšet daleké hřímání děl. Povídalo se, že naši s Prušáky bojují kdesi u Olomouce. A najednou začaly lítat ztřeštěné noviny za sebou, že Prušáci nejsou u Olomouce, nýbrž vtrhli do Čech, že jsou v Praze, že král Ferdinand před nimi prchl z Prahy, nikdo však nevěděl konce ani zvonce.

Student zašel si jednoho dne k hrbatému strýci Janovi. Chodíval k němu zřídka a jako úkradkem. Byl sice chlapec ještě, měl však již tolik důvtipu a opatrného jednání, aby se nemíchal do rodinného záští mezi bratry, aby zbytečně ani nezavadil o rány, které na obou stranách bolely, a tudíž omezoval své návštěvy u Jana Kučery. Aby se neřeklo, že

přenáší. Obyčejně přicházel jako namátkou, když šel z kostela. Stávalo se nejčastěji, že strýce Jana potkal u kostela pod lipami a sešel s ním dolů po schodech do starosvětského nárožního domu Kučerova.

Toho dne — bylo 9. července — šel student do domu přímo přes náměstí. Nalezl hrbatého strýce rozčileného a vyděšeného. Seděl na legátce na náspích na dvoře a hltal noviny.

— Už to víš? vykřikl ke studentovi, když ho viděl přicházet.

— Co, strýčku?

— Naši prohráli. Už je to tu černý na bílým, Kriste Ježíši!

— Snad ne. To se už kolik dní povídá, ale —

— No tak říké sám, podivé se — a strýc vmáčkl takořka noviny studentovi do ruky. Byl to týdeník Svobodná Obec z Brna, redigovaný Vilémem Foustkou. Strýc ukázal prstem na článek datovaný 6. července bez nadpisu. Bez nadpisu, jakoby pisatel nebyl měl ani kdy myslit na nadpis, jakoby byl úprkem chvátal mezi čtenáře a bez pozdravení a oslovení zakřikl jen: Hoří!

Student četl:

„Nikdy nezbrojilo Rakousko v tak rozsáhlé míře, nikdy nebralo se vojsko naše s takým nadšením, s takou sebedůvěrou a udatnou myslí v boj s nenáviděným nepřítelem, jako nyní proti Prušákovi — a tato obrovská armáda, jakou Rakousko nikdy ještě nevyzbrojilo, tato krásná chrabrá armáda — mužstva našeho nejkrásnější květ — na niž jsme s hrdostí pohlíželi, kteréž se Evropa obdivovala, téměř zničena a rozprášena jest v sedmi

dnech! S třesoucí rukou a v přebolestném citu píšeme, že mohutný ten stát rakouský jedinou velkou bitvou pokořen a rozviklán jest, a to tím nadutým, zpupným Pruskem! K pokoření slabého Pruska potřeboval Napoleon I. aspoň čtrnácte dní a dvou velikých bitev, Prusku stačilo sedm dní a jedné rozhodné bitvy, a z velkolepé rakouské armády severní pospíchají toliko zříceniny v divém chvatu a zmatku k ochrannému Olomouci! Prusko dobylo vítězství, v jakéž zajisté samo ani nedoufalo. Přesmutná, přebolestná zvěst!

Zvěst o porážce naší severní armády tak nás překvapila, že dosud nemůžeme s chladnou myslí oddati se smutnému osudu svému. Nechceme již dnes pátrati po původcích toho neštěstí — —"

— Ja, je to neštěstí! vykřikl strýc Jan. Včil přindó Prajzi sem a všecko nám poberó.

Zatím co student četl dále, strýc neposlouchal, protože článek ten už znal, nýbrž jako u vyjevení opakoval některá slova z něho: „V sedmi dňách — nékrásnější květ — původci teho neštěstí — —"

Když Jiří dočetl zmíněný článek a jiný článek, ve kterém bylo vypravováno, že nešťastná bitva byla svedena 3. července u Králové Hradce, strýc Jan začal rozkládat:

— Já ináč nesódím, leda že ten Benedek se dál uplatit od Prajza. To je zrádce. Deť to přece nemože byt — prohrát a takový vojsko! Enom to říké tadyk, synku, tadyk — „dešt zadržoval dým z prachu — nepříteli tím způsobem podporovanému poštěstilo se u Chlumu tlačiti ku předu do našeho postavení" — jak to ten Benedek císaři pánu telegrafovál, když prohrál. To ať neříká;

proč si Prajze pustil napřed do Čech? Co enom na nás čeká včil? Co je nám to platný, že arcikníže Albrecht porazil v Italii Sardýna?

Student poslouchal, byl také rozechvěn, ale strýci dávat odpovědi ovšem neuměl.

Když se vracel od strýce Jana domů, už smutnou novinu věděly snad celé Klobouky. Lidé přebíhali, jeden druhému vypravoval, kupili se do hloučků. Na poštu k poslanci Wurmovi přišlo mnoho německých novin a ve všech jedna strašná zpráva. Nebylo možná pochybovat. — —

— Ja, když Prajzů bylo věc, bylo slyšeti z hloučku; bylo jich 260.000 vojáků a našich bylo 230.000 vojáků.

— A lepší flinty majó, jehlovky pré, kdož temu pochopí — —

Nejistota, byla-li ještě někde nějaká, v několika dnech přestala. V Kloboucích, v Brumovicích i ve všech okolních dědinách vědělo se, že pěší naše vojsko po dráze z Brna na Ivančice i Břeclavu hrne se k Vídni. Vlak za vlakem byl nabyt vojáky. Jižní Morava byla navštívena jen jízdním vojskem, sklíčeným, zlostným a nemluvným. Vojsko letělo rychle od Brna do Rakous, přes Židlochovice a Nosislav, většinou však mimo naše dědiny, od Ivančic k Pohořelicím a Hrušovanům a Znojmu. Přitáhlo do dědiny na noc a za svítání zmizelo. Rajšáci tudy netáhli a proto nemohli ani najít příležitost, aby beranům brumovským podpálili chajdy. Prusové mohou tu být co nevidět, křičelo se na všech stranách, neboť potulní lidé utíkali přes naše vesnice k Uhrám. Strach zalomcoval lidmi. Byly sice pilné žně, lidé však nechávali práce na polích a

kopali tajné skrýše ve dvorech, v humnech i na polích a skrývali v nich, co se skrýt dalo: peníze, šatstvo, obilí, uzené maso, víno.

U Pavla Kučery přehradili komoru. Co chtěli ukrýt, to nahromadili u zadní zdi, za kterou byl chlév, až do stropu a vystavěli na rychlo půlcihlovou zeď před to, ke které přirazili skřichy a na níž zavěsili ráhna se starou kukuřicí. Kdo vešel do komory, nemohl tušit zazděnou mezeru. Student sám pomáhal strýci, nosil sihly a podával vodu.

Strýc Jan, osamělý ve své polovici domu, projevil ještě větší důmysl. Ovšem teprve po odchodu Prusů vyzradil studentovi, kde byla jeho skrýš. Na otevřeném dvoře jeho stál (odpusťte!) záchod, stlučený z několika prken. Až k němu sáhalo hnojiště. Pod záchodem (krom vašich poctivých hlav) strýc Jan vykopal jámu a v ní ukryl všecko, oč se strachoval a hlavně peníze.

Ve čtvrtek večer 12. července přijel řezník Kloboucký Štefan z Brna. Oči měl na vrch hlavy. Přinesl poplašnou zprávu, co v hlavním městě viděl. Toho dne dopoledne Prusové přitáhli do Brna, a on to všecko viděl. Ještě 11. července byla v Brně naše kavalerie, ale ujela. Ujeli také úřadníci: místodržitel, zemská direkce finanční, poštovní ředitel, loterie, nu všecko, kde jsou peníze a kasy. Všechno ujelo do Uherského Hradiště. A 12 .července už na kostelích, na erárních budovách a na školách visely bílé prapory. To znamenalo, že město Brno je otevřeno, nebude se Prusům bránit. Na Špilberku mačkalo se tisíce zvědavců, aby s výšiny viděli, zdali se blíží Prusové od Tišnova. Před desátou hodinou přijel do Brna od Kartouz zástup

pruských dragounů, projel městem, prohlídl si náměstí a hlavní ulice a zase odcválal, odkud přijel. Veliké množství lidstva brněnského shromáždilo se na Nové ulici, okna byla ve všech domech hlavami nabyta zvědavcův, nikdo neprodával, ani nekupoval, někteří bojácní obchodníci pozavírali krámy, ale zas je potom otevřeli. Já jsem to všecko viděl, vypravoval Štefan známým a všem, kdo měli uši k slyšení. Viděl, jak jel purkmistr Jiskra s radními na dvou kočárech Prusům naproti. V jejich kočárech vztyčeny byly bílé prapory. A za chvíli už se pruské vojsko valilo po Nové ulici do města: dragouni, huláni i dělostřelectvo. Pruská muzika hrála na Velkém náměstí a vojsko se roztábořilo po náměstí, u protestantského kostela a při místodržitelství. Městská rada sháněla chléb (8000 bochníků), maso, pivo, seno. Koňáci napájeli koně v kašnách. Na odpoledne čekali prince Bedřicha Karla, který jel v čele pruského vojska a v patách pronásledoval prchající jízdu rakouskou. Toho se již Štefan nedočkal, musil spěchat z Brna, protože Prusové, jak by obsadili silnici k Tuřanům, nikoho by nepustili.

— Uvidíte, že Prajzi tadyk budó co nevidět. Jak si v Brně odpočinó, potáhnó na Víděň.

— Ba že, přisvědčovali lidé Štefanovi a zařizovali se dle toho, že Prušáci budou rabovat, loupit, chytat na vojnu a snad mordovat.

Zajdu si do Brumovic, rozhodl se student Beneš, musím jim povědět novinu. Všecko bylo u Kučerů tak rozčileno, že ho hrubě nikdo neposlouchal, když jim řekl, že jde do Brumovic, a nikdo ho nepostrádal, když odešel. Za parného

dne chvátal k rodišti svému; lidé žali na polích při cestě, kudy šel, těžký prach ležel na cestě, bylo dusné bezvětří až k zalknutí. Ještě po letech byl však vděčen té chvíli, kdy mu napadlo jít do Brumovic. Neboť zažil tam tolik událostí v následujících dvou týdnech, že mu nikdy nevymizely snad z paměti.

Uvedl trochu do pořádku svou světničku ve výměnce, zamluvil si obědy v hostinci u Svobodů a zašel ještě před polednem k Vávrům u jezírka ukázat se, že je v Brumovicích. Vávrová to potřebovala vědět, neboť ona mu poklízela ve světničce, stlala mu a prala na něho, když býval v Brumovicích. U Svobodů a u Vávrů byli takořka jediní lidé v dědině, k nimž docházíval a s nimiž se stýkal, když měl ve výměnce dlouhou chvíli a když i knihy školní a zábavné ho zomrzely. Mezi Benešovými a Vávrovými byl přátelský poměr od starodávna. U starých Benešů bývali nádenníky Slampovi, a Slampa při tom byl mlatcem na statku jejich. Slampovi měli jedinou dceru Bětku, a když ta se provdala za Vávru z Morkůvek, nastěhovali se zase mladí do díla k Benešům; Vávra stal se také mlatcem na statku, což bylo již za mladého Beneše, za Jiřího otce. Nebožka matka Jirkova měla Bětku Vávrovu ze všech nádenic nejradši, proto také stali se kmotry Vávrovým. Mladí Vávrovi bývali u Benešů jako doma. Od jara, co začaly polní práce, až do podzima, kdy práce skončily šoustáním turkyně a vinobraním, Vávrovi měli na statku stálé zaměstnání. Sami měli jenom několik svých kousků polí, ty rychle obdělali, a tak mohli pracovat u sedláka. Obědvali v létě u Benešů, mívali s sebou i dva

své chlapce, a v neděli přicházeli ještě na besedu odpolední. Když mladá Beneška začala postonávat, Bětka Vávrová pomáhala jí při domě uklízet a vařit.

Jiří znal „kmotřenku“ od malička a měl-ji rád. Byla dobrosrdečná a tuze ráda si zažertovala. Nejsilnější vzpomínku měl na ni od smrti matčiny. Neboť ona to byla, která matku jeho v té době zastávala v kuchyni, ona byla smrti matčině přítomna. Jirka pamatoval se dobře, jak pohladila jeho hlavu, když mu matka umřela, jak ho oblékala a připravovala na pohřeb.

A „kmocháčka“ Vávru měl student stejně rád. To proto, že byl stará vojna, že sloužil pod Radeckým v Italii a že byl vtělená písnička a muzika. V tuto dobu Vávra již nebyl mlatcem u žádného sedláka, dohlídal na lidi na panském při císařském dvoře Rovinkách.

— Panenko Maria! křížovala se Vávrová, když jí student vypravoval, že Prušáci už jsou v Brně.

— Naši Kučerovi si ledacos poschovávali, kmotřenko — poznamenal student nabádavě.

— Ja o to, to my máme taky neco poschovávaný. Ale esli nechytnú našeho tatu na vojnu?

— Tomu nevěřte, na vojnu nechytají. A kmocháčkovi je přes 40 roků přece. Nač by chytali, když mají svých vojáků dost a už vyhráli?

Vávrovka se očividně upokojila. Chvatně však připravovala oběd, jejž nejstarší chlapec nesl tatínkovi ke dvoru, kde tovarycháři pracovali. A ukládala mu, aby tatínkovi vyřídil, že Prajzi už jsou v Brně.

Kdo byl v neděli 15. července v kostele na hrubé mši, tomu neušlo, že mezi nábožnými byly veliké mezery. To byl následek poplašných zpráv, že Prajzi berou na vojnu mladý lid. Proto nejen chasníci svobodní skoro všichni, nýbrž i mnozí ženáči, kterým nebylo aspoň čtyřicet roků, poskrývali se do lesů a vůbec roztratili se do Uher. O Prušácích nebylo ještě slechu, a přece celé ty služby boží vypadaly jako smuteční. Farář nekázal; věděl, že by ho nikdo neposlouchal, mši svatou zkrátil, jak nejvíc mohl a za to po mši přidal modlitbu „za odvrácení všeho zlého", kterou věřící vyslechli s opravdovým pohnutím.

V pondělí ráno vyšel si student Beneš k lesu. Přišel nad Novosády a usedl s knížkou na kraji lesa; dlouho se však nebavil — z vinohradů ozval se výkřik „Už idú!" a v zápětí bylo vidět, jak se z obou stran polí sbíhaji osamělí lidé na cestu a jak někteří utíkají do vsi. Student vyšel na kopeček, odkud byl pohled ke Kloboucím, a dech se v něm zatajil:

Kam dohlédl, všude bylo černo. Jak mraveniště pohybovaly se tmavomodré chumáče po strniskách. Někde zableskla se šavle, někde odbočil jezdec, ostatek všecko se černalo jako mrak. Den byl jasný bez mráčku a parný, jak v červenci bývá, ale tam těm nevadil v pochodu. Slyšeti nebylo nic. Mraveniště pohybovalo se s kopců k Brumovicím.

Student rozběhl se za ostatními lidmi do dědiny a přiběhl až na trávník pod kostelem dříve, nežli Prušáci dorazili do vsi. Viděl je. Přední řady už sestupovaly po srázném břehu k rybníku, zadní ještě hemžily se u větráků, na Zemánkách a pod

Haraskými. Poněvadž cesta byla velice prašná, vojáci šli mimo ni po strniskách. Dlouhé řady táhly se v pravo i v levo, málokdy přeběhl někdo z jedné řady k druhé leč důstojníci na koních. Za rybníkem se uspořádali v jednu řadu a zavzněla hudba. Pronikavá, hrozná hudba.

Slunce pálilo, dusot nohou duněl, mezi vojáky bylo slyšet hlasité hovory a v čelo vojska vyjelo několik důstojníků na koni. Vojsko nevtáhlo přímo do Brumovic, nýbrž rozestavovalo se na drahách, na prostranném trávníku. Jenom malá četa v plné zbroji kráčela do dědiny a bystře všecky uličky a zahyby prohlížela. V tu chvíli studenta přepadl neurčitý strach a proto nad humna spěchal domů a čekal doma ve světničce, co se stane.

Za hodinu bylo pruské vojsko ve statcích. Světnice, síně, dvory, stodoly, stáje a zahrady hemžily se tmavomodrými lidmi. Všecko bylo přecpáno. Z ulice bylo slyšet hlasy poddůstojníků, kteří se starali o ubytování, velitelé seskakovali s koní, a všude bylo rojení, shazování toreb, ukládání pušek a harašení čák. Přes to však bylo zjevno, že ve všem vládne pořádek a jistota, jakoby vojsko znalo každý koutek od jakživa. Zatím co vojsko usedalo, rozkládalo se po zemi nebo se mylo u studní, na všech cestách vedoucích z Brumovic dál k jihu a k východu kvapně byla postavena stráž, která živé duše z dědiny nepropouštěla.

I v Benešově statku rozrojilo se mužstvo. Student několikrát vyšel před dům a zase se vrátil. Nevěděl co začít a bylo mu úzko. Pojednou vešla na dvůr kmotřenka Vávrová; ona na něho pamatovala.

— Jiříčku, pojďte k nám, pravila mu. Co tadyk budete sám? Bude to lepší.

Když Jiří ještě váhal, ačkoli byl Vávrové velice vděčen, vešel na dvůr farář a přednosta s důstojníkem pruským a nějakým poddůstojníkem.

— Jirko! volal farář, není nic platno, Vaší světničky je potřeba pro důstojníky. Myslíme tady s panem přednostou, abyste se vrátil do Klobouk. Tento pán je major a bude bydlet ve vaší světnici. Měl by svůj vchod a v kuchyni by měl vojáka k obsluze. Jinde takového bytu pro něho nemáme.

Jirka se zakabonil i polekal. Neboť jít do Klobouk prostředkem tolika vojska se bál a mimo to si představoval, že v Kloboucích u Kučerů bude o místo ještě větší nouze.

— Já mu povídám, vmísila se Vávrová, aby šel k nám. A dala se do vykládání, kde Jiří může spát a jak se to všechno zařídí.

— Dobrá, udělejte to, přisvědčil farář. A obrácen k přednostovi pravil: K Vávrům dáme jenom čtyry vojáky, ti mohou spávat ve stodole — a Jiří může bývat s mladými Vávrovými ve sváteční světnici.

Jiří přikývl. Vávrová vzala mu hned s sebou, co bylo nutné, a Jiří se odstěhoval do chaloupky u jezírka.

Bylo tam ostatně veselo jako nikde. Celý trávník od jezírka až po Boží muku naplňoval se těžkými vozy. Vznikalo z nich pomálu jako veliké tržiště s ulicemi a plácky. Vozy pod bílými plachtami byly naplněny potravinami, zvláště rejží, kávou, cukrem a roztodivnými věcmi. V uličkách mezi vozy přecházela stráž.

Když si to Jirka prohlídl, odešel do Hrachůvky a na horní konec, jak to asi tam vypadá. Všude přebíhali vojáci, domácí lidé tlačili se ve dveřích, děti však rejdily už bez bázně mezi vojáky pruskými, a znenáhla i staré opouštěl strach. Nikde nic neobyčejného, jen na černožlutý sloup s nápisem obce, okresu a hejtmanství pruský voják přibíjel nějaký papír. Jiří se šel podívat a našel vyhlášku německy a česky psanou: Velitel vojska oznamoval, že každý občan postižený se zbraní v rukou bude trestán na hrdle a dům jeho zapálen; kdyby se však někdo dopustil nepřátelského skutku proti královskému pruskému vojsku a nebyl vypátrán, že celá osada lehne popelem a všichni osadníci budou za skutek odpovědni. Velitel oznamoval dále, že královské pruské vojsko bude se chovat dle předpisů a že žádný voják nesmí se dožadovat na občanech ničeho soukromým způsobem; každá stížnost že bude vyšetřena a pachatel přísně potrestán.

— A kde máte kmocháčka? ptal se Jiří Vávrové, když se vrátil. Povšimnul si toho, že za celý den Vávry neviděl., ačkoli se na panském dnes nepracovalo, kdežto přece mohl být doma užitečný, poněvadž uměl německy jako starý voják.

— Kde? Tam kde sú ostatní.

— Já nevím, co myslíte, kmotřenko.

— No v lesi je; s kravama — přitlumeně odpověděla Vávrová.

— Ale vždyť Prajzi nic nedělají?

— Ja, kdož to věděl. Měli jsme strach, že budú rabovat. Tata sám měl strach.

— V kterém lese je?

— Nikde než v selských ochozách, tam sú húšče. Odehnal tam krávy na noc a už tam nocoval dneskaj.

— Já půjdu pro něho, rozhodl se Jiří. Vávrová nedůvěřivě na něho pohleděla.

Nebylo to tak jednoduché, jak si student představoval. Když přišel ke kříži nad písníkem, stáli tam na stráži dva vojáci a jeden zakročil mu cestu.

— Kam jde mladý pán? obořil se zhurta na studenta po německu.

— Na procházku.

— Zpátky, tady není cesta na procházky.

— Jsem studující, namítal Jiří, nemaje tušení, proč by jeho procházka mohla komu připadat podezřelou.

— A kdybyste byl universitní profesor — pravil druhý voják, poddůstojník — tady tou cestou nesmí z vesnice proletět ani moucha. Zpátky! Neposlechnete-li probodnu vás, a voják puškou hodil s ramene a namířil bodák studentovi na prsa.

Jiří ucouvl zděšeně a klidil se k vesnici. Třásl se ještě na celém těle, když přicházel k Vávrům, neboť pořád viděl ten blýskavý bodák pruský před očima. Ale od svého úmyslu neupustil. Vzal s sebou staršího chlapce Vávrova, devítiletého Janka, a znova se vydal na cestu k lesu. Tetce neřekli nic.

— Pojď, Janku, ty půjdeš Předním Žlíbkem. Motyčku si musíš vzít na ramena. Můžeš proběhnout chodníkem mezi chaloupkami, a já půjdu cestou do vrchních polí. Tam snad pouštějí. U kříže se sejdeme.

Plán se podařil.

Sešli se u kříže. Janka s motyčkou voják propustil z vesnice, a tím směrem, kterým student vycházel ze vsi, nebyla cesta vůbec obsazena. Patrně od západu Prusové nebáli se ani přepadnutí, ani nepředpokládali, že by touto cestou mohl se někdo vydat k jihu, kde větřili nepochybně rakouské vojsko. Ve skutečnosti nebylo vojsko rakouské nikde na blízku, bylo již dávno v Dolních Rakousích. Jen na východní straně, na Čejči, byla prý dnes ráno ještě kavalerie rakouská. Kdosi ji viděl.

Chlapci našli Vávru v selských ochozách skrytého. Bylo to uprostřed huštin daleko od cest. A v huštinách byly jámy a v nich dobytek byl uvázán v křoviskách lískových. Bylo s ním ještě několik chalupníků, kteří se také báli o své kravky. Všichni se vzkřísili, když od hochů vyslechli, že Prušáci se chovají pokojně, a když zvěděli, že dle všeho nepřítel zůstane dlouho ve vsi, poznávali bezúčelnost i nemožnost svého ukrývání.

Student vrátil se starou cestou do vesnice, Janek s motyčkou zůstal při otci a společně hnali podvečer kravky domů. Do vesnice pouštěla stráž každého bez závady. „Ale ti se čúřili, ti vojáci, — vypravoval Vávra —, když jsme hnali krávy dom a za nama Ráček a Fanta a všeci ostatní. Uhodli, kde jsme byli. No beztak nejsú hlúpí."

Když bylo po svačinách, nastal v dědině veliký rozruch. Od hasičské kůlny nad Hrachůvkou rozlehla se hudba, a celá ves byla na nohou. Všechno se sbíhalo k hudbě. Takové hudby z domácích lidí nikdo ještě neslyšel. Byla to arci táž hudba, se kterou vojsko vtáhlo do vsi, ale tenkrát byl málokdo doma, kdežto nyní už nebylo snad človíčka

mimo ves. Pruští hudebníci hráli na takové vysoké píšťaly a na zvonečky a na cinkavé trojúhelníky, a Brumovčákům bylo to směšné, když s tím srovnávali vojanskou hudbu Rajšáků. Bezmála že se nedivili, jak mohli Prušáci vyhrát nad našimi s takovou píšťalovou muzikou.

Pruští vojáci přecházeli a obcházeli, strkali hlavy k sobě, ukazovali si na kroje obyvatelů a dávali se do řeči s nimi, ač jim nikdo nerozuměl. Děvčata couvala a skrývala líčka za zástěry, když se jim mladí vojáci blížili. Starší vojáci dávali chlapům nacpat tabáku do fajek. A také důstojníci přecházeli a mísili se vlídně mezi lidi, při čemž neušlo pozornosti Brumovčáků, že tito důstojníci docela po kamarádsku jednali s vojáky a bavili se s nimi jako rovní s rovnými. Vojáci byli veselí, čilí, vyšlapovali si jadrně, jakoby byli přišli na posvícení.

A tohle jsou ti strašní Prusové, myslil si student Beneš, kteří zničili rakouskou armádu 3. července a ženou ji před sebou jako stádo ovec? Neuplynulo od bitvy čtrnáct dní, a už jsou tady, už budou v několika dnech u Vídně. Lidé maličcí, v temnomodrých uniformách, nepohlední; naši je chtěli čepicemi utlouci — a jak před nimi utíkají!

S vojáky, kteří byli na ležení u Vávrů, velice se Jiří spřátelil. Měl výhodu, že s nimi mohl mluvit německy. Jen některým slovům nerozuměl a jejich výslovnost ho zarážela. Všichni čtyři Vávrovi vojáci byli už starší lidé, a přes to bylo jim patrně vítáno, že Vávra trochu němčil a že v Jiřím našli aspoň jednu bytost, se kterou si mohli pošvandročit. Jeden z vojáků měl doma v Prusku syna, také již gymnasistu, druhý sám v mládí studoval několik

tříd gymnasijních, a tak oba zajímalo vyptávat se Jiřího, jak se na Moravě učí, které předměty se přednášejí v které třídě a podobné okolnosti.

Jejich život v domě byl pokojný. Skoro po celý den starali se o kuchyň. Lačněli po mase. Suchary, rejži, kávu a cukr — všechno odevzdávali Vávrové a za to dychtili po chlebě s máslem, jehož si namazávali na prst vysoko a po mase k obědu i večer. Obecní ovčák musil každé dopoledne přihnat stádo na trávník ke skladišti, k vozům vojenským, a tam vojáci k tomu určení chytali si denně veliký počet skopů a odevzdávali ovčákovi cedulku na ně. Maso rozdělovali vojákům po domech. Stejně odbírali ze stáda pastýřova krávy a telata. Vávrovým vojákům bylo toho málo. Jeden z nich byl veselá kopa — pootevřel pokaždé vrata, nabral si do hrsti jetele a lákal ovce k vratům. Jakmile ovčák byl odvrácen, voják kmás škopa za nohu a šup s ním do dvora, načež tichounce vrata přivřel. Potom si všichni škopa pekli na rožni a pochutnávali si, až jim sádlo teklo po bradě.

Jednoho dne Vávrovi začali mlátit. Vojáci si něco šeptem řekli, vzali domácím lidem cepy z rukou a pustili se ve čtveřici s takovým ohněm do obilí, že Vávrovi měli v týdni všechno vymláceno, vyváto a uloženo v komoře. Jaktěživi nebyli tak brzo hotovi.

Když měli vojáci po práci, nacpali si tabáku do fajek, natáhli se na trávník před dům a hověli si. Vávrovi měli k nim takovou důvěru, že nechávali celou chalupu otevřenu, když odcházeli na pole. A také skutečně nic se neztratilo a nic nezkazilo. Byli to bodří lidé, hovorní, mírní a velice pořádní.

Za celou dobu, co Jiří pobyl v Brumovicích, přihodily se pouze dvě rozčilující události. Dva vojáci byli trestáni.

U sedláka Šímory leželo asi dvacet Prušáků. Jednoho večera začalo křičet v humně děvče o pomoc. Voják, patrně v podnapilém stavu přepadl děvče a chtěl, aby mu bylo po vůli. Děvče začalo křičet. Z ostatních vojáků nikdo nebyl doma nežli šikovatel a lidé domácí. Šikovatel asi uhodl, co se děje a znal nepochybně pachatele, neboť skokem vběhl do světnice, opásal se šavlí a běžel do humna. Zakřikl vojenský povel na vojáka. Voják rozjařen chtěl pochopit celou příhodu jako žert a vzepřel se šikovateli, jenž mu poroučel okamžitě jít s ním k raportu. Šikovatel nerozuměl žertu a přetáhl plochou šavlí vojáka po zádech. Voják zakvičel. V bolesti učinil nějaký pohyb, jakoby se chtěl vrhnout na šikovatele. Nestačil však víc, nežli že se rozkročil a napřáhl ruku. Neboť šikovatel v té sekl ho šavlí na ostro přes hlavu, že okamžitě zavrávoral a skácel se na zem. Krev řinula se mu z hlavy a zalila mu obličej.

Diváci domácí vykřikli.

Hospodář potřásl hlavou a řekl: „Chudák".

— Was? Co je vám po tom? zakřičel šikovatel a domnívaje se, že sedlák odsuzuje jeho jednání, přetáhl ho plochou šavlí přes rameno, až v sedlákovi heklo.

— Marš! křičel šikovatel a ukazoval šavlí pryč odtud. Všichni utíkali, co jim nohy stačily z humna zděšením. Šikovatel pomalu a klidně, jakoby šel na procházku, sešel do dědiny, zavolal čtyři vojáky a poručil jim vojáka odnést na draha, kde byla

jako zatímní vojenská nemocnice pod plátěnými stany. Potom vojáka naložili na vůz a odvezli kamsi směrem k Hustopeči. Z Brumovských lidí nikdo nezvěděl, co se s vojákem stalo. Šikovatel šel sám k raportu k veliteli, jenž bydlil na faře. Oznámil, co se stalo a nejen že nebyl trestán, nýbrž pochválen od velitele.

Druhý voják neodpykal svůj přestupek tak těžce. Byl to právě jeden z Prušáků Vávrových, ten nejveselejší z nich.

Jednou odpoledne vešel desátník pruský v plné zbroji k Vávrům na dvůr. Vojáci byli doma. Jakmile uzřeli přicházet desátníka služebně, povstali a postavili se do řady. Student Beneš pohlížel na příhodu okýnkem ze síně. Desátník velel vojákům, aby okamžitě se přistrojili a šli před důstojníka. Ještě nežli zavelel, dal se s nimi do řeči přidušeným hlasem. Ten, který byl veselá kopa, se zapálil a ukázal na sebe. Místo všech čtyř potom jen on sám přistrojil se do parády a odešel s desátníkem.

Již se nevrátil za celý čas, co Jiří zůstal v Brumovicích. Student dodal si kuráže a zeptal se jednou večer soudruhů vojákových, co se to sběhlo.

— Bručí.

— A proč? Co udělal?

— Na, někdo to zpozoroval — snad ovčák sám — že se mu ztrácejí ovce tady u našich vrat. Byli jsme voláni k raportu všichni, a on to vzal na sebe. Proč bychom měli všichni čtyři bručet, když to odbude jeden?

— Veliký trest dostal?

— Veliký, pane studente.

— Vždyť provinění není tak veliké.

— V čas polního tažení všecka provinění jsou veliká. Heslo zní: „Voják není loupežník.“ Obyvatelstvu nesmí se nic brát, protože nám dává jíst a pít, co potřebujeme.

— Co pak záleží na ovci, prohodil student.

— No ovci nic, dokud si nikdo nestěžuje. Ale jak si někdo stěžuje, záleží i na špendlíku. Ovčák si nepochybně stěžoval, že mu nějaké ovce chybí do počtu. Taková věc — nu, ani boží soud nepomůže.

Z těchto lidí jde strach, uvažoval student. Tak to všechno vypadá na oko jako hra. Vojáci chodí s důstojníky jako nejlepší kamarádi, žertují spolu, mnozí si tykají, a pojednou — „Jdi do vězení,“ kamaráde, a tam ten s rozštípnutou hlavou kdesi ve špitále snad dokonává.

Ještě více o takových zjevech uvažoval student, když v následující neděli byl pozván na faru. Farář Kupec jevil vždycky přichylnost k Benešovu studentu a proto Jiří býval mezi jiným každou neděli zván na faru k obědu. Býval tomu rád, a neděle 22. července stala se mu přímo nezapomenutelnou dojmy, které toho dne zažil. U tabule seděli tři důstojníci, nejvyšší velitel bydlící na faře a ještě jiní dva z vesnice, farář a Jiří. Velitel byl letitý muž mezi šedesátkou a sedmdesátkou, obličej jeho byl jak od krup potlučený, pokud jej vůbec bylo vidět v chumáči hustých prošedivělých vousů. Vzezření jeho dělalo dojem huňatého psa. Oči starému muži však svítily až mladistvě, a když živěji vypravoval, šlehaly z nich blesky. Druzí dva důstojníci byli k němu uctiví sice, ale při tom bezobřadní, škádliví a rozmarní. Na faráři bylo vidět, že zná způ-

soby a umí se uhlazeně pohybovat i v elegantní společnosti. Tato důstojnická společnost nepůsobila mu žádných rozpaků. Jedlo se, pilo, kouřilo a srkala se černá káva. Farář na chvíli odskočil na požehnání, které krátce odbyl a brzy se vrátil do společnosti. Na faře bylo veselo.

Asi k páté hodině, když největší sluneční žár povolil, společnost vyšla do farské zahrady a procházela se.

Za nějakou hodinu objevil se ve dvířkách dr. Waraus, lékař z Klobouk. Jeho objevení působilo na faráře, jakoby mrtvý byl vstal z hrobu a postavil se mu tváří v tvář. „Ej, ej — zdali mne neklame zrak?" volal upřímně a srdečně vstříc příchozímu, zatleskal a div mu neposkočil naproti. Pruští důstojníci přijali zatím studené a škrobené vzezření na sebe a čekali, jaký to asi host uvedl hostitele jejich u vytržení.

— Quinque sunt causae bibendi — farář vzal lékaře za ruku a vedl jej k důstojníkům — quinque sunt causae bibendi, opakoval jaře — causa hospitis adventus, sitis praesens vel futura, dolor vel gaudium et alia altera causa. *) Ejhle hospitis adventus, tuť přišel host: náš medicinae doctor Waraus nebyl zastřelen u Hradce Králové, nýbrž vrátil se zdráv mezi nás, leč by snad byl sběhem —

Důstojníci se obřadně uklonili a jeden po druhém říkali doktoru Warausovi svá jména.

---

*) Latinské pořekadlo: Patero jest důvodů pít: pít na příchod hostův, na žízeň přítomnou nebo zahnat budoucí, na zármutek nebo veselí a všeliký jiný důvod, jak se dá.

— Těší mě, pane faráři, těší mě, pánové — opáčil lékař.

— Jiříku, otočil se farář, vyřiďte hospodyni, že přišel nový host, ať nám prostře v besídce a donese víno — bonum vinum. Bonum vinum, opakoval k důstojníkům. Snad pánové znají anekdotu, jak jeden farář měl trojí víno ve sklepě. Když přišel ledabylý host, poroučel kuchařce přinést bona vinum; přišel-li host milejší, dostal bonus vinum a jen nejvítanější hosty častoval vínem, které bylo bonum vinum. Quale vinum, tale latinum, vysvětloval pánům spolubratrům. *)

Důstojníci patrně znali ctihodnou anekdotu a jen se usmáli jedním koutkem ze zdvořilosti.

— Příteli, řekněte nám, už se zase farář obracel k lékaři, jak je možná, že jste mezi námi? Vždyť jste před nějakými pěti nedělemi vstoupil do armády?

— Odešel jsem — musil jsem — můj starý neduh mě poslal domů, do klimatických lázní pod sv. Barborou (mínil Klobouky) a proto tito pánové — poklonil se důstojníkům a sotva znatelně se usmál — neměli štěstí, aby mě zastřelili nebo abych před nimi utíkal. Zrovna v den slavné bitvy, už jsem byl za pecí u maminky. Můj starý neduh — a lékař položil si dlaň na prsa — srdce mě bolí.

Zatím zabělal se čisťounký ubrus na stole ve farní besídce a na něm stála láhev zlatého vína a šest nálivek.

---

*) Farář dle anekdoty říkal: dobrá víno, dobrý víno, dobré víno a vykládal, že jaké víno, taková latina.

— Jak vidět, není vám souzeno umřít na bojišti, řekl farář.

— Není. A můj kabát sežerou moli bez válečné medaile.

— Pánové musejí vědět, vysvětloval farář, že doktor Waraus už třikrát utekl z vojny: r. 1859 z Italie, r. 1864 z Mexika a r. 1866 před Hradcem Králové, jak slyšíme.

— Ani jsem nešlápl nohou do slavného království Českého. Jel jsem do Vídně a z Vídně se vrátil. Rozbolelo mě srdce a plival jsem krev a přes všechno léčení jsem se uzdravil.

Tváře důstojníkův oživly, co slyšeli, že mají před sebou lékaře, který byl v Mexiku a znenáhla se hovor rozproudil, jakoby seděli pospolu staří známí, kteří se znají od malička. Víno šumělo a sklenice zvonily. Střídaly se řeči žertovné i vážné. Odzvonilo jim takořka nad hlavami klekání, ale nerozcházeli se.

— Jaké máte plány s námi? ptal se lékař důstojníků. Vezmete si Čechy s Moravou nebo nás necháte při Rakousku?

Vousáč se rozjařil a pravil jako žertem:

— Co bychom s vámi dělali? Máme už kostí v žaludku dost. Čechové nejsou ztravitelní.

— My nejsme kost, to neračte říkat — odpíral lékař. Tučné sousto jsme my...

— Přiznávám, Čechy a Morava jsou nejkrásnější a nejbohatší země vaší říše, ale neztrávili bychom vás.

— Pan z Bismarcků soudí asi jinak.

— Nezasluhoval by své státnické pověsti, kdyby soudil jinak. Neurazíte se, páni Rakušané,

budu-li hodně prusky upřímný? Nuže za první v těchto dvou zemích jste lid katolický — byla by v protestanském Prusku veliká tlačenice katolíků. Za druhé jste národ slovanský, a když by Prusku k poznaňským Polákům přibyli ještě Čechové — byla by v německém Prusku veliká tlačenice Slovanů. Za třetí jste tady lid nepořádný; bohatý, ale opozděný za námi — ve vzdělaném Prusku byla by veliká tlačenice lidí, kteří zadržují pokrok a civilisaci. A za čtvrté, tato válka byla vedena s Rakouskem a Rakousko musilo dostat výprask jen proto, aby se stalo naším dobrým přítelem. Neznal bych našeho Bismarcka, jestli vezme Rakousku putnu hlíny, naopak nevynaloží-li všechno, by si nyní získal přátelství říše rakouské a císaře vašeho.

Řeč velitelova působila na lékaře i na faráře jako bláznovství, jako nadutost i urážlivý výsměch. Zatím co druzí důstojníci veliteli přitakali, farář seděl jak na uhlí a lékař schoulil se do koutka besídky, jakoby ho ovanul mráz. Dr. Waraus již toho večera nepromluvil.

Po delší přestávce zachytil nit hovoru farář. Více z povinnosti hostitele, neboť mlčení pokládal za nezpůsobné.

— Pane veliteli, pravil, co vlastně vám u Hradce vyhrálo? Vaše jehlovky, že? To je také pokrok a civilisace?

— Nikoliv, Hochwürden, pravil vousatý důstojník, jehlovky naše nezvítězily. Je pravda, nabíjet pušku ze zadu je rychlejší nežli ládovat z předu — i to je pokrok, i v tom Rakousko je pozadu za námi — ale to ve válce nerozhoduje.

— Tedy vojevůdce, vrchní velitel? — pokráčoval farář v otázkách.

— O tom by se dalo mluvit. Ale co vy máte na mysli, Hochwürden, v tom se také mýlíte. Kdyby rozhodovala osobní udatnost — a na tu Vy ráčíte myslit — byl by musil zvítězit Benedek. Váš Benedek je chrabrý generál, chrabrost svou dokázal víckrát nežli náš věčně zadumaný a mlčící Moltke; ale Moltke je počtář. Moltke vypracoval pro trojí pruskou armádu mathematickou úlohu a ta se osvědčila. Váš Benedek měl generální štáb, který neumí myslit a nic nevypočítal.

— Co pak je válka početní úloha? Rozhoduje náhoda, štěstí — když totiž obě strany se dobře drží v udatnosti.

— Ne, jistě ne. Představte si, že dva vaši domorodci tady ve vsi se dají do bitky; oba mají hole, všechno stejné. Zvítězí ten, který první uhodí holí soupeře přes hlavu. Odpůrce by mohl ránu zachytit. K tomu je však potřeba velikého cviku; musil by být šermířem a šikovným. Ale když i ránu zachytí — čeho docílí? Nanejvýš tedy, že rány nedostal. V bitvě vyhraje ten, kdo přiletí jako ďas a nedá nepříteli času zpamatovat se. Tak vyhrával Benedek bitvy v Italii. U Sádové nevyhrál, protože generální štáb jeho nevěděl kudy kam; napřed nechal naše vojsko přejít horskými průsmyky do Čech a potom neuměl to hlavní — počítat.

— Počítat? Počítat? přemítal farář a zamýšlel se nad hádankou.

— Počítat! dotvrzoval zamilovaně svou myšlenku vousáč. Na jehlovky nemyslete, Hoch würden. Nejdůležitější zbraní ve válce je člověk.

Naši němečtí vojáci — i poslední pěšák ví, proč Prusko bojuje. Německo se musí spojit ve veliký stát. Všichni Němci dohromady — národní válka. Proč bojovalo Rakousko, vědí to vaši vojáci? Bývaly války svaté, nyní začínají národní. Italie a Prusko začaly války národní, za jednotu a celistvost německého národa. Reuss — Schleis — Gleitz a ostatních třicet okresních vévodství německých, věřte, to musí přestat. Na mapě Evropy bude brzo jen — říše Němců. Prosím, zač vy jste bojovali?

— Bojovali jsme za svého císaře, odpověděl vážně farář. Ostatně neřekl i Váš Bismarck, že chce umřít za posvátná práva koruny? Proto ho král Vilém učinil předsedou ministerstva.

— Možná, zarazil se poněkud vousáč. Možná, opáčil a dodal: Ostatně, ještě jsem všecko neřekl. Není snadno říci, co nám vyhrálo, ale řeknu, co vám prohrálo. Hleďte, vaše obec má přes tisíc obyvatelů, a vaše škola je tadyhle ta chajda. (Vousáč hodil hlavou směrem ke škole.) Chajda. A váš učitel — odpusťte — muzikant, šumař. Mluvil jsem s ním. Kudy jsme táhli, všímal jsem si silnic a vesnic — všude bláto, zmoly, rozházená návsí, špinavé děti, žebráci, prostředkem vesnice tekou močůvky. To všechno dohromady vám prohrálo. Geniální vojevůdce může udělat sebe lepší plán, mužstvo mu ho prohraje, když vyroste v takovém nepořádném a zanedbaném světě. Jestliže my jednou potáhneme na Rusko nebo na Francouze, naši vojáci vyhrají také v Rusku a ve Francouzsku. Protože vyhrají pruští učitelé! Ale nechme filoso-

fování. Já zdvihám svůj pohár na slávu našich vojáků. Hoch!

Všichni důstojníci povstali a ťukali si s vousáčem.

Farář seděl rozpačitě zardělý.

— Hoch, Hochwürden, usmál se jeden z mladších důstojníků, vybízeje pohledem faráře, aby si připil.

— Toho neračte, pánové, na mně žádat, řekl vážně farář.

— Máte pravdu a výborné víno zároveň, pane faráři, řekl vousáč. A kde je náš mexický hrdina?

Nastala sháňka po doktoru Warausovi, ale nebylo ho ani v zahradě ani ve faře. Za poslední řeči velitelovy povstal a vyšel z besídky, jakoby se chtěl jen narovnat, proto si nikdo nepovšimnul jeho odchodu.

— Urazil se snad? pravil velitel mrzutě.

— Neračte si toho všímat, řekl farář, bývá to jeho zvykem odcházet takto ze společnosti, zmizet po anglicku. Je trochu podivín.

Dlouho do noci sklenice zvonily ve farské besídce. Hlučný hovor, pýcha a sebevědomé plány zněly přes plot farské zahrady do spící vesnice.

Student Beneš odšoural se také z besídky a loudal se potmě k chaloupce Vávrově jak oukropek. Jeho nepohřešila společnost. Nebylo mu ještě čtrnáct let, nemohl ve své hlavě srovnat tolik roztodivných a nepochopitelných řečí. Pruští učitelé vyhráli u Hradce Králové; prohrály naše chajdy, zmoly, močůvky, špinavé děti... Nebylo možná, aby si to študent v hlavě srovnal. Cítil však, že je nějak maličký, menší než byl včera.

V následujících dnech Dr. Waraus několikrát se objevil v Brumovicích a často celého půl dne musil se ve vsi zdržeti. S pruským vojskem přitáhla na Moravu také kolera, strašný host. Úřady nařizovaly a lékaři prováděli důležitá zdravotní opatření po obcích. Černá paní kolera začala požínat nejen v řadách vojáků, nýbrž i v řadách občanstva. Čistilo se, zahazovaly se stoky, odstraňovala se močůvka z návsí, stloukaly se z prken záchody a všecko se spravovalo, z čeho vycházely otravné výpary. Lékaři konali k občanům přednášky, že se nemají jíst a pít potravy, které jsou těžce ztravitelné nebo způsobují průjem — ovoce, salát, okurky, mladé pivo.

Proto Dr. Waraus, ujav se úředního lékařství v Kloboucích, objížděl vesnice soudního okresu.

— A co to, pane doktore a dávný příteli, že o faru nezavadíte? divil se farář, když se v Brumovicích s Dr. Warausem potkal.

— Z loyality, řekl doktor suše. Jako rakouský občan.

— Jak tomu mám rozumět? Urazil vás velitel? Jeho řeč?

— Neurazila mne.

— Proč se tedy vyhýbáte styku s ním?

— Abych mu nemusil přisvědčit.

— I nic si z toho nedělejte, jen přijďte, vybízel ho farář a bylo patrno, že dru Warausovi dokonce nerozuměl.

Teprve když mezi císařem rakouským a králem pruským uzavřen byl mír a vojsko pruské dalo se na zpáteční pochod z Moravy domů, pocítily naše vesnice tryzeň války v nejvyšší míře. Začali

řádil pruští maroděři. Lehce nemocní vojáci, kteří mají jen třeba nohy odřené nebo jiný menší neduh, nedávají se do nemocnice, ale netáhnou ani pochodem v řadách vojska, nýbrž mají dovoleno jít za vojskem. A mezi těmi loudajícími se bývá tuze mnoho lidí darebných a nekalých, kteří neduživost jen předstírají. Sběř. Některé čety maroděrů bývají pravé lupičské čety. Za pruským vojskem vlekly se také silné oddíly maroděrů, které obyvatelstvo přepadaly a olupovaly. Do Brumovic přichvátaly dvakrát z Terezova, kde se po několik dní zdržovaly v panském dvorku Krčmě. Co nahmátly, nač padly, to jim musilo být dáno nebo si samy braly násilně: krávy, ovce, maso, chléb, šatstvo, ozdoby, vůbec co mělo nějakou cenu. A nebylo dovolání. Některý dům zůstal, jak by ho vymetl, nezůstalo ani slepice na dvoře. Maroděři křičeli, spílali a kleli a při pouhém nevrlém pohledu lidí — hned bambitku na čelo. Nebylo nic platno, že se u Vávrů zavřeli, když se hnala ta rota od Terezova. Maroděři vyrazili vrata dvorní a vypáčili dvéře domovní, zloupili, co našli a zanechavše chalupu otevřenu, odtáhli. Zrovna tak u sousedů a všude. Vávrovi byli ukryti na půdě v seně a trnuli úzkostí, jen aby se neprozradili.

Jaký byl tedy začátek válečného tažení, takový byl i konec. Před válkou předcházely dva neúrodné roky, rok 1866 sám začal hospodářskou krisí, protože pověsti válečné zastavily úvěr, obchod i průmysl. Tisíce lidí nezaměstnaných a žebrajících potloukalo se po krajinách a byli obtížní jako kobylky. Potom přitáhlo naše vojsko a spotřebovalo hotovost v domech selských, v čas žní ulehlo na vesnice

vojsko nepřátelské, způsobilo drahotu a nouzi, a lidé na všecko, co musili poskytovat, dostávali jen papírové cedulky. A ještě byli rádi, když zachránili životy před pustošící luzou marodérskou, nebo když se k rodinnému krbu vrátili ti, kteří musili s vojskem na přípřež daleko z kraje, až za Brno mezi vápeníky a horáky.

Po odchodu vojska pruského vypukla s velikou prudkostí kolera v Brumovicích. První, kdo na ni umřeli, byli jen vojáci. Byli pochody válečnými přec jen vyčerpáni a znečištěni a na dědinách oddali se nestřídmosti, hlavně v jídle. Praví nedojedi. Kapali jako mouchy a nemohli být jednotlivě pochováváni. Dílem hrobaři nestačili kopat hroby, dílem mrtvoly nemohly být nechávány v domech; proto vykopány na hřbitově hluboké šachty, a mrtví do nich házeni a zasypáváni vápnem. Ještě polní kazatel protestantský měl řeč hřbitovní nad jedněmi a již vojáci přinášeli tři — čtyři nové mrtvoly. Na Cejči zachvátila kolera vysokého generála a neodvezli ho ani do Hovoran na hřbitov, nýbrž pochovali ho za mlýnem pod lipami.

Znenáhla začali mřít také vesničané.

Student Beneš viděl takovou smrt z blízka. Přišel k Vávrům po poledni na besedu kmotr jejich Staněk. Sedlák, piják. Povídal Vávrovi:

— Doneste vína, kmocháčku, takovú mám chuť .....

Vávrovi se podívali jeden na druhého a Vávra přinesl láhev vína červeného ze sklepa.

Kmocháček seděl za stolem, popíjel a rozprávěl, najednou však začal se mu jazyk motat a kmotr

se zpozlehl na ruce na stůl. Potom začal lapat dech a chtěl vstát.

— Ven, ven — zavolal a více ze sebe nemohl vypravit.

Vávrovi odnesli ho do stodoly na slámu, kmotr vrhl a za dvě hodiny byl nebožtík. Do Staňkova domu odnesli ho již jako mrtvolu.

Koleru podporovala nesnesitelná parna, bezvětří, sucho, otrávený vzduch a rozhárané poměry, ve kterých si lidé musili odvyknouti pravidelnému životu. Když kolera přestala, chybělo v Brumovicích na dvě stě lidí a byly domy, kde kolera pokosila i polovici obyvatel; byly i domy, kde zůstaly na živu jen osiřelé děti. Student Beneš po prvním týdni, co Prušáci se utábořili v Brumovicích, odešel k tetičce Tekle do Klobouk. Zdržel se u Kučerů přes týden, zase však přichvátal k Vávrům, neboť teta Tekla byla mezi prvními, o kterou se v Kloboucích kolera pokusila. Strýc Kučera byl studentovi zrovna povděčen, když řekl: „Strýčku, já vám tu jen zavazím a nic vám platen být nemohu, když tetička stonú." Sotva se však několik dní u Vávrů ohřál, prchal zase nazpět do Klobouk, neboť onemocněla Vávrová i s chlapečkem, kterého ještě chovala. Na svém statku ve výměnce Jiří být nemohl, neboť se mu po Prušácích ošklivělo, jak m všecko ještě rozházeno a nečisto, a tak hledal střeší u hrbatého strýce Jana a také ho našel.

Kučerka i Vávrová ozdravěly.

Přes to student Beneš zůstal u strýce Ja do konce prázdnin. Čítávali spolu noviny z i z Prahy a dlouhé večery proseděli spolu v zahradě pod stromy. Student očekával psaní od Vá-

clava Blechy, ale nedočkal se ho. Nedočkal se ho nikdy v životě. Patrně byl dobromyslný a milý Rajšák mezi těmi, kteří dožili se kdesi západu slunce nad krvavým polem, které pokryto bylo ne snopy, nýbrž lidmi.

*

Teprve když byl Beneš větším studentem, opatřil si knihy a zjednal si poučení, jaký smysl a průběh měla válka rakousko-pruská. Horečně vyhledával stopy po pluku barona Reischacha a jeho osudech. Nejvyšší velitel rakouské armády severní, která měla bojovat s Prusy, byl udatný polní zbrojmistr Ludvík Benedek. Benedek však nikdy před tím nebyl v Čechách, vyrostl v Italii, kde znal každou píď země a hlavně své odpůrce Vlachy. Poněvadž se myslilo, že Prušáci vpadnou ze Slezska na Moravu (jak to dělával Bedřich II.), Benedek soustřeďoval rakouské pluky k Olomouci. Sám přijel z Vídně do Olomouce 27. května.

Teprve 17. června se poznalo, že Prusové mají namířeno do Čech. Toho dne tedy Benedek vydal armádní rozkaz, aby vojsko táhlo do Čech. Čáslavský pluk barona Reischacha náležel k osmému armádnímu sboru, jehož nejvyšším velitelem byl arcikníže Leopold. K tomuto sboru patřil 31. pluk myslivců, moravský pluk barona Gerstnera č. 8. a jičínský pluk hraběte Nobili. Osmý sbor celý byl komandován z jižní Moravy přes Brno do Čech, přes Vamberk a Týniště k Josefovu a Smiřicům. Rajšáci vyrazili z jihu moravského 20. června a 27. června už byli u Hradce Králové. Na pochodu nedopřáno vojsku odpočinku a po rozličných osu-

dech octli se ve vražedném ohni 28. června u České Skalice.

Ve strašlivém dešti kulek pruských pluk Rajšáků v krátké chvíli pozbyl 1047 mužů a 46 důstojníků.

Podruhé octli se milí naši Rajšáci v ohni u Hradce Králové v osudné bitvě 3. července. Drželi se statečně při pruském útoku na les Svíb a při ústupu od hořeního Přímu. Toho dne ztratili 2813 mužů a 92 důstojníků.

Od Hradce Králové prchali k Olomouci, dorazili k němu 11. července, ale v několika dnech vydali se pochodem k jihu na obranu Vídně, proti které táhla polovice pruské armády (král Vilém s ní) přes Brno a Znojmo. Rakouskou část armády ustupující k Olomouci stíhal korunní princ pruský Bedřich. Náš osmý sbor a v něm pluk Reischachův srazil se po třetí v boji s Prušáky u Tovačova a Dubu 15. července. Za těchto tří velikých bitev byl takořka rozstřílen. Jen zbytky uprchly do Olomouce.

Potom dostal osmý sbor rozkaz, aby spěchal do Uher, což se dálo směrem přes Holešov, Vizovice, Bojkovice a Hrozenkov do Kostolné v Uhrách. Na pochodu vojska k Prešpurku zastihl je mír mezi Rakouskem a Pruskem uzavřený, konec války.

Takový byl osud pluku barona Reischacha č. 21, jenž měl válečnou pověst z bojů italských, neboť roku 1859 statečně se držel u Magenty a Solferina; tam hájil most, zde hřbitov a věž solferinskou proti francouzským zuávům. V jeho čtvrtém praporu byli r. 1866 skoro vesměs staří

vojáci v ohni zkušení. V praporu tom bojoval i Václav Blecha.

Kde padl Václav Blecha? Zda u České Skalice, či u Králové Hradce, či až u Tovačova?

Stejně zajímalo později Beneše, jaké to bylo vojsko pruské, které se v druhé polovici července 1866 v Brumovicích a v okolí utábořilo. Bylo to vojsko z tak zvané První armády pruské, té, se kterou od Hradce Králové až do Znojma postupoval proti Vídni sám pruský král Vilém. Zatím co jiné vojsko pruské kvapilo na Vídeň, vojsko První armády roztáhlo se od Mikulova až po Hodonín a po Břeclavu; Břeclava byla důležitým operačním místem, protože pruští velitelé tu chtěli zamezit pochod rakouského vojska od Olomouce k Vídni. Tam očekávala se bitva. Nedošlo k ní však, protože rakouské vojsko bylo poraženo a na pochodu podél pravého břehu Moravy zastaveno tak zvanou Druhou armádou pruskou, které velel korunní princ pruský Bedřich. To se stalo u Dubu a Tovačova 15. července. Rakouské vojsko ucouvlo na levý břeh řeky Moravy a stahovalo se do Pováží v Uhrách přes hornaté Valašsko a Slovácko.

Ačkoli Beneš jako malý student zažil vpád Prusů na Moravu a hleděl na tmavomodré jejich čety v Brumovicích i v Kloboucích, neměl tušení, že totéž vojsko, které se první přihnalo k nám, netáhlo bez bojů a srážek. Jedna část jízdy rakouské, která kryla ústup rakouské intendace a rušila mosty přes řeku Moravu, překvapena byla Prušáky na Cejči. Rakouští jezdci vedeni byli rytmistrem Lübkem a vrazil na ně podplukovník pruský Langermann, jenž vyslán byl velitelem osmé di-

vise z Klobouk, aby u Hodonína někde přerušil železniční a telegrafní spojení mezi Olomoucem a Vídní. To bylo 15. července, v den, kdy Prušáci přitáhli do Brumovic. Podplukovník Langermann zahnal rakouskou jízdu (nečetnou) z Čejče, pronásledoval ji až k Hodonínu, vojáci jeho vytrhali koleje železniční a přetrhali telegrafní dráty, ale vrátili se do Klobouk pro posilu. Dne 16. července opakoval podplukovník pruský pochod k Hodonínu, zahnal rakouské hlídky za Hodonín, přebrodil řeku Moravu (mosty byly strhány) a zatlačil rakouské vojsko nejdřív do Holiče, potom až do Trnovce.

Teprve když Beneš po letech tyto zprávy četl a poznal, co se v našem okolí sběhlo, pochopil ostražitost Prušáků, kteří směrem k jihu a k východu opatřili vesnici bdělými strážemi, z nichž jedna nasadila mu bodák na prsa. Teprve po letech pochopil, proč nikdo nesměl z vesnice ven.

Zatím co přední sbory rakouské a pruské již již stahovaly se k poslednímu boji před Vídní, druhý sbor První armády pruské zůstával v našich vesnicích od Hodonína a Břeclavy na západ po několik dní; tehdy celá jižní Morava obsazena byla již nepřetržitými pluky pruskými, neboť pruská armáda postupující od Olomouce slila se s armádou první. Korunní princ pruský položil hlavní svůj stan do Lednice. Kdo asi byl ten vousatý velitel, jenž bydlil na faře brumovské?

Dne 22. července nastalo příměří, dne 23. srpna uzavřen v Praze mír a 19. září poslední pruští vojáci opustili Čechy.

Čím více Beneš četl rozličné dějiny této války, tím více mu ovšem také bylo líto této nešťastné

války. Příčinou této války byla osudná politika státníků rakouských, kteří poslání Rakouska viděli v říši německé, kteří usilovali zříditi císařství německé pod žezlem rakouského panovníka, jak bývalo ve středověku. Rakousko, které mělo většinu obyvatelů slovanských, chtělo být státem německým. Za to bylo Pruskem ztrestáno. Jestliže který národ měl nejméně důvodů přát této válce — říkají jí válka Němců nebo válka německých bratří byl to národ český žijící v Čechách a na Moravě. A právě náš národ touto válkou byl nejkrutěji a nejkrvavěji postižen. Moravou protáhlo vojsko přátelské i nepřátelské a východní Čechy byly udupány. A na poli mrtvých padlo ze všech národů českých vojáků snad nejvíce.

XIII. RAŠÍ A PUČÍ.

Čím starší byl student Beneš, tím méně se zdržoval u tetičky Tekly v Kloboucích. Pálila ho půda pod nohama, přijížděl sice do Klobouk jako na prázdniny, ale pod nejrůznějšími záminkami ukracoval svůj pobyt u strýce a tety. Měl z Kučerova domu rád jen své bratrance a sestřenice, až na nejstaršího Karla. Děti se na Jiřího těšívaly, a když přijel, věšely se na něho jako lasičky. Jiří se na ně také ovšem těšíval a prvních několik neděl byli si všichni nerozlučni. Jiří si čítával v zahradě, hrával si s dětmi, a vyprávíval jim o Brně, o Špilberku, o draku i kole brněnském. O Špilberských kasemátech, ó to bylo napínavé dětem poslouchat! Kloboucké děti poslouchaly tím víc, že znaly jednoho muže, který po těch kasemátech chodíval a nešťastné vězně v nich zavřené těšíval. Nebyl to nikdo jiný než stříbrovlasý kloboucký pan děkan sám. Jiří přinesl z Brna knížku „Moje vězení", sepsanou italským básníkem Silviem Pellikem, a v ní se vypravovalo, jak on sám a jiní nešťastní karbonáři úpěli a lkali v šedé pevnosti brněnské.

Pan děkan Jiří Vrba jako mladý kněz byl profesorem na kněžském semináři v Brně a zároveň zpovědníkem italských karbonářů. Silvio Pellico ve svých pamětech z vězení velice chválil P. Vrbu jako vzdělaného a jemnocitného kněze.

Sotva se však Jiří s dětmi pobavil, již hledával cestu z Klobouk. Nejmilejším místem bylo mu přec rodiště a tichý koutek ve výměnce, jenž zůstával k vůli němu neobydlen, co zemřel Hans. Hans následoval brzy pantátu Hrabce. Když pantáta zemřel, život Hansův, zdálo se, neměl účelu. Když pak Jiří i v Brumovicích obešel všecky své známé a vyslechl novinky, které se sběhly za rok, vydával se na výlety týdenní i čtrnáctidenní přes Palavské kopce a Lednici do Rakous, na Velehrad, na Hanou, (kdež navštěvoval některé spolužáky) a někdy i do Uher na Tatry. Když byl Jiří v posledních třídách gymnasijních, znal nejen Prahu, Krkonoše a Šumavu, nýbrž zaskočil si na výlet i na Alpy, do Německa, do Švýcar a na kus Italie. A tehdy jeho pobyt v Kloboucích a Brumovicích býval vůbec jen mžikový. Neboť když i necestoval, tihnul celým srdcem do Kobylího k Bezděkům.

U Kučerů bylo od r. 1866 boží dopuštění. To, co se v rodině příbuzných dálo, dotýkalo se mladého srdce mnohem bolestněji nežli všecka ta vojna, které tak málo tehdy rozuměl.

Pavlovi Kučerovi jakoby byl na novém bývání v Pančavě někdo učaroval. Co začal, nic se mu nedařilo. Prvý rok zhynuli mu oba koně, druhého roku pokapalo všecko ušípané a drůbež. Všecko Kučerovi padalo z ruky. Pole jeho vypadala čím

dále nespořádanější, neboť — a to bylo největší neštěstí rodinných svárů — hospodáře všecko omrzelo.

Kdo Pavla Kučeru před lety znal, nepoznával v něm toho přičinlivého a šetrného kdysi hospodáře. Styděl se lidí, doma se nerad zdržoval. „Zludařil se", říkal o něm hrbatý bratr Jan.

A jak by nebylo Kučerovo hospodářství upadalo? Kučera začal jezdit do Brna a z trhu nevracel se dva i tři dni. Vyhledával zábavy, rozkoše, dobrodružství a oddával se vínu. Žena nesměla se ozvat; hned bylo pohoršení, nadávky a bouře. Ano po městečku roznášela se pověst, že Kučera ženu svou bije.

Jednou přivezl si Kučera z Brna tajně v košině pušku šroubovnici a dal se do pytlačení. Nemohlo to zůstat dlouho tajemstvím. Doneslo se podezření i četníkům i myslivci martnickému Vodsedálkovi. Začali po Kučerovi pásti.

A nejhůře vedlo se Kučerovým dětem. Otec si jich nevšímal a matka chodila zamračená a nevlídná od rána do večera. Chamtivá a lakotná povaha její nezměnila se ani v novém domě. Tak děti vyrůstaly v Pančavě jako bez rodičů, nekázané, nemodlené...

Bratru Janovi pomstil se Pavel tím, že svou polovici domu pronajal židovi Austerlitzovi, jenž vedl špinavé obchody, měl ženu špinavou a devět dětí, jedno špinavější než druhé. Žid ihned otevřel v najaté polovici domu obchod s kořalkou, a tak dům i dvůr býval od rána do noci samý nepokoj, nečistota, křik a hulákání.

Byla to těžká pomsta na bratru, jenž miloval dům po rodičích. Zvláště ta hnusná kořalka užírala mu pokoj. Opilci ještě k tomu v noci dělávali Janovi výtržnosti pod okny, tloukávali mu na okna a do dveří a vřískávali posměšné písničky. Jestliže se zlobil a hrozil, bývalo ještě hůře. A bratr Pavel míval radost, když lidé o tom mluvili. Nejen Jan, nýbrž i docela cizí lidé měli Pavla v podezření, že někdy opilce podplácí a na Jana posílá. Takové surovosti nikdo by v Pavlovi dříve nebyl hledal.

Zatím i z Karla Kučerova vyrostl povedený nezbeda a darebník. Dospíval v pacholka. Když mu bylo 16 let, pracoval již místo otce s koňmi, chodil však také k muzikám a parádil se, jak se na syna bohatého sedláka slušelo. Byl bujný, nezvedený a hýřivý. Kde jaká nezbeda, Karel Kučerův býval při ní prvním. Furiantský po otci, po matce tvrdý.

Ale patrně nedostával od otce ani matky dost peněz na veselý život. Začalo se říkat, že dělá doma „thoře" a zanáší Austerlitzovi.

Tekla bránila se, když jí to nadhazovali sousedé a sousedky.

Snad opravdu toho neviděla, když Karel nejednou nabíral obroku pro koně, že by stačil na dva dni. Snad opravdu netušila, že polovičku odsýpal do schovaného pytle a večer tajně plný pytel že octl se u žida na náměstí. Snad opravdu nemohla tomu věřit, že Karel, jehož ona nemohla se vynachválit, jak hospodaří dobře, jak zastává otce, že Karel z jara; když se vozí hnůj, nejednu fůru vykotil na židově poli, a na podzim, když mlatci vili a odváděli, nejednu míru schytl a ukryl ve stohu

slámy, kterou v noci dopravil do komory Austerlitzovy. Tekla měla syna svého tím raději, čím více Pavel se ludařil a zanedbával dům. Láska její stávala se slepou.

Strýc Jan, jenž pro sebe hospodařil, jednoho podzimu zpozoroval, že mu na sýpku kdosi chodí. Měl znamení ve skřichu a poznal, že mu někdo ukrádá obilí. Vystopoval dráhu, i vzal podezření na souseda chalupníka, jehož chalupa hraničila se sýpkou. Neříkal nikomu slova, ale upozornil na to četníky, aby mu pomohli hlídat v noci. Mnoho obilí neměl, to je pravda, neboť zůstávalo mu rok od roka jen tolik, co s hospodyní svou neztrávil, ale proto tím snadněji poznával krádež.

Čekali první noc — nic. Čekali druhou noc ukryti za chalupníkovými otýpkami — tu se někdo krade, tiše odemkne zámek a šup na sýpku...

Chytli milého zloděje! —

Strýcem Janem tak něco otřáslo, div že se nesvalil, když na nešťastného zloděje pohleděl. Byl by ho hned propustil a odpustil mu, ale bylo pozdě. Ani přímluva u četníků nic nespomohla. A tak ráno Klobouky zvěděly strašnou novinu, že na sýpce Janově chycen zloděj a zlodějem tím byl — Karel Kučerův, syn bratrův...

Událostí tou vzrostla nenávist mezi bratry ještě víc, jak se rozumí samo sebou. Karel byl zavřen, a vinu té hanby a toho neštěstí Kučerovi nepřičítali sobě, nýbrž hrbatému strýci.

To se právě stalo po odchodu Prušáků. Tetka Tekla soptěla hněvem, byla by nejraději svět rozdrtila, nebylo však znáti zda lítostí či studem.

Tak žila Kučerova rodina v Kloboucích, a v takovém vzduchu student Benešův dýchával, po které se vracel z Brna na letní prázdniny. Na menší prázdniny v roce jako na svátky vánoční ani netoužil po Kloboucích.

Jaké mohly být radosti v takovém domě! Strýc Pavel jindy takové dobrotisko, tak hovorný, veselý, vyhýbal se studentovi, tetička Tekla chovala se k němu plaše a zaraženě — oba cítili, že na ně hledí oči bystrého chlapce, již rozumného, jenž musí je v duchu odsuzovat. Nebylo volno v domě, z něhož vystěhoval se duch spokojenosti a anděl požehnání.

Za takových okolností býval studentův život u tety otráven. Se strýcem Janem stýkal se právě jen tak jako v mladších letech. Nechtěl přilévat vody do ohně mezi oběma rozezlenými bratry, třebas hrbatý strýc před studentem o rodinu bratrovu nezavadil při návštěvách studentových. Zdálo se, že strýc Jan uznává studentovu šetrnost. Ale bylo přec marno nemluvit o ráně stále bolící, když pak oba na ni myslili a když oči jejich si rozuměly.

Bylo štěstí, že pronájem Benešova čtvrtlánu v Brumovicích i úroky z peněz sirotčích vynášely tolik, že student nemusil být přivázán k tomu peklu a mohl uniknout z místa neštěstí kdykoli se mu začalo svírati srdce.

*

„Ej Kobylí, dědina smutná, neveselá," zpívá si v jedné písničce děvčica kobylská. Pro Jiřího Beneše nikdy nebylo Kobylí dědina smutná, neveselá — spíše svátek, kdykoli ji viděl. A v posled-

ních třech letech studií gymnasijních Kobylí bývalo mu poutnickým místem. Tu přítažlivost měl pro něho František Věnceslav Bezděk.

František Bezděk mladší, jak se také někdy podpisoval, byl nejstarší syn kupce Fr. Bezděka. Narodil se roku 1846, studoval v Brně nižší gymnasium, vrátil se domů k obchodu r. 1861 a začal se podpisovat František Věnceslav. Nepochybně dostal jméno Václav na biřmování; ale jméno Věnceslav znamenalo u mladíka již patnáctiletého program životní, program vlastenecké práce.

Roku 1861 stal se zástupcem Matice Lidu. Rozeslal po Kobylí a po obcích sousedních stanovy a oběžník spolku založeného v Praze, jenž si vzal za úkol vydávat užitečné a laciné knihy pro lid. Kde kdo ze známých rodičů Bezděkových byl vyzván dopisem, aby shledávali údy pro Matici Lidu; František Věnceslav byl zástupcem, na něho docházely balíky a on je rozesílal do šesti obcí, kromě Kobylího do Brumovic, Bořetic, Pavlovic, na Vrbici a na Čejč.

Roku 1862 vznikla v hlavě mladého Bezděka jiná myšlenka — jak v pamětní knize kobylské zůstane na památku věčnou zaznamenáno. Vzešla myšlenka, že by bylo záhodno zřídit v obci nějaký ústav, jenž by poněkud nahradil nad míru nedostatečné vyučování školní na venkově. Ústav, jenž by vedl občanstvo ke světlu. Měl to být čtenářský spolek. To byla myšlenka mladíka šestnáctiletého, který již v tomto věku zahořel láskou k rodné obci a celé vlasti. Aby pak mohl zjednati průchod svému návrhu — vypravuje dále pamětní kniha — obrátil se na tehdejšího duchovního správce a na učitelstvo

a vyzval je k součinnosti. Než ani z té ani z oné strany nedostalo se mu podpory. Farář Šimon Svoboda, rodem Němec, stal se nepřítelem Františka Věnceslava za to, že se opovážil rušit blahý klid a sladký spánek mezi lidem. Farář byl člověk jinak dobromyslný, ale spolek! Kdež spolek! Pro kněze konkordátního!

Ze spolku nebylo nic. Učitelstvo převzalo slovo za faráře, který česky psáti neuměl, a potýkalo se s Bezděkem mladším v novinách. Na jedné straně stála Moravská Orlice, na druhé Olomoucké Noviny. Bezděk byl mladý, horkokrevný vřelec, uznal však přece za dobré veřejný spolek odložit. Útoky učitelstva proti němu byly příliš sprosté. Místo čtenářského spolku se stanovami zůstala jen čítárna bez stanov a ta byla u Bezděků v domě. Nedivme se — takové bylo učitelstvo tenkrát. Biskupové zotročili kněze, kněži zotročili učitele — vždyť panoval konkordát!

Roku 1866 přesazen byl P. Šimon Svoboda, nepřítel spolků a svobodných zednářů, což mu bylo pojmem totožným, do Zaječího a faru kobylskou na čas spravoval administrator P. Satorie čili Páter Sátora, jak mu lid říkal. Na tomto knězi visel lid všude, kam přišel. Byl vysoký, elegantní, krásný muž, veliký kazatel a přítel všech dobrých lidí. Kde byl kaplanem neb administratorem, všady ho chtěli mít za faráře, a právě proto nikde se farářem nestal. Kněz u lidu oblíbený byl sám sebou již podezřelý konsistoři a biskupu Schaffgotschovi, a proto P. Satoriem pohazovali z kaplánky do kaplánky, až se v havraních vlasech jeho objevily první šediny. Tak se vedlo lepším kněžím za slav-

ného konkordátu vůbec. P. Satorie se vzdělával, četl, připravoval studenty na studie — zejména v Čejkovicích, kde byl delší dobu kaplanem. Bylo tudíž vysvětlitelno, že nebyl nepřítelem čtenářských spolků. Když byl v Kobylím, býval u Bezděků vařený — pečený. Než spolek čtenářský stal se skutkem až r. 1867. Nově dosazený farář Augustin Pinkalský, Slovák z Napajedel, švihák a salonní kněz jako z hlavního města, chopil se myšlenky za jiný konec. Má-li už čtenářský spolek v Kobylím povstat — tak asi soudil — vznikne konečně jednoho dne i proti vůli fary. Proto bude výhodnější, když vznikne s mou pomocí a nebude proti mně. Farář Pinkalský, zvěděv o sporu Bezděka mladšího s P. Svobodou, obnovil sám návrh Františka Věnceslava. Dne 22. září 1867 už byly hotovy stanovy, členů se přihlásilo 80 a čtenářský spolek dostal jméno P o k r o k.

František Věnceslav Bezděk byl jednatelem Pokroku, a za rok již P. Pinkalský litoval, že byl spoluzakladatelem jeho. V těch letech nemohl žádný národní spolek, vedený uvědomělým národovcem, býti jiný nežli svobodomyslný. Tak i Pokrok. Jakmile však spolek začal odebírat Národní Listy z Prahy, později dokonce Barákovu Svobodu, a jakmile předplatil spisy Matice Lidu na patnáct let do předu, již se farář ze spolku ztrácel a vrtěl hlavou.

Vždyť to byl duch povážlivý, který se v obci začal šířit. Ke čtenářskému spolku pro muže založen byl r. 1869 ženský vzdělavací spolek L i b u š e. Kdo jiný ho mohl založit než rodina Bezděkova a proto také slečna Emilie Bezděkova, nej-

starší ze sester Františka Věnceslava, zvolena byla od prvních 20 členů — dívek a žen kobylských — starostkou spolku Libuše.

Oba spolky začaly probouzet chasu kobylskou. Aby byl konec dosavadním muzikám, pouhým tancům a bitkám, má se ukázat mládeži, že jsou na světě také ušlechtilejší zábavy a že se jí budou líbit. Na konci roku 1869 počátkem zimy uspořádána byla první zábava pro mládež, kterou zaníceným proslovem zahájil František Věnceslav. Následovalo několik veselých a jedna vážná přednáška slečny Augusty Boženy Bezděkovy. Připravovaly se lehké divadelní kusy pro mládež, a v dědině bylo veliké vzrušení pro i proti, mezi starými i mladými. A především zvědavost, co si to zase ten mladý Bezděk vymyslil. Kdo to jakživ viděl: chlapci a děvčice chodili s popsanými papiry a učili se říkat nazpamět!

Při těchto věcech už farář Pinkalský nebyl. Měl jemný čich a větřil zlý vítr. To by ho konec konců nebylo rmoutilo, že přes všechnu opatrnost opratě vypadly mu z rukou a že tudíž neovládá mladé hnutí; lekalo ho však, že toto hnutí obrátí se proti němu a že zaseje v obci nepokoj. Každá pokroková myšlenka je jako vítr, který srazí aspoň jednu tašku na budově farní.

Horké krvi Bezděka mladšího všechna dosavadní činnost nestačila. Začal kout plán, aby Kobylí mělo lepší spojení se světem. On sám tak říkal, že jde „o spojení myšlenek s celým světem". Rozběhl se po obcích a sehnal žádost o poštovní úřad v Kobylím, kterou mu podepsaly obce: Kobylí, Bořetice, Vrbice, Brumovice a velkostatek

kobylský. Jaké výhody s tím budou spojeny, nesmělo se jim ani říci, obce by nebyly podepsaly. Dne 15. října 1869 otevřen úřad poštovní v Kobylím a František Věnceslav Bezděk, jenž se zatím připravil ke zkoušce, stal se c. k. poštmistrem v Kobylím.

Vděku neměl. Když však zaslechl a vyslechl spílání a podezřívání, neumdlel. „Ach což, mám blahý pocit, že jsme posunuli obec o coul ku předu; až budeme zralí, budeme ji snad posouvat po sáhách."

Ještě téhož roku dozrála jiná myšlenka jeho a roku 1870 myšlenka druhá. Bezděk mladší dal podnět ke zřízení spolku, který by svou činnost rozestřel po celém okrese, aby všecky blízké obce rovnoměrně kráčely za pokrokem. Spolkem tím byl Břetislav se sídlem v Podivíně; spolek pro orbu, národní hospodářství a průmysl. Což, spolek byl založen hned r. 1868, nikdo však nevěděl, jak do práce. František Věnceslav pustil se do agitace, roztočil takořka skočnou. A tak o valné hromadě 20. srpna 1869 zvolen výbor z 18 členů, jehož předsedou se stal čestný kanovník Kandus, farář ve Čvrčovicích a jehož jednatelem byl Bezděk mladší. Všech údů Břetislava bylo 181, většinou rolníků ve 34 obcích.

Druhá myšlenka byla — Občanská záložna. Zrodila se ze čtenářského spolku Pokroku. Členové výboru vyjeli si prohlédnout záložnu v Miloticích, v Hodoníně a v Podivíně a dle nejlepších zkušeností sestavili stanovy pro záložnu kobylskou. František Věnceslav Bezděk stal se jejím pokladníkem. Duší záložny.

Mladý muž, třiadvacetiletý, byl roku 1869 sběratelem Matice Lidu, kupcem, jednatelem čtenářského spolku doma a hospodářského spolku v Podivíně, c. k. poštmistrem, pokladníkem záložny, měl jednatelství banky Slavie, dopisoval horlivě o důležitých otázkách z venkova do novin.

Do všech těchto podniků hrom bil. Bil skoro každou neděli s kazatelny kobylské. V některých zapálil, některé vzdorovaly. Zapálil ve čtenářském spolku Pokroku a v dívčí jednotě Libuši. Veřejné mínění postavilo se za kazatelnu, a občané kobylští tím rozezlenější, že nevěděli proč, začali se hrozit jakéhosi tajuplného nebezpečí. Bylo slyšet hlasy:

— Tem by patřilo nasekat s jejich novotama.

— To sú lunti, keří přivedú obec na mizinu.

— Co máme z tech spolků?

— Besedy, zábavy! Ja, kdož ví, co oni tam propijú ti chlapci a ty děvčice. Ten mladej ví, proč to vymýšlá!

— Založil si počtu, hleďme ho! A prej máme platit na zařizovací vydání. H.... krom božího daru. Šak sme nikeho k temu nenutili!

— Sosáci a frakaři se roztahují po ubci. Co je nám po nich? My jsme tady enom sedláci.

— Kdo to jakživ slyšel — z Augusty je Božena, z Františka Věnceslav. Chý! Ať si tahnú do Čech s takovýma mínama.

Věnceslav Bezděk učinil pokus vzdorovat faráři. Zkusil půdu. Když uspořádal první zábavu pro chasu v listopadu 1869 v hostinci Jana Španihela, odpověděl na útoky farářovy průhlednými verši:

Ožijme, bratři, sestry, rodu svému,
dokažme, že jsme Slávy synové,
milujme naši vlast i naši obec,
žádný z nás zarytý nebuď sobec,
rozkvětu obce věnujme svou píli,
vynasnažmež vždy se ze své síly,
bychom, podporujíce se stále
kráčeli vždy k blahu dále!
Kdyby pak té neb oné doby
sobců hejno svoje zloby
proti dílům našim obracelo
a chtělo překážky nám v cestu klásti,
nedejmež se proto másti
v díle započatém
účelem svým svatém.
„Nedejme se!" budiž heslo naše,
nebojme se ani satanáše!
Těm, kdo neoblomně hájit
budou vlasti, obce práva,
těm občanům kobylským hlučné sláva!

Tato báseň byla pohřební písní — smí-li se tak říci o nebásnickém plodu Františka Věnceslava — byla pohřební písní Pokroku a Libuši.

Víckrát se už ani jeden ani druhý spolek nesešel k veřejné schůzi, umíraly na úbytě členů a zašly vyhladověním.

Druhého nebo třetího dne po veselé zábavě u Španihelův z nenadání vešel do obchodu k Bezděkům P. Pinkalský. Příchod jeho zarazil rodinu, poněvadž farář delší dobu již se vyhýbal domu jejich, a po nedávných útocích jeho s kazatelny nebylo lze čekat, že se tak brzy ukáže v rodině, s níž všechny důvěrné styky bezohledně zpřetrhal.

Pozdravil chladně a neusedl, když mu nabídli židli. V celém jeho vzezření zračila se odhodlanost a tvrdost. Byl muž mezi čtyřicítkou a padesátkou, prostředního těla, neobyčejně výrazné však fisiognomie. Hlavu měl černou s vysokým čelem a hustou jako cikán, ale zahnutý nos a silné rty ovčích úst připomínaly spíše ráz židovský.

— Dovolte, pane Bezděku mladší, začal ledově, rád bych vám řekl několik slovíček. Při tom zbledl až k sinalosti a rty jeho se třásly. — Vy jste mě nazval Satanášem. Vy —

— Nikoli! vyhrkl Věnceslav prudce. Budete-li sbírat po obci klepy, pane, budete o sobě slyšet pěkné věci.

Farář se zarazil, bledost jeho zmizela a za to zplanuly mu tváře do ruda jako svíce.

— Dovolte, řekl — neřekl. Nechci Vám křivdit, znám Vás a nepřestal jsem si Vás nikdá vážit. Přišel jsem nalít Vám čistého vína, jak Němci říkají, aby jednou pro vždy bylo jasno: Nežeňte se do krajností, prohrajete!

— Co mám prohrát, velebný pane? Nemám viny před sebou...

— Na tom nezáleží, máte-li vinu...

— Jak to, že nezáleží?

— Můj úřad mi ukládá a moji představení toho žádají na mně, abych jednal, jak jednám. Jakmile se dostaneme do křížku, Vy budete ten, který prohrajete. Bouřit nesmíte. Taková je knězova moc, že prohrajete. Kněz může ještě zničit... — Vás, pane Bezděku starší (pravil obrácen k hlavě rodiny), upozorňuji na nepříjemné následky. Buďte tak laskav, držte syna poněkud na uzdě. Pamatujte,

že máte obchod — obchod, a že chcete ledacos užitečného ještě provést v obci. Neprovedete nic, když já nebudu chtít a nebudu chtít, když nebudu mít od Věnceslava pokoj.

Bezděk posunul rozčileně brýle s čela, ale způsobem klidným a mírným odpovídal:

— Pane faráři, nebudu synovi nic zapovídat, on má léta i rozum.

Farář se němě uklonil.

— Já nepopustím, pane faráři! dodal František Věnceslav.

— Jste dětina, řekl farář chladně a na důkaz, že každé další vysvětlování pokládá za marné i zbytečné, poznovu se němě uklonil celé rodině a odešel.

Tím byl na obou stranách podle všech válečných pravidel vypověděn boj. František Věnceslav vedl jej od muže k muži, neboť měl denní styk s velikým počtem Kobyláků v obchodě, na poště a v záložně, farář Pinkalský vybral si jednou za týden vhodný text z písma na kazatelnu, aby mohl varovat před falešnými proroky a prorokyněmi. Nesnižoval osobně svého odpůrce, ale uváděl nadbytečný počet křiklavých příkladů, jak lidé spustili se Boha a jak špatně skončili potom. Jedni přišli na mizinu, druzí si zoufali, třetí skončili na šibenici a tak dále.

Všechen tento rušný a rozvášněný život znal Jiří Beneš dopodrobna, neboť od posledních prázdnin přímo se ve Františkovi Bezděkovi shlížel jako v zrcadle. Proto Kobylí nebylo mu dědinou smutnou, neveselou. Bezděk mladší připadal mu jako moderní rytíř, jenž vyšel do světa potírat draka —

světlem: knihou, vzděláním, uvědoměním. Všechno bylo krásné a obdivuhodné na rytíři. On sám byl muž krásný po tváři, očí jiskřivých, ušlechtilých rysů, postavy štíhlé a ohebné a jeho hlas — nu ten hlas byl snad nejvzácnější dar nebes, neboť zněl jako čistý zvon. Jeho povaha dala by se vystihnout jedním slovem — byl muž pravdivý, hluboce pravdivý. Beneš nepotkal se posud v životě s člověkem tak pravdivým, jenž nebyl schopen pronést slova nebo učinit posuněk rukou, které by byly vypočteny jenom na zevnější effekt. Tento mladý muž neuměl zažertovat a také nikdy nežertoval; takový byl opravdový zároveň.

Jiří Beneš nemohl se dočkat svátků vánočních, aby zaletěl do Kobylího k Bezděkům. Zdálo se mu, že byl u nich rád viděn a proto oba sváteční dni prožil v Kobylím. Na druhý svátek vánoční, na sv. Štěpána, přijel po obědě ke všemu ještě poslanec zemský Edvard Kornyšl k Bezděkům, a tak brumovský student prožil v těch dnech pravé duševní hody.

Pekl se podivínský cukrovar. Kornyšl s Bezděky probírali jednotlivé muže z celého okolí, kteří byli schopni účastnit se nákladného podniku; probírali hospodářské a vzdělanostní poměry vesnice vedle vesnice, a tak Jiří Beneš poznával osoby i poměry z úst zkušených a tvořil si první úsudek o kraji, ve kterém se zrodil. Kornyšl byl předsedou správní rady cukrovaru, a jeho úsudek o lidech byl bystrý a bezohledný.

Rozumí se řeč přešla i na souboj mezi farářem Pinkalským a mladým Bezděkem.

— Mám také operu s naším rakvickým farářem, pravil Kornyšl, — měl kázání a vyjel si na falešné proroky a bezbožné spolky. Nechodím do kostela, ale lidé mi to řekli. Odpověděl jsem mu soukromým dopisem, kterého bude mít dost. Možná, že to všecko podám veřejnosti.

— Váš kněz je hlupák, podotkl Bezděk otec, u nás je to něco docela jiného. P. Pinkalský není všední člověk, my ho dobře známe. Je to zvláštní muž; ale duchovní stav je mu nemilovaný stav. Když k nám chodíval ještě, nikdy se tím netajil. „Rodiče vedli mě na kněžství, povídal, když jsem byl ještě děckem. Včil je pozdě." A já mu rozumím tak: Když se mu kněžství nestalo povoláním, stalo se mu aspoň úřadem. On chce svůj úřad zastávat dobře jako úředník. Mezi okolní kněze nechodí, nemá mezi nimi vůbec jediného důvěrného přítele, jen zcela v potřebách svého úřadu navštěvuje pány bratry o visitacích a sám si je zve, aby si mohl zahrát v taroky. Tento muž nerad bojuje, protože nemá zač, nemá ideálů. On, který říkával u nás: „Já být otcem rodiny, kněze do domu bych si nepustil; já mít syna, radši bych ho dal učit ševcem než na kněžství," tento p. Pinkalský se rozvášnil proti nám a zejména tu proti Františkovi a Augustě, že prý rozsívají v obci nebezpečné zásady. Rozumím mu. Chce mít pokoj, aby měl sám s představenými pokoj. Kobylská fara za to stojí, aby si ji zachoval.

— Kanovník Kaudus mi píše (a Věnceslav ukazoval list předsedy „Břetislava"): „Řečeno mi, že jsou rozmíšky mezi Vámi a Vaším p. farářem. Tu Vám radím: Estole prudentes sicuti serpentes

(buďte opatrní jako hadové), kde nemůžete přeskočit, obejděte raději, v domě neb obci nesvornost s místním duchovním mívá vždycky zlé následky. On má přec svou stránku, která ho zastává a zas proti Vám jest. Jste mladší, ustupte, poshovte, když neuchlácholíte, nezvítězíte. Když neuhladíte, tak jistě neuškrabete. Svár boří, mír tvoří."

— Bohužel má pravdu, podotkl otec. Buďte opatrní jako hadové...

— Bohužel, řekl Věnceslav. Nevykonali jsme opatrnosti až do sebezapření? Není to zrovna k hanbě, že jsme zvolili za předsedu spolku Břetislava kanovníka, abychom hospodářskému podniku získali důvěru lidu a odzbrojili kněze po vesnicích? Je to činný, pracovitý, chytrý a prozíravý člověk, pravda, ale za třicet let už nikdo nepochopí, jaké diplomatické kousky jsme musili provádět. Tu panu Kornyšlovi by lidé nevěřili; tobě, tatínku, by lidé nevěřili, musili jsme vystrčit věječku — čestného kanovníka!

— Už jsem ho také musil zakřiknout, přidával Kornyšl a vzpomínal schůze, kde se s kanovníkem srazil. Ale co je dělat? Máme se jít utopit? Vládu na Moravě mají kněži. Začalo to Katolickou jednotou v Brně hned po roce 48., Morava je katolicko-národní a celý ten směr trhá nás od Čechů v království, protože Čechové jsou prý špatní katolíci a čeští vůdcové v Praze nevědí, co se na Moravě děje. Palacký, Purkyně a Rieger přijeli r. 1863 na slavnost cyrilometodějskou v Brně, kdežto naši vůdcové prof. Helcelet a dr. Pražák ujeli z Brna. Pánové z Čech přijeli posíliti směr, který byl proti nim a proti nám. V Čechách zakládají Matici Lidu,

aby šířila poučné a zdravé spisy do lidu, na Moravě Sušil byl nešťasten, že Cyrilometodějské dědictví nevydává samé životopisy svatých.

— Psal jsem jim, zakýval otec Bezděk hlavou povážlivě a vypravoval, jak dědictví chtěl napravit hlavu. Ovšem marně.

— Kalendář Moravan a týdenník Hlas jsou veřejným míněním moravského lidu, pokračoval Kornyšl. Všecko, co máme na Moravě slavného, dělají kněží; ostatní světští lidé jsou zkažení a ztracení lidé. Tak se tam hlásá. My to tady v kraji nejlíp vidíme. Na celém okolí jediný lepší kněz, ten Satorie, a pohazují jím ze služby do služby jako se špatnou děvečkou. Z tisíce jeden z nich napíše pořádnou úvahu o všeobecném dobru, z tisíce jeden zachází lidsky s farníky, z tisíce jeden vystoupí před úřady na obranu lidu, z tisíce jeden udělá lidumilný skutek. Povalovači, darmožrouti, vydřiduchové a štváči. Ale těch 999 hladí si břicho a svědomí zároveň. Jakže? Cože, my že jsme takoví a takoví? Kdo se stará o duševní potravu lidu? — Kněz Sušil. Kdo rozdá lidu poslední košili? — Kněz Jakub Procházka v Ivančicích. Kdo se zastává politických práv lidu? — Kněz Jan Ev. Bílý. Kdo štědře podporuje národní podniky? — Kněz hrabě Sylva Taroucca. Nuže, my se můžeme sakumpak utopit, pánové, takové je veřejné mínění lidu....

— Ah, co, nevěšet hlavy! vesele vpadl František Věnceslav. Po coulech to přece jde ku předu. Mějme blahý pocit, když jsme svedli čtenářský spolek, záložnu, poštu, cukrovar, že svedeme také ostatní úkoly, které nás čekají — silnice, železnici,

vyšší školu! Kněži nás šlapou a vhánějí lid do náručí židům. Konečně lid, když bude mít na vybranou mezi Bezděkem a Weiglem, přece prohlídne. Já tu víru mám. Hleďte v Tvrdonicích neměli nic pilnějšího roku 1854 než koupit si Mouřenína, to jest oni na náklad obce dávali katolicky vychovávat v Africe jakéhosi kluka od misionářů — a přec už nyní máme tam akcionáře pro cukrovar a do spolku Břetislava přistoupil sám farář. To máte za patnáct let.

— Já táhnu, táhnu, milý Františku, ale té víry nemám.

— Za pět roků uvidíme, zvítězí-li v Kobylím fara nebo Bezděk.

— „Dětino" — dětino, řekl Vám tuším P. Pinkalský, když Vám házel rukavici, že?

Mladý Bezděk pokrčil jen rameny a hodil vítězně hlavou jako bujný kůň.

Jestliže v celé živé společnosti té všichni souhlasili spíše s Kornyšlem, Jiří Beneš držel s Věnceslavem a byl by to nejraději vykřikl. Byl by nejraději vykřikl, čím srdce jeho překypovalo, že on bude pomáhat, že vstoupí do služeb osvěcovací myšlenky a pustí se do boje po boku Bezděka mladšího. Ale nepromluvil ve skutečnosti. Seděl zapýřen v rohu stolu a sotva dýchal s počátku u přítomnosti Kornyšlově. Neboť Kornyšl byl mocný v slovu, nebojácný v úsudku a pronikavý v znalosti světa. Jiří Beneš s pootevřenými ústy hltal každé slovo jeho. Později však byl by se málem rozplakal, když Kornyšl otevřel tak beznadějný výhled do budoucnosti a byl by objal za to Věnceslava, že si troufal mu odporovat, ba že

přímo jej odzbrojil. „Jak on tou hlavou hodil", myslil si Beneš. „V tom je všechno, celá jeho povaha nezlomná a neohrožená, pravdivá a opravdová." —

Potom se mluvilo ještě o politice. Jiří Beneš vyrozuměl, že jsou v tehdejší době tři události, které dráždily hlavu poslance Kornyšla. Sám o těch věcech málo věděl, neboť nečítal ještě novin, leda náhodou.

Vídeňské ministerstvo se tehdy rozdvojilo a proti sobě stály pětka (Giskra, Herbst, Hasner, Plener a Brestl) s trojkou (Taaffe, Berger, Potocki). Císař se vrátil z cesty po východní části říše a řekl: „Tak to dále potrvati nemůže." Uložil ministrům, aby co nejdříve mu projevili, kterým způsobem by se dosáhlo narovnání se stranami tak, aby všechny konečně uznaly ústavu. Tím zejména byl míněn český národ, jehož poslanci do říšské rady ve Vídni nechodili. Většina — pětka — odpověděla, že se má odpor vzdorovitých *krok za krokem lámat*. Trojka ministrův odpověděla, že národové nespokojení mají být usmířeni, má se rozpustit nynější a svolat řádná říšská rada — — Podrobností Beneš nechápal, poněkud i jména si mátl, znal jen Jiskru, který do nedávna byl purkmistrem brněnským.

Potom se mluvilo o časopise *Moravě*, které se říkalo v hovoru Mrva. Ministerstvo, o kterém byla řeč, založilo na Moravě časopis, který měl odtrhovat Moravu od Čech, aby český národ nevystupoval proti vídeňské politice jako jednotný celek.. Časopis ten psal básník český, z Prahy do Brna povolaný, Václav Crha, a úřady rozdávaly jej ta-

kořka zadarmo po celém markrabství. Crha dokazoval v každém čísle, že Moravané nejsou Čechové a že markrabství má svého císaře a nepotřebuje krále českého. Všechno to, co se jmenuje státním právem koruny české, že je vymyšleno od lstivých Čechů na hloupé Moravánky. Moravská půda jest úrodnější než česká a proto Čechové se do Moravy hrnou jako mouchy na med. Chtějí si z Moravanů nadělat otroků a ze země moravské svou špižírnu, slovem bratry své kapsovat. Jeden článek, na nějž Kornyšl zlořečil, končil otázkami: „Tedy k tomu je stvořen Moravan? To jste krásní bratři tam v Praze!" — Podlý list, podlý novinář.

— Komu mluví do noty vidět z toho, že Čechům v království stále spílá Husitů a pořád hájí katolickou víru proti Čechům — lotr lotrovská, zuřil Kornyšl. Lotr — dověděl jsem se, že sám je nevěrec, cynik!

Naposled se společnost rozehřávala sněmem církevním v Římě, jenž právě prohlásil, že papežové jsou neomylní.

— S tím radši před lidmi nezačínat, radil otec Bezděk. Naše služka Rozára na př. věří, že svatý otec pápež každý den ráno po modlitbách rozmlouvá s Pánem Bohem.

— Nikdo jí to nevymluví; někdo jí to řekl, kdo je jí autoritou, přisvědčila Emilie.

František Věnceslav Bezděk však zkoušel svou sílu i v této choulostivé věci. František Palacký, dr. Rieger, dr. Smolka, biskup Strossmayer, dr. Pražák byli čestnými občany obce Kobylské od r. 1861, dílo Bezděka otce. O biskupu chorvatském, obětavém podporovateli všech podniků národa

chorvatského, rozletěla se novinami do světa zpráva, že on na církevním sněmě v Římě postavil se v čelo biskupů, kteří odporovali neomylnosti papežské.

Bezděk mladší udeřil na tu strunu, že Kobylí může být pyšno na to, že takový muž je čestným jeho občanem.

A tak se sešlo 3. března 1870 představenstvo obce a přijalo tuto adresu Strossmayerovi, kterou Bezděk mladší napsal:

„Nejdůstojnější pane biskupe! Veleváženy čestný občane náš! S vděčností pohlížíme ku všem občanům svým, jimž zdar a rozkvět obce naší na srdci leží a kteří též skutkem to dokazují; tím více však k úctě zavázáni se býti cítíme Vaší biskupské Milosti, kteráž neostýchavši se přijmouti v dřívějších letech čestné občanství naši obce, má na zřeteli duševní vzkříšení a všestranný pokrok všeho člověčenstva, zvláště pak Slovanstva a tudíž i naší obce v něm zahrnuté. Kéž by veškeré velebné duchovenstvo tím samým vedeno bylo duchem! Jak jinak bychom tu prospívali! — Bohužel zapomínají naši duchovní vůdcové, že jest svatou jejich povinností, aby nám dle pravdy hlásali osvětu a tím nás vedli ke spáse, které se mineme, pakli to jediné bude úkolem kněží našich, aby odbyvše obřady své církevní dále o nás se nestarali, ba naopak každou procitující jiskru pravé osvěty nasilně uhášeli; — neb což jest to jiného než násilí na nás páchané, když s kazatelen metají se střely proti mužům, jimž za jejich působení celé člověčenstvo k díkům zavázáno jest; — když brojí se proti všemu, což by duševní i hmotný blahobyt náš pozvedlo, aniž bychom se proti tomu ozvati směli bez mravního sti-

hání a proklínání? Nejednáme zde pouze o obci naší, — jestiť to poměrem téměř všeobecným v naší milé vlasti Československé, — ač známe též oceniti a velebíme blahodárné působení jednotlivých, řídkých pravých kněží, kteří za heslem: „Jsi-li z lidu, k lidu se vrať, pomáhej chutě, čiň a raď!" jsou pravými apoštoly lidu, začež však sami od soudruhů svých na vinici Páně všeliká příkoří snášeti musí. — Vaše biskupská Milost ráčila na se převzít úlohu, býti nápomocnou ve vymítění zlořádů těchto po všem světě zahnízděných, a proto z plného srdce volají nížepsaní jménem obce Kobylí: „Bůh žehnej dílu Vašemu!" Vaši biskupské Milosti nejponíženější sluhové, občané Kobylští: František Borovička, přednosta. Václav Nejedlík, radní. Karel Tvrďoch, radní. František Bezděk, člen výboru. Jan Štěpán, učitel. Frant. Sicha, občan. František Věnceslav Bezděk, občan. František Mikulica, občan." — —

Srdce poskočilo v Jiřím Benešovi, když tuto adresu četl v brněnských novinách. Ihned psal nadšený list Bezděkovi a napsal v něm slova: „To byla rána P. Pinkalskému přímo mezi oči. Jistě se mu v nich zajiskřilo, když adresu četl."

Nebylo pochybnosti, že P. Pinkalský rozuměl útoku.

Zdá se však, že i biskup djakovský měl malou radost. Odpověděl na adresu velmi stručně. Dlouhé, vysoustruhované věty v adrese dělaly čest tomu, kdo se jim podle latiny učil, avšak podle obsahu jejího mohl si Strossmayer říci: „Pane Bože, zachraň mě od mých přátel, od nepřátel pomohu si

sám." Neboť podobné projevy škodily mu v očích nepřátel víc než osobní jeho odhodlanost.

Toto psaní, poslané biskupu Strossmayerovi, byl vítězný kousek Bezděka mladšího, a obsah jeho padal jako kamení na hlavu farářovu. Až po tuto čáru šli kobylští pokročilejší občané, snad většina, vždy ještě s mladým horlivcem. Bylo to však poslední Bezděkovo vítězství.

Záhy na to František Věnceslav překročil čáru, za kterou ho již nenásledoval žádný z občanů starších a z mladších leda jeden — dva docela tajně. Zůstal osamocen. Dokud jen proti knězi a círki vedl tažení, to se uznávalo. Než Bezděk opustil tuto půdu a stal se „nevěrcem". Začal projevovat bezohledně své smýšlení, že zavrhuje všecko, co se nazývá náboženstvím, Bohem a věčností. Míval jen chvíle takové, ale stačily, aby se výroky jeho donesly na faru.

Nevěrec! to bylo hrozné slovo pro uši venkovských lidí. A jemu v patách šla slova: Neznaboh, rouhač. Všichni, kdo věřili v Boha, zanevřeli záštím na Bezděka jako na vyvrhele. Štítili se ho, jakoby i pouhé dotknutí jeho poskvrňovalo. Titéž lidé, kteří na faráře reptali: „Co je chlapovi po tem — po obecních věcách — ať si zpravuje svý, co mu patří," i ti odtrhli se od Bezděka, který je nevěrec.

Když Jiří Beneš přijel na prázdniny roku 1870, bylo mu patrno, že tento obrat poněkud skličoval celou rodinu. Ne že by obchodu bylo škodilo osamocení Věnceslavovo, ale že si podtrhl půdu pod nohama v obci, na které tak pevně stál. A tehdy Věnceslav tolik důvěry občanstva potře-

boval pro dobrou věc, pro cukrovar podivínský. Bylť jednatelem správní rady. Překvapujícím způsobem zachoval se farář Pinkalský; bylo ovšem záhadou, jaké měl pohnutky, dosti na tom — farář koupil si akcie cukrovaru podivínského a docela otevřeně přimlouval rolníkům, aby také kupovali a řepu zaprodávali.

— Řeřavé uhlí na mou hlavu! usmíval se Věnceslav.

Jakkoliv se tvářil lhostejným k této příhodě, přec bylo vidět, že mu imponovala. Divný člověk ten farář, ne všední! A nejen imponovala, působila smířlivě na něho. Po prázdninách stala se druhá událost, která byla dalším krokem k usmíření protiv. Byla to ženitba. František V. Bezděk zasnoubil se se slečnou Adélou Ploskalovou z Hodonína a dal se v kostele hodonském oddat podle všech zvyků církevních. Tím usmiřoval se zase farář Pinkalský. A lidé v dědině sami byli poněkud zmateni. „Dyť on přece nejni neznaboh, říkali, když šel do kostela." „Co pak by to mohlo být, aby šel na zdavky do chrámu Páně?"

Koho nejvíc ta otázka zajímala, byl Jiří Beneš. Byl tehdy mladík sedmnáctiletý, o náboženství nikdy dosud nepřemýšlel a Bezděkovo smýšlení nesmírně ho zajímalo. Když se procházel jednoho dne o zmíněných prázdninách r. 1870 s Bezděkem po kopcích nad Kobylím, zabrousili také v hovoru na náboženství, Beneš dal k tomu podnět.

— Bůh je všecko toto, pravil Bezděk, co leží okolo nás, čím dýcháme a rosteme, co je v nás a čím myslíme; vševládnoucí příroda, jejímž práškem jsem já i Vy.

— Tedy ne osoba, osobní Bůh? ptal se nesměle Beneš, jehož překvapilo, jak bezpečně a rozhodně se Bezděk vyjádřil.

— Ne osoba, opakoval Bezděk.

— A dovedete si myslit náboženství bez Boha? tázal se Beneš.

— Proč bych nedovedl? Zásoba mravních pravidel nahradí náboženství spíše nežli učení o zjevení. Mně stačí nelhat, nekrást, poslouchat všude hlasu své cti a svého svědomí a především nedělat bližnímu nic, co nechci, aby bližní činili mně.

— Není svědomí hlasem božím v člověku? namítl Beneš.

— Snad je, ale v obrazném smyslu pro mne, ne jak Vy to chápete. Božské jest to, co jest ideálem nejdokonalejších lidí, k čemu se tělesná bytost lidská může nejvýš povznést ze své hlíny a ze svých křehkostí. Svědomí je hlas, jenž se v člověku ozývá, když začne něco podnikat proti ideálu dokonalého člověka.

Beneš potřásl hlavou a pokrčoval rameny.

— Chcete-li, pravil zamyšleně Bezděk, já nevím, je-li Bůh, snad i je, a byl bych často nakloněn pokořit se čemusi, co nad sebou cítím, ale takového Boha nehlásají kněži a nikdo z těch, kterým náleží o tom hloubat a dle svých názorů nás méně cvičené poučovat. Neštěstí náboženství všelijakého nepochází z toho, že lidé nic nevědí o Bohu, nýbrž že uznávají za Boha něco, co nemůže být Bohem. Naši sedláci na př. mají takového Boha, jako jsou sami a pokládají za cnost a povinnost, co není

encstí a povinností. Tento Bůh našich sedláků, selský Bůh, řekl bych, je jako soudce v Hustopečích, kterého je třeba podplácet zajíci, kuřaty, máslem a vejci; k němuž se nedostaneš nežli protekcí nějakého pána. Tady chlap jeden zasmradil celou obec; aby ho Bůh neodsoudil, nepolepšil svůj život, nýbrž vyplatil se tím, že postavil kapličku. Aby Bůh chránil stavení sedlákovo od ohně, musí být v domě svěcená voda; za to ohnisko a komín jsou tak lajdácky sešlé, že jen zázrakem každý týden v obci nehoří. Chlív má baba tak nečistý a zaneřáděný, bezvzdušný a vlhký, že dobytčata mají z toho sedmeru nemoc; ale ona hledá byliny proti kouzlům a dává v kostele na modlení, protože prý očividně někdo čaruje jejímu dobytku. Ostatně panský Bůh není lepší: viděl jsem inteligenta, který je nábožný a zachovává všecky předpisy, ale neobul by punčochu na pravou nohu dříve než na levou, protože by ho potkalo neštěstí.

Beneš se usmíval.

— To přece není Bůh a náboženství, to jsou pověry, podotkl šetrně. Náboženství právě tím není vinno, že si lidé nevzdělaní nebo chytráci udělali z něho paškvil...

— Neklamte se, to je Bůh a náboženství v praxi, ve skutečném životě u nás, mezi lidmi. O čem myslí filosofové a bohoslovci, to je zajisté vyšší a čistší, je to však — Papierfresserei, do života nic z toho nepřechází. Ostatně, že mám pravdu, to vidíte nejlíp ze skutků, jak toto náboženství na lidi působí.

Poněvadž Beneš mlčel, nerozuměje, Bezděk rozohňoval se v prokazování svých zkušeností a vysvětloval:

— Podívejte se na kněze. Ti jsou svému Bohu nejblíž. Denně se Bohem obírají, požívají Boha denně v hostii při mši. Že? Jaká je mravnost jejich? Náš farář sotva svleče kostelní roucho, chvátá z vesnice přes pole. Zahořel láskou ke vdané ženě a tráví u ní celé dopoledne. Odpoledne a často na noc přichází krasavice zase k němu. Za svítání cizoložnice pospíchá domů a cizoložník jde sloužit mši. Máte to i jinde — — v Němčičkách, v Čejkovicích a kam se odtud rozhlédneme; máte lepší důkazy mravnosti služebníků božích? Můžete se hněvat potom na sedláky, jestliže se v presúzích v noci scházejí s cizími ženami? Od pohřbu si farář dává platit taxu a nesleví ani nejchudší vdově; člověk by spíše čekal od někoho, kdo má náboženství, že chudeře přidá. Ale to to.

Beneš po chvíli řekl:

— Což, Váš kněz je aspoň liberální a dává pokoj, když Vy mu ho dáte. Vaše rodina mívala pokoj a bude ho mít po čase zas, až se na nynější rozbroje zapomene. A máte aspoň kaplana liberálního, který vlastně jde s Vámi. Jsou vesnice, kde jsou poměry horší, učiněné peklo.

— To mě nesmiřuje. Ostatně Vám povím, že ani nejliberálnější kněz nezhostí se vlastností svého stavu. V tom jejich stavu je hrozný život. Neodměňují se přednosti, zásluhami ničeho se nedosáhne, mravní čistota, učenost, horlivost duchovní jsou nic proti protekci u vzácných patronů, oblibě u biskupa, lichocení, donášení a čert ví co. Tady

hodonský kaplan, protože je fešák a chodí veslovat se slečnami direktorovými (jenž zastupuje patrona), bude dříve farářem než kněz, ke kterému ten kaplánek jako kluk snad chodil do školy. Tím se stává, že tito páni strašně znemravňují selskou společnost. To tím, že lidskému jednání nedovedou podkládat nežli nejnižší pohnutky. Já na př. založil jsem besední kroužek našich chlapců a děvčat, abych prý měl k děvčatům blíž a abych se mohl snadněji s nimi „bavit". Ne že chci odstranit hnusné muziky, při nichž a po nichž jsou plná humna zamilovaných i nezamilovaných. Náš farář je, zdá se, schopen aspoň uvěřit, že já mám jisté přesvědčení a čisté mravní zásady a že jsem čestný člověk. Ale předchůdce jeho mne přímo podezříval. To je moje přesvědčení dnes: Kdo si chce zachovat jen trochu čistoty rozumu a srdce, musí pryč a daleko od této společnosti, jinak se časem stane sám neschopen vědět, co je pravda, úsudek, čest a víra v člověka. Vy myslíte, když je kaplan liberální, že nemá vad svého stavu? Pravda, on stává s rozumářskými chalupníky na „mostě povstalců" tam před naším, posmívá se spolubratřím a odkrývá jejich tajnosti zlým jazykem; mně je však protivnější než největší růženečkář; právě z jeho jedovatých vtipů a trpkosti (snad upřímné) čiší ta nízkost, to vyhledávání nejšpinavějších pohnutek za každým skutkem. Není správné, aby sedláci byli naivní jako slečinky, ale to otravuje, když se učí ve všem čichat mazanost, podlost, úskok a sobecké choutky jiných lidí. Já ho nemám rád. Je kůl z plotu kněžského a zůstane. Jak se mohu potom divit, že sedláci podezřívají otce i mne: „Ja,

ti zakládajú cukrovar, enom že si budú mastit kapce"; mohu se divit? Právě se strany vzdělanců — a to jsou na vesnici právě kněži — nedostalo se jim příkladu.

— To je dědičnost, já myslím, — poznamenal skromně Beneš. Panstvo, vrchnosti a páni Franci naučili lid nedůvěřovat každému, kdo je pán. A někdy je to snad dobře... Já bych také každému pánovi nevěřil...

Tím hovor přešel do jiných kolejí.

Beneš však byl vděčen tomu, že ponejprv slyšel mluvit „neznaboha". Tak on si to nepředstavoval.

Prázdniny roku 1870 byly poslední, co se s Františkem V. Bezděkem bavíval v Kobylím.

XIV. TŘETÍ POKOLENÍ.

— Už ide zaséj! Hen! ukázala očima teka Bílá tetce Šedivé, se kterou byla zabrána do hovoru.

— Aha, už ide.

— Taková lítost je ve mně, pokračovala Bílá, když teho člověka vidím. On tú Majdalenu tak kluče, když je ožhralej. Bývala to moja nejmilejší kamarádka v mladosti. A on s nama u muziky dycky špásoval: „Děvčata, já vás mám obě rád. Esli si neveznu toť Majdalenu, veznu si tebe, Hevo." Aji se mně líbil, co bych zapírala. No, to bych si byla dala. Co tá Majdalena chudák vystojí.

— Už tam šupl. Dnes je Šebesta první, podotkla Šedivá.

— On ju honívá po domě a po dvoře aji s děckama; málo kerú noc ona pokojně spí doma. Ale včil ona už to po něm poznává, kdy donde dom tuze opilej a kdy enom tak. Takový slavný, kamarádky sme bývaly, a jak ona si špatně ustlala. Můj mně křivýho slovečka nepoví, a tento Martin

— takovej ochalebnej, lichotnej býval za svobodna .... a tak se upřímně smíl....

— Ej Martine, Martıne — bída tě nemine! říkáváme si taky s mužem, přisvědčila Šedivá. Už v tem propadl.

*

V tutéž asi chvíli vadila se Miklíčka — Josífková Miklíčka se jí říkalo, protože Miklíků bylo v Brumovicích víc — s každým, kdo jí přišel v domě do cesty: s pacholkem, s dívkou, s dětmi a nejvíce s mužem. Vadila se, brblala i křičela.

— A nevrč, utrhl se Miklík na ni.

— Nevrč, tobě se řekne, nevrč. Sám si odběhne na taberňu, dům nechá roztáhanej, ty se starej sama, Kačenko! Kdyby si aspoň na člověka zpomněl, ale to on sám tam čučí a užívá, kde co dobrýho.

Kačenka Miklíčka byla taková mazlivá ženská. Ať mluvila, s kým mluvila, její hlásek byl jakýsi bolavý. Všecko tak povídala, jakoby si naříkala, že ji všichni pronásledují, že je nešťastná a že jí žádný nic dobrého na tom světě nepřeje. I když se vadila a křičela, vypadalo to, jakoby si naříkala. Každý ji sužoval. A nejvíc ji sužoval její Josífek — ona nikdy neříkala jemu Josef a sobě Kača, vždycky Josífek a Kačenka — on si chodí na rosoličky k Bulfovi a na ni nezpomene...

— No, šak já ti pošlu sklínečku, udobřoval ji Josífek.

— Pošleš... Jakos mně včerá poslál. Pošleš, ano krom božího daru....

— Dneskaj nezapomenu, Kačenko!

Obličej Kačenčin se poněkud vyjasnil, a Josífek vyfoukl na ulici jako vítr. Někdy zapomněl, někdy Kačence lahvičku roztopčinky od Wolfa poslal, aby neplakala.

*

Stará Staňková postávala ve světnici u okna a upřeně pozorovala, kdo přechází mimo okna. Pojednou ji pichlo u srdce, odstoupila od okna do prostřed světnice a vzdychla:

— Tož přece, Pambíčku nebeskej!

Nad kolébkou pozdvihla se tvář mladé ženy, která uspávala právě chlapečka. Ozvala se dost nevrle:

— Co ho pořád hlídáte, maminko? Už byste mohly vědět, že inačí nebude.

— Přece si dycky myslím, že se zpamatuje.

— Ja včil, když už je na kraji chleba.

— Ona chodí po domě jak umučení, pabúňá do noci, shání, poplakává — a Francek jakoby jí neviděl. On celý noce preč, verbuje, a ve dně spí Ona to nemože udržet. Čeládka krade a lenoší, nádenníci na poli nic nedělajú. Pámbíčku nebeskej, to je hospodářství. A jedneho večera nevynechá, mosí mezi ty lunty....

— On sám jich svádí ešče, řekla trpce mladá žena. Byla to dcera naříkající stařeny Staňkové. Staňková svůj výměnek trávila u ní, ne u syna.

— Dyby tak nebožčík z hrobu vstál a viděl ho! zakývala stařena hlavou.

— Ano, tatínek neměli nad něho. Pořád enom: Francek, náš Francek, my ostatní jsme byli za nášlapek. A Francek se vydařil....

*

Když se Icek Bull na taberně zařídil, začali jej pilně navštěvovat tři mladší sedláci: František Staněk, Josef Miklík a Martin Šebesta. Bývali u Icka denně. On za krámem zřídil tichou skrytou světničku s oknem na dvůr. Z venčí ani z krámu nebylo do ní vidět. Kdo ve světničce beseduje, to mělo zůstat jako hluboké tajemství ukryto světu. Arciť tajemství bylo veřejné, neboť Staněk, Miklík a Šebesta nebyli špendlíky, aby jich lidé neviděli, když chodili do taberny.

Přicházívali brzo podvečer — i v letní dni a ve žně — a přicházeli skoro současně. „My tři králi ideme k vám", říkali o nich lidé, když je pozorovali. Tato trojice měla mezi sebou takový řád, že se vlastně předháněla, kdo přijde dřív; protože ten, kdo přišel dřív, měl čestné právo první si nalívat po celý ten večer a ostatním ze společné lahve sladké kořalky rozdělovat. O tuto čest a přednost všichni stáli, každý chtěl být králem.

Kdo byl král, chodil sám do kvelbu a vybíral bez ptaní lahve s rosolkami v polici, kde stály spořádané jako vojáci; jen nápisy na nich ukazovaly, že jsou každá jiné sorty. Někdo z rodiny Wolfovy teprve po odchodu „tří králů" vzal velikou knihu účtů a zapsal do ní stejným dílem na tři místa nové položky. Tito „tři králové" měli svůj stůl, sami pro sebe pili a hráli v karty, zajídali párky a klobásy a pokuřovali cigárka. Světnice Wolfova bývala někdy plná hostí, někdy přicházely i ženy za muži, ale jmenovaná trojice požívala zvláštních výsad a těšila se největší pozornosti všech Wolfů. K nim obracel hovor Wolf i Wolfová, jim oznamovali novinky, jich si nejvíc vážili.

Tito sedláci byli zvláštní druh mlsných rozmařilců. Měli vína dost a dobrého doma, ale víno se jim omrzelo. Jim chutnaly sladké rosolky od kmínky po roztopčínku, a když víno, tedy hřáté s rozličným vonným kořením, které Wolfka uměla vzácně připravovat. Byli každý jiné povahy tito lidé, ale poměr jejich k Wolfovi byl jakýsi důvěrný, dětinský. Přicházeli k Wolfovi jako domů, brali si, co chtěli; nic v krámě ani v kuchyni nebylo před nimi uzavřeno. Rozumí se však, že u Wolfů všecko se zapisovalo.

Když přišel rok sedmdesátý, taberňa stejně bývala živá, plná lidí, od kořalky zapařená a kouřem vyuzená, ale tři králové už v ní nebývali hosty.

První dodělal Martin Šebesta a v patách za ním sjel s gruntu Josífek Miklík. Potkalo je neštěstí, že rok po vojně vyhořeli. Tenkrát požár v letní době spláchl celý řádek selských domův od domu Isidora Miklíka až s chalupami pod kostelem po morkovskou cestu. Martin Šebesta v tu dobu již velice byl kořalkou ubit. Vypadalo na statku jeho jako před stěhováním. Duše z domu vystěhovala se dávno, to bylo štěstí rodinné. Žena chodila po domě jako mátoha, mladá žena, kdysi děvče krev a mléko, a nyní ve čtyřiceti letech stařena s vyhaslými zraky, s vyschlými prsy a napolo shrbená od práce, nespaní, bití a lítosti. Duše se vystěhovala. Nyní se za ní postěhuje co nevidět kůň, vůz a ostatní hospodářské nářadí a na konec se vrata zavrou i za Martinem Šebestou, jeho ženou a pěti dětmi. Oheň toto stěhování uspíšil. Když dům vyhořel, Wolf rázem zastavil úvěr, žádal zaplacení a vehnal Šebestu do exekuce. Statek koupil sám.

Šebestovi beztoho byli bez přístřeší po ohni. Po exekuci nezůstal jim ani snad hřebík z dobrého kdysi hospodářství. Šebestku přijali pod střechu příbuzní, Šebesta zůstal na ulici. Potloukal se po hospodách a šlo s ním prudce s kopce. Míval fantas a s nějakým kůlem nebo hákem v ruce řádíval kolem domu, kde byla skryta žena jeho s dětmi. Jeho samého honívala strašidla — ó děsná strašidla, skuteční čerti, ve které věřil, čerti s červenými ohnivými jazyky a černými chlupatými ocasy! Ležel někde v dědině u zahrádek a bil se s nimi, odháněl je klacky, skučel úzkostí a bolestí, jak některý zaryl mu drápy do prsou. Skučíval a vyl jako dobytče častěji a častěji, zachvacovalo jej šílenství pijáků. Až konečně jednou ohniví čerti sedli mu na prsa a začali ohnivými kleštěmi trhat maso z jeho těla: řičel, svíjel se v bolestech, modral, pěna mu vyrazila z úst — a dokonal. Bez kněze a bez zaopatření. Zůstala po něm žena a pět dětí. „Gořalka se v něm chytla," říkali lidé.

Miklíkům ještě nějakou dobu Wolf vypomáhal. Aby měli kde bydlet, spravili si v domě jednu světnici; pro zbylý dobytek spravili si jeden chlív. Ještě toho roku sklízeli, ale naposled. Když stavěli pohořelý kus domu, tehdy Kačenka chodívala s Josífkem společně na večerní besedy k Wolfovi. Nastoupila na uprázdněné místo po Šebestovi. Sedávali spolu jako dvě hrdličky a cukrovali se. „Bože, co ti lidi teho nablankosijú o pantátovi Bulfovi, a on je jako jejich tatínek, všeho jim přeje a všecko jim udělá, co jim vidí na očích." Zvláště v zimě Kačenka s Josífkem nevynechali snad večera u Wolfů.

Na jaře roku 1868 propadla se země i pod Miklíkovými.

Nezůstalo jim nežli co měli na sobě. Všecko patřilo tatínkovi Wolfovi. Podivný byl poměr, jaký mezi nimi zůstal. Ačkoli propadlištěm obě cukrující hrdličky octly se na dvoře Wolfově, „na hnojišti," jak lidé říkali: ani Josífek, ani Kačenka nepohněvali se na Wolfa. Vstoupili k němu do služby, on jim spravil bývání líp na domě kdysi jejich vlastním, a Miklíkovi stali se Wolfovými nádenníky. Kačenka mazlila se zpívavým hlasem dál, kopala, poklízela a vázala u Wolfa; Josífek jezdil s koňmi jako pacholek. Co vydělali, propili, jen že pili už jen šedivou.

O mnoho déle držel se Staněk. Přečkal své dva nerozlučitelné soudruhy skoro o dva roky. On nevyhořel. Přicházela k němu matka s pláčem i zaklínáním, a po takovém výstupu Staněk nějaký týden dělal dobrotu.

Bylo přede žněmi. Bylo u Staňků zle, velmi zle. Nová úroda kynula — než u Staňků neměli ani co do úst vzít; mouka ve skřichách vymetena, obilí nebylo zrnka, nebylo ani brambory ve sklepě. Ohnisko stálo studené již kolikátý den. Žena nemluvila, děti v koutcích poplakávaly a hleděly uděšeně z otce na matku, kdy se strhnou nové křiky. Bylo smutno v domě, jakoby někoho neviditelného obnášeli hromničkou. Staněk měl oči kalné, tváře opuchlé, šedě popelavé a výraz obličeje jako lhostejně tupý. Chodil jako stroj bez citu a konečně před polednem bouchl dveřmi a vyšel na ulici.

Po chvíli objevily se ty kalné oči, opuchlé, popelavé tváře a tupý obličej v taberně. Bylo v ní

živo. Ale jen v krámě; extrasvětnice byla prázdna. Wolf bez kabátu a bez vesty obsluhoval, až sumtěl. Táhlo mu k šedesátce, byl tělnatý, těžký a nemotorný. Dvě kšandy běžely mu křížem po zádech, košile pod krkem byla rozhalená. Obličej měl obtylý s lalokem a červený jako rak, nohy vězely v pohodlných střevících bez podpatků a jen se šoupaly. Chvílemi nalíval, chvílemi zapisoval.

Když Staněk vešel, oči Wolfovy jen sotva znatelně zamžouraly. Staněk místo pozdravení pohnul jen hlavou a posunul klobouk k pravému uchu. Srkal z kalíška obyčejné kořalky a zkoušel ji v ústech jako víno, jakoby ji kousal. Opřel se o pult a mlčel.

Když vyčíhal vhodný okamžik, vklouzl do světnice, kterou dobře znal jako druhý domov a mrkl na Wolfa, aby vešel za ním.

— Co máte, Francku?

— Icku, půjčte mně peněz, řekl Staněk stručně.

— Nepučím.

— A co byste nepůjčili? Snáď za to ešče mám?

— Nepučím, odsekl Wolf, poněkud však se usmál.

— Ná, co to Icku?

— Nepučím, usmál se ještě žertovněji Wolf.

— A proč k sakru?

— Proč k sakru? opáčil Wolf. Kdo chce od Wolfa peníze, mosí pěkně: „Pane Wolf, prosím vás pěkně, pučte mně peněz." Protože kdo má peníze, je pán, Francku.

Na Staňkově obličeji nebylo znát jediného pohnutí. On již dávno neznal žertů; zdálo se, že ani ponížení nepocítil.

Wolf jakoby chtěl žert napravit, otázal se:

— A kolik, Francku?

— Ná, na žňa bych potřeboval stovku.

— Tolej just nemám.

Wolf prošťáral kapsy, vešel do krámu a přehrábl stolek, vrátil se do světnice a podával Staňkovi papírek:

— Desítku mám tady, věc ne.

— No nechť, řekl Staněk mrtvě, a oba se vrátili do krámu. Wolf světničku zamkl na zámek za sebou a stáhl klíč do kapsy. Opatření, kterému jen on sám rozuměl.

Staněk strčil desítku do kordule a dal si ještě nalít. Dopil, a zase znova nalít. S penězi domů nespěchal. Kdo přišel do krámu o svačinách pro kořalku, viděl již Staňka ležet nataženého na lavici u zdi. Staněk přemožen pitím spal. Kdo přišel do krámu večer, po západu slunce, viděl Staňka již nataženého pod lavicí. Pilť on na načný žaludek a přepil se tak, že nevěděl o světě. Spadl s lavice, a Wolf nohou jej odstrčil pod lavici. Obcházel okolo něho lhostejně před lidmi; vítězoslavně, když byl sám. —

Konečně se krám Wolfův vyprázdnil. Wolf chtěl jít sám spát a rodina také. Zavolal ženu. Ona vzala Staňka za ruce, Wolf za nohy, vynesli a vlastně víc vytáhli ho ven přede dveře, složili ho u zdi a Wolf zlostně do něho kopl.

Staněk trochu zachrochtal a spal dále.

— Co to děláš? řekla polohlasitě Sáli po německu.

— Co to děláš? opáčil Wolf. Vidíš, co dělám?

— Co z toho máš, co si za to koupíš, alter Esel?

— Nic si za to nekoupím.

— Tak co?

— Už je mně lepší. — Už mně ulevilo, Sáli

— Nerozumím, proč ti ulevilo?

Wolf se rozhlížel chvíli po obloze plné hvězd, zívl k nebesům a zaviraje krám na závoru, pravil k ženě:

— Proč mně ulevilo? Sáli neví, proč mně ulevilo. Skoro dvacet roků jsem to nosil v sobě. Víš, jak jeho otec uvítal mou matku? Já jsem to synovi vrátil — dnes!

— A tak, přikývla Wolfová.

— Tož tak, víš —, pochvaloval si Wolf a měl pocit takové blaženosti, že by sám sebe nejraději byl pohladil.

Čtyři selské statky Wolf měl v rukách do roku 1870 a stal se největším boháčem i poplatníkem obce brumovské. Od roku 1870 nastala mu starost jen, jak nejlíp by statky ty dostal dohromady. Prováděl soukromé scelování a dařilo se mu.

Vůbec pan Isak Wolf stal se nejen potřebnou osobou v Brumovicích, nýbrž přímo vychovatelem a učitelem dospělých. Děti brumovské učil a vychovával jakž takž rechtor Večeřa — k ruce míval nějakého mladíka, jemuž se říkalo preceptor — farář Kupec jednou za čas na školu dohlídnul, je-li všecko v pořádku, zvláště když měl přijet na visitaci děkan Čech ze Želetic. Dospělých nevychovával nikdo: ani kněz s učitelem, ani poslanec zemský a říšský, ani úřadové političtí, soudní a zdravotní, proto úkol ten připadl nejchytřejšímu člověku v dědině a to byl Bulí se širokým svědomím.

Ovšem Bulf se mu říkalo jen po straně, když se tak za větrem o něm mluvilo. A tenkrát vlastně se mu lálo a zlořečilo. Do očí však Bulf byl *pantáta* nebo *pán Bulf*. Byl také pánem, opravdovým pánem, a lidé táhli se k němu jako k malé vrchnosti. Většinu obecního výboru měl v rukou, faráře měl na své straně, v jeho obchodě sbíhaly se všecky nitky obce.

To byl jiný obchod kolem roku 1870 nežli před necelými dvaceti roky!

Pan Isak Wolf už nechodíval ani do Klobouk pěšky, už jezdíval v bryčce. A míval často práci v Kloboucích, ne sice na trzích, za to na okresním soudě. Nejčastěji jako žalobce svých nepořádných dlužníků, vedle toho však v gruntovní knize, neboť měl každého roku co vtělovat do knih. Stránky v pozemkové knize s jeho majetkem se rozmnožovaly.

Dopoledne, které pan Wolf musil ztrávit za obchodním pořízením v městě, počítal za jakési zotavení a za panskou kratochvíli. Žena i dcera, ba i synové obchod doma už zastali, aby si mohl popřát chvíli vyražení. Přijel, zastavil před hostincem u Bezděčky na náměstí a posnídal. Když svou věc vyřídil, vracel se opět do hostince a přesnídával ještě jednou. Sedal v panské světnici a srkal dobré víno. Přicházeli do hostince přespolní lidé jako on i domácí měšťané, a zábavy bývalo skoro vždycky dost. Totiž jaké zábavy — panu Bulfovi bylo nejrozkošnější zábavou, když mohl zvídat klevety a řeči z celého kraje. U Bezděčky zvěděl všechno a zajímalo ho všecko: i to, že v Krumvíři budou mít nového faráře, i to, že

v Morkůvkách vyhořela stodola, i to, že na Kašnici scípají prasata. Zvláště v den tržní bývala v hospodě u Bezděčky chumelenice lidí z celého okolí.

Jednoho dne pan Wolf povšimnul si Pavla Kučery. Znal ho dobře od času, co koupil tabernu, bývalé sídlo Hrabcovo. Kučera připadal mu jako přepadlý.

— A, pěkně vítám, Herr Kučera!

— Má úcta, dobré deň, odvětil Kučera suše.

— Ná, co věšáte hlavu jaksik? Ja, stárnem všecí, že je to pravda, pane Kučera.

— Co vy možete řékat, pokyvoval hlavou Kučera, žijete si jako barón, pane Wolf.

— Hý, zahýkl Wolf, jako baron; proč ne jako fiřt? Odmítal lichocení Kučerovo hlasem jako posměšným a přece vlídným. A prosím vás, co vás trápí, pane z Kučerů? Žena a děti sú zdraví, peněz jako šupek, tak co?

— Děti dajó starostí...

— Ja pravda, vy už pomali budete syna ženit, už je pacholek.

— Ženit jak ženit, ale kde vzít nevěsto.

— Kučerůj syn! Na každej prst se mu jedna pověsí, lichotil zase Wolf.

Zase přišli jiní známí, a rozprávka přestala. Takových rozprávek utrhl Wolf s lidmi za dopoledne bez počtu. Před polednem vsedl na bryčku a jel domů k obědu. Žid však nikdy neposlouchá a nerozpráví zbytečně. Tak ani pro Wolfa rozprávky v hospodě nebývaly tak bezcenné, aby

z nich neuměl pro sebe vyšrotovat nějaké zrnko. Cestou domů probíral se v nich a pojednou mu něco jako šlehlo přes obličej.

— Ty, Matěju, povídal pacholkovi, znáš Kučerovýho syna z Klobúk?

— Co bych neznál. A Matěj vypravoval, co věděl.

Než přijeli domů, bylo patrno, že Wolf se na čemsi ustálil. Věděl všecko, co osvětlovalo Kučerovu zdánlivě nahodilou řeč. Kučerův chasník neměl valné pověsti mezi chasou. To, že kdysi kradl hrbatému strýci, nesnižovalo ho v očích chasy. Jinak byl chasník ledajaký, nedružný, výtržný a nespolehlivý. Nejnověji měl doma křiky s rodiči, neboť začal chodit za jakousi nechvalnou děvčicí.

— Co je to za děvčicu? ptal se Wolf.

— Ale taková frajla, byla v Brně švadlenú — enom se na chlapy lepí.

Příští týden Wolf jel schválně do Klobouk, ač neměl nic pilného v městě. Jel v tržní den. Tušil, že uvidí Kučeru u Bezděčky v hospodě. A nemýlil se. Přiblížil se mu tentokrát jako nenápadně sic, ale úmyslně. Zafukal mu na rameno, když Kučera seděl mezi známými.

— No jak, pane Kučera, jak se máme?

— A všelijak.

— Ná, tak na slovečko — a odvedl Kučeru stranou do kouta — tak, co s nevěstú?

— S jakó nevěstó, nemám žádné? —

— Hý, zasmál se svým způsobem Wolf, vy nemáte žádnej, já nemám žádnej, nač my bychme nevěst potřebovali. Ale můj syn potřebuje nevěsty a váš syn potřebuje nevěsty. Věděl bych o jednej —

— Kde pak?

— U nás, Chlupova děvčica, co býval pudmistrem, neco fajn! A Wolf si mlaskl.

— Já na to nemeslím, utínal řeč Kučera.

— No však za radu nic nedáte.

Slovo dalo slovo, a Kučera zvěděl, nežli se s Wolfem rozešli, jaké jsou majetkové poměry Chlupovy, vůbec všecko, co bývá v takových případech rozhodující. Děvčica že je hodná, spořádaná a rodiče by jí mohli dát tolik a tolik. Wolf vypravoval, jakoby si to a ono jen myslil a zatím už s Chlupem sám pořádně jednal a vytáhl z něho, zda by chtěl nejmladší dceru provdat za Kučerova syna. Nabídl se mu za prostředníka z ochoty. Slíbil, že se přičiní všemožně a nezatajil, jakou by chtěl za své přičinění odměnu. Chtěl by si změnit s Chlupem tři kusy polí, která Chlup má vedle polí Wolfových; Wolf by mu dal stejné tři kusy polí v téže poloze od čtvrtlánu Valného, jež pořád nemohl s nikým přehodit. Wolf by mohl sousední pole Chlupovo scelit se svými, a Chlup by nic neztratil, protože pole obou mají stejnou cenu. „No, nebyl bych až protivá temu," přisvědčil Chlup.

Sotva přišla nejbližší jarní neděle, Kučera vybral se i synem do Brumovic odpoledne po požehnání. „Poď se mnó", poručil otec synovi; „nechco ít sám, mám tam nejaký řízení stranivá pachtu od Jurkovýho grunto. Šak tam bude — meslím — muzika, možeš se haji proskočit."

Odpoledne u muziky v brumovské hospodě jako náhodou sešli se Kučera s Chlupem. U dlouhého stolu v mlsnici — jak se říkalo světnici vy-

hražené obecním úřadům a starým sousedům — seděli sedláci brumovští, vítali Kučeru, zvali ho mezi sebe, zavdávali mu, a on si našel místo vedle Chlupa.

— Tož to je váš chasník? pravil Chlup, prohlížeje si bystře Karla. No napi se na zdraví, Karle!

Karel si utřel ústa šátkem a přijal zavdanou.

— No, šak tady mám taky děvčicu, abys ju provedl — žertoval Chlup.

— Esli se mnú půjde, usmíval se Karel a odešel mezi chasu.

Chlup i Kučera, oba se zalíbením dívali se za ním, když odcházel. Karel Kučerův byl mladík švarný, černooký, v tu dobu dvaadvacetiletý a třebas pro jakousi vadu nebyl odveden, byl zdravý, svižně rostlý i chování měl příjemné. Jen kdo déle hleděl mu do tváře, mohl zpozorovat neklidný pohled očí jeho a zvláštní škubnutí kolem rtů, když se usmíval. Jakoby tím úsměvem šlehla přes obličej buď bezcitnost nebo drzost, najisto však něco odpuzujícího. Úsměvem se povahy lidské často prozrazují, a jako nehezká tvář úsměvem dovede prozradit dobré srdce hodného člověka, tak sebe sličnější tvář může se úsměvem stát přímo šerednou. Šeredná nebyla Karlova tvář, ale nevzbuzovala důvěry. Ovšem jen u těch, kdož déle tu tvář pozorovali a zkoumali.

Staří se bavili a mladí tancovali až do půlnoci. Zpočátku nevzbudila přítomnost klobouckého chasníka pozornosti mezi chasou, neboť byla vykládána za nahodilou. Pozdě večer už ledaskdo v hospodě

si však všimnul, že Kloboučák nápadně si vybírá Málku Chlupovu. O dobře Karel uhodl, proč ho vzal otec ssebou.

— Tak s bohem! stiskl Karel ruku Málce na rozchodnou.

— S bohem — odpověděla krátce Málka, ale tak nějak, jakoby se jí oči vděčně zasmály.

Otec a syn šli domů po tmě v noci a dlouho mlčeli. Když se i v polích rozpovídali, mluvili všední věci, ač oba si byli vědomi, že by měli mluvit něco jiného. Až jednu chvíli Kučera se zeptal syna:

— Jak pak ses vetancoval?

— Ha dobře. Brumovští muzikanti umijó hrát! Néni nad nich.

Dlouhá pomlčka.

— A s keró tancovals?

Karel chvílku mlčel, jakoby odpověd vyžadovala velikého přemýšlení.

— Ná, s keró se dalo. Haji s Málkó Chlupovó.

— Ja? Zdá se mi, že je to šikovná děvčica.

— Mhm.

— Ale kdož ví, jak naša matka... No šak víš, jaká je divná... A tu Kučera náhle uťal, neboť už tak řekl více, než bylo potřeba.

Měl-li Karel doposud jen tušení, po tomto přeřeknutí otcovu měl jistotu, že mu v Málce vybírají nevěstu. A nic se v něm nezdráhalo. Viděl děvčicu dnes ponejprv, její obraz míhal se však stále před jeho očima. Taková černovlasá, v tváři bělioučká jako smetana, veliké oči a všecka jemná jako z pšeničné mouky. Nesel s sebou vůni jejích šatů i jejího dechu; voněla hřebíčkem.

A ještě byl někdo, kdo na to pamatoval, že Tekla Kučerka je divná ženská a že v této svatební příhodě její jankovitost mohla by vystoupit překáživě. To byl Wolf. Ona je taková, povídal si, že by z justamentu k mužovi mohla si postavit hlavu a že ne.

— Vy, Bartoňko — poďte sem na slovo, zavolal několik dní po brumovské muzice na stařenu, která se k Wolfům přišourala humnem.

— Už idu! řekla stařena.

Byla to odporná babizna, umaštěná, kňouravá. Hleděla, jak by chtěla vypálit. Ne nadarmo jí říkali leckde „stará čarodenica". Nebyly to ani tak drobné, vlhké, zaslzené oči její; ani bezzubá ústa, která věčně žvýkala holými dásněmi a kolem nichž věčně se třásly rty, jakoby měla křeče od pláče; ani to nebyla zmuchlaná hlava, na níž pod šátkem nedbale uvázaným visely chundele šedivých vlasů do čela — proč tato baba budila ošklivost; to byl pichlavý, zrovna vrtavý pohled jejích očí, který činil setkání s babou nepříjemným. Tato Bartoňka bývala v podružství v jedné chaloupce; v mladších letech byla vesnickou švadlenou ne právě dobrého chování, neboť se k ní utíkaly všelijaké ženy a podezřelá děvčata o pomoc; ve svém stáří hledala však útěchu v svatém náboženství a proto žebrala po okolních dědinách a v poutnických místech. Doma Bartoňka nežebrala, jakoby si nechtěla zadat. Domů přinášela jen uzle a košíky vyžebraných, okoralých krajíčků chleba, a Wolf je od ní kupoval za šarapatku a za trochu kořalky. Měl dva veliké hlídací psy, těm se chléb rozmáčel a tím je krmil.

— Co majú, pantáto? ptala se Bartoňka, když vešla do síně a pozdvihla pátravě své ježčí oči.

— Poslúchejte, Bartoňko, zandite si do Klobúk, rozumíte! Mám pro vás kšeft. Chcel bych, abyste mně vyzvěděla neco oa Kučerky, rozumíte, z Pančavy.

Ježčí oči se povytáhly z důlků.

— Od téj mrchy zlej?

— Co mrchy? Chcete kšeft lebo nechcete?

— No už nic!

A pantáta Wolf zasvětil žebračku do toho, co třeba vyzvědět. „A nezapomenút, to sú panimáma... Bartoňko! Nic tetička..."

— Ja, to je panimáma. Vezme na mě kopisť, hrkla bezzubými ústy zlostně žebračka.

Již druhého dne před polednem ozval se u dveří Kučerových chraplavě zpívavý hlas, přerývaný kašlem, jejž by bylo možná nazvat žebráckým, neboť takovýto kašel vyskytuje se jen u tohoto druhu lidí: „Pochválen buď a Ježíš Kristus. A taky vás prosím o svatú almužnu. A pomodlím se za vás — a za vaše rodiče — a za dušičky v očistci. A otče náš a jenž si na nebesi — a posvěť se míno tvé svaté a přiď nám a království tvé svaté a —" Stála nahnutá, tváří přitisknutá na dvéře.

— Zas nejaká žebrota, měch se s něma dnes roztrhl, ozval se v síni za dveřmi nevrlý hlas, který však žebračku naplnil zřejmým uspokojením, neboť ona přišla schválně před polednem, kdy hospodyně dovařují oběd a kdy nejsnáze mohla i Kučerku trefit doma. Bartoňka zpívala a kašlala dál.

— Zasej nejaká žebrota — co se teho lidu poklúká včil po městě, pracovat se temu nechce. Naděl Pán Bůh —

Žebračka jakoby neslyšela, modlila se svou. Kučerka otevřela zlostně, vyšla mezi dvéře a opakovala:

— Naděl Pán Bůh. Sami nic nemáme. Teprv budeme chleba píct.

— Ale panimámo Kučerová, prosím jich o maličkú almužnu, su stará, pracovat nemožu, bár co mně dajú.

Kučerka měřila zlostným pohledem stařenu a začala šmátrat v kapse.

— Vy ste Bartoňka z Brumovic?

— Ano, poníženě prosím za svatú almužnu, z Brumovic, šak já jich, panimámo, dobře merčím, ešče když byly mladá jako majolena, to sú leta, ale Pán Bůh jim požehnal, enom kynú — to mám radosť, že mě poznaly, taky se za nich pomodlím...

— Tu máte! a Kučerka dávala žebračce krejcar. Hlas její už byl mírnější, neboť žádný člověk neodolá vzpomínce na mladost. My nemožem dat každýmu, chodí vás moc.

— Boží pravda, moc, všelijací lajdáci mladí, mohli by pracovat. Ale nad žebračkú starú se lidi dobří přece ustrnú. Šak já vím, že oni — panimámo — majú dobrý srdce. Zakašlala, podepřela obě ruce o hůl a pokračovala: „Potkala sem v poli tetičku Chlupku, když sem šla do Klobúk, a povídala sem: „Esli nikde nic nedostanu v Klobúcích, šak u panimámy Kučerovej jistě, oni sú hodná osoba, a já si jich pamatuju, jak byly maličká —

taková děvčica jak malovaná — — To su ráda, že mě poznaly...

— Já už nemám kdy, připálily by se mně beleše, potrhovala se Kučerka k odchodu.

— Tož jim, drahá panímámo, nastotisíckrát děkuju, aby jich Pán Bůh opatroval. A tá tetička Chlupová povídaly: „Tož pozdravujte tú klobúcků panimámu Kučerku. Ona se dává málo vidět v Brumovicích. A slyšela jsem, že má takovýho švarnýho chlapca, byl toť u našej u muziky; naša Málka (však se to matce ani nehodí povídat) — našej Málce se tuze zalíbil..."

Kučerka necouvla do síně, nýbrž stanula a začala stříhat ušima. V očích se jí blysklo.

— To sú taky z Boha lidi, tí Chlupovi, pokračovala Bartoňka, nikdá mě neodbydú; hodní sú ti Chlupovi. Málo je tak ščedrých lidí na světě včil.

— Nestojme tady, poďte dál, pobídla Kučerka žebračku do síně. Ale ne zdvořile, nýbrž pánovitě, jakoby rozkazovala. — Jaká je ta jejich dcera?

— O bože, panimámo, takovej devčice nejni okolečně. Pěkná, fajnová, jakoby ju v mlíku kúpávali. A hodná a pracovitá a pomoc taky dostane; je poslední, to vijú, mazlíček.

— Tož s Pánem Bohem, Bartoňko! Tadyk máte ešče neco. A Kučerka přidala žebračce krejcar a přivřela za ní dvéře.

Bartoňka belhala se odtud a brblala, jakoby se modlila pro sebe; zatím vycházela jedovatě bezzubými dásněmi zlá slova: „Ta se práskla přes kapcu! Mrcha lakomá! Tej se ruka od almužny neutrhne. Akorát na štampelku gořalky. Takový potvory bohatý sú nejhorší..."

Ale Wolf věděl dost. Věděl, že se železo může kout. A také je dokul, dokud bylo žhavé. Popoháněl Kučeru i Chlupa, a v úterý před brumovskými jarními hody byla veliká svatba. Chlup postoupil dceři dům a odstěhoval se do dvora do výměnky i se ženou, dal Málce připsat tolik a tolik polí a při té příležitosti vyměnil s Wolfem ty kusy, na kterých Wolfovi záleželo. Kučera dal synovi něco hotových peněz a ostatek také pole, která však bylo nutno znenáhla teprve odprodávat a kupovat za ně pole v Brumovicích. Což v těchto letech byla už snadná věc, protože se od selských statkův odprodávat mohlo. Dvě svobodná pole koupil Kučera od samého Wolfa v těch tratích, kde Wolf neměl co scelovat. Od jarních hodů r. 1872 Karel Kučera, vnuk Hrabcův, byl brumovským usedlíkem a hospodařil na Chlupově domě.

Starým Chlupovým se zeť líbil.

Byla-li Kučerka spokojena se svou snachou, těžko bylo říci; snad byla, protože vůbec nic neříkala. Hlavně ji těšilo, že se Karel dostal z Klobouk, kde měl pošpiněnou pověst.

*

Toho roku Jiří Beneš končil svá studia gymnasijní v Brně. Koncem školního roku v letě vykonal zkoušku dospělosti a měl nastoupit novou dráhu života. Čím více se blížil konec školního roku, tím byl nepokojnější. Takořka vstávaje, lehaje dával si otázky, nejedná-li ukvapeně a zda nepřeceňuje své síly. Ne, byl rozhodnut: bude sedlákem!

O jeho povolání rozhodovaly především zásady a ideály, které nassál v Kobylím, a ty byly v něm utvrzeny vlasteneckým vědomím posledních školských let v Brně. V těch letech rozzelenalo se v Brně vlastenecké osení. Kdo by to byl řekl, co pro celou Moravu znamenají dvě česká gymnasia! „Slovanská" říkalo se tehdy úředně i neúředně. Veliké byly útrapy válečné, které Morava zažila roku 1866. Když císař po válce navštívil obě krutě postižené země, Čechy a Moravu, daroval českému obyvatelstvu moravskému dvě česká gymnasia, jedno v Brně a druhé v Olomouci. Na obou se začalo vyučovat 1. října 1867. Oběma těmito školami, ač podivně to zní, byla vyvážena pohroma válečná. Ti, kteří tehdy žili a viděli jen začátek těchto škol, nebyli by si troufali pronésti tak velikého slova. Ukázalo se však již za deset let, že to byl královský dar, netušený dar. Z těchto škol vyšli první opravdoví čeští studenti. Studenti, kteří vědomí práv národních roznosili po celé zemi a kteří českou Moravu připoutali ke království a jejímu srdci, ku Praze. Bez Prahy nebylo českého ducha ve vzdělanstvu a bez tohoto ducha nemohlo uzrát přesvědčení, že Čechové a Moravané jsme jeden národ, jenž měl společnou minulost a má budovat společnou i budoucnost. Těmto prvým studentům českým obou slovanských gymnasií připadl v dějinách úkol, aby provedli veliký obrat ve smýšlení Moravy, aby v budoucnosti už nikdy nebylo možné, co se stalo na moravském sněmě roku 1848, že totiž jen jediný poslanec byl si vědom jednoty národní všeho lidu v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. Studenti čeští z obou slovanských gymnasií odtrhli

Moravu od Vídně a připoutali ji ku Praze, kde na ně čekala stará universita Karla IV. s otevřeným náručím.

A to se stalo v době, kdy bylo nebezpečí na Moravě převeliké, snad největší; kdy vlády rakouské očekávaly, že již již dovršeno bude zdarem jejich zákeřné úsilí, aby mezi Čechy a Moravu položily šraňky. Bylo mnoho překážek historických navalených mezi obě země a mnoho podpalných příčin časových, aby z moravského lidu bylo vytlučeno vědomí, že jen podle země jsme Moravané, ale podle národa že jsme Čechové; že není řeči moravské a moravských škol, ale že jazyk, kterým se v kostele káže a ve škole učí, je jazyk český. Vláda udržovala v těch letech v Brně časopis k tomu účelu, aby podle štval zatemnělý lid moravský proti lidu českému a co kde podlého v minulosti shledal a co bídného uměl sám vymyslit, tím aby otravoval studně na milé Moravě. Moravané měli uvěřit na vždy, že nejsou Čechové. Proto také vláda úmyslně pojmenovala obě česká gymnasia — slovanskými, jen aby slovo český nezdomácnělo v moravských krajích.

Než všecko to ďábelské mámení bylo marné. Morava roku 1867 dostala české studentstvo, toto studentstvo chodilo na studie do Prahy a svou prostou existencí rozfoukalo mnohaleté plány nepřátel našeho národa; ba i těch krátkozrakých vlastenců domorodých, kteří řevnili proti Čechům, žárlili na ně a stranili se jich a tak nevědomky stávali se také nepřáteli jednoty národní. Zejména mezi tak zvanými vlasteneckými moravskými kněžími bylo mnoho těch, kteří o Češích nechtěli slyšet.

Což bylo tím nebezpečnější, že nejvyšší moravské úřady církevní šly s vládou, potlačovaly náš mateřský jazyk, zaváděly němčinu i na vesnické fary jako jazyk církve římské a zaklínaly sebe jemnější větříček, jenž vanul z království Českého. A vlastenečtí kněží moravští, kteří svobodnějšímu hnutí českému stavěli hráze, kteří proti českým reformátorům stavěli moravské apoštoly, proti českým dějinám moravské dějiny, proti českým spolkům moravské spolky -- dělali na konec totéž, co nenávistník našeho národa na stolci biskupském hrabě Schaffgotsche a jeho pravá ruka německý kanovník Panschab.

Do Brna i do Olomouce znenáhla přicházeli mladí učitelé z Čech, pokročilejší ve svých zásadách, a jadrná mládež hanácká, slovácká, valašská, podhorácká i lašská stávala se mládeží českou. V těch letech, kdy Jiří Beneš gymnasium končil, začínal se ten převrat. On sám přestoupil z německého gymnasia na slovanské, když 1. října 1867 nastupoval do čtvrté třídy. Krásný to byl život, bujarý. Nic nevadilo, že na slovanském gymnasiu v Brně život byl jako přidušený, že pod dračími zraky ředitelovými žilo se bezmála jako v káznici a že sami učitelé vyjadřovali se jenom jako na půl slova: pojednou byly tu české knihy, česká literatura a české slovo a ty nahražovaly nevábný zevnější hnět nespoutaným nadšením, závratnými sny a kouzelnými nadějemi. Ach, jaká radost zářila z mladých lidí, když v neděli v dlouhém průvodu seřadili se studenti v Basteigasse, aby společně šli do kostela ulicemi brněnskými. Hle, tolik je nás, vizte! pravily jejich pohledy. Hleď, ty soptící

a hněvem žloutnoucí Brno, tolik už je českých studentů v hlavním městě naší země! A bude nás přibývat, a ty německé město české Moravy užasneš jednou, až se tvé němectví postěhuje branami ven, aby nám uprázdnilo místo, které nám patří.

S láskou a zbožností studenti slovanského gymnasia měli spočítány všechny staré vlastence brněnské a zvláště spisovatele. Nadbíhali jim cestou a stávali na nárožích, aby starší mladším mohli ukázat: toto je Helcelet, Brandl a stavitel Zedník: toto Pražák, Fanderlík, Kusý i Hoppe; toto jsou Sušil, Křížkovský, Matěj Procházka, Šmídek a hrabě Sylva Taroucca; toto Matzenauer, Mikšíček, Vymazal; toto malíř Zelený, ilustrator Klíč, lékaři Paclík a Brix, i fotograf Rafael, úředník Pejčoch ... to všichni byli vzácní a ctění lidé.

Ano tehdy nadšené hloučky dospělejších studentů dělaly, co studenti pravidelně nekonávají: chodili horlivě do kostela, neboť u sv. Tomáše začalo se r. 1869 požehnání odpolední sloužívat česky. To byla veliká vymoženost, neboť až do té doby biskup Schaffgotsch i potom nástupce jeho Nöttig a rádce obou kanovník Panschab, všichni ústaváci, s opovržením odmítali žádosti za české bohoslužby v Brně. Když podána několik let před tím konsistoři petice dělníků s podpisy 2125, Panschab ji hodil do koše a kázal jen ústně vyřídit žadatelům, že žádost jejich je neslušná.

Roku 1862 z podnětu ctihodného profesora brněnské techniky Jana Helceleta založen byl v Brně Sokol, a když r. 1868 byl obnoven, jarý syn jeho dr. Ctibor Helcelet byl náčelníkem toho Sokola, muž krásný, že se srdce studentům třáslo

při pohledu na něho. Studenti účastnili se jako hltaví diváci stejně první veliké sokolské slavnosti v Brně 30. května 1871, kdy se shromáždilo 62 jednot sokolských ke svěcení praporu, jako odhalení Sušilova pomníku na hřbitově brněnském téhož roku 26. července, při kterém řečnil kanovník vyšehradský Kulda a po kterém večer v Lužánkách byla veliká hudební slavnost se skladbami Křížkovského. Českého studenta brněnského bylo poznat zdaleka: všichni nosili čepice sokolky, v zimě v letě.

Jiří Beneš prožil poslední dva roky let šedesátých a prvé dva roky let sedmdesátých s ostatními soudruhy v živém napětí svých národních citů. A jen toho si nade všecko přál, aby toto proudění přeneslo se z Brna i na vesnice moravské. Největší vliv na lid měli kněži. On knězem být nechtěl, neboť se mu ošklivěi němčourský duch hierarchie a otrocký duch, v němž vězeli bohoslovci brněnští, mezi nimiž měl přátely. Však Beneš mohl působit i bez hávu kněžského, mám statek doma, říkal si, budu mít sedláky k sobě ještě blíže nežli kněz. Rozhodnutí už před koncem školního roku znělo u něho pevně: Vrátím se do Brumovic!

Rodinná historie vryla do duše studentovy patrné stopy. Beneš pochopoval jasně velice mnoho z toho, jaké byly hříchy starých, a vyrůstalo v něm vědomí, že potomkův povinností jest napravovat, co předkové zavinili. Jenom jak? A kde?

Tam a tak, kde a jak předkové hřešili! dal si za odpověď. K tomu rozhodnutí velice přispěl i skvělý vzor, jejž nalézal na mladém Františku Věnceslavu Bezděkovi v Kobylím. Na konec mladistvá

fantasie unášela Jiřího Beneše do luzných snů budoucnosti, do říše národních hrdin a apoštolů, kteří obětovali život svému národu jako misionáři světla v propastech tmy.

Vrátím se do Brumovic, budu sedlákem. Stav selský je základem národa, opakoval si. Z obcí musí vyjít obrození. Jak má vzrůsti mocný kmen a strom, když kořeny v zemi nebudou silné? Co vidět na životě měst, to vzbuzuje strach. Přibývá tu obyvatelstva valem, lid se hrne do měst, stavějí se nové domy a vždy ještě zůstává množství lidí bez přístřeší. Snad se všechno obyvatelstvo země usadí v městech a opustí venkov. Ne, města nemohou vydržet tohoto návalu přistěhovalců. Dostaví se bída, nemoci, hlad, zkáza, jestliže se venkov vylidní. Cena práce musí klesat, když je poptávka větší než nabídka; nezaměstnané množství ztráví všechno jako kobylky... A zatím orná půda ležeti bude úhorem, nebude, kdo by ji obdělával.

Velikou část viny nesou na tom, kdo rolnictví zneváží, kdo stav selský odstrkují. Tak jest odstrkován jako žádný stav. Nakládají se břemena na sedláka, až znuzačí. Práci jeho neprokazují vážnosti. Co lehkého a slabšího, to již nechává pluhu a utíká do měst.

Běda! bude-li sedláku stav jeho pořád znechucován a bude-li dorost rolnický odcizován pluhu a rýči. Dříve si toho byla vědoma moudrost státní, co na sedláctvu spočívá. Nevytrhovati od pluhu nejzdravější a nejpěknější mládež mužskou, aby ji odvykali na léta práci, aby jí dávali ochutnávati sladkého jedu po světě. Teď se namlsává, a černý zdravý chléb se jí zošklivuje.

A což vzdělanci národní? O sedláka starají se noviny před volbami; ale jindy nikdo neodpovídá na to, co sedlák chce věděti a nač děti jeho se tážou!

Po takových úvahách Beneš již se v duchu viděl, jak kráčí za pluhem, jak vzorně upravil svůj dům, jak v obci má slovo a sedláci jdou za ním, jak z Brumovic vyšel vzor pro celý kraj.

Již za včas vyjednal si Beneš s poručníkem svým strýcem Kučerou, že po žních roku 1872 nedá se čtvrtlán už do nájmu, že převezme na něm hospodářství sám.

Strýc ulekl se toho a snažil se odvrátiti bláznivého chlapce (jak se vyjedřoval mezi lidmi) od hloupého kousku. Co sedlačit? Neumí vzít oprati do ruky? Na to přece nestudoval? Studoval, aby si uměl chléb vydělávati pohodlněji, aby si zjednal bohatství i štěstí hlavou, ne rukama. Také trochu sobectví a zlé svědomí píchalo Kučeru a navádělo ho, aby Benešovi vyháněl z hlavy myšlenky na sedlačení. Kučera, jak už klesal a zahazoval se doma, nebyl dost poctivý, aby z Benešova statku nekořistil pro sebe.

V Brně zbudilo podivení profesorů, když Jiří Beneš, student tak nadaný a schopný, oznámil ve výkazu příštího povolání, že se stane rolníkem.

Učitel zvláště u žactva oblíbený pozval po zkoušce maturitní, při níž Beneši dostalo se vyznamenání, podivného žáka svého k sobě. Pátral, není-li to krok nerozvážný, od něhož domluva přátelská mladíka by snad ještě odvrátila. Hovořili o tom upřímně.

Profesor vyslovil se, že by Beneš měl dále studovat a rozmnožiti jako zdravá síla naši slabou inteligenci.

— Vy jako lékař, jako advokát... pravil mu vřele, snad více byste prospěl národu než jako rolník.

— Rolnictvo potřebuje příkladu, obhájců a rádců bude vždy dost, pane profesore! Příkladů však není, namítal Beneš důrazně.

— Ale což Vy? Kdybyste měl za sebou školu hospodářskou aspoň...

— Toho lituji, pravda. Ale když náhoda již mne zamesla na gymnasium, chci dohonit hospodářské vzdělání knihami, soukromě.

— Ale my stejně, ne-li víc potřebujeme inteligence jako rolnictva, opakoval znova profesor.

— Já bych toto vybírání sil z lidu pro inteligenci srovnal s vojenským odvodem. Neschvaluju to, odpusťte, pane profesore! Nejschopnější nám odvedou z vesnic — a vy zakrnělí, kulhaví, slepí, souchotináři zůstávejte doma, obdělávejte zemi, plaťte daně...

Proč schopní nemají obdělávati tu naši zem? Četl jsem onehdy stesk starého spisovatele. „Část sedláků, která cítí míti něco rozumu, hledí jíti do města, chápe se jiného zaměstnání, nebo učí se řemeslu. Část domnívá se v zemích sousedních lépe pochoditi a mnozí, aby nebyli k vojsku odvedeni, unikají a nezadrží je ani obava, že by tím ztratili dědictví, nebo často vědí, že od svých ožebračených rodičů beztoho nic nedostanou. Ostatní hloupá část plahočí se po starém způsobu, pokud to jde.

Schází úplně dostatečných a řádných pracovníků. Rolnictví je v rukou nejhloupější třídy lidí." Tak bývalo jindy, před rokem 1848 ovšem, ale dnes není lépe. Je tak posud.

— Snad školy rolnické to napraví, aby —

— Ach, skočil mu do řeči zanícený Beneš, jakoby věděl, co profesor říci chce, konečně, pravda, i rolníci začali synky posílat na školy hospodářské, zatím z nich vychovávají však úředníky pro velkostatkáře, tak se mi zdá.

Učitel udiven hleděl na Beneše. Nikdy by nebyl tušil, co vřelo v tom zadumaném, tiše sedávajícím a zase občas náhle rozjařeném a vzplanuvším žáku jeho.

Vstal, stiskl ruku Benešovi a řekl tiše:

— Bůh Vám pomáhej a dej štěstí! Nemáte daleko ke mně. Vždy Vás rád uvítám, můj milý Beneši.

Trochu prudký je to hoch, myslil si profesor, když Beneš odešel; bývá hrr — a náhle chladne. Konečně což — je ještě mladík. Divá hlava přece....

Jiří Beneš v polovici července roku 1872 byl již v Brumovicích. Nebylo mu zplna dvacet let, když se chystal převzít selské hospodářství po svých rodičích, odpočívajících v Pánu. Nemohlo se to stát hned, protože nájem vypršel až po žních a po sklízni brambor, řepy a turkyně. Do podzima mohl se zatím věnovat opravování svého bydliska.

Byl mladík nevysoký, ale dosti silný. Tvář jeho, na níž vyráželo první chmýří, nebyla hezká, ale milá. Šedivé oči hleděly vlídně na svět. Ačkoli

v nitru svém byl pevný a odhodlaný, mezi lidmi počínal si ostýchavě, nevyjadřoval se bezohledně, byl šetrný ke všem, i k těm, kterých neměl rád.

*

Několik dní byl Jiří Beneš doma, když přišla neděle, den sváteční. Všecky dni, co teď Jiří žil ve svém rodišti, byly mu dny svátečními a přece se na neděli těšil. Nebyl si vědom, co si od toho dne slibuje, a přece se těšil.

Vstal časně ráno a vyšel vzhůru do kopce humnem a proklouzl mezi chaloupkami do polí. Málokde už lidé vstávali; vyspávali se ze všedních pracovitých dní. Před jednou chaloupkou děvčica umetala a sypala žlutým pískem rozmarné ozdoby kolem domovní bránky. Byla podle všeho v přílišných nedbalkách, aby ji mohly spatřit oči mládencovy, proto uskočila za dveře a pokukujíc očkem vyčkala za dveřmi, až Jiří přešel.

Nastávající hospodář na otcovském selském statku vyšel za dědinu, ale nehleděl na pole, která byla požatá, ani na vinohrady, které začaly ztrácet svou smaragdovou zeleň. Nozdry se mu zachvěly čerstvým vzduchem a vlhkou párou a v prsou se mu rozehrály struny duše jakousi sladkou melodií, jakoby měl zpívat jitřní píseň se skřivany. V noci pršelo až do samého svítání, a ještě teď přeháněly se lehké jako pavučinové mráčky po obloze. Z některých vyřinuly se občas poslední výplašky a lupaly do země, která po nich silněji zavoněla. Když se Beneš blížil k lesu, zmizely s oblohy poslední kusy roztrhaného závoje, jež zastíraly čistou tvář

letního dne, a slunce se rozplesalo a rozhodilo prameny záře po celém kraji, jakoby byl mladý jarní den.

Byl to den červencový, horký a světlý. Bylo znát na Benešі, že ještě není doma; že ještě není sedlákem, který sice také se raduje z čistého dne, který však hledí a myslí na věci zcela jiné, když se za jitra rozběhne do polí. Beneš slyšel své lehké, křepké kroky s počátku a myslil sice na to, jak nevhodné je, aby se chodilo po těchto místech v panských střevících jako na taneční parkety, tu že třeba nosit jadrné pádné boty s vysokými holínkami na způsob hospodářských úředníků: pojednou se však přistihl, že slyší zpívat kde kterého ptáčka v poli a že myslí na to, jaká to radost naslouchat povídavému štěbetání lesního ptactva, které buď přelitovalo s křovin na stromy nebo sedělo na krajních větvích a zvědavě hledělo na ranního hosta u lesa.

Z lesa zavanul svěží chlad jako z vody. Byla ještě všude rosa dešťová. Kde ptáče nebo větřík rozhoupal větev, pršely z ní stříbrné krůpěje, po lesní trávě svážely se kapky jako diamanty a země pohlcovala je ne ani jako z žízně, nýbrž jako labužnicky.

Beneš vešel do lesa. Měl osvěžující pocit, jakoby mu chladivá voda crčela za krk, ba jakoby se koupal. A když vcházel a nořil se dál a dále do lesa, připadalo mu, jakoby se přímo ponořoval do hloubky širokého rybníka a vlny se nad ním zavřely. Šepot listí byl mu jako šepot hravých vln nad hlavou. Jen dál! Vykoupat se, vyšplouchat se, proskočit se ve vlnách! Opravdu — třebas šel

mlčky, s rukama za zády složenýma, měl dojem, že se prohání v šumném rybníku, tleská a řičí jako mladý kůň. Ptáci štěbetali své štěstí a silná vůně vyrážela, kde byl kout lesní trávy. „Budu-li pak mít stejnou rozkoš z této přírody za rok, za dva — myslil si Beneš — až sesedlačím tady na dědině či zavrou-li se moje smysly takovým dojmům?“

Zmizel hluboko v lese. Kudy všady procházel panský les i selské ochozy, nebyl si ani snad vědom, když se opět objevil při východu z lesa blízko těch míst, kudy do něho vcházel. Pohleděl na hodinky — bylo půl deváté. Byl všecek rozjařen. Zdraví dvaceti let vstoupilo mu do tváří a zrumělo je. Ruměnec pronikal i pod lehkým chmýřím, jako když se broskev zapaluje. Oči mu planuly žárem. Celá bytost jeho byla tak šťastná, jakoby sám sobě byl rozkoší. Ano, bylo mu rozkoší, že tu jde, že les voní a ptáci zpívají, že je mu dvacet let a má srdce přeplněné šlechetnými plány; že před ním po svahu běží v řadách vinohrady a že slyší zvony vyzvánět na mši; že je dnes krásný den a že švarná dívčina schovala se před ním. Nechtělo se mu z lesa, nechtělo se mu ještě domů, nechtělo se mu vyjít z kouzla tišiny přírodní na střízlivou polní cestu. Dal se napříč krajem lesa k cestě, která vede pod Novosády žlíbkem.

Našel tam malou mýtinu selského lesa. Když do ní vykročil, slunce vrazilo mu tak prudce do očí, že ho oslnilo. Byl již horký, žárný den, a paprsky sluneční po dešti bodaly. Mýtinka byla porostlá vysokými květy smolničky a kohoutku, drobnými keříky s bílým okolím, a všecka sálala silnou medovou vůní. Pod ní vedla cesta, poněkud pro-

hloubená od lijáků a vroubená mezí hustě porostlou křovinami a kotouči trávy. Beneš usedl pod vysokým dubem, jehož stínem shora byl chráněn od žáru a jehož podrostem byl od mýtinky oddělen na deset asi kroků. Nemohl se nabažit medové vůně připomínající mu med čmeláků, jež v dětství vybíral na mezích. Usedl, zády opřen o dub a mimoděk zabral se do hry. „Jestli pak bych uměl ještě uplést věnec z dubového listí, takový, jakými jsme ozdobovali obrázky?" Uštipoval zdravé listy dubové, přehýbal je a zkoušel. Věnec rostl mu pod rukama. Povstal, aby natrhal nových listů dubových na na omládech křovinatých, a — dech se v něm zatajil překvapením:

Dvě dívčí hlavičky vynořily se na cestě pod mýtinkou.

Beneš je poznal. Byly to dcerušky hostinského Jana Svobody. Svoboda nebyl rodem z Brumovic, přistěhoval se do vsi z Archlebova, zdá se. Jeho žena také nebyla domorodka, nýbrž z Kloboucké rodiny Bezděkovy. On byl muž zdravý, černooký a černovlasý, kypící životem a šprýmem; hostinská byla něžná bytost plavovlasá, v tváři bílá, vždy čistá jako z cukru, nehodící se na ves. Beneš chodíval k nim po několik let na stravu o prázdninách, všímal si i děvčátek jejich, z nichž starší podobna byla otci a mladší jakoby vypadla matce z očí. Dosud si však nikdy neuvědomil, jak spanilé jsou to dívenky.

Snad k jejich kráse přispělo i dnešní nedělní jitro. Celý ten den byl jaksi sváteční, jakoby i příroda dnes oblékala svou sváteční barevnou kordulku a v běloučké svítivé rukávce a chystala se

k službám božím, k nimž před chvílí zvony vyzváněly.

Jaká krasavice je ta starší! Není jí více než patnáct let, hodí se raději říci — patnáct jar. Sama byla vtělené jaro. Příroda dala jí své nejladnější tvary, oděla ji nejsličnějšími barvami a vdechla do jejích očí všechna tajemství. Jak stála tam na cestě v slunci, oblitá jeho sálavou září a zahřátá svým mládím, jak nachem barvily se její snědé líce a jak havranní vlasy nepodajně spjaté houpaly se kol hlavy, byl to smavý lidský květ, obraz mládí a krásy na věky nezapomenutelný.

Mladší dívčinka byla plavovlasá do hněda, snad dvanáctiletá, ještě dítě. Měla lehké šatky, jež nekryly holých ramínek, a bohaté vlasy se jí stále rozvazovaly a padaly na ramínka. Přiběhla sem k lesu se starší sestrou a nevěděla, co začít sama se sebou ani s tou krásou přírody kolem sebe. Pobíhala jako kozička, volala, švitořila, trhala a zahazovala květiny, zatím co starší dívčina nedočkavě se ohlížela a stísněně postávala, jakoby chtěla něco zaslechnout.

V tom se zaševelila a zapýřila a náhle se sehnula; hledala něco, co by utrhla. Patrně jen, aby skryla rozpačitou tvář.

Z opačné strany na cestu pod mýtinkou někdo přicházel. Dle všeho dva mladí lidé — jeden zlehka zpíval, druhý hvízdal do kroku.

„Aj, dostaveníčko? Tak mladičká!" Hledí Beneš ze svého poloúkrytu a vidí: Líkař a Vávra. Dva studenti z dědiny nestejného věku: Líkař, vrstevník Benešův, dokončil právě reálku v Brně, byl také dvacetiletý, po prázdninách půjde na tech-

niku do Vídně; Vávra byl patnáctiletý gymnasista a nepochybně jen trpně provázel staršího studenta.

Studenti se vesele přiblížili, a dívčiny tiše se zaradovaly, ač starší předstírala neuměle, jakoby byla překvapena. Ze všeho vidno — staří známí. Pojednou ani studenti, ani dívčiny nevěděli si co povídat, což bývají nejsladší okamžiky pučící mladé lásky.

Beneš chtěl houknout, chtěl vyskočit z lesa a vesele překvapit všechny. Ale pocítil náhle, že by v této společnosti byl zbytečný, ne-li nevítán. „Však oni mě zpozorují sami," řekl si. Nebyl vzdálen od nich ani dvacet kroků a řídkým dubím byl kryt docela nepatrně.

Než milá čtveřice neměla kdy dívat se do lesa. Beneš slyšel, jak laškují a jak mluví, když už mluvili, docela všedňoučké řeči. Povídali si, kudy sem přišli, co viděli na cestě a že je čas jít do kostela. Jdou, jdou za takových řečí, a ona věděla přec, že Líkař jí vyznává lásku. Ona ji slyšela a ssála z jeho slov, která byla dojista nejvšednější pro cizí sluch. Ona ji slyšela, protože slyšela ne slova, nýbrž hlas jeho srdce. Sama odpovídala stejným nevýznamným způsobem, ale nejen líčka, nýbrž i hlas její se cudně zardíval.

Mladší párek zůstal pozadu. Studentík rozhrnoval před očima plavovlasého dítěte křoví · zdá se, že plašili ještěrku, neboť dívčinka každý okamžik sebou trhla jako k útěku.

Starší poodešli. Beneš viděl pouze hlavy jejich po prsa přes hustou mez. Stáli proti sobě a nehleděli na sebe. On vypravoval. Bože, jaká krasavice! Krása krásoucí! Žárný květ tohoto kraje!

Vášnivá, k oněmění blažená láska vanula jí z tváře a z víček přivřených pod černými řasami. Tváře její přelitoval nevýmluvný a přec výmluvný polodětský úsměv, jenž splýval s celou její bytostí v jedno. Když popošli několik kroků a když Beneš je viděl celé, zdálo se mu, že úsměv štěstí vyzařuje dívčině nejen z tváří, nýbrž i z prsou, z pasu, z rukou, a že ona se pod sladkou tíží první lásky takořka sklání únavou. Její oči nehleděly na něho, nehleděly nikam, a on přec musil cítit nevýslovnou jejich řeč. Ta tajemná řeč očí se doplňovala se šveholem ptáků a medovou žhavou vůní mýtinky v kouzelnou hudbu přírody, příroda sama vyznávala lásku za ně a jim oběma, příroda sama mluvila ta slova, kterých oni neuměli najít. Ale rozuměli jim, slyšeli je.

— A — í — ozvalo se zděšené dětské vypísknutí. Je — jé!

— Ale nebojte se! bylo slyšet hlas malého studenta.

— Co se jí stalo? volal Líkař a chvátal i s dívčinou k mladší sestře.

— I nic. Ještěrka jí přeběhla přes botky, odpovídal Vávra.

— Chi — chi — chi, šveholila již zvonivým smíchem žabka a ukazovala prstem přes mez: Tam i — tam utekla — chi—chi—chi — utíkala mně přes nohu až na punčošku — to jsem se lekla — chi—chi—chi!

A začali se smát všichni jako děti.

Znenáhla zmizela celá čtveřice Benešovým zrakům za hustým doubím a vynořila se mu až

zase na cestě ve vrchních polích. Šli domů; již podruhé vyzváněly zvony z Brumovic na hrubou.

Potom i Beneš vyšel na vozovou cestu, pozdržel se však u lesa, neboť nechtěl jich dohonit. Vrátil se ještě i na místo, kde byl dříve ukryt, a spěšně dopletl dubový věneček, jejž složil jako papírovou pentli a ukryl v kapse.

Když vyšel na cestu, na níž poznával v prachu stopy čtyř svých předchůdců, usmál se sám sobě. Jeho úsměv znamenal: „Takový jsem já rolník — hospodář — apoštol — dnes. Blouzním po lesích a vyčihávám zamilované děti. Jaký budu za rok — za dva? Budu mít patrně jiné zábavy i starosti!"

V tu chvíli letní dopoledne všecko bylo rozehřáto v parný den, který by jindy byl nesnesitelný úpalem slunečním. Ale že bylo po dešti, červencové horko přemáhalo vlhký vzduch, a tráva i země dýchaly vůní. Všecko bylo prosyceno vůní a svěžestí. Lehounký větřík roznášel po kraji hlahol zvonů, které v tu chvíli vyzváněly na mši ve všech vesnicích. Snad už Beneš neslyšel ani skutečných zvuků jejich, než nesl je v sobě. Tu s vrchu, jenž stoupá nad Brumovicemi, je širošírý rozhled k východní straně. Beneš viděl na tmavé lesy až kamsi daleko za Ždánicemi, ke Kyjovu a Strážnici. Bylo nepochybno, že vidí až k Javořině a na uherskou stranu, kde však obzor země a oblohy splýval v neurčitý pruh jako lehoučkým stříbrným prachem zvířený.

Kus země leželo před ním. On patřil na ni. jakoby se sama prostírala k jeho nohám. Vcházel do země, kterou znal a která přece mu dnes byla

nová, protože přistupoval k ní s novými city a plány. Hle, tento kraj bude působištěm jeho! Jaký krásný kraj! Mladý, čerstvý jako ta mladistvá krasavice v prvním rozpuku tam u lesa. Kdo ví, že ona tady pučí na květ? Má cenu pro krále její liliová šíje a její líce mechových růží opěvovali by knížata básnická. Ale když jí nikdo nebude vzdělávat a ušlechťovat, najdou ji tu po letech jako kuchařku v selské hospodě s vyhrnutými rukávy a umaštěnou zástěrou. Tak ten kraj rodí i selský lid zdravý a nadaný, jenž však zanedbáváním planí a na konec pustne pro postrach soudů a k lítosti vzdělanců a politiků. Málo je krajů, kde lid má právo tak být pyšný na svou minulost. Tento cíp moravský vedl kdysi slavný život duchovní: co dědina, to sekta náboženská — Kališníci — Luteráni — Bratři — Novokřtěnci; to znamená bohatý život všech, neboť myslili, hloubali, četli a sloužili Bohu, jak každému rozum a srdce kázaly. Jaké to pomyšlení, že tu v Kobylím Bratr Vavřinec Orlík spravoval sbor bratrský a že tamto v Divicích Novokřtěnci v ústraní založili si vesnici. Nyní mrtvo, poušť duševní. Věděli by to naši lidé, kdyby byli lepší, a byli by lepší, kdyby znali slávu svých předků. Ti předkové vydrželi náraz Maďarů, Turků i Tatarů — dnes je ožebračuje několik chytrých rodin židovských. A je nemožno skoro, aby nadaný člověk nebyl mezi nimi taškářem. Oni svou tupostí svádějí k hříchu.

Než ta původní síla země jest pouze ušlapána a zadupána do půdy zemské. Kdo ji rozbrázdí a rozorá, osvobodí moc země ze zakletí posledních věků. Tak hrdinové v pohádkách osvobozují za-

kleté a vězněné lidi. Právě v těch pohádkách vysloven je symbol osvobození: Bohatýři jsou vesničtí synkové, hloupí Janové zpoza pecí, kteří nevěděli o své hrozné síle, ale když svou sílu zkusili, stávali se hodni trůnu.

A Beneš, jak tak šel s očima hledícíma do dálného kraje, připadal si pojednou jako sám bohatýr přicházející odpoutat a rozpoutat uvězněné síly kraje tohoto, zpřetínat pouta a rozplašit tmu. Tma ta pršela na kraj z křídel mohutné příšery, jež se táhla nad hory a doly — obludy nebylo vidět, ale křídla její přikrývala všecko, kam oči dohleděly: městečka, vesnice, dvory i samoty.

Potom vejde on, bohatýr, do vesnice a do lidských příbytků. Milovat lid, to znamená vyhledávat ho v barácích a chalupách, ne na sjezdech a táborech. Vejdi, hrdino, do světnice chudé a plesnivé! Usedni na legátce černé a špinavé. A mluv k nim. Nemysli na to, že vzduch je nevětraný — mluv k lidem tady. Ruce těch lidí jsou hrubé, rozpraskané jako kůra starých stromů, a z šatů jejich čpí starý zápach. Ba všechno tam čpí a řeže do očí jako kyselina. Ty jim však podávej svou běloučkou ručku a mluv k nim. Oni nebudou napřed k vůli tobě větrat, mýt a napouštět se voňavkami.

Poněvadž nevěří, že by mohli žít v dostatku a blahobytu, nebudou-li nepoctiví, hrdino, pracuj, dři, hospodař, ukaž jim to!

Poněvadž nevěří, že by kromě pluhu a opratí mohli udržet v ruce také knihu a časopis, ukaž jim na Wolfa! Nemá-li on ani ty škody z toho, když víte, co se děje kolem v širokém světě, i sedlák nepochybně bude míti zisk ze vzdělání.

Příkladu uvěří. Budou stát nejprve pevně na své půdě. A když budou stát pevně na své půdě, budou se vzdělávat, aby mohli být svobodnými lidmi a stát hrdě před úřady i před trůnem.

Všechno dýchalo v přírodě jistotou těchto myšlenek Benešových, slunce zářilo ne na přítomný, nýbrž na příští šťastný tento a blažený kraj, jenž se k východu prostíral; skřivani zdvíhali se k oblakům, aby viděli novou tu zemi zaslíbenou, oplývající bohatstvím a prozpěvovali vítězoslavnou píseň. Beneš rozplynul se takořka v ducha bez těla, a jeho duše v odevzdaném zbožňování a v blahu sebeobětování a konečného vítězství vznášela se nad pahorky, lesy a potoky.

Ó sílo a moci země... začínal u vytržení hledat slova pro své opojení. Než v tom již stál před kostelem a s nevolí probíral se k procitnutí a ke skutečnosti, neboť před kostelními dveřmi stáli lidé, zejména svobodná chasa, kterou se musil prodírat, aby se dostal na pavlač. Ustupovali mu s nechutí a nevrlými nebo káravými pohledy dávali mu na jevo, že měl přijít časněji, aby druhých nerušil.

Již dávno stál na pavlači přitisknut k varhanám a ještě nebyl duchem přítomen tak, aby chápal obsah slov kazatelových. Nic se ho nedotýkalo, až pojednou probudila ho slova, která se čtou v neděli 8. po sv. Duchu:

„Co slyším o tobě? Vydej počet z vladařství svého..."

Benešovi připadalo, že kněz pojednou káže k němu. Co slyším o tobě?

Nuže dobrá. Přijde doba, kdy vydá počet z vladařství svého v rodné obci. On oráč, sedlák,

hospodář. Zatím co jiní svůj cit, své nadšení a myšlenky budou vybřinkávat v básních, on je bude zaorávat do země, aby z nich vzešly klasy, úroda osvěty a blahobyt tělesný i duševní. Není nízkého zaměstnání, lidé jsou nízcí. Každá práce čestně a pořádně konaná je slávou. A když ji vykoná on, Jiří Beneš, ať větry zavanou nad jeho hrobem zde za kostelní zdí, a hlásají světu, že tu žil člověk, jenž povrhl leskem světa velikého a byl šťasten, že v chatrné dědině vzdělával pole otcovská a učil lid krásným a občanským cnostem.

Co bylo dále v kostele a jak se dostal domů, Beneš nevěděl. Nemluvil s lidmi, nedělní dopoledne uzavřené v prsou svých nesl si do svého statku...

* * *

V hostinci u Svobodů měli jednu světničku vyhraženu pro vzácnější hosti, zvláště pro obchodní cestující. V té dnes obědval Beneš u velikého stolu, sedě na jednom jeho konci, kdežto na druhém konci prostřeli hospodářskému adjunktovi z Ostrůvka. S ním se Beneš ještě neznal, neboť adjunkt obědvával u Svobodů jen v neděli. A byl Benešovi nepříjemný. Už tím, že měl vlasy tak ulízané a kníry navoskované...

Na stůl prostřela a jídla oběma přinášela černovláska, starší z dívčin hostinského. Jen se mihla s talíři a již pokaždé zmizela. Zardívala se, když s ní mladíci mluvili. Kdežto však Beneš, ač byl starý známý v rodině, mluvil s dívčinou šetrně a s onou zdrženlivostí, kterou si panenská

krása podmaňuje nepochybně i divochy, adjunkt byl pořád na skoku udat před dívkou dvojsmyslnou poznámku a světácký žert. Byl by nejraději v její přítomnosti častoval Beneše lechtivými anekdotami z pikantních časopisů. Beneš však odzbrojoval ho zarytým mlčením a zdánlivým neposloucháním. Urážello ho i stálé oslovování „Krásná Toni" (ačkoli Toninka pokaždé se rozkošně proto zapýřila a zasmála) a ještě více vševtečná vtíravost, kterou jevil k Benešovi.

„Což pak ten chlapík na mně nevidí, že jsem já jiný člověk? Nevidí, že jsem přijel s úmysly vznešenými a že od tohoto dne začne v Brumovicích jiný život?" Beneš byl ješitný jako každý mladý člověk v jeho letech. Domníval se, že adjunkt musí znát jeho životní plány a chovat se k nim s uznáním, ne-li s obdivem.

Jak nejrychleji mohl, Beneš dokončil oběd a dal si donést sklenici vína do zahrady. V zahradě byl nad kuželníkem altánek, pražilo do něho za poledne slunce, ale Benešovi bylo tu volněji, že byl sám.

Víno mu přinesla Toninka.

— Mám pro Vás něco, Toninko!

— Ano? podivila se a lehce se zašvevelila.

Beneš urovnával dubový věneček, pokropil jej vodou a tak ho spravil, že vypadal docela ještě čerstvě. Dívka zvědavě na Beneše pohlížela. On opatrně vzal věnec a navlekl jej jemně na dívčinu ruku, obnaženou až po lokýtek, kterou povolně držela.

Zapýřila se, jakoby se třešně orosila.

— Tak, německá víla, řekl Beneš, a oba se současně zasmáli.

— Ten je hezučký, kde jste ho vzal, pane Beneši?

— Posílá Vám ho — ještěrka. (Tak náhle to Benešovi napadlo).

— Ještěrka?

— Ještěrka, která dnes ráno utíkala z lesní meze do mýtiny dubové.

Účinek těchto slov byl neočekávaný. Toninka zbledla, ucouvla nepochopitelným úlekem, zatřásly se jí rty, oči se jí podlily, jen jen že z nich slzy nespadly, a slova nemohla promluvit.

— Co je Vám, Toninko?

V tom se ozvalo ze dvora volání tenkého hlásku.

— Faninka mě volá, řekla smutně dívčina a odešla ze zahrady krokem zaraženým, zhola nešťastným. Věneček objímal jí ručku, ale ona si ho nevšímala.

„Co jsem spáchal hrozného — pravil si vyplašen Beneš — vždyť nevinný žert nemohl jí urazit? A přec se vyděsila, jako bych byl zpustošil chrám před její tváří, jako bych byl poskvrnil svatyni! Bylo by možné, že prozrazené tajemství tak ji zdrtilo?

Beneš byl mrzut. Po chvíli vstal a šel do hostince. Na dvoře potkal malého diblíka, jemuž neposedné bohaté vlasy jako dopoledne u lesa, tak i nyní padaly přes ramínka a pořád v čemsi překážely.

— Faninko, řekněte Tonince, že bych se jí rád na něco zeptal.

— Řeknu, odvětilo skotačivé kůzle.

V okamžiku bylo kůzle zpět z pokoje, upřelo nevinné oči na Beneše a ty oči se zrovna hlasitě smály:

— Že Toninka nepřijde.

— Proč pak?

— Že se stydí.

Pozdě odpoledne dověděl se Beneš, že v Brumovicích je doktor Waraus z Klobouk. Potěšilo ho, že jej může vidět. Vyšel spěšně z domu a šel k domu přednosty Kopečného, u něhož lékař měl nějaké jednání. Dr. Waraus zrovna již vycházel od přednosty. Nezměnil se, co ho Beneš neviděl. Vlasy a vousy poněkud v nepořádku, ale v šatstvu stále švihák. A stále hubený jako kost.

— A, má úcta, pane Kolumbus! zvolal doktor Waraus oživeně, když Beneše poznal.

— Proč Kolumbus? divil se Beneš.

— Nevíte, když Kolumbus přistál na břehu Ameriky, že ho tak vítal Čech-šumař...

— To vím. Ale proč já — — —

— Myslete si, synečku, že já jsem ten český šumař. Vy však jste opravdový Kolumbus. Přistál jste u břehů neznámého světa, — já vím všecko, — že jste přeplul oceán gymnasijní, abyste objevoval a dobýval nového světa. Duševního — temné pevniny — terra incognita — tedy má úcta, pane Kolumbus!

— Ah tak, přikývnul Beneš lehce hlavou a sotva znatelně se pousmál.

— Nemyslete si, synečku, že Vaše zásluha bude menší než Kolumbova. To ne. Bude to ve-

liký objev v říši duchovní, vykonáte-li, co chcete a dáte národu příklad, jak inteligent může a má pracovat, aby pozdvihl lid.

— Veliký objev snad ne — —

— Není Vám známo, synečku, co potkalo mnohé misionáře v temné Africe? Šli apoštolovat mezi divochy a za deset let byli z nich také divoši. Přestali číst a psát a kázat a chodili nazí. Veritábl divoši.

— Pokusím se, abych se nestal divochem.

— Můžete být ještě něčím horším — národním vůdcem. To je teprve krásná sorta lidí. — Ostatně musím se ještě zastavit taky u Maicnerů. Počkáte?

— S radostí, pane doktore.

Byl podvečer. Lidé vycházeli z domů mezi zahrádky si sednout, neboť žár sluneční ustal. Beneš přecházel po cestě v dědině jen pomimo několik domů, aby se příliš nevzdálil. Pociťoval, že se na něho upíraly oči hospodyní a tetek na besedách shromážděných a že se o něm mluvilo. On sám nehleděl na pravo ani na levo, nýbrž pozoroval několik obláčků, které se začaly zardívat od západu a táhly k východu přes ves. Táhly, řídly a trhaly se jako v krajkovaná prostěradla, a z krajek, které vítr patrně z lehka utrhával z celku a po nebi rozfoukával, dělali se beránci.

Dr. Waraus se vrátil. Hleděl vážně a nepromluvil.

— Kdo u Maicnerů stůně? ptal se Beneš.

Dr. Waraus zůstal odpověď dlužen. Šli vedle sebe mlčky a již skoro vycházeli z vesnice, když pravil:

— Kdo stůně? Chasník. Poslali ho z vojny domů.

— Co mu chybí?

Zase šli vedle sebe mlčky až na cestu, která vede do Morkůvek (ten směr udal dr. Waraus), a zase se doktor vytrhl jako ze sna:

— Smola. Není pomoci. Chtěl si pomoci z vojny — začal jíst a pít šafrán — žaludek pryč — úbytě — pomůže si z vojny rovnou na hřbitov. Smola. A už si skoro dva roky odsloužil.

— Tak těžká nemoc?

— Vy a já už bychom byli dávno zahrabáni. Co by kůň nesnesl, to ještě snese Brumovčák, Morkovják, Šitbořák, Krumvířák. Ale tento už je žlutý — — V Morkůvkách mám zrovna takový set sak slovácký případ. Báječné plemeno jste vy, Slováci.

— Co je tam?

— Smolové, kradli ve dvoře obilí na špýchaře. Byli tři. Jeden shazoval pytle druhým dvěma. Ve dvoře povstal šramot, nějak je poklasný vyčichal a hnal se ke špýcharu. Ten, co byl na špýchaře, seskočil rychle, a všichni utekli. Ale ten, co seskočil, naskočil na kosu a usekl si kus paty. Kosa i zem se zbarvila krví. Našla se stopa kus cesty, teprve tam mu nejspíš nohu zavázali. Bylo patrno, že zloději byli z Morkůvek a četníci tam zavedli pátrání. Ten chlap bez paty, svobodný chasník — Petráň se jmenuje — aby neupadl v podezření, obul boty, včera s jinými celý den sekl a dnes šel k muzice. Tancoval jak druzí. Teprve v jednom kole omdlel, a když ho vynesli, zpozorovali, že mu z boty crčí krev. Poslali pro mě vůz. Čeká tam

na mne. Škoda chlapíka, až se uzdraví, bude sedět; už ho jistě v tu chvíli četníci vyslýchají! Ale mluvme o Vás — Vy teda budete sedlačit, apoštolovat — —

— Chci, klidně Beneš přisvědčil.

— Jaký máte plán?

— Především chci se přizpůsobit lidu, žít jako všichni ostatní, abych byl jako jeden z nich a oni aby mě pokládali za svého.

— Mm, mm — zakýval doktor hlavou.

— Myslím, že je to podmínka, abych mohl zdárně působit. Inteligence, která vychází na venek, nepřizpůsobuje se lidu, nezná jeho citů, nešetří jeho rozmarů, zvyků, povahy.

— Ano, to je bláznovství, řekl ostře doktor, a co vy chcete, je také bláznovství.

— Nerozumím...

— Ta inteligence, kterou máte na mysli, nepřizpůsobuje se lidu, protože lid dře a klame. A když se přizpůsobuje — když „zná jeho city (ta slova doktor opakoval posměšným tonem), šetří jeho mravů, zvyků, povahy", klame ho ještě víc a potom ho také dře. Hustopecký advokát Demel se nepřizpůsobuje, mezi lid nejde, jenom posílá své drabanty na exekuci. Jiní se přizpůsobují: chválí kroje, sbírají malované hrnečky, pořádají banderia na slavnosti do Brna a procesí na posvátný Velehrad — ti to teprv umějí, synečku!

— Tak co, pane doktore?

— Vy budete jednou na ten pos-vát-ný Veleh-rad zpomínat! Však Vy jste tam také putoval s pobožnými vlasteneckými poutníčky. Budete zas šetřit citů a mravů...? No, dobrou noc! Mudrci!

Vodíte lidi do tmy, aby si zvykali světlu. Já být Vámi — žádný apoštol. Sedět na svém gruntě, hospodařit a nechat jich. Až ukážete, jak se má pracovat, nelhat, neokrádat obec, nechlastat, nýbrž dělat přísný pořádek; nikomu nic neodpouštět, nemazlit se, nýbrž: „Pracovals — tady máš mzdu a jsme si kvit"; oni sami přilezou, oni musejí přilézt a prosit: „Pane, ukaž, poraď, pomoz!" A hlavně si pamatujte: Nemazlit se, být tvrdým, jakoby Vám po nich nic nebylo. Za druhé — nic se nepřizpůsobovat. Jak se chcete přizpůsobovat? To by byla první lež a oni ji okamžitě vycítí. Mezi Vámi — člověk s gymnasiem — a jimi — analfabeti — není žádného přizpůsobování. Oni musejí vidět příklad počestného života, protože jsou zkaženi až do morku svých kostí. Když budete pořádně hospodařit, nejdřív zbohatnete. A hned budete autoritou. Potom přijde čas, že si řeknou: „Jak pak zbohatl?" A uznají, že se může bohatnout počestným způsobem. Teprve tehdy začněte i kázat: Hleďte, smolové — jen prosím Vás, neříkejte jim „Bratři!" — hleďte, smolové, takto se to dělá. A teprve tenkrát Vaše rada a pomoc bude jim něco platna; teprve tenkrát uznají, že máte dobré srdce a snad i uznají, že jste jeden z nich.

Doktor Waraus zrovna chrlil svou řeč, zlobil se a křičel, jakoby peskoval. Když uviděl Beneše zaraženého a zardělého až po uši, řekl mírněji:

— Nic si z toho nedělejte, to je můj způsob, já ty smoly zdejší znám. Proto bych zuřil. Ale toho národopisu nechte — bílé gatě, rozmarín, pěsničky, to patří k čertu. Zeptejte se Vašeho faráře (o Wolfovi nemluvím), má-li rád, když si ná-

denníci zpívají na jeho poli. Vrchnosti oslazovaly tak robotu sedlákům; pozvaly gajdoše, aby jim o žních vyhrával. Tenkrát lidé práci nenáviděli a pracovali na oko, protože zadarmo. Dnes není robota, nádenník si dá platit — dobře platit, to uvidíte — a proto nezpívej, pracuj! Žádný národopis, starožitné city... A šetřit mravů (doktor opět chytil posměšný ton), zvyků, povahy... Roku 1863 začaly se slavit vlastenecké pouti, církev se sbratřuje s národem, a r. 1866 už se usadili v Praze tři jezoviti, kteří si jdou pro výsledky vlasteneckých poutí. Přijdou jednou také do Klobouk a do Brumovic.

— Pane doktore, hledíte příliš černě, zdá se mi, a příliš zoufáte. Mohl byste mne strhnout v beznadějnost. Na štěstí pro mne Bezdělkovi, kterých si stejně vážím jako Vás, vnukají mi důvěru.

— Kdo pak?

— František Věnceslav, sestry jeho.

— Beznadějnost... Mm... Přiznejte si, jak byste Vy soudil na mém místě, kdybyste tu prožil dobu jako já. Mám já mít naději, když jsme tak daleko pokročili v osvícení a osvěcování, že staří lidé dnes zpomínají starých zlatých časů a myslí tím časy před rokem 48.? Není hrozný ten — „pokrok!!? A co se týká kobylských — oni se šálí lží, aby mohli být živi. Vymyslili si lež, aby jim byl život snesitelnější mezi těmi smoly; vymyslili si lež, aby mohli věřit, že přijde pokrok a jednou že bude líp. Löbliche agentur (ctěné jednatelství) — tak dr. Waraus nazýval jednu ze slečen Bezděkových, která věčně byla

zaměstnána službami, jež všichni známí a neznámí, potřební i nepotřební ukládali — löbliche agentur Vám řekne, když slyší o svinstvu a darebáctví svých drahých spoluobčanů: dass ein besseres Herz trotzdem in ihnen schlägt, als bei zivilisierten Menschen, die zwar gelehrter, aber nicht besser sind. *) Já to znám. Jednou mi to řekla. A nevěřím tomu.

— Já věřím, zvolal Beneš. Věřím. A vzpomněl si na svou ranní procházku, na své odhodlání a na štěstí, kterým ho důvěra naplnila.

— Slouží Vám to ke cti, synečku, ale já jsem ze starého pokolení. Ostatně povíme si to za několik let, vydržíte-li tu několik let. Neboť kamení je v Brumovicích dost.

— Jaké kamení?

— Proroci nikdy nepřicházeli hlásat lidem příjemné věci. A —

— A —?

A lidé odpovídali prorokům kamením. No, už jsme až v Morkůvkách, vraťte se, synečku! A jestliže jsem Vás rozčaroval, promiňte! Já Vás mám velice rád. Tím se může vykázat v tomto kraji málo lidí. Na zdar! a stiskl pevně Benešovi ruku, že by té síly nebyl čekal v jeho pakostnicovém těle.

Beneš vracel se k Brumovicím jako stlučen. Tento dr. Waraus — uvažoval — vysušil by v člověku mozek i krev. Je trpký, hořký a rozbolavěný. Zlořečí a nevěří, ale musí se mu odpustit všechno,

*) Že přes to v nich lepší srdce tluče než u vzdělanců, kteří jsou sice učenější, ale ne lepší.

neboť sám trpí. Nepitvá z rozkoše, nýbrž z bolesti a sklamání. Řeže sám do sebe, do svého masa, a krvácí...

Slunce sklouzalo za vrchy a na opačné straně zaleskl se mdlý měsíc, půlměsíc. Vzduch byl tichý, ani se nehýbal. Z luk a z bývalého rybníka zarostlého řepou zavanul chlad a syrová vůně vlhké trávy. Tak se pomalounku šeřilo, jakoby se tmě nechtělo zahalit záclonou krásný nedělní den. Takový krásný letní den, jenž Benešovi přinesl bohatství dojmů a citu, v němž stoupal jeho duch do závratné výše a zase klesal, jako sražen. Ne, nedá se sraziti k zemi. I tento vlahý, teplý večer čeká něco a nezahaluje se v tmu...

Z vesnice zahlaholilo klekání. Odzvánělo krásnému dni a ani v těch zvucích nebylo smutku.

Na kraji vesnice ozvaly se ženské hlasy.

— Just tadyto šíl doktor.

— A dejte mně pokoj s doktorama.

— Proč?

— Jak tá naša Sefka, mohla dobře běhat tadyk po trávníkách. Mohla vykřít.

— A proč nevykříla?

— Ale on ju přemohl líkama.

— Ná, možná dosť.

Beneš ztrnul a počkával za acházem, aby neviděl těch pověrčivých žen, ubohých, zatemnělých žen. Byl uražen i ponížen takovou tupostí, jakou slyšel o doktoru. Nebyl však naladěn, aby k nim přiběhl a přesvědčoval, jaké nesmysly tlachají.

Po chvíli se ženy vzdálily, a Beneš kráčel s hlavou skloněnou a zabrán v myšlenky, které byly

neládné. V hostinci u Svobodů bylo již světlo v oknech, ale nezastavil se tam. Dr. Waraus mluvil o kamení, nevěřil mu, a za půl hodiny sám byl svědkem, jak ostrý kámen fičel mu okolo hlavy za doktorem. Takové je to kamení.

Doma přecházel po svém statku. Večer byl vlahý, hvězdy konejšivě svítily, Beneš však neměl pokoje. Měl upravený byt ve světnici, kde bydlíval jako chlapec s rodiči. Tam vešel nejdříve. Nájemník — truhlář — vystěhoval se koncem června odtud. Všechno si jasně představoval, jak tu za rodičů stávalo: kde býval stůl, almara, lůžka, obrazy. Bylo mu teskno ze zpomínek, i vyšel na dvůr. Na zápraží šepotalo listí starého akátu, který tu také žil ještě jako svědek bývalých časů. Dvůr byl prázdný — bez nářadí, bez drůbeže; jen holá studně se sruby osaměle stála v koutě. „Aspoň psa kdybych měl, abych nebyl tak sám," řekl si Beneš a přešel přes dvůr do humna. „Je možná, že mám v prsou mnoho lásky a málo znalosti tvrdých potřeb vesnického života. Než toto hnutí ve mně není žádný vrtoch, žádná romantika. Hlas krve, pokrevenství se všemi těmito lidmi vedlo mne sem, a tady zůstanu". Znova a znova se ubezpečoval Beneš, že není dítě a že doktora Warausa časem odzbrojí.

Opřel se o starý ořech v humně a stoje v hustém stínu jeho, hleděl dolů na statek. Zde v tomto humně stával kdysi otec Jiřího a chodíval tam k plotu Krátkých, kde na něho čekávala Hanyška. Oba byli nešťastni, otec nešťastnější... Nepovědomo jak, začal si Jiří říkat písničku. Ne zpívat, říkat si v duchu jen slova:

Má mamička neví,
ani vědět nesmí,
za kým mé srdečko
ve dně v noci teskní.

Teskním, bože, teskním,
za šohajkem hezkým,
žalovala bych si
svej maměnce, nesmím.

Nápěv té písničky jakoby se sám od sebe rozlíhal k jeho slovům nad humny a nad celou dědinou. Slova i nápěv vyjadřovala jeho náladu, třebas to byla písnička zamilované dívky. Ach, jak by mu ulevilo, kdyby mohl svou hlavu položit na matčin klín...

XV. PAN KOLUMBUS NA DĚDINĚ.

Lidé brumovští hleděli udiveně na počínání studenta Beneše. Většina nemyslila jinak, nežli že je sběhlý student. Propadl patrně při zkouškách (neznámo, jakých) a proto nyní chce sedlačit. K dalším studiím se nehodí. Z toho, jak obyčejně, i lidé Benešovi docela cizí, kteří jaktěživi se o něho nezajímali, domnívali se, že mají právo činit si ze sběhlého studenta posměšky, jako že „študoval na sedláka" a „vyštudoval až na motyku".

Jen málokteří zvěděli, že je to divná věc s tím studentem, že Beneš byl opravdu výborný student a kdyby chtěl, že by mohl jít na panáčka, na profesora, na doktora, na advokáta, nač by chtěl, protože má výbornou hlavu. Podle jejich rozumu měl jít ovšem na panáčka, neboť z toho by měla čest celá obec brumovská, už proto, že od smrti Pátera Hrázy žádný student svého rodiště Brumovic neoslavil. Byl tu Gregor, ten toho nechal a je vojákem, Průša šel jenom na učitelství a Líkař ten vůbec nevstoupil do latinských škol, nýbrž do jakýchsi jiných. Někteří, kteří tomu všemu neroz-

uměli, hádali, jestli snad Beneš si knihami nezmátl rozum. Ťukali si při tom na čelo tajemně a připomínali si, že „snáď se vrhne po stařečkovi Hrabcovi — kdož to може vědět...“

Nebylo snad člověka v Brumovicích, který si dovedl představit, že člověk školami prošlý chtěl by pracovat rukama a že by mu práce tělesná nebyla trápením jako jim. Trápením, ke kterému odsouzeni jsou jen ti nejnešťastnější. Ani církev ani škola nedovedla do tehdejší doby opravit v lidu starý židovský názor, že práce tělesná je kletbou, jakož bylo Adamovi řečeno v ráji: V potu tváři své chléb jísti budeš, dokavad se nenavrátíš do země, ze které jsi vzat. —

Jen dva nebo tři z mladších sedláků nebyli tak zatemnělí, aby se styděli za svůj selský stav. Ti také brzo pochopili, co Beneš myslí. Chválili ho za to a chtěli mu být při počátcích na ruku, než se do všeho vpraví. Nejlepší z nich byl Josef Kovářík. (Bacháček, který tolik let býval v dědině nejpokročilejším sedlákem, sestárnul, zapomínal se ve víně a stranil se života; byl skutečně stařeček). Mezi chalupníky lepší člověk, světa znalejší, pokroku přející, byl František Mikulič; pro jeho obratnost v písmě a ve znalosti mnohých zákonů přezdívali mu „advokát“ Mikulič; byl bezdětný, měl méně starostí, a proto po názoru sedláků mohl prý líhávat v knihách.

Největší rozpaky a starosti Jiří Beneš dělal strýci Filipovi Kuchaříkovi, majiteli jednoho z větráků brumovských a velikému umělci na bubny kostelní. Kuchařík měl na větráku — na své vyvýšené pozorovací stanici — velikou knihu

a do té zapisoval všechno, co pro sebe pozoruhodného zvěděl. Byla to jakási stručná statistika hlavně narození a úmrtí v Brumovicích; vedle toho však Kuchařík zapisoval školní visitace, krádeže, pád dobytka, kdy přiletěly a odletěly vlaštovky. Zvláštní oblíbenou rubriku měl, do které zapisoval, kolik bylo na Petrově kterého roku vysvěceno panáčkův a odkud který je. Jaký účel měla tato statistika, nikdo nevěděl, ale vědomosti v tomto oboru povyšovaly Kuchaříka v očích všech spoluobčanů. Stopovalť celou diecesi brněnskou. Kuchařík zašel si každoročně na brumovskou nebo na blízkou faru a vyprosil si odložený schematismus diecese brněnské. Tam v dodatcích bývala přidána jména chovanců chlapeckého semináře v Brně, a Kuchařík ta jména rok od roku stopoval, až je shledal v semináři kněžském (ovšem sotva polovici) a potom při vysvěcení.

Že Benešův student knězem nebude, to Kuchařík usuzoval již ze seznamu seminaristů. Jeho jména tam neměl. Ale čím bude? vrtalo mu mozkem.

A naráz student usadil se na dědině.

Kuchařík nad tím potřásal hlavou a krčil rameny.

Jedné neděle sedě na svém větřáku, kde zapisoval nějakou novinku (však v neděli se nemlelo), Kuchařík zpozoroval Beneše jdoucího do Klobouk a viděl ho oblečeného v sokolských šatech. (Beneš dal se zapsat za člena brněnského Sokola hned po maturitní zkoušce). „Kýho paroma totok je?“ přemýšlel Kuchařík, až mu za ušima praštělo. Červená košula! Mhm!

Některý den po té Kuchařík přitočil se k Benešovi na cestě u rybníka — bylo patrno, že na něho číhal — a začal:

— Tož, pane Beneš, nemějte za zlý, žije ešče ten Galibarda?

— Kdo že?

— No víte, co teho otca pápeža vyhnál z Říma, Galibarda.

— Ah, Garibaldi. Ten žije! řekl Beneš po krátkém přemýšlení.

— A je to chlapák, že? zamžoural Kuchařík očima na znamení: Přede mnou se může všecko mluvit, mně můžete svěřit své mínění bez obalu. — Je to chlapák! opakoval a pobízel Beneše, aby jen otevřel srdce.

— Je chlapík, toť se ví. Znamenitý bojovník za svobodu.

— Dybychme my takových měli... že? a Kuchařík zase mžoural očima.

— My zas máme jiné muže.

— Frajmóry, že?

— Svobodné zednáře, myslíte, Kuchaříku? Nevím o nich nic.

— Ba šmaka... Nevíte... No... řekněme pan Kornyšl je frajmór. Rozumíme... já to žádnýmu neříkám. Tak títo lidi v dědině kozla temu chápú, ale já...

— Proč si to myslíte, Kuchaříku, o Kornyšlovi?

— Tož jednú si Kornyšl pozvál k sobě panáčka, aby mu ukázal svoju moc. Venku bylo sucho, na prášek sucho; sluníčko pěkně svítilo. A jak Kornyšl s panáčkem seděli, tož na nich došla v jizbě veliká búřka, no taková opravděnská

búřka. Hřmělo, blýskalo se a pršelo. A venku sucho a slunko, a oni v jizbě zmokli, že byli mokří jak hastrmani oba. Tož ten panáček dostal strach a proti frajmórom už nikdá nekázal, co byl v Rakvicách.

— A neplkocte, strýče! zasmál se Beneš. Já si Kornyšla vážím, je výborný muž, ale takových babských pověr by člověk neměl vzít do úst.

Kuchařík věděl dost. S kým se potkal, tomu pod rukou svěřoval, že už tomu přišel na kloub. „Ten Beneš je frajmór. Už je to statý. Dělal se hlúpým, když sem ho zkúmal... no nešť, ale my nejsme udereni měchem... hm..." K tomu přesvědčeni přivedl Kuchaříka ne hovor s Benešem, nýbrž ta červená košile. Slyšel jednou od faráře, že ten Galibarda je frajmór a nosí „červenú košulu jako krýv".

Příští hospodář Beneš usadiv se na svém domě otcovském, dal jej od základů až do střechy opravit a vyčistit. Bylo na to potřebí mnoho peněz, neboť zdi střechou zatékaly shora a od spodu byly podryté, podlaha vytlučená. A jako stavení z venku, tak všechno ostatní bylo spustlé; dvůr vyježděný, samá zmola, humno neohražené, chlívky bez dvířek, konírny a kravín spustošeny, ovčírna spadla. Ovčírny ovšem nebylo již potřebí, neboť od té doby, co nastala dělitelnost statků, nebylo možná ovce v dědině držeti. Vozů a pluhů nebylo. Jiří prohlášen byv za plnoletého, vyzvedl si sirotčí peníze, a mnoho jich padlo na tyto správky, potom na koně, krávy, ušipané.

Přes to Benešovo zanícení nechladlo. „Jak pak

by vypadal statek", omlouval tu spustlost v domě sám, „když tolik roků byl bez hospodáře!"

Byly krásné červencové pohody, počasí stálé. Nebe od svítání čisté a jasné, bledě modré a když se za den i přehnalo po něm něco bílých roztrhaných krajkovaných obláčků, nezkalila se jimi klidná obloha. Za takových dnů již časně z rána mladý hospodář prohlížíval svá pole, na nichž obilí už bylo posečeno, poznával svá pole, na nichž nájemci ještě měli sadivo, rozpočítával příští setí a přišed domů, radíval se ve vhodnou chvíli o každém kroku s pokročilejšími hospodáři.

Jedné věci bylo mu líto. Po levé straně sice zůstal sousedem jeho, jako bylo od starodávna, sedlák Krátký; avšak soused jeho s pravé strany, mnoho již polností od svého statku byl odprodal — a tak Benešovi udělal asi pět rozličných sousedů. S této strany Benešův dům neměl štěstí na sousedstvo. Po Hantošovi Valném koupil podsedek hospodář, který také nebyl nic plechého. Šel ze čtvrtlánu na podsedek... Již na pohled bylo mu toho líto. Jak to bývalo hezké, když se člověk rozhlédl od Valných kříže ve Vrchním poli a na „předních" nebo „prostředních" všichni sedláci měli zasetu pšenici, dole u jezera na „dlouhých" všichni žito: pole vlnila jako rybník a vedle toho na jiných polích táhly se zelené koberce turkyně a sadiva! Radost pohleděti. Nyní — co roku 1869 přišel zákon, že sedlák smí děliti svůj statek — mnoho již bylo rozkouskováno, samá strakatina!

Beneš najal si znenáhla nádenníky a pacholka ke koním. Obsluhu a kuchyň obstarávala mu Vávrová vyjma nedělní obědy a večeře. Na neděle

a svátky Beneš chodil do hostince Svobodova. Bylo to pohodlnější. Také pacholek chodíval v neděli a ve svátek do hostince.

První a největší starost byla o hnůj. Kamkoli Beneš pohleděl na svá pole, byla hrozná, snad od smrti matčiny nikdo jich nepohnojil — strýc Kučera příliš nestaral se o sirotčí pole! Nedokračoval na pachtýře.

I to přešlo; Beneš jen nedočkavostí hořel, jak začne po žních. Sladko bylo mu na venkově. Šum a lomoz městský už mu nezněl v uších; klopot lidský, chvat, hrčení vozů, škola a zkoušky už mu připadaly jako zašlý sen; cizina, železnice, divadla, veliká města, to vše leželo daleko za horami: tu v širokém volném prostoru krajiny dýchal pokoj, vůni země a rostlin, slýchal vesnické zvonky, kohouty, štěbot husí, mírné hovory sousedů a viděl více sám na svou osobu. Snívai o tom, jaký ráj si tu vykouzlí, jemná rozkošná dívka s vykasanými rukávy vznášela se někdy před ním... tu na prahu síně bude jej očekávat jasná tvář její, ženy jeho, až znojen a prací zdravě unaven vraceti se bude z polí... Ku podivu tato sladká vidina ženská mívala podobu sličné Toninky z hostince.

Nadešla doba, kdy ponejprv si vyjel orat s pacholkem do pole, do Novosáda.

— Podívejte se, pravil mu pacholek, jak nám tu odorali. Dobré tři brázdy sú to a toť na podolku věc jak krok.

Opravdu, mezník byl vytržen a soused Zaklúkal, chalupník, kterému sousední Novosád patřil, měl na podolku rolí širší víc než o krok.

— Zavoláme sádčí! pravil Beneš.

— Nač sádčí? divil se pacholek. Zořeme, co nám patří. Beztak teho ten zloděj kolik roků užíval.

Beneše to nemálo zarmoutilo, že hned první jeho práce sotva obejde se bez mrzutostí a bez křiků.

— Ten to všeckým súsedom dělá, zlobil se pacholek a přece nemá nic, mamlas...

Pacholek oral, mrštkem změřil všecka sousedská pole na šíř a nabyl jistoty, že pole Benešovo je užší.

Odpoledne vyjel na tu stranu orat i soused Krátký. Beneš ho zavolal na radu. Šel za ním na pole sám a vyložil mu příhodu. Domluvili se, že pacholek má pravdu. Čím déle Beneš mluvil s Krátkým a čím více ho poznával — posavad spolu mnoho se nemohli stýkati, třebas byli sousedi, pro pilné žně a sklizně Krátkého — tím více se mu Krátký líbil. Byl pravý syn svého rozumného otce, toho tvrdého helvíta, jehož Beneš za chlapectví znal.

Podvečer vraceli se společně domů. Benešův pacholek jel napřed, Beneš kráčel s Krátkým za pluhem.

— Moc radostí mezi nama neužijete, pravil Benešovi soused. I zlosti se súsedstvem i všelico —

— No, však nejsem z cukru ani z másla, odvětil mu Beneš; vydal jsem se na vojnu, musím bojovat.

— Což o to... ale brumovskej lid je túze pozadu. Ani pořádní sedláci, ani trochu tak vlastenci....

— Budeme je napravovat.

— Och, to půjde kebsky, zvolal Krátký. Že su

já Čech, to já vím a co český národ znamená, temu taky rozumím. Mezi našema sedlákama teho nehledejte. Já sem v minulých rokách čtával spisy doktora Kodyma a „Posla z Prahy." To by měl každej sedlák čtávat. Ani byste neuvěřili, jací sú lidi u nás. Toť súsed Zelínka je boháč protivá mně, mluvíváme spolem přes plot v humně. Když poslanci naši šli do Vídňa, povídal sem mu: „Jářku, súsede, včil máme takovú konštituciju, jakú nám vzali roku 1849. Naši poslanci za nás ve Vídni bojujú." — „A jdite mně k čechmanu, povídá on, s tema Slovanama; kdybychme radši platili menší dáňku..."

„Je pravda, povídám mu, že my sedláci máme se nejprv o to starat, aby stodoly a skřichy byly nabité, aby sklepy byly vycpány, na sýpkách aby podlaha praskala a chlívy aby dobytku nestačily; ale když enom sejeme a sklízíme, prodáváme a platíme dáň, jestli pak nejsme jako ty vrby, co tím věc se zelenajú, čím věc je orubáte? Pták je stvořen k lítání a člověk k práci. Kdybych se měl povalovat, tělo by mě bolelo. Ale když aji chodím za pluhem, přece su snáď věc než můj kůň? Proto máme vědět, co se ve světě děje. Nynějšího času sedlák má číst, počítat a zvelebovat se." „A dejte mně pokoj s pranostykama", odbyl mě a šel radši do hospody.

Ba je to hrozné, pomyslil si Beneš, jak lid může mysliti, jak mohl uvěřiti nebo dáti si namluviti, že konstituce zavinila nynější vysoké daně. To je přece důkaz nedospělosti ducha — důkaz zahanbující pro naše politiky, pro naše noviny a všecko!

— My tak nekdy o tem s Kovářikem mluvíváme, ale málo, na nás evandělíky pořád hledijú přes prsty!

Když přijížděli do dědiny, byl podvečer. Na fialové obloze třepetaly se obláčky, červánky zapadlého slunce požárem plály nad západem, na mlatech umlkl klepot, v dědině sálalo ještě horko z domů a ze střech, ale přece bylo vlídno a příjemno.

Dva chlapi držíce se kolem krku šli z chaloupek do krajní hospody a zpívali si:

Ty a ty a já,
my sme obá dvá!
jak jeden —
býváme ožhrali každej deň.
Když ráno vstáváme,
gořalu píjáme,
když večír líháme,
pijeme šnops!

— Podívejte se, pohnul hlavou Krátký, to sú mlatci. Už na mlatě se napili a ešče idú do hospody. Je z novýho, už se jim dobře daří.

— Nu, nadřeli se... mínil na omluvu Beneš.

— Hospodář to nemá trpět... Ale včíl sú tí hospodáři jednací. Tyto roky, pane, začíná se nám trochu dařit; chvála Bohu, moc roků nebývalo tak dobře, jak včílkaj to ide... Enom aby se sedláci ešče věc nezkazili. Pchá jich dobrý bydlo...

— Mosíme žalovat! přiletěl rozhněván do světnice k Benešovi za několik dní pacholek. V tem by čert mosel sedět.

— Co je?

— Zas tá mrcha Zaklúkal...

— Co udělal?

— Jak viděl, že sme si nedali ubrat ty brázdy v Novosádě, šel vám a odkopal si jich zazpátek ke svýmu aji s naším obilím.

Beneš dal svolati sádčí, a ti s mapou v ruce a řetízky obecními uznali, že Zaklúkal je v chybě. S velikými křiky a klením musel víc než tři brázdy vrátit. Nadával, že chudým lidem se ubližuje, že sedláci si nadržují a že to tak nenechá. A vymstil se brzo.

Za několik dni nádenníci zvěstovali Benešovi, co Zaklúkal spáchal. Beneš měl v Novosádě krásný ořech, jenž stál asi krok od brázdy a stínil ovšem Zaklúkalovi. Zaklúkal si přinesl řebřík a osekal s ořecha všecky haluze potud, pokud visely přes brázdu do jeho pole.

Benešovi bylo líto stromu, urážela ho ta surovost. Zaklúkal byl i v neprávu.

— Žalovat a nic než žalovat lunta! radili mu nádenníci.

— A co vyžaluju, haluze už nepřirostou, svěsil hlavu hospodář.

— Jak si dáte jednu věc líbit, neobstojíte. Ej, cigán, když mu neco uděláte, nepřeje vám nadarmo zlýho súseda!

Beneš nežaloval.

Ke konci srpna Beneš psal dopis příteli svému na Hanou:

„Milý příteli! Slíbil jsem Ti, že budu vypisovat své živobytí v rodném hnízdě. Uplynuly moje poslední studentské prázdniny. Již chodím zamazán hlínou a začínám smrdět hnojem, jak se

na řádného sedláka sluší. Doufám však, že toto psaní nenasákne tím selským parfumem. Život je trochu poustevnický. Kromě kmotřenky Vávrové, která mně a čeledi vaří, nemám s kým mluvit. Leda bych počítal ještě k tomu syna jejího, studenta z nižšího gymnasia, jenž má vyzývavý účes a skládá básně, které dle mínění mého nejsou špatné. Aspoň já bych nic podobného nesvedl. Líkař je příliš zamilován, aby s ním byla řeč vůbec, natož o hospodářství.

Světnici upravil jsem si, jak bývala za rodičů. Snesli jsme nábytek s půdy, kde odpočíval skoro deset let. Všechno ve světnici, ač opravené zedníky a vybílené vápnem, je cítit spuchřelinou a červotočinou, ale na mne to působí příjemně jaksi. Jen některé nové obrázky jsem pověsil místo starých shnilých a zvetšelých; mezi nimi „Divokého lovce", jak se žene za prchavým štěstím, krásnou dívkou. Bývá mi ovšem přečasto teskno, a kus života bych za to dal, kdyby se z některého koutka ozval na mne hlas otcův nebo matčin. Marně. Jediné, co mi zbylo po nich, že na tom nábytku vidím v duchu stopy jejich prstů, a na té podlaze stopy jejich nohou. Dovedu si při zpomínkách na dětství zpřítomnit, kamkoliv pohlédnu, všecky podrobnosti jejich života; pokud je arci pamatuji: Tam za stolem jasně vidím otce v rozpačité jeho ztrnulosti, když se bál hledět na matku. Tady po síni přechází a pořád něco přerovnává matka, jakoby měla nejpilnější chvat, a zatím nepochybně jen prací rozptyluje černý smutek, který jí sedí na srdci. Jasně vídávám někdy jak na posteli u kamen zdvihá se hlava churavého (tělesně i duševně) otce

matčina. Oh, ty hrozné jeho pohledy... neví, co se s ním děje... Našli ho u cihelny.

Když mě přemáhá tíže zpomínek, vycházím do polí, abych se z minulosti dostal do přítomnosti. Brachu, ta přítomnost nezačala vábně. Chlap mně odoral kus pole, chlap mně osekal ořech — stojí nyní v poli jako voják na bojišti s jednou rukou, když druhou mu urazili. Spolkl jsem první hořkost, nechci žalovat, musím lidi získat laskavostí. A ostatně máme v Kloboucích podivína soudce, který zpravidla odsuzuje obě strany, které mu přijdou pod nůž. Už jsem také oral a učím se řádně jezdit s koňmi. Cítívám, jak se na mne upírají šikmé pohledy sedláků a mých vlastních nádenníků. Lidí valných nemám; kde bych také dostal co dobrého v době, kdy je u sedláků pilno. Co pořádného, je všecko jinde zaměstnáno. Na zahálce jsou jen takoví, kteří za mnoho nestojí. Děvčata mění službu na Nový rok, pacholci na Štěpána. Bude i tak obtíž, neboť lidé radši chodí na panské než k sedlákovi.

Nikdo mne nenavštěvuje. Z domácích inteligentů — farář — není o koho stát; škola je přes prázdniny vůbec prázdná, neboť starý učitel zemřel a nového ještě není. Na varhany se nehrává ani v neděli a když, tedy mlynář z povětrňáku, Kuchařík, mistr na tympana.

Kobylský můj přítel bývalý — Fr. V. Bezděk — odstěhoval se do Podivína; zahořklý Dr. Waraus byl jen jednou zatím v dědině. Jinak nemám se čeho obávat odjinud. Cejč je pomalu německým městečkem. Jedinými společníky bývají mně knihy; postavil jsem si ve světnici polici s knihami, která

budí obdiv domorodců nad mou učeností a dílem i posměch jejich, neboť sedlák s knihami je jim tak divné stvoření, jako kráva, která by měla křídla.

Zítra jsou v Krumvíři hody bartolomějské. Půjdu tam, mám tam známé. Žádnou krasavici, abys myslil. Krasavice je zde v Brumovicích, jaké Tvoje oči neviděly. Ale já půjdu do Krumvíře. S Bohem! V Brumovicích 24. srpna 1872." —

V neděli 1. září svolán byl tábor rolníků do Podivína. Svolal jej průmyslno-hospodářský spolek „Břetislav" pro Podivín a okolí, kanovník Karel Kandus, farář cvrčovický, byl dosud předsedou, Fr. V. Bezděk jednatelem spolku.

Na táboře jednalo se o rolnický cukrovar podivínský, jehož komín již čněl nad krajinou druhý rok, jehož zdar však váznul. Budova měla mnoho technických vad, neboť byla stavěna s horečným kvapem a mimo to všechno tu bylo nové: ředitelé nezkušení a lační postranních zisků, rolníci nepořádni a nedochvilní v dodávání řepy, práce pro dělnictvo nezvyklá, slovem všecky ty dětské nemoci nových nevyzkoušených podniků. Vázlo to, vázlo, ale ještě nebylo nic ztraceno. Bylo třeba nového napětí sil, zejména nových akcií. Edvard Kornyšl z Rakvic byl předsedou správní rady cukrovarské, Václav Lebloch z Bilovic byl pokladníkem a František Věnceslav Bezděk jednatelem i zároveň účetním příručím cukrovaru.

Jiří Beneš neobmezeně důvěřoval Bezdĕkovi, za něho by byl hlavu vsadil a byl by svěřil cukrovaru všechny své hotové peníze, kdyby nebyl musil, co měl, věnovati zanedbanému hospodářství.

Chystal se tedy do Podivína a koho z rolníků potkal, všechny zval.

Neviděli se s Bezděkem víc než rok a jejich shledání v Podivíně bylo srdečné.

— Příteli, neodstrašuje vás nezdar prvých dvou let?

— Ne, pravil Bezděk pevně. Mám důvěru, že podnik se dá zachránit. Vyslali jsme deputaci do Čech, která prohlédla řadu cukrovarů. Počátky jsou všude těžké. Hleďte, jak náš cukrovar stojí: ve středu čtyř okresních silnic, podle samého nádraží, máme lacinou a dobrou vodu!

— Dobrá, budu pracovat! řekl Beneš odhodlaně. Beztoho u nás není akcionářů.

Na táboře Fr. V. Bezděk měl první slovo. Mluvil o pokrokovém rolníku dnešní doby a mluvil jak obyčejně prostě a klidně:

— Bratři rolníci! Jsme již dostatečně přesvědčeni — tak asi začal, že dosavadní zastaralý způsob hospodaření nás nespasí, že bez průmyslu bylo by za nedlouho po nás veta — než proč nám záleželo právě na zařízení cukrovaru a proč nechopili jsme se raději sladovny?

Dejme tomu, že bychom se chopili zařízení sladovny; dostačovala by k povznesení hospodářství našeho? Měli bychom slušnější odbyt na ječmen, ale tím bychom nepomohli našemu hospodaření nezřízenému, ba musili bychom se obávati, že by sladovna ječmen náš suchý a dlouhý z půdy špatně připravené nemohla ani potřebovati. Pročež napřed musíme dbáti o vypěstování lepšího ječmene, buclatého, hanáckého. Za druhé učme se zaváděti střídavé hospodářství, pěstujme vedle zrna

i kopaniny, ne však pouze kukuřici (turkyň), která právě proto, že méně okopávání potřebuje, lépe se hodí pro lenivé Romány, Vlachy, Španěly a Mexikány, která téměř žádných odpadků hnojivých nám nezanechává; pěstujme onu kopaninu, která nutí nás k hlubšímu orání a k častějšímu pohybování země a zůstaví nám půdu nakypřenou právě pro ječmen a která ještě poskytne nám množství hnojiva a krmiva.

Pěstovati obilí za obilím a proto úhořiti, jesť nesmysl. Nepěstuješ-li i řepu vedle žita, najíš se též, nikdy však do syta.

Bylo by bláhové, kdybychom chtěli opět jen řepu pěstovati a jiné rostliny zrnité zanedbávati, jak mnozí nám vytýkají, že prý k tomu svádíme; potom prý by neměli ani slámy ani chleba. Ne, k tomu neradíme.

M n o h ý s l e p e c by mohl říci: „I což toho potřebujeme, nebyla cukrovárna, a byli jsme, a tož se můžeme také ještě bez ní minout." Na takovou námitku odpovídám: Kdyby vždy všecko mělo zůstati při starém, tak bychom také ještě museli robotovat a desátky dávat, — a kdo by z vás toho sobě přál? Komu by se však zasteskło po drábské holi, nu tomu ji rádi přejem a hodně pádné, ale my, kteří nejsme poraženi slepotou, my soudíme o potřebě pokroku takto: Zavedením samosprávy v Uhřích probudil se tam život národní k činnosti velice čilé a v Uhrách nám povstal nebezpečný sok. Uhři nás zaplavují svými plodinami, ceny našeho obilí (přes to, že jsou neúrody) den ode dne klesají a po našem víně nikdo se ani nezeptá. Uhři mají malé daně a my velké, mají podnebí a půdu příznivější než

my a tak oni s touž prací a s týmiž výlohami vyrobí deset měřic obilí, co my jednu. A což jsou malé Uhry proti obrovskému Rusku? V Rusku byli vymaněni sedláci z nevolnictví, rozšiřují se tam sítě železniční a protože je tam výroba plodin polních ohromná, musíme čekat, že budeme plodinami ruskými v pravém slova smyslu zasypáni. — —

To byl však jenom úvod k hlavní myšlence Bezděkově. To hlavní, co říci chtěl, byl cukrovar podivínský. Pokračoval tedy volněji a důrazněji:

— Musíme se tedy chopit *průmyslu rolnického* a to zavčas, dokud se ho nezmocní veliký kapitál. Achychom pozdě nehonili bycha, kapitál ten musí být náš, *rolnický*. Takový průmysl, jehož výnosnost jest pro všechnu budoucnost pojištěna (nepodléhá žádné modě ani převratům časovým), je *cukrovarnictví*. Krom toho jest pěstování řepy výnosnější a jistější nežli kteréhokoli druhu polních plodin; řepa nepodléhá tak nehodám povětrnosti a jest při rozumném střídavém hospodářství takořka nevyhnutelná. Mimo to poskytují odpadky řepní hospodářovi z cukrovaru navrácené hojnost dobrého krmiva a jen desátý díl celé sklizně obnáší ztráta, kterou půda na své plodnosti utrpí. Naše přesvědčení tedy je, že se dále bez sázení řepy obejít nemůžeme. Konečně se řepa už i sází. Bohužel však sázíme ji ne pro sebe, nýbrž pro cizí a necháváme se odbývati cenami zcela libovolnými, krom toho váhou nespravedlivou a na konec odbíráme poli našemu úrodu a nic mu za to nevracíme.

Učiňme tedy krok dále. Už jsme sobě zřídili cukrovar, v něm se zpracovává řepa za cenu, kterou

si sami ustanovujeme, užitek z vyrábění zůstává nám jako dobré krmivo, opatřujeme chudobnému lidu výdělek a když výhodně prodáme cukr, zisk z toho zůstane zase mezi rolníky, kteří jsou akcionáři. Kdo nemáte akcií, vstupte mezi nás. Propasete-li tento vhodný okamžik, nevrátí se vám nikdy. Buď se náš cukrovar nezdaří — při neúčastenství slováckého venkova, a potom si dávejme vinu sami. Takový krásný cukrovar jsme zřídili, maličkost jen chybí k úplnému zdaru jeho, ale sokové čekají na nezdaření našeho díla, podvracejí kořeny jeho, aby je pak sami ve skutek uvedli na místě námi opuštěném. Ještě se nám vysmějí jako slepcům a zpozdilcům. Anebo se náš cukrovar zdaří a ponese veliký užitek; tu potom se rolníci budou tlačit do něho, aby také měli účastenství v zisku, ale čas bude už promeškán; byli by bláhoví ti akcionáři, kteří se dali do podniku v době nebezpečné a riskovali své peníze, aby potom mezi sebe přijímali rolníky, kteří opatrně čekali, až jak to dopadne.

Mnozí řeknou: „Jak pak se můžeme do takového podniku pouštět, když nemáme peněz?" Smutná pravda, ba nemáme. Ale musíme pečovat, abychom si k nim pomohli. Akcie naše stojí 300 zlatých, to je mnoho peněz. Jenže máte být poučeni, že akcionářem může se stát i ten, kdo nemá peněz na hotovosti, má však hypotéku. Je třeba složit na jednu akcii v hotovosti jen 6 zl., jinak není třeba hotových peněz. Výbor se na dlužní úpisy od akcionářů vystavené postará o potřebné peníze u peněžních ústavů a tyto vypůjčené peníze budou se splácet z čistého výnosu továrny tím, co na každou akcii připadá, kdežto akcionář dluh svůj spláceti

bude cukrovaru pouze řepou a to po několik let. Tím je výmluva na nedostatek peněz odstraněna. Kdo koupí jednu akcii, připadá na něho povinnost dodávati cukrovaru ročně 220 centů řepy. Té docílíte na dvou, nanejvýš na třech mírách pole. Pospěšte si tedy, neboť není daleko doba, kdy za svou netečnost rolníci velice pykati budou. — —

Potom řečnil kanovník Kandus. P. Kandus radil rolníkům, aby své pozemky scelovali. Málo jest obcí na Moravě, které by se scelenými pozemky chlubiti mohly jako na Hané Záhlinice, kde poslanec Skopalík se o to zasadil.

Při scelených pozemcích rolník je svobodným pánem své země, rolník si na ní zaseje a zasadí všecko po své chuti, získá pro pole mnoho brázd, může na pole pohodlně přijížděti, orati a vláčeti a nemá se sousedy mrzutostí, nemaří čas přejížděním z jednoho pole na druhé, na svých hranicích může si nasázeti ovocného stromu. Podívejte se na velkostatky! volal. Mimo to, máme pole orati vždy po délce. Ale má-li pole svah po délce, tu se splachuje nejjemnější ornice lijáky a deštěm. Při scelení je možná líchy tak rozměřovati, aby pluh šel co možná vodorovně, orati do vršku a s vršku je těžší.

„Je mnoho protivníků, kteří scelování pozemků odporují. Ale kapka vody po kapce vydlabe kámen, tak i naše vytrvalost snad odpor jednou zlomí," těmi slovy končil řečník.

Jiří Beneš nebyl na táboře sám. Z Brumovic jeli na tábor tři vozy sedláků. Avšak akcionáři cukrovaru posud byli jen Izidor Miklík, Josef

Zvolský, Josef Kovařík, Antonín Musil a František Mikulič.

Beneš neváhal ihned na místě zakoupiti si dvě akcie. Jeho hnutí rolnické zajímalo i blažilo, líbily se mu jasné důvody řečníků a očekával, že všechno to přinese požehnání.

Na zpáteční cestě Beneš přisedl si na vůz s Fr. V. Bezděkem, který jel k rodičům do Kobylího. Čím více o nadějích cukrovarského hnutí Bezděk hovořil, tím více se Beneš do něho zamilovával. Byl to ten starý, chladný myslitel a jasná hlava, jenž nemiloval mnoho slov a frází, ač pod tím chladem krylo se srdce plné lásky k lidem, což Benešovi arci nebylo novinkou.

Beneš tak zahořel pro obě myšlenky, o kterých se na táboře rokovalo, že si předsevzal agitovat v Brumovicích pro ně ze všech sil. „Letošní rok se věnuje cukrovaru, pravil si, na rok začnu scelováním pozemků hýbat."

Z Kobylího svezl se Beneš domů s Kovaříkem a zašel si i s ním do hospody, věda, že tam asi najde tu společnost, která se vrátila z tábora. Byl by rád poznal úsudky spoluobčanův o táboře. Hostí nebylo v hospodě mnoho. U dlouhého stolu dubového podél oken ke dvoru seděl „advokát" Mikulič s několika chalupníky, kovář Dufek od jezírka a starý nezmar cihlář Žuchla.

Na prvním místě u selského stolu, k němuž Beneš zaměřil, popíjel stařeček Výnos. Měl již asi svou míru, neboť oči mu plakaly. Jeho řeč bývala krátká — neměl svých slov. Jen když ho příliš dráždili, vzchopil se k nějaké poznámce, která jistě začínala: „Jako, jako..."

Zvolský liboval si, že bude sázet řepu. Líbila se mu řeč Bezděkova.

— Dobře to povídal, na mú dušu!

— Co? ale kde... durdil se Musil, jenž sice v nějaké slabé chvíli vzal si akcii na cukrovar, ale nesnesl, aby někdo mluvil o rolnictví, kdo sám neoře, nevozí hnůj a nechodí v sedláckých šatech. Co? Taková panská trúba teho našvandrkuje! Kdyby bych mu enom dal zorat Haraskú, ani nehne!

— Co to máš? odporoval mu Zvolský. Ty myslíš, že žádnej nic neumí, enom ty. Co pak nejsú knihy?

— A cakra, knihy! vykřikl Musil. Jaký múdrý; ani neví, jak se opratě veznú do ruky. Stařečku, obrátil se na Výnosa, co vy říkáte?

Výnosovi ani nenapadlo, aby poslouchal nebo myslil a dokonce odpovídal. Hleděl na sklenici a mžoural malinkýma mokrýma očima před sebe.

— A má se prej neúhořit! přidával se k Musilovi Hovězák. Je to tak, stařečku?

Výnos přece vytrhl se ze zadumání a odpověděl svou starou písničkou, kterou každý den tu v hospodě opakoval:

— Jako, jako . . . šak vy budete banovat. Mezi vama nebude sedláků!

— A co bylo nebylo? odporoval zase Zvolský.

— A jako... nebude! Chalupníci a hofeři budete, protože púščáte mezi sebe chalupníky... a od gruntů odprodáváte. Teho nebývalo za našich časů. A pastviska ste roztrhali. Kde budete pást?

Od druhého stolu vpadl do toho podnapilý Žuchla, rozhazuje na ně posměšně rukama:

„My řemeslníci po celej seknici,
a vy sedláci, v kútku žebráci!

— Mlčte, tihlářu, neplefte se mezi nás!

— Co? Tihlář mlčet? Víte vy, jak staré je to řemeslo? V II. knize Mojžíšovej čteme, že v Egyptskej zemi život Israelských přivodili těžkýma robotama v hlíně a v tihlách. Vy ste hlúpí protivá mně... Už tenkrát byli tihláři...

— Už zasej se hádá o náboženství.

— To všechno je v bibli, ale vy ste smotlaši, nic neznáte. Tam sú aji ty záložny. Josef syn Jakobův udělal záložny v Egyptě, sýpky udělal...

Sedláci už si ho nevšímali. Mikulič po chvílce vstal od Žuchlova stolu a přisedl si k Benešovi, jemuž něco začal vypravovati. Na stařečkovi Výnosovi znáti bylo pojednou zlost a rozčilení, jakoby na jehlách seděl.

— Jako... ne, ne, to nemá být — bručel pro sebe a jezdil sklenicí s vínem s místa na místo. Konečně naráz dopil a nepozdraviv, schytl se a odešel z hospody.

Beneš udiveně se podíval po sedlácích.

— Nevíte, co to? vysvětloval mu Mikulič. Výnos nemožú snést, abych s něma seděl za jedným stolem, protože já su chalupník. To jich dycky vyžene z hospody.

Rozmlouvali potom o akciích. Mikulič byl té rady, aby Beneš napsal takové nějaké vysvětlení a dal do obecního výboru. Na druhý týden v září obecní výbor má schůzku. Kdyby starosta a výbor udělali počátek, bylo by snad vyhráno. Druzí sedláci už by spíše následovali jejich příkladu.

V hospodě začalo být horko i nebezpečno. Žuchla pokřikoval na sedláky a pořád víc je urážel. Beneš nechtě býti přítomen výtržnosti, odešel spat.

— Dobrú noc! volal na něho i Žuchla. Šak sem já s vaším otcem býval dobrej kamarád!

* *
*

Starostou obce byl pololáník František Kopečný vedle uličky. Na domě se tam říkalo „u Vašinů". Když roku 1867 Brumovice z veliké části vyhořely na horním konci, i tehdejší starosta Ledahudec také vyhořel a to byl konec jeho panování. Už se z pohromy nezvetil. Prodal dům a koupil si na Terezově větřák.

Při nové volbě byl zvolen mladý Kopečný, hodný člověk. Měl však tu chybu, že byl přílišný dobrák. Rád dělal obci čest a parádu, a proto uctíval v domě svém kdejakého škrabáka z Klobouk. S pány byl rád za dobře, jak stará selská tradice kázala, ale neuměl rozeznat, kdo je opravdu pán a kdo ne. Komora Kopečného a sklep byly každému otevřeny. Písaři, četníci, exekutoři, pokoutníci podávali si u Kopečného dvéře. Vždyť měl všeho hojnost.

Beneš napsal veliký spis o výhodách, jaké kynou sedlákům, když budou míti společný rukrovar, svůj cukrovar. Vyzýval, aby obecní výbor dal dobrý příklad těm, kteří jsou krátkozrací. Poukazoval ohnivě na to, že v Čechách už 27 rolnických cukrovarů pracuje, a jak se tam rolníkům dobře daří.

Spis ten odevzdal Kopečnému, aby v zasedání obecního výboru dal jej přečísti.

Výbor sešel se v pondělí 11. září večer. Beneš celý ten den byl neobyčejně rozčilen a celou noc nepokojně spal. V úterý před polednem dychtivě spěchal ke starostovi, aby zvěděl, jak se rozhodl obecní výbor ve své včerejší schůzi.

Snad proto, že ho čekal, či že tak bývalo již u starosty obyčejem, Beneš našel starostu v parádní světnici, sedícího slavnostně za stolem a stůl přikrytý bílým ubrusem. Na stole stála veliká láhev červeného vína a přikrytá mísa s „božími milostmi" na zákusek.

— Nu což, podepsali jste? tázal se Beneš, když jej starosta slavnostně uvítal a vína mu nalil.

— My — povídá starosta a drbal se za uchem — radili jsme se ve jménu teho. Radili jsme se a řekli jsme si, že to jako nepodepšem. Aji hospodskej povídal.

— A co s hospodským? žasl Beneš.

— Ja, povídal nám, že enom jednú neco podepsal, a stálo ho to 160 rýnských. Tož sme si povídali: „Podepšem to, páni to nekde dajú a mosíme platit, radši teda nic".

— Prosím vás, co pak čtete? chytal se za hlavu Beneš, všecek pomaten. Máte tu noviny nějaké?

— Včil nemáme nic. A straněvá teho podpisu, víte, povídal sem výborom: „Šak když to podepsú ti, co majú peníze, bez obce se to mine. U nás nejni peněz, milej brachu; obec je dluhama zasviněná a platama svázaná... A zavdejte si! ukončil řeč, která mu byla nepříjemná.

— Děkuju! pravil Beneš, zaražen špatným pořízením.

— Neškodí se napit, pobízel starosta.

— Děkuju, pane starosto, nepiju před obědem.

— A to je dobře, před obědem 40 kapek vysvobodí prej dušičku z očistca, žertoval Kopečný. Byl by Beneše rád rozveselil, neboť mu ho bylo líto, vida, jak je zarmoucen.

Ze zdvořilosti srkl si Beneš vína a chladně odešel.

Hned druhého dne vyzval Mikuliče, aby společně obešli sedláky po jednotlivu, každého zvláště. Mikulič byl ochoten a hned se vydali na cestu.

Zastavili se nejprve u Krátkého. Což, to byl výborný hospodář, ale všeho, co v obci se dělo, se stranil. Již několikráte souvěrci jeho usilovali dostat ho do obecního výboru, ale katolíci pokaždé odepřeli mu hlasy. Byla vyložená věc, že v II. sboru, kde evandělíci mají nejvíce hlasův, i volební listiny tak jsou sdělány, aby evandělíci nemohli dosáhnout většiny. Rekursů podávati nechtěli, ale Krátký zanevřel na obec a nikam mezi sousedy nechodil. Slyše nyní Beneše a Mikuliče, oč jde, vyžádal si nějaký čas na rozmyšlenou.

Potom zastavili se Beneš s Mikuličem u Majcnerů, ale tloukli marně. Vešli k Háčkovi, ten se jim vysmál, vyložili obšírně výhody Valnému, to byl člověk starosvětský, který je odbyl slovy: „Pambůh stvořil volky a čert spolky.“ Nepochodili u Horáčka, u Bednaříka....

Šli mimo dům Možnarův, bývalého radního. Dům jeho byl po ohni nově stavěn, posavad však nebyl jaksi hotov.

— Tam snáď ani nechodit, prohodil Mikulič.

— Všeho zkusme, odpověděl Beneš žertovně, a dobrého se přidržme. Jeho vábilo poznat z blízka sousedy brumovské a jejich domácnosti.

Hospodyně, stará bublavá baba, prostovlasá a s vyhrnutými rukávy až po lokte přivítala je v síni velmi hrubě. Nepoděkovala za pozdravení, nýbrž bublajíc vracela se na dvůr.

— Co tady do čechmana chcú? brblala sama k sobě.

Možnar seděl ve světnici za stolem a bylo patrno na něm, že spal, nežli vešli. Jak měl hlavu skloněnu na rukou, tak mu zůstaly na čele vytlačené červené skvrny. Nebyl dosti střízliv. V domě všecko ukazovalo na nepořádek a úpadek.

Beneš přednesl mu, proč k němu přišel.

— Ja jejda, odvětil Možnar, co to, kde já! Já se nezpírám, že bych se neožhrál, ale sám nikdá. Sám vypiju žídlík a s Pánem Bohem. Ale s kamarádama, to ano, to vypiju aji čtvrtnicu na posezeňú. Tož aji dnes. No nemějte mně za zlé.

— Jak myslíte? tázal se Beneš.

— Ostatek ani nevím, omlouval se Možnar, vida, že řekl něco nemístného, ani nevím co, mám tú starú hlavu jakúsi zmiatenú.

Do jízby přikradla se žena Možnarova, aby také zvěděla, co mu ten pán chce. Za záminku vzala si, jakoby musila ukliditi lavku u kamen. Hleděla škaredě zpod obočí ke stolu.

Beneš uznal za dobré říci jí vlídné slovo a proto na ni zavolal dobrácky:

— Jak se míváte, tetičko?

— Och, jim se řekne. Ale ten toť! (hodila

hlavou po muži). Už je kraj chleba, už prodal kolí z vinohrada, hnůj krom Vašej poctivej hlavy; už je židůj, už nic nezdolá tento muňa.

— Zas bude dobře! mínil Mikulič.

Baba již neposlouchala, s hadrem v rukách vyšla z jízby.

— Divnej je to člověk, vysvětloval Beneši Mikulič, když vyšli opět dědiny. Po ohni umřela mu jediná dcera, ta byla jeho miláček. Už hodná dívka na vdaj. Ani kněza nechcel na pohřeb, velice hořekoval. Když kněz vykropil truhlu v síni a vyšel, Možnar udělal kázaní v síni. Povídal: „Přátelé, to je můj strážnej anděl, kterého vynesete na kerchov. Lumpem sem byl dycky, ale včil to se mnú bude ešče horší. Beztak su tak neščastnej a ešče tu radost mně Pán Bůh vzal.“ A opravdu to ide s Možnarem s kopca pod starost — dodal Mikulič.

Tak se jim vedlo také u sedláka Šímory, jehož zastali pod kůlnou, kde spravoval vůz.

— To je sněmka? prohlížel si opatrně velikýma očima listinu.

— Co by směnka, děl Mikulič.

— Žacnej podpis já nedám, milí braši.

Namítají, že je rozdíl mezi podpisem a podpisem.

— S tým nejni co hrát, on na to. Odtáď potáď; jednú to [illegible] onde, podruhý vás to može připravit o majetek. Co takoví páni? Na světě včil vládne cigánstvo...“

V tom přihodil se k této rozprávce soused Kučí, jenž viděl vcházeti pány k Šímorovi a ze zvědavosti zašel honem k němu pod kůlnu.

— To má pravdu, přisvědčil Símorovi Kučí, já bych za celej svět nic nepodepsal. Šak toť, nedávno z jara, co se nestalo? Sedíme v hospodě, jak sedáváme: já, súsed Kobza, galvák (levák) Bureš (tou přezdívkou rozeznávali ho v obci od bratrance stejného jména) a stařeček Hovězák. Najednú donde k našemu stolu ten chromej Šimon s Fantú. A Fanta — to je zeť Hovězákůj, poznamenal k Benešovi vypravěč — začal na starém vrangat a ovádět, jak stará cigánka; že prej nemá peněz, ale aby se Hovězák podepsali s ním Šimonovi na cedulečku. Peněz že od nich nechce, ale podpis že mu možú dat. „To ti nic nepomože," povídali. „Toť Šimon mně půjčí na tú cedulečku do nového. Z nového mu zaplatím a vám nic neubyde. Ale na ten úpis mosí být svědek." „Už sem řekl," odbývali ho stařeček, „já nic neupšu. Dyž mně nic neubyde, nech ti žid půjčí aji beze mne." Ale na konec dali se Hovězák přece enom svést od zeťa. Žid položil na stůl papírek — no, ani za řeč to nestálo — podepsali se. A co potom? Za čtvrt roku moseli vysázet dvě stovky, tak jich žid ohnul. Na kancelářu jim řekli, že je to svatý. A že kdyby šli k císaři pánu, zaplatit se mosí."

„Taková potvora je tá sněmka, dodával k tomu Kučí, drobnú literú tiščená, malinká — ale cigánstvo je při tem veliký."

Oba naši apoštolové byli odbyti. Nebylo ani potuchy, aby někdo z těchto dvou moudrých mužů vzal akcie na cukrovar.

— A nemáte akorát nejakú cigárku? Kučí obrátil se kamarádsky k Benešovi, dejte mně cigárku, to já rád si smlsnu.

Beneš nabídl oběma pánům po doutníku a stísněn vybídl Mikuliče, aby šli.

Beneš pořád ještě nedával se odstrašiti. Když byli u Šedivého, který byl protestant, Beneš pomyslil si: „Tento snad bude jemnější."

Sklamal se však. Šedivý o všech možných věcech začínal mluvit, ale k podpisování akcií nemohli se přiblížit. Jakoby neslyšel, začal o prácích na poli, o presúzu, o koních...

Beneš vlídně k němu pravil:

— Sousede, dějí se nyní takové věci na světě, že by i sedláci měli o nich vědět pro své poučení. Sedlák je také člověk.

— No baže je, pokývl Šedivý pyšně.

— A proto má se poučovat, vzdělávat, pokračoval Beneš. Já vím, že na jednoho je to moc, odebírat noviny, ale když se tři nebo pět na ně složí, padne na každého capart. Ve všední den sluší se pracovat, ale v neděli ať se něco čte.

— A bodej, to se vám řekne! namítal dobrácky Šedivý. Kdo se přes celej týdeň nadělá, ten si rád v nedělu lehne pod hrušku lebo si zande mezi kamarády. Ty noviny mně nepřidajú ani krajíc chleba. Máme takových výloh, že nevíme, kde nám hlava stojí, že ne Mikuliču? Řekníte, že ne?

— Tak zlý to nejni, odpíral Mikulič.

— Leda vám, nemáte děcek.

„Na tvrdou skálu narazí, kdo chce po našem člověkovi podpis. Nemáte dost obraznosti, abyste si mohl představiti přemlouvání, nesnáze a trýzeň poštovního úřadu v Kobylím, než první Brumovčák

podepsal poštovní recepis náležející k rekomandovanému psaní", pravil Benešì onehdy Bezděk. Nyní si Beneš slova ta živě připamatoval, když poznával jich pravdivost.

Byli u bohatého sedláka Ráčka. I Beneš i Mikulič napjali všecku výmluvnost, aby mu vyložili, co je to cukrovar a co akcie. Peníze že jsou jen půjčeny na veliký úrok, jako byste je dali do záložny. Podepíšete tento arch — —

— A cakra — skočil jim do výkladů Ráček, aby mě nekdo oplichtil o grunt? Ani hni, och já nepodepšu ani zbla. — Kde bych tak prohlúpl.

To je typ zatvrzelého, nedůvěřivého sedláka. Než on úřadní věc podepíše, desetkrát se vyptá na všecko, desetkráte list obrátí a desetkrát míní, že by se věc bez jeho podpisu obešla.

Oba agitátoři znova Ráčkovi vysvětlují.

— No, víte — povídá zamítavě Ráček — podepsat može, kdo nemá nic — já mám usedlost — tento — a kdož ví, co v tech všelijakých pánech sedí. Och, já su chytrý, já nic nepodepšu!"

Výsledkem třídenního putování bylo, že pro cukrovar neupsal akcii ani jeden, vyjma co Krátký vyžádal si lhůtu na rozmyšlenou: Josef Kovařík, František Ráček, Izidor Miklík, Josef Zvolský, Antonín Musil, František Mikulič a Jiří Beneš ovšem byli se přihlásili už dříve, na táborech, ostatek všecko bylo marno.

Mnoho statků Brumovským dostalo se na buben a odtud do rukou advokátů a většinou židovských, to je pravda. Jen že na ten buben přivedlo sedláky nehospodářství. Oni však sváděli to na

— podpisování směnek. Z této okolnosti prýštila největší část nechuti a nedůvěry k jakémukoli podpisování.

Nejbázlivější byly ženy. Opatrná žena nedůvěřovala muži v těch letech. Nepustila muže samotného ani na kancelář, ať šlo třebas jen o zápis do pozemkové knihy. „Já tam půjdu s tebú, abys ses tam naposledy na neco nepodepsál. Ty jsi takovej — všeci muži sú včil takoví, bože — hneď by ses dal ošulit."

Agitační cesta po dědině Beneše zarazila, přímo poděsila. Byl to první jeho apoštolský krok do veřejného života, o kterém tolik snil, a tak chatrného výsledku se dočkal. Hořko mu bylo u srdce. Říkejte si, že každý začátek těžký, Benešovo mládí bylo však netrpělivé a povaha jeho přecitlivělá.

„Advokát" Mikulič zastavil se s Wolfem před krámem a jak se říká „pro nezbedu" se ho zeptal:

— Ná, pantáto, Vy nic? Žádný akcie?

— Jaký akcie? tvářil se nerozuměje Wolf, ač věděl o každém kroku v tom ohledu.

— No, kúpit akcie podivínskýho cukrovaru!

— Kúpit akcie podivínskýho cukrováru — nekúpím.

— Proč?

— Sú pro mně moc drahý. Radši bych kúpil celej cukrfabrik, až udělá bankrot; jedna akcija je moc drahá.

— Neplkocte, pane Wolf.

— Pamatujte si mú řeč: jedna akcija je moc drahá, celej cukrfabrik bude lacinej. Ale já ho taky nekúpím, tolej nemám.

Mikulič odešel a ani o tom nepřemýšlel, co Wolf říkal. Rozuměli si. Mikulič doopravdy Wolfa nepobízel, Wolf pro jméno musil odpírat. Když však odešel Mikulič, Wolfka zatahala muže za rukáv a pravila vyčítavě (německy):

— Ty, co ty tak veřejně mluvíš? Může ti to škodit.

— U koho mně to může škodit, Sáli?

— U toho študovanýho. Bude proti tobě rýt.

— Bude proti mně rýt pan Beneš; nevěděl bych jak?

— Všelijak může.

— Všelijak může. Ano, bude přednášet, hrát divadlo, zakládat knihovnu, pořádat výlety. Ano, založí v Brumovicích ty — ty — jak se to jmenuje — Sokoly. Všechno to Wolf povídal velice rozmarně.

— A není to dost? povážlivě kývala hlavou Wolfka.

— To není nic, Sáli. Mně by mohl škodit jen tenkrát, kdyby sedlákům půjčoval peníze lacino nebo zadarmo. Sedláci nepotřebují přednášek, divadla, knihovny, výletů, Sokola — oni si vypůjčují peníze. Pro peníze chodí ke mně, k němu chodí pro... (smíchem se až zakuckal)... pro přednášky.

— Jen abys nelitoval — je učený a vzdělaný student.

— Je učený pan Beneš a pan Wolf je chytrý.

— Začne přednášet o velikých úrocích, o lichvě, o poctivosti...

— Was heist, co je to za řeč — — poctivost? rozdurdil se Wolf. Když nepůjčím a nevydělám

já, půjdou k Herrmannovi, Wodakovi, Rosenbergovi; půjdou do Kobylího k Weiglovi; půjdou do Klobouk k Jellinkovi nebo Hiklovi, já nevím, kam všady půjdou — a půjčí jim ti a vydělají peníze oni. Protože jsem chytrý, půjčím a vydělám já. Někdo jim půjčovat musí, když jsou lumpi, lenoši a hlupáci. Buďto jsem chytrý nebo jsem poctivý. Poctivý nemůže být chytrý a chytrý nemůže být poctivý mezi takovými selskými zvířaty....

— Nekřič! ohlédla se opatrně Wolfka, ačkoli byli v tu chvíli sami v obchodě. Nekřič, aby tě ani čeleď neslyšela!

— No, řekni, Sáli: mám pravdu nebo ne? Má vydělávat Herrmann?

Wolfka mlčela. Přála si, aby Wolf přestal mluvit. Zapomínala na to, že spolu rozmlouvají německy.

— No, řekni, Sáli! — Když nechceš, řeknu ti to sám: Kde jsou takoví osli, nevzdělaní hloupí chlapi, tam chytrý člověk musí být taškářem. Sic nebude mít nic, a budou mít Herrmann, Wodak, Rosenberg.... a Wolf vypočítal všech deset židovských rodin, které se kromě něho v Brumovicích usadily a kterým se všem dobře vedlo, ačkoliv žádná neprovozovala ani orby ani řemeslo.

— Ano, já jsem chytrý, nic víc, utvrzoval se Wolf.

XVI. DO TŘETÍHO I ČTVRTÉHO POKOLENÍ.

Nastala zima a dlouhé její večery na vesnici. Dlouhé zejména pro toho, kdo nevycházel do společnosti.

Na Benešově statku měli všechny polní práce — oračky i setí — před zimou tak v pořádku, jako jiní sedláci. Ten podzim byl krušný. Beneš nejednou od práce býval tak utlučen a nejraději by byl ani nejedl večer, aby mohl na lůžko. Některý den pokoušela se o něho až horečka. Byl polámán a hořel. „No, namohli ste se, kmocháčku," říkávala Vávrová, když ho tak viděla schváceného; „neškodilo by namazat." Tomu prostředku se Beneš přece vyhnul. Když se zdravě vyspal, horečka bývala ta tam. Za to cítíval někdy v žilách svých takovou sílu, až se bujností otřásl. Bývalo mu jako ruskému bohatýru, jenž si přál, aby na nebi byl kroužek; takovou cítil v sobě sílu, že si troufal nebe přitáhnout blíže k zemi a zamíchat nebeské s pozemským.

Přišla konečně ta zima, kterou těšívala Beneše kmotřenka Vávrová. „To si odpočinete, jejda! Až vás bude mrzet!"

Beneš se připravoval na své apoštolování. Četl zákony a hospodářské knihy. Z obojího oboru chystal si přednášky.

Jednoho zimního dne po novém roce přišla k Jiřímu Benešovi tetka zamotaná ve vlňáku. Zpod vlňáku vytáhla balík starých knih v té ctihodné vazbě, jakou vídáme v knihovnách městských a na venkově na farách.

Beneš pohleděl udiven na ženu i na knihy.

— Pravda, neznáte mne, pane Benešu, já su Kupková! pravila vlídně se usmívajíc žena.

— Těší mne, sestra Pátera Hrázy?

— Ano, já su sestra nebožčíkova, dej mu Pán Bůh radost věčnú.

Beneš zavedl tetku ze síně do jízby. Ona položivši knihy na stůl, usedla si a dala se do řeči.

— Tož když ten můj velebnej pán bratr umřel ve Výškově — bylo to zrovna v tú koleru prajskú, jeli sme tam s mužem, dej mu Pán Bůh nebe, však už je taky na pravdě boží. Už byl ten náš velebníček pochovanej, dyž sme do Výškova dojeli, lebo v koleru nemohli nechat nebožčíka tři dni ležet, kde pak! Pobrali sme po něm dom neco teho nádrabí; však moc teho nebylo, byl tam enom ale čtvrt roku. Aji nejaký knihy a spise po něm ostaly, tož to muž taky vzal dom. Chudák nevěděl, že se v nich nenačte, za 14 dní po bratrovi aji na něho tá kolera přišla.

Tož tak ty knížky se u nás povalujú. Už se aji neco roztrhalo, a dívka naša nejaký papíry aji

vytáhala pod koláče. Vadila sem se s ňú tuze, ona myslela, že prej všecko je bez tak latinský.

Já pokaždé vidím, jak večír čtáváte. Donesla sem vám to. Jařku: „Co my s tým? A pán Beneš třeba se v tem pokochajú."

Beneš velice jí poděkoval. Těšil ho ten dar. Byla to snad první pozornost, které se mu od sousedstva v Brumovicích dostalo.

— Já se vám nějak odsloužím, tetičko! děkoval.

— A za málo! pravila odcházejíc.

Beneš neznal P. Hrázy. Co věděl o něm z úst Bezděkových a z vypravování Kovaříkova, svědčilo, že byl muž hodný a neobyčejný. S chutí začal prohlížeti knihy. Byly to 3 svazky latinské „Moraviae historia politica et ecclesiastica" od Pilaře a Moravce z r. 1787, Karla Thama „Deutsch böhmisches Nationallexikon" s předmluvou od Adelunga, Schwoyova „Topographie von Mähren" dva svazky, knížečka „Cyrill und Method der Slawen Apostel" od Josefa Dobrovského a „Duch Národních Novin" od Karla Havlíčka.

Beneš přemítal v knihách, přečetl si letmo, co Schwoy vypravuje o Čejči a okolí, zajímala ho předmluva německého učence Adelunga ke knize českého spisovatele a zrovna hořel, když vzal do ruky Havlíčkova Ducha, kterého ještě nikdy neviděl.

Z knížky té vypadly nějaké psané lístky. Byly česky psané drobným písmem, jakým obyčejně faráři psávají; zpřemítal rychle knihu a mezi listy shledal jich asi deset. Pozpřemítal i ostatní knihy, více nenašel. Chvatně dal se do čtení.

První lístek zněl:

„Měšťáci si myslí: Život na vsi jest jednotvárný, až k unavení prázdný. Pobyli na některé vsi týden nebo dva, a tak se jim to zdá. Přežene-li pastýř stádo na pastvu a sedláci vypraví se na pole, dědina je ovšem smutná. Ale co zůstalo zavřeno v těch zamlklých statcích! Mnozí opět přijíždějí do vsi na posvícení, na slavnosti, na návštěvy, a domnívají se, že život vesnický není než klidný tichý potůček.

To všechno jest jenom na oko. Odhrňte závoj z naší dědiny, co se tu skrývá pod doškovými střechami. Tytéž vášně a city, tytéž romány jako v městech. Jediná jen rodina Harabes-Hrabcova jakou má historii! Zde vidím sám toho šíleného starce!"

Benešovi stoupla krev k hlavě, tváře se mu zarděly a oči zplanuly. Dychtivě shledával další lístky, jež patřily k sobě a na nichž opět mihlo se mu rodinné jich jméno před očima.

Na dvou drobně popsaných lístcích nalezl zápisku, kterou P. Hráza psal v oné zimní noci, když mu švakr Kupka ohlásil, že pantátu Hrabce nalezli zmrzlého u liščích děr. Zápiska začínala slovy: „Praví se o šelmách..."

Beneše zmocnilo se rozechvění, že se třásl jako prut. A třeba již se mu oči zalívaly ne slzami, ale ohněm a bolestí, nemohl si oddechnout; již sahal po dalších lístkách, na nichž viděl delší vypravování:

„Dne 25. srpna 1865 navštívili mne — četl Beneš — v mé brumovské samotě František Bezděk, mladší, a mlynář Edvard Kornyšl z Rak-

vic, poslanec na sněmu zemském. Rád vidím tyto lidi, mají smysl pro národ náš.

Když jsme si zabesedovali při víně, dali se oba trochu do sporu, jehož i já jsem se konečně súčastnil.

„Já kladu veliký důraz na vzdělání a osvětu, pravil Bezděk. Osvětou lze nejlíp zabezpečiti budoucnost národa. Vedle vzdělání nebo na vzdělání národnost utuží se sama. Nechme vlasteneckého horování a rozejděme se jako apoštolové osvěty. Národnost si pomůže bez nás, ale bez osvěty nikoliv."

Kornyšl odporoval: „Napřed utužme v lidu našem národní vědomí, to je moje mínění. Neboť čím více lid vzděláte, tím více bude náchylen ke germanisaci — naše vzdělání je myšlenkový svět západu... My jsme západníci i s botami a ostruhami. (Sám se usmál, že mu takové přirovnání přišlo na jazyk). Bude náchylen i ke zpanštění — na vojně bude kaprálem a když se vrátí, panským drábem nebo šafářem."

„A já pravím vzdělání! vřele zase chopil se slova Bezděk. Odstraňujme bělmo z očí lidu; je zabedněn a ohlupován. Když prohlídne, pomůže si sám. Naši vzdělanci mladí mají míti heslo:

Jsi-li z lidu, k lidu se vrať,
pomáhej chutě, čiň a raď.

Samostatný, chytrý sedlák je mně milejší než hloupý vlastenec. Na lid nevzdělaný hledím jako na rozpoutaný živel přírodní, jako na bouři, povodeň, krupobití. Vy v té bouři, povodni —

zahynete. Lidu někdo namluví, že ho svádíte a lid na sebe i na Vás shroutí palác jako Samson. Lid je bez příčetnosti... ta massa totiž."

„Dovolte, milí hosté i mně promluviti," pravil jsem já. „Nesouhlasím úplně s žádným z Vás.

Lid snad je bez příčetnosti, je-li nevzdělaný, ale není bez odpovědnosti. A tu odpovědnost Bůh mu vložil do svědomí: ať není národní ani vzdělaný, svědomí mu řekne, jedná-li dobře. Srdce vzdělávejte! Pevně věřím v Nemesis, v Pomstu! Lid není příval, zemětřesení, bouře, vichřice. Lid bývá souzen. Poznávám v životě pořád ten zákon, tu pomstu boží.

Za hříchy otců pykávají děti. Za hříchy pokolení minulých pyká pokolení nové, jistě aspoň jednotlivci. Sociální hodnota mravnosti je veliká, větší nežli všech lidských vlastností, kterými se národ má zdobiti. Charakterů společnost k udržení svému nejvíce potřebuje, více než osvětářů, více než vlastenců. A zákon o odplatě vznáší se nad lidmi, věřte.

A měli jsme my charaktery? Ano, měli — dali se upáliti na hranici za přesvědčení; ano — opustili statky pozemské, rodinu, úřady, aby věci božské nezaprodali za lidské. Jsme příliš materialisté, hmotaři — jestliže i vlastenci předkům našim činívají za to výtky, nechci býti podobným vlastencem. (Oba hosté pochopili, koho mínil jsem a dosti udiveně se na sebe podívali.)

Když však červánky národního probuzení zasvitly nad našimi dědy po bělohorské zkáze, málo už jsme měli charakterů. Národ již hynul,

již zachvácen byl úpadkem mravním. Úpadek mravní je začátkem smrti národa. Co mělo kabát lepší, stydělo se za to, že mu koluje česká krev v žilách. Ze Zavrtala stal se Sauertal, z Haněla Hanl, z Koláře Koller. Až i mezi sedláky šířila se nákaza. Znáte, kolik bylo všelijakých Vaváků, kteří se chlubili známostí s Dobrovským, s Jungmanem...? Kolik vzdělaných sedláků zaprodalo se jako Vavák do služeb pánů vrchních a jiných „chvalně známých" osob? Kolik jich oslepovalo, varovalo lid před svobodou a před konstitucí jako před výmyslem ďábelským, pod nímž lid dožije se všeho zlého?

Tam v té své samotě alpské trochu jsem o tom přemýšlíval; tím více přemítávám o tom zde v Brumovicích. Tak ještě i roku 1848 cítili jsme nedostatek pevných povah. Když zkaženo bylo dílo svobody, když vyskytli se falešní proroci, lid šel za nimi. A dobří lidé? Zabíjejí své proroky! stojí psáno o národě židovském — také to vidíme. Věří vám lid, pánové?... Naši lidé by roztrhali každého na kusy, kdo by byl opět hlásal konstituci. Náš lid by vyhnal každého, kdo by mu chtěl darovati knihu. „Aha, abych se zbláznil jako Starosta?" Když z milosti dostali jsme konstituci konečně před pěti lety, naši lidé tu věří, že ona jest příčinou velikých daní.

Ale židé byli trestáni vyhnanstvím.

Naše první pokolení nebylo bez hříchu. Dědičnost v srdcích mnohých ozvala se ještě u pokolení druhého. Znáte Hrabcovu rodinu zdejší? Vlastně již vymřela... Ten Bedřich Hrabec, jenž sešílel — jediný ten člověk pomátl

a pokazil tisíc duší ve vsi. On dobře rozuměl, že je svatá pravda, co Havlíček lidu psal ve svých novinách, ale bál se o svou kůži... Ale sklidil konečně i pomstu, jakož Hospodin dávaje svá přikázání pravil Židům: „Jsem Hospodin Bůh Tvůj, Bůh silný, horlivý, navštěvující nepravost otců na synech do třetího a čtvrtého pokolení." A stane se tak... ukazuje se to již, jak tu trestá...

Dlouho jsme ještě seděli. Kornyšl je vášnivý řečník, deklamator — uměl by nadchnouti zástupy. Bezděk je praktik, nemiluje krásných řečí, ale pracuje a hledá jádro. Líbí se mi více."

Jako když člověk letí do propasti, ztrne hrůzou, ale nemůže se již zastavit, tak Beneš hltal tyto zprávy. Zbývaly ještě dva lístky.

Na předposledním napsána byla krátká poznámka:

„I u Havlíčka viděti, že nejvíce ho lekala ta mravní hlíza, kterou našim praotcům a otcům vočkovala poroba. V prvním článku „Národních Novin" neříká: „Buďte národní a neříká: „Buďte vzdělaní" — za to volá na ně: „Vzpamatujte se, že nejste otroci. Vzhůru lidé!" Hle, co psal:

Národe můj! Zapomeň na dvě století hanebné poníženosti! Vyhub z paměti své upomínku na tyto nešťastné časy, kterážto upomínka jako skála dusí důvěru tvou v sebe. Odlož od sebe přílišnou skromnost, kteráž se nesluší potomkům Táborův! Zapomeň již na to, čím jsi byl po bitvě na Bílé Hoře, ale pamatuj na své staré časy, na ty časy, kdežto

skvěle kvetla sláva jména tvého, kdežto hledali vznešení přízeň tvou a mocní se báli nepřátelství tvého. Vyhledej v dějinách svých velikých ony listy, na kterých zaznamenáni jsou velicí činové otců svých: těmi tuž nyní mysl svou, těmi podněcuj ducha svého, sebe též k velikým činům.

Bratři! již přes 50 let bojovali jsme v nestejném boji slabou silou proti proudu hubícímu nás a starostlivě jsme pěstovali skrovný ohníček se slabými nadějemi. Bůh žehnal poctivému snažení našemu! Práce naše nebyla marná a den ode dne množil se počet dělníkův. Lhali jsou falešní prorokové, kteří jménu našemu národnímu zahynutí věštili: jinak bylo psáno v knihách osudu! Bůh tomu nechtěl, aby z tohoto světa vyhynul národ, jenž tolik síly a krve obětoval pro veliké záležitosti člověčenstva: spravedlivý osud nemohl tomu připustit, aby národ, který tolik trpěl pro pravou svobodu, nezakusil ovoce jejího.

Nyní nastala doba žně: Teď, anebo nikdy! Takto zní hlas osudu, budící nás ke statečné činnosti! — —

Naši Slováci nevěděli, co vlastně Havlíček po nich žádá, neměli ani nikoho, aby jim to byl pověděl. A nyní jim to zase neříká nikdo."

Poslední lístek, jenž měl datum 30. března roku 1866, zněl:

„Něco ve mně zabolí, kdykoli uzřím nebo zaslechnu z těch věcí v dědině. Ten můj švakr!

A ta Hrabcova rodina — slyším, co se děje u té Kučerové v Kloboucích!

I Bacháček se kazí!

Tato generace, třetí od našeho probuzení, — zdvihá hroznou obžalobu proti těm, kdo měli vésti národ. Toto pokolení lidí, kteří už viděli záři svobody, zůstalo opuštěno mravně, hospodářsky i národně. Rok 1848 střásl jim jablko se stromu svobody, a oni myslili, že už jim teď jablka sama budou padati do úst.

Naše vzdělanectvo opět přichází k lidu, ale jak! „Vlastenci, skládejte na Národní divadlo!" praví jedni. „Osvícení rolníci, kupujte akcie!" lichotí druzí. „Lide náš, vol s námi, nezaprodávej své hlasy!" volají třetí. A nikdo nepřichází, kdo by řekl: Bratři! A je třeba začíti: „Bratři, rozumíme vám, cítíme s vámi, pomáháme vám!" — Což pak lid věří vám? Ví o vás a vaší politice? Tuší vaše ideály? Venkov jest lhostejný, mrtvý — „mrtvé duše". Och, bude to ještě státi práce, než si české a národní vzdělanstvo získá důvěru lidu. Zatím dochází víry spíše každý taškář, jenž se neodcizil životu lidu. Jako ten agent Dolák. Byl na vojně kaprálem, říká cimra, forhaus, zupa cušteluňk — nešvaří jazyk, zavádí panské parády, lže a kazí děvčata — ale on ví, jak se má mluvit s lidmi, a vy vzdělaní to nevíte!" — —

Hrůzou naplnilo Beneše toto čtení. Div neklesl. Zmatené těžké třeštění hlavy cítil, jakoby byl dostal ránu do ní kladivem. Jak děsivé čtení a hrozné proroctví — do třetího i čtvrtého pokolení.

„Do třetího i čtvrtého pokolení", opakoval si

Beneš tupě, tma se mu dělala před očima, kolem tma, v budoucnosti tma. „Tedy takové je to s námi, se mnou? Náš rod je pro román, pro povídku, aby byl výstrahou všem, kdož mají měkké srdce...? Přijde jednou někdo, kdo tuto látku nalezne a zpracuje...

Ach ty dlouhé zimní večery! Kdežto s počátku dopřávaly Jiřímu Benešovi, že se mohl do nich jako housenka zakuklit a nerušen zevnějším světem mohl se ponořit do studia nových věcí, později pociťoval je jako žalář, v jehož zdi uzavřen slyšel jen ozvěnu svých bolavých myšlenek, stále se vracejících. Kéž by bylo jaro!

Dal si někdy zapřáhnout koně a vyjel si na sáňici. Okřál i na okamžik se rozptýlil, ale což bylo platno: večer už byl zase sám, a což nejpodivnějšího, chtělo se mu, aby byl sám.

U Svobodů bývala veselá společnost v hostinci. Zvali ho starosta, radní a sousedé: Přijďte mezi nás! — Beneš nešel. Upřel si, že bude ostražit na sebe. Číhalo tam na něho nebezpečí: dvé plamenných očí dívčích, jejíž srdce zadáno bylo sice Líkaři, ale.... „Poněvadž jsem nepřišel do Brumovic milovat se" — říkal si Beneš — „je třeba krotit oči a srdce své."

*

Za celou zimu nepřihodilo se ani v Brumovicích ani v okolí nic pozoruhodného. Až v březnu.

Beneš měl nějakou cestu do Kobylího, něco měl nakupovat u Bezděků. Nalezl rodinu Bezděkovu sklíčenu a zaraženu. Ačkoli život v obchodě

byl rušný jak obyčejně, ačkoli se kupovalo, povídalo, žertovalo a smálo, Benešovi neušlo, že cosi není v pořádku.

— Stalo se něco, slečno Augusto? Nejste sví.

— Stalo. Počkejte, až budeme sami, dodala německy, neboť bylo mnoho lidí v obchodě.

— Na Dyji? tázal se Beneš také německy.

— Zatím si přečtěte toto psaní, pane Beneši!

Beneš četl a čím dále, tím více byl rozechvěn. František psal 17. března 1873 z Podivína:

„Milí rodičové! Jak Vám bezpochyby již známo, dokonáno s cukrovarem, neb ani pokusy sestaviti novou rolnickou společnost ku převzetí jeho nezdařily se; v sobotu prohlášen konkurs, dr. rytíř Lachnit jest správcem konkursní massy a zejtra sem dojede. Nám úředníkům dosud nesděleno, co se s námi stane, rozumí se však, že stará společnost nás již déle držeti nemůže. Stran našeho budoucího postavení jsem na rozpacích, směle Vám však mohu říci, že nepřijdu domů do Kobylí ani do Hodonína na vytloukání, byť i bylo nejhůř. Možno, že zůstanu v cukrovaru i pod novým majitelem, bude-li jím buď p. Kuffner neb p. Daněk a Jelínek, poněvadž Kuffner a Jelínek by mně nedali odejít; pakli by však přešel do rukou jiných, neměl bych to tak jisté. — V Brně u Úvěrního ústavu ještě není nic ztraceno a v nejhorším případě bych zůstal v podivíně co městský tajemník prozatím. Nyní nemohu nic podnikati, protože nemám času, za 2—3 dni však se dám vší silou do hledání budoucnosti. Se srdečným pozdravem Vaši Bezděkové.“ — —

Když Beneš psaní dočetl, zatřásly se mu ruce a oči pořád nemohl od dopisu odtrhnout. Hleděl do dopisu a hleděl vlastně do sebe, aby se opanoval a nevykřikl. Nebylo to osobní neštěstí, které Bezděka potkalo a s ním celou rodinu, neboť všecko příbuzenstvo mělo akcie a odvozilo tisíce centů řepy do cukrovaru; bylo to neštěstí národní — protože první všeobecná myšlenka krajová, která měla rolnictvo povznést a získat k další práci, takto se zhroutila a rozsypala na prach, Beneš cítil, že sám je stržen do rozvalin, že má v Brumovicích pod nohama půdu otřesenu a že na mnoho a mnoho let nebude žádný moci v okolí nic podniknout. Beneš byl si jist, že táž myšlenka nejvíc Bezděka také asi drtí. — Jeho dopis byl suchý, železně klidný, a přec milý Bezděk prozradil, jak byl rozčilen, když jej psal; „v podivíně" napsal, pravopisnou chybu napsal; chybu, které by se při chladné mysli nemohl dopustit.

— Odpusťte, slečno, pospíchám! vracel dopis sestře Bezděkově. Když ona zaraženě na Beneše pohlédla, dodal:

— Půjdu-li rychle, stihnu pod Zaječím vlak, musím do Podivína, musím s ním mluvit. Možná, že toho potřebuje, aby si s někým porozprávěl.

Sestra pokrčila rameny. Přes to bylo patrno, že ji účastenství Benešovo dojímá.

F. V. Bezděk i paní jeho seděli doma podvečer, když se na prahu pokoje v jejich bytě v cukrovaru objevil Jiří Beneš. Neočekávaný host v Podivíně. Mladí manželé Bezděkovi rádi Beneše viděli, ačkoli mladá paní znala Beneše jen letmo

z podivínského tábora loňského. Viděla ho z blízka nyní ponejprv.

Nu, líbil se jí. Horkokrevný, pro vše dobré a krásné zanícený mladík, jak se říká. A hlavně to, že tak zbožňoval Františka.

Úpadek cukrovaru nezhroutil Františka Věnceslava tak, jak Beneš očekával. Jen snad v prvním okamžiku. Ještě se chytal stébla — právě na zítřek svolal Kornyšl do Podivína ne správní radu, ani výbor Břetislava, nýbrž své staré přátely: aby se poradili, možná-li ještě cukrovar zachránit. Snad to půjde, mínil Bezděk. Ne k vůli mně, tolik mne snad znáte ,ale pro celý kraj, pro všechnu tu okopanou práci. Jinak je všecko pochováno.

— Věděl jste to, pane Beneši, že zítra je porada?

— Neměl jsem tušení.

— Tím líp, že jste přišel. Doufám ostatně, že také otec přijede a přivede někoho s sebou z Kobylího nebo z Vrbice.

Dlouho do noci seděli všichni tři a hádali budoucnost. (Beneš měl připravený nocleh v hostinském pokoji). Bezděk občas dělal pokusy a Beneš občas pomáhal mu, aby dostali řeč na jiné věci — Bezděk jako šťastný otec ukazoval hosti prvorozeného chlapečka, který proti všemu očekávání jmenoval se Hugo, což bylo nepochybně dle vkusu matčina — Beneš vypravoval o svých smělých začátcích na otcovském statku, o tom, jak ho dr. Waraus nazval panem Kolumbem; všecko marno: padlý cukrovar měli kolem sebe, jeho ko-

míny čněly jim nad hlavou, prázdná okna hleděla na ně ze všech koutů. Musilo se o cukrovaru mluvit.

Druhého dne byla schůze přátel u starosty podivínského Elingera, jenž byl měšťan domácí a měl hostinec.

Sjeli se po dráze i na vozích vůdcové kraje: poslanci Kornyšl a Josef Wurm a jejich nejstarší přítel Fr. Bezděk starší.

Sjeli se i podvůdcové: Václav Lebloch, starosta z Bilovic, rolník Matěj Šohaj z Lanštorfa, měšťané Ploskal a Majer z Hodonína, mlynář Josef Vrána z Neudeku, rolníci Frant. Lebloch a Martin Horáček z Pavlovic, mlynář Rajmund Sušil z Pouzdřan a poštorenský starosta Antonín Košťál z Dolních Rakous.

Sjeli se mužové vůbec vážení a myšlence oddaní: národní učitel Zapletal z Břeclavy, rolník Matěj Martinec z Čejkovic, Fr. Mikulica z Kobylího, rolník Jiří Michlovský z Lanštorfa a obchodník Rieger z Lanžhota, děkan Poláček z Nové vsi, Václav Hanaman, hostinský z Potvorova, učitel Dufek z Prušánek a učitel Plaširyba ze Šakvic, ze Štarviček starosta Václav Popovský. Všech účastníků schůze bylo na 30, a byl to pohromadě květ kraje. K Benešovi, jenž přišel s Františkem Věnceslavem, všichni chovali se laskavě.

Mluvilo se o cukrovaru, ale mluvilo se jako o mrtvém. Schůze vypadala již jako pohřební shromáždění. A výsledek porady opravdu zněl: Konec! Už není důvěry k třetímu vypsání akcií. Není moci, která by zadržela Jobovu zvěst letící z Podivína do krajiny: Konec, konec rolnického cukro-

varu! Bezděk mladší nepromluvil na schůzi ani slova. Stéblo, kterého ještě včera se chytal, přetrhlo se mu v prstech. Byl jednatelem správní rady a účetním příručím v cukrovaru, ale již nepromluvil...

Když se Beneš s oběma Bezděky vracel ze schůze do cukrovaru, Bezděk starší prohodil:

— Toto byla první věc, do které jsem šel a musil jsem spoléhat na cizí rozum. Cukrovaru jsme nerozuměli. Čemu jsem sám rozuměl, to se mně také zdařilo. Horečka...

— Horečka, tatínku? Ano, na mnohých místech rozšířila se horečka podnikatelská jako neštovice. Byli a jsou lidé, kteří když měli tři sta zlatých, stali se správními rady ve třech fabrikách. Byli a jsou lidé, kteří všady nastavovali klobouk, protože doufali, že budou zadarmo pršet dukáty. O nás se nemůže říci, že jsme chtěli zbohatnout zadarmo nebo lacino. Nemohu se podívat ženě do očí...

— Máte mnoho akcií, Františku? zeptal se Beneš, a hned ho ta otázka zamrzela; ptal se z účastenství a obával se, aby Bezděk nemyslil na všetečnost.

— Mám jich patnáct.

Beneš v duchu počítal: 15 akcií po 300 zlatých, můj bože — 4500 zlatých. Za to před krátkým časem by byl koupil v Brumovicích čtvrtlán.

Otec Bezděk zůstal u syna, Beneš jel sám domů. Drahou pod Zaječí, odtud šel pěšky. Mnoho věcí mu vířilo v hlavě. Především srovnával si v hlavě všecky tři vůdce lidu. Dojista všichni tři

měli jeden cíl: pracovat pro blaho lidu, ale rozličné byly způsoby jejich podle povah jejich i podle vzdělání.

Kornyšl byl pořád ještě krásný muž, ač poněkud prošedivělý. Jeho postava imposantní, výrazný obličej s orlím nosem, hlasatel a řečník. Člověk opravdu nedýchal, když on hřímal, když svou řeč proplétal latinskými a německými výroky slavných mužů a když vykouzloval krásnější budoucnost národa. Tak se hlas jeho rozvroucněl, že se jím sám opojoval. Osnoval dalekosáhlé plány zahraniční politiky a hleděl s důvěrou k orlu východnímu...

Poslanec Josef Wurm byl sentimentální, jaksi měkký a všecek rozjihlý. Jak začal veřejně mluvit, zadrhl se a nemohl najít slov. A přec měl pověst řečníka z památného sněmu moravského roku 1848. Mluvil, mluvil, a nic mu neubývalo, a na konec nebylo ani jasno, je-li pro cukrovar či proti němu. Neboť přeskakoval z předmětu na předmět a nedopovídal, co začal. Jako na polévce oka, tak na jeho řeči plavala slova: robota, Velehrad, konstituce, deklarace, státní právo, slovanská stará kultura, císařská hymna...... Beneš, ač měl úctu k němu, nemohl se v něm vyznat.

Fr. Bezděk nebyl řečník, neměl vysokých fantastických plánů, viděl pořád jenom zdánlivě nejvšednější věci kolem sebe: obec, cesty, účty, knihovny, záložnu, samosprávu. Nebyl liberál, ani konservativec; byl střízlivý kupec, ale skrýval u sebe novináře stihaného vládou; všecko v jeho domě bylo české, ale kdyby byl měl vypustit slovo vlast ze svých rtů, byl by se nepochybně zarděl. Suma

sumárum byl Bezděk pro Jiřího Beneše záhadný muž. Jsa zvyklý přihrádkovat lidi dle běžných vzorců, nevěděl si rady s Bezděkem. Bezděkovým miláčkem byl Karel Havlíček, ale zároveň psal Dědictví Cyrilometodějskému do Brna, že by mělo vydávat praktické spisy pro lid. V jeho rodině četl se Renanův Život Kristův, a žádný kobylský farář nechyběl v jeho domácnosti. Mezi dětmi vyrůstalo tiché — u nejstaršího syna nezakrývané — nevěrectví, do kostela nikdo z nich nechodil, a Bezděk docela opravdově společně s farářem konal sbírky na opravu kostela. Bezděk nehoroval s Kornyšlem, že se v lidu našem musí obnovit víra Českých Bratří, a přece celý život a především obchod Bezděkův založen byl na nejvnitřnějších zásadách křesťanských.

Ze všeho bylo vidět, že Bezděk není zdejší. Tak to blesklo Benešovi hlavou, že neodolal a když se zastavil u Bezděků jen na okamžik, aby vyřídil, že starý pán zůstal v Podivíně, zeptal se na to slečny Augusty.

— Uhodl jste, tatínek není ze zdejší krajiny.

— A odkud?

— Narodil se ve Svébohově u Zábřeha. Já sama nevím dobře, kde ta dědina leží, nikdá jsme tam nebyli. Otec tatínkův býval horlivý katolík a velice pronásledoval svébohovské evandělíky. Byl rychtář. Stalo se mu však, co mnohým: čítávaje knihy, které evandělíkům odňal, a pozoruje jejich život a vytrvalost u víře, stal se sám evandělíkem. Přestoupil s nejstarším synem Jakubem, který byl stejného smýšlení s otcem. Rychtářka s menšími dětmi ostaly katolíky. Ale jak on pronásledoval

evandělíky, tak začali katolíci pronásledovat jeho. I když vyšel toleranční patent za císaře Josefa II. Dověděl se nějak náš děd — ten rychtář byl náš děd — že v Kloboucích evandělíci mají pokoj, a proto se i s rodinou přestěhoval do Klobouk. Náš tatínek byl mladší syn rychtářův, byl vychován katolicky, vyučil se obchodu a r. 1842 usadil se v Kobylím.

— To je zvláštní, řekl Beneš a dlouho o tom přemýšlel, jak to uhodl, že Bezděk nemůže být ze zdejšího kraje. Docela jiný člověk. Že byl tak poctivý, pravdivý, přesrdečný a zase tak důkladný: vždycky věděl, co se má dělat právě nyní a co na sebe vzal, všecko dělal řádně a do konce. Z toho my Slováci nemáme nic — my jsme založeni umělecky —: na zpěv, hudbu, vyšívání, malování, básnění... A z toho zas Bezděkovi nemají nic....

Jednoho dne, když Vávrová po obědě sklízela se stolu, postavila se před Beneše a usmívala se způsobem, který Benešovi prozrazoval, že kmotřenka má tajemství.

— Mám novinu pro vás, kmocháčku.

— Novinu? Jenom jestli dobrou...

— U Kučerů majú chlapečka.

— Chlapečka... Beneš přijal novinu bez všelikého vzrušení.

— Ale to nejni všecko. Chcú vás ptat za kmotra... já to vím.

— Proč mně? zarazil se Beneš.

Kučera byl bratranec, ovšem. Ale mnoho soli spolu nesnědli ani v Kloboucích, pokud Karel byl svoboden; ani v Brumovicích... Tu se potkávali

vík nahodile, ctili se jako bratranci, ale důvěrně jako pokrevní příbuzní nikdy se nesblížili.

— Proč vás, kmocháčku? Já vám povím... Všeckým Chlupovým děťom poslúžili rechtorovi, rechtor Večeřa, víte, sú v Pánu, enom rechtorka ostaly. A to je taková čest, aby rodiči novorozeňátka poptali za kmotry zasej ty, kteří jich samých na rukách nosili. Tož kmotřenku by u Kučerů měli, ale kmotra nemajú. Abyste teda tým kmotrem byli vy... jako přízeň...

— Nejradši bych nešel.

— Ale to nemožete... Bože, takoví lidi majú velkú zásluhu před Bohem, kteří chodijú za kmotry. To by byl hřích, kdybyste řekli: ne. My nepřimíraja, my poslúžíme aji cigánom, a oni všecí k nám chodijú... Šak víte, že sú cigáni na trávníku naši súsedi.

— Tak já mám být kmotrem a stará rechtorka kmotrou? Dobrá. A jak budu posílat do kúta?

— To už já veznu na sebe, udobřovala Beneše Vávrová.

Ke konci března doopravdy přišel Karel Kučera a poprosil Jiřího o kmotrovství pro svého prvorozence. Jiří se ještě jakž takž upejpal, na konec však podal Karlovi ruku:

— To víš, půjdu, když je to tvoje přání a tvé ženy.

— Děkuju ti, Pán Bůh zaplať, poděkoval Karel.

Jen kdyby ten Karel jinak vypadal — uvažoval Beneš po jeho odchodu — ale on se mnou mluví vždycky jak ukradený, jako žák s profesorem, jako nižší úředník se svým představeným.

Usmívá se, člověk neví jak, a všecko mluví tak rozpačitě, jakoby uvažoval o každém slově: Mám to říc nebo neříc. —

Jiří byl tedy kmotrem. Vávrová chystala čtyřikrát do kouta, a když Kučerka odbyla šestinedělí, byly úvodky a po úvodkách veliká trachta u Kučerů. Jiří připadal si při tom všem od počátku nemotorně. V den křtin dostavil se s kmotrou do Chlupova domu, babka s ním provedla několik pověrčivých žertů, a jemu to bylo dost nemilé. Švakrová Málka ho jediná smiřovala s okolím. Byla pořád ještě jako děvče sličná, „jako z pšeničnej múky", jak o ní v dědině říkali; a byla velmi milá, jemná osůbka. Když se už kmotři měli vybírat do kostela, pravila Kučerka Benešovi:

— Tak, kmotříčku, už to na vás odevzdáme, abyste nám donesli z kostela, co chcete.

— Ah, vzpomněl si Beneš, jak chlapečka okřtíme?

— Jak je vaša vůla. Co umíníte, tak bude, kmotříčku.

Beneš se radil s kmotrou, vdovou po rechtorovi, ona si však netroufala radit. Lámal si hlavu; až když se ho farář zeptal, jak se dítě má jmenovat, řekl pojednou: „Jaroslav". Farář se usmál, a kmotři přinesli z kostela Jaroslávka.

Zdálo se Benešovi, že staří Chlupovi i mladí Kučerovi byli tím zaraženi, a proto byl v nových rozpacích.

— Co vy tomu říkáte, kmotřenko? ptal se doma Vávrové.

— Ná, je to panský míno. Není pamětníka v ubci, aby se tak tento člověk byl v Brumovicích menoval Jaroslav. Ale co, do Chlupovy rodiny, se to šikuje, oni sú taková fajnová rodina. A šak Kučera je taky z města.

Úvodky byly nesmírně slavné. Jako svatba. Hodovalo se od rána do večera. Přijeli na voze Kučerovi z Klobouk i s dětmi a z Brumovic sezváni byli všichni příbuzní. A také pan farář Klimecký. Chlupovi byli mezi ostatními sedláky pořád panská rodina. Proto k nim pozvána všecka vlastně místní honorace: farář, rechtorka, Beneš a po škole přišel i podučitel, jenž prozatím zastával úřad správce školy.

Sedělo se u dvou stolů. U chlupů byli na podobné hostiny zařízeni: bylo dost talířů, vidliček, nožů a všelikých příborů, o kterých v celých Brumovicích sotva pět osob vědělo, jak se jich užívá.

U předního stolu seděli farář, Beneš, kmotřenka Večeřová, manželé Kučerovi, stařeček Chlup a později podučitel. Beneše nejvíce zajímalo pozorovat starého Chlupa, muže, který býval v obci všemohoucím starostou po pantátovi Hrabci a kterého z blízka poznati v pozdějších letech bylo nesnadno. On po svém sesazení nevkročil do radnice a nevešel mezi sousedy, když se jednalo o věci obecní. Na potkání se s lidmi zastavil, nebyl žádný bubák, ale zůstala v něm jakási pýcha. Kolem úst pohrával mu vždy úsměv, který byl směsí povýšenosti a podivení. Nebyl furiant, byl aristokrat. A to podivení ulpělo mu na ústech.

U tohoto stolu středem pozornosti byla tetička Tekla. Byla oblečena v šaty poloměstské,

takže nevypadala ani jako měštka ani jako selka, v chování svém však byla paní. Seděla za stolem jako pávice. Pohlížela pohrdlivě a nadutě na všechny, jakoby všichni byli živi jenom z její milosti. Mluvila tuze málo a tak s pátra, jakoby opravdu udělovala zločincům milost. Stará pánovitost hrabcovská; ostatně Tekla Kučerová čím byla starší, tím také otci svému i v tváři podobnější. Dala se tuze dlouho pobízet do všeho jako hanácká nevěsta. A této nucené pozornosti podroboval se i farář i Chlup.

Také byl Beneš povděčen tomu, že se na úvodkách více seznámil s farářem Klimeckým.

Tento farář byl člověk vysoký a hřmotný a hlas jeho byl tak mocný, že skutečně se mohlo říci o něm, když kázal a okna se v kostele otřásala, že hřímá slovo boží. Měl vůbec všecky vlastnosti, pro které se musil Brumovčákům líbit. Jak už řečeno, muž veliký jak hora, prsnatý, mírně obtylý, červený v tvářích, a co se týče duševních vlastností, ty všechny jej právě v Brumovicích doporučovaly: veliký pořádek měl v kostele i na faře, zrovna jako na úřadě, a když si své věci odsloužil, byl pravý sedlák a hospodář. Ničím a nad nikoho se nepovyšoval — s každou babou si pořečňoval jako s nejmocnějším sedlákem; maličko a znal všecka pole i vinohrady, čí které jsou, a ještě maličko, znal soukromé a majetkové poměry každé ovečky svého ovčince.

Osadníci div ho láskou neumačkali. Farář chodil někdy i mezi sousedy, a poněvadž ho brzy zvolili do obecního zastupitelstva, chodil někdy i

do schůzí výboru. Nikdy si však nezadal, nemíchal se do soukromých sporů v obci a dokonce ani neštval proti evandělíkům. Co na obranu katolické víry říci měl, to odhřímal s kazatelny a mimo kostel s každým člověkem měl pokoj. Křičel, když se bavil, a když se smál — srdečně se uměl smát, jako když kůň vesele řehtá — to už mohlo být slyšet na horách. Byl horák a přišel z hor. Podle nářečí byl z hor od Příbora předchozí farářská stanice byla však kdesi v Majdalenských horách, jak u nás říkají hornatině severozápadní Moravy, za Tišnovem, Kunštátem až k Jimramovu.

„Tento muž měl být obchodníkem neb aspoň účetním kupeckým," říkával si v duchu Jiří Beneš, když s farářem někdy před tím rozmlouval. Mělť on do nejmenších podrobností v hlavě vypočteno, co která fara v okolí vynáší víc nebo míň než brumovská. Znalť on do žídlíka, kolik který brumovský sedlák měl vína ve sklepě, a stejně přesně, kolik žita a ječmene sklidil. Jednou povídal Benešovi:

— Považte, jaké neštěstí, že Burýška zemřela v Brně ve špitále!

— Zajisté, přisvědčil Beneš a myslil na ovdovělého sedláka Burýška, jehož žena se nemocí trápila dvě léta.

— Aspoň třicet rýnských od pohřbu mně uteklo. Aj víc, je po žňách, sedláci majú peníze.

A tak měl farář spočítáno všechno, z čeho mu něco v dědině mohlo ukápnout. Ne dost na tom, že skutečně dostával z hojnosti zemské kuřata, holoubata, selátka, zabíjačky, vína a kde jakého ovoce nejvybranější ukázky, on si na to vše dělal právo

a již napřed upozorňoval, kde hrušky dozrávají a kde mají mnoho běloučkých husí. Posvátný úřad byl mu obchodem. Obcházel jaře a bodře Brumovice jako pachtýř, a farská hospodyně Lízinka byla jeho šafářkou. Měl se nač starat, měl nadaného synka na studiích. Teprve po několika letech přejedl se svým ovečkám. Tím, že dary přímo pro sebe vymáhal; tím, že byl nenasytný. Hovorná povaha jeho i veselost mu nepomohly. Když zpozoroval ve svých ročních účtech, že mu ubývá štědrých darů, zanevřel na farníky a tuze často si před Benešem stýskal na nevděk. Této své hořkosti pustil vólnou uzdu, když konečně dostal lepší faru v okolí a měl v kostele poslední kázání na rozloučenou r. 1877. „Přeju svému důstojnému nástupcovi, pravil, abyste s ním lepší zacházeli než se mnú. Před sedmi rokámi, když jste mě vítali v procesí, tu celu cestu — aj okolo židovni — křičeli ste Hosana, a včil byste mě snad aj kamením klukli." Toho loučení se však Beneš už nedočkal

Na úvodkách Beneš s farářem bavil se přátelsky. Tento kněz nepřekážel v obci, ovšem ani jí neprospíval, ale velice rozuměl hospodářství. Proto Beneš ochotně ho poslouchal. Mimo to farář byl veselé mysli. Když se vypravovaly žertovné věci, nebo když sám vypravoval nevinnou anekdotu, řehonil se jako zdravý kůň. Přišla řeč na to, jak se mluví v Terezově, jak v Brumovicích a jak v Kloboucích.

— A ve Frenštatě tak — přidával farář a hlasitě se smál — dvě paničky se potkají a jedna povídá: „Řeci, co tam tak bucha za městem?" A ta druhá odpoví: „Oni neviju? — To tam maju post-

orbait." — „A jaký?" — „Ja, odpoledňa maju na šíštotě (na střelnici) kenikšísn a u šajby se polamalo pero od peleru. Tož to musi byt spraveny." Tuze se smál farář a neznamenal, že sám také vyslovuje dlouhé slabiky krátce a že dává přízvuk po lašsku na předposlední slabiku.

U druhého stolu seděla stařenka Chlupová, Kučera s ženou, kmotři a kmotřenky vzdálenější (neboť kde se jednou stařečci kmotrovali, tam kmotrovstvo potrvá v rodě takořka do vymření, děti dávají kmotrům pac a kmotřenky si posílají navzájem do kouta), ba i někteří přespolní. Na kraji stolu přisedala babka, když měla občas kdy. Jí dnes náležela starost o novokřtěnce a nad kuchyní spolu s kuchařkou zjednanou z Klobouk. Kučerka pořád ji volala:

— Enom idú, paňmámo, všecko jim vystydne.

— Nemožu, milá brachu, odpírala babka.

— Sníme vám všecko.

— Šak kuchařka se nají páry v kuchyni.

— Enom idú — oni sú hlavní osoba při takovej věci! pravila také jedna z kmotřenek.

Babka přinesla v peřince okrášleného, ale plačícího chlapečka a položila jej mladé matce na klín. Chlapeček přestal plakat, jen vrněl a hledal ve vzduchu matčin prs; poznal, že je u matky. Všichni hosté si ho musili prohlédnout, všecky kmotřenky vedle toho poznamenaly, že je čínanej nebo hezulenkej, kteráž pochvala týkala se hlavně jeho čepičky (pupinky) plné pentliček s frčkou na temeni. A již mu říkali: Slávek.

— Ja, na babičce tuze záleží, navazovala starší kmotra, kde přestala, aby matka kútnica a diťátko

byly v pořádku. Co pak včílejší ženský teho málo dbajú, a ty nový babičky taky. V tu chvíli Slávek se rozplakal netrpělivostí.

— Dyž se tak diťátko narodí se zubíčkama, babička mosí být opatrná, aby nebylo mūrú.... Lebo jak toť Galvačce narodil se takovej mrzáček — babka leda ho chcela zaškrtit, ale matka nedala. No šak mu Pambíček křivdy neudělál, dyž si ho k sobě vzál — chudera, bylo to člověku nepodobný.

— Taky sem to viděla, chuďato... poznamenala sousedka.

— A dávat pozor na ty mladý maminky, dokáď sú v kútě — to mosí babka jednobytě. Hneď by běhaly a poklúzaly a hneď ven do pola — potom nevinní lidi za ně trpijú. Ani se kolikrát neví, proč tá búřka došla, lebo povětří řádí, až střechy shazuje, a ona to zavinila kútnica. — Já, milí braši, věřím aji v podvržence...

— To snaď nejni pravda, namítla Kučerka.

— Sú, dcero milá. O, baže sú. Jak tá Šémorka; ešče nebyla na úvodkách a už šla na trávu. Dyž se vrátila, dítě bylo jiný: hlavičku mělo jak škopek, nožky a ručičky jak hůlečky tenký a bylo zlý a křičelo jak divý. To jí ho divoženka podstrčila...

Ve světnici bylo ticho, oba stoly poslouchaly.

Beneš hleděl na faráře, ten jenom blahobytně zářil. Nevydržel a přimíchal se sám:

— Ale jděte, kmotřenky, že byste takovým pověrám věřily.

— O, ano, pane — řekla babka — šak ani nevím, jakú čest vám mám dat.

— Já nemám titulů — jen Beneš...

— Tož, pane Beneš, věřte temu, sú takový věci, ujišťovala babka. Já sem to mockrát slyšela, že kútnica přitahne búřku. Lebo s tema divoženkama.

Beneš opět upřel oči na faráře tázavě i pobádavě, ale farář se jenom usmíval a mlčel ještě víc, možno-li to říci.

A kmotřenky se bavily dál o nemocích šestinedělek, o strašidlech a jiných příjemných věcech.

Farář po obědě vstal, že musí domů. I Benešovi se chtělo projít. Použil tedy příležitosti, že faráře doprovodí. Bylo patrno, že farář nemá práce, nýbrž chce si zdřimnout. Zíval cestou. Přece však se Beneš dověděl novinky od něho.

Příští týden bude schůze obecního výboru o to, koho má obec zvolit za učitele.

— Přišli ke mně na radu. Řeci, já se do toho míchat nebudu, jenom když učitel bude umět na varhany. Jak včiléky ta mše svatá vypadá!

— Což o hudebníky není nouze.

— Ja, ale co sedláci chtějú. Kdyby si některý z tych kandidátů vzal Večeřku... Však jste ju poznal. No, je čtyřicátnice, ale ještě chutná ženská; proč by se nemohla podruhé vydat... Obec by ušetřila pensi.

Beneš byl překvapen odhalením, jaká je v obci situace. Napadlo mu, že farář by měl mít sám tolik rozvahy, aby takové čachrování se školou zavrhoval. Zpomněl si však i na jeho mlčení, když tetky klábosily a řekl vyčítavě faráři:

— Velebný pane, měl byste sedlákům také domluvit... Kdo si má vzít Večeřku za ženu, musí být přece muž k ní, člověk starší. Do Brumovic by se měl dostat člověk mladý.... Slyšel jste, jaká pověra tu panuje, škola přece musí pověry zapuzovat.

— Och, och, milý pane Beneš, v tých věcách su já opatrný. Každá dědina má svoje zvyky. To a to chtěl jsem změnit, když sem přišel do Brumovic, a oni hneď byli hore a prý „snáď ani v Pána Boha jak se patří nevěřím." Rozumný člověk musí je při tom nechat, co nepatří do kostela.

— Taková pověrčivost...

— A jděte, jděte — to sú pohádky, co bych jim tu radosť bral. To nikomu neškodí.

Kučerovi, než odjeli, zastavili se v domě u Beneše. Ještě u něho nebyli, co přijel. Prohlídli si stavení i dobytek v chlívech.

— No, hezký to máš, Jurko! pochvalovala tetka Tekla vážně, jakoby místo každého slova tolar sázela.

— Hezký, přisvědčoval Kučera. Hezký, hleď, abes měl už brzo hospodyň. Abechme o tak za rok přijele k tobě na křtine, žertoval. Tetka si však jeho poznámky nevšímala. Za to se sama ptala:

— A jak ti to ide?

— Zatím dobře, chvála Bohu!

Poseděli chvíli u Beneše, tetka měřila světnici pronikavýma očima, zdálo se, že všecko shledává v pořádku. O nebožtíka otce svého, jenž v tomto

domě dožil strastiplný konec života, ani nezavadila. Beneš se dovtipoval, že tetce asi v Brumovicích není volno. Ačkoli syna ochotně vyžeňovala do svého rodiště, sama málo k němu přicházela. Všecko v dědině na ni padalo, raději žila mezi cizími lidmi. Když byla doma, v Kloboucích, již se v ní stará tvrdost a pýcha poněkud lámala; prožila už kus života. Ale tady v Brumovicích ozývala se v ní hrabcovská krev...

Když Beneš osaměl, sbíral ponenáhlu v paměti dojmy dnešního dne. Sestrojoval si v mysli, jaký asi je člověk Chlup; některé jeho vlastnosti a názory uznával za podivuhodné, zcela jinaké, než dříve myslíval. Potom se mu vybavil poměr farářův k osadníkům, a jak mezi tím, čemu on učí jménem církve, a mezi skutečným náboženstvím lidu je veliký rozdíl. Při dnešní příležitosti zvěděl od Chlupa, jaký smutný konec vzal farář Kupec v Brumovicích. Slýchal o tom nejasné pověsti a v chlapeckých letech ani jim nerozuměl. Tedy tak to bylo: mladé hospodyni farské narodilo se dítě, a to dítě bylo porodní babičkou — snad za účastenství Kupcova — pochováno na hřbitově, neboť prý se narodilo mrtvé. Přijela vyšetřující komise, která tomu nevěřila, dítě bylo vykopáno — — a faráře odstěhovali Slováci do Hluku na odpočinek. Snad ještě tam žije... Potom si Beneš uvědomil návštěvu prostřední sestry své matky, v domě, který byl svědkem tolika příhod .... a z toho všeho již rodil se v Benešově hlavě chaos... zápisky Pátera Hrázy... a taková chumelenice představ o budoucnosti — tu svítající slunce, hned zase strach z černé tmy a přízvuk kletby „do tře-

tího i čtvrtého pokolení". To dítě, které dnes vítali hostinou, je čtvrté pokolení... Bůh mu budiž milostiv! —

Kéž by už přišlo jaro. Aby zmizela samota a uzavřenost a těžké myšlenky!

Byl první týden měsíce dubna r. 1873.

Přicházelo jaro do kraje.

Lidé celou zimu seděli v chalupách jak zabedněni. I celý svět byl bez vyhlídky, jakoby velikou jizbu bílými stěnami obezdil. Ach, to se zasteskne po krajině a po volném rozhledu, když sníh sleze s vrchů, a ta země se rozbalí z kožichů, do nichž byla navlečena před zimou. Je hnědá a klidně odpočívá se zamženýma ještě očima. Již procitla, ale ještě neprohlídla. Cítíš, jakoby se protahovala a pohybovala, jakoby v hloubí země něco vřelo. Tu buší srdce země, zahřáté sluncem.

Jdou lidé do polí a hvízdají. I Beneš si vyšel, neboť se chtěl občerstvit a připravit na dnešní tuhý večer. Nastává v obci zápas o dobrého učitele, o nové jaro příštích lidí. Vyšel si směrem k Ostrůvku. Také si zahvízdal, a jeho krok se vzpružil, neboť v tom jarním vzduchu lehce se kráčí, jakoby člověka péra nesla. Vykřikneš dětinské slovo a zazpíváš, ale lekneš se s počátku svého hlasu, jak se daleko rozlehl v ovlahlém okolí.

Pod cestou orali oráči a nad cestou orali druzí. Někteří také na sebe povolávali; zdá se, z pouhé rozkoše, že se hlasy tak rozléhají. Jiní hovořili se svými koňmi nebo praskali biči do vzduchu jen tak, že jim to působilo radost.

Beneš šel pod Harnúty jako na obecní pastvinu. Vzduch voněl mladou trávou a blízkým lesem. Říkají: kdyby do sv. Jiří trávu klíštěmi vytahoval, nevytáhne jí a po sv. Jiří kdyby ji kladivem zatloukal, nezatluče ji. A hle, dlouho ještě do Jiřího, a tráva již pučí. Země pod nohama na pastvisku je atlasově hebká, kdežto v hluboké cestě, kterou Beneš přecházel, zapraskal ještě pavučinatý zmrazek na kalužince. Jak je volno! V prsou nemůže se směstnat nevýslovné toužení po něčem krásném a ohromujícím. Cosi, co nelze vyslovit, ani si představit. A za lesem a za kopcem zní jakýsi nesmírně vysoký tón jako na housle, jehož nelze postihnout. Z čeho jen vychází a proč?

Frr — frr — párek koroptví, které přestály zimu a krčily se při cestě za hroudami. Člověk se až lekne, jak blízko vydržely. Také v černých křoviskách, lemujících pastvisko, zašustělo drobné ptáče a na holých švestkách poskakují pěnkavy.

Den — dva — tři bývá již pěkně: hvízdání, popěvek, oráči a první jarní hlasy ptáčat se opakují. Některý den však přece ještě zima zadýchne do kraje, nebe se zachmuří a nasype na zem ledových krupek, jakoby velikou buchtu pocukroval. To je poslední pozdrav zimy na rozloučenou. Nu, nebylas krutá letos, jdi s bohem a ulehni do hrobu.

Beneš vracel se do vsi občerstven procházkou. Na vážnou věc, kterou měl před sebou, zapomněl myslit. Pod humny u prvních chalup chlapci běhali bez čepic a bez bot. Za nimi cupaly děvčice s dětmi na zádech. Z jedné chalupy zahrčel jarní zvuk vesnice: trakař, který celou zimu odpočíval pod kůlnou a teď vrzá k větřáku s obilím. Svalo-

vitý chalupník jej tlačí ještě ve vydrovce a v kožichu, jakoby jaru ještě nedůvěřoval.

Beneš nešel dědinou. Obrátil se u vesnice v levo a nahoru k selským humnům. U jedné chaloupky otevřely se dvéře, vyšla žena a vysýpala jemně z klína na trávník žlutá housátka, kolem nichž obíhala stárka a syčela jako had na každého, kdo se jim přiblížil. Housátka si povídají jako děti. Také jarní hlasy, z nichž se člověk raduje.

Díky Bohu, že jaro přišlo. Šumný život obnovené přírody otevře zemi k práci a přinese utišení rozbolavěným citům. Nechci se málomocně podrobovat beznaději. Chci žít, chci pracovat, chci napravovat!

S takovými myšlenkami Beneš vrátil se z jarní procházky a po malé chvíli odešel k Josefu Kovaříkovi ještě na poradu stran dnešní večerní schůze.

Večerní schůze začala vlastně již odpoledne k páté hodině v obecním hostinci. A byla to schůze vlastně nezákonná, jen že v Brumovicích se nikdo po tom neptal, protože to nikdo nevěděl. Na říšské radě ve Vídni byl přijat roku 1869 zákon, kterým se školy rakouské odnímaly církevní správě a dozoru kněží. Tímto novým zákonem podřizovaly se od r. 1870 obecné školy úřadům světským a světským inspektorům, ne již děkanům. Bylo to národům rakouským na prospěch, protože stará škola vyučovala vlastně jen katechismu, kdežto předmětům světským prachatrně; jen tolik, kolik učitelům zbývalo času. Učitelé vtloukali do dětí katechismus a jeden předstihoval druhého, aby se panu faráři a panu děkanovi o visitaci zavděčili.

Na přízni kněží závisela pochvala a postup učitelů na školu výnosnější. Mohl být učitel sebe dokonalejší, jakmile se kněžím nelíbil, zakrněl na pusté vsi, umění jeho bylo zbytečné. Farář nikdy skoro sám neučil, jen se tak občas z dlouhé chvíle přišel do školy podívat, jak to učiteli jde. Podle nových zákonů se učení ve škole rozdělilo: náboženství měl vyučovat kněz; číst, psát, počítat, dějepisu, zeměpisu, přírodopisu atd. měli vyučovat učitelé světští. Na prospěch učitelův dohlížel okresní inspektor, na prospěch z náboženství děkan. S těmito novými zákony školskými zaváděly se v Rakousku také nové úřady: v obci místní školní rada, v okrese okresní školní rada a pro celou zemi zemská školní rada v hlavním městě každé země.

Ale právě s těmito školními úřady nastala potíž. Kněží v Čechách a na Moravě — v jiných zemích málokde — zdvihli křik, že nový zákon kněze a náboženství vyhazuje ze škol. Lidé tomu uvěřili a bouřili se, neboť se domnívali, že katechismus a náboženství je totéž. Báli se o náboženství a vzdělání duší. Nedovedli si dobře promyslit, že jsou lidé, kteří umějí katechismus, jak by bičem mrskal, a žijí přece jako hovada; a že jsou lidé, kteří umějí katechismus málo nebo nic, a přece jsou bohabojní, nelžou, nekradou, slámky křížem bližnímu nepřeloží. O to je velikánský rozdíl! Katechismus se učí a náboženství se žije životem. Katechismus jsou vědomosti, při nichž pracuje hlava; náboženství jsou skutky, které prýští ze srdce. Může být učenec, který spolkl všechnu učenost světa, darebou; a chudý pastýř nevědomý může být polovičním světcem. Venkovští lidé ne-

měli z toho rozumu a proto zdvihli křik společně s kněžími proti školským zákonům. Pryč s nimi!

Nezůstalo při křiku. Většina vesnic nevolila žádné místní školní rady a nevolila občanů do okresních školních rad. Poslanci a politikové vydali proti říšské radě heslo: „Nevolit!" Tomu se říkalo pasivní oposice. Mlčky mělo se odporovat. Heslo to bylo nesmyslné a škodlivé. Maličko, a ukázalo se, jak nové školy i nové úřady jsou užitečné národu. Ale tenkrát byla v národě taková zaslepenost — bohužel ne ponejprv ani naposled. I Beneš, právě proto, že byl vlastenec a utvrzoval se čtením národních novin, horlil proti školním úřadům. Jestliže však jinde obce nevolily místních školních rad z uvědomění a přesvědčení, v Brumovicích bylo jinak. Brumovice neměly místní školní rady z nevědomosti. Nebylo v obci snad člověka, aby byl znal obecní a školské zákony.

A tu se stalo, že Brumovice měli volit nového správce školy. Okresní hejtman hustopečský nařídil starostovi Kopečnému, aby místní školní rada vybrala si ze žádostí, které došly, tři nejlepší učitele, a kterého by si především přála, toho aby postavila v ternu na první místo. Obec nic. Okresní hejtman jako předséda okresní školní rady dopsal podruhé. Obec nic. V obci se ukázalo sice několik učitelů, aby se občanům představili; starosta je pohostil ve sklepě, ale zase nic víc. Konečně přišlo třetí vyzvání velmi přísné: Vyřídit žádosti do osmi dnů... pod pokutou... Obecní výbor dal hlavy dohromady, co to a jak to, a rozhodl se, že přednosta má svolat schůzi výboru k volení nového rechtora. Jediný člen výboru,

sedlák Josef Kovářík vzal si žádosti domů a dal si na tom záležet, aby věděl, kdo z učitelů se hlásí a jaké má který přednosti. Z osob, které v obecním výboře nebyly, zasvěcen byl do této historie náš Beneš a... Isak Wolf.

Ve výborové schůzi obecní, do níž jako host přišel i Beneš k velikému podivení většiny výborů, obecní posel Jan Musil četl žádosti učitelů.

Josef Kovářík začal první o tom mluvit, že třeba nového učitele, aby od jara mohla začít pořádně škola. Děti jsou beztoho zdivočilé, bez bázně a kázně, a nic neumějí. Nynější mladý učitel prozatímně vyučující nestačí. Okresní školní rada poslala nám ho jenom z nouze. „Milí súsedi, pravil, za našich časů nepostačí, aby učitel uměl číst, psat, počítat a hrát na varhany. Má být učenější, aby naše děti múdře vychovával a nám samým byl radú. V jiných dědinách to je; hleďte, náš Průša je i v obecním výborství v Pavlovicích, tak si ho znajú vážit. Dyž byl u nás preceptorem, jakej to byl znamenitej učitel! Ale lidi mysleli, že si ho nepotřebují vážit, protože to byl Hantoš Průšůj z chalúpky na drahách. A, chlapci, jeho vrstevníci mysleli, že na něho možú volat: „Hantošu!" No, však on se nedál, on si zjednal vážnost, ale přece radši se hlásil preč. A jak oni si ho všady považovali! Naše děcka mosijú věc umět než odříkávat katekismus a druhej díl. Dobrýho učitela je dost těžko dostat. Co pak má u nás rechtor? Dílek pole za varhanictví. Snáď abychme my gruntovníci sami mu neco přidali, lebo aby obec povolila z obecních polností. Sic nám tady dobrej učitel nevydrží."

To byl halas, jaký někteří sedláci po té řeči pozdvihli. Už za řeči Kováříkovy Bartoš Staněk a Jurka Hrubeš křičeli:

— Tož tak? A na mú dušu!

— Ej, co by sis nasmýšlal!

Hluk rozpoutal se ještě větší, když Kovářík zardělý skončil řeč svou, kterou si dlouho před tím v hlavě skládal, takovým návrhem, aby obec na první místo v trojici postavila učitele Jana Kalinu. On že nechce předpisovat poctivým pánům, ale nahlídl do těch lejster a zdá se mu, že ten pan Kalina má nejšikovnější vysvědčení.

— A Smola nic? Kde ten je? volal rozčilený Hrubeš.

— Nic, řekl stručně Kovářík, to je ten poslední.

— Ej cakra, na to bychme se podívali, esli ty zvítězíš.

Jeden z výborů křičel:

„Šak my sme měli rechtora taky, taky víme, co je škola. To psání a říkání v knihách sedláka neuživí. Každej nemože být študýrovanej! Tím narážel na Beneše.

Jiného z hluku bylo slyšet:

— A kde bychme vyháněli krávy a svině, když ešče rechtorovi z obecního dáte na pole? To by bylo!

— Co si ten Kovářík nasmýšlá, pravil Benda, no ale nejni to z jeho hlavy. My máme svůj rozum a nepotřebujem o radu chodit nikde. (To byla zase narážka na Beneše). Ja, ja, zahrnem rechtora polama, aby si mezi nama fúkal na pána. Už šak aj teho Pruše majú v Pavlovicích dost!

Benešovi bylo ošklivo, až se mu srdce svíralo, když viděl tuto zatemnělost.

Bylo mu nápadno, že výbor sešel se dnes do jednoho, což v Brumovicích nebývalo zvykem. Všech 18 výborů bylo pohromadě! Přišli do schůze i výboři, kteří chodívali, jen když na obci něco chtěli pro sebe nebo „čichali člověčinu".

Tu na příklad hned ten Josef Miklík, člověk, který byl pytlák, ba kolovalo o něm podezření, že kradl mandele. Jednou si už podřezoval břitvou žíly na krku, když se cosi mělo proklubat. Co ten člověk chce rozhodovat dnes o učiteli, když za celý čas nevidíš ho jinak než vysedat u Wolfa?

A hned za ním Pazderka? Ten potměšilec a pobožný taškář, který vydělává na poutích! Pouti byly pro něho zlatým dolem, o školu jakživ se nestaral. Nejpěknější prasátka mít v celé dědině, to ještě, dětem svým však písanky do školy koupit, za svět ne.

Nescházel ovšem ani Zemánek, ten co vymýšlívá daremnosti a pohádky, aby od věci pozornost odvracel. Ten chodíval do výboru, jen když cítil pořádný haldamáš. Seděl tu jak na trní. Jednání o učitele sice teprve začínalo, ale takto mu bylo zdlouhavé. Už se hlásil k slovu, když promluvil jeden z nejrozvážnějších sousedů, František Košulič.

— Poctiví páni, pravil, dyž ináč nejni a máme učitela volit, tož si zvolme teho našeho krajana Hantonína Prušu. Tak je to svatý, jak povídal Kovářík. Nebylo nad něho: mladej, ale ostrej. Ty děcka uměly tenkrát, pán děkan Čech dycky mu dávali pochvalu. Uměly akorát jako za nebožčíka

Kobze. Včil za starýho Večeře a za teho splašenýho Hadra neuměly nic. Ptal sem se našeho Jožky: „Říkej mně pravidla!" Vypleščil oči a nevěděl ani tolej (řečník ukázal na nehet). „Tož mně říkej důkaz," jářku. On zas nic; že neví, co to je. „Aha, tož já tě naučím, co sú pravidla. Dej pozor! Čárka je, když se pozastavím ve čteňú, co by řekl: jedna; čárka s puntíkem je, dyž se pozastavím ve čteňú, co by řekl: jedna — dvě; puntík je, dyž se pozastavím ve čteňú, co by řekl: jedna — dvě — tři. Ty trúbo jedna! Hledíš na mě nepřimířaje jako tele. A nevíš, co je znamínko zvolání, znamínko otázky... Tak sem ho zkúšal, a nic nevěděl. Tož já nemysiím ináč leč teho Pruše k nám.

— Co by k nám šil? nadhodil přednosta. Co by si vybrál? Tam v Pavlovicích je nadučitelem už, o Brumovicích ani slyšet. Byl by taky hlúpej.

— Dyť se ani nehlásí, poznamenal Kovářík. On dobře o nás ví, dyby sem chcel ít.

— Leda tak, upokojil se Košulič.

Zemánek ještě se nedostal k slovu, neboť Hrubeš ho překřikl. Začal:

— Já su pro teho Smolu, poctiví páni! Šak tady byl, viděli sme ho, hodnej člověk je a velikej muzikant. Přece mosíme pamatovat na zadní kola. Ostala nám tady vdova po Večeřovi, on je obstarožní člověk, k ní by se šikl a povídal, že by nebyl od teho. Ona ho taky viděla a dala by si říct. Má z teho, chudera, rozum. Kde pak jí budeme shánět pensí a kdesik cosik. Esli ti dvá se veznú, zabíjem jednú ranú dvě muchy, jak se říká. A muzikant, nechť řeknú pan falář, šak sú tady...

— Já se mezi vás nechcu míchat, milí páni, pra-

vil k tomu vyzvání jako z přinucení farář. Ptal sem se na toho pana Smolu a došla mě zpráva, že je dobrý varhaník. Tady v kostele nám zahrál, a ta čest se mu musí dát. Varhaník výborný.

— Tož vidíš, řekl spokojeně Hrubeš.

Zemánek se vrtěl jak husa na vejcích už příliš dlouho. Postoupili mu tedy slovo.

— Poctiví páni! Co bychme si dělali zlú vůlu? Jak starej Frolich říkávali: „Pravdu si mluvme, dobří spolem buďme." My nic nerozhodnem. Aji toť Kovářík, aji Kopečný, aji Mikulič, aji Vy, krom vašej poctivej hlavy, pane Beneš, sme všecí hlúpí, enom že každej jináč. Páni navrchu dajú nám za učitela sem, keho oni uznajú — a co my tadyk budeme řečňovat? Co bychme se starali, jak rechtor bude živ? Ať to každej dělá, jako já. Já se starám do půlnoci, jak dluhy zaplatím a po půl noci ať se zas ti druzí starajú, jak to ode mne dostanú. Já tentok bych to tak spořádal: Nech tem pánom učitelom, co se do našej obce hlásijú, toť Johan (tak říkali obecnímu písaři) napše psání, že máme učitelů na vybranú dost; teda kdo nám dá bečku vína, teho ponavrhnem na první místo. Mám pravdu lebo ne? Ať nám' dá úctu...

Řeč jeho mnohým se líbila. Usmívali se a přisvědčovali.

— Vy nic nevíte? nahnul se advokát Mikulič k Benešovi a šeptal mu do ucha.

— Co mám vědět?

— Já si myslím, že tadyk ti, co protivá Kováříkovi tak křičijú, sú navedeni od Bulfa. Bulf to ví, že nejni dobře pro něho, když je v obci dobrej

učitel. A proto ti jeho zaprodanci sú tak navedeni, aby hlasovali pro teho učitela, víte, pro Smolu — víte.

Tomu Beneš nemohl uvěřit. Nevěřil, že by žid strkal prsty do volby učitelovy; ale tak bez důvodu podezření Mikuličovo také nebylo.

Když se všichni už hodně namluvili, Beneš přihlásil se k slovu. To bylo odpůrcům Kováříkovým nové a myslili, že k tomu Beneš nemá ani práva, aby ve výboru mluvil, přece však neodvážili se protiviti.

— Já, pánové, nemám práva hlasovat, protože nejsem členem výboru — začal Beneš, jakoby viděl na očích, co někteří chtěli říci. Hlasovat ne. Ale schůze výboru jsou veřejné a radit smím. Za dobrou radu ještě žádný člověk nebyl trestán.

Beneš s velikým zápalem ujal se z žadatelů učitele Kaliny. Kalina byl proti ostatním žadatelům hodně mlád, neboť učiteloval teprve šest let kdesi v horách mezi vápenníky. Beneš poznal ho v Brně, když byl sám ve druhé latinské třídě. Tehdy trefil se na společný byt s tímto Kalinou, který poslední rok chodil na učitelský ústav. Beneš zamiloval si staršího studenta pro přísné jeho mravy, opravdovou lásku k povolání učitelskému, pro bystrý jeho rozum i nadšení vlastenecké. Od Kaliny vypůjčoval si první knihy české, dějepis českého národa, životopisy slavných mužů. Kalinovi byl povinován díky za mnoho ze svého uvědomění, jehož ne tak snadno bylo by se mu dostalo na tehdejším německém gymnasium.

Přátelská páska mezi oběma nepřetrhla se odchodem Kalinovým na školu. Kdykoli Kalina

za svými potřebami dojížděl do Brna, vyhledával na starém bytě gymnasistu z Brumovic. Potom, když Beneš byl ve vyšších třídách a nejezdíval na svátky ani na úplné prázdniny do Klobouk, několikrát pobýval u Kaliny, jenž podučiteloval za Brnem. Bylo mezi nimi nelíčené přátelství. Beneš svěřoval mu své plány, že půjde do Brumovic sedlačit, a na Benešovo vyzvání Kalina také odhodlal se nyní podati žádost za místo učitelské v Brumovicích.

Na konci své řeči Beneš prudce odmítl návrh Zemánkův. Takové návrhy jsou občanů nedůstojné. Připomínají smutnou dobu, kdy obec přijímala služebníky — pastýře a hotaře — a dávala se od nich častovat.

— No ba, bránil se Zemánek, šak učiteli nejsú hotaři a pastýři. Sú mezi něma aji boháči. Kerej bude o nás stát, dá nám poctu.

— Já taky myslím, jako pan Beneš, že by to byla nepatřičná věc, rozhodl přednosta Kopečný a Zemánek už mlčel, jenom zalupoval očima.

Smolova strana také mlčela.

Starosta konečně uznal, že řečí bylo dost a že dá „ve jmenu tej věci" hlasovat. Vyzval po pořadě výbora za výborem, jak vedle sebe seděli, aby řekli jméno, pro kterého učitele jsou na prvním místě. Obecní písař Musil ještě jednou všecka jména zopakoval. Hlasování dopadlo tak:

Pro Smolu na prvním místě bylo hlasů 13.

Pro Florinka na druhém místě 13; to byl učitel z blízké vesnice, který byl znám jako pijan. I když se přišel do Brumovic představovat, opil se v hospodě, že zůstal na lavici ležet.

Pro Kalinu na třetím místě bylo hlasů 15.

Aby se učitel Kalina dostal na první místo, hlasovali jen Kovářík, Mikulič, Zvolský a evandělík Bula, jenž však po celou schůzi nepromluvil. Přednosta nehlasoval vůbec. Když se hlasovalo, aby se Kalina dostal aspoň na třetí místo, přidalo se k ním jedenáct výborů.

Benešem lomcoval hněv i stud. Obávaje se však, aby v rozčilení nedal se strhnout k urážkám těchto lidí, na které chtěl působit dle svého plánu, opustil ihned po hlasování radní světnici. Ještě jakási jiskřička naděje mu zbývala, že Kalina je aspoň v ternu. Snad okresní školní rada bude mít rozum. Snad tam zvítězí Kalina... má nejlepší vysvědčení ze všech...

Bylo po schůzi. Hostinský objevil se ve dveřích s velikým zeleným džbánem vína. Většina pohlížela na sebe mlčky, ale pohledy vítěznými. Co ty pohledy znamenaly, vyslovil jediný Bartoš Staněk, jako pro sebe bruče:

— Hleďme si ho, chlapčisko bude nám predikovat! My máme svůj rozum. To se mu přetne... Pěkně by nás zavedl, jako s tým podivínským cukrovárem...

— Ty, Staňku — ozval se Kovářík — o tem cukrováru možeš ty krásně mlčet. Tys nic neztratil a naša hlava tě nemosí bolet. My už to unesem sami.

— Ja, ale u mně taky byli, toť s Mikuličem. Enom sem jim měl podepsat akciu, co bych já včil začal? Kopál vzít na takový potvory... Ježíš Maria, kdo by včil obstál se ženú! Tři stovky ztratit. A jak on predikoval: vyděláte peněz jako želez. Pchý!

V měsíci květnu zaráží se ve vinohradech kolí. Také Beneš poslal své lidi do vinohradů. V poledne vrátili se z Prostředních se zlou. Oznámili hospodáři, že kolí z vinohradu zmizelo. Že zmizelo nepochybně přes zimu. Beneš jako jiní měl je přes zimu složeno a zavřeno v boudě. Nádenníci kopali ve vinohradech od postnice dvakrát, jak toho vinohrad vyžaduje, ale do boudy se nepodívali. Neměli v ní co dělat.

Odpoledne šel Beneš osobně se přesvědčit na Prostřední a ovšem se přesvědčil, že mu kolí někdo odnesl. Réva se bujně rozrůstala, kolí nebylo.

Beneš byl rozhněván na smrt.

— Ne, já tu nebudu. Hned zítra, kdyby se mi trefil kupec, vyprodám se a uteču z Brumovic — zaklínal se jednomu ze sousedů, se kterým se vracel z Prostředních.

— No, to se často stává, že kolí dostane nožičky a uteče preč...

— Udám to četníkům.

— Jak to chcete udat? Kolí jako kolí — jako dybyste zamíchal čtvrť hrachu. Jak mezi ním poznáte svůj?

V těch dnech Beneš opět po dlouhé době usedl k psaní a psal svému příteli do Prahy — neboť spolužák jeho z Hané po prázdninách odjel do Prahy studovat na universitu práva — a psal mu dlouhé psaní:

„Milý příteli! Možná, že toto psaní je poslední, které Ti z Brumovic píšu. Už už jsem na odchodu. Jen zapakovat kufr a být pryč. Hoří mně země pod nohama. Člověče drahý, přeceňoval jsem své síly, když jsem šel na dědinu, a zvláště

svoù trpělivost! Abych už jen našel kupce na dům a pole a na úrodu, jak stojí a leží — všecko prodám. Závidím Ti spokojenost, která dýchá z Tvých dopisů. Zlatá Praha!

Pomysli si" — a tu Beneš vyličoval příteli schůzi, ve které byl volen správce školy, a potom krádež vinohradského kolí. „To kolí, víš, samo o sobě je pletka. Nemá větší ceny, než kdyby mně uhynula jalovice. V návalu prchlivosti jsem ovšem klel a svolával všecky žandáry světa, aby drzího zloděje vypátrali. Potom jsem se umírnil, a byl bych snad vychladl docela, kdyby včera nebylo došlo k takovému hovoru mezi mnou a kmotřenkou Vávrovou, kterou znáš:

— Co byste si to tak brali, kmocháčku? Neberte si to! konejšila mě.

— Jak bych nebral? Vždyť kolí neukradl žádný chudák, kolí mohl ukrást jenom zase sedlák. (Na Prostředních mají vinohrady samí sedláci.)

— Jakináč, enom sedlák, přisvědčila.

— Proto já to tak nenechám, četníci musejí darebáka vypátrat. Chudák, který ukrade kus chleba, to je něco jiného. Což pak je to skutečně nemožné, aby se kolí od kolí rozeznalo?

— Och ano, Vaše by se rozeznalo.

— Vy byste poznaly moje kolí, kmotřenko?

— Poznala — já vím podlivá čeho — —

— Dobrá. My zloděje chytneme.

— Nechytnete, kmocháčku. Ani ho nechytejte!

— Proč bych nechytal, když povídáte — —

— A kdybyste ho nakrásně chytli, mrzelo by vás to věc, kmocháčku, než dyž zloděja nechytnete. Neříkejte šandárom nic...

Vytřeštil jsem oči na Vávrovou:

— Vy mluvíte tak, jako byste věděla, kdo kolí pokradl? Co je to, kmotřenko?

— Já ne, ale můj to ví. Šak neví, lebo odpřisáhnút by to nemohl, no ale myslí, že by z teho byla svitná haňba...

Slovo dalo slovo, až jsem z kmotřenky konečně vytáhl, že její muž, který je nyní hajným na císařském velkostatku, s největší pravděpodobností zloděje zná. V únoru sešel pojednou sníh s polí a zase zamrzlo. V té době Vávra brousil někde kolem Prostředních, neboť pásl po pytlácích. A viděl mužského, který po náručích odnášel kolí z mého vinohradu a nosil je přes několik vinohradů do své boudy. Jenže si Vávra nepomyslil, aby to byl zloděj. Domníval se, že já kolí snad prodal nebo jinak jsme se domluvili. Považ, příteli, ten mužský nebyl nikdo jiný než — — — můj bratranec, a můj — nevím, jak by se to řeklo: já jsem kmotrem jeho prvorozence! Skandál, hřích, hanba!

Rozumí se, že jsem četníků nechal na pokoji.

A ten člověk okolo mne chodí, jak chodíval, já se občas musím s jeho ženou zastavit u zahrádek, kdež sedává a chová mého kmotřence na klíně. Musím mluvit kmotrovsky, medově a cukrově o dítěti, jak je hezounké a jak roste... A zatím je mi, jako bych ostré hřebíky polykal. Při tom nemám odvahy, abych Karla udeřil pěstí mezi oči nebo do zubů a řekl mu: „Zloději!" S ženou jeho ještě mohu mluvit, neboť jsem přesvědčen, že ona o krádeži neví. Ale s ním, darebou! Když o tom přemýšlívám sám, sestrojuji si celou scenu, jak před něho stoupnu, jak mu vmetnu do očí nadávku a jak

ho praštím. Kdykoli se však potkáme, svírám sice pěst, (ale jen v kapse, rozumí se) a nejsem s to, abych nebyl sketou. Odplivni si! Zasluhuji toho. Moje hrdinství spočívá v tom, že odtud prchnu. Kdybych aspoň mohl vyrazit prach z nohou svých a stal se z něho svrab nebo štěnice, jako se stalo v bibli.

Jak dopadl náš slavný rolnický cukrovar v Podivíně, víš asi z novin. Byla o konkursu zpráva v Moravské Orlici i v Občanu; noviny ty máte dojista i v Praze. Aby nás země přikryla! U sedláků brumovských pohroma není veliká, jenom dva máme po dvou akciích, několik pouze po jedné, ale nejvíc škrabotu dělají ti, kteří nemají vůbec žádných. A přece pohroma je dalekosáhlá... Budou ji cítit ještě ti, kteří přijdou po nás, když budou chtít získávat sedláky pro společný podnik. Kdyby dnes někdo přišel s myšlenkou na př. scelováním pozemků, vezmou na něho vidle. Pohroma dalekosáhlá proto, že na mnoho let nikdo z nás nesmí přijít agitovat pro podobnou myšlenku. Než snad Tě to nezajímá, neboť ještě nejsi advokátem, aby se Ti sbíhaly v ústech sliny na tučný konkurs.

Nemohl jsem se dočkat jara, kamaráde! Čekal jsem na tuhou, lopotnou práci, která je léčitelkou těžké mysli a hojí utrpení. A zatím jaro přišlo, krásné jaro jaroucí, a přineslo mi nové útrapy. Ani nevím, dovedeš-li je pochopit. Abych Ti ještě něco přidal k pochopení, věz, že moje role vypadají bídně; trapno se podívat na ten nezdar první setby. Přes všechnu úpravu, hnojení a práci, které jsem svým polím mohl dát, moje pole z daleka se roze-

znávají od jiných: obilí slabší, žlutavé a vinohrady zakrslé. Tak to bylo od pachtýřů vybito a vyssáto. Jsem nevinen a přece se stydím, když si zpomenu, že jsem chtěl brumovským sedlákům dávat příklad vzorného hospodáře.

Jen ten svrab a štěnice vyrazit z nohou svých na všecko. Tvůj nalomený sedlák a přítel J. B." —

Ledva Beneš dopsal toto psaní, musil psát ihned druhé. A to učiteli Kalinovi. „Jak já mu to jenom napíšu?" chytil se Beneš za čelo. „Nu, napíšu s hanbou, že jsme prohráli. Beneš dověděl se přes Klobouky, že okresní školní rada v Hustopeči přijala brumovské terno a zemská školní rada v Brně že jmenovala Smolu správcem školy do Brumovic. Byl v tom patrný úmysl: okresní školní radou vládl hejtman Lausch, zarytý Němec, a zemská školní rada byla čiře německá; nezáleželo jí na prospěchu českých obcí.

Jen odtud, jen pryč! bylo jedinou myšlenkou Benešovou. Hněvem a hanbou z obou posledních příhod byl tak nepříčetný, že často nevěděl, co dělá.

Jednoho večera, když se již hodně setmělo, a Beneš seděl doma zasmušen a psal do zápisků příjmy a vydání svého hospodářství, někdo zaklepal na jeho dvéře panským způsobem.

— Dále! řekl Beneš a udiveně se obrátil ke dveřím.

— Dobrej večír, pane z Benešů.

Vpoklonkoval se do světnice svátečně nastrojený Isak Wolf. Po velikých omluvách — že v takovou chvíli přichází a po velikých okolcích, že si nesedne a nebude vytrhovat, nemá-li pan z Benešů kdy, vyšel s pravdou ven:

— Slyšel jsem, že pan Beneš prodává dům.
— Prodal bych, ano.
— A co by stál, smím-li se ptát? Já su kupec...
— Osmnáct tisíc zlatých, řekl Beneš zhurta a jmenoval vysokou cenu, aby Wolfa odpudil. Dům mohl státi patnáct tisíc i se svobodnými poli a se vším zařízením a dobytkem a úrodou na poli...
— To je moc, pane z Benešů, smál se rozpačitě žid. Věděl, kolik uhodilo.
— Nesmlouvám! utrhl se Beneš, přestal mluvit a ohlížel se po svých papírech.
Wolf chvílku mžikal, uškliboval se sladce, pohyboval rameny a hlubokými poklonami se skláněje, odklidil se ze dveří. Bylo mu jasno, že jemu Beneš prodat nechce.
V neděli na to, když se šlo ze mše, sedlák Matouš Pazderka připojil se jako náhodou k Benešovi. Cestou se ho zeptal jako nenápadně:
— Že prej prodáváte dům? Ano?
— Ano, řekl pevně Beneš. Ano, prodávám se vším jak leží a běží. Jen kdybych měl kupce.
— Věděl bych kupca.
— Tož přijďte po požehnání.
Pazderka přišel po požehnání, smluvil dům i s polnostmi, s dobytkem i s úrodou na poli za čtrnáct tisíc zlatých, všechno to však na hotovosti vyplatit.
— Však já tolej peněz nemám, nadhazoval Pazderka. Ale řekli sme si se švagříčkem Hrubešem, že se složíme. Co pak enom židi možú kupovat statky a bohatnút?

„Hleďme," pomyslil si Beneš, „o tomto člověkovi říkají lidé, že sice poutěmi vydělává, ale že zase všechno promarní, že je samá děvčica a že má i mimo obec řadu kuběn: a on zatím co má peněz? Nikdy aby člověk lidským tlachům nevěřil." Byl spokojen s prodejem, neboť již mu půda hořela pod nohama. Hned zítra, za týden aby byl pryč z Brumovic!

„Moje působiště!" zklamaně a trpce pravil si, hledě oknem do dědiny. „Co jsem zamýšlel a co jsem dokázal? Přístav, do kterého vplula má loď, nebyl ten pravý."

Za hodinu Pazderka přivedl si dva svědky na smlouvu. Od 1. června rodinný dům Benešův přejde v cizí majetek. Zítra půjdou k notáři do Klobouk, aby vyhotovil smlouvu.

Za týden po této úmluvě přiběhl Josef Kovářík k Benešovi a jeho tvář věštila zlověstnou novinu. Přiběhl chvatně, ani si hrubě nesedl a tváře mu hořely nedočkavostí.

— Prosím vás, pane Beneš, je to pravda, že ste prodali dům?

— Ano.

— A židovi?

— Židovi? Jak to — židovi? Židovi jsem neprodal nic.

— Pazderka prej kúpil od vás dům pro Bulfa. Chlubí se tím v hospodě, že mu Bulf dal stovku rebachu za sprostředkování.

Benešovi se zajiskřilo v očích studem a hanbou a tvář jeho zčervenala jak u dětí, když se chtějí rozplakat.

Po celý týden již nevycházel na lidi. Uváděl své věci do pořádku, aby se odstěhoval. Domácích lidí si nevšímal. Tak byl smutný a přepadlý, tak v několika dnech zrovna sestárnul, že byl k politování. Po domě bloudil jako bez duše.

Nežli odjel z dědiny, vybral se do Kobylího k Bezděkům. I našel Františka Věnceslava v stěhování a to do Brna.

Všecko bylo ztraceno, jenom ne čest a chuť ku práci. Skoro všecko své jmění František Bezděk mladší nechal v Podivíně a musil začít život znova, jenom ne zde v Kobylím na očích lidí zdejších i okolních. On před nikým nemusil klopit zraků, neboť jestliže oni pozbyli něco, že důvěřovali cukrovaru, on pozbyl nekonečně víc, protože sám důvěřoval jiným. Každému se mohl dívat směle do očí, a ke cti občanů kobylských smělo se říci, že Bezděka neobviňovali, nepotřísnili jeho čistého jména až na výjimky pranepatrné. Byl by tedy mohl otevřít znova obchod kupecký v hořejší dědině, kde měl pěkně vystavený dům pro obchod. Obec byla veliká, dva obchody by sama byla snesla, a ke všemu tam na horní konec Vrbice měla blízko. Než Bezděka pálila půda pod nohama. Zažádal o místo v Brně a dostal místo v účtárně brněnského vodovodu.

— Já se také stěhuju, oznámil Beneš.

— Vy? a proč?

— Už se stalo. A Beneš úsečně vyložil příteli, že v návalu prchlivosti všecko v Brumovicích vyprodal a že se pustí do Prahy studovat lékařství.

— Začátky se nikde nedaří, pravil mu Bezděk, jehož zvěst ta ohromila. Vy jste se, příteli, pře-

náhlil. Já jsem zde v Kobylím začal pořádati besedy, aby si lidé mladí odvykali muziky, rvačky i vraždy. U nás roku 1869 sedlák Češek u muziky byl ubit sklenicemi. Založil jsem spolek Pokrok a největším nepřítelem spolku stal se, víte kdo...

— Vím, odtušil Beneš.

— Z Pokroku vyšla však přece záložna, aby rolníci měli úvěr lepší než u židů. A zas mně lidé nadávali.

— Vím.

— Sestry moje přičinily se, aby zařízen byl spolek pro děvčata Libuše; musily toho taky nechat pro všeliká příkoří.

— Slyšel jsem, já vím.

— Abychom nabyli lepšího a rychlejšího spojení se světem, zažádal jsem o poštovní úřad pro Kobylí, Bořetice, Vrbici, Brumovice. A říkalo se: „Tem mladým by patřilo vyšvacat s jejich novotama." A přece jsme pracovali. Měli jsme blahé vědomí, že jsme pokrok aspoň o coul pošinuli. A toho jste vy se teď zbavil, příteli!

Beneš smutně pokyvoval hlavou. Cítil opravdu, že prodejem statku spokojenosti nenabyl; cítil i trochu, že se nerad loučí s rodištěm.

— Já neumím zacházet s lidmi. Nevěří mně, podotkl Beneš. To je všecko... Ani do dne a do roka jsem nevydržel.

— To je opravdu strašná věc, vzdychl si Bezděk. I mně se to zdává. Když na to hledíte, jak některý pojezdný nebo žid, nebo písař zachází s lidmi, vidíte, že nic na tom není, ano člověk by mínil, že je to uráží. A nejedná s nimi laskavě, není ani dobrý člověk. Myslíval jsem si: „Když já

tak s nimi cítím, proč by mne neposlouchali?" Ale nenadchnete jich, jen mlčky vyslechnou a myslí si za zády: Mluv si! Když se rozechvějete, oni se stydí; zdá se jim, jakoby to byl u pánů směšný takový zvyk.

Beneš přisvědčoval. I sám to zažil na sobě.

— Co vím od lidí, pravil, P. Hrázu rádi poslouchávali. Jeho kněžství snad mu pomáhalo. Všichni brumovští uznávali ho jaksi za svého; uměl tak jednat s lidmi, že přirozeně ničím se nelišil. Já to neumím. Již nemám trpělivosti, již jsem všechno zahodil. Již jsem dokončil své poslání v Brumovicích, zvolal Beneš.

— Zastavte!

— Ne, pane Bezděku, Vy jste byl přece šťastnější. Mne okrádali vlastní příbuzní, mne okrádá, kdo má ruce. Já bych si tu pozoufal. Mne každé dítě ošidí. A ještě jsem lidem na posměch, Kašpar...

— Je to smutné, vím, ale lid náš časem sám se zbudí; zošklivi se sám sobě.

— Což Vy, příteli, Vy jste jako mračno, které nese déšť; zažehnávají Vás, ale přece prospějete: nač já chytnu, to selhalo všecko — je to snad rodinná kletba...

Něco zaplakalo v Benešovi, když dával s Bohem Bezděkovi a celé Bezděkově rodině. S příbuznými svými se neloučil tak vřele jako s rodinou, ve které někdy nacházel druhý domov.

V rodině Bezděkově dlouho se ještě o Benešovi rozmlouvalo, když se rozloučil a odešel. Bylo jim stejně jako Benešovi, bylo jim stejně, jakoby člen rodiny od nich odcházel.

— Je prchlivý, pravil otec Bezděk, ale prchlivost je známka dobrých lidí. Je prchlivý, protože je spravedlivý. Povede se mu všady ve světě zle, všady narazí, a on hned vrazí hlavou na hřebík...

— My obchodníci jsme opatrnější, pravil Bezděk syn, ale kdybych nebyl Bezděkem, chtěl bych být Benešem. Takový bezelstný člověk, rovný ve všem, nemůže se smířit se životem.

— Ke všemu ta jeho temná nálada duševní! pravila jedna ze sester. „Nikdo neví, jak je mně těžko" — povídal mi jednou z jara. On myslil, že to na něm každý vidí, že je z Hrabcovy rodiny. A ten zlý pocit dělal ho nepokojným, nikde nemohl nalézt pokoje a usazenosti. Vidí kolem sebe černě... Nemohu si dobře srovnat v hlavě jeho bytost: jednou je horkokrevně důvěřivý jako dítě, trpí s veškerým okolím, a hned zase všechno ho tlačí k zemi a všude vidí zlobu. On nebude nikde spokojen, protože nenajde klidu v sobě.

— Také si to myslím, dodal Bezděk syn. Není koutku na světě, kdyby ho hledal v Asii, v Africe i v Americe, aby se do něho shodil. Uvidíte, že ani v Praze nevydrží. Jen si vzpomeňte, jak si hledával místo už jako malý student a odevšad utekl.

Paní Bezděková nemluvila, ale vážné oči její byly vlhké.

*

Po několika dnech Jiří Beneš odjel z Brumovic přes Klobouky. A ještě jednou v něm něco zaplakalo. Když se od větřáků jaksi mimoděk ohlédl naposled na Brumovice, sevřelo se mu srdce. „Tak naši rodinu vítr odfoukl z této dědiny,

pravil si temně, já poslední mizím, ani jméno po Hrabcích a po Benešich tam nezůstane!"

V Kloboucích se Beneš rozloučil s rodinou tetičky Tekly i s hrbatým strýcem Janem. Ale u doktora Warause se nezastavil. Bál se, že by ho pozdravil: „Má úcta, pane Kolumbus..."

XVII. U TETIČKY VERUNY.

Se Štětinou pražským nikdo si nedopisoval. Kloboučtí Kučerovi zajisté ne, neboť tyto sestry, Tekla s Verunou, se od malička nenáviděly. Beneš jako malý student nejednou sice zatoužil poznati sestru své nebožky matky, ale neznaje adresy a nemaje v tom věku ani odhodlanosti, nikdy Štětinům nepsal. Nebyl si dlouho jist, vědí-li pražští jeho příbuzní vůbec, že nějaký Jiří Beneš je na světě. U Kučerů se o Štětinových nemluvilo, nebo se mluvilo škaredě.

Teprve za svého sedlačení v Brumovicích Jiří se strýcem Kučerou jednou mluvil a vyptával se na Štětinu. Zvěděl jen tolik, že po smrti dědově on — Kučera — odhodlal se podat o příbězích brumovských zprávu svému švakru, s nímž se ovšem důvěrněji neznal. Zdali Štětinu list našel a jak Štětinovi žijí, o tom neměl tušení, neboť sami se neozvali.

Po velikém otřesení, jaké v životě Benešově způsobil nezdar mladých snů, v nichž tolik let se byl kochal, Beneš pustil se do světa na cesty, aby se rozptýlil.

Projel za červen, červenec, srpen a září celou Italii a zdržel se na zpáteční cestě čas ve svobodném Švýcarsku.

Na konci září byl již v Praze. Byl rozhodnut, pustiti se do studií lékařských. Rána brumovská zahojena nebyla. Hleděl jen chladněji na své hospodaření a zdávalo se mu, že to tak všecko musilo skončiti pro jeho neznalost lidí a pro nedostatek bezohlednosti. Co ještě nejvíc hořkosti v něm zanechávalo, byl náhlý konec všeho, stud, že tak nepředloženě naložil se statkem svých otců.

„Co tomu asi Brumovští říkají?" tázával se v duchu. Nu což jiného — smějí se mi asi jako nezralému chlapci, jenž měl zůstat při knihách. Vždyť i sám strýc Kučera řekl: „To jsem si meslil, že tak nejak s tebó to skončí."

Na mladých stromech jízvy snadněji se zacelují a tak se dělo Benešovi.

Když Jiří Beneš byl asi týden již v Praze, když obstaral si byt, zápis na universitu a čeho bylo potřeba, začal pátrati po Štětinových. I příbuzenská blízkost i jakási zvědavost ozývaly se v něm od prvního dne, co v Praze byl. Vědomí, že žije v jednom městě se sestrou své matky, zavazovalo ho k jakýmsi dobrým citům a rodinným povinnostem. Stál ve světě beztoho jako kůl v plotě, omrzen a zklamán; jak by nebyl zatoužil po příbuzenském pohledu!

Nebylo jiné pomoci než hledat adresu na policii. Tam nalezli mu, že jistý Justin Štětina bydlí na Františku číslo to a to, III. patro.

Byl pěkný říjnový den, kdy Beneš vydal se na pouť za touto adresou. Našel „na Františku"

dům s příslušným číslem, dům veliký, žlutavě nevkusně natřený, s úzkým dvorem, plný dveří a oken.

Zaklepal u domovníka, aby zbytečně nebloudil po té kasárně.

— Bydlí v domě pan Justin Štětina?

— Šetina, bydlí — vystrčila domovnice ze dveří hlavu. Ale ti budou ještě spat! dodala a nějak se usmála nehezky.

„Jak to, spát? Vždyť je deset hodin pryč?" pomyslil si Beneš. Rychle stoupal do schodů, jež byly polity vodou, pošpiněny popelem a závějemi sazí. Byl nedočkav, jak vypadají a jak se k němu zachovají tito neznámí příbuzní.

Na chodbě ve třetím patře bylo dosti tma. Sotva mohl vyhledat bílou porcelánovou tabulku s nápisem Justin Schetina, privatier — soukromník.

„Jak se to napsal? podivil se Beneš. Snad se nestydí za své jméno? Zpotvořil si je — nu, bývalý vrchnostenský úřadník!" zakýval si hlavou, ale dojímalo ho to trapně. Zazvonil. Dveře se neotevřely. Bylo slyšeti za dveřmi šukání a chodění, ba i šeptání, mužský a ženský hlas. Potom vrzly dveře a jakási ruka makala na kliku dveří. Šoupala se sem tam, jakoby buď váhala, nebo jakoby bylo za dveřmi tma a ruka nemohla hned trefit.

Ve dveřích objevila se konečně služka, jež nějak potměšile mrkala a jejíž hezká jinak tvář jevila nemotornou prohnanost.

— Pan Štětina doma?

— Páni ještě spěj', odpovídala služka, prohlížejíc si rozpačitě Beneše. Patrně měla poručeno, nepouštět neznámých lidí. Co si přejou?

— Chci mluvit s panem Štětinou.

— Mušej přijít později. A co mám pánom vyřídit? jakoby si vzpomněla, když již přivírala dveře.

— Já nechci nic, zarděl se Beneš. Jsem příbuzný jejich z Moravy, jen řekněte, že študent — z Brumovic...

Služka chtěla odskočit a přivřít, ale již se za ní objevil pán drobné postavy, zavalitý, boubelatý s černým knírkem a s očkama černýma, jež se nepokojně leskly a stále mžikaly. Pán již i vztahoval obě ruce k Beneši a volal bez potřeby důvěrně a hlasitě:

— A krajan, tak krajan!

Dost si získal Beneše na prvý pohled přívětivým hlasem i obličejem svým, v němž nebylo nic urážlivého, ani lstivého. Štětina vzal Beneše za rukáv a se slovy „pojďte dál" více vlekl, než vedl jej do bytu. Při tom tleskal rukama a podivuhodně dupkal, když kráčel po pokoji a v to žvatlal jednotlivá nesouvislá slova, aniž věděl ještě, kdo vlastně je ten nenadálý příchozí.

Okolnosti ty nečinily už na Beneše příznivého dojmu. Z tmavé předsíňky vešli do pokoje, v němž páchla odestlaná postel, neboť ještě nevětrali, kusy šatstva válely se po židlích i po psacím slole, a to ženské sukně a šátky svorně vedle vysokých mužských bot, které se nosívají do bláta.

Služka stanula chvíli u schodových dveří, pomalu je zavírala, jako by se k něčemu nemohla od-

hodlat. Beneš zahlédl její uštěpačné podivení, když Štětina zavíral za sebou a za hostem dveře do pokoje.

— Tak, čím mohu posloužit? žvatlal Štětina a díval se důvěrně do očí Benešovi.

— Jsem Jiří Beneš z Brumovic a studuju zde na universitě lékařství, představoval se příchozí. Jestliže se neklamu, ráčíte býti mým příbuzným, neboť — —

— Ach, ach Beneš? Náš Beneš? Ten po Anežce? divil se Štětina, až se mu nedostávalo dechu, — a oči mu lezly z důlků. Tvář jeho se docela proměnila z té první důvěrnosti a přece stala se zase jinak důvěrnou a veselou. „No tak, to sme příbuzní. Bodejť ne!" křičel a třel si ruce. „Vaše matka byla sestřičkou mé paní, bodejť!" — Najednou se veselá tvář Štětinova trochu zamračila. „Čert to vem, ty staré krámy, viďte, mezi příbuznými... A my budem přáteli. Sláva! To si musíme dát po hubičce..."

A nežli se Beneš nadál, již ho veselý ten mužík objal a políbil, až to mlasklo.

Potom vzal mu z ruky klobouk a hůl, odložil to na židli a Benešovi ukázal na pohovku. Při tom pořád se smál a křepce si pošlapkával. Byl asi padesátník podle zevnějšku, snad ve skutečnosti starší, neboť sem tam prošedávaly mu vlasy. Ale byl jako čamrda.

— Kde jsou ty časy! začal Štětina, ale co po všem! Z Klobouk k vám se jede ke třem oříškům, potom jsou dva větřáky či tři? Potom dole pod vrchem cihelna, rybník a už jsme v dědině. Není-li pravda, mám dobrou paměť. Ach, Vaše

matka byla cnostná paní, slavná paní; za Vaším domem trošku do vrchu táhne se krásné humno plné zelených stromů. Já znám celou dědinu, jak bych ji byl včera viděl. A ta taberňa, ta, co vyhořela, to byl dům jako zámeček proti těm selským chajdám. A kde Váš dům stojí, dobře jsem se na to hned rozpomněl. Říkali tam „u Benešů". Hm, capával jsem já také v blátě do Brumovic za ženou; a skřivánci zpívali, pole voněla... Čerta! vytrhl se z nadšení a zabočil jinam.

— Příteli, my si musíme tykat. Já jsem — to je k smíchu! — vlastně tvůj strýc nebo ujec, jak chceš (a již mu tykal sám), já tomu nerozumím. No, je to jedno.

Němě kývnul Beneš hlavou.

— To je poetické, co? To je poetické, dojemné, jak se tu shledáváme. Kdež pak, tys nebyl na světě, když já jsem chodíval do Brumovic!

— Nebyl, usmál se Beneš.

— Ty nebásníš, nespisuješ? Teď všecko básní.

— Nemám nadání, pravil Beneš překvapen tímto strýcovým nápadem.

— Oh, básníků já znám! To jsou chlapíci, kabrňáci, jak říkáme. Sláva vlasti! U Ježíška sedávají — Hálek, Neruda, kakramente, Brumovjáku, to budeš mrkat na drát, ten ti má vtip! Já tě tam zavedu.

Benešovi zůstal nepochopitelný ten skok myšlenkový. Zdálo se, že Štětina na básníky přišel vyslovením pouhého slova toho, když řekl: „Je to poetické!" Host seděl jako na trní. Nepřišel k slovu. Netrpělivým posuňkem nějak to prozradil, neboť Štětina obrátil:

— Nu, co dělá ta tetka kloboucká? Je to fena, co! Vyhnala tě?

— Ale, strýčku, proč by mne vyháněla? bránil se. Nikdy mne nevyháněla, býval jsem u ní přes prázdniny. Bylo mu líto čehosi, takže se mu hlas chvěl, ale nevěděl určitě, co ho bolí při tvrdé Štětinově řeči.

— Nevyháněla? To je dost! To je dost! kýval strýc hlavou. A jakoby se probíral z myšlenek, začal se ptáti:

— Tak na medicinu?

— Ano, strýčku!

— Mhm, zapomněl jsem. Pravda, není těchto? a naznačoval šoupáním ukazováčku o palec, že myslí peníze. Já to znám, jak to u vás chodilo. V celé rodině to tak chodí, u nás také. A tak co začneš?

Mám několik tisíc a dá-li Bůh zdraví —

— Ah tak... Hlouposti! Tys jistě nesnídal?

— Snídal, řekl Beneš a chtěl vykládat svoje plány, jak činívají studenti, když překročí práh university. Ale strýc ho přerušil:

— To stojí peníze, na universitě, brášku! Takových chudáků se tu mnoho potlouká. Život zabíjejí hodinami a dřinou. Znám to. Člověk pořád čte v insertech: „Mladý vzdělaný muž hledá... Mladý vzdělaný muž hledá... Mladý vzdělaný...", ďas aby vzal vzdělání, když chleba nenese. A potom přijdou zkoušky, zase zkoušky, pořád zkoušky. Hezky se propadne, ti profesoři jsou rasové.

V tom přívalu řeči strýc Štětina měl intermezzo se služkou.

— Ty, bude-li snídaně. Či mám desetkrát volat? A zbuď paní, rozumíš?

— Rád bych viděl tetičku, osmělil se Beneš pověděti.

— No tak vidíš! vytýkal Štětina služce.

Když odešla, Štětina vstal, poklepal synovci na rameno důvěrně a s tajuplnými posuňky mu šeptal:

— Bratře, povídám — ženskou si pověsit na krk, to je neštěstí. Však ty si na má slova jednou vzpomeneš. Jsi teď jako pták, hochu, a hleď na mne, já jsem jako zmoklá slepice. Zasmál se, až se zakuckal, aniž věděl student proč. Každá ženská je tento — — — ale co, pojďme k snídani.

— Snídal jsem již, děkuju, opakoval Beneš, ale paní tetinku bych si přál vidět, a ukázal hlavou na dveře, za nimiž dle jeho domnění teta spala, neboť zaslechl tam i šramot podobný stlaní peřin a několikeré písknutí drozda nebo kosa.

— Můžeme? zaklepal strýc na dveře.

— Hned, hned — odpovědělo se dosti nevlídně a hlasem, jenž se Benešovi k představě o tetě dobře nehodil. Slýchal, že je jemná, vzdělaná dáma; tetka Tekla o ní říkala: Tá mazlivá....

Dveře se otevřely a oba vešli do — salonu. Štětina studenta táhl za ruku.

I tam čpěl puch nevětrané postele, ač v pokoji žádné nebylo. Byl to jakýsi salon, jehož stěny vylepeny byly nachovými tapetami, ale ošumělými. Na vejčitém stole, na ubrusu dosti špinavém, stály tři sklenice kávy... Nábytek byl dosti nákladný, ale jako rozviklaný a bez ladu rozestavený.

Sem tam visel zbytečný kus šatu, zpod záhlavce na pohovce vykukovala šněrovačka...

Teta Veruna stála v slavnostním očekávání podepřena o stůl, když Štětina a Beneš vcházeli, potom vyšla jim nějak ospale naproti. Když uslyšela Jiřího jméno, ač služka bezpochyby o návštěvě již ji dobře zpravila, trhlo jí něco obličejem a jevila se nesmírně překvapenou. Zda mile či nemile, nemohl Beneš vyzpytovat.

— Těší mne velmi, pravila a podala studentovi ruku, kterou on políbil, k čemu strýc pokyvoval vesele hlavou. Ruka její byla skoro svadlá. Dotknutí ruky té působilo Jiřímu pocit jako dotknutí vlhké rukavičky.

I vzezření tetino mělo cosi svadlého na sobě neb aspoň vadnoucího. Obličej její byl sice pravidelný, však unavený, unylý, kol šedivých očí tměly se veliké černé pruhy. Vše to činilo dojem smutečný, ač tetě nebylo mnoho přes 40 let. Byla bezmála stařena proti strýci. Venkoncem však chovala se s noblesou velké dámy, odměřené, znalé způsobů — všechno na vlas podle předpisu etiketních knížek, kterých Beneš tehdy ještě nepoznal.

— Jak se máte, pane Jiří? otázala se.

— Děkuju, ujde to, tetičko.

— A co děláte?

— Budu studovat medicinu.

— Ah doktor, sama sobě vysvětlovala a vlídně se usmála.

— Co nového u Vás na Moravě?

Začal vypravovat.

— Můj Bože, pan doktor si ani nesedne? vytrhla ho paní tetinka. Posložte si trochou kávy přece — — —

Když Jiří sedal na pohovku, onen zápach ložní začpěl mu ostřeji do nosu, takže pojal podezření, že milostpaní tetinka spává na té pohovce. Snídal tedy s manžely Štětinovými, a oni mu věnovali všemožnou pozornost, kdežto spolu mluvili více jen jeho prostřednictvím. Štětina u přítomnosti své ženy ztrácel několik procent své těkavosti a povídavosti. Ona zase mluvila hlasem nad potřebu vysokým a přisládlým, o němž Beneš měl plnou víru, že se mění v hlas jiný, kdykoliv není v domě hostí. Porozuměl tomu docela, čemu tetka Kučerka říkala mazlivost. Obtěžovala Beneše i přílišná její pozornost a jakási vypočítavá schválnost, dělati z něho většího a chytřejšího člověka, nežli skutečně v tom věku mohl být. Každou chvíli to znělo:

— Ale, pane Jiříku, posložte si...

Když hned neposlechl na vybídnutí a otálel, již tetka na to:

— Ovšem doma jste míval lepší... u nás musíte se spokojit málem...

Když položil jen mimoděk zákusek na talíř, aby na chvíli mohl vypravovat, hned zase napomínala.

— Nechutná vám? Vy jste jistě na lepší zvyklý, musíte nám odpustit...

Některý okamžik Beneš pozvedl oči z talíře a z kávové sklenice a porozhlédl se po tetinčině saloně. Nemyslil při tom na nic; vždyť člověk není

ze dřeva, nýbrž pohybuje se... Paní tetička již se starostlivě usmála a vznešeně prosila:

— Nesmíte nás pomlouvat, pane doktore; máme obrazy i nábytek trochu staromodní. Nového nic, toho si my teď nemůžeme popřát. Takové věci smějí si dovolit velcí boháči...

Beneš seděl jako na trní. Podívat se nemohl, pohnout se nesměl, zavadit o nic ani se neodvážil. A přece v té skromnosti bylo mnoho strojeného, líčeného farisejství.

K čemu to koketování s jakousi chudobou, to mu nešlo na rozum. Přes to, že tapety salonu byly vybledlé, nábytek i výzdoba ukazovaly, že stály kdysi mnoho peněz. Bylo spíše potřebí jen lahodné ruky ženské, aby všemu tomu uměla dodat půvabu a ladu. Strýc sám několikráte udiveně se podíval na tetu Veru, když mladíka tak soužila. V jeho pohledu jednou vyčetl jasně myšlenku: „Co ji ďas bere pořád?"

Když pověděl všechno, co se sběhlo v Brumovicích i v Kloboucích, Beneš chystal se k odchodu. Musil slíbit tetince, že zase přijde co nevidět. Strýc ohlásil, že ho doprovodí, protože má beztoho v městě nějakou práci. Tetka se nějak podivně, buď vyčítavě nebo výhrůžně na strýce podívala, ale nenamítala ničeho.

Když Beneš odcházel od Štětinů, věděl o nich zrovna tak málo, jako dokud jich vůbec neznal. Jak žijí tito příbuzní, jací jsou to lidé — nad tím rozkládala se tma. Jen bezděky vyciťoval, že tu cosi není v pořádku a jmenovitě že mezi oběma panuje podivný poměr, neupřímný a napjatý. Co Beneš vypravoval o svých rodičích, o dědovi (stručně),

o sestře Kučerové, tetku to zajímalo — jak se zdálo — ze zvědavosti nebo spíše ze zdvořilosti; však soustrasti a upřímného zájmu, zdálo se mu, nepocifovala. Jakoby tomu všemu byla už docela cizí, jakoby ten svět brumovský pro ni byl odumřel. On sám byl by očekával, že ho bude jmenovati prostě Jiřím nebo jiným důvěrným jménem; ona však říkala mu „pan doktor" (což mu připadalo zvláště směšné), pan Jiří a podobně... jakoby byl v hospodě.

Z toho, co sám zažil, neuznal Štětinovy za hodny, aby jim něco svěřoval. Tak nízko stáli pod ním, že by snad ani nebyli pochopili.

Štětina a Beneš vyšli z domu „Na Františku" a zahnuli do labyrintu ulic v páté čtvrti pražské. Motali se, zdálo se Benešovi, jako v klubku, nepamatoval si ulice ani jedné. Strýc držel ho jako v kleštích, zavěsil si ho pod rameno a vedl jej ovšem, kudy mu bylo libo. Málomocen byl nejvíce proti jeho zadržené výmluvnosti, která na ulici zase oživla. Zase když Štětina mluvil, hrál si rukama, živě posuňkoval a hopkoval, jak by měl nohy na pérách.

Vyšlo na jevo z jeho řeči (buď neprozřetelné nebo schvální), že Štětina dobře vlastně znal, co se dělo v Kloboucích i v Brumovicích po smrti Hrabcové. Byla doba, kdy tetička Veruna vyslala Štětinu na Moravu, a on obletoval dějiště jako výr za šera. Pátral a vyzvídal, zdali po [illegible]chánovi nezůstalo nějaké dědictví, nějaká kůstka... Ale to všechno Beneš si sestavoval jen z postranních narážek a jakoby přeřeknutí Štětinových, když Štětina vypravoval o tetě.

Začal hned u domu otázkou:

— Co jí říkáš? Ale což pak nyní, měls ji znáti tak před 10 a 15 roky! Příteli, byl jsem v Kloboucích při patrimoniálním úřadě, to víš? Klobouky jsou hnízdo, leží to v propasti pekelné. Nemůžeš z nich nevystrčit hlavy, jakmile naprší kadečka vody, viď! Jak se jmenuje ta jedna ohavná ulice, Pančava tuším? Ta je nejhorší. Ha, ha, ha! Polepšil jsem si, přijal jsem místo u zdejšího magistrátu. Vyhlídky nebyly špatné.

Má žena, tvá tetka, přítelku, není nic dobrého. Nu nečervenej se, nestyď se, ty za to nemůžeš — ani já. Ale já bych byl zůstal hodným a spořádaným člověkem. Dítě nám umřelo, to slyšels. Kdyby ona nebyla začala, bylo by nám líp. Ale čert! Nebylo v ní kapky dobré krve.

Pojednou ucítil jsem v kanceláři kolem sebe zvláštní vzduch. Šeptalo se, sem tam špičkovalo. Rohy! karamáde, rohy, víš, co je to? Zamračil se mne celý svět. Ty tajuplné pohledy přátel a narážky mne div neusoužily. Ale nevěřil jsem; klevety jsou to, myslíval jsem si. Nevěda, co znamenají, vyhýbal jsem se jim s počátku. Přestal jsem chodit do kavárny, čenichal jsem na všecky strany jako stavěcí pes a stával jsem se zuřivým. U mne, brachu, to je co říci. Já totiž nikdy nezuřím, jsem dobráček, ale tenkrát mne opouštěly síly. Skoro každého dne dostávalo se nějaké potravy mému podezření. Ale což jestli se přece mýlím? I stal jsem se docela zádumčivým, nevrlým — menschenfeindlich, abych ti řekl. Zpozoroval jsem, že jsem přestal být svým pánem a že si se mnou osud podivně zahrává. Moje žena měla

plesy, zábavy, návštěvy, divadlo, soirée, — měli jsme peněz dost. Ba, brachu, přestal jsem mít všechna přání a začal jsem, jak říkáme, chodit v sukních. Já jsem ženu svou tuze miloval, na smrt opravdu. Čím více ona chladla, jak se zdálo, tím více dělal jsem, co jí bylo vidět na očích, jen abych její lásky neztratil. Byla to hloupost, teď bych jednal docela naopak. Taky to zkusíš... Porozumíval jsem, že jsem přátelům na posměch, když se mnou žena orá a vláčí. To mne u nich ponižovalo, jak by ne! Styděl jsem se, ale pomoci jsem si neuměl.

Zakašlal se, utřel si nos a nabrav dechu pokračoval:

— Umínil jsem si někdy, že si trochu dupnu a že hastrošem nezůstanu. Jen jsem nevěděl, jak do toho kousnout. A co ti lidé mají? myslil jsem si. Vždyť nikomu vody nekalím? S ženou se já srovnám. Hm, hrozně, příteli, zhnusil se mi svět. Místo dupnutí stával jsem se doma zádumčivým a nevrlým, a stal jsem se na konec nesmělým až jako školák, takže jsem pozbyl — no, jako hadr a onuce jsem byl.

Zabral jsem se někdy do práce, již mi chef naložil — všeci chefové jsou potvory, to si pamatuj! — a babrám se s tím doma, abych s bručákem měl pokoj. A tu přijde žena:

— Zlatý mužíčku, ty máš játrové skvrny na tvářích, žloutneš jak pomeranč, hned mi jdi na procházku. Vyjdi Pohořelskou branou a vrať se košířským údolím, tam je čerstvý vzduch!...

Pomysli si, jako pudlík poslušný vyšel jsem Pohořelskou branou a vrátil se košířským údo-

lím. Osel! Byl jsem jako bezhlavý a myslil jsem, že mne stihne trest, kdybych na vlas nesplnil ženin rozkaz. Už jsem se bával promluvit doma nahlas. Víš, měl jsem ženu opravdu nesmírně rád. Ona by mne byla připravila do hrobu. Každá žena, i ta nejlepší, ještě se hodí ďáblu. Povídá jeden Francouz, jmenuje se Rab... Rab..., však už víš, Francouzi mají všichni jména na jedno kopyto: „Ožeň se nebo neožeň, nikdy neuděláš dobře!" To je už tak, ha, ha, ha! Asi tolik jsem byl jist, že moje žena je příčinou toho, proč se lidé tak ke mně chovají.

To dělaly ty zatra... peníze, že jsem ztratil oči. Ona měla peníze, já jsem proti ní byl špiterák. Těmi penězi mně tak svazovala ruce. Byl jsem na ní závislý. To víš, já také jsem si rád zadebužíroval, já jsem žil jako baron. Možná konečně, že já jsem víc rozházel než ona — ona to aspoň říkává, když zuří.

Jednou ti tak ležím, převaluju se z večera a nemohu usnout. Žena nespala doma. Odcházejíc večer k nějaké přítelkyni — nějaké Černé, povídá: „Zlatý mužíčku, jdu navštívit Euženii. A večer bude jistě pršet, zůstanu tam přes noc. Bydlí v Karlíně." Když ti tak ležím, zalomcuje mnou myšlenka: „Justine, nejsi ty...? Proč povídala, že bude pršet? Jak to mohla vědět? A proč ty tomu věříš? To je dobré!"

Posavad jsem jen pozoroval, že naše peníze lítaly oknem, jako když ptákům necháš otevřenou klec. Čerti vědí, co ženská potřebuje. Vlastně, čeho ona nepotřebuje? Nač se podívá, to musí mít jako opice; všecko, všecinko potře-

buje... Tenkrát mi ponejprv napadlo, že mne žena takto podvádí. Ve velikém městě najde se mužů, šviháků... Kdo by to byl?

Ani jsem netušil, že tak brzo pokličku s té hanebnosti zdvihnu. Považ: Po dvou dnech žena zase řekla: „Zlatý mužíčku, jdu navštívit Marii, víš Truthánkovou, je v koutě, je sama — muž má noční službu telegrafní — zůstanu u ní přes noc." Odešla; já to se rozumí neodporoval; byl jsem strašný ťulpa!

Ale tenkrát bylo mi nějak teskno a nevolno doma. Prst prozřetelnosti — říkám od té doby — hnal mne z domu. A tak brousím se ulicemi. Stanu na rohu a čtu cedule divadelní. Hrají v německém „Fausta", to je smutné, nepůjdu tam; v českém hrají „Naše bodré venkovanky", to bude spíš něco veselejšího, myslím si. Ale nešel jsem ani tam. Proč? Vidím „Theatre Variété", bylo deset hodin teprv. „Půjdu", rozhodl jsem se. A šel jsem tedy do Variété, v němž jsem nebyl několik roků.

Herrgott, nepřeju ti takového okamžiku. Já jsem baba, nezmohu se na nic pořádného, ale tehdy jsem byl veliký, hrozný. Hu! otřásl se Štětina při vzpomínce.

I nyní ještě, když Štětina vypravoval příhodu, zdálo se, že o kousek vyrostl. Vztýčil hlavu a postavil ji příměji na svůj krček, a v očích vzňala se jakási jiskřička síly a mužnosti a odvahy.

— V loži v druhé řadě, Štětina pokračoval, sedí Věruška, má zbožňovaná ženuška, s tajemníkem našeho oddělení Kornem...

Roztřásl jsem se jak pavučina. S očima vypoulenýma hledím znovu na ni. „Půjdu a učiním bídnici konec!" ozvalo se ve mně. Ale nemohl jsem se hnout, byl jsem jako hřebíky přikován k sedadlu. A zase jsem cítil, že zbouřená krev žene se mi k hlavě, až se kolem mně zatmělo a všecko zmátlo, jakoby mne někdo kladivem udeřil do čela. Přimhouřil jsem oči, zatínal jsem zuby, svíral pěstě a opíral se o sedadlo, až praskalo, a zase upadl jsem v nehybné strnutí. Tak asi mrtvice pokoušívá se o člověka. Nikdy jsem nezažil nic hroznějšího.

Jeviště připadalo mi jako rej ďáblův. Vzepjal jsem se a chtěl vyskočit. Jiný muž by bídnou ženu zabil, já vyšel v přestávce ven a prchal jsem domů jako šílený. Vltava příšerně hučela mi do uší, málem jsem do ní neskočil...

Nu, román... Jak jsem probděl noc, netřeba povídat, hochu, můžeš tomu již rozumět. S klidem nepřirozeným však jsem seděl, když žena má k deváté hodině ráno vešla do mé pracovny.

— Dobré jitro, můj bonbonku, divila se, ty nejsi dnes v kanceláři? Pojď sem, cukroušku, ani mne neobejme, hleďme!

Chtěl jsem jí skočit na krk a udávit ji. Ale sladce zacukrovala zase:

— Což pak, mužíčku můj? Hlava bolí? a chtěla mi pohladit hlavu nebo ďas ví co.

— Pryč ode mne! zařval jsem. Ani se mi nepřibližuj, ty cnostná ničemnice.

— Co, co? Jak to cnostná ničemnice? stavěla se uraženou.

— Kde jsi byla? Myslíš, že nevím? Truthánka leží v koutě v loži ve Variété?

Snažila se cosi koktat v rozpačitosti, ale vyrazil jsem s ní dveře. Jednou v životě vyvedl jsem hrdinský kousek a ten byl hloupý. Bít se se ženou není přece...

Po chodníku proti nim kráčel obtylý pán s hlavou rozčepejřenou jako kvočna, jež sběhla s hnízda. Strýc — už byl starou čamrdou — lap ho za rukáv:

— Má úcta, pane Čecháček!

— Má úcta, pane Šetina!

— Dovolte, abych vám představil svého synovce — J. B. medicinae candidatus, chlapík, krajan!

— Těší mne, pánové.

Postáli asi minutu s tím panem Čecháčkem, promluvilo se o počasí, vyptali se, kam kdo právě jde a co nového.

A zase již se rozešli, aniž strýc Jiřímu pověděl, kdo vlastně ta nová známost je. A tak nežli přešli asi tři ulice, nadělal mu strýc známostí až strach. Toho Čecháčka potkával Beneš později často. Pozdravil, pozdravil, a Čecháček vždy udiven smeká, a v jeho zracích čísti překvapení s otázkou: „Kdo pak jste, vy mladý člověče?"

A již ze slušnosti potom nemohl Beneš přestat.

Denně cestou do koleje — bydlil v Opatovické ulici — potkával později na Spálené ulici také jakýsi lidský nástroj, byl to sluha úřední nebo co...

Nástroj zdvihá přeuctivě čapku se stříbrnou portou, nad míru potěšeně a důvěrně se usmívá a kyne sladce:

— Dobré jitro, pane doktor.

— Dobré jitro.

Bůh ví, kde se ten člověk vzal; patrně také jedna ze známostí tehdejší procházky.

Takových známostí získal Beneš asi deset z té jedné procházky. A to Štětina dělal, když byl v nejlepším vypravování; stále vítal známé, pozdravoval mlčky nebo s velikým pokřikováním: „Na zdar" a „Sláva vlasti!"

Po takových pak odbočkách pokaždé začal:

— Kde jsem to přestal? Aha — tak — no tak mne žena přivedla na pokraj záhuby. Tos už asi pochopil. Byl ti to skandál, skandál tím větší, že už mne kolik roků vodila za nos. Chodila k tomu Kornovi (— byl svoboden —) do bytu, na noc. Snad si přátelé musili myslit, že to s mým svolením. Pfuj! Nosila se darebnice jako kněžna z Nemanic a peníze lítaly nám oknem. Mé služné nestačilo, to víš; z dědictví jejího, z věna — rozumíš, bylo to čisté nějaké dědictví, ať mne hrom! — zbylo najednou sotva několik set. Nebyly to požehnané peníze...

Hanbou nad veřejným skandálem už jsem se v úřadě neukázal. Oznámil jsem písemně, že se místa vzdávám, tak příteli, bez pense! Považ si to oslovství. Kdybych byl šel do státního úřadu, mohl jsem být dnes okresním soudcem nebo hejtmanem okresním. Nejmíň! Kdybych byl zůstal u magistrátu, mohl jsem být radou — moji kolégové tehdejší jsou magistrátními rady. Byl jsem zamilovaný hňup; chtěl jsem z Prahy utéc' a rozejít se s Věruškou.

— Jdi si, řekla mi pohrdavě, nemáš ani groše, ani se neuživíš, žebrat budeš.

Ulekl jsem se toho. Bál jsem se opravdu práce i života. Ona pak, aby mne udržela — já nevím, proč jí na tom záleželo, abych od ní neutekl — ona ti mně dávala peníze, do Boha peněz...

Do úřadu jsem nechodil, peníze jsem promarňoval tuze lehko, když není práce. A víš-li pak, že jsem se chytil loterie? Chtěl jsem vyhrát.

Ještě asi dva roky jsme se tak třepali nad vodou — možná že i ten neřád Korn dával Věře nějaké peníze. Ale pojednou žena řekla: „Už jsme žebráci, starej se ty! Vyhazovali jsme oba stejně, ty ještě víc; nemáme si co vyčítat. Najdi si zase nějaký úřad."

Měla pravdu. Ale já pořádného úřadu nalézt nemohl a dobrému životu jsem také neodvykal. Jestliže jsem něco v letě vydělal na komisích (brali mne na výpomoc do pojišťovny a bůh ví kam —), promazal jsem to, a v zimě u nás bývalo bídy až strach. Na večeři mnohdy nebývalo.

Trochu jsem si polepšil postavení, když jsem vzal agenturu u asekurace. Aspoň někdy něco ukáplo. Jezdíval jsem na venek, cestoval po celých Čechách, i na Moravě jsem byl.... Tenkrát k nám přijel náš starý, jak ta taberňa jeho shořela.

Ten starý byl honěný světem. Rozum měl jak břitva a oči jak orel. Jen se u nás ohlídnul, již viděl, že není všecko v pořádku. Měli jsme ještě pěkně zařízenou domácnost, skvostně mohu říci. Jednou, když se k němu posadila a zalichotila Veruna (— já jsem právě nebyl doma, ale žena mi to později řekla —) praví tchán:

— Verunko, nepřihodilo se nic mezi tebou a tvým mužem?

— Nic, tatínku.

— Zdá se mi, že jste k sobě chladni, vlastně se nenávidíte a jen přede mnou zachováváte pokoj a klid.

— To je divná myšlenka! řekla ta ještěrka.

— Mhm, zakroutil tchán hlavou nedůvěřivě. Brzo však sám se přesvědčil, jakou má dceru. Ona ti ho po dvou dnech skoro vyhnala, však Vám to beztoho doma pověděl...

Beneš poslouchal a neříkal nic.

Šli zase ulicemi, potkávali známé — neznámé, Štětina kýval a vítal se s nimi. Beneš chtěl se již rozejít s ním. Bylo již dávno po poledni a čas k obědu. Než strýc najednou začal opět:

— A víš-li, Jiříčku, že my dva s Verou jsme stále před soudem?

Beneš pohlédl naň skoro s odporem. Byl již syt těch ukázek z tetina manželství.

— Jó. Nevěříš? A přece byli! (Jiří nedal nijak na srozuměnou, že nevěří). Štětina však rozhalil svůj černý kabát, v němž měl kapes jako přihrádek v registratuře. Vytáhl z jedné notes, z notesu výstřižek z časopisu kteréhosi a pokračoval: Byli jsme před soudem a to byl druhý škandál, jejž Vera spáchala, hrozný škandál. Ale já se už z toho otřásl jako pes, když vyleze z rybníka na břeh.

Po odchodu — a řeknu vyhazovu — tchánově uzavřeli jsme s ženou příměří. Slíbila, že zanechá spádů a bude se starat o domácnost; já jsem dost vydělával. Ona však měla dlouhou chvíli. Dětí jsme neměli, čím se měla zabývat — — — Já přistihl Veru... pořád se s tím sekretářem slízali! Ona z toho udělala však tragedii.

Hleď, jak to dopadlo, tu to máš v novinách (a strýc četl „Soudní síň"):

Předseda: Váš manžel vystoupil z úřadu a jmění Vaše se tenčilo. Napomínal Vás k počestnosti manželské a co jste Vy slíbila?

Obžalovaná mlčí.

Předseda: Slíbila jste navrátit se k čestnému životu a zatím muž Váš podruhé přistihl Vás v nevěře manželské. Šel nic netuše na procházku a tu nalezne psíka Vašeho před známým hotelem. Pes se nechtěl z průjezdu hnout a vyskakoval na schody, ukazuje patrně na cestu, kde jste zmizela. Manžel Váš čekal v průjezdě a viděl Vás, kterak Vy zavěšena na rámě cizího muže prostopášně se smějete. Není-li pravda?

Obžalovaná mlčí.

Předseda: Váš manžel žádal o rozvod, a chtěje míti doklady, vypáčil Vaši skřínku a nalezl v ní pohoršlivé listy od pana... A teď dopovězte, je tomu tak?

Mlčení.

Předseda: Když listy z Vaší skřínky odnášel, vracela jste se do pokoje a poznavši, co se děje, vrhla jste se naň, abyste mu listy vyrvala. Volala jste služku na pomoc. Služka přiběhla, ale manžel Váš jí pohrozil: „Jdi pryč, nebo tě zabiju!"

Tento výjev trval několik minut. Konečně Váš muž dotkl se Vás násilně. Udeřil Vás. Bylo to ponejprv?

Obžalovaná: Ano.

Předseda: Nechala jste listy v rukou jeho, ale

když vycházel z Vašeho pokoje, střelila jste po něm ve dveřích z revolveru. Nač jste měla revolver?

Obžalovaná: Abych se bránila.

Předseda: Co činil on?

Obžalovaná: Prchl bez klobouku.

Předseda: Jaký jste měla úmysl s revolverem?

Obžalovaná: Nikdy nebyl nabit. Hrávala jsem si s ním.

Předseda: Pane Štětino, vyhrožoval jste někdy své paní?

— Nikdy.

Předseda: Myslíte, že vás manželka chtěla zastřelit a v úmyslu zločinném střelila po vás?

— Nemyslím.

Soud uznal obžalovanou za nevinnu. Hleď, ukazoval strýc noviny, nějaký novinář to psal, větroplach, já ho znám. Co toho nažvanil! A fuj, už toho nechám (— Štětina přetrhl čtení —), žaludek se z toho obrací.

Tak se Beneš se Štětinou probrodili temnými uličkami Starého města a octli se ve světlejších a vzdušnějších částech Nového města. Po nábřeží ve stínu mohutných akátů kráčeli směrem k Ferdinandově třídě. Beneš pil žíznivýma očima přemalebný pohled na hrad královský, ačkoliv tuto postával skoro denně. Z Vltavy vanul chlad, na Petříně hrály barvy podzimních stromů, a celkový dojem činil Beneše tak roztržitým, že strýc odtáhl jej od zábradlí a ukazoval prstem v jinou stranu:

— Hleď, to bude Národní divadlo!

Mlčky přisvědčil.

— Viď, ty jsi takový zažraný Čech, to se rozumí? Ach, Bože, kdybych já byl v tvých letech! Ale teď, mysli si o mně, co chceš, — není už na to kdy. Přijdeš sem, přijdeš tam, žiješ mezi všelijakými lidmi, proto jsem toho nechal. Ku příkladu dělám obchody; tam dohodím jednu věc, sem druhou. Nejvíc u šlechty... Ať dostanu stovku od Němce neb od Čecha, vždycky jsou to jedny peníze; mám pravdu nebo ne?

A podobně klábosil strýc dále.

Teprve nyní Beneš vyrozuměl docela, že strýc živí se agenturou, lépe řečeno dohazovačstvím, pročež odhodil vlastenectví jakožto překážku agentury. Teprve nyní porozuměl tomu nápisu na dveřích i tomu chování, když Beneš ke Štětinům byl vešel. Patrně Štětina viděl v příchozím obchod — snad potřebu peněz — a proto si tak mnul ruce: „Čím mohu posloužiti?" O tetce Veře padlo ještě všeliké slovo. Vycházelo na jevo, že byla nějaký čas i kasírkou v kterýchsi pražských lázních a získala si tak jakési přátele, kteří ji navštěvují ze staré známosti. „Má pořád ráda salon, soireé a všechny čerty, pravil strýc, kdo by se o to staral... Mladí lidé se k ní utíkají... děvčata... My vlastně vedeme dům každý na svůj vrub. Co ona vydělá, do toho mně nic není, co já vydělám, do toho jí nic není. Dáváme každý polovičku na činži a na domácnost — víš, kuchyň, služka a pletky — ostatek poroučím se s kaprlaty..."

Beneš naklonil hlavu a hleděl stranou, aby strýc neviděl, jak se mu valí stud do tváří.

Zrovna před nimi přecházel přes cestu starší člověk, jehož oholený obličej vypadal jako placka

a pohyboval se jako měchuřina podle toho, s které strany se vítr do ní opře. Měl i paruku.

— A pardon! zvolal Štětina.

Pán se zastavil.

— Pane z Kostlivec, na slovíčko! Představuji vám svého synovce... A mám s vámi něco jednat. Tak odpusť, brachu — obrátil se k Benešovi — s Bohem a buď zdráv. Ještě pak přiskočil a políbil Beneše: „Tak servus! Přijď zase brzo!"

Vjel paruce pod páždě, a Beneš konečně zůstal sám. Bylo více nežli jedna hodina po poledni, měl hlad a dlouho nevěděl, kudy vlastně nejblíže dostane se do hospůdky, kde obědvával.

Zařekl se, že tak honem nenavštíví roztomilých příbuzných „na Františku". —

Od toho okamžiku, co na podzim roku 1873 přijel do Prahy, Jiří Beneš studoval velmi pilně. Povaha vědy lékařské shodovala se s vážnou jeho myslí, s drsnými zkušenostmi mladého života jeho i s touhou, aby mohl prospěti trpícím lidem.

Pracoval pravidelně a houževnatě tím víc, čím více sobě uvědomoval svou osamocenost a čím více pobízelo jej ku práci pozorování kolegů. Většina známých jeho byli studenti chudí. Chudáci plahočili se po hodinách a kondicích, aby si získali nejdříve aspoň nejnuznější potřeby na živobytí. Kolik bylo těch šťastných jako on — Beneš, že aspoň hmotných starostí byl ušetřen! Vážil si svých výhod Beneš a proto nemarnil času.

Byl z těch nemnohých šťastných, že si mohl popřáti divadla, koncertů i výstav a že mohl navštěvovat Národní kavárnu na rohu Vodičkovy ulice, která byla nejoblíbenější čítárnou českých

studentů. Nebylo jediného českého časopisu politického, literárního, odborného a krajinského, aby v této kavárně byl chyběl. Studenti podle krajů kupili se tam kolem stolů a hltali, co u nich doma děje se nového. Mimo to v kavárně bylo dostavení čko novinářů a spisovatelů, kteří se táhli za Josefem Barákem. K Barákovi studenti pohlíželi s úctou a důvěrou a on měl takovou moc nad nimi, že kdyby byl přikázal, aby v noci Praha byla zapálena ze čtyř stran, studenti nebyli by váhali. Beneš chodíval do Národní kavárny, ale nepatřil ke kroužkům, zůstával vzdáleným divákem.

Všecko začal prožívat a procházet Beneš, co patří k životu studenta vysokých škol a co je stejně nevyhnutelné k obecnému vzdělání mladého inteligenta jako pilné studování na universitě nebo na technice. Na ulicích velikého města naučí se mladý muž pro život dvakrát tolik co v koleji. Říkají o jednom svatém, že neznal jiné cesty než do školy a zpět — takový světec nehodí se do našich dnů. Co leží vedle škol, je stejně důležité a potřebné pro vzdělání mladého muže jako učení ve škole. Z mladých mužů budou spisovatelé, politikové, pracovníci po venkově: tomu se nenaučí ve škole, k tomu se třeba připravovat v ohni samého života!

Tetička Veruna přece si na Beneše vzpomněla.

Týden před 24. dubnem dostal poštou psaníčko (velmi voňavé), že na 24. dubna připadá svátek sv. Jiří a že tetička by si přála, „abys, můj milý synovče, svůj svátek ztrávil u nás; neboť budeme Tě očekávat k obědu."

To byl oběd! To byl svátek!

Jiří přistrojil se před polednem a šel „na Fran-

tišek". Ačkoliv ho lístek tetin spočátku zarazil, čím víc se blížil den sv. Jiří, tím více se smiřoval s návštěvou; ba těšil se. Upřímně řečeno, pozvání mu lichotilo. Když vyšel ze svého bytu v koutě Opatovické ulice, byl trochu i slavnostně naladěn. Přispívalo k tomu snad, že byl překrásný jarní den. V městě ohlašuje se jaro tím, že prodavačky nabízejí fialky na nárožích a mládež prohání ulicemi káču a podráží zamyšleným chodcům nohy. Jiří Beneš nešel zamyšleně. Slunce zářilo do ulic; i staré pražské domy jakoby také omládly, jakoby se jim krev byla vehnala do tváří: mihotavé barvy fasád, vikýřů a říms se měnily v slunci, plály živě a měkce. Kdo by tušil, že domy velkého města mají tolik jarních barev! Přes zimu byly šedé, hnědé a sazovitě pruhované; některé i zčernalé jako rakve.

Teprve když Jiří zabočil ze Staroměstského náměstí do spleti úzkých ztemnělých a křivolalakých uliček, vyprchal z jeho mysli jarní dojem a místo barev začaly se mihotat před ním události. Nějak maně vloudilo se mu do hlavy vědomí, kam jde. Jde k tetě Veruně, nejstarší sestře své nebožky matky, k té, která bývala mazlíčkem dědovým a která ho první uštkla jako Goneril svého královského otce Leara. A potom za jejím životem opona spadla. Jen tou náhodou, že on — synovec — přišel na studie do Prahy, oprášil v propadlišti její jméno a nalezl ji. Jinak nikdo by o ní nebyl zvěděl. Žila tu zapomenutá jako ulomená větev, kterou vichřice zanesla daleko od stromu. A ten její nevážný muž, zpola šašek a zpola ubožák — to je jeho strýc!

Tentokrát Štětinovi byli na návštěvu připraveni. Strýc i teta vyběhli Jiřímu do předsíně naproti. Povstal rámus, překotili židli a za obvyklých citoslovcův och, ach, jejé, hodný jsi, že's přišel! — vedli jej do pokoje. I ten pokoj a celý byt dělal dnes jiný dojem než při první návštěvě. Nejen proto, že byl krásný jarní den a že Vltava pod okny šuměla, jakoby chtěla výskat s jarem. Bylo patrno, že všechno bylo vysmejčeno, vydrhnuto, umyto, upraveno a vyvětráno. Kuchyně rozšiřovala po celém bytě vůni pečení a vůni kořenī. Teta byla oblečena ve volný splývavý župan, strýc byl v zánovních šatech a tváře se mu rděly šťastnou pohodou. I služka byla nastrojena v sněhobílé zástěře. Dle všeho zařízeno bylo na dnešek všecko tak, aby především Jiřímu ukázali, že nejsou špiteráci, že se nemusí za ně stydět. A teta mimo to vpravila se do úlohy, že přichází příbuzný. Od prvního uvítání už Jiřímu tykala.

Jiří povoloval jejich slavnostní náladě a rozehříval se. Přes to, že z prvé návštěvy odnesl si dojem tak cizí, stával se důvěrnými. Hle, co udeřilo na jeho struny! Nežli zasedli ke stolu, Jiří se porozhlížel bytem, a tu náhle všechen skoro nábytek Štětinův začal k němu mluvit důvěrnou řečí příbuzenskou. Nábytek! Tento nábytek byl právě takový, jaký vídal u stařečka Hrabce na taberně. Almary, postele, stůl, židle, pohovka — jistě byly téhož původu, jistě z rukou téhož mistra; všechno temně ořechové, tvarem i vkusem si podobné. A chtěj nechtěj, Jiřímu vybavovaly se vzpomínky na tabernu, na jejího obyvatele a na okol-

nosti, které mu z dětství uvázly v paměti. Zdálo se mu, že cítí vůni levandulovou, kterou cítíval na taberně....

— Tento nábytek — že ho máte, tetičko, z Brumovic? tázal se živě.

— Jo, jo. Proč se ptáš? Jaks to poznal?

— Takový měl — — měli na taberně...

— Můžeš mít pravdu, řekla teta studeně. A v její tváři, ačkoli dnes nebyla tak uvadlá a žlutavá, se poněkud zamračilo a tenounké vrásky, které se jí paprskovitě sbíhaly k očním koutkům, stáhly se znatelně.

To byl prvý případ, kdy náhodou mělo být vysloveno jméno otce tetina a děda Jiřího, ale nebylo. A tak se tetě i synovci vedlo už potom celý čas. Když zasedli k bohatému obědu, který trval přes hodinu, a když se hovor všech tří spolustolovníků rozšuměl, bylo patrno, že Jiřího přítomnost probudila v tetě vzpomínky přece dávno zaházené rumem a že tyto vzpomínky draly se na světlo, jakoby s praskotem lámaly sedmero zámků, a přec neprolomily posledního zámku —; teta udržela na závoře své srdce, které by se bylo musilo zpovídat a pokořit. Každé upřímné sdílení a vypravování bylo by se stalo pokáním. Ať to byla zatvrzelost či pýcha starší osoby před mladíkem, nedošlo k upřímné důvěrnosti. Starý otec její stál mezi tetou a synovcem, povídka o nevděčných dcerách ležela na stole, ale uzavřená v knize. Stalo se, že teta sama zavadila o předmět, kde musilo dojít k vyslovení otcova jména, hned však zarazila a dala řeči násilný obrat. Jiří cítil, že se mu děje podobně. A Štětina rovněž stržen byl do hry.

Tato hra na zapíranou dařila se nejhůře tetě. Byla mystryní v přetvářce — to bylo patrno — a přec zapírej, jak zapírej, nepotlačíš v sobě návaly citů, když se ruce dotýkají rukou téže krve a když z blízka na tebe hledí mladé oči, které jsou oči sestřiny. Teta je viděla, i když se odvrátila, a mátly ji v řeči.

— Tož, kolik že má Tekla dětí? začala teta jednu chvíli.

— Pět, tetičko.

— Aha, už vím.

— Nejstarší je Karel, ten se přiženil do Brumovic a má dceru Chlupovu; pamatujete se snad na Chlupa? Byl starostou po — — po dědečkovi.

— Trochu se mi zdá. No jenom když se jim všem dobře daří. Však já Tekle nezávidím a ona mně taky nemá co závidět. Při posledních slovech teta spustila víčka, jakoby v lítosti.

A dál už se v ten okamžik nedostala, nýbrž nápadně odbočila od Klobouk:

— Tobě přece nechutná, Jiří! Vezmi si ještě — — tu, tento kousíček aspoň!

— No, naval si jako doma! přizvukoval Štětina bodře. Sláva! Na zdar vlasti!

Po chvíli zase se něco v tetě prodíralo na povrch. Zase vzpomínka, které nemohla odolat:

— A již dobře nevím; Tys byl, Jirko, sám? Víc dětí vás tuším nebylo? Ano, nebylo. Mýlím se s Teklou, té jedno dítě umřelo. Anežce ne. Ty jsi celá maminka, jak bývala dítětem.

— Byl jsem samojediný, tetičko, řekl matně Jiří.

— Bývá Ti smutno někdy, pravda? Ale však už jsi veliký. Jak pak to dlouho potrvá, a budeš samostatný. Doktor. Potom se usadíš někde, oženíš....

— Se ví, vesele zasykl Štětina. Koukal šes? Tady v Praze je ti holek a bohatých, se ví. Já jsem viděl Vídeň — nic. Berlín — to jsou hastroši, ty Němky... Kde pak proti Češkám! No, však Brněnky také jsou pěkná rasa, fešačky, černooké, temperament...

— Ani po otci nemáš příbuzných? pokračovala teta.

— Tatínek byl také samojediný.

— Jo, já už vím, on měl napřed známost s tím helvítským děvčetem... a teta náhle zakousla, div poslední slovo nepřekousla v půli. Zalekla se prostořekosti, protože snad Jiří neví nic o dobrodružství svého otce. Nastala rozpačitá pauza, kterou teta chvátala zkrátit:

— Ale Ty pořád nic nejíš! Vem si, Jiříku...

— Co se ostýcháš? přidával strýc. Nadlábni se pořádně. V hospodě beztoho nic takového nedostaneš. Čerta!

— Tak si někdy vzpomínám taky — po chvilce začala teta — na toho našeho Hanša z Kurdějova. Taková to byla nemluva, jako bubák, ale neměl zlého srdce.

— Ne, zlatý člověk to byl, přesvědčil Jiří.

— Už nežije?

— Nežije, tetičko, opatroval — —dědečka a potom také brzo zemřel. U nás, na statku našem.

Zdálo se, že teď se musí teta zeptat na otcův osud a jeho poslední léta. Ona však jako lhostejně

vstala a popošla srovnávat pokryvku na pohovce. Jakoby tam v kolíbce spalo nemocné dítě, které by slovem svým vzbudila a ono mohlo bolestně křičet. V tu chvíli se v celém pokoji ochladilo; nucené mlčení se sneslo kolem všech spolustolovníků a zamrazilo je ledovými křídly. Teta se opět první vzpamatovala:

— Nechtěl by sis přisladit kávu? Štětina pije jen hořkou a tak naše kuchařka odvykla si sladit.

— I jo, jen si přislaď, doktore! vpadl Štětina, když bylo vysloveno jeho jméno. Cukru máme dost... Udělal jsem dobrý kšeft...

Zdrcující pohled tetin zarazil proud výmluvnosti Štětinovy; bylo vidět, že se rozběhl na jakousi dlouhou řeč. Dořekl však aspoň poslední myšlenku:

— No jo, dohodil jsem velkostatek, a kdybys věděl, čí... vlastenecký! Palackého...

— Takový veselý doktor přišel tenkrát do Klobouk k Neuwallům... vzpomínala teta. Fešák, byl Čech — je tam doposud?

— Myslíte asi doktora Warause?

— Jo, jo, Waraus... Takový byl elegantní společník, ale někdy jedovatý, jen co je pravda. Všecky jsme se na něho těšily, přijde-li na kuželník.

— Dr. Waraus je posud v Kloboucích, také mě v Brumovicích navštěvoval.

— Tady v Praze ti je doktor, však profesor — Hamerník se jmenuje — rozpovídal se strýc. Gusto slyšet, jaký to je grobián. Nejvíc na židy. A jak přijde pacient z venkova, každého se napřed

ptá, jaká je řípa. Protože má mnoho akcií v cukrovarech. Anekdota za anekdotou sypala se z úst Stětinových.

— Což, krásně je v Brumovicích, jen co je pravda, ale já už bych si nezvykla na dědině. Pětadvacet roků žít v městě, to přivykneš komfortu... Jaký pak život mezi těmi strejci...

— Jo, jo, kde pak! přiskočil opět strýc. Ty bryndy pít na venkově. Tady máme přece pivíčko, pane! Už v okolí Prahy je samá brynda. Když si vyjdeš na výlet do Kundratic nebo do Roztok, inu — říkám ti: pomeje! Praha je Praha, žádné Makotřasy... — A tak si ťukněme na ten Tvůj svátek, doktore!

Tři sklenice vína o sebe zazvonily, a to byl konec rodinné slavnosti. Jiří už pomalu seděl jako na uhlí, protože tetiným otázkám došla nit a Stětina začal ponenáhlu nápadně a nápadněji zívat a omlouval se, že je zvyklý „hodit si po obědě šlofíka". Tak končilo příbuzenské sbližování synovcovo s tetou a strýcem. Když dojedli a dopili, neměli si co říci. V tetě Veruně přece cosi vřelo a prozrazovalo se občas i vřelejším tonem. Ale Stětina nebyl doma patrně ve svém živlu a nebyl zvyklý s ženou důvěrnostem. Ještě snad kdyby byl mohl vypravovat anekdoty o doktoru Hamerníkovi, pověstném v těch letech po Praze hrubiánu nebo snad o svých záhadných kšeftech, ale z toho zarážely jej pohledy tetiny ostré jak nože. Jinak byl vůbec člověk, jehož duševní život nebyl by dělal obtíží žádnému psychologovi. Kromě toho, co mu bylo vidět na tváři a co vypověděl, už víc v něm nebylo. Když Jiří odcházel „z Fran-

tišku", nevěděl nic víc o svých příbuzných než prve, a oni o jeho minulosti ještě méně. Děd jeho a otec tetin, brumovský pantáta Hrabec, stál mezi nimi jako strašidlo, aby se nemohli přiblížit. Opět a opět se utvrzoval v přesvědčení, že teta i synovec jsou si cizí. Ani pokrevenství, ani Brumovice jich nespojovaly; nebylo společných zájmů mezi nimi a pohříchu ani takových společných vzpomínek, které sbližují krajany sebe vzdálenější, když se octnou na lodi daleko od břehů jim milých. Právě naopak, vzpomínky je oba od sebe odstrkovaly i tam, kde starý nábytek mohl k nim mluvit důvěrným jazykem. Ani rodinné album si neukázali, měli-li jaké, poněvadž podobizny nejbližších osob byly by je děsily. O králi Leare a neblahá Goneril, dcero prvorozená!

Jiří Beneš znova se zařekl, že tak honem nenavštíví svých příbuzných „na Františku". Vracel se domů po nábřeží směrem k Řetězové lávce. Vltava šuměla konejšivě, slunce hřálo a plálo a Beneš se zahloubával do myšlenek, jak různé lidi vysílá venkov do velikých měst. Nejen nejnadanější své děti, které osvěžují krev vyprahlých měst, nýbrž i veliký rmut, který se usazuje na dně a vydává hnilobné výpary v temných zákoutích. I Brumovice přispěly na břehy vltavské jakýmsi rmutem.

Slovu svému Beneš dostál. Nešel k Stětinům. Vídal sice strýce svého několikráte do roka, když se bezděčně střetli cestou, ale přes jeho zvaní k nové návštěvě již se pohnout nedal, ač znenáhla vyčerpával zásobu výmluv a omluv. Tetky nikdy nepotkal.

Bylo asi po roce v zimě, když se Beneš vracel se soudruhem z procházky. Již se setmělo. Unaveni cestou silně sněhem zapadlou a nepříjemným sestupováním s kopce v ulicích hradčanských a malostranských, stavili se v hospůdce malostranské, která jim byla právě po ruce, aby si oddechli.

Hospůdka měla dvě světnice, z nichž zadnější vedla do dvora a byla tmavá. Naši přátelé usedli v první a dali se do večeře. Nežli usedli, zahlídli v zadní světnici hezky v zákoutí dva pány, kteří však příchozích nepozorovali a nevšímli si jich. Tím méně, když mladíci zasedli za stolem u zdi, která je dělila od vedlejší světnice. Hovor obou pánů bylo však dobře slyšet, protože místnost druhá byla prázdna. Do hovoru mísilo se klapání cínových vik na sklenicích.

— Ono se řekne: „Hejříš, hejříš“, pravil jeden z mužů. Ale set sak, mám doma pořád poslouchat to kňourání a fňukání?

— Čí? tázal se druhý.

— A ženino, odsekl prvý. Pořád pofňukává, že nemá. Ještě štěstí, že už nemáme děcek. Fanča je ve sboru (u divadla), už nic nepotřebuje. Ale kdyby bylo jinak, člověk by neobstál. Bylo by v jednom kuse: „Dej na botky“ — Dej na knihy do školy“ — „Dej na klobouk“. A jděte mi do horoucího pekla! zlobil se pán při pouhém pomyšlení na věci, které by ho byly mohly trápit, a zapil žluč. Sklenice nebo byl-li to džbánek, z něhož pil, hlučně cvakl, když jej stavěl zase na stůl.

— A já mám svatý pokoj, přichvaloval si

šťastně druhý, jejž Beneš ihned poznal po křepkém hlase. Nebyl to nikdo jiný nežli strýc Štětina. Žena ať se stará. Starala se ona o mne dřív? Ať si hledá svoje zrno... zrno....

Přítel jeho se smál potutelně a Štětina rozpustile přizvukoval svým veselým ha ha ha.

— Což, ty máš šťastnou povahu...

Přes první světnici vcházelo několik nových hostí, z nichž jeden, jemuž vesele vrzaly boty, zasedl k dosavadním dvěma hostům.

— Bravo! Servus! ozvalo se k němu pozdravení.

— Fi, je to zima, místo poděkování odfoukl si příchozí.

— Nu tak, Bašta je tu. Ještě Hamouz a bude partie, těšil se ten, jemuž žena pofňukává.

— Nepřijde, řekl nevrle příchozí.

— Ať jde na kolo, svíčková bába, zlobil se sklamaný tazatel. Že je sobota, už se nehne. Poslouchá ženu jako školák. Takový svatoušek ani k Ringhofrovi nepatří. Tolik peněz vykuká za týden a nese je domu jako svátost. Ten chlap měl jít do kláštera.

— Což o to, já bych taky šel, zasmál se Štětina, ale k Barnabitkám. To je přísný řád, ale já bych ho zkazil, ty Barnabitky se mrskají... tento ... při čemž patrně mluvčí učinil nějaký posuněk, neboť všichni tři hosté vypukli v rozpustilý smích, k němuž se přidali někteří i od stolu vedlejšího.

Pro tento smích přeslechli přátelé začátek svády, který povstal v jejich světnici. Tam bylo

zasedlo v opáčném koutě několik řemeslníků k nějaké rozčilující hře v karty, avšak nemluvili mnoho. Teprve po několika partiích bylo jim znáti náruživost po očích i podle zuřivého bití kartami o stůl.

— Meť bubny, nefiksluj! vykřikl jeden.

— Bubny? Kradu je? Tu máš trumfa!

— Pojď, kravičko, do chlíva — a obviněný shrnoval hod k sobě.

— Tys bubny odhodil.

— Jdi na kolo! durdil se obviněný.

— A já nehraju, ozval se holohlavý, jenž měl z týla vlasy přičísnuté přes temeno do čela a za ušima k lícím, a praštil kartami, až se rozlítly a několik jich spadlo pod stůl...

V hospodě všechno utichlo jako v kostele, patrně se očekával výbuch. Přátelům našim bylo nevolno a zvláště Benešovi, neboť se obával, jak nastane vřava, že strýc přijde do první světnice a shledá se tu s ním. Zatím však se bouře utišila mimo nadání. Ještě jednou zakřikl prvý: „Co já vím? Cítej dobře, splašený ševče!" a nedočkav se odpovědi, vstal od stolu volaje:

— Jakživ s tebou nehraju, ježku! Platit!

— Jen jdi, jdi hned k Antouškovi! odpovídal splašený švec. On si tě vezme.

Rozdurděný hráč odešel.

— Já bych to nehrál, nahnul se k našim přátelům od vedlejšího stolu jakýsi šosák, jenž měl nos ušňupaný a v očích slzy — tu hru hrál ďábel s babou pod šibenicej.

Přátelé se usmáli.

— Jo, pro karty už se pobili vlastní syn s otcem, šeptal dále Šosák, patrně jsa potěšen úspěchem vtipu, který imponoval mladíkům, jak soudil z jejich úsměvu.

A jiné divadlo hned zaplašilo mraky a přivedlo hospůdku do jiné nálady. Vešly dvě dívky, ne již mladé, s tvářemi a mašlemi vybledlé barvy a zaměřily do kouta druhé světnice. Jedna z nich nesla harfu, druhá jakýsi jiný menší nástroj hudební, zabalený v zelenavé plátno. Nebyly ostýchavé, spíše drze si prohlídly hospodu. Tato drzost dodávala tvářím jejich, jinak ještě dosti sličným, odporný výraz, nesnesitelný u dívek a mladých žen.

— Haha! Sláva vlasti! bylo slyšeti strýce Štětinu. Pojď sem, Tončo, pojď — sedni si — a ona si vede černou Mary dnes!... Hubičku... tak holčičko a na zavdej si!

Beneše zmocnila se ošklivost; nechtěje být svědkem dalších strýcových důvěrností, pospíšil zaplatit. Oba přátelé na kvap se vytratili z hospody.

Soudruh Benešův neměl tušení, proč Beneš byl tak rozčilen v hostinci.

Tato příhoda upevnila v Beneši úmysl, že nikdy snad nepřekročí práh Štětinova bytu. Byl povahy vážné a čestné. Zkušenostmi životními, jež se na mladou hlavu jeho shrnuly, otužil se a příčilo se mu všechno nízké a dvojsmyslné.

Štětinovým patrně také se po něm nestýskalo. Věděli adresu jeho v Opatovické ulici, leč nikdy mu nevzkázali a nikdy ho nevyhledávali.

Jestliže někdy si na ně vzpomínal, nalezal na nich potvrzení toho biblického proroctví P. Hrázy.

Prázdnin jako v letech dřívějších Beneš užíval k výletům buď po Čechách, tak bohatých památkami slavné minulosti, nebo do ciziny. Jednou jel i kolem rodného kraje po železnici od Břeclavy k Brnu, ale odolal touze, vidět své rodiště, ač ho mocně k sobě táhlo.

Život Benešův ostatní, pokud netýkal se university, pohyboval se v kruhu nečetných přátel studentských. Tito přátelé tvořili první družinu moravských studentů, která se odvrátila od Vídně, první vlaštovky, které ukazovaly cestu z Moravy do Prahy. Středisko jejich bylo dvojí: v hostinci u Pěkného scházeli se s některými Moravany v Praze usedlými, a ještě častěji v Benešově bytě na večerní besedy; to byli ovšem jen brněnští. Ze schůzí u Pěkného zrodilo se založení spolku „Moravské Besedy".

Co všechno tlumil ten nepatrný koutek Opatovické ulice a ten dvoupatrový domek, v jehož přízemí Beneš bydlil společně s krajanem svým z Hané! Mladí lidé sedávali na kufřích, na postelích a na oknech a obraceli na ruby celý svět.

Doba tehdejší poskytovala mnoho látky mládeži k rozčilení. Hniloba oněch let v našem národním životě otravovala jedovatým výparem všechno, kam zasáhly noviny. Byla to perioda v našem národě nad jiné dravá. Vášně opanovaly politické hlavy, a poněvadž nebylo idejí ani práce, veřejnost brodila se v malichernostech nebo ve skandálech. Dým těch let čpí posud ve vzduchu.

Čisté mysli i moravských jinochů nejednou srážely se v prudký boj o ideály stran staročeské a mladočeské. Většinou však našly si útočiště v prá-

cích literárních, neboť zápas veřejný — nemohl dáti stravy duším. Filosofie, umění, písemnictví... ba prosté pojmy... to bývalo předmětem zábav a sporů v malém kroužku, jenž scházíval se v přízemním pokojíku Opatovické ulice. Z Brna přicházeli nadšenci ze školy Bartošovy, z Olomouce ze školy Vaňkovy, Kosinovy a naposled Havelkovy. Četli, zpívali, kritisovali a toužili založit nový list, který by z Prahy obrozoval Moravu.

Jiřímu, když cítíval plamenné nadšení svých soudruhů, bývalo tesklivo. Kdykoli rojily se plány do budoucnosti u přátel jeho, z nichž každý měl veliké cíle před sebou... Benešovi zdávalo se, jakoby mezi těmito soudruhy byl cizí. Jeho duch neměl perutí; snad kdysi je míval, ale byly ochromeny. Mínil, že nemá posvěcení k velikému dílu; nechtěl nic než věnovati svůj život trpícím... lidskosti...

Když roku 1876 a 1877 Jiří Beneš skládal rigorosa lékařská, stával se znenáhle domácím lékařem všech rodin, které bydlily ve dvoupatrovém domku v Opatovické ulici.

Bydlela tam pravá směs různých stavů. Dům byl majetkem dvou starých slečen, jež měly byt v prvém patře a na dvoře pro sebe malou útulnou zahrádku. Mladší z nich — mohlo jí býti kolem padesáti let — bývala snad před časy velmi sličná; stopy krásy zůstávaly jí na svadlé tváři dosud a tajily se v bolestném výrazu obličeje jako pozůstatky krásného písma, jímž kdysi psáno bylo na jejím obličeji štěstí mladosti. Starší sestra její, stařena 60letá, nikdy asi sličná nebývala. Měla však před mladší sestrou svou o jedno neštěstí méně,

nebyla slepá. Mladší sestru Týny stihla slepota v nejkrásnějším rozkvětu života a příčinou prý byla láska, jak se v domě vypravovalo.

Pěstovala mnoho let milostnou květinu lásky, a když květina ta zvadla, začala ji ubohá zalívat slzami, ale marně. Ženichem jejím byl kandidát lékařství, později mladý lékař, jenž však sňatek odkládal, dokud by nenabyl postavení. Když se toho konečně domohl a jmenován byl lékařem v jedné trestnici, roznemohl se na souchotiny a zemřel. Zanechal opuštěnou dívku zrovna před svatbou. Výbava její byla již bohatě vystrojena a plesnivěla dosud ve skříních staré panny. Nešťastná nevěsta plakávala nad zmařeným štěstím a vyplakala pry si krásné oči.

Jednou prý, když vystoupila z vagonu, jakoby jí někdo byl hodil černý závoj na oči. Nastaly operace bolestné, utrpení, ale všecka pomoc lékařská zůstala bez úspěchu. Snad tato lékařská legenda byla příčinou, že Beneš se o staré panny obě zajímal.

Čím déle však Beneš žil v Praze, tím více opouštěla jej melancholie. Rok od roku zapouštěl pevněji kořeny v Praze a rozšiřoval svůj zájem pro město, v němž Moravanovi s počátku těžce se žije. Povaha česká a moravská se odpuzují, v čemž je mnoho kmenovosti, jako je mnoho půdovosti v nechuti Moravanově k lidovému jazyku pražskému, k lehko vznětné povaze a koudelovému nadšení Pražanů.

Dva spisovatelé vládli tehdy nad mládeží: Vítězslav Hálek, pěvec „Večerních písní" a kazatel

v „Epištolách k českému studentstvu“ přitahoval kouzlem své osoby mládež do Umělecké Besedy; Jan Neruda sršel sarkastickým vtipem „u Ježíšků“ a nedělními feuilletony v Národních Listech s pověstným trojúhelníkem spravoval literární, umělecké, divadelní a společenské poměry. Mládeži moravské byl cizejší a vzdálenější než hřejivý jeho soudruh.

Ale na Beneše největší vliv měl veliký stařec, jehož bývalo zřídka kdy veřejně vídat, tím méně možno osobně se mu přiblížit. Ostatně k tomu by se Jiří Beneš ani nebyl odvážil. Jednou za rok na nejvýš přihodilo se mu, že viděl ulicemi stověžaté Prahy kráčet velebného starce vysoké postavy v starožitném fraku s širokým podvázaným límcem, jenž poněkud měl zakrývat tlustý, volatý krk. Na hlavě měl starodávný cylindrový klobouk. Kráčel poněkud nahnut věkem, rysy obličeje jeho byly jako zvětralé, oči zadumané, rty bez úsměvu. Většina lidí jej pozdravovala uctivě a ohlížela se za ním. Vypadal jako šlechtic starého rodu. To byl „otec národa“, František Palacký. Vidět Palackého — znamenalo Benešovi vytržení a hostinu duše. Pozdravoval jej uctivě a byl šťasten, když Palacký pozdvihl unavená víčka svých očí a pohleděl na něho. Doma potom tím vášnivěji četl „Dějiny“ jeho a „Radhošť“ jeho a čta slova, představova[illegible] duchu zvuk těch slov, kdyby je Palacký mluvil...

Zatím co kroužek moravských studentů básnil, spisoval a kritisoval, Benešovi opravdu bylo největší potěchou číst Palackého „Dějiny národu českého“ a na výpomoc k nim Tomkův „Dějepis

města Prahy". A potom pídil se po všem, kde se mohl poučit o osudech národa i Prahy v dobách novějších.

Slečna Týny sedávala nyní buď u okna v prvém patře nebo v zahrádce, zamyšlena nad pletením a doplétala v mysli své asi štěstí, které jí život odepřel. Beneše měla velmi ráda, snad také proto, že povoláním svým připomínal jí ženicha a dobu, kdy o rigorosech jeho slýchala s radostí a očekáváním. Starší sestra byla již apathická k lidem; k její spokojenosti stačila hra se střapatým psíkem, na nějž soustředila všechnu starost.

Nejpodivnější rodinný život vedla rodina Wurmova v tomto domě. Neuvěřitelný skoro. Starý Wurm narodil se kdesi v moravském Kravařsku, byl mrzutý podivín, zarytý Čechožrout, povoláním svým úředník jisté německé pojišťovny. Z minulosti bylo známo v domě, že býval za mládí světák, hýřil a prostopášník. V pozdějších letech však, když sílu svou vybouřil, začal nenávidět lidi, všechny podezříval, špehoval, týral a soužil. Jeho mírná choť byla původem Češka z Černého Kostelce, něžná a tichá, již kromě domácnosti a vychování dětí nic ve světě nezajímalo.

Společný život rodičův a dětí byl nad pomyšlení podivný. Rodinka záležela ze dvou synův a ze dvou dcer, velmi spanilých. Avšak spory mezi otcem a matkou řádily také mezi těmito dětmi. Kdežto otec plival po všem českém, choť jeho uměla leč několik slov německy. V prvních letech manželství život jejich prý byl snesitelný, ale později Wurm nepromluvil na paní svou jinak nežli německy a ona odpovídala česky. Jiřího Beneše

právě proto dojímala tato paní. Kdykoli ji potkal, pozdravoval ji velice uctivě.

S otcem svým držel nejstarší syn. Býval mechanikem ve Vídni a prostudiv se kdysi, stal se mrzákem na nohy. Bylo jej vídat, an sedává u okna v křesle s dlouhým tureckým čibukem v ústech a červeným fezem na hlavě. Byl otcovým miláčkem, ježto zdědil po otci zuřivé smýšlení své proti české krvi.

Za to mladší syn Wurmův vůbec nebydlil doma a nesměl otci na oči. Hoch vystudoval reálku, našel si soudruhy české národnosti a čím více dospíval, tím upřímněji stavěl se proti otci a tulil se k jemnocitné matce. Když po skončených studiích dal se zapsat na českou techniku, otec vypověděl ho z domu. Nenáviděl tohoto syna na smrt a jeho nenávist stávala se až dětinskou, ne-li šílenou. Wurm na příklad podřezal nohy na posteli, na které syn spával. Potom mu docela rozštípal a spálil lůžko, aby syn neměl kde líhat. Konečně jej vyhnal. I bydlil syn v přízemí u drožkáře a do prvního patra jen tehdy směl se odvážit, když otec byl v kanceláři. Dolů posílala mu matka jídlo a co potřeboval.

Zlý duch však zůstal v rodině, neboť nejstarší syn naváděl na matku i na bratra, donášel otci klevety, a pohoršení nemělo míry ani konce.

Beneš rád se bavíval s technikem Wurmem, s nímž byl říkajíc sousedem. Okolnost ta uvedla jej i v přátelské styky se sestrou jeho Amálkou, jež navštěvovala pěveckou školu, majíc chuť jíti k opeře. Byla dívka snad dvacetiletá nehledaných

způsobů, sličná blondýnka, k lidem družná. Jakmile promluvila, ton hlasu i srdečnost činila ji sympathickou. Ona byla přesvědčením vlastenkou horoucí a vášnivě libovala si ve všem, co bylo českého. Beneš slýchával otevřeným oknem její hlas, který vycházel z hlubin srdce a rozkvétal v divukrásné kalichy a těžké květy. Přepodivný dojem. Hlas altový se chvěl v prvním patře, takový mohutný, jako napojený rudou krví, a před očima Benešovýma v mlhách vyrůstaly pohádkové obrazy: široká daleká pole, v nichž ztrácela se ves, nebo po dalekém moři plula osamělá loď a odnášela někoho, kdo byl všem drahý. Přece však nejčastěji měl dojem, jakoby z hlasu dívčina vyrůstaly žhavé tropické květy nebo lilie na vysokých stoncích a vítr jimi pohyboval a roznášel liliovou vůni. Tehdy Beneš zapomínal již na snědou krasavici brumovskou...

Mladší dcera Wurmova byla v jakémsi ústavě švýcarském, aby se mohla stát učitelkou francouzštiny. To byl jediný kruh (smí-li se tak říci), s nímž Beneš za všechna léta pražská pěstoval důvěrnější styky. Technik Wurm dokončil studia dříve než Beneš a jeho touhou bylo dostati se na Moravu, která rodí, jak říkával, taková zlatá srdce jako Beneš...

Jediné psaní z Brumovic dostal Jiří Beneš r. 1873 do Prahy a to z Bezděkovy rodiny. Jediný také c. k. poštovní úřad v Kobylím znal jeho adresu, protože nikomu jinému jí neoznámil, ani Kučerovým ne.

Z listu kobylského Beneš se dověděl několik

novinek, které měly souvislost s nedávným jeho životem v Brumovicích.

Především, že cukrovar podivínský jakožto podnik rolnický definitivně uložen do hrobu. Dne 11. července 1873 dosavadní „Společnost cukrovarská" konkursem byla rozpuštěna. Novou společnost sice navrhl brněnský advokát dr. Emanuel Kusý — společnost s emisí 500 akcií po 200 zlatých v deseti ročních annuitách, která měla udělat s věřiteli narovnání a vést cukrovar dále, — ale úmysl narazil na všeobecnou již nedůvěru v kraji a byl pohřben do hravého hrobu.

Přiloženo bylo psaníčko, psané Fr. Bezděkovi staršímu z Rakvic, bylo psáno 31. října: „Blahorodý pane! Pan Edvard Kornyšl je skutečně mrtvý a již asi osm dní pochován. Zaslal jsem Vám korespondentku, že je v nemocnici ve Vídni, kterou teprv zítra obdržíte. Národovci obce Rakvické chtějí jeho vzácné tělo vyzdvihnouti z hrobu ve Vídni. Pojedou zítra do Vídně, jak se jim to dařit bude, pomožte pro národovce spravedlivého. Též upozorňuji, že nemoc poznamenati nemohu, byl seksírován. Váš oddaný J. Stork." K dopisu některé poznámky. Kornyšl odjel na výstavu vídeňskou a již se domů nevrátil. Poněvadž v cukrovaru utrpěl také značné ztráty a ještě větší sklamání, rozšířila se v kraji pověst, že si ve Vídni zoufal a zemřel sebevraždou. Pravilo se — že otrávením. Co bylo pravdy na pověstech, nemohlo se zjistit, jak c. k. poštovní slečna Augusta připomínala.

Druhé přiložené psaní bylo adresováno Be-

nešovi samému. Psal je a odevzdal poštmistryni Kobylské — rolník brumovský Josef Kovářík.

Z dopisu toho, velmi srdečného a soucitného, Beneš vyrozuměl, že nový učitel Smola již v červnu opravdu se přistěhoval do Brumovic a v několika nedělích se oženil s vdovou po Večeřovi, takže školu brumovskou vlastně vyženil. Byl to člověk ne zlý, ba docela dobrosrdečný, ale ve smyslu nových zákonů školních docela neschopný. Měl jen hlavní školu a jakýsi učitelský kurs, jejž vychodil ještě před r. 1848. V posledních asi deseti letech vůbec neučiteloval, nýbrž byl zaměstnán v panském dvoře kdesi jako dohlížitel na lidi a v neděli hrával po hospodách s nějakou venkovskou kapelou. Hudebník byl ovšem výborný, zejména na varhany hrál dokonale, a proto se lidem líbil víc než kterýkoli jeho předchůdce.

Nejvíce zajímalo Beneše, co Kovářík potvrzoval, že Isak Wolf skutečně měl prsty v tom, aby obec tohoto Smolu přijala. Wolf jednal z prostých výpočtů. V té době všude se rozšiřovaly nebo stavěly nové školy, protože nové školské zákony zaváděly všeobecnou školní povinnost. Zejména v Krumvíři i v Kloboucích stály nové školní budovy veliké peníze. A tu Wolf počítal: Brumovská škola je stará padesát let; má jednu učebnu, do které se vejde 50 až 60 dětí; víc jich také do školy nechodívalo. Ale nyní mají Brumovice dětí školou povinných přes 170, takže musí bývat jenom polodenní vyučování, aby malí a větší školáci se vystřídali. A budova je sešlá, hrozí sesutím. Za Smoly se to nějak zalátá, ten nebude tlačit na novou školu. Ale kdyby přišel učitel mladý,

plný požadavků, požene obec do stavby, do školních pomůcek a čert ví do čeho. Všecko se bude platit z obecních přirážek, a Wolf kromě císařského velkostatku byl největší poplatník. On největší, na sebe především arci myslil. Ale ti druzí sedláci také jsou poplatníci... A to všechno Wolf ještě před schůzí obecního výboru, kde Kovářík s Benešem tak hanebně propadli, většině sedláků vštípil, nehledě ani k tomu, že je upozornil, jak nejlaciněji dostanou vdovu po Večeřovi s krku.

Rozumí se, Kováříkův dopis potvrdil Benešovi také, že jeho otcovský někdy statek je opravdu v rukou Wolfových. Wolf část polí odprodává po kusech a část vyměňuje se sousedy tak, aby co možná získal statek scelený. Jeho pole byla široká jako panská. Kde sedláci měli úzké pruhy polí, tam Wolf mezi nimi čtyrnásobně i pětinásobně tak široké. Jednoho ze synů poslal na střední hospodářskou školu, aby se vzdělal na dokonalého statkáře.

Kovářík vyřizoval na konec pozdravení několika známých Benešových, kteří v dobrém na něho zpomínají a přejí mu všeho dobrého ve studiích na doktora. „Bude Vám v tem lepší", poznamenal za sebe Kovářík.

Tento list byl první a poslední od Josefa Kováříka, neboť rozumný tento hospodář k žalu všech dobrých lidí záhy zemřel, a Brumovice neměly za něho náhrady. Od něho dobří lidé čekali, poněvadž byl nejen moudrý a spravedlivý, nýbrž i majetný člověk, že časem stane se starostou obce a spořádá tu obec, která byla „platama svázaná a dluhama zasviněná", jak se vy-

slovil kdysi přednosta Kopečný. „Advokát" Mikulič nevzmohl v obci mnoho, protože byl jen chalupník.

*

Jednoho letního podvečera, když akáty kvetly, Jiří Beneš procházel se po nábřeží, hleděl na Vltavu, na Hrad Královský, na Petřín i na Malou Stranu, která se rozkládala pod nimi. Nemohl se nabažit krásy Prahy.

Zamyslil se a mimoděk nehlasně vytrysklo z jeho prsou:

„Ó, pozdravena budiž, Praho!"

Slunce zapadalo za Bílou Horou a zlaté paprsky červánků večerních pohrávaly si zálibně na věžích kostelů a štítech nejvyšších domů. Z šumící Vltavy zavanul chladivý větřík. A medik Beneš zamyslil se vážně nad svými city. Co se to děje v mých prsou? Co to mluví ke mně? Narodil jsem se v daleké neznámé vesnici na Moravě při hranicích uherských a rakouských, vyrostl jsem v nevlídném Brně, v hlavním městě své rodné země, plném cizoty, a tu v Praze cítím se doma, stojím na své půdě; všechno, co vidím, je moje, jako by dědové a otcové moji odjakživa byli dýchali v tomto městě, jako by také oni byli pohlíželi na Hladovou zeď, na Hrad královský a na most Karlův, na plující vory a na racky nad Vltavou pokřikující. A přijeli do Prahy jiní studenti: Jsou od Šumavy, vyrostli pod Kletí, zrodili se v horských vesnicích Krkonošských; a jiní jsou od Radhoště, od Lysé Hory, a některých kolébka stála až v Bílých Karpatech a pod Tatrami. A všichni my

jsme doma v Praze, všechny nás uchvacuje pohled na Hrad, všichni skláníme se před Husem a s úctou synovskou vyslovujeme na svých schůzích jména Dobrovského, Palackého, Kollárovo — Čecha, Moravana, Slováka. Právě tu v Praze....

Je patrno, že v několika těch jménech soustřeďují se všechny naše city a ozývá se při nich naše krev. Všechny nás spojuje v jednu rodinu povědomí, že ta slavná minulost národní patří nám všem, že otcové a dědové naši byli při tom, když Libuše zakládala své sídlo, když Hus umíral na hranici a Žižka mstil v zemi jeho smrt na lidech nevěrných; když hořela Malá Strana i s Hradem, i když výstřel děla s Hradu oznamoval počátek staroměstské popravy. Otcové a dědové naši byli při tom, když se naplnilo pláčem toto město a celá země, když biřic a dráb honili staré — mladé v poddanství, nevolnictví a porobu, a když nebylo dovoleno ani vlastním jazykem vypravovat si všechna ta utrpení a modlit se k Bohu po způsobu předkův. Ale nejenom ta minulost je naše, naše je i budoucnost, budoucnost všem nám společná, ať jsme se zrodili na Šumavě, pod Krkonošemi, nebo na březích řeky Moravy a pod štíty vysokých Tater.

A jako Moslemínům společná je Mekka, tak Praha všem nám je místem poutnickým, je nám ohniskem národních citů, jednotící půdou všech rozličných kmenů a podřečí. Ze studnic tohoto města pijeme nadšení, občerstvení i chut k životu čestnému. Dějiny minulosti i přítomnosti zaryly své stopy v Praze, Praha je zkamenělá naše historie, a kamení to mluvilo by k nám, i kdyby

lidé oněměli, nebo mluvili cizí řečí. Její minulost je minulostí mou, pravil k sobě student, její sláva budoucí a čest, bude i slávou a ctí mou.

O, pozdravena buď Praho, Praho všech Čechů, Moravanů, Slezanů i Slováků a také Praho moje!

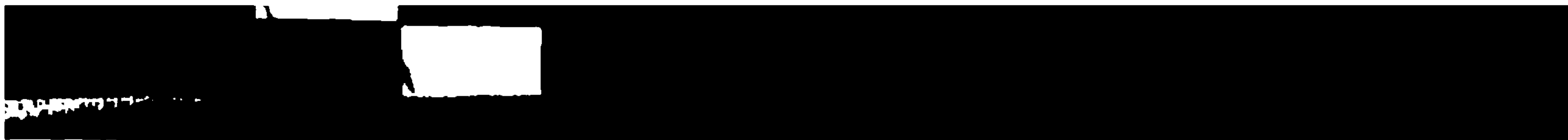
Je nás tu ještě málo — pomyslil si Beneš při tom — ale přijde doba, kdy vzdělaný Čech nevydrží, aby neuviděl Prahy aspoň jednou v životě. A zvláště vzdělaný Moravan. Že čeští studenti přijdou a budou přicházet houfněji, o tom jsem přesvědčen. A za nimi půjdou uvědomělí řemeslníci a uvědomělí rolníci. Vrátí se moravskému lidu obecné povědomí, které měl před sto lety čejkovský Matěj Pecúch, když pravil císaři Josefu II.: „Praha patří nám“, nám všem Čechům, ať bydlíme v Čechách nebo na Moravě nebo ve Slezsku.

A náhle se Beneš zarmoutil, neboť zastavil se u svého rodiště. Jakoby ležely před ním Brumovice, tak je viděl, tak jim hleděl do očí. Brumovice! Kdy vnikne až do nich povědomí o jednotě všeho národa; o tom, že osud národa odehrává se nejen na březích Vltavy, nýbrž v každé slovácké dědině. Brumovice jsou také kouskem národa, přes tisíc duší. Kdy aspoň deset obyvatelů jejich bude tam, kde byl Matěj Pecúch čejkovský? Z poddaných stali se rolníci; kdy z rolníků se stanou občané? Od našeho probuzení dožívá život už pokolení druhé a třetí stojí rozkročeno do něho. Lidé mých let, mých a Karla Kučery...

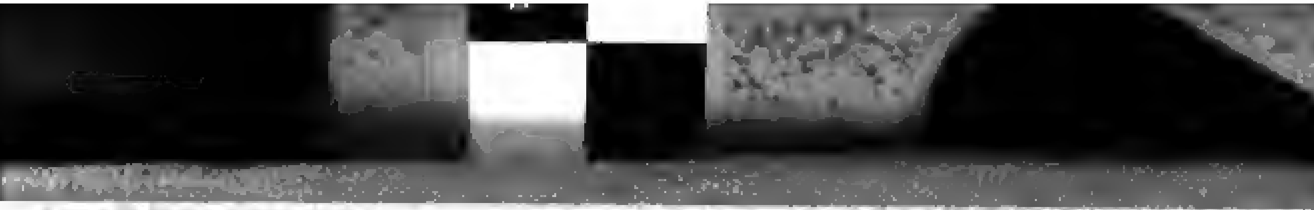
OBSAH.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 02837 5080